Ο αόρατος πόλεμος (Οσιος Νικόδημος ο Αγιορείτης)

Categories : ΒΙΒΛΙΑ

Date : 20 Ιουλίου, 2007

Εκδοση Συνοδείας Σπυρίδωνος Ιερομονάχου, Νέα Σκήτη, Άγιον Όρος. Απόδοση στη νέα Ελληνική: Ιερομόναχος Βενέδικτος

ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ
ΑΟΡΑΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἀπόδοση στὴ νέα Ἑλληνική: Ἱερομόναχος Βενέδικτος
Ἔκδοση Συνοδείας Σπυρίδωνος Ἱερομονάχου,
Νέα Σκήτη, Ἅγιον Ὄρος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Καὶ δικαιότατη καὶ αὐτὴ ποὺ πρέπει εἶναι ἡ ἐπωνυμία ποὺ παίρνει τὸ ψυχωφελέστατο βιβλίο. Γιατὶ ἂν καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἱερὰ καὶ θεόπνευστα βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ὠνομάσθηκαν ἀμέσως ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια πράγματα, ποὺ διδάσκουν (ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, ἡ Γένεσις τοῦ Μωϋσῆ ὠνομάστηκε, ἐπειδὴ ἀναφέρει γιὰ τὴν ἀπὸ τὸ μηδὲν γέννησι καὶ Δημιουργία καὶ τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια, γιατὶ ἱστοριογραφοῦν τὰ καλὰ καὶ σωτηριώδη μηνύματα τῶν ἀνθρώπων. Ποιὸς δὲν βλέπει γιατί καὶ αὐτὸ ἐδῶ τὸ βιβλίο ὠνομάσθηκε κατάλληλα *Ἀόρατος Πόλεμος*, ἀπὸ αὐτὴν ἀμέσως τὴν ὕλη καὶ τὶς ὑποθέσεις μὲ τὶς ὁποῖες ἀσχολεῖται;

Γιατὶ διδάσκει αὐτή, (ὄχι γιὰ κάποιον ἀντιληπτὸ καὶ ὁρατὸ πόλεμο, ὄχι γιὰ ἐχθροὺς σωματικοὺς καὶ ὀφαλμοφανεῖς, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἀόρατο πόλεμο ποὺ γίνεται στὸ μυαλό, στὸν ὁποῖο παίρνει μέρος κάθε χριστιανός, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ θὰ βαπτισθῇ καὶ ὑποσχεθῇ ἀπέναντι στὸν Θεό, νὰ πολεμάῃ σὲ αὐτὸν μέχρι νὰ πεθάνῃ, γιὰ χάρι τοῦ θείου αὐτοῦ ὀνόματος. Γι᾽ αὐτὸ καὶ σχετικὰ μὲ αὐτὸν τὸν πόλεμο, παραβολικὰ γράφτηκε στοὺς Ἀριθμούς... Γι᾽ αὐτὸ λέγεται στὸ βιβλίο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΥΡΙΟΥ (Ἀριθμ. 21,14), καὶ διδάσκει γιὰ ἐχθροὺς ἀσώματους καὶ ἀφανεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὰ διάφορα πάθη, οἱ θελήσεις τῆς σάρκας καὶ οἱ πονηροὶ δαίμονες, οἱ ὁποῖοι μισοῦν τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν σταματᾶνε ἡμέρα καὶ νύκτα νὰ μᾶς πολεμᾶνε. Ὅπως εἶπε ὁ μακάριος Παῦλος «δὲν ἔχουμε νὰ παλαίψουμε μὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ ἀρχὲς καὶ ἐξουσίες, δηλαδὴ μὲ τοὺς κυρίαρχους τοῦ κόσμου τούτου, τὰ πονηρὰ πνεύματα ποὺ βρίσκονται ἀνάμεσα στὴ γῆ καὶ στὸν οὐρανό». (Ἐφεσ. 6,12).

Καὶ οἱ στρατιῶτες ποὺ πολεμοῦν σὲ αὐτὸ τὸν πόλεμο εἶναι ὅλοι οἱ χριστιανοί, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ βιβλίο. Ἀρχιστράτηγος τῶν χριστιανῶν παρουσιάζεται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, περιτριγυρισμένος μὲ ὅλους τοὺς χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρχους, δηλαδὴ μὲ ὅλα τὰ τάγματα τῶν «Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἁγίων»· πεδίο ἀγῶνα καὶ τόπος καὶ πολεμήστρα, μέσα στὸν ὁποῖο ὁ πόλεμος αὐτὸς γίνεται, εἶναι ἡ ἴδια ἡ καρδιὰ καὶ ὅλος ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, καὶ χρόνος τοῦ πολέμου εἶναι ὅλη μας ἡ ζωή.

Ποιά πάλι εἶναι τὰ ὅπλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξοπλίζει τοὺς στρατιῶτες του ὁ Ἀόρατος αὐτὸς Πόλεμος; Ἀκοῦστε· ἡ περικεφαλαία αὐτῶν καὶ τὸ σκουτάρι, εἶναι ἡ ἐκπληρωμένη δυσπιστία καὶ ἡ ἀπελπισία τοῦ ἑαυτοῦ τους. Ἡ σημαία τους καὶ τὸ σιδερένιο πουκάμισο, εἶναι τὸ θάρρος πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἡ βέβαιη ἐλπίδα. Ὁ θώρακας καὶ τὸ περιστήθιό τους, εἶναι ἡ μελέτη τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου. Ἡ ζώνη τους εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ σαρκικὰ πάθη. Τὰ ὑποδήματά τους, εἶναι ἡ ταπείνωσις καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀσθένειάς τους. Ἡ ἀσπίδα, δηλαδὴ τὸ καλκάνι τους, εἶναι ἡ ὑπομονὴ στοὺς πειρασμοὺς καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς ἀμέλειας. Ἡ μάχαιρα, ποὺ κρατᾶνε ἀπὸ τὸ ἕνα χέρι, εἶναι ἡ ἱερὰ προσευχή, τόσο ἡ λεγόμενη νοερὰ καὶ προφορική, ὅσο καὶ αὐτὴ ποὺ γίνεται μὲ τὴν μελέτη. Καί, τρίλογχο κοντάρι, ποὺ κρατοῦνε ἀπὸ τὸ ἄλλο χέρι, εἶναι τὸ νὰ μὴ κάνουν συγκατάθεσι στὸ πάθος, ποὺ τοὺς πολεμεῖ, νὰ τὸ διώχνουν μὲ ὀργὴ καὶ νὰ τὸ μισοῦν καὶ νὰ τὸ συχαίνωνται ἀπὸ τὴν καρδιά τους. Τροφή τους, ἀπὸ τὴν

ὁποία παίρνουν γιὰ νὰ δυναμώνουν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, εἶναι ἡ συνεχὴς μετάληψις τῆς θείας Κοινωνίας, τόσο τῆς θείας μυσταγωγίας τοῦ θυσιαστηρίου, ὅσο καὶ τῆς νοερᾶς, καὶ ἀέρας φωτεινὸς καὶ ἀνέφελος, μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖο βλέπουν ἀπὸ μακριὰ τοὺς ἐχθρούς, εἶναι ἡ παντοτινὴ γύμνασις τοῦ νοῦ στὸ νὰ γνωρίζῃ σωστὰ τὰ πράγματα καὶ ἡ παντοτεινὴ γύμνασις τῆς θελήσεως, στὸ νὰ θέλῃ μόνον νὰ εὐαρεστῇ τὸ Θεό, καὶ ἡ εἰρήνη τῆς καρδιᾶς καὶ ἡ ἡσυχία.

Ἐδῶ, ἐδῶ σὲ αὐτὸν τὸν Ἀόρατο Πόλεμο, ἢ νὰ ποῦμε καλύτερα, σὲ αὐτὸν τὸν Πόλεμο τοῦ Κυρίου, μαθαίνουν οἱ στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ τὶς διαφόρες ἀπάτες, τὶς κάθε εἴδους μηχανοραφίες, τὰ δύσκολα στρατηγήματα καὶ τὶς τέχνες ποὺ μεταχειρίζονται ἐναντίον αὐτῶν οἱ νοητοὶ ἐχθροὶ μέσα ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις, μέσα ἀπὸ τὴν φαντασία, μέσα ἀπὸ τὴν στέρησι τῆς εὐλαβείας καὶ μάλιστα, μέσα ἀπὸ τὶς τέσσερες προσβολές, ποὺ φέρνουν τὸν καιρὸ τοῦ θανάτου, τῆς ἀπιστίας, λέω, τῆς ἀπογνώσεως, τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς μεταμορφώσεώς των σὲ φωτεινοὺς Ἀγγέλους. Καὶ στὴ συνέχεια, μελετᾶνε καὶ αὐτοί, πῶς νὰ λύνουν καὶ νὰ ἀντιπολεμοῦν, αὐτὲς τὶς μηχανὲς τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ἐδῶ διδάσκονται, ποιά τάξι καὶ ποιό νόμο πρέπει νὰ κρατοῦν καὶ πόσο γενναῖα νὰ πολεμοῦν. Καὶ γιὰ νὰ πῶ μὲ συντομία, ἀπὸ τὸ βιβλίο αὐτὸ κάθε ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν σωτηρία του, μαθαίνει πῶς νὰ νικήσῃ τοὺς ἀόρατους ἐχθρούς του, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ *κούρση* καὶ θησαυρούς, δηλαδὴ ἀρετὲς θεῖες καὶ ἀληθινὲς καὶ γιὰ νὰ πάρει βραβεῖο καὶ στεφάνι ἀμαράντινο, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ ἕνωση μὲ τὸ Θεὸ καὶ στὸ τωρινὸ αἰῶνα καὶ στὸ μέλλοντα.

Δεχθεῖτε λοιπὸν αὐτὸ τὸ βιβλίο, φιλόχριστοι ἀναγνῶστες, μὲ χαρὰ καὶ εὐνοϊκὰ καὶ μάθετε ἀπὸ αὐτὸ τὴν τέχνη τοῦ Ἀόρατου Πολέμου· φροντίστε ὄχι μόνο νὰ πολεμῆτε ἁπλά, ἀλλὰ νὰ πολεμῆτε καὶ νόμιμα καὶ ὅπως πρέπει, γιὰ νὰ στεφανωθῆτε. Ἐπειδή, κατὰ τὸν Ἀπόστολο «ἐὰν καὶ ἀθλῆται κανείς, δὲν στεφανώνεται, ἂν δὲν ἀθλήσῃ νόμιμα» (Β΄ Τιμόθ. 5)». Ἐξοπλισθῆτε μὲ τὰ ὅπλα ποὺ σᾶς διδάσκει, γιὰ νὰ θανατώσετε μὲ αὐτὰ τοὺς νοητοὺς καὶ ἀόρατους ἐχθρούς σας, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὰ πάθη ποὺ φθείρουν τὴν ψυχὴ καὶ οἱ δαίμονες ποὺ εἶναι οἱ δημιουργοὶ αὐτῶν τῶν παθῶν. «Ντυθῆτε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ ἀντισταθῆτε στὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου» (Ἐφεσ. 3,10). Νὰ θυμᾶστε ὅτι ὑποχεσθήκατε στὸ ἅγιο βάπτισμα ὅτι ἀπαρνῆσθε καὶ πολεμᾶτε τὸν σατανᾶ καὶ ὅλα τὰ ἔργα του καὶ κάθε λατρεία του καὶ κάθε ἁμαρτία του, τὰ ὁποῖα ἔργα του εἶναι αὐτὰ τῆς φιληδονίας, τῆς φιλοδοξίας καὶ τῆς φιλαργυρίας καὶ τὰ ὑπόλοιπα πάθη. Ὁπότε καὶ νὰ ἀγωνίζεστε, ὅσο μπορεῖτε, γιὰ νὰ κατατροπώσετε, γιὰ νὰ τὸν ντροπιάσετε καὶ γιὰ νὰ τὸν νικήσητε μὲ ὅλη σας τὴν τελειότητα. Ποιὰ δὲ εἶναι ἡ πληρωμὴ καὶ ὁ μισθός, ποὺ ἔχετε νὰ πάρετε γιὰ αὐτὴ τὴ νίκη σας; Πολὺς καὶ μεγάλος. Καὶ ἀκοῦστε αὐτὸ αὐτολεξεί ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ στόμα τοῦ Κυρίου, ὁποὺ μᾶς τὸ ὑπόσχεται στὴν Ἱερὴ Ἀποκάλυψι. «Σὲ ὅποιον νικήσει θὰ τοῦ δώσω νὰ φάῃ τὸν καρπὸ ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, ποὺ βρίσκεται στὸν παράδεισο τοῦ Θεοῦ μου» (κεφ. 2,7). «Τὸν νικητὴ δὲν θὰ τὸν πειράξῃ ὁ δεύτερος θάνατος» (Ἀποκ. 2,11). «Σὲ ὅποιον νικήσῃ θὰ τοῦ δώσω ἀπὸ τὸ κρυμμένο μάννα» (Ἀποκ. 2,17). «Στὸ νικητὴ θὰ τοῦ δώσω τὴν ἐξουσία ποὺ κι ἐγὼ

πῆρα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου κι ἀκόμη θὰ τοῦ δώσω τὸ ἄστρο τὸ πρωινό» (Ἀποκ. 2,28). «Τὸν νικητὴ θὰ τὸν ντύσῃ ὁ Θεὸς μὲ τὰ λευκὰ ροῦχα τῆς νίκης· δὲν θὰ διαγράψω τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς ζωῆς καὶ θὰ τὸν ἀναγνωρίζω ὡς δικό μου μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀγγέλους του» (Ἀποκ. 3,5). «Τὸν νικητὴ θὰ τὸν κάνω στῦλο στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ μου» (Ἀποκ. 3,12). «Τὸν νικητὴ θὰ τὸν βάλω νὰ καθίσῃ μαζί μου στὸν θρόνο μου» (Ἀποκ. 3,21). «Ὁ νικητὴς θὰ τὰ κληρονομήσῃ ὅλα, κι ἐγὼ θὰ εἶμαι Θεός του κι αὐτὸς παιδί μου» (Ἀποκ. 21,7).

Βλέπετε ἀξιώματα; βλέπετε μισθούς; βλέπετε τὸ ὀκταπλάσιο αὐτὸ στεφάνι, τὸ ὁποῖο εἶναι γεμάτο ἄνθη καὶ ἀμαράντινο, ἀλλὰ πολλὰ περισσότερα στεφάνια θὰ σᾶς πλέξουν ἀδελφοί, ἂν νικήσετε τὸν διάβολο· σὲ αὐτὸ λοιπὸν μαθητεύετε, στὸ νὰ ἀγωνίζεστε καὶ νὰ ἐγκρατεύεστε «γιὰ νὰ μὴ πάρη κανένας τὸ στεφάνι σας» (Ἀποκαλ. 3,11). Γιατὶ, εἶναι ἀλήθεια, ὅτι εἶναι ντροπὴ μεγάλη, ἐκεῖνοι μὲν ποὺ ἀγωνίζονται στοὺς σωματικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἀγῶνες καὶ στὰ πένταθλα νὰ ἐγκρατεύωνται ἀπὸ ὅλα, γιὰ νὰ πάρουν ἕνα φθαρτὸ στεφάνι ἀπὸ ἀγριελιά, ἢ σέλινο ἢ ἀπὸ κλαδὶ κουκουναριᾶς, ἢ φοινικιᾶς ἢ δάφνης ἢ μυρσίνης ἢ κάποιου ἄλλου φυτοῦ. Καὶ ἐσεῖς ποὺ ἔχετε νὰ πάρετε τέτοιο ἄφθαρτο στεφάνι, νὰ περνᾶτε μὲ ἀμέλεια καὶ ἀδιαφορία τὴν ζωή σας. Καὶ ἂς σᾶς πείσῃ σὲ αὐτὸ ὁ Παύλος ποὺ λέει «Δὲν γνωρίζετε ὅτι οἱ δρομεῖς ὅλοι τρέχουν στὸ στάδιο, ἕνας ὅμως λαμβάνει τὸ βραβεῖο; Τρέχετε, λοιπὸν κι ἐσεῖς ἔτσι, ὥστε νὰ κατακτήσετε τὸ βραβεῖο. Οἱ ἀθλητὲς ποὺ ἑτοιμάζονται γιὰ τὸν ἀγῶνα, ὑποβάλλονται σὲ κάθε εἴδους ἀποχή· ἐκεῖνοι γιὰ νὰ λάβουν ἕνα στεφάνι ποὺ μαραίνεται, ἐνῷ ἐσεῖς ἀμάραντο» (Α΄ Κορινθ. 9,24).

Αὐτὴ λοιπὸν τὴ νίκη καὶ τὴ λαμπρότητα αὐτῶν τῶν στεφανιῶν εὔχομαι νὰ ἀπολαύσουμε· νὰ θυμηθῆτε, ἀδελφοί μου, νὰ δεηθῆτε στὸ Κύριο καὶ γιὰ τὴν συγχώρεσι τῶν ἁμαρτιῶν ἐκείνου, ποὺ ἔγινε βοηθός σας αὐτοῦ τοῦ ὡραίου, μέσα ἀπὸ τὸ βιβλίο αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως· πάνω ἀπὸ ὅλα, ὅμως, θυμηθῆτε νὰ σηκώσετε τὰ μάτια στὸν οὐρανό, καὶ νὰ εὐχαριστήσετε καὶ νὰ δοξάσετε τὸν Πρωταίτιο καὶ Αὐτοδίδακτο αὐτῆς τῆς νίκης Θεὸ καὶ Ἀρχιστράτηγό σας Ἰησοῦ Χριστό, καὶ ἂς λέγῃ ὁ καθένας πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Ζοροβάβελ «Ἀπὸ ἐσένα προέρχεται ἡ νίκη.... Καὶ ἡ δόξα εἶναι δική σου, καὶ ἐγὼ δικός σου συγγενής» (Β΄ Ἔσδρ. 59). Καὶ αὐτὸ τοῦ Προφήτη Δαβὶδ «Σὲ σένα ἀνήκει, Κύριε, ἡ μεγαλωσύνη, καὶ ἡ δύναμις, καὶ τὸ καύχημα, καὶ ἡ νίκη, καὶ ἡ ἐξομολόγησις, καὶ ἡ ἰσχύς» (Α΄ Παραλειπ. 29,11). Τώρα καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

Σὲ τί βρίσκεται ἡ χριστιανικὴ τελειότητα. Γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ κάποιος,

πρέπει νὰ πολεμᾷ. Τὰ τέσσερα ἀναγκαῖα σ᾽ αὐτὸν τὸν πόλεμο.

Τὸ μεγαλύτερο καὶ τελειότερο κατόρθωμα, ποὺ μπορεῖ νὰ πῇ ἢ νὰ συλλογισθῇ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι τὸ νὰ πλησίαση κάπως στὸ Θεὸ καὶ νὰ ἑνωθεῖ μὲ αὐτόν. Λοιπόν, ἐὰν ἐσύ, ἀγαπητέ μου ἐν Χριστῷ ἀναγνώστη, ἐπιθυμεῖς νὰ φθάσῃς σὲ αὐτὴν τὴν κορυφή, πρῶτα πρέπει νὰ γνωρίσῃς, ἀπὸ τί ἀποτελεῖται ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ τελειότητα (1). Γιατὶ, εἶναι πολλοί, ποὺ λένε, πὼς αὐτὴ ἡ ζωὴ καὶ ἡ τελειότητα βρίσκεται στὶς νηστεῖες, στὶς ἀγρυπνίες, στὶς γονυκλισίες, στὶς χαμαι-κοιτίες καὶ σὲ ἄλλες παρόμοιες σκληραγωγίες τοῦ σώματος. Ἄλλοι πάλι λένε πὼς βρίσκεται στὶς πολλὲς προσευχὲς καὶ στὶς μεγάλες ἀκολουθίες. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ νομίζουν, ὅτι ἡ τελειότητα βρίσκεται ὁλόκληρη στὴ νοερὰ προσευχή (2), στὴ μοναξιὰ καὶ στὴν ἀναχώρησι, στὴ σιωπὴ καὶ στὴν ἐκπαίδευσι μὲ τὸν κανόνα· δηλαδή, τὸ νὰ βαδίζουν μὲ τὸν κανόνα καὶ τὸ μέτρο, καὶ οὔτε νὰ φτάνουν σὲ ὑπερβολές, οὔτε σὲ ἐλλείψεις. Οἱ ἀρετὲς ὅμως αὐτές, μόνες τους, δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ ζητᾶμε ὡς χριστιανικὴ τελειότητα, ἀλλὰ εἶναι ἄλλοτε μέσα καὶ ὄργανα, γιὰ νὰ ἀπολαύσῃ κάποιος τὴν χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἄλλοτε πάλι εἶναι καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Καὶ ὅτι μὲν εἶναι πολὺ δυνατὰ ὄργανα, γιὰ τὴν ἀπόλαυσι τῆς χάρης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, γιατὶ βλέπουμε πολλοὺς ἐναρέτους ποὺ τὰ μεταχειρίζονται ὅπως πρέπει, μὲ αὐτὸ τὸν σκοπόν, γιὰ νὰ ἀποκτήσουν δηλαδὴ ἰσχὺ καὶ δύναμι κατὰ τῆς κακίας καὶ τῆς χαλαρότητας, γιὰ νὰ δυναμώνουν ἐναντίον τῶν πειρασμῶν καὶ τῆς πλάνης τῶν τριῶν κοινῶν ἐχθρῶν, δηλαδὴ τῆς σάρκας, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ διαβόλου, γιὰ νὰ παίρνουν ἀπὸ ἐκεῖνες τὴν πνευματικὴ βοήθεια, ποὺ εἶναι ἀναγκαῖες σὲ ὅλους τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα στοὺς ἀρχαρίους, καὶ ἁπλά, γιὰ νὰ ἀξιωθοῦν νὰ πάρουν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· δηλαδή, «Πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας· Πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος· Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως· Πνεῦμα φόβου Θεοῦ», καθὼς τὰ ἀπαριθμεῖ ὁ Ἠσαΐας (11,2).

Ὅτι αὐτὲς οἱ πράξεις εἶναι καὶ καρπὸς τοῦ Πνεύματος καὶ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν «ἀγάπη, χαρά, πίστι, ἐγκράτεια» (Γάλ. 5,22), ὅπως εἶπε ὁ Παῦλος, καὶ αὐτὸ εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία. Γιατὶ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες παιδεύουν τὸ σῶμα μὲ αὐτὲς τὶς σκληραγωγίες, γιατὶ λύπησε τὸν Ποιητή του (3) καὶ γιὰ νὰ τὸ κρατᾶνε πάντα ταπεινωμένο καὶ ὑποτεταγμένο στὸ νὰ ἐργάζεται τὰ τοῦ Θεοῦ. Σιωποῦν καὶ μονάζουν, γιὰ νὰ ἀποφεύγουν καὶ τὴν παραμικρὴ λύπη πρὸς τὸν Θεό. Προσεύχονται καὶ προσέχουν στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ καὶ στὰ ἔργα τῆς εὐσέβειας, γιὰ νὰ ἔχουν τὸ πολίτευμά τους στοὺς οὐρανούς· μελετᾶνε τὴ ζωὴ καὶ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου μας, ὄχι γιὰ τίποτα ἄλλο, παρὰ νὰ γνωρίσουν περισσότερο τὴν δική τους κακία, καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, ἀκολουθοῦν τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ μὲ τὸ νὰ ἀπαρνοῦνται τὸν ἑαυτό τους καὶ μὲ τὸ σταυρὸ στοὺς ὤμους, γιὰ νὰ θερμαίνωνται περισσότερο στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ στὸ μῖσος τοῦ ἑαυτοῦ των.

Οἱ ἀρετὲς ὅμως ποὺ ἀναφέρθηκαν, μποροῦν νὰ προξενήσουν σὲ ἐκείνους, ποὺ θέτουν

ὅλο τους τὸ βάρος σὲ αὐτές, περισσοτέρη βλάβη ἀπὸ τὶς φανερὲς ἁμαρτίες· ὄχι ἐξαιτίας αὐτῶν (γιατί, αὐτὲς εἶναι ὅλες ἁγιώτατες), ἀλλ᾽ ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ τὶς μεταχειρίζονται, ἐπειδή, αὐτοὶ προσέχοντας σ᾽ αὐτὲς μόνο, ἀφήνουν τὴν καρδιά τους νὰ τρέχῃ στὰ δικά τους θελήματα καὶ τὰ θελήματα τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος βλέποντάς τους πὼς πηγαίνουν ἀπὸ τὸν εὐθὺ δρόμο, τοὺς ἀφήνει ὄχι μόνον νὰ ἀγωνίζωνται μὲ χαρὰ σὲ αὐτοὺς τοὺς σωματικοὺς ἀγῶνες, ἀλλὰ ἀκόμη νὰ ἐπεκτείνωνται, μὲ τὸν μάταιο λογισμό τους, καὶ ὡς στὰ μεγαλεῖα του Παραδείσου. Ὅθεν καὶ νομίζουν οἱ τοιοῦτοι πὼς ὑψώθησαν μέχρι τὰ τάγματα τῶν Ἀγγέλων καὶ πὼς αἰσθάνονται τὸν Θεὸ μέσα τους· καὶ κάποτε, βυθισμένοι μέσα σὲ κάποιες σκέψεις καὶ λογισμοὺς περιέργους καὶ ὑψηλούς, νομίζουν πὼς ἄφησαν σχεδὸν τὸν κόσμο αὐτὸν καὶ ἁρπάγησαν μέχρι τὸν τρίτο οὐρανό.

Ἀλλά, σὲ πόσα σφάλματα εἶναι μπλεγμένοι αὐτοὶ καὶ πόσο εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ τελειότητα, μπορεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ ὁ κάθε ἕνας ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ τὰ ἤθη τους. Γιατὶ, αὐτοὶ θέλουν νὰ προτιμοῦνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους σὲ κάθε τί ποὺ ὑπάρχει· εἶναι ἰδιόρρυθμοι καὶ ἰσχυρογνώμονες στὸ θέλημά τους, εἶναι τυφλοὶ σε ὅλα τὰ δικά τους, μὲ ἐπιμέλεια ὅμως ἐξετάζουν τοὺς λόγους καὶ τὶς πράξεις τῶν ἄλλων, ἂν τοὺς ἀγγίξῃ κάποιος λίγο στὴ μάταιη ὑπόληψι τῆς τιμῆς τους, ποὺ αὐτοὶ νομίζουν πὼς ἔχουν καὶ ποὺ (σὲ ὑπόληψι) θέλουν νὰ τοὺς ἔχουν καὶ οἱ ἄλλοι· ἢ ἐὰν τοὺς ἐμπόδιση κάποιος ἀπὸ κεῖνες τὶς εὐλάβειες καὶ τὶς ἀρετές, μὲ τὶς ὁποῖες καταπιάνονται (ὁ Θεὸς νὰ φυλάει!) ἀμέσως συγχύζονται, ἀμέσως ἀνάβουν ὅλοι ἀπὸ θυμὸ καὶ γίνονται ἔξαλλοι.

Καί, ἂν ὁ Θεὸς θέλοντας νὰ τοὺς φέρῃ σὲ ἀκριβὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ στὸν ἀληθινὸ δρόμο τῆς τελειότητας, τοὺς στείλῃ θλίψεις καὶ ἀρρώστειες ἢ παραχωρήσῃ νὰ τοὺς ἔρθουν διωγμοὶ (οἱ ὁποῖοι εἶναι τὸ δοκιμαστήριο ποὺ δοκιάζει τοὺς γνήσιους καὶ ἀληθινοὺς δούλους του), τότε φανερώνουν τὰ κρυφὰ τῆς καρδιᾶς τους, πὼς εἶναι διεφθαρμένοι ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια. Γιατὶ, σὲ κάθε λυπηρὸ γεγονὸς ποὺ συμβαίνει, δὲν θέλουν νὰ ἀκολουθήσουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, μένουν ἀναπαυμένοι στὶς δίκαιες, ἂν καὶ κρυφὲς κρίσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε θέλουν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ταπεινωθέντα καὶ παθόντα Υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ ταπεινωθοῦν κάτω ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα, ἔχοντας γιὰ ἀγαπητοὺς φίλους τους τοὺς διῶκτες, σὰν ὄργανα τῆς θείας ἀγαθότητας καὶ συνεργοὺς τῆς σωτηρίας τους.

Ὁπότε εἶναι φανερὸ πὼς βρίσκονται σὲ μεγάλο κίνδυνο. Γιατὶ, ἔχοντας τὸ ἐσωτερικὸ μάτι, δηλαδὴ τὸν νοῦ τους, σκοτεινό, βλέπουν μὲ ἐκεῖνο τὸν ἑαυτόν τους· καὶ σκεπτόμενοι νὰ πετύχουν τὶς ἐξωτερικὲς πράξεις ποὺ κάνουν, πὼς εἶναι καλές, νομίζουν πὼς ἔφτασαν στὴν τελειότητα· καὶ κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο ὑπερηφανευόμενοι, κατακρίνουν τοὺς ἄλλους. Γι᾽ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀλλάξῃ ἄλλος κάποιους ἀπὸ αὐτούς, πάρα μόνο μία ξεχωριστὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ εὐκολώτερα μετατρέπεται στὸ καλὸ ὁ φανερὸς ἁμαρτωλός, παρὰ ὁ ἀπόκρυφος καὶ σκεπασμένος μὲ τὸ κάλυμμα τῶν φαινομενικῶν ἀρετῶν.

Τώρα λοιπὸν ποὺ γνώρισες πολὺ καλὰ ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἡ τελειότητα δὲν στέκεται σὲ αὐτὲς τὶς ἀρετές, ποὺ εἴπαμε, γνώριζε ὅτι δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄλλα παρὰ ἀπὸ (4) τὴν γνῶσι τῆς ἀγαθότητας καὶ τῆς μεγαλειότητας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικῆς μας μηδεναμηνότητας καὶ κλίσεως σὲ κάθε κακὸ στὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ στὸ μῖσος τοῦ ἑαυτοῦ μας· στὴν ὑποταγή, ὄχι μόνο του Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν κτισμάτων, γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ στὴν ἀποστροφὴ κάθε δικοῦ μας θελήματος, τέλειας ὑπακοῆς στὸ Θεῖο θέλημα· καὶ ἀκόμη, νὰ τὰ θέλουμε ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ τὰ κάνουμε ξεκάθαρα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ (5) καὶ μόνο γιὰ νὰ ἀρέσουμε σὲ αὐτόν, καὶ γιατὶ ἔτσι θέλει καὶ αὐτὸς καὶ ἔτσι πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾶμε καὶ νὰ τὸν ὑπηρετοῦμε.

Αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς ἀγάπης, αὐτὸς ποὺ ἔχει γραφτεῖ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ στὶς καρδίες τῶν πιστῶν δούλων του. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπάρνησις τοῦ ἑαυτοῦ μας, τὴν ὁποία ζητεῖ ἀπὸ ἐμᾶς ὁ Θεός. Αὐτὸς εἶναι ὁ γλυκὸς ζυγὸς τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὸ φορτίο του τὸ ἐλαφρό. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑποταγὴ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, στὴν ὁποία μᾶς προσκαλεῖ ὁ λυτρωτής μας καὶ Διδάσκαλος μὲ τὸ δικό του παράδειγμα καὶ μὲ τὴ φωνή του (6).

Λοιπόν, ἐσὺ ἀδελφέ, ποὺ ἐπιθυμεῖς νὰ φθάσῃς στὸ ὕψος αὐτῆς τῆς τελειότητας, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ κάνῃς μία ἀκατάπαυστη πάλη μὲ τὸν ἑαυτό σου, γιὰ νὰ νικήσῃς γενναῖα καὶ νὰ ἐξουδετερώσῃς ὅλα τὰ θελήματα μεγάλα καὶ μικρά, ἀναγκαστικά, πρέπει νὰ ἑτοιμασθῇς μὲ κάθε προθυμία τῆς ψυχῆς σου σὲ αὐτὸ τὸν πόλεμο (γιατί, τὸ στεφάνι δὲν δίνεται σὲ ἄλλο, παρὰ μόνο στὸν γενναῖο πολεμιστή)· ὁ ὁποῖος πόλεμος, καθὼς εἶναι δυσκολώτερος ἀπὸ κάθε ἄλλο πόλεμο (γιατὶ πολεμώντας ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ μας, πολεμούμαστε ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό μας), ἔτσι καὶ ἡ νίκη ποὺ πετυχαίνουε σὲ αὐτόν, θὰ εἶναι ἐνδοξότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη, καὶ περισσότερο εὐπρόσδεκτη στὸν Θεό. Γιατὶ ἂν θελήσῃς νὰ θανατώσῃς τὰ ἄτακτα πάθη σου, καὶ τὶς ἐπιθυμίες καὶ θελήματά σου, θὰ ἀρέσῃς στὸν Θεὸ περισσότερο, καὶ θὰ τὸν ὑπηρετῆς καλύτερα, παρὰ νὰ μαστιγώνεσαι μέχρι νὰ βγάλης αἷμα, καὶ νὰ νηστεύῃς περισσότερο ἀπὸ τοὺς παλιοὺς ἐρημῖτες, καὶ παρὰ νὰ ἐπέστρεφες στὸ καλὸ χιλιάδες ψυχές, ὄντας ἐσὺ κυριευμένος ἀπὸ τὰ πάθη (7).

Γιατὶ, ἂν κι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ περισσότερο τὴν ἐπιστροφὴ τῶν ψυχῶν, ἀπὸ τὴ νέκρωσι ἑνὸς μικροῦ θελήματος, ὅμως ἐσύ, ἀγαπητέ, δὲν πρέπει νὰ θέλῃς, οὔτε νὰ κάνῃς τίποτα ἄλλο βασικώτερο, ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ὁ Θεὸς ζητᾷ, καὶ θέλει πλέον ἀποκλειστικὰ ἀπὸ σένα· γιατὶ αὐτός, βεβαιότατα, καλύτερα εὐχαριστεῖται στὸ νὰ ἀγωνίζεσαι γιὰ νὰ ἀπονεκρώσῃς ἐσὺ τὰ δικά σου πάθη, παρὰ στὸ νὰ κάνῃς ὁποιοδήποτε ἄλλο πρᾶγμα, καὶ ἂς εἶναι μεγάλο καὶ σπουδαῖο, παραβλέποντας τὰ πάθη σου.

Τώρα λοιπόν, ποὺ ἔμαθες ἀπὸ τί ἀποτελεῖται ἡ χριστιανικὴ τελειότητα καὶ ὅτι γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃς πρέπει νὰ ἔχῃς ἕνα παντοτινὸ καὶ σκληρότατο πόλεμο ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου, εἶναι ἀνάγκη νὰ προμηθευτῇς τέσσερα πράγματα, σὰν ὁπλισμὸ πολὺ ἀσφαλῆ καὶ ἀναγκαῖο, γιὰ νὰ γίνῃς νικητὴς σὲ αὐτὸν τὸν ἀόρατο πόλεμο καὶ νὰ

λάβης τὸ στεφάνι. Καὶ αὐτὰ εἶναι: α) τὸ νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι ποτὲ τὸν ἑαυτόν σου, β) τὸ νὰ ἔχῃς πάντα ὅλο σου τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα στὸ Θεὸ γ) τὸ νὰ ἀγωνίζεσαι πάντα· καὶ δ) τὸ νὰ προσεύχεσαι. Γιὰ αὐτὰ θέλω νὰ σοῦ μιλήσω ξεχωριστά, σὺν Θεῷ, σύντομα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.

Δὲν πρέπει νὰ ἐμπιστευώμαστε, οὔτε νὰ δίνουμε θάρρος ποτὲ στὸν ἑαυτό μας.

Τὸ νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι τὸν ἑαυτόν σου (8), ἀγαπητέ μου ἀδελφέ, εἶναι τόσο ἀναγκαῖο σε αὐτὸν τὸν πόλεμο, ποὺ χωρὶς αὐτό, νὰ εἶσαι βέβαιος, ὅτι, ὄχι μόνον δὲν θὰ μπορέσεις νὰ πετύχεις τὴ νίκη ποὺ ἐπιθυμεῖς, ἀλλ᾽ οὔτε κἂν νὰ ἀντισταθεῖς στὸ παραμικρὸ καὶ αὐτό, ἂς τυπωθεῖ καλὰ στὸ νοῦ σου.

Γιατὶ, ἐμεῖς πράγματι, ὄντας φυσικὰ διεφθαρμένοι ἀπὸ τὴ φύσι μας ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ, ἔχουμε σὲ μεγάλη ὑπόληψι τὸν ἑαυτό μας, ἡ ὁποία ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀλήθεια, παρὰ ἕνα ψέμα καὶ τίποτα ἄλλο, ἐμεῖς ὅμως, νομίζουμε μὲ μία ἀπατηλὴ ἐντύπωση, πὼς εἴμαστε κάποιοι (9). Αὐτὸ εἶναι ἕνα ἐλάττωμα, ποὺ πολὺ δύσκολα ἀναγνωρίζεται, καὶ ποὺ δὲν ἀρέσει στὸ Θεό, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ νὰ ἔχουμε ἐμεῖς μία γνῶσι χωρὶς δόλο γι᾽ αὐτὴ τὴν βεβαιότατη ἀλήθεια.

Δηλαδή, νὰ ξέρουμε, ὅτι κάθε χάρι καὶ ἀρετὴ ποὺ ἔχουμε, προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν μόνο, ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ κάθε ἀγαθοῦ καὶ ὅτι, ἀπὸ μᾶς, δὲν μπορεῖ νὰ προέλθη κανένα καλό, οὔτε κανένας καλὸς λογισμός, ποὺ νὰ τοῦ ἀρέσῃ. Ἂν καὶ αὐτὴ ἡ ἀναγκαιότατη ἀλήθεια (δηλαδή, τὸ νὰ μὴ πιστεύουμε στὸν ἑαυτόν μας) εἶναι ἔργο τοῦ θεϊκοῦ του χεριοῦ, ποὺ συνηθίζει νὰ τὸ δίνη στοὺς ἀγαπημένους του φίλους, πότε μὲ ἐμπνεύσεις καὶ φωτισμούς, πότε μὲ σκληρὰ μαστιγώματα καὶ θλίψεις, πότε μὲ βίαιους καὶ σχεδὸν ἀνίκητους πειρασμούς, καὶ πότε μὲ ἄλλα μέσα, ποὺ ἐμεῖς δὲν καταλαβαίνουμε· μὲ ὅλα αὐτά, θέλει νὰ γίνεται καὶ ἀπὸ μέρους μας ἐκεῖνο, ποὺ ἀνήκει, καὶ εἶναι δυνατὸν σὲ μᾶς. Γι᾽ αὐτὸ λοιπόν, ἀδελφέ μου, σοῦ σημειώνω ἐδῶ τέσσερεις τρόπους, μὲ τοὺς ὁποίους μπορεῖς, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νὰ πετύχης αὐτὴ τὴν ἀμφιβολία τοῦ ἑαυτοῦ σου, δηλαδή, τὸ νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι ποτὲ τὸν ἑαυτό σου.

Ὁ α΄ εἶναι τὸ νὰ γνωρίσῃς τὴν μηδαμινότητά σου (10) καὶ νὰ σκεφθῇς, ὅτι ἀπὸ μόνος σου δὲν μπορεῖς νὰ κάνῃς κανένα καλό, γιὰ τὸ ὁποῖο νὰ γίνῃς ἄξιος της βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Ὁ β΄ τὸ νὰ ζητῇς γι᾽ αὐτὸ πολλὲς φορὲς βοήθεια ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ θερμὲς καὶ ταπεινὲς δεήσεις, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι χάρισμα δικό Του· καὶ ἂν θέλῃς νὰ τὸ πάρης, πρέπει πρῶτα νὰ σκεφθῇς τὸν ἑαυτό σου, ὄχι μόνο γυμνὸ ἀπὸ αὐτὴ τὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ σου,

ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ πάντα ἀδύνατο νὰ τὴν ἀπόκτησεις· ἔπειτα, νὰ μιλᾷς μὲ οἰκειότητα πολλὲς φορὲς μπροστὰ στὴ μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ, καὶ πιστεύω σταθερά, ἐξ αἰτίας τοῦ πελάγους τῆς εὐσπλαγχνίας του, θὰ σοῦ τὴν δώσῃ, ὅταν αὐτὸς γνωρίσῃ, μὴν ἀμφιβάλλῃς καθόλου, ὅτι θὰ τὴν ἀπολαύσεις.

Ὁ γ΄ τρόπος, εἶναι τὸ νὰ συνηθίσῃς νὰ φοβᾶσαι πάντα τὸν ἑαυτό σου· νὰ φοβᾶσαι τοὺς ἀναρίθμητους ἐχθρούς, στοὺς ὁποίους, δὲν εἶσαι δυνατὸς νὰ κάνῃς οὔτε τὴν παραμικρὴ ἀντίστασι, νὰ φοβᾶσαι τὴ πολὺ δυνατή τους συνήθεια στὸ νὰ πολεμοῦν τὶς πανουργίες, τὰ στρατηγήματά τους, τὶς μεταμορφώσεις τους σὲ ἀγγέλους φωτός· τὰ ἀναρίθμητα τεχνάσματα καὶ παγίδες, ποὺ σοῦ στήνουν κρυφὰ στὸν ἴδιο τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς.

Ὁ δ΄ τρόπος εἶναι, ὅταν πέσῃς σὲ κανένα ἐλάττωμα νὰ σκεφθῇς καθαρὰ τὴν ἀπόλυτη ἀδυναμία σου· ἐπειδή, γι᾽ αὐτὸ τὸ σκοπὸ παραχώρησε ὁ Θεὸς νὰ πέσῃς, γιὰ νὰ μάθης καλύτερα τὴν ἀσθένεια σου (11) καὶ ἔτσι νὰ μάθης, ὄχι μόνο νὰ περιφρονῇς ἐσὺ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό σου σὰν ἕνα τίποτα, ἀλλὰ καὶ νὰ θέλῃς νὰ σὲ καταφρονοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σὰν τέτοιου εἴδους ἀσθενῆ. Γιατὶ χωρὶς αὐτὴ τὴν θέλησι, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ ἐνάρετη δυσπιστία τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἡ ὁποία ἔχει τὸ θεμέλιό της στὴν ἀληθινὴ ταπείνωσι καὶ στὴν προλεγόμενη ἔμπρακτη γνῶσι τῆς δοκιμῆς.

Ὁπότε, καθ᾽ ἕνας βλέπει πόσο ἀπαραίτητο εἶναι σ᾽ ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸ οὐράνιο φῶς, τὸ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτό του, τὴν ὁποία γνῶσι συνηθίζει νὰ τὴν δίνη ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ στοὺς ὑπερήφανους καὶ προληπτικούς, μέσα ἀπὸ τὶς πτώσεις, ἀφίνοντάς τους δηλαδὴ μὲ δίκαιο τρόπο νὰ πέφτουν σὲ κανένα ἐλάττωμα (ἀπὸ τὸ ὁποῖο νομίζουν πὼς ἠμποροῦν νὰ φυλαχτοῦν) γιὰ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀδυναμία τους, καὶ νὰ μὴ ἐπιστεύωνται πλέον στὸν ἑαυτόν τους καθόλου.

Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ μέσο, τὸ τόσο ἄθλιο καὶ ἀναγκαστικό, δὲν συνηθίζει νὰ τὸ μεταχειρίζεται πάντοτε ὁ Θεός, παρά, ὅταν τὰ ἄλλα μέσα, τὰ πιὸ ἐλεύθερα, ὅπως εἴπαμε, δὲν προξενοῦν στὸν ἄνθρωπο αὐτὴ τὴν ἐπίγνωσι τοῦ ἑαυτοῦ του· γιατὶ τότε παραχωρεῖ νὰ πέσῃ ὁ ἄνθρωπος σὲ σφάλματα τόσο μεγαλύτερα ἢ μικρότερα, ὅσο εἶναι μεγαλύτερη ἢ μικρότερη καὶ ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ ὑπόληψις, ποὺ ἔχει γιὰ τὸν ἑαυτό του· ὥστε, ὅπου δὲν ὑπάρχει καμία ἀπολύτως ὑπόληψις, καθὼς συνέβη στὴν Παρθένο Μαρία, ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει παρομοίως οὔτε καὶ καμία πτῶσις· λοιπόν, ὅταν ἐσὺ πέσεις, τρέξε ἀμέσως μὲ τὸν λογισμὸ στὴ ταπεινὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ σου, καὶ μὲ ἐπίμονη προσευχὴ ζήτησε ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ σοῦ δώσῃ τὸ ἀληθινὸ φῶς, γιὰ νὰ γνωρίσῃς τὴν μηδαμινότητά σου καὶ νὰ μὴν δείχνῃς ἐμπιστοσύνη καθόλου στὸν ἑαυτόν σου, ἐὰν θέλῃς νὰ μὴ πέσῃς πάλι καὶ μάλιστα σὲ μεγαλύτερη βλάβη καὶ φθορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄.

Ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό.

Εἶναι πολὺ ἀναγκαῖο σε αὐτὸν τὸν πόλεμο, τὸ νὰ μὴν ἐμπιστευώμαστε τὸν ἑαυτόν μας, ὅπως εἴπαμε· παρόλα αὐτά, ἐὰν ἀπελπισθοῦμε μόνο, δηλαδή, ἐὰν ἀποβάλουμε, μόνον κάθε πεποίθησι τοῦ ἑαυτοῦ μας, βέβαια, ἢ τραποῦμε σὲ φυγή, ἢ θὰ νικηθοῦμε, καὶ θὰ κυριευθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Γι᾽ αὐτό, κοντὰ στὴ ὁλοκληρωτικὴ ἀπάρνησι τοῦ ἑαυτοῦ μας, χρειάζεται ἀκόμη καὶ ἡ πλήρης ἐλπίδα καὶ ἐμπιστοσύνη στὸ Θεό, ἐλπίζοντας δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὸν μόνο κάθε καλὸν καὶ κάθε βοήθεια καὶ νίκη. Γιατὶ, καθὼς ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας, ὅπου εἴμαστε τὸ τίποτα, τίποτα ἄλλο δὲν περιμένουμε, παρὰ γκρεμίσματα καὶ πτώσεις, γιὰ τὰ ὁποῖα καὶ πρέπει νὰ μὴν ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό μας τελείως, κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ ἀπολαύσουμε ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὸν Θεὸν κάθε νίκη, ἀμέσως μόλις ὁπλίσουμε τὴν καρδιά μας μὲ μίαν ζωντανὴ ἐλπίδα σὲ αὐτόν, ὅτι θὰ λάβουμε τὴν βοήθειά του σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο τὸ ψαλμικὸ «σ᾽ αὐτὸν ἔλπισε ἡ καρδιά μου καὶ βοηθήθηκα» (Ψαλμ. 27,9).

Αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, μαζὶ καὶ βοήθεια, μποροῦμε νὰ πετύχουμε γιὰ τέσσερις λόγους.

α) Γιατὶ τὴν ζητᾶμε ἀπὸ ἕνα Θεό, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ νὰ εἶναι Παντοδύναμος, ὅ,τι θέλει μπορεῖ νὰ τὸ κάνῃ καὶ στὴ συνέχεια μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ καὶ μᾶς.

β) Γιατὶ, τὴν ζητᾶμε ἀπὸ ἕνα Θεὸ ὁ ὁποῖος, ὄντας ἄπειρα σοφός, ὅλα, τὰ πάντα γνωρίζει μὲ πλήρη τελειότητα, καὶ ἑπομένως γνωρίζει ὅλο ἐκεῖνο ποὺ ταιριάζει στὴ σωτηρία μας.

γ) Γιατὶ ζητᾶμε αὐτὴ τὴν βοήθεια, ἀπὸ ἕνα Θεό, ὁ ὁποῖος, γιὰ νὰ εἶναι ἀτέλειωτα ἀγαθός, μὲ μία ἀγάπη καὶ θέλησι ποὺ δὲν περιγράφεται, εἶναι πάντα ἕτοιμος γιὰ νὰ δώσῃ ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα, καὶ ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμή, ὅλη τὴ βοήθεια ποὺ μᾶς χρειάζεται, γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ὁλοκληρωτικὴ νίκη τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἀμέσως ὅταν τρέξουμε στὴν ἀγκαλιά του μὲ σταθερὴ ἐλπίδα.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, ὁ καλὸς ἐκεῖνος Ποιμένας μας, ποὺ ἔτρεχε τριαντατρία χρόνια ἀναζητώντας τὸ χαμένο πρόβατο, μὲ τόσο δυνατὲς φωνές, ποὺ βράχνιασε ὁ λάρυγκας, ποὺ περπάτησε δρόμο τόσο κοπιαστικὸ καὶ ἀκανθώδη, ποὺ ἔχυσε ὅλο του τὸ αἷμα καὶ ἔδωσε τὴ ζωή, πῶς εἶναι δυνατόν, λέω, τώρα ποὺ αὐτὸ τὸ πρόβατο ἀκολουθεῖ πίσω του, καὶ μὲ ἐπιθυμία φωνάζει, καὶ τὸν παρακαλεῖ, νὰ μὴ γυρίσῃ σὲ αὐτὸ τοὺς ὀφθαλμούς του; πῶς μπορεῖ νὰ μὴν τὸ ἀκούσῃ; καὶ νὰ μὴν τὸ βάλῃ στοὺς θείους του ὤμους, κάνοντας γιορτὴ μὲ ὅλους τοὺς Ἀγγέλους τοῦ οὐρανοῦ; καὶ ἂν ὁ Θεός μας δὲν παύει ἀπὸ τὸ νὰ γυρεύῃ μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια καὶ ἀγάπη, νὰ βρῇ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴ παραβολή, τὴ χαμένη δραχμή, τὸν τυφλὸ καὶ κωφὸ ἁμαρτωλό, πῶς γίνεται τώρα νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτόν, ποὺ σὰν χαμένο πρόβατο, φωνάζει καὶ καλεῖ τὸν δικό του Ποιμένα; καὶ ποιὸς θὰ πιστέψῃ ποτέ, πὼς ὁ Θεός, ποὺ χτυπάει πάντα τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιθυμώντας νὰ μπῇ μέσα καὶ νὰ δειπνήσῃ, σύμφωνα μὲ

τὴν ἱερὴ Ἀποκάλυψι (12), δίνοντας σὲ αὐτὸν τὰ χαρίσματά του, ὅτι, ὅταν τοῦ ἀνοίγῃ τὴν καρδιὰ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸν προσκαλῇ, αὐτὸς θὰ ἔπρεπε νὰ κάνῃ μὲ τὴν θέλησί του τὸν κωφὸ καὶ νὰ μὴ θέλῃ νὰ μπῇ;

Ὁ δ᾽ τρόπος γιὰ ν᾽ ἀποκτήσῃ κάποιος αὐτὴν τὴν στὸ Θεὸν ἐλπίδα καὶ βοήθεια, εἶναι τὸ νὰ τρέξῃ μὲ τὴν μνήμη του στὴν ἀλήθεια τῶν θείων Γραφῶν, οἱ ὁποῖες, σὲ τόσα μέρη ἃς δείχνουν φανερά, ὅτι δὲν ἔμεινε ποτὲ ντροπιασμένος καὶ ἀβοήθητος, ὅποιος ἔλπισε στὸν Θεό. «Κοιτάξτε τὶς ἀρχαῖες γενεὲς καὶ στοχασθῆτε· ποιὸς ἐμπιστεύθηκε στὸν Κύριο καὶ καταντροπιάσθηκε;» (Σειρὰχ 2,9) (13).

Μὲ τὰ τέσσαρα λοιπὸν αὐτὰ ὅπλα ὁπλίσου, ἀδελφέ μου. Καὶ ἄρχισε τὸ ἔργο, καὶ πολέμησε γιὰ νὰ νικήσῃς· καὶ βέβαια ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἀποκτήσῃς, ὄχι μόνον τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐλπίδα στὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀπελπισία στὸν ἑαυτό σου, γιὰ τὴν ὁποία δὲν παραλείπω νὰ σοῦ ὑπενθυμίσω καὶ σὲ αὐτὸ τὸ κεφάλαιο, ὅτι ἔχεις πολλὴ ἀνάγκη ἀπὸ τὴν γνῶσι της· ἐπειδή, στὸν ἄνθρωπο εἶναι τόσον πολὺ προσκολλημένη ἡ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του, ὅτι εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο κάτι καὶ τόσο λεπτή, ποὺ σχεδὸν πάντα ζῇ κρυφὰ μέσα στὴν καρδιά μας, καὶ μᾶς φαίνεται πὼς δὲν ἔχομε ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό μας καὶ ἔχομε ἐλπίδα στὸ Θεό. Ὁπότε, γιὰ νὰ φεύγῃς ἐσύ, ὅσο μπορεῖς, αὐτὴ τὴν μάταιη ὑπόληψι, καὶ νὰ ἐργάζεσαι μὲ τὴν ἔλλειψι ἐπιστοσύνης στὸν ἑαυτό σου καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, εἶναι ἀνάγκη νὰ προπορεύεται ἡ σκέψις τῆς ἀδυναμίας σου, πιὸ πρὶν ἀπὸ τὴν σκέψη τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, καὶ πάλι αὐτὲς οἱ δυὸ μαζὶ νὰ προπορεύωνται πρὶν ἀπὸ κάθε μας πρᾶξι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄.

Πῶς μπορεῖ νὰ γνωρίσει κάποιος ἐὰν ἐργάζεται μὲ τὴν μὴ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐλπίδα στὸν Θεό.

Πολλὲς φορὲς νομίζουν μερικοὶ αὐθάδεις ὅτι δὲν ἔχουν κανένα θάρρος στὸν ἑαυτό τους καὶ ὅτι ὅλη τους τὴν ἐλπίδα καὶ πεποίθησι, τὴν ἔχουν στὸν Θεό· ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι· καὶ γι᾽ αὐτὸ βεβαιώνονται ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ ἔρχεται σὲ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν ξεπεσμό τους, ὅταν συμβῇ. Γιατὶ ἂν ἴσως αὐτοὶ λυποῦνται στὸν ξεπεσμό τους καί, κατὰ κάποιο τρόπο, ἀπελπίζονται καὶ νομίζουν ὅτι μποροῦν στὸ ἑξῆς νὰ κάνουν καλό, αὐτὸ εἶναι σίγουρο σημεῖο, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ ξεπεσμοῦ τους πίστευαν στὸν ἑαυτό τους καὶ ὄχι στὸν Θεό. Καὶ ἐὰν ἡ λύπη καὶ ἡ ἀπελπισία τους εἶναι μεγάλη, εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι καὶ πολὺ πίστευαν στὸν ἑαυτό τους καὶ λίγο στὸ Θεό, γιατὶ ὅποιος δὲν ἐμπιστεύεται πολὺ στὸν ἑαυτό του καὶ ἐλπίζει στὸ Θεό, ὅταν ξεπέσει, δὲν ἀπορεῖ τόσο πολύ, οὔτε λυπᾶται ὑπερβολικά, ἐφόσον γνωρίζει, ὅτι αὐτὸ τοῦ συμβαίνει γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ γιὰ τὴν λίγη ἐλπίδα ποὺ ἔχει στὸν

Θεὸ μάλιστα τότε ἀπιστεῖ περισσότερο στὸν ἑαυτό του καὶ μὲ περισσότερη ταπείνωσι ἐλπίζει στὸ Θεὸ καὶ μισώντας περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον τὰ ἄτακτα πάθη, ποὺ εἶναι ἡ αἰτία τοῦ ξεπεσμοῦ του, μὲ ἕνα μεγάλο πόνο ἥσυχο καὶ εἰρηνικό, γιὰ τὴ λύπη τοῦ Θεοῦ, ἀποκτᾷ βέβαια τὴν ἀπιστία στὸν ἑαυτό του, καταδιώκει ὅμως τοὺς ἐχθρούς του μέχρι θανάτου μὲ μεγαλύτερη γενναιότητα καὶ ἀποφασιστικότητα.

Αὐτὰ ποὺ εἶπα, ἐπιθυμῶ νὰ τὰ σκεφθοῦν μερικοί, ποὺ νομίζουν πὼς εἶναι ἐνάρετοι καὶ πνευματικοί, οἱ ὁποῖοι, ὅταν πέσουν σὲ κανένα ἐλάττωμα, δὲν μποροῦν, οὔτε θέλουν νὰ εἰρηνεύσουν καὶ μερικὲς φορὲς θέλοντας νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν πολλὴ λύπη καὶ τὴν ἐνόχλησι, ποὺ τοὺς συμβαίνει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ τους, τρέχουν ἀμέσως γι᾽ αὐτὸ καὶ μόνο στὸν πνευματικὸ πατέρα, στὸν ὁποῖον ἔπρεπε κυρίως νὰ πηγαίνουν γιὰ νὰ ξεπλυθοῦν ἀπὸ τὴν μόλυνσι τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ λάβουν δύναμι κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ τους, μὲ τὸ ἁγιώτατο μυστήριο τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἐξομολογήσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄.

Τὸ λάθος ποὺ κάνουν πολλοὶ νομίζοντας ὡς ἀρετὴ τὴν μικροψυχία.

Σχετικὰ μὲ αὐτό, βρίσκονται σὲ πλάνη πολλοί, ὅσοι νομίζουν γιὰ ἀρετὴ τὴν ὀλιγοψυχία καὶ τὴν ὑπερβολικὴ λύπη ποὺ τοὺς συνοδεύει ὕστερα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, μὴ γνωρίζοντας ὅτι αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ κρυφὴ ὑπερηφάνεια καὶ πρόληψι, ποὺ ἔχουν κάνει θεμέλια πάνω στὴν ἐλπίδα καὶ στὸ θάρρος ποὺ ἔχουν στὸ ἑαυτό τους καὶ στὶς δυνάμεις τους. Γιατὶ αὐτοί, ὑπολογίζοντας τὸν ἑαυτό τους ὅτι εἶναι κάτι, κατὰ κάποιον τρόπο, ξεθάρρεψαν πολύ, καὶ βλέποντας μὲ τὴν δοκιμὴ τῆς πτώσεως, ὅτι δὲν ἔχουν καμμία δύναμι, ταράζονται καὶ ἀποροῦν, σὰν γιὰ κανένα πρᾶγμα καινούργιο καὶ ὀλιγοψυχοῦν βλέποντας πεσμένο στὴ γῆ ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο βασίσθηκαν (δηλαδὴ τὸν ἑαυτόν τους), πάνω στὸν ὁποῖο εἶχαν ἀποθέσει τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα τους. Αὐτὸ ὅμως δὲν γίνεται καὶ στὸν ταπεινό, ὁ ὁποῖος μόνο στὸ Θεὸ ἔχει τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος του, χωρὶς νὰ ἔχῃ καμία ἐλπίδα στὸν ἑαυτό του. Γι᾽ αὐτό, ὅταν πέσῃ σὲ κάθε εἴδους σφάλμα, ἂν καὶ αἰσθάνεται πόνο καὶ λύπη, μὲ ὅλο τοῦτο δὲν ταράσσεται, οὔτε ἀπορεῖ. Γιατὶ ξέρει ὅτι αὐτὸ τοῦ συνέβη ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἑαυτοῦ του, ἡ ὁποία γνωρίζεται πολὺ καλὰ μὲ τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄.

Ἄλλες ἐμπειρίες, μέσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποκτᾶται ἡ ἀπιστία στὸν ἑαυτό μας καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ τὸ θάρρος στὸ Θεό.

Ἐπειδὴ ὅλη ἡ δύναμις μὲ τὴν ὁποία νικῶνται οἱ ἐχθροί μας, γεννιέται ἀπὸ τὴν μὴ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό μας καὶ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, εἶναι ἀνάγκη νὰ προμηθευθῇς ἀδελφέ μου, ἀπὸ τὶς εἰδήσεις αὐτές, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν δύναμι αὐτή, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, γνώριζε λοιπὸν μὲ βεβαιότητα, ὅτι, οὔτε ὅλα τὰ προτερήματα, εἴτε φυσικὰ εἶναι, εἶτα ἀποκτημένα, οὔτε ὅλα τὰ χαρίσματα ποὺ δίνονται δωρεάν, οὔτε ἡ γνῶσις ὅλη τῆς θείας Γραφῆς, οὔτε τὸ πῶς ἐργαστήκαμε πολλὰ χρόνια τὸ Θεὸ καὶ συνηθίσαμε στὴν ἐργασία του· ὅλα αὐτά, δὲν θὰ μᾶς κάνουν νὰ ἐκπληρώσουμε τὸ θεῖο του θέλημα, ἂν καὶ σὲ κάθε καλὸ θεάρεστο, ποὺ θὰ πρέπει νὰ κάνουμε καὶ σὲ κάθε κίνδυνο, ποὺ πρέπει νὰ ἀποφύγουμε καὶ σὲ κάθε σταυρὸ ποὺ πρέπει νὰ σηκώσουμε κατὰ τὸ θέλημά του, ἄν, λέω, δὲν ἀνυψώσῃ τὴν καρδιά μας μιὰ ξεχωριστὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν μᾶς δυναμώσῃ γιὰ νὰ τὰ ἐκτελέσουμε, καθὼς εἶπε ὁ Κύριος «χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε» (Ἰωάν. 15,15). Ὥστε, ἐμεῖς πρέπει σὲ ὅλη μας τὴ ζωὴ καὶ σὲ ὅλες τὶς ἡμέρες καὶ ὧρες καὶ στιγμές, νὰ ἔχουμε αὐτὴ τὴν ἀποφασιστικὴ γνώμη, ὅτι μὲ κανένα τρόπο καὶ κανένα λογισμό, δὲν θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ ἐμπιστευθοῦμε καὶ νὰ ἐλπίσουμε στὸν ἑαυτό μας.

Γιὰ τὴν στὸ Θεὸ ἐλπίδα, κοντὰ σ᾽ ἐκεῖνα ποὺ σοῦ εἶπα στὸ γ΄ κεφάλαιο, γνώριζε, ὅτι δὲν εἶναι ἄλλο εὐκολώτερο στὸ Θεό, ὅσον τὸ νὰ νικήσῃς τοὺς ἐχθρούς σου, τόσο τοὺς λίγους, ὅσο καὶ τοὺς πολλούς· τόσο τοὺς παλιοὺς καὶ ἀνδρείους, ὅσο καὶ τοὺς νέους καὶ ἀδυνάτους. Λοιπόν, μία ψυχή, ἂς εἶναι φορτωμένη ἀπὸ ἁμαρτίες, ἂς ἔχῃ ὅλα τὰ ἐλαττώματα τοῦ κόσμου· ἂς εἶναι μολυσμένη, ὅσο μπορεῖ νὰ φαντασθῇ κάποιος, ἂς δοκίμασε ὅσο θέλησε καὶ ὅσο μπόρεσε νὰ μεταχειρισθῇ κάθε μέσο καὶ ἀγῶνα, γιὰ νὰ ἀφήσῃ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ κάνῃ τὸ καλὸ καὶ δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ ἀποκτήσῃ κανένα μικρὸ μερίδιο καλοῦ, μάλιστα νὰ προχωρᾷ ἀκόμη πιὸ βαθειὰ στὸ κακό, ὅμως, μὲ ὅλα αὐτά, δὲν πρέπει νὰ σταματήσῃ ποτέ, νὰ ἐλπίζῃ στὸν Θεό, οὔτε πρέπει νὰ ἐγκαταλείψῃ ποτὲ τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἀγῶνες τοὺς πνευματικούς, ἀλλὰ πρέπει νὰ πολεμάει πάντα ἀνδρειωμένα. Γιατὶ, πρέπει νὰ γνωρίζῃς ὅτι σὲ αὐτὸ τὸν ἀόρατο πόλεμο δὲν χάνει ὅποιος δὲν παύσει ποτὲ ἀπὸ τοῦ νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ ἐλπίζῃ στὸν Θεό, τοῦ ὁποίου ἡ βοήθεια, δὲν λείπει ποτὲ ἀπὸ τοὺς πολεμιστές του, μολονότι καὶ μερικὲς φορὲς ἐπιτρέπει νὰ μένουν πληγωμένοι· ἂς πολεμεῖ λοιπὸν ὁ καθένας, διότι σ᾽ αὐτὸν τὸν πόλεμο στηρίζεται τὸ πᾶν. Καὶ τὸ ἰατρικὸ εἶναι ἕτοιμο καὶ δραστικό, γιὰ νὰ δοθῇ στοὺς πολεμιστές, ποὺ γυρεύουν τὸν Θεὸ καὶ τὴν βοήθειά του, μὲ σταθερὴ ἐλπίδα. Γιατὶ σὲ καιρὸ ποὺ αὐτοὶ δὲν τὸ ἐλπίζουν, θὰ ἐξαφανισθοῦν οἱ ἐχθροί τους ὅπως ἔχει γραφή, «ἔχασε τὴν πολεμική του δύναμι ὁ μαχητὴς τῆς Βαβυλῶνος» (Ἱερ. 51,30).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄.

Πῶς πρέπει νὰ ἐκπαιδεύουμε τὸ νοῦ μας, γιὰ νὰ τὸν φυλᾶμε ἀπὸ τὴν ἀμάθεια.

Ἂν ἡ δυσπιστία στὸν ἑαυτό μας καὶ ἡ ἐλπίδα στὸν Θεό, οἱ τόσο ἀπαραίτητες σ᾽ αὐτὸν τὸν πόλεμον, μείνουν μοναχές, ὄχι μόνον δὲν θὰ νικήσουμε, ἀλλὰ καὶ θὰ γκρεισθοῦμε σὲ πολλὰ κακά. Γι᾽ αὐτὸ τὸ λόγο, κοντὰ σὲ αὐτὲς χρειάζεται καὶ ἡ ἐκγύμνασι, ποὺ εἶναι τὸ τρίτο πρᾶγμα ποὺ εἴπαμε στὴν ἀρχή, ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνεται πρῶτα μὲ τὸ νοῦ καὶ μὲ τὴ θέλησι. Καὶ τὸν μὲν νοῦ πρέπει νὰ φυλᾶμε ἀπὸ τὴν ἀγνωσία, ἡ ὁποία εἶναι σὲ αὐτὸν πολὺ ἀντίθετη, ἐπειδὴ τὸν σκοτίζει καὶ τοῦ ἐμποδίζει στὴν γνῶσι τῆς ἀλήθειας, ἡ ὁποία εἶναι τὸ δικό του ἀντικείμενο. Γι᾽ αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν γυμνάζουμε, ὥστε νὰ γίνῃ λαμπρὸς καὶ καθαρός, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ διακρίνῃ καλὰ ἐκεῖνο ποὺ μᾶς χρειάζεται γιὰ νὰ καθαρίσουμε τὴν ψυχή μας ἀπὸ τὰ πάθη καὶ νὰ τὴν στολίσουμε μὲ τὶς ἀρετές.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν λαμπρότητα τοῦ νοῦ μποροῦμε νὰ τὴν ἀποκτήσουμε μὲ δυὸ τρόπους· ὁ πρῶτος καὶ πλέον ἀναγκαῖος, εἶναι ἡ προσευχή, μὲ τὴν ὁποία παρακαλοῦμε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα νὰ καταδεχθῇ νὰ σκορπίσῃ τὸ θεῖο του φῶς μέσα στὶς καρδιές μας, τὸ ὁποῖο, βέβαια, θὰ τὸ κάνῃ ἂν ζητήσουμε πραγματικὰ μόνο τὸν Θεό, ἂν κάνουμε τὸ θέλημά του τὸ ἅγιο καὶ ἂν ὑποτάξουμε καθετί μας στὴ συμβουλὴ καὶ ἐρώτησι τῶν ἐμπείρων καὶ πνευματικῶν μας Πατέρων.

Ὁ δεύτερος τρόπος εἶναι, μία παντοτεινὴ ἐκγύμνασις βαθειᾶς σκέψεως καὶ μελέτης τῶν πραγμάτων, γιὰ νὰ γνωρίσουμε μὲ αὐτή, ποιὰ πράγματα εἶναι καλά, ποιὰ κακά, ὄχι ὅπως τὰ κρίνει λανθασμένα ἡ αἴσθησις καὶ ὁ κόσμος, ἀλλὰ καθὼς τὰ κρίνει ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, δηλαδή, ἡ ἀλήθεια τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῶν πνευματοφόρων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας μας. Γιατὶ, ὅταν αὐτὴ ἡ σκέψις καὶ μελέτη γίνῃ σωστὴ καὶ ὅπως πρέπει, μᾶς κάνει νὰ γνωρίσουμε καθαρὰ ὅτι πρέπει νὰ θεωροῦμε μηδὲν καὶ μάταια καὶ ψεύτικα ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀγαπᾷ καὶ μὲ διαφόρους τρόπους ζητάει ὁ τυφλὸς καὶ διεφθαρμένος κόσμος.

Δηλαδή, ὅτι οἱ τιμὲς καὶ οἱ ἡδονὲς καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ κόσμου δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο, παρὰ ματαιότητα καὶ θάνατος τῆς ψυχῆς· ὅτι οἱ βρισιὲς καὶ οἱ δυσφημίσεις ποὺ μᾶς κάνει ὁ κόσμος, προξενοῦν σὲ μᾶς ἀληθινὴ δόξα καὶ οἱ θλίψεις χαρά· μὲ τὸ νὰ συγχωρᾶμε τοὺς ἐχθρούς μας καὶ νὰ τοὺς κάνουμε καλά, εἶναι μεγαλοψυχία καὶ μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ὁμοιότητες μὲ τὸν Θεό· ὅτι περισσότερο ἰσχύει τὸ νὰ καταφρονήσῃ κάποιος τὸν κόσμο, παρὰ νὰ εἶναι ἐξουσιαστὴς ὅλου τοῦ κόσμου· ὅτι τὸ νὰ ὑπακούῃ κάποιος πρόθυμος, εἶναι μία πρᾶξις μᾶλλον μεγαλόψυχη καὶ γενναία, παρὰ τὸ νὰ ὑποτάσσῃ καὶ νὰ προστάζῃ μεγάλους βασιλεῖς.

Ὅτι ἡ ταπεινὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ μας, πρέπει νὰ τιμᾶται περισσότερο ἀπὸ τὸ ὕψος ὅλων τῶν ἐπιστημῶν, ὅτι τὸ νὰ νικήσουμε καὶ νὰ νεκρώσουμε τὰ θελήματά μας καὶ τὶς ὀρέξεις μας, ὅσο καὶ ἂν εἶναι μικρές, εἶναι ἄξιο μεγαλυτέρου ἐπαίνου, παρὰ τὸ νὰ καταπολεμήσουμε πολλὰ κάστρα, νὰ κατατροπώσουμε δυνατὰ στρατόπεδα μὲ τὰ ὅπλα στὰ χέρια καὶ τὸ νὰ κάνουμε θαύματα ἢ νὰ ἀναστήσουμε νεκρούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄

Γιατί δὲν διακρίνουμε σωστὰ τὰ πράγματα καὶ μὲ ποιὸν τρόπο μποροῦμε νὰ τὰ γνωρίζουμε.

Ἡ αἰτία ποὺ δὲν διακρίνουμε ὀρθὰ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα ποὺ εἴπαμε καὶ ἄλλα πολλά, εἶναι γιατὶ δὲν τὰ σκεφτόμαστε στὸ βάθος τους ποιὰ εἶναι, ἀλλὰ πιάνουμε τὴν ἀγάπη ἢ τὸ μῖσος σὲ αὐτά, ἀμέσως ἀπὸ μόνη τὴν ἐξωτερική τους μελέτη καὶ ἐμφάνισι. Ἔτσι ὅταν, ἡ ἀγάπη τους ἢ τὸ μῖσος προλαβάνουν καὶ σκοτίζουν τὸ νοῦ μας καὶ γι᾽ αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ διακρίνῃ σωστά, ὅπως εἶναι στὴν ἀλήθεια (14). Λοιπόν, ἐσὺ ἀδελφέ μου, ἐὰν θέλῃς νὰ μὴν βρῇ τόπον ἡ πλάνη αὐτὴ στὸ νοῦ σου, πρόσεχε καλά· καὶ ὅταν, ἢ βλέπῃς μὲ τὰ μάτια ἢ μελετᾷς μὲ τὸ νοῦ κανένα πρᾶγμα, κράτα ὅσο μπορεῖς τὴν θέλησί σου καὶ μὴ τὴν ἀφήσῃς νὰ τὸ ἀγαπήσῃ ἢ νὰ τὸ μισήσῃ, ἀλλὰ παρατήρησέ το μὲ τὸ νοῦ μοναχά.

Πρὶν ἀπ᾽ ὅλα, ὅμως, σκέψου φρόνιμα, ὅτι ἂν αὐτὸ εἶναι ὀδυνηρὸ καὶ ἀντίθετο στὴν φυσική σου κλίσι, παρακινεῖσαι ἀπὸ τὸ μῖσος νὰ τὸ ἀποστρέφεσαι. Ἂν ὅμως σοῦ προξενῇ εὐχαρίστησι, παρακινεῖσαι ἀπὸ τὴν ἀγάπη νὰ τὸ θέλῃς. Γιατὶ, τότε ποὺ ὁ νοῦς σου δὲν εἶναι ζαλισμένος ἀπὸ τὸ πάθος, εἶναι ἐλεύθερος καὶ καθαρὸς καὶ μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ διαπεράσῃ μέσα στὸ βάθος τοῦ πράγματος, ποὺ τὸ κακὸ εἶναι κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὴν ψεύτικη εὐχαρίστησι ἢ ποὺ τὸ καλὸ εἶναι σκεπασμένο κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ κακοῦ.

Ἂν ὅμως ἡ θέλησις πρόλαβε νὰ τὸ ἀγαπήσῃ ἢ νὰ τὸ μισήσῃ, δὲν μπορεῖ πλέον ὁ νοῦς νὰ τὸ γνωρίσῃ καλά, καθὼς πρέπει· διότι ἐκείνη ἡ διάθεσις, ἢ καλύτερα νὰ πῶ, ἐκεῖνο τὸ πάθος ποὺ μπῆκε στὸ μέσο, σὰν τεῖχος, ζαλίζει τὸ νοῦ τόσο, ποὺ νομίζει τὸ πρᾶγμα ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι στὴν ἀλήθεια καὶ τὸ περνᾷ ὡς τέτοιο στὴν ἐπιθυμία, ἡ ὁποία ὅσο πηγαίνει μπροστὰ καὶ περισσότερο ἀγαπᾷ ἢ μισεῖ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, τόσο καὶ ὁ νοῦς σκοτίζεται περισσότερο καὶ ἔτσι σκοτισμένος, κάνει πάλι νὰ φαίνεται στὴν ἐπιθυμία τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο περισσότερο ὅσο ποτὲ ἀγαπητὸ ἢ μισητό. Ἔτσι ὅταν δὲν τηρῆται ὁ παραπάνω κανόνας ποὺ εἶπα, (ὁ ὁποῖος εἶναι πολὺ ἀναγκαῖος σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν ἐκγύμνασι), δηλαδή, τὸ νὰ κρατᾷς τὴν ἐπιθυμία σου ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἢ τὸ μῖσος τοῦ πράγματος, αὐτὲς οἱ δυὸ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ὁ νοῦς δηλαδὴ καὶ ἡ θέλησις, προχωροῦν πάντα κακῶς, σὰν σὲ κύκλο, ἀπὸ τὸ σκοτάδι σὲ βαθύτερο σκοτάδι καὶ ἀπὸ τὸ σφάλμα σὲ μεγαλύτερο σφάλμα.

Λοιπόν, φυλάξου, ἀγαπητέ, μὲ κάθε εἴδους προσοχή, ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ ἀγάπη ἢ τὸ μῖσος τοῦ κάθε πράγματος, τὸ ὁποῖο δὲν ἔφθασες νὰ ἐρευνήσῃς καλὰ πρότερα μὲ τὸ φῶς τοῦ νοῦ καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, μὲ τὸ φῶς τῶν θείων Γραφῶν, μὲ τὸ φῶς τῆς χάριτος καὶ τῆς προσευχῆς καὶ μὲ τὴν κρίση τοῦ πνευματικοῦ σου πατρὸς γιὰ νὰ μὴν κάνῃς λάθος καὶ νὰ ὑπολογίζῃς τὸ ἀληθινὰ καλὸ γιὰ κακὸ καὶ τὸ ἀληθινὰ κακὸ γιὰ καλό. Καθὼς αὐτὸ συμβαίνει νὰ γίνεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σὲ κάποια ἔργα, τὰ

ὁποῖα φαίνονται μὲν καθ᾽ ἑαυτὰ πὼς εἶναι καλὰ καὶ ἅγια, γιὰ μερικὲς ὅμως περιστάσεις· δηλαδὴ γίνονται ἢ παράκαιρα ἢ σὲ σχετικὸ τόπο ἢ μὲ ἀνάλογο μέτρο, προξενοῦν ὅμως μεγάλη βλάβη σὲ ἐκείνους ποὺ τὰ ἐπιχειροῦν, καθὼς γνωρίζουμε πολλοὺς ποὺ κινδύνευσαν σὲ παρόμοια ἐπαινετὰ καὶ ἁγιώτατα ἔργα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Πῶς πρέπει νὰ φυλᾶμε τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὴν πολυπραγμοσύνη καὶ τὴν περιέργεια.

Καθὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ φυλᾶμε τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὴν ἀγνωσία, ὅπως εἴπαμε πρίν, ἔτσι παρομοίως εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν φυλᾶμε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν πολυπραγμοσύνη, τὴν ἀντίθετή της ἀγνωσίας. Γιατὶ, ἀφοῦ τὸν γεμίσουμε ἀπὸ πολλοὺς λογισμοὺς μάταιους καὶ ἄτακτους καὶ βλαπτικούς, τὸν κάνουμε ἀδύνατο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβη ἐκεῖνο ποὺ ταιριάζει στὴν ἀληθινὴ ἀπονέκρωσί μας καὶ τελειότητα. Γι᾽ αὐτό, πρέπει νὰ εἶσαι σὰν πεθαμένος ἐντελῶς, σὲ κάθε ἔρευνα τῶν ἐπιγείων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ μπορεῖ νὰ ἐπιτρέπωνται, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἀναγκαία. Καὶ μαζεύοντας πάντα τὸ νοῦ σου, ὅσο μπορεῖς μέσα στὸν ἑαυτό σου, κάνε τὸν ἀμαθῆ ἀπὸ τὰ πράγματα ὅλου τοῦ κόσμου τὰ πράγματα.

Τὰ μηνύματα, οἱ καινούργιες εἰδήσεις καὶ ὅλες οἱ μεταβολὲς καὶ οἱ ἀλλοιώσεις, μικρὲς καὶ μεγάλες του κόσμου καὶ τῶν βασιλείων, ἂς εἶναι γιὰ σένα τέτοιου εἴδους, σὰν νὰ μὴν ὑπάρχουν καθόλου (15). Ἀλλὰ καὶ ἂν σοῦ προσφέρωνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐναντιώσου σὲ αὐτά, ἀπομάκρυνέ τα ἀπὸ τὴν καρδιὰ καὶ τὴ φαντασία σου. Ἂς εἶσαι δὲ προσεκτικὸς ἐραστὴς στὸ νὰ καταλάβης τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ οὐράνια, μὴ θέλοντας νὰ γνωρίζῃς ἄλλο μάθημα στὸν κόσμο, παρὰ τὸν Ἐσταυρωμένο καὶ τὴ ζωή του καὶ τὸν θάνατο καὶ τὸ τί ζητάει αὐτὸς ἀπὸ σένα· καὶ βέβαια θὰ εὐχαριστήσῃς πολὺ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔχει γιὰ ἐκλεκτοὺς καὶ ἀγαπημένους του ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ φροντίζουν νὰ κάνουν τὸ θέλημά του.

Ἐπειδή, κάθε ἄλλο ζήτημα καὶ ἔρευνα, εἶναι ἐγωισμὸς καὶ ὑπερηφάνεια, δεσμὰ καὶ παγίδες τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος σὰν πανοῦργος, βλέποντας ὅτι ἡ θέλησις ἐκείνων ποὺ προσέχουν στὴν πνευματικὴ ζωὴ εἶναι δυνατὴ καὶ ἰσχυρή, γυρεύει νὰ νικήσῃ τὸ νοῦ τους μὲ τέτοιες περιέργειες, γιὰ νὰ κυριεύσῃ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο. Ὁπότε, συνηθίζει πολλὲς φορὲς νὰ τοὺς δίνη σκέψεις δῆθεν ὑψηλές, λεπτὲς καὶ περίεργες καὶ μάλιστα στοὺς εὔστροφους στὸ νοῦ καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι εὔκολοι νὰ ὑψηλοφρονήσουν.

Γιατὶ αὐτοὶ αἰχμαλωτισμένοι ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τὴ συνομιλία ἐκείνων τῶν ὑψηλῶν σκέψεων, στὶς ὁποῖες νομίζουν ψεύτικα ὅτι ἀπολαμβάνουν τὸν Θεό, ξεχνοῦν νὰ

καθαρίσουν τὴν καρδιά τους καὶ νὰ προσέχουν στὴν ταπεινὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ στὴν ἀληθινὴ ἀπονέκρωσι· καὶ ἔτσι ἀφοῦ δεθοῦν μὲ τὸ δεσμὸ τῆς ὑπερηφάνειας, γίνονται εἴδωλο τοῦ ἴδιου τοῦ νοῦ τους· καὶ στὴ συνέχεια, λίγο λίγο, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, φθάνουν νὰ λογαριάσουν, ὅτι δὲν ἔχουν ἀνάγκη πλέον ἀπὸ τὴν συμβουλὴ καὶ τὴ νουθεσία τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ συνήθισαν νὰ προστρέχουν σὲ κάθε τους ἀνάγκη στὸ εἴδωλο τῆς δικῆς τους κρίσεως· πρᾶγμα, ποὺ εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνο καὶ δύσκολο νὰ ἰατρευθῇ· διότι ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ νοῦ εἶναι πλέον περισσότερο ἐπικίνδυνη ἀπὸ ἐκείνη τῆς θελήσεως.

Ἐπειδή, ἡ μὲν ὑπερηφάνεια τῆς θελήσεως, ὄντας φανερὴ στὸ νοῦ, εὔκολα θὰ μπορῇ καμιὰ φορὰ νὰ ἰατρευθῇ, ὑποτασσόμενη σ᾽ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει. Ὁ νοῦς ὅμως ὅταν ἔχῃ σταθερὴ γνώμη ὅτι ἡ κρίσις του εἶναι καλύτερη ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἀπὸ ποιόν θὰ μπορῇ νὰ ἰατρευθῇ καὶ πῶς νὰ ὑποταχθῇ στὴν κρίσι τῶν ἄλλων, ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὴν ἔχει τόσον καλὴ σὰν τὴν δική του; Ἂν ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ νοῦς, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ καθαρίσῃ τὴν ὑπερηφάνεια τῆς θελήσεως, εἶναι ὁ ἴδιος ἀσθενής, τυφλὸς καὶ γεμάτος ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ποιός ἔπειτα μπορεῖ νὰ τὸν γιατρέψει; καὶ ἂν τὸ φῶς εἶναι σκοτάδι καὶ ὁ κανόνας εἶναι λάθος, πῶς θέλει νὰ φωτίσῃ ἢ νὰ διορθώσῃ τὰ ἄλλα; Γι᾽ αὐτὸ πρέπει νὰ ἀντισταθῇς τὸ γρηγορώτερο σὲ αὐτὴ τὴν ἐπικίνδυνη ὑπερηφάνεια τοῦ μυαλοῦ, προτοῦ νὰ διαπεράσῃ μέσα στὸ νοῦ τῶν κοκκάλων σου καὶ ἀντιστεκόμενος, βάλε χαλινάρι στὴν ὀξύτητα τοῦ νοῦ σου καὶ ὑπόβαλε τὴ δική σου γνώμη στὴ γνώμη τῶν ἄλλων καὶ γίνε ἀνόητος γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ εἶσαι σοφώτερος ἀπὸ τὸν Σολομώντα· «Ὅποιος νομίζει ὅτι εἶναι σοφὸς μὲ τὰ μέτρα αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ αἰῶνα, ἂς γίνῃ μωρός, γιὰ νὰ γίνῃ πραγματικὰ σοφός» (Α΄ Κορινθ. 3,10).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Πῶς πρέπει νὰ ἐξασκοῦμε τὴ θέλησί μας γιὰ νὰ θέλῃ σὲ ὅλες μας τὶς ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς πράξεις, ὡς τελειωτικὸ σκοπὸ μόνο τὴν εὐχαρίστησι τοῦ Θεοῦ.

Πέρα ἀπὸ τὴν ἐκγύμνασι τοῦ νοῦ σου πρέπει νὰ κυβερνήσῃς καὶ τὴν θέλησί σου μὲ τέτοιο τρόπο, ποὺ νὰ μὴν τὴν ἀφήσῃς νὰ στρέφεται πρὸς τὶς ἐπιθυμίες της, καὶ ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνῃ ὅλη ἕνα μὲ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ. Καὶ σκέψου καλὰ ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετό σε σένα αὐτὸ μόνο, τὸ νὰ θέλῃς καὶ νὰ ζητᾷς ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν στὸν Θεό, ἀλλὰ ἐπιπλέον ἀκόμη, καὶ τὸ νὰ θέλῃς, ὡς κινούμενος ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ γιὰ μόνο τὸ τέλος, νὰ ἀρέσῃς σ᾽ αὐτὸν καθαρά. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ἔχουμε μεγαλύτερη φιλονεικία μὲ τὴ φύσι, παρὰ γιὰ ὅλα τὰ παραπάνω ποὺ ἔχουμε πεῖ. Ἐπειδὴ ἡ φύσις μας παρεκλίνει μόνη της τόσο πολύ, ποὺ σὲ ὅλα τὰ πράγματα, μερικὲς φορὲς ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὰ τὰ καλὰ καὶ τὰ πνευματικά, ζητᾷ τὴν ἀνάπαυσί της καὶ τὴν εὐχαρίστησί

της καὶ ἀπὸ αὐτό, σὰν τελείως ἀνυποψίαστα, τρέφεται μὲ λαχτάρα σὰν ἀπὸ τροφή.

Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὅταν μᾶς προσφέρωνται τὰ πνευματικά, ἀμέσως τὰ ἐπιθυμοῦμε καὶ τὰ βλέπομε ὄχι ὅμως παρακινημένοι ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἢ γιὰ μόνον τὸ νὰ ἀρέσουμε στὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκείνη τὴν εὐχαρίστησι καὶ τὴν χαρά, ποὺ προέρχεται σὲ μᾶς, θέλοντας ἐκεῖνα ποὺ θέλει ὁ Θεός. Αὐτὴ ἡ ὁποία πλάνη εἶναι τόσο περισσότερη κρυμμένη, ὅσο εἶναι ἀπὸ μόνο του καλύτερο καὶ πνευματικώτερο ἐκεῖνο ποὺ θελήσαμε. Γιατὶ δὲν φθάνει μόνον τὸ νὰ θέλουμε ἐκεῖνα ποὺ θέλει ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ τὰ θέλουμε, καθὼς καὶ ὅταν καὶ ὅπως καὶ γιατὶ ἐκεῖνος τὰ θέλει (16), ὥστε καὶ στὸ νὰ ἐπιθυμοῦμε καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ Θεό, συνήθως βρίσκονται σ᾽ αὐτὸ πολλὲς ἀπάτες τῆς δικῆς μας ἀγάπης, δηλαδὴ τῆς φιλαυτίας. Ἐπειδὴ πολλὲς φορὲς ἀποβλέπουμε περισσότερο στὸ δικό μας συμφέρον καὶ καλό, παρὰ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος γιὰ μόνο τὴν δόξα του, εὐαρεστεῖται καὶ θέλει νὰ τὸν ἀγαπᾶμε, νὰ τὸν ἐπιθυμοῦμε καὶ νὰ τοῦ κάνουμε ὑπακοὴ ὅπως εἴπαμε πρίν.

Λοιπόν, ἐσὺ ἀδελφέ μου, γιὰ νὰ φυλαχθῇς ἀπὸ αὐτὸ τὸν δεσμό, ποὺ ἐμποδίζει τὸν δρόμο τῆς τελειότητας καὶ γιὰ νὰ προκόψῃς στὸ νὰ θέλῃς καὶ νὰ κάνῃς κάθε σου πρᾶξι γιὰ μόνο τὸ θέλημα καὶ τὴ δόξα καὶ εὐαρέστησι τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ νὰ ὑπηρετῇς μόνον αὐτὸν (ὁ ὁποῖος, σὲ κάθε μας πρᾶξι καὶ λογισμό, θέλει νὰ εἶναι μόνος αὐτός, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος) χρησιμοποίησε αὐτὸν τὸν τρόπο.

Ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιχειρήσῃς καμμιὰ πρᾶξι, τὴν ὁποία θέλει ὁ Θεός, ἡ ὁποία εἶναι ἁπλὰ καλή· μὴ στρέφῃς τὴν ἐπιθυμία σου ἀμέσως στὸ νὰ τὴν θέλῃς, ἂν πρῶτα δὲν ὑψώσῃς τὸ νοῦ σου στὸ Θεό, νὰ δῇς ἂν εἶναι καὶ θέλημα δικό του τὸ νὰ τὴν θελήσῃς καὶ ἂν αὐτὸς ἔτσι θέλῃ καὶ ἂν μέσα ἀπὸ αὐτὴ ἀρέσεις σὲ αὐτὸν μόνο. Καὶ ὅταν σκεφθῇς ὅτι ἀπὸ αὐτὴν τὴν θεία θέλησι εἶναι παρακινημένη ἡ δική σου κλίσις, τότε νὰ θέλῃς τὴν πρᾶξι ἐκείνη καὶ νὰ τὴν πραγματοποιῇς, γιατὶ τὴν θέλει ὁ Θεὸς καὶ εἶναι γιὰ μόνο τὴν δόξα καὶ τὴν ὑπακοή του.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅταν θέλῃς νὰ ἀποστραφῇς ἐκεῖνο ποὺ δὲν θέλει ὁ Θεός, δηλαδὴ τὸ κακό, μὴν τὸ ἀποστραφῇς ἀμέσως, ἂν πρῶτα δὲν προσηλώσῃς τὸ βλέμα τοῦ νοῦ σου στὴν θεία του θέλησι, ἡ ὁποία θέλει νὰ τὸ ἀποστραφῇς γιὰ νὰ ἀρέσῃς σὲ αὐτόν. Γιατὶ ἡ ἀπάτη τῆς φύσεως εἶναι πολὺ λεπτὴ καὶ γι᾽ αὐτὸ εἶναι σὲ λίγους γνωστή, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀναζητάει κρυφὰ τὸν ἑαυτό της πάντα· καὶ πολλὲς φορὲς κάνει νὰ φαίνεται σὲ μᾶς, ὅτι ὁ δικός της σκοπὸς εἶναι νὰ ἀρέσουμε μόνο στὸν Θεό, ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι ἡ ἀλήθεια.

Γι᾽ αὐτὸ συμβαίνει πολλὲς φορὲς νὰ νομίζουμε ἐκεῖνο ποὺ θέλουμε, ἢ δὲν θέλουμε γιὰ δικό μας συμφέρον ὅτι τὸ θέλουμε ἢ δὲν τὸ θέλουμε γιὰ νὰ ἀρέσουμε μόνο καὶ μόνο στὸ Θεό. Λοιπόν, γιὰ νὰ ἀποφύγουμε αὐτὴν τὴν ἀπάτη, ἡ καθ᾽ ἑαυτοῦ θεραπεία εἶναι ἡ καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νὰ ἀποβάλλουμε τὸν παλιὸ ἄνθρωπο καὶ νὰ ντυθοῦμε τὸν νέο (καὶ σὲ αὐτὸ προσανατολίζεται ὅλος αὐτὸς

ὁ πόλεμος).

Ὅμως, γιὰ νὰ σὲ μάθω τὴν τέχνη νὰ κάνῃς αὐτό, ἄκουσε. Στὴν ἀρχὴ κάθε σου πράξεως πρέπει νὰ βγῆς ὅσο μπορεῖς, ἀπὸ κάθε θέλημα δικό σου καὶ νὰ μὴ θελήσῃς οὔτε νὰ κάνῃς οὔτε νὰ ἀποστραφῆς κανένα πρᾶγμα, ἂν πρῶτα δὲν καταλάβῃς ὅτι παρακινεῖσαι καὶ παρασύρεσαι σὲ αὐτό, ἀπὸ μόνο τὴν ἁπλὴ θέλησι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐὰν σὲ ὅλα σου τὰ ἔργα τὰ ἐξωτερικά, καὶ μάλιστα στὰ ἐσωτερικά της ψυχῆς, δὲν μπορῇς νὰ αἰσθάνεσαι ἐνεργεία πάντα αὐτὴ τὴν ἀπὸ τὸ Θεὸ παρακίνησι καὶ εὐαρέστησι (17) τουλάχιστον νὰ ἔχῃς τὴν εὐχαρίστησι νὰ τὴν ἔχῃς δυνάμει· δηλαδή, νὰ ἔχῃς ἐσὺ πάντα ἀπὸ μόνος σου ἄποψι ἀληθινή, νὰ ἀρέσῃς μόνο στὸν Θεό σου σὲ κάθε σου ἔργο.

Στὰ ἔργα ὅμως ποὺ θὰ κρατήσουν κάποιο διάστημα, ὄχι μόνο στὴν ἀρχὴ εἶναι καλὸ νὰ παρακινῇς τὸν ἑαυτό σου σὲ αὐτὴ τὴν εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ἕως τέλους ἔχεις χρέος νὰ φροντίζεις νὰ ἀνανεώνεις πολλὲς φορὲς αὐτὴ μὲ τὴν ὑπενθύμηση γιατὶ (18), ἂν δὲν κάνεις ἔτσι, κινδυνεύεις νὰ μπλεχτεῖς πάλι στὸ δεσμὸ τῆς φυσικῆς ἀγάπης τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἡ ὁποία, μὲ τὸ νὰ παρεκλίνει περισσότερο στὸν ἑαυτό της παρὰ στὸ Θεό, συνηθίζει πολλὲς φορὲς μὲ τὸ διάστημα τοῦ χρόνου, νὰ μᾶς κάνει νὰ ἀλλάζουμε ἀστόχαστα τὰ πράγματα καὶ νὰ μεταβάλουμε τὰ τέλη καὶ τοὺς πρώτους σκοπούς μας.

Ὁπότε, ὅποιος δὲν προσέχει καλὰ σ᾽ αὐτό, ἀρχίζει πολλὲς φορὲς νὰ κάνῃ κανένα ἔργο, μὲ σκοπὸν γιὰ νὰ ἀρέσῃ μόνο στὸν Κύριό του· ἀλλ᾽ ἔπειτα, μετὰ ἀπὸ ὀλίγο, ὁδηγεῖται χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, νὰ τοῦ ἀρέσῃ καὶ αὐτοῦ αὐτὸ μὲ τὴν δική του θέλησι, ἔτσι ποὺ λησμονεῖ τὸ θεῖο θέλημα· καὶ δένεται τόσο πολὺ μὲ τὴν εὐχαρίστησι ἐκείνου τοῦ ἔργου, ποὺ ἂν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸν ἐμποδίσῃ μὲ κάποια ἀσθένεια ἢ μὲ πειρασμὸ δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων ἢ μὲ ἄλλο μέσο κανενὸς κτίσματος, αὐτὸς συγχίζεται ὁλόκληρος καὶ ταράσσεται καὶ μερικὲς φορὲς κατακρίνει τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον, ὅτι τοῦ στάθηκαν ἐμπόδιο (γιὰ νὰ μὴν πῶ πὼς γογγύζει καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ καμμία φορά), πρᾶγμα τὸ ὁποῖο εἶναι σημεῖο ὁλοφάνερο, ὅτι ἡ κρίσις του δὲν ἦταν ὅλη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν σάπια καὶ διεφθαρμένη ρίζα τῆς φιλαυτίας.

Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ κινεῖται γιὰ μόνο τὸ θέλημα καὶ τὴν εὐχαριστία τοῦ Θεοῦ, δὲν προτιμᾷ περισσότερο τὸ ἕνα ἔργο ἀπὸ τὸ ἄλλο, οὔτε ἂν εἶναι τὸ ἕνα εἶναι ὑψηλὸ καὶ μεγάλο, καὶ τὸ ἄλλο ταπεινὸ καὶ μικρὸ ἀλλὰ ἐξ ἴσου θέλει καὶ τὰ δυό, γιατὶ εἶναι ἀρεστὰ στὸ Θεὸ γιὰ τὸ καιρὸ ἢ γιὰ τὴ μέθοδο ἢ γιὰ ἄλλη κάποια περίστασι ποὺ ἐκεῖνος μόνος γνωρίζει· ὁπότε αὐτός, εἴτε τὸ σημαντικὸ καὶ μεγάλο ἔργο παίρνει στὰ χέρια του, εἴτε τὸ ταπεινὸ καὶ μικρό, μένει τὸ ἴδιο εἰρηνικὸς καὶ ἀναπαυμένος· γιατὶ μὲ κάθε τρόπο ἀπολαβάνει τὸ σκοπό του, ποὺ ἦταν νὰ φανῇ εὐάρεστος στὸ Θεὸ σὲ ὅλα τὰ ἔργα του, εἴτε στὴ ζωὴ εἴτε στὸ θάνατο. «Γι᾽ αὐτὸ καὶ ἀγωνιζόμαστε μὲ ζῆλο, γιὰ νὰ εἴμαστε εὐάρεστοι στὸν Θεό, εἴτε μείνουμε στὸ σῶμα, εἴτε φύγουμε ἀπὸ αὐτό»

(Β΄ Κορινθ. 5,9). Ὁπότε, ἀγαπητέ, ἂς εἶσαι πάντα προσεκτικὸς καὶ συνεσταλμένος στὸν ἑαυτό σου καὶ προσπάθησε νὰ κατευθύνῃς τὶς πράξεις σου σὲ αὐτὸν τὸν τελικὸ σκοπό.

Ἐὰν πάλι καὶ καμιὰ φορὰ παρακινηθῇς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς σου νὰ κάνῃς τὸ καλὸ γιὰ νὰ ἀποφύγῃς τοὺς τόπους τιμωρίας καὶ γιὰ νὰ ἀπολαύσῃς τὸν Παράδεισο, μπορεῖς ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὸ νὰ σκεφτεῖς γιὰ τελευταῖο σκοπό σου τὴν εὐαρέστησι καὶ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ μπῆς στὴ βασιλεία του καὶ νὰ μὴν πᾶς στὸν Ἅδη. Αὐτὴ τὴν αἰτία, δηλαδὴ τὸ τέλος, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γνωρίσῃ κανεὶς σωστά, πόση ἐξουσία καὶ δύναμι ἔχει.

Γιατὶ ἕνα ἔργο, ἂς εἶναι πολὺ ταπεινό, ἂς εἶναι πολὺ μικρό, ὅμως ὅταν γίνεται μὲ σκοπὸ γιὰ νὰ ἀρέσῃ μόνο στὸ Θεὸ καὶ στὴ δόξα του, ἀξίζει ἀπείρως περισσότερο (γιὰ νὰ πῶ ἔτσι), ἀπὸ ἄλλα πολλὰ ἔργα σπουδαῖα, ἔνδοξα καὶ πολὺ μεγάλα, ποὺ γίνονται χωρὶς αὐτὸ τὸ σκοπό· ἔτσι κοντὰ στὸ Θεὸ περισσότερο εὐχάριστο εἶναι ἕνα μόνο λεπτό· ὅταν τὸ δώσῃς σὲ ἕνα φτωχό, γι᾽ αὐτὴ μόνη τὴν αἰτία γιὰ νὰ ἀρέσῃς στὴ Θεία του μεγαλωσύνη, παρὰ τὸ νὰ ξεγυμνωθῇς ἀπὸ ὅλα τὰ πολλὰ ὑπάρχοντά σου, ὅταν τὸ κάνῃς μὲ κάποιον ἄλλο σκοπὸ καὶ ἂν τὸ κάνῃς γιὰ νὰ ἀπολαύσῃς τὰ οὐράνια ἀγαθά, τὰ ὁποῖα εἶναι σκοπὸς ὄχι ἁπλὰ καλός, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐπιθυμητός. Αὐτὴ ἡ ἐξάσκησις τὴν ὁποία πρέπει νὰ κάνῃς σὲ κάθε σου πρᾶξι, τὸ νὰ ἔχῃς δηλαδὴ ἕνα σκοπό, νὰ ἀρέσεις μόνον στὸ Θεό, ἡ ἄσκησις λέω αὐτή, καὶ στὴν ἀρχὴ θὰ σοῦ φανῇ δύσκολη, ὅμως μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ σοῦ γίνῃ εὔκολη, ἕνα μὲν ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησι τῆς ὑποθέσεως καὶ ἄλλο δέ, ἀπὸ τὸ νὰ ἐπιθυμῇς πάντα τὸ Θεὸ καὶ γι᾽ αὐτὸν νὰ ἀναπνέῃς μὲ ζωντανὴ διάθεσι τῆς καρδιᾶς σου, σὰν σὲ τελειότατο καὶ μοναδικὸ ἀγαθό, τὸ ὁποῖο εἶναι ἄξιο γιὰ μόνο τὸν ἑαυτό του νὰ ἀναζητῆται ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα καὶ νὰ ὑπηρετῆται καὶ νὰ ἀγαπᾶται περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο.

Αὐτὸς ὁ λογαριασμὸς τῆς ἄπειρης ἀξιομισθίας τοῦ Θεοῦ, ὅσο γίνεται πιὸ πολὺ βαθὺς καὶ πιὸ πολὺ συνεχῶς, τόσο θὰ εἶναι καὶ πιὸ πολὺ θερμὲς καὶ συνεχεῖς οἱ παραπάνω ἀναφερόμενες πράξεις τῆς θελήσεώς μας. Καὶ ἔτσι, πιὸ πολὺ εὐκολώτερα καὶ γρηγορότερα θὰ ἀποκτήσουμε τὴν συνήθεια νὰ κάνουμε κάθε μας πρᾶξι μόνο γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ εὐχαρίστησι τοῦ Δεσπότου ἐκείνου, ποὺ μόνος εἶναι ἄξιος νὰ ἀγαπᾶται. Τελευταῖα, ἂν θέλῃς νὰ καταλάβῃς ἂν ὁ Θεὸς σὲ παρακινῇ σὲ κάθε σου πρᾶξι, πρέπει νὰ ζητήσῃς αὐτὸ ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ θερμὴ προσευχή, παρακαλώντας τον νὰ σοῦ προσθέσῃ ἀκόμη καὶ αὐτὴ τὴ χάρι κοντὰ στὶς ἄλλες ἀναρίθμητες εὐεργεσίες καὶ χάρες ποὺ σοῦ ἔκανε καὶ σοῦ κάνει συνέχεια, γιὰ μόνον τὴν ἀγάπη καὶ χωρὶς κανένα κέρδος δικό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄.

Μερικὲς σκέψεις ποὺ παρακινοῦν τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ θέλῃ νὰ κάνῃ σὲ κάθε πρᾶγμα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ νὰ παρακινήσῃς τὴ θέλησί σου μὲ περισσοτέρη εὐκολία, νὰ θέλῃς σὲ ὅλα τὴν εὐχαρίστησι καὶ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, θυμήσου συχνά, ὅτι αὐτὸς προτύτερα μὲ διαφόρους τρόπους σὲ τίμησε καὶ σὲ ἀγάπησε· σὲ δημιούργησε ἀπὸ τὸ τίποτα, κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσι δική του καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κτίσματα τὰ ἔκανε στὴν δική σου ὑπηρεσία· σὲ λύτρωσε ἀπὸ τὴ σκλαβιὰ τοῦ διαβόλου, στέλνοντας ὄχι ἕναν Ἄγγελο, ἀλλὰ τὸν Υἱόν του τὸν Μονογενῆ γιὰ νὰ σὲ ἐξαγοράσῃ, ὄχι μὲ φθαρτὴ τιμὴ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἀλλὰ μὲ τὸ πολύτιμο αἷμα του καὶ θάνατο τὸν πιὸ πολὺ βασανιστικὸ καὶ ἄτιμο καὶ πάλι μετὰ ἀπὸ αὐτά, κάθε ὥρα καὶ κάθε στιγμή, σὲ φυλάει ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς· πολεμεῖ γιὰ σένα μὲ τὴ θεία του χάρι ἔχει ἕτοιμο γιὰ τροφή σου καὶ τιμή σου, τὸν ἀγαπητό του Υἱὸ στὰ ἄχραντα Μυστήρια.

Αὐτὸ εἶναι ἕνα σημάδι μιᾶς ὑπέροχης τιμῆς καὶ ἀγάπης, ποὺ ἔχει γιὰ σένα ὁ Θεός, τόσο μεγάλη, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβη πόση τιμὴ κάνει ἕνας τόσο μεγάλος Βασιλιὰς στὴν μηδαμινότητα καὶ ταλαιπωρία μας καὶ ἀντίθετα, πόση τιμὴ καὶ σεβασμὸ χρωστᾶμε νὰ κάνουμε ἐμεῖς, στὴν τόσο σημαντικὴ αὐτοῦ μεγαλειότητα, ὁ ὁποῖος ἔκανε γιὰ μᾶς τόσα καὶ τόσα θαυμάσια πράγματα.

Καὶ ἐὰν οἱ ἐπίγειοι βασιλεῖς, ὅταν τιμῶνται ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ τοὺς πιὸ ἀσήμαντους καὶ εὐτελεῖς, εἶναι ὀφειλέτες νὰ τοὺς κάνουν τὴν ἀνταπόδοσι, πόσο περισσότερο πρέπει νὰ κάνουμε ἐμεῖς οἱ τιποτένιοι στὸν ὑπέρτατον Βασιλιὰ τοῦ σύμπαντος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἴμαστε τόσο πολὺ τιμημένοι καὶ ἀγαπημένοι; Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἴπαμε, ἔχε πάντα στὴν θύμησί σου περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, ὅτι, ὅπως εἴπαμε πρίν, ἡ θεία μεγαλειότητα ἀπὸ μόνη της εἶναι ἀπεριόριστα ἄξια νὰ τιμᾶται καὶ νὰ ὑπηρετῆται καθαρὰ ἀπὸ ὅλους κατὰ τὸν τρόπο ποὺ τῆς ἀρέσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄.

Τὰ πολλὰ θελήματα καὶ οἱ ἐπιθυμίες, ποὺ ὑπάρχουν στὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ μάχη ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσά τους.

Γνώριζε ὅτι στὸν πόλεμο αὐτό, δυὸ θελήσεις ὑπάρχουν μέσα μας ἀντίθετες ἀναμεταξύ τους· ἡ μία, τοῦ λογικοῦ καὶ γι᾽ αὐτὸ λέγεται, θέλησις λογική, καὶ ἀνώτερη· ἡ ἄλλη, τῆς αἰσθήσεως καὶ γι᾽ αὐτὸ ὀνομάζεται, θέλησις αἰσθητικὴ καὶ κατώτερη, ἡ ὁποία ἀκόμη πιὸ συνηθισμένα, ὀνομάζεται θέλησις ἄλογη, θέλησις διαθέσεως σάρκας καὶ πάθους· μὲ τὴν ἀνώτερη καὶ λογικὴ θέλησι ἐπιθυμοῦμε ὅλα τὰ καλά· καὶ μὲ τὴν κατώτερη καὶ παράλογη θέλησι, ἐπιθυμοῦμε ὅλα τὰ κακά· λοιπόν, ὅταν ἐμεῖς θέλουμε κανένα πρᾶγμα μὲ μόνον τὴν αἴσθησι, ἕως ποὺ δὲν ταιριάζουμε

μὲ τὴν ἀνώτερη καὶ λογικὴ θέλησι νὰ τὸ θέλουμε, δὲν λογαριάζεται, ὅτι τὸ θέλουμε στὰ ἀλήθεια. Ὁπότε ὅλος ὁ ἀόρατος πόλεμος, πρῶτα σε αὐτὸ μένει, δηλαδή, στὸ νὰ μὴ γέρνει ἡ ἀνώτερη θέλησι στὴ κατώτερη. Γιατὶ, ἡ λογικὴ θέλησι, ἡ ὁποία βρίσκεται ἀνάμεσα στὴ θέλησι τοῦ Θεοῦ, ποὺ μένει πάνω της καὶ σὲ ἐκείνη τῆς αἰσθήσεως, ποὺ εἶναι κάτω της, πολεμεῖται πάντα καὶ ἀπὸ τὴ μία καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἐπειδὴ καὶ κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς θέλει νὰ τὴν παρασύρῃ καὶ νὰ τὴν ὑποτάξη στὸν ἑαυτό της (19).

Γι᾽ αὐτό, μεγάλη δοκιμασία καὶ κόπο, καὶ μάλιστα στὴν ἀρχή, δοκιμάζουν ἐκεῖνοι, ποὺ συνήθισαν στὸ κακό, ὅταν ἀποφασίσουν νὰ ἀλλάξουν τὴν κοσμικὴ καὶ σαρκική τους ζωὴ καὶ νὰ παραδοθοῦν στὴν ἀγάπη καὶ ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ, τὶς ἀντιθέσεις ποὺ δέχεται ἡ λογικὴ θέλησί τους, ἀπὸ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴν θέλησι τῆς αἰσθήσεως, οἱ ὁποῖες μένουν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ τὴν πολεμοῦν, εἶναι τόσο δυνατές, ποὺ μὲ μεγάλη δοκιμασία τὶς αἰσθάνονται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δὲν συβαίνει σὲ ἐκείνους, ποὺ συνήθισαν ἤδη, ἢ στὶς ἀρετὲς ἢ στὶς κακίες καὶ ποὺ ἀναπαύονται νὰ ζοῦν ἢ σὲ ἐκεῖνες ἢ σὲ αὐτές.

Γιατὶ, οἱ μὲν ἐνάρετοι, συμφωνοῦν εὔκολα στὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ κακοί, κλίνουν σὲ ἐκείνη τῆς αἰσθήσεως, χωρὶς καμία ἀντίθεσι (20). Ὁπότε, ἂς μὴν καυχᾶται κανείς, πὼς μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ τὶς ἀληθινὲς χριστιανικὲς ἀρετὲς καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν Θεό, καθὼς πρέπει, ἂν δὲν βιάσῃ στὰ ἀλήθεια τὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ ἐγκαταλείψη ὄχι μόνο τὶς μεγαλύτερες εὐχαριστήσεις, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὶς μικρότερες, στὶς ὁποῖες ἦταν πρὶν ἀφοσιωμένος μὲ κοσμικὴ ἀγάπη. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ συμβαίνει νὰ φθάνουν στὴν τελειότητα πολὺ λίγοι (21). Γιατὶ, ἀφοῦ κατάκτησαν μὲ κόπο τὶς μεγαλυτέρες εὐχαριστήσεις, δὲν θέλουν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ πιέσουν τὸν ἑαυτό τους, στὸ νὰ νικήσουν καὶ τὶς μικρότερες καὶ ἀσήμαντες ἐπιθυμίες τους, οἱ ὁποῖες κάθε ὥρα τοὺς κατακτοῦν.

Γιὰ παράδειγμα· ὑπάρχουν μερικοί, ποὺ δὲν παίρνουν τὸ ξένο πρᾶγμα, ἀλλὰ ὅμως ἀγαπᾶνε μὲ ὑπερβολὴ τὸ δικό τους· εἶναι ἄλλοι ποὺ δὲν ζητᾶνε τιμὲς μὲ ἀθέμιτα καὶ ἄπρεπα μέσα· ὅμως, δὲν τὶς συχαίνονται, καθὼς ἔχουν χρέος, ἀλλὰ καὶ τὶς ἐπιθυμοῦν, καὶ κάποιες φορὲς τὶς γυρεύουν μὲ ἄλλους διαφόρους τρόπους. Ἄλλοι πάλι, κρατᾶνε τὶς νομοθετημένες νηστεῖες κατὰ τὴν ὑποχρέωσί τους, ὅμως κυριεύονται ἀπὸ τὴν ἀδηφαγία καὶ τὴν βουλιμία, τρώγοντας περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ τοὺς εἶναι ἀρκετό. Ἄλλοι ζοῦν μὲ ἐγκράτεια, ὅμως δὲν ξεκολλᾶνε ἀπὸ κάποιες παρέες, ποὺ τοὺς ἀρέσουν, οἱ ὁποῖες τοὺς προξενοῦν μεγάλο ἐμπόδιο στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ στὴ ἕνωσι μὲ τὸ Θεό· καὶ μάλιστα, οἱ ἐκεῖνες οἱ συναναστροφές, ποὺ γίνονται μὲ πρόσωπα νέα καὶ εὐλαβῆ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅσο λιγώτερο φοβᾶται κάποιος, τόσο περισσότερο πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγῃ (22).

Ὁπότε, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἴπαμε, ἀκολουθεῖ σὲ αὐτοὺς τὸ γεγονὸς ὅτι κάνουν τὰ καλὰ ἔργα, ἀτελῆ, ἐλλιπῆ καὶ ταιριασμένα μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς τιμῆς καὶ τῶν ἐπαίνων τοῦ κόσμου. Ἀπὸ αὐτά, σὰν ἐπακόλουθο ἔρχεται τὸ νὰ μὴ προκόβουν στὸ δρόμο τῆς

σωτηρίας, ἀλλὰ νὰ ἐπιστρέφουν καὶ πίσω καὶ νὰ ξαναπέφτουν στὰ πρῶτα κακά· γιατὶ δὲν ἀγαπᾶνε τὴν ἀληθινὴ ἀρετή, οὔτε φαίνονται εὐχάριστοι στὸ Θεό, ποὺ τοὺς λύτρωσε πρὶν ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ διαβόλου· ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι αὐτοὶ ἀμαθεῖς πάντα καὶ τυφλοὶ στὸ νὰ μὴ βλέπουν τὸν κίνδυνο ποὺ βρίσκονται σὲ κάποια στιγμή, ποὺ νομίζουν πὼς εἶναι ἀσφαλεῖς καὶ ἀκίνδυνοι.

Καὶ ἐδῶ φανερώνεται μία πλάνη, τόσο περισσότερο ἐπιζήμια, ὅσο εἶναι λιγώτερο γνωστή· ἐπειδή, εἶναι πολλοὶ ποὺ ἀκολουθοῦν τὴν πνευματικὴ ζωή, ἀγαπᾶνε ὅμως περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι πρέπει τὸν ἑαυτό τους (ἂν καὶ στὴν πραγματικότητα δὲν γνωρίζουν νὰ τὸν ἀγαποῦν). Γιατὶ, καταπιάνονται περισσότερο, μὲ ἐκεῖνα τὰ ἀγωνίσματα, ποὺ γέρνει ἡ ἐπιθυμία τους καὶ ἀφήνουν τὰ ἄλλα, ποὺ ἔρχονται σὲ ἀντίθεσι μὲ τὴ φυσική τους κλίσι καὶ στὶς ἐπιθυμίες τῶν αἰσθήσεων, τὶς ὁποῖες, ἔπρεπε μὲ κάθε δίκαιο νὰ πολεμοῦν μὲ ὅλες τους τὶς δυνάμεις.

Γιὰ αὐτό, ἀγαπητὲ ἐν Κυρίῳ, ἀδελφέ μου, σοῦ παραγγέλνω νὰ ἀγαπᾷς πάντα τὴν δυσκολία καὶ τὴ δοκιμασία, ποὺ φέρνει μαζί του αὐτὸς ὁ πόλεμος, ἀκόμη καὶ ἂν νικηθῇς κάποτε σὲ αὐτόν. Γιατὶ λέει ὁ Σειράχ· «Μὴ μισήσῃς κουραστικὴ ἐργασία» (7,16). Γιατὶ ἐδῶ βρίσκονται τὰ πάντα. Ἐπειδὴ καὶ ὅσο πιὸ δυνατὰ ἀγαπήσῃς τὴ δυσκολία ποὺ δείχνει στοὺς ἀρχάριους ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ πόλεμος, τόσο περισσότερο καὶ πιὸ γρήγορα θὰ νικήσῃς· τί λέω; ἐὰν ἐσὺ ἀγαπήσῃς περισσότερο τὸν βασανιστικὸ πόλεμο τῶν παθῶν, παρὰ τὶς δικές σου ἀρετὲς καὶ τὶς νίκες, φυσικὰ πολὺ πιὸ γρήγορα θὰ ἀποκτήσῃς κάθε καλό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ΄.

Πῶς πρέπει νὰ πολεμᾷ κάποιος ἐναντίον τῆς παραλόγου θελήσεως τῶν αἰσθήσεων καὶ σχετικὰ μὲ τὶς πράξεις ποὺ πρέπει νὰ πραγματοποιήσῃ ἡ θέλησις, προκειμένου νὰ ἀποκτήσῃ τὶς συνήθειες τῶν ἀρετῶν.

Κάθε φορά, ποὺ παραλόγη ἐπιθυμία τῶν αἰσθήσεων ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο, πολεμοῦν τὴν λογική σου ἐπιθυμία καὶ θέλει κάθε μία νὰ νικήσῃ, πρέπει νὰ γυμνάζεσαι ἐσὺ μὲ πολλοὺς τρόπους γιὰ νὰ νικήσῃ ὁλοκληρωτικὰ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ.

Καὶ α΄, ὅταν πολεμηθῇς ἀπὸ τὶς κινήσεις καμμιᾶς παράλογης ἐπιθυμίας τῶν αἰσθήσεων, πρέπει νὰ ἀντισταθῇς δυνατά, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀπὸ ἐκεῖνες ἡ ἀνωτέρω θέλησις τοῦ λογικοῦ.

β΄. Ἀφοῦ σταματήσουν, σήκωσε αὐτὲς πάλι κατεπάνω σου γιὰ νὰ τὶς νικήσῃς καὶ νὰ τὶς διώξῃς μακριά σου μὲ μεγαλύτερη σφοδρότητα καὶ δύναμι.

Καὶ πάλι, μετὰ ἀπὸ αὐτά, ἀνακάλεσε αὐτὲς στὸν γ΄ πόλεμο, στὸν ὁποῖο θὰ συνηθίσῃς νὰ τὶς μισήσῃς μὲ ὅλη σου τὴν ψυχὴ καὶ τὶς συχαίνεσαι (23).

Αὐτοὶ οἱ τρεῖς πόλεμοι, πρέπει νὰ γίνωνται σὲ κάθε μας ἄτακτη ἐπιθυμία (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πάθη τὰ σαρκικά, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ μιλήσω στὸ κατάλληλο σημεῖο).

Τελευταῖα, πρέπει νὰ κάνῃς καὶ πράξεις ἀντίθετες μὲ καθένα ἀπὸ τὰ πάθη σου.

Γιὰ παράδειγμα, ἂν κάποιος σὲ ἀτίμασε καὶ σὺ νιώθης πόλεμο ἀπὸ τὶς κινήσεις τῆς ἀνυπομονησίας, πρόσεχε καλὰ καὶ θὰ νιώσῃς ὅτι αὐτὲς οἱ κινήσεις πολεμοῦν πάντα τὴν ἀνώτερη καὶ λογικὴ θέλησι καὶ προσπαθοῦν νὰ τὴν ὑποτάξουνε καὶ νὰ τὴν κάνουν νὰ συγκατατεθῇ· ὁπότε, ἐσὺ στὸν α΄ πόλεμο ἀντιστάσου στὶς κινήσεις αὐτὲς μὲ ὅλες σου τὶς δυνάμεις καὶ βιάσου νὰ μὴ παρεκλίνης, οὔτε νὰ κάνῃ συγκατάθεσι σὲ αὐτὲς ἡ λογική σου ἐπιθυμία, λέγοντας καὶ σὺ μαζὶ μὲ τὸν Ὠσηέ: «Ἀντιτασσόμενος θὰ τοὺς συντρίψω» (1,2), καὶ νὰ μὴ σταματήσῃς ποτὲ αὐτὴ τὴν μάχη, ἕως ὅτου γνωρίσεις, ὅτι ὁ ἐχθρὸς σχεδὸν κουρασμένος παρέμεινε σὰν νεκρωμένος καὶ νικημένος· (πρόσεχε ὅμως καλὰ καὶ φυλάξου ἀπὸ τὴν πονηριὰ τοῦ διαβόλου. Γιατὶ, ὅταν αὐτὸς καταλάβη ὅτι ἀντιστεκόμαστε δυνατὰ στὶς κινήσεις κάποιου πάθους, ὄχι μόνο δὲν τὶς ξεσηκώνει τότε καταπάνω μας, ἀλλὰ καὶ ἂν εἶναι σηκωμένες, προσπαθεῖ νὰ τὶς σταματήσῃ, νὰ μὴ μᾶς πολεμοῦνε, γιὰ νὰ μὴν ἀποκτήσουμε μὲ τὴν ἐκγύμνασι ἐκείνη τὴν συνήθεια τῶν ἀρετῶν καὶ ἐπιπλέον, γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ πέσουμε καὶ σὲ κενοδοξία καὶ σὲ ὑπερηφάνεια, κάνοντάς μας μὲ τρόπο ἐπιδέξιο νὰ νομίσουμε πὼς σὰν γενναῖοι στρατιῶτες κατατροπώσαμε γρήγορα τοὺς ἐχθρούς μας).

Γι᾽ αὐτὸ ἐσύ, ἀγαπητέ, πέρασε στὸν β΄ πόλεμο, δηλαδὴ ξεσήκωσε κατεπάνω σου μὲ τὴν ἐνθύμησι ἐκείνους τοὺς λογισμούς, ποὺ σοῦ ἔγιναν αἰτία τῆς ἀνυπομονησίας· καὶ μὲ συχνὲς ἐπιθυμίες καὶ μὲ περισσότερη βία ἀπὸ τὴν πρώτη, καταδίωξε τὶς κινήσεις τους μακριὰ ἀπὸ σένα, λέγοντας μὲ τὸν Δαβίδ· «Θὰ κυνηγήσω τοὺς ἐχθρούς μου καὶ δὲν θὰ ὑποχωρήσω μέχρις ὅτου νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσω» (Ψαλμ. 17,41). Μὰ ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀρκετὸ τὸ νὰ διώξουμε μόνο τοὺς ἐχθρούς μας, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ τοὺς μισήσουμε ἀπὸ τὴν καρδιά μας γιὰ νὰ μὴ νικηθοῦμε ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλη φορά, γι᾽ αὐτὸ καὶ ἐσὺ μὲ τὸν γ΄ πόλεμο πρέπει νὰ ἐναντιωθῇς μὲ τόση σφοδρότητα στοὺς λογισμοὺς τῆς ἀνυπομονησίας, ἕως νὰ τοὺς μισήσῃς καὶ νὰ τοὺς συχαθῇς λέγοντας ἐκεῖνο τὸ ψαλμικό. «Τὴν ἀδικία τὴν μίσησα καὶ τὴν σιχάθηκα» (Ψαλμ. 118,162), καί, «Μὲ τέλειο μίσος τοὺς μίσησα· ἔγιναν προσωπικοί μου ἐχθροί» (Ψαλμ. 118,21). Τελευταῖα, γιὰ νὰ κάνῃς τέλεια τὴν ψυχή σου μὲ τὶς ἕξεις (24) τῶν ἀρετῶν, πρέπει νὰ κάνῃς ἀκόμη καὶ πράξεις ἐσωτερικὲς ποὺ νὰ εἶναι ἀντίθετες ἀπευθείας στὴν ἀνυπομονησία σου· κατὰ τὸ «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνε τὸ καλό» (Ψαλμ. 33,14).

Γιὰ παράδειγμα· ἂν ἐπιθυμῇς νὰ ἀποκτήσῃς τελείως τὴν συνήθεια τῆς ὑπομονῆς, δὲν

φθάνει μόνον νὰ ἐξασκῆσαι μὲ τοὺς τρόπους τοῦ πολέμου, ποὺ εἶπα, ἀλλὰ πρέπει ἀκόμη καὶ νὰ ἀγαπᾷς τὴν περιφρόνησι, ποὺ ἔλαβες ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἀτίμασε ἢ σὲ ἔβρισε, ἐπιθυμώντας νὰ ἀτιμασθῇς πάλι καὶ νὰ βριστθῇς ὅπως καὶ πρῶτα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο· καὶ νὰ εἶσαι προετοιμασμένος νὰ ὑπομείνης ἀκόμη βαρύτερες ἀτιμίες καὶ βρισιές, ἐπειδὴ καὶ οἱ παρόμοιες πράξεις εἶναι ἀναγκαῖες, γιὰ νὰ μᾶς κάμουν τέλειους στὶς ἀρετές. Γιατὶ ἀλλιῶς, οἱ ἄλλες πράξεις ὅσο πολλὲς καὶ δυνατὲς καὶ ἂν εἶναι, δὲν εἶναι ὅμως ἱκανὲς νὰ ἀποσπάσουν τὴν κακία ἀπὸ τὶς ρίζες της. Γι᾽ αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη, ἐκεῖ ποὺ ἦταν προηγουμένως φυτευμένη καὶ ριζωμένη ἡ κακία, ἐκεῖ ἀντὶ αὐτῆς νὰ φυτευθῇ καὶ νὰ ριζωθῇ ἡ ἀντίθετή της ἀρετή (25), γιὰ νὰ γίνουν κατὰ τοὺς ἰατροὺς τὰ ἀντίθετα θεραπεία τῶν ἀντιθέτων.

Ἔτσι ἐὰν ἐμεῖς δὲν συνηθίσουμε μὲ πολλὲς καὶ συχνὲς πράξεις νὰ ἀγαπᾶμε τὴν καταφρόνησι καὶ νὰ χαιρώμαστε μὲ αὐτήν, πάνω στὴν ὁποία ἀγάπη τῆς καταφρονήσεως θεμελιώνεται καὶ ριζώνει ἡ ὑπομονή, δὲν θὰ ἐλευθερωθοῦμε ποτὲ ἀπὸ τὴν κακία τῆς ἀνυπομονησίας, ἡ ὁποία θεμελιώνεται πάνω στὸ μῖσος τῆς καταφρονήσεως· γι᾽ αὐτὸ καὶ μένοντας ζωντανὴ ἡ ρίζα τῆς κακίας, φυτρώνει πάντα μὲ τρόπο ποὺ μαραίνει τὴν ἀρετή, μερικὲς φορὲς δὲ καὶ τὴν πνίγει ἐντελῶς· καὶ ἐμᾶς κάνει νὰ κινδυνεύουμε, γιὰ νὰ ξαναπέσουμε πάλι μὲ κάθε εὐκαιρία ποὺ θὰ μᾶς τύχη· εἶναι, λοιπόν, βέβαιο, ὅτι χωρὶς τὶς ἀντίθετες πράξεις ποὺ εἴπαμε, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκτήσουμε τὴν ἀληθινὴ συνήθεια τῶν ἀρετῶν.

Γνώριζε δὲ καὶ αὐτό, ὅτι αὐτὲς οἱ πράξεις πρέπει νὰ εἶναι τόσο συχνὲς καὶ τόσο πολλές, ποὺ νὰ μποροῦν νὰ καταστρέψουν τελειωτικὰ τὴν συνήθεια τῆς κακίας, ἡ ὁποία καθὼς ριζώθηκε καὶ κατέκτησε τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὶς πολλὲς κακὲς πράξεις, ἔτσι πρέπει νὰ ξερριζωθῇ ἀπὸ αὐτὴ μὲ τὶς πολλὲς καλὲς πράξεις, καὶ τότε νὰ ριζώσουμε στὴν καρδιά μας τὴν συνήθεια τῶν ἀρετῶν, μάλιστα λέω, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι πολὺ περισσότερες οἱ καλὲς πράξεις ἀπὸ τὶς κακὲς γιὰ νὰ γίνῃ ἡ συνήθεια ἐνάρετη· ἐπειδὴ οἱ καλὲς πράξεις δὲν εἶναι σὰν τὶς πράξεις τῆς κακίας ποὺ ὑποστηρίζονται ἀπὸ τὴν φύση, ἡ ὁποία εἶναι διεφθαρμένη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.

Σοῦ λέω ἀκόμη καὶ τοῦτο· ὅτι ἂν ἡ ἀρετὴ ποὺ ἀσκεῖσαι τὸ ἀπαιτῇ, πρέπει ἀκόμη νὰ κάνῃς καὶ ἐξωτερικὲς πράξεις παρόμοιες μὲ τὶς ἐσωτερικές· γιὰ παράδειγμα· γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ὑπομονὴ ὄχι μόνο πρέπει νὰ ἀγαπᾷς μὲ τὴν καρδιά σου ἐκείνους ποὺ σὲ ἐξευτέλισαν ἢ σὲ ἐνόχλησαν μὲ κάθε τρόπο, ἀλλὰ καὶ νὰ λὲς σὲ αὐτοὺς λόγια πραότητας καὶ ἀγάπης· καὶ ἂν μπορῇς καὶ νὰ τοὺς ὑπηρετεῖς ἀκόμη μὲ ἔργα καὶ νὰ τοὺς βάλλῃς μετάνοια (26). Καὶ αὐτὲς οἱ πράξεις καὶ οἱ ἐσωτερικὲς καὶ οἱ ἐξωτερικές, νὰ σοῦ φαίνωνται δύσκολες τόσο γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ νοῦ σου, ὅσο καὶ γιὰ τὴν δυσκολία ποὺ σοῦ φέρνει σὲ αὐτὰ ἡ ἐπιθυμία σου, ὅμως μὲ κανένα τρόπο δὲν πρέπει νὰ τὶς ἐγκαταλείψης, ἀλλὰ νὰ ἀγωνίζεσαι νὰ τὶς κάνῃς. Γιατί, ὅσο ἀδύνατες καὶ ἂν εἶναι, σὲ κρατοῦνε σταθερὸ καὶ γενναῖο στὸν πόλεμο καὶ σοῦ διευκολύνουν τὸν δρόμο γιὰ νὰ νικήσῃς.

Στάσου μὲ προσοχὴ καὶ συμμαζέψου καλὰ στὸν ἑαυτό σου γιὰ νὰ πολεμήσῃς ὄχι μόνο τὶς μεγάλες καὶ ἀποτελεσματικὲς ἐπιθυμίες σου, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὶς μί-κρὲς καὶ ἐλαφριὲς τοῦ κάθε σου πάθους· γιατὶ οἱ μικρὲς ἀνοίγουν τὸν δρόμο στὶς μεγάλες, ὁπότε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ γεννιοῦνται μέσα μας οἱ κακὲς ἐπιθυμίες· καὶ ἀπὸ τὴν λίγη φροντίδα ποὺ ἔχουν μερικοὶ στὸ νὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν καρδιά τους τὶς μικρὲς ἐπιθυμίες, ἀφοῦ κυρίευσαν τὶς μεγάλες τοῦ ἰδίου πάθους, ἀκολουθεῖ σὲ αὐτοὺς ἀνέλπιστα καὶ ξαφνικά, νὰ βλαφθοῦν καὶ νὰ νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς τους μὲ δύναμι καὶ φθορὰ περισσότερη παρὰ ἀπὸ ὅ,τι πρίν.

Σοῦ ὑπενθυμίζω ἀκόμη νὰ περικόβῃς καὶ νὰ ἀπονεκρώνῃς τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὰ θελήματά σου, ἀκόμη καὶ γιὰ πράγματα ποὺ ἐπιτρέπονται μὲν ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπαραίτητα (καὶ τέτοια εἶναι οἱ πολλὲς συνομιλίες, τὰ λιπαρώτερα φαγητὰ καὶ τὰ παρόμοια). Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ σὲ ἀκολουθήσουν πολλὰ καλά. Γιατὶ αὐτὰ θὰ σὲ κάνουν περισσότερο προετοιμασμένο καὶ πιὸ πρόθυμο νὰ νικᾷς τὸν ἑαυτό σου καὶ στὰ ἄλλα. Γιατὶ θὰ γίνῃς δυνατώτερος καὶ ἐμπειρότερος στὸν πόλεμο τῶν πειρασμῶν γιατὶ θὰ ἀποφύγῃς διάφορες παγίδες τοῦ διαβόλου καὶ θὰ κατορθώσῃς πράγματα πολὺ ἀρεστὰ στὸ Θεό.

Λοιπὸν ἐὰν ἀκολουθήσῃς, ἀγαπητέ, μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ποὺ σοῦ εἶπα αὐτὰ τὰ ἅγια γυμνάσματα, νὰ εἶσαι βέβαιος πὼς σὲ λίγο καιρὸ θὰ προκόψῃς πολὺ καὶ θὰ γίνῃς ἄνθρωπος πνευματικὸς ἀληθινὰ καὶ πραγματικὰ καὶ ὄχι ψεύτικα καὶ στὸ ὄνομα μόνο. Γιατὶ ἂν ἐπιχειρήσῃς ἄλλο τρόπο καὶ ἄλλα γυμνάσματα εὐχάριστα στὴν ἐπιθυμία σου, τόσο ποὺ νὰ νομίζῃς ὅτι ἐνώθηκες μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοῦ συνομιλεῖς γλυκά, γνώριζε, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκτήσῃς τὴ χάρι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ καμμία ἀρετὴ ἐπειδὴ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, καθὼς εἶπα στὸ α΄ κεφάλαιο, δὲν ἀποτελεῖται οὔτε γεννιέται ἀπὸ γυμνάσματα εὐχαριστήσεως καὶ παρόμοια μὲ τὴ φύσι μας, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ βάζουν τὴ φύση στοὺς σταυροὺς καὶ τὶς κακοπάθειες, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀνακαινίζεται ὁ ἄνθρωπος μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες τῶν εὐαγγελικῶν ἀρετῶν καὶ ἑνώνεται μὲ τὸν ἐσταυρωμένο του Ποιητῆ.

Γνώριζε καὶ αὐτό, ὅτι καθὼς οἱ συνήθειες τῶν κακῶν γίνονται μὲ πολλὲς καὶ συχνὲς πράξεις τῆς λογικῆς θελήσεως, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ποὺ παραδίνεται στὶς παράλογες ἐπιθυμίες τῆς αἰσθήσεως. Ἔτσι καὶ οἱ συνήθειες τῶν εὐαγγελικῶν ἀρετῶν, ἀποκτῶνται μὲ τὸ νὰ κάνῃς πράξεις συχνὲς καὶ πολλὲς καὶ νὰ παραδίνεσαι στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἴμαστε προσκαλεσμένοι πότε στὴ μία ἀρετὴ καὶ πότε στὴν ἄλλη. Γιατὶ καθὼς ἡ λογικὴ θέλησί μας, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι κακὴ καὶ γήινη, ὅσο καὶ ἂν πολεμῆται ἀπὸ τὴν παράλογη ἐπιθυμία τῆς σάρκας καὶ ἀπὸ τὴν κακία, ἂν δὲν παραδοθεῖ μόνη της σὲ αὐτὴ καὶ ὑποταχτεῖ· ἔτσι πάλι αὐτή, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι ἐνάρετη καὶ ἑνωμένη μὲ τὸν Θεό, ἂν καὶ προσκαλῆται ἀπὸ τὴν χάρι του, ἂν δὲν παραδοθῇ ὁλοκληρωτικὰ στὸ θέλημα καὶ στὴ χάρι αὐτοῦ, τόσο μὲ τὶς ἐσωτερικὲς πράξεις ὅσο καὶ μὲ τὶς ἐξωτερικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΔ΄.

Τί πρέπει νὰ γίνεται, ὅταν ἡ ἀνώτερη λογικὴ θέλησις φαίνεται νικημένη ἀπὸ τὴν παράλογη καὶ κατώτερη καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Ἂν καμμία φορὰ σκεφθῇς ὅτι ἡ λογική σου θέλησις δὲν μπορεῖ νὰ ἀντισταθῇ ποτὲ καθόλου στὴν παράλογη ἐπιθυμία καὶ στοὺς ἐχθροὺς ποὺ σὲ πολεμοῦνε, ἐπειδὴ καὶ δὲν αἰσθάνεσαι νὰ ἔχῃς μία προθυμία ζωντανὴ ἐναντίον τους· σὺ ὅμως, νὰ παραμείνης, ἀδελφέ μου, σταθερὸς καὶ μὴν ἐγκαταλείψης τὸν πόλεμο, γιατὶ θὰ θεωρῆσαι ὡς νικητής, ἐφόσον δὲν βλέπῃς φανερὰ νικημένο τὸν ἑαυτό σου. Διότι ὅπως ἡ ἀνώτερη θέλησί μας δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὶς κατώτερες ἐπιθυμίες, γιὰ νὰ προσβάλλῃ τὶς πράξεις της, ἔτσι ἂν αὐτὴ ἡ ἴδια δὲν θέλῃ, δὲν μπορεῖ νὰ πιεσθῇ ποτὲ καὶ νὰ νικηθῇ ἀπὸ αὐτὲς μὲ ὅσο σκληρὸ πόλεμο καὶ ἂν τῆς κάνουν. Γιατὶ, ὁ Θεὸς χάρισε στὴ θέλησί μας τόση ἐλευθερία καὶ δύναμι, ὥστε καὶ ἂν ὅλες οἱ αἰσθήσεις, καὶ ὅλοι οἱ δαίμονες καὶ ὅλος ὁ κόσμος μαζὶ ὁπλισθοῦν ἐναντίον της καὶ τὴν πολεμοῦν δυνατά, παρόλα αὐτά, μπορεῖ ἡ θέλησί μας μὲ κάθε ἐλευθερία, νὰ τὰ περιφρονήσῃ καὶ νὰ θέλῃ ἐκεῖνο, ποὺ θέλει, ἢ νὰ μὴ θέλῃ ἐκεῖνο, ποὺ δὲν θέλει καὶ ὅσες φορὲς θέλει καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ ἐκεῖνο ποὺ τῆς ἀρέσει καλύτερα.

Ἐὰν δὲ καὶ καμιὰ φορὰ οἱ νοητοὶ ἐχθροὶ καὶ ἡ παράλογή σου ἐπιθυμία, τόσο δυνατὰ σὲ πολεμοῦνε καὶ σὲ καταπιέζουν, ὥστε ἀποδυναμωμένος, δὲν μπορεῖς νὰ κάνῃς ἐναντίον τους κανένα ἔργο πνευματικὸ γιὰ νὰ βοηθηθῇς, σοῦ λέω, νὰ μὴ δειλιάσῃς οὔτε σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι, οὔτε νὰ ρίξῃς στὴ γῆ τὰ ἅρματα· ἀλλὰ χρησιμοποίησε αὐτὸ τὸ ὄχημα, ἐναντίον αὐτῶν καὶ λέγε πρὸς τοὺς ἐχθρούς· «δὲν ὑποχωρῶ ἀπὸ τὸν πόλεμο, δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω οὔτε τώρα ἀπλήγωτους». «Ὁ Κύριος εἶναι τὸ φῶς καὶ ἡ σωτηρία μου, ποιὸν θὰ φοβηθῶ; Ὁ Κύριος τὸ καταφύγιο τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ ποιὸν θὰ πανικοβληθῶ;» (Ψαλμ. 26,1). «Ἐγὼ στὸ ὄνομά του θὰ ἐξουθενώσω τοὺς ἐχθρούς μου» (Ψαλμ. 43,7)· καὶ ἂν τώρα δυναμωθῇς, ἀλλὰ πάλι νικηθῇς, ὅπως γράφτηκε· «Ὅσο καὶ ἂν συνασπίζεσθε, θὰ συντριβῆτε· ἐξοπλισθῆτε ὅσο θέλετε, πάλι θὰ συντριβῆτε» (Ἠσ. 8,9). Ὁπότε ὅπως κάνει ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἐναντίον του τὸν ἐχθρὸ καὶ τὸν καταδυναστεύει· ὁ ὁποῖος, μὴ μπορώντας νὰ τὸν χτυπήσῃ κατευθείαν, τὸν χτυπᾷ πλάγια καὶ δοκιμάζει νὰ κάνῃ ἕνα πήδημα παραπίσω, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τὸν πληγώσῃ καὶ κατ᾽ εὐθεῖαν ἔτσι κάνε καὶ σύ· μάζεψε τοὺς λογισμούς σου μέσα στὸν ἑαυτό σου καὶ σκέψου ὅτι δὲν ἔχεις καμμία δύναμι καὶ ἔτσι καταφεύγοντας στὸ Θεό, ποὺ μπορεῖ τὰ πάντα, κάλεσέ τον μὲ θερμὴ ἐλπίδα καὶ δάκρυα, ἐνάντια στὸ πάθος ποὺ σὲ πολεμεῖ, λέγοντας· «Κύριε, βοήθησέ με· Θεέ μου, Θεέ μου, βοήθησέ με· Ἰησοῦ μου, βοήθησέ με· πολέμισε τοὺς πολεμοῦντάς με· πᾶρε ἀσπίδα καὶ ὅπλο καὶ ἔλα βοήθησέ με» (Ψαλμ. 34,1). «Θεοτόκε Παρθένε, βοήθησέ με, γιὰ νὰ μὴν ἀφήσω τὸν ἐχθρὸ νὰ μὲ νικήσῃ».

Ἐὰν δὲ τὸ πάθος καὶ ὁ ἐχθρός σου δίνη χρόνο, μπορεῖς ἀκόμη νὰ βοηθήσῃς τὴν ἀδυναμία τῆς θελήσεώς σου κατὰ τοῦ πάθους, μὲ τοὺς στοχασμοὺς καὶ αὐτὲς τὶς

ἀσκήσεις. Παραδείγματος χάριν, ὅταν ἐσὺ πέσῃς σὲ καμία δυσκολία ἢ ἄλλη κάποια τιμωρία καὶ ἡ ἐπιθυμία σου δὲν μπορῇ ἢ δὲν θέλῃ νὰ τὴν ὑπομείνῃ, βοήθησέ την μὲ αὐτά.

Α΄. Σκέψου, ὅτι ἡ δοκιμασία αὐτὴ ποὺ ὑποφέρεις, πρέπει νὰ τὴν πάθῃς ἄξια, γιατὶ ἐσὺ ἔδωσες τὴν ἀφορμὴ καὶ μὲ κάθε δίκαιο χρωστᾷς νὰ ὑποφέρῃς ἐκείνην τὴν πληγή, ποὺ ἐσὺ μὲ τὰ χέρια σου ἔδωσες στὸν ἑαυτό σου.

Β΄. Ἐὰν ἐσὺ δὲν ἔχῃς στὴ δοκιμασία αὐτὴ κανένα φταίξιμο, γύρισε τὸν λογισμό σου στὰ πολλὰ ἄλλα καὶ μεγάλα σου σφάλματα καὶ σκέψου, πὼς γι᾽ αὐτὰ δὲν σοῦ ἔδωσε ἀκόμη ὁ Θεὸς τὴν τιμωρίαν ποὺ σοῦ ἁρμόζει, ἀλλὰ οὔτε ἐσὺ τὰ σωφρόνισες καθὼς πρέπει· ὁπότε ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ σὲ ἐλέησε καὶ γιὰ νὰ μὴ βασανισθῇς αἰώνια, σοῦ ἔστειλε τὴν προσωρινὴ αὐτὴ δοκιμασία· καὶ λοιπὸν πρέπει νὰ τὴ δεχθῇς μὲ χαρὰ καὶ εὐχαριστία.

Γ. Σκέψου, ὅτι ἂν καὶ πρόλαβες καὶ ἔκανες ἀρκετὸ κανόνα γιὰ τὰ ἁμαρτήματά σου ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα λύπησες τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ (τὸ ὁποῖο δὲν πρέπει ποτὲ νὰ σκεφθῇς)· σκέψου ὅμως πὼς στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν δὲν μπαίνει κανεὶς ἄλλος, παρὰ μέσα ἀπὸ τὴν στενὴ πύλη τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν θλίψεων. «Πρέπει νὰ περάσουμε ἀπὸ πολλὲς θλίψεις γιὰ νὰ μποῦμε στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 14,21).

Δ΄. Ὅτι ἂν καὶ σὺ μπορεῖς νὰ μπῆς σὲ αὐτὴ τὴν βασιλεία μέσα ἀπὸ ἄλλο δρόμο, δηλαδὴ μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ὅμως αὐτὸ δὲν πρέπει οὔτε κἂν νὰ τὸ σκεφθῇς· ἐπειδὴ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μὲ ὅλους του τοὺς φίλους, μπῆκε σὲ αὐτὴ μέσα ἀπὸ ἀγκάθια καὶ σταυρούς.

Ε. Σκέψου πὼς αὐτὴ ἡ δοκιμασία ποὺ ὑποφέρεις, εἶναι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ σκέφτεσαι στὴν ἀρχὴ κάθε σου πράξεως καὶ θλίψεως ποὺ θὰ σοῦ συμβαίνῃ, ὅπως σου εἶπα πιὸ πρίν, στὸ ι΄ καὶ ια΄ κεφάλαιο, δηλαδὴ τὸ νὰ θέλῃς νὰ γίνεται σὲ κάθε σου ἔργο καὶ σὲ κάθε ἄλλο γεγονὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ), ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἀγάπη ποὺ σοῦ ἔχει, εὐχαριστιέται καὶ χαίρεται νὰ σὲ βλέπῃ νὰ ὑποφέρῃς ὡς πιστός του καὶ γενναῖος πολεμιστής. Λοιπὸν καὶ σὺ γιὰ νὰ ἀνταποκριθῇς σὲ αὐτή του τὴν ἀγάπη, ὅσο εἶναι ἄδικη καὶ βαριὰ ἡ δοκιμασία ποὺ ὑποφέρεις, τόσο ἀγωνίσου νὰ τὴν ὑπομένῃς μὲ εὐχαριστία. Γιατὶ κάνοντας ἔτσι, φαίνεσαι πὼς ὑπομένεις στὴν πρᾶξι καὶ ἀγαπᾷς καὶ σὲ αὐτὰ ἀκόμη τὰ σκληρότατα βασανιστήρια μόνον τὴν θεία του θέλησι, γιὰ τὴν ὁποία καὶ κοντὰ στὴν ὁποία, κάθε τί πικρὸ φαίνεται γλυκὸ καὶ κάθε ἄτακτο ἔχει τάξι καὶ κανόνα τέλειο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΕ΄.

Πρέπει νὰ πολεμᾷ κανεὶς μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις καὶ παντοτεινὰ καὶ γενναῖα.

Ἐὰν θέλῃς νὰ νικᾷς τοὺς ἐχθρούς σου πιὸ γρήγορα καὶ εὔκολα, εἶναι ἀνάγκη νὰ πολεμᾷς, ἀδελφὲ καὶ γιὰ πάντα καὶ γενναῖα, ἐναντίον ὅλων σου τῶν παθῶν, περισσότερο ὅμως καὶ εἰδικὰ ἐναντίον τῆς φιλαυτίας σου, δηλαδὴ τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης τοῦ ἑαυτοῦ σου, συνηθίζοντας νὰ ἔχῃς γιὰ φίλους σου ἀγαπητοὺς τὶς περιφρονήσεις καὶ τὶς θλίψεις, ποὺ μπορεῖ ποτὲ νὰ σοῦ δώσῃ ὁ κόσμος· γιατί, μὲ τὸ νὰ μὴ γνωρίζει κάποιος αὐτὸν τὸν πόλεμο τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ μὲ τὸ νὰ τὸν ὑπολογίζῃ λίγο, συνέβηκε καὶ συμβαίνει πάντα νὰ εἶναι οἱ νίκες δύσκολες, σπάνιες, ἀτελεῖς καὶ ἀνύπαρκτες.

Λοιπόν, αὐτὸς ὁ πόλεμος πρέπει νὰ γίνεται πάντοτε, ἀσταμάτητα, δηλαδὴ συνεχῶς, ὡς τὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου καὶ μὲ γενναία ψυχή, τὴν ὁποία εὔκολα θὰ ἀποκτήσῃς ἐὰν τὴν ζητήσῃς ἀπὸ τὸν Θεό· ἐὰν ὅμως σκεφθῇς τὴν μανιασμένη ὁρμὴ καὶ τὸ παντοτεινὸ μῖσος, ποὺ ἔχουν ἐναντίον σου οἱ ἐχθροὶ δαίμονες καὶ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν παρατάξεων καὶ στρατευμάτων του, σκέψου ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ καὶ ὅτι εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἡ δύναμι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγάπη ποὺ σοῦ ἔχει καὶ ὅτι πολλοὶ περισσότεροι εἶναι οἱ Ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ καὶ οἱ προσευχὲς τῶν Ἁγίων, ποὺ πολεμοῦν κρυφὰ μὲ τὸ μέρος μας, ὅπως γράφτηκε γιὰ τὸν Ἀμαλήκ· «Μὲ μυστικὸ καὶ ἀόρατο χέρι πολεμᾷ ὁ Κύριος» (Ἔξοδ. 17,16). Γι᾽ αὐτὸ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκέψι παρακινήθηκαν τόσες γυναῖκες καὶ τόσα ἀνήλικα παιδιὰ καὶ κατέκτησαν καὶ νίκησαν ὅλη τη δύναμι καὶ σοφία τοῦ κόσμου, ὅλες τὶς προσβολὲς τοῦ ἐχθροῦ διαβόλου καὶ ὅλη τὴ μανία του.

Ὁπότε, δὲν πρέπει νὰ φοβηθῇς ποτέ, ἂν καὶ σοῦ φαίνεται ὅτι ὁ πόλεμος τῶν ἐχθρῶν εἶναι δυνατὸς κατὰ πολύ, ὅτι θὰ παραμείνη γιὰ ὅλη σου τὴν ζωὴ καὶ ἂς σὲ φοβερίζῃ μὲ πτώσεις ἀπὸ διάφορα μέρη. Γιατὶ, κάθε δύναμι καὶ γνῶσι τῶν ἐχθρῶν μας, βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ θείου μας Ἀρχιστρατήγου Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιὰ τοῦ ὁποίου τὴν τιμὴ πολεμεῖσαι. Ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ μόνος του σὲ προσκαλεῖ μὲ πίεσι στὸν πόλεμο, εἶναι φανερό, ὅτι ὄχι μόνο δὲν θὰ ἀφήσῃ ποτὲ νὰ ὑπάρξει σὲ βάρους σου κάποια ἐξουσία καὶ νίκη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς (γιατὶ αὐτὸ τὸ θεωρεῖ ὡς προσβολή του)· ἀλλὰ πολεμώντας αὐτὸς γιὰ σένα, θὰ τοὺς δώσῃ στὰ χέρια σου νικημένους, ὅταν τοῦ φανῇ εὐχάριστο, ὅπως γράφτηκε «Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου πηγαινοέρχεται μέσα στὸ στρατόπεδό σου γιὰ νὰ σὲ προστατεύσῃ καὶ γιὰ νὰ συλλάβη τοὺς ἐχθρούς σου καὶ νὰ τοὺς παραδώσῃ στὰ χέρια σου». (Δευτερ. 23,14).

Ἐὰν ὅμως καὶ αὐτὸς ἀργοπορήσῃ μέχρι τὴν τελευταία μέρα τῆς ζωῆς σου, νὰ κάνῃς αὐτὴ τὴν νίκη (27), αὐτὸ θὰ εἶναι γιὰ μεγαλύτερο κέρδος σου· μόνον ἐσύ, αὐτὸ πρέπει νὰ κάνῃς, τὸ νὰ πολεμᾷς μεγαλόψυχα· καὶ ἂν πολλὲς φορὲς μείνης πληγωμένος στὸν πόλεμο, μὴν ἀφήσῃς ποτέ σου τὰ ὅπλα, οὔτε νὰ φύγῃς· τέλος πάντων, γιὰ νὰ παρακινῆσαι νὰ πολεμᾷς γενναῖα, πρέπει νὰ γνωρίζῃς, ὅτι αὐτὸν τὸν πόλεμο δὲν

μπορεῖ νὰ τὸν ἀποφύγη κανένας ἄνθρωπος, εἴτε στὴ ζωὴ εἴτε στὸ θάνατο· καὶ ὅποιος δὲν πολεμάει γιὰ νὰ νικήσῃ τὰ πάθη καὶ τοὺς ἐχθρούς του, ἀναγκαστικὰ πρέπει νὰ συλληφθῇ ἀπὸ ἐδῶ ἢ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ πεθάνῃ.

Γι᾽ αὐτό, πρέπει νὰ πολεμᾶμε γενναῖα καὶ πάντα, γιατὶ ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ τέτοιους ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι τόσο πολὺ μᾶς μισοῦν, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίζουμε ποτὲ ἀπὸ αὐτοὺς οὔτε εἰρήνη, οὔτε διωρία ἢ καμμία ἀνακωχὴ καὶ κατάπαυσι τοῦ πολέμου. Γιατὶ καλὸ ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ μὴν ἀνοίξουμε πόρτα καὶ νὰ βάλουμε τοὺς ἐχθροὺς καὶ τὰ πάθη μέσα στὴν ψυχὴ καὶ καρδιά μας· ἀφοῦ ὅμως τοὺς βάλαμε μία φορά, δὲν μποροῦμε πιὰ νὰ ἀδιαφορήσουμε, ἀλλὰ πρέπει νὰ πολεμᾶμε γιὰ νὰ τοὺς βγάλουμε, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι ἀναιδεῖς καὶ ἀδιάντροποι, δὲν βγαίνουν μὲ ἄλλον τρόπο παρὰ μὲ τὸν πόλεμο (28).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΣΤ΄.

Μὲ ποιὸ τρόπο ξημερώνοντας πρέπει νὰ βγαίνῃ στὴ μάχη τὸ πρωὶ ὁ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ πολεμᾷ.

Ἀφοῦ ξυπνήσῃς τὸ πρωὶ καὶ προσευχηθῇς ἀρκετὴ ὥρα λέγοντας, Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με, τὸ πρῶτο πρᾶγμα ποὺ πρέπει νὰ σκεφθῇς εἶναι αὐτό, τὸ νὰ νομίσῃς ὅτι βλέπῃς τὸν ἑαυτό σου κλεισμένο μέσα σὲ ἕνα τόπο καὶ στάδιο (29), τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ ἡ ἴδια σου καρδιὰ καὶ ὅλος ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος· μὲ αὐτὸν τὸ νόμο, ὅτι ὅποιος ἐκεῖ δὲν πολεμήσει, θὰ μένῃ γιὰ πάντα πεθαμένος· καὶ μέσα σὲ αὐτὸ φαντάσου πὼς βλέπῃς μπροστά σου ἐκεῖνο τὸν ἐχθρὸ καὶ ἐκείνη τὴν κακή σου ἐπιθυμία, τὴν ὁποία ἀποφάσισες νὰ πολεμήσῃς καὶ εἶσαι ἕτοιμος νὰ πληγωθῇς καὶ νὰ πεθάνης, ἀρκεῖ μόνο νὰ τὴν νικήσῃς. Καὶ ἀπὸ μὲν τὸ δεξιὸ μέρος τοῦ σταδίου, πίστεψε πὼς βλέπῃς τὸν νικηφόρο σου Ἀρχιστράτηγο, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ μὲ τὴν Παναγία του Μητέρα καὶ μὲ πολλὰ τάγματα Ἀγγέλων καὶ Ἁγίων καὶ μάλιστα τὸν Ἀρχάγγελο Μιχαήλ· καὶ ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πλευρά, ὅτι βλέπῃς τὸν ὑπόγειο διάβολο μὲ τοὺς δικούς του δαίμονες, γιὰ νὰ ξεσηκώσουν τὸ πάθος ἐκεῖνο καὶ τὴν κακὴ ἐπιθυμία καταπάνω σου, καὶ νὰ σὲ παρακινήσουν νὰ ἐγκαταλείψης τὸν πόλεμο καὶ νὰ ὑποταχθῇς σὲ αὐτό· φαντάσου καὶ πὼς ἀκοῦς μία φωνή, σὰν ἀπὸ τὸν φύλακά σου Ἄγγελο, νὰ σοῦ λέῃ τὰ ἑξῆς: Ἐσὺ σήμερα θὰ πολεμήσῃς ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πάθους καὶ τῶν ἄλλων σου ἐχθρῶν ἡ καρδιά σου ἂς μὴ δειλιάσῃ πλήρως καὶ ἀποφύγῃς τὸν πόλεμον γιὰ τὸν φόβο ἢ ἄλλο περιορισμὸ μὲ κανένα τρόπο· διότι ὁ Κύριος μας καὶ Ἀρχιστράτηγός μας Ἰησοῦς στέκεται ἐδῶ περιτριγυρισμένος μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρχους του, δηλαδὴ μὲ ὅλα του τὰ δοξασμένα τάγματα, γιὰ νὰ πολεμήσῃ ὅλους τοὺς ἐχθρούς σου καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ σὲ καταπιέσουν ἢ νὰ σὲ νικήσουν «Ὁ Κύριος θὰ πολεμήσῃ γιὰ σᾶς» (Ἔξοδ. 14,14). Ὁπότε, στάσου σταθερός, βίασε τὸν ἑαυτό σου, ὑπόμεινε τὸν πόνο ποὺ θὰ θέλῃς νὰ

αἰσθανθῇς κάποια φορά, φώναζε πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς καρδιᾶς σου· «μὴ μὲ παραδώσῃς στὴ βουλιμία τῶν ἐχθρῶν μου» (Ψαλμ. 26,18). Φώναζε τὸν Κύριό σου καὶ τὴν Παρθένο καὶ ὅλους τοὺς Ἁγίους καὶ τὶς Ἁγίες· καὶ θὰ νικήσῃς ὁπωσδήποτε· γιατὶ λέει· «Σᾶς γράφω νέοι μου γιὰ νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι ἔχετε νικήσει τὸν πονηρό» (Ἰωάν. α΄ 2,13). Καὶ ἂν ἐσὺ εἶσαι ἀδύνατος καὶ κακομαθημένος, ἐνῷ οἱ ἐχθροί σου εἶναι δυνατοὶ καὶ πολλοί, πολὺ περισσότερες εἶναι οἱ βοήθειες ἐκείνου ποὺ σὲ ἔπλασε καὶ σὲ λύτρωσε καὶ ἀσύγκριτα δυνατώτερος εἶναι ὁ Θεὸς στὸν πόλεμον αὐτόν, ὅπως γράφτηκε· «Ὁ Κύριός σου εἶναι κραταιὸς καὶ δυνατὸς στὸν πόλεμο» (Ψαλμ. 23,8). Καὶ περισσότερο πόθο ἔχει αὐτὸς γιὰ νὰ σὲ σώσῃ, παρὰ αὐτὸν ποὺ ἔχει ὁ ἔχθρος γιὰ νὰ σὲ καταστρέψῃ. Γι᾽ αὐτὸ πολέμα καὶ μὴ βαρεθῇς ποτέ σου τὸν κόπο. Γιατὶ ἀπὸ τὸν κόπο καὶ ἀπὸ τὴν βία καὶ τὴν δοκιμασία, ποὺ αἰσθάνεσαι γιὰ τὴν συνήθεια ποὺ ἔδειξες στὸ κακό, γεννᾶται ἡ νίκη καὶ ὁ μεγάλος θησαυρός, μὲ τὸν ὁποῖο ἀγοράζεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἑνώνεται ἡ ψυχὴ γιὰ πάντα μὲ τὸ Θεό.

Λοιπὸν ἄρχισε στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ νὰ πολεμᾷς μὲ τὰ ὀχήματα τῆς ἀπιστίας στὸν ἑαυτό σου καὶ τῆς ἐλπίδας καὶ τοῦ θάρρους στὸ Θεό σου, μὲ τὴν προσευχὴ καὶ μὲ τὴν ἐκγύμνασι· μάλιστα δὲ μὲ τὸ ὄχημα τῆς καρδιακῆς καὶ νοερὴς προσευχῆς, τὸ ὁποῖο εἶναι τό· Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, ὄνομα τόσο φοβερό, ποὺ σὰν μαχαῖρι μὲ δυὸ στόματα στρέφεται μέσα στὴ καρδιά, μασάει καὶ κατακόβει τοὺς δαίμονες καὶ τὰ πάθη· γι᾽ αὐτὸ σχετικὰ εἶπε ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακας. «Ἰησοῦ ὀνόματι, μάστιζε πολεμίους»· γιὰ τὸ ὁποῖο μιλᾶμε ξεχωριστὰ στό με΄ κεφάλαιο. Μὲ αὐτά, λέω, πολεμάει ἐκεῖνο τὸν ἐχθρὸ καὶ ἐκεῖνο τὸ πάθος καὶ τὴν κακὴ ἐπιθυμία, ποὺ σὲ πολεμάει τὴν ὁποία εἶσαι ἀποφασισμένος νὰ νικήσῃς μὲ τὴν σειρά, ποὺ σοῦ εἶπα στὸ ιγ΄ κεφάλαιο· δηλαδὴ πότε μὲ τὴν ἀντίστασι, νὰ τὸν πληγώνεις μέχρι θανάτου, πότε μὲ τὸ μῖσος, πότε μὲ τὶς πράξεις τῆς ἀντίθετης ἀρετῆς· καὶ ἔτσι, νὰ κάνῃς πράγματα ποὺ ἀρέσουν στὸ Θεό σου, ὁ ὁποῖος, μὲ ὅλη τὴν θριαμβεύουσα στὸν οὐρανὸ Ἐκκλησία στέκεται ἀόρατα καὶ βλέπει τὸν πόλεμό σου· γιὰ τὸν ὁποῖο πόλεμο, δὲν πρέπει νὰ λυπᾶσαι σκεπτόμενος, ὅτι ἀφενὸς μὲν εἶναι ἡ ὑποχρέωσις ποὺ ἔχουμε ὅλοι μας νὰ δουλεύουμε καὶ νὰ ἀρέσουμε στὸ Θεὸ καὶ ἀφετέρου ἡ ἀνάγκη ποὺ ἔχουμε νὰ πολεμᾶμε, καθὼς σοῦ εἶπα ἀπὸ πρίν. Γιατὶ, ἂν ἐγκαταλείψουμε αὐτὸν τὸν πόλεμο, ὁπωσδήποτε θὰ θανατωθοῦμε. Ἔπειτα, καὶ ἂν φύγῃς πρὸς στιγμὴ ἀπὸ τὸν κατὰ Θεὸν αὐτὸ πόλεμο σὰν ἀποστάτης καὶ παραδοθῇς στὸ κόσμο καὶ σὲ ὅλες τὶς καλοπεράσεις καὶ ἀναπαύσεις τῆς σάρκας, ὕστερα ὅμως καὶ μὲ τὴν πίεσί σου πάλι πρέπει νὰ πολεμήσῃς καὶ μὲ τόσες ἀντιθέσεις, ποὺ πολλὲς φορὲς νὰ ἱδρώνῃ τὸ πρόσωπό σου καὶ νὰ καταπληγώνεται ἡ καρδιά σου μὲ θανατηφόρες λυποθυμίες. Πότε; τὴν ὥρα τῶν γηρατειῶν σου καὶ τοῦ θανάτου σου. Ὅταν οἱ δαίμονες καὶ ὅλα τὰ πάθη σου, πιθανὸν νὰ σὲ ἔχουν περικυκλώσει. Καὶ τόσο νὰ σὲ συντρίψουν, ποὺ ἐσὺ μὴ μπορώντας, ποιὸ πρῶτα νὰ πολεμήσῃς, θὰ παραδοθῇς σὲ αἰώνιο θάνατο. Γι᾽ αὐτό, μὴ γίνῃς τόσο ἀνόητος, ἀγαπητέ, ποὺ νὰ θέλῃς νὰ πολεμᾷς τότε σὲ μία ὥρα ἀσύμφορη ἀλλὰ σὰν φρόνιμος, ὑπόμεινε τώρα τὴν κούρασι τοῦ πολέμου, γιὰ νὰ νικήσῃς, νὰ στεφανωθῇς καὶ νὰ ἑνωθῇς μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ στὴ βασιλεία του τὴν οὐράνια· «Θυμήσου τὸν δημουργό σου τὶς μέρες τῆς νεότητός σου, πρὶν ἔλθουν οἱ

μέρες οἱ κακὲς καὶ φθάσουν τὰ χρόνια ἐκεῖνα ποὺ δὲν θὰ ἔχῃς δύναμι» (Ἐκκλ. 12,1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΖ΄.

Μὲ ποιά τάξι πρέπει νὰ πολεμοῦμε ἐναντίον τῶν παθῶν μας

Πολὺ σὲ συμφέρει, ἀδελφέ, νὰ γνωρίζῃς καὶ τὴν τάξι, ποὺ πρέπει νὰ κρατᾷς, γιὰ νὰ πολεμᾷς ὅπως πρέπει καὶ ὄχι ἁπλᾶ καὶ ὅπως ἔτυχε, καθὼς κάνουν πολλοὶ καὶ βλάπτονται. Ἡ τάξι τοῦ πολέμου κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν κακῶν σου ἐπιθυμιῶν, εἶναι αὐτή· νὰ μπῇς μέσα στὴ καρδιά σου καὶ νὰ ἐρευνήσῃς μὲ ἐπιμέλεια, ἀπὸ ποιούς λογισμοὺς καὶ ἀπὸ ποιές ἐπιθυμίες καὶ προσπάθειες εἶναι αὐτὴ περικυκλωμένη καὶ ἀπὸ ποιὸ πάθος περισσότερο κυριεύεται καὶ βασανίζεται· καὶ πρῶτα, κατὰ ἐκείνου τοῦ πάθους νὰ πιάσῃς τὰ ὅπλα καὶ νὰ πολεμήσῃς· ἐὰν ὅμως συμβῇ νὰ πειραχθῇς καὶ ἀπὸ ἄλλα πάθη, ἐσὺ πρέπει πάντα νὰ πολεμᾷς τὸ πιὸ κοντινὸ πάθος, ποὺ τότε ἔμπρακτα σὲ πολεμᾷ καὶ πάλι νὰ γυρίζῃς τὸν πόλεμο σὲ ἐκεῖνο ποὺ περισσότερο σὲ κατακυριεύει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΗ΄.

Πῶς πρέπει νὰ πολεμᾷ κάποιος ἀντίθετα στὰ ξαφνικὰ κινήματα τῶν παθῶν

Ἂν ἀκόμη δὲν εἶσαι συνηθισμένος, ἀγαπητέ, νὰ πολεμᾷς ἀντίθετα στὰ ξαφνικὰ χτυπήματα καὶ ἐπιθέσεις τῶν προσβολῶν, ἢ ἄλλων κάποιων ἀντίθετων ποὺ σοῦ τυχαίνουν, σὲ συμβουλεύω νὰ κάνῃς τὸ ἑξῆς: Δηλαδή, συνήθιζε πάντα νὰ ἐρευνᾷς ἀπὸ πρίν, καθισμένος στὸ σπίτι σου, ὅτι θὰ σοῦ συμβοῦν πολλὲς προσβολές, ἀτιμίες, πολλὲς φορὲς δὲ καὶ πληγὲς καὶ ἄλλα πολλὰ ἀντίθετα· καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ εἶσαι προετοιμασμένος, ὥστε νὰ μὴν ταραχθῇς, ἀλλὰ νὰ τὰ ὑπομείνῃς μὲ εὐχαριστία χωρὶς ταραχή. Τὴν προετοιμασία αὐτὴ πρέπει μάλιστα νὰ κάνῃς ὅταν εἶσαι ἕτοιμος νὰ βγῆς ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι σου καὶ νὰ πᾶς σὲ κάποιον ἄλλον τόπο καὶ μάλιστα ὅταν θὰ συνομιλήσῃς μὲ πρόσωπα ποὺ θυμώνουν εὔκολα. Γιατὶ, μία τέτοια προετοιμασία καὶ προγύμνασι, πιστεύει ὅτι εἶναι εὐκαταφρόνητα καὶ τὰ πιὸ φοβερὰ καὶ ξαφνικὰ περιστατικὰ καὶ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ, δὲν ἀφήνει νὰ ταραχθῇ· «ἑτοιμάσθηκα καὶ δὲν ταράχθηκα» (Ψαλμ. 118,60) (30).

Κοντὰ δὲ στὴν προμελέτη καὶ τὴν προετοιμασία αὐτή, χρησιμοποίησε καὶ αὐτὸν τὸν τρόπο. Ὅταν, σὲ κάποια περίπτωσι, ἀρχίσῃ κάποιος ξαφνικὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃς, ἢ νὰ σὲ χτυπᾷ, ἢ νὰ σὲ βρίζῃ καὶ νὰ σοῦ προξενῇ ἄλλη ἀτιμία, στάσου γιὰ

λίγο· καὶ ἀφοῦ συμμαζέψῃς τοὺς λογισμούς σου μέσα στὴν καρδιά σου, βάλε ὅλη τὴν προσοχὴ καὶ ἐπιφυλακὴ στὸ νοῦ σου, στὸ νὰ προσέξῃ καλὰ καὶ νὰ μὴ ταραχθῇ καθόλου ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ ἡ καρδιά σου· ἐὰν ὅμως προλάβῃ νὰ ταραχθῇ, νὰ μὴν ἀφήσῃς νὰ βγῇ ἔξω τὸ πάθος καὶ νὰ σὲ παρακινήσῃ στὸ νὰ βρίσῃς καὶ σὺ καὶ νὰ ἐκδικηθῇς· «μέσα μου, λέγει, συνταράσσεται ἡ καρδιά μου» (Ψαλμ. 14) (31).

Στὴ συνέχεια βίασε τὸν ἑαυτό σου νὰ σηκώσῃς τὸ νοῦ σου στὸ Θεό, σκέψου τὴν ἄπειρη ἀγάπη ποὺ σοῦ ἔχει, γιὰ τὴν ὁποία σοῦ ἔστειλε τὸν ἀνέλπιστο αὐτὸ πειρασμὸ καὶ τὴ δοκιμασία, γιὰ νὰ σὲ καθαρίσῃ περισσότερο καὶ νὰ σὲ ἑνώσει μαζί του καλύτερα. Αὐτά, λέω, σκεπτόμενος γύρισε στὸν ἑαυτό σου καὶ ἐλέγχοντάς τον, πὲς μέσα σου· «Ἔ, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε! καὶ γιατὶ δὲν θέλεις ἐσὺ νὰ ἀγκαλιάσῃς αὐτὸν τὸν σταυρὸ καὶ τὴν δοκιμασία ποὺ σοῦ ἔστειλε, ὄχι κάποιος ἄλλος, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος σου ὁ Πατέρας ὁ οὐράνιος; μετὰ γύρισε στὸ σταυρὸ καὶ ἀγκάλιασέ τον νοερὰ μὲ τὴν πιὸ μεγάλη χαρά, ποὺ μπορεῖς, λέγοντας, ὦ σταυρέ, ποὺ ἱδρύθηκες ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, πρὶν νὰ γίνω ἐγώ! ὦ σταυρέ, ποὺ γλυκάθηκες ἀπὸ τὴν γλυκειὰ ἀγάπη τοῦ ἐσταυρωμένου, κάρφωσε καὶ προσήλωσέ με σὲ σένα γιὰ νὰ μπορέσω ὁλοκληρωτικὰ νὰ ἑνωθῶ μὲ ἐκεῖνο, ποὺ μὲ λύτρωσε, πεθαίνοντας πάνω σὲ σένα». Ἐὰν ὅμως καὶ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ προλάβῃ καὶ κινηθῇ μέσα σου καὶ δὲν σὲ ἀφήσῃ στὴ ἀρχὴ νὰ ὑψώσῃς τὸ νοῦ σου στὸ Θεὸ ὅμως, πάλι μελέτησε νὰ τὸν ὑψώσῃς τὸ γρηγορώτερο, σὰν νὰ μὴν ἔχῃς ταραχθῇ καθόλου· γιατὶ θὰ βοηθηθῇς.

Ἡ καλύτερη ὅμως καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὴ θεραπεία τους νὰ μὴ κινοῦνται ξαφνικὰ τὰ πάθη, εἶναι, τὸ νὰ ἀπομακρυνθοῦν οἱ αἰτίες ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχεται αὐτὴ ἡ κίνησις. Αὐτὲς γενικὰ εἶναι δυό· ἡ ἀγάπη καὶ τὸ μῖσος. Ὁπότε, ἐὰν ἐσὺ ἀγαπητέ, ἔφθασες νὰ ἔχῃς ἐμπαθῆ ἀγάπη σὲ κανένα πρόσωπο, ἢ σὲ ἄλλο κανένα μικρὸ πρᾶγμα, ἢ μεγάλο καὶ ἀμέσως μόλις ἰδῇς νὰ σοῦ τὸ ἁρπάξουν ἢ τὸ πειράξουν, ταράζεσαι ξαφνικὰ καὶ σκανδαλίζεται ἀπὸ τὴν συμπάθεια ἡ καρδιά σου, πρέπει νὰ πολεμᾷς, νὰ βγάλῃς ἀπὸ τὴν καρδιά σου τὴν κακὴ ἐκείνη ἀγάπη ποὺ ἔχεις σὲ αὐτό, γιατί, ὅσο αὐτὴ εἶναι μεγαλύτερη ἢ μικρότερη, τόσο μεγαλύτερη ἢ μικρότερη εἶναι καὶ ἡ ξαφνικὴ κίνησις τοῦ πάθους.

Ἐὰν ὅμως ἀντίθετα καὶ ἔχεις μῖσος σὲ κάποιον, ἢ σὲ ἄλλο κανένα πρᾶγμα καὶ ἀπὸ αὐτὸ ταράζεσαι ξαφνικὰ καὶ ἀηδιάζῃς, ὅταν τὸ βλέπῃς ἢ ἀκοῦς κάποια θαυμαστή του ἐνέργεια, πρέπει νὰ πιέζῃς τὴ θέλησί σου, μέχρι νὰ τὸ ἀγαπήσῃς· ὄχι μόνο γιατὶ εἶναι καὶ αὐτὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ, σὰν καὶ ἐσένα φτιαγμένο κατ᾽ εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοιότητα ἀπὸ τὸ ὕψιστο χέρι τοῦ Θεοῦ· ὄχι μόνον γιατὶ καὶ αὐτὸς σὰν ἐσένα εἶναι ἀναγεννημένος μὲ αὐτὸ τὸ πολύτιμο αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνο γιατὶ εἶναι ἀδελφός σου καὶ μέλος σου καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸν μισῆς, οὔτε μὲ αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν σκέψι σου καὶ τὸν λογισμό σου, ὅπως γράφτηκε «μὴν κρατᾷς κακία στὴν καρδιά σου γιὰ τὸν ἀδελφό σου» (Λευϊτ. 19,17) (32). Ἀλλά, καὶ γιατί, ἂν εἶναι τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο κακὸ καὶ ἄξιο μίσους, ὅμως, ὅταν ἐσὺ τὸ ἀγαπᾷς, μοιάζεις μὲ τὸν Θεὸ ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ ὅλα του τὰ δημιουργήματα καὶ κανένα ποτὲ δὲν συχαίνεται, καθὼς λέει ὁ Σολομώντας:

«Ὅλα εἶναι δικά σου καὶ γι᾽ αὐτὸ τὰ φροντίζεις Κύριε, ἐσὺ ποὺ ἀγαπᾷς τὴν ζωή» (Σοφ. Σολομ. 11,). Καὶ μάλιστα, διότι ὁ Θεὸς παραβλέποντας τὶς κακίες τῶν ἀνθρώπων «τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους» (Ματθ. 5,45).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄.

Πῶς πρέπει νὰ πολεμᾷ κανεὶς κατὰ τῶν σαρκικῶν παθῶν.

Ἐναντίον τῶν σαρκικῶν παθῶν θὰ πολεμᾷς, ἀδελφέ, μὲ ξεχωριστὸ καὶ διαφορετικὸ τρόπο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Καὶ γιὰ νὰ γνωρίζῃς νὰ πολεμᾷς μὲ τὴν τάξι, πρέπει νὰ σκέφτεσαι ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς χρόνοι καὶ τρεῖς πόλεμοι· πρὶν ἀπὸ τὸν πειρασμό, στὸ καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ καὶ ἀφοῦ περάσει ὁ πειρασμός.

Ὁ πόλεμος πρὶν ἀπὸ τὸν πειρασμὸ θὰ εἶναι, κατὰ τῶν αἰτιῶν, ποὺ συνήθως γίνονται ἀφορμὴ αὐτοῦ τοῦ πειρασμοῦ· δηλαδή, πρῶτα, ἐσὺ πρέπει νὰ πολεμᾷς κατὰ αὐτοῦ τοῦ πάθους· ὄχι ἀντιστεκόμενος σ᾽ αὐτό, ὅπως σου εἶπα νὰ κάνῃς στὰ ἄλλα πάθη, ἀλλὰ ἀποφεύγοντας μὲ ὅλη σου τὴ δύναμι ἀπὸ κάθε εἴδους ἀφορμὴ καὶ πρόσωπο, τὸ ὁποῖο σοῦ προξενεῖ πειρασμὸ στὴ σάρκα. Καί, ἐὰν καμιὰ φορὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ μιλήσῃς μὲ κανένα τέτοιον, μίλησε μὲ συντομία καὶ μὲ πρόσωπο σεμνὸ καὶ σοβαρό· μάλιστα, τὰ λόγια σου, ἂς ἔχουν κάποια σκληρότητα περισσότερη, παρὰ γλυκύτητα.

«Μὴν ἔχῃς ἐμπιστοσύνη στὸν ἐχθρό σου ποτέ», λέγει ὁ Σειρὰχ (12,11). Καὶ σύ, μὴν ἔχῃς ἐμπιστοσύνη ποτὲ στὸν ἑαυτό σου. Γιατὶ, καθὼς ὁ χαλκὸς γεννάει ἀπὸ μόνος του τὴν σκουριὰ ἔτσι καὶ ἡ διεφθαρμένη φύσις σου γεννᾷ ἀπὸ μόνη της τὴν κακία· «ὅπως ὁ χαλκὸς σκουριάζει, ἔστι καὶ κακία του» (αὐτόθι)· μὴν ἔχῃς ἐμπιστοσύνη, πάλι σου λέω, στὸν ἑαυτό σου, καὶ ἂν μπορῇ νὰ εἰπωθῇ ἔτσι ὅτι καὶ ἐσὺ δὲν αἰσθάνεσαι, οὔτε ἀκόμη αἰσθανθῇς τόσο καιρὸ τὶς αἰχμὲς τῆς σάρκας· διότι αὐτὴ ἡ κατηραμένη κακία, ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔκανε σὲ πολλοὺς χρόνους, τὸ κάνει σὲ μία ὥρα καὶ πολλὲς φορὲς κάνει τὶς ἑτοιμασίες της κρυφὰ καὶ ὅσο περισσότερο κάνει τὸν φίλο καὶ δίνει λιγωτέρο ὑποψία γιὰ αὐτή, τόσο περισσότερο βλάπτει καὶ ἀθεράπευτα πληγώνει (33).

Γι᾽ αὐτό, πολλὲς φορὲς πρέπει νὰ φοβᾶται κανεὶς περισσότερο (καθὼς ἡ πεῖρα τὸ ἀπέδειξε καὶ τὸ ἀποδεικνύει), ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα, μὲ τὰ ὁποῖα νομίζει εὔλογο νὰ συναναστρέφεσαι ἢ γιατὶ εἶναι συγγενεῖς του ἢ γιατὶ εἶναι εὐλαβῆ καὶ ἐνάρετα (34) ἢ γιατὶ εὐεργετήθηκε ἀπὸ αὐτοὺς καὶ κρίνει σὰν ὑποχρέωσι νὰ τὰ συχνοχαιρετᾶ. Διότι μὲ τὴν ἀπερίσκεπτη αὐτὴ συναναστροφή, ἀνακατώνεται ἡ φαρμακερὴ εὐχαρίστησις τῆς αἰσθήσεως, ὥστε ἀνεπαίσθητα λίγο λίγο διαπερνᾷ ὡς καὶ στὸ νοῦ τῆς ψυχῆς καὶ σκοτεινιάζει τόσο τὴ λογική, μὲ τρόπο, ποὺ ἀρχίζουν ὕστερα νὰ μὴν ὑπολογίζουν

καθόλου τὰ ἐπικίνδυνα αἴτια τῆς ἁμαρτίας· δηλαδή, τὰ ἐρωτικὰ βλέμματα, τὰ γλυκὰ λόγια τοῦ ἕνα καὶ τοῦ ἄλλου μέρους· τὶς ἄσεμνες κινήσεις καὶ μορφασμούς· τὰ πιασίματα τῶν χεριῶν καὶ ἔπειτα καταντοῦν νὰ πέσουν ἢ στὴν ὁλοκληρωτικὴ ἁμαρτία ἢ στὰ ἄλλα διαβολικὰ πάθη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δύσκολα μποροῦν νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Γι᾽ αὐτό, πρέπει, ἀδελφέ, νὰ ἀποφεύγῃς τὴν φωτιά, γιατὶ εἶσαι πανὶ καὶ μὴν ξεθαρρέψῃς ποτὲ ὅτι εἶσαι στουπὶ βρεγμένο καὶ καλὰ γεμάτο ἀπὸ νερὸ καλῆς καὶ δυνατῆς θελήσεως· ὄχι· ἀλλὰ πὼς εἶσαι στουπὶ ξερὸ καὶ ἀμέσως πλησιάζοντας τὴ φωτιά, κατακαίγεσαι, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Σαμψών, ὅτι «ἔσπασε τὰ νεῦρα ὅπως σπάει ἡ κλωστὴ τοῦ στουπιοῦ, ὅταν πλησιάσῃ στὴ φωτιά» (Κρίτ. 16,9), οὔτε νὰ λογαριάσῃς ὅτι ἔχεις σταθερὴ ἀπόφασι καὶ προθυμία καλύτερα νὰ πεθάνῃς παρὰ νὰ λυπήσῃς τὸν Θεὸ μὲ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι εἶσαι στουπὶ βρεγμένο, ἀλλὰ ὅμως μὲ τὴν συχνὴ συναναστροφὴ καὶ τὸ θέαμα, ἡ φωτιὰ μὲ τὴν θερμότητά της ξηραίνει λίγο λίγο τὸ νερὸ τῆς καλῆς σου θελήσεως καὶ ἀνέλπιστα, τόσο θὰ προσκολληθῇς στὸ διαβολικὸ ἔρωτα, ὥστε νὰ μὴν ντραπῆς τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε νὰ σεβασθῇς συγγένεια ἢ φιλία, οὔτε νὰ φοβηθῇς τὸν Θεό, οὔτε νὰ ὑπολογίσῃς τὴν τιμή, οὔτε τὴν ζωή, οὔτε τὶς τιμωρίες ὅλες τῆς κολάσεως· ἀλλὰ νὰ ἐκτελέσῃς τὴν ἁμαρτία. Γι᾽ αὐτό, φεῦγε, φεῦγε ὅσο μπορεῖς.

Α΄. Ἀπὸ τὶς συναναστροφὲς τῶν προσώπων ποὺ σκανδαλίζουν, ἂν ἀληθινὰ δὲν θέλῃς νὰ πιασθῇς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ θανατωθῇς (35)

Β΄. Ἀπόφευγε τὴν ἀνεργία καὶ ὀκνηρία καὶ στάσου ἄγρυπνος καὶ νηφάλιος μὲ τοὺς λογισμοὺς καὶ μὲ τὰ ἔργα, ποὺ ταιριάζουν στὴ στάσι σου.

Γ. Μὴν παρακούσῃς ποτέ σου, ἀλλὰ ὑποτάξου εὔκολα στοὺς προεστῶτες καὶ Πνευματικούς σου Πατέρες, κάνοντας μὲ προθυμία καὶ γρήγορα ἐκεῖνα ποὺ σὲ προστάζουν καὶ μάλιστα, ἐκεῖνα ποὺ σὲ ταπεινώνουν καὶ εἶναι ἀντίθετα τῆς θελήσεώς σου καὶ τῆς φυσικῆς σου κλίσεως.

Δ΄. Μὴ κάνῃς ποτὲ κρίσι ἀλαζονικὴ γιὰ τὸν πλησίον σου· δηλαδή, μὴν τὸν κατακρίνῃς καὶ μάλιστα, γι᾽ αὐτὴν τὴν ἴδια σαρκικὴ ἁμαρτία, γιὰ τὴν ὁποία μιλᾶμε, ἂν καὶ εἶναι φανερὰ πεσμένος σὲ αὐτήν, ἀλλὰ συμπάθησέ τον καὶ μὴν ἀγανακτήσῃς ἐναντίον του, οὔτε νὰ τὸν κοροϊδέψῃς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ παράδειγμά του, ταπεινώσου ἐσὺ καὶ γνώρισε τὸν ἑαυτό σου, ὅτι εἶσαι ἀσθενὴς καὶ σκόνη καὶ στάχτη λέγοντας· ἐκεῖνος ἔπεσε σήμερα, ἐγὼ θὰ πέσω αὔριο. Γιατὶ, ἂν σὺ εὔκολα κρίνεις τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς καταφρονεῖς, ὁ Θεὸς παραδειγματικὰ θὰ σὲ ἐκπαιδεύσῃ, παραχωρώντας νὰ πέσῃς κι ἐσὺ στὸ ἴδιο ἐλάττωμα. «Νὰ μὴν κρίνετε, λέγει, καὶ δὲν θὰ κριθῆτε» (Ματθ.)· γιὰ νὰ γνωρίσῃς μὲ τὸ πέσιμό σου τὴν ὑπερηφάνειά σου καὶ νὰ ταπεινωθῇς καὶ ἔτσι νὰ ζητήσῃς θεραπεία καὶ γιὰ τὰ δυό· καὶ γιὰ τὴν ὑπερηφάνειά σου καὶ γιὰ τὴν πορνεία σου. Ἐὰν ὅμως καὶ σὲ φυλάξῃ ὁ Θεὸς καὶ δὲν πέσῃς, οὔτε ἀλλάξεις

λογισμό, ὅμως πάλι μὴ δώσῃς ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ πάντα νὰ φοβᾶσαι καὶ νὰ ἀμφιβάλῃς γιὰ τὴ στάσι σου.

Ε΄. Πρόσεχε καλά, ἐὰν ἀπόκτησες κανένα χάρισμα θεϊκὸ ἢ βρίσκεσαι σὲ καλὴ κατάστασι, νὰ μὴ βάλῃς στὸ λογισμό σου κάποια περιττὴ ἰδέα καὶ φαντασία, πὼς εἶσαι κάποιος καὶ πὼς οἱ ἐχθροί σου δὲν θὰ σὲ πολεμήσουν πιά, μὲ τὸ νὰ φαίνεσαι ὅτι πρὸς τὸ παρὸν τοὺς μισεῖς καὶ τοὺς ἀποστρέφεσαι. Γιατὶ, ἂν σὲ αὐτὸ εἶσαι ἀπροφύλακτος, εὔκολα θὰ πέσῃς.

Αὐτά, λοιπόν, εἶναι ἐκεῖνα, ποὺ πρέπει νὰ φυλάξῃς πρὶν ἀπὸ τὸν πειρασμὸ τοῦ σαρκικοῦ πάθους.

Στὸν καιρὸ ὅμως τοῦ πειρασμοῦ, πρέπει νὰ σκεφθῇς ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτὸς ὁ πόλεμος· ἀπὸ ἐσωτερικὴ αἰτία, ἢ ἀπὸ ἐξωτερική. Ἐξωτερικὴ αἰτία εἶναι ἡ περιέργεια τῶν ὀφθαλμῶν, τὰ γλυκὰ στὴν ἀκοὴ λόγια καὶ τραγούδια· ἡ ἀπαλότητα καὶ ὁ στολισμὸς τῶν φορεμάτων, τὰ εὐωδιαστὰ μυριστικὰ τῆς ὀσφρήσεως· οἱ συνομιλίες καὶ οἱ κινήσεις καὶ τὰ πιασίματα, ποὺ παρακινοῦν στὴν ἁμαρτία αὐτή· ἡ θεραπεία σὲ αὐτὰ τὰ ἀπαντήματα εἶναι· ἡ σεμνότητα καὶ ἡ ταπεινότητα τῶν φορεμάτων, τὸ νὰ μὴ θέλῃς οὔτε νὰ δῇς, οὔτε νὰ ἀκούσῃς, οὔτε νὰ μυρίσῃς, οὔτε νὰ μιλήσῃς ἢ νὰ πιάσῃς ὅλα ἐκεῖνα, ποὺ παρακινοῦν σὲ αὐτὴ τὴν κακία καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀποφυγὴ τῆς συναναστροφῆς, ὅπως εἴπαμε παραπάνω. Ἡ ἐσωτερικὴ αἰτία προέρχεται ἢ ἀπὸ τὴν καλοζωία τοῦ σώματος ἢ ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τοῦ νοῦ ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὶς κακές μας συνήθειες καὶ τὰ πάθη ἢ ἀπὸ τὴν παρακίνησι τοῦ διαβόλου.

Καὶ ἡ μὲν καλοζωία τοῦ σώματος, πρέπει νὰ σκληραγωγῆται μὲ νηστεῖες, ἀγρυπνίες, χαμαικοιτίες καὶ μάλιστα γονυκλισίες καὶ ἄλλες παρόμοιες ταλαιπωρίες· καθὼς ἐξηγεῖ ἡ διάκρισις καὶ ἡ διδασκαλία τῶν θείων Πατέρων τῶν δὲ λογισμῶν, ἀπὸ ὅπου κι ἂν προέρχωνται, οἱ θεραπεῖες εἶναι αὐτές· τὸ νὰ ἀσχολῆσαι μὲ διάφορα γυμνάσματα, ἁρμόδια γιὰ τὴν κατάστασί σου, τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν βιβλίων, καὶ μάλιστα, τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ, τῆς Κλίμακας, τοῦ Εὐεργετινοῦ, τῆς Φιλοκαλίας καὶ ἄλλων παρόμοιων, ἡ μελέτη καὶ ἡ προσευχή· ἡ ὁποία ἂς γίνεται ἔτσι. Ὅταν ἀρχίσουν αὐτοὶ οἱ λογισμοὶ τῆς πορνείας νὰ σὲ ἐνοχλοῦν, ἀμέσως θυμίσου μὲ τὸν νοῦ σου τὸν ἐσταυρωμένο καὶ ἐκ βάθους ψυχῆς λέγε· «Ἰησοῦ μου, Ἰησοῦ μου γλυκύτατε, βοήθησέ με γρήγορα, γιὰ νὰ μὴν αἰχμαλωτισθῶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἐχθρό». Καὶ κάποιες φορὲς ἀγκαλιάζοντας (νοερά, ἢ αἰσθητά, ἂν εἶναι παρών), τὸν σταυρὸ στὸν ὁποῖο κρέμεται ὁ Κύριός σου, ἀσπάσου πολλὲς φορὲς τὶς πληγές του, λέγοντας μὲ ἀγάπη· «ὡραιότατες πληγές, πληγὲς ἁγιώτατες πληγὲς ἁγνότατες, πληγώσατε αὐτὴν τὴν ἀθλία καὶ ἀκάθαρτη καρδιά μου καὶ ἐμποδίστε με ἀπὸ τὸ νὰ σᾶς βλάψω».

Ἡ δὲ θεραπεία σου κατὰ τὴν χρονικὴ περίοδο ποὺ πληθαίνουν οἱ λογισμοὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, ἂς μὴ γίνεται κατ᾽ εὐθεῖαν ἐναντίον αὐτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο καὶ μερικὰ βιβλία γράφουν ἔτσι (ὅπως εἶναι τὸ νὰ σκεφθῇς τὴν βρῶμα καὶ τὴν ἀηδία τῆς

σαρκικῆς ἡδονῆς· τὸν ἔλεγχο τῆς συνειδήσεως ποὺ θὰ σοῦ προξενήσῃ, τὶς πίκρες ποὺ ἀκολουθοῦν, τοὺς κινδύνους, τὴν φθορὰ τῆς περιουσίας καὶ τῆς παρθενίας σου, τὴν κατηγορία τῆς τιμῆς καὶ ἄλλα παρόμοια)· ἡ μελέτη σου λέω, ἂς μὴν γίνεται σὲ αὐτά, γιατὶ αὐτὴ ἡ φροντίδα δὲν εἶναι πάντα μέσο ἀσφαλές, γιὰ νὰ νικήσῃς τὸν πειρασμό τῆς σάρκας· μάλιστα μπορεῖ νὰ προξενήσῃ βλάβη. Γιατὶ ἂν καὶ ὁ νοῦς ἀποβάλῃ τοὺς λογισμοὺς προσωρινὰ μὲ τὴν παρόμοια μελέτη, ὅμως μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀσθενὴς καὶ ἐμπαθής, ὅταν τὰ μελετᾷ αὐτά, ἀποτυπώνει καλύτερα τὴν εὐχαρίστησι καὶ εὐχαριστιέται καὶ συγκατατίθεται σὲ αὐτή. Ὁπότε ἡ ἀληθινὴ θεραπεία τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν εἶναι, τὸ νὰ ἀποφεύγουμε πάντα, ὄχι μόνο ἀπὸ αὐτές, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάθε τί ἄλλο (ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἐναντίον τους), ποὺ μᾶς τὶς ὑπενθυμίζει. Γι᾽ αὐτό, ἡ μελέτη σου ἂς εἶναι σὲ ἄλλα· δηλαδή, στὴ ζωὴ καὶ τὸ πάθος τοῦ ἐσταυρωμένου μας Ἰησοῦ, στὴ φοβερὴ ὥρα τοῦ θανάτου σου, στὴν τρομερὴ ἡμέρα τῆς Κρίσεως καὶ στὰ διάφορα εἴδη τῆς κολάσεως.

Ἐὰν ὅμως καὶ οἱ σαρκικοὶ αὐτοὶ λογισμοὶ σὲ πολεμοῦνε περισσότερο ἀπὸ τὸ συνηθισμένο (ὅπως αὐτὸ συμβαίνει), μὴ δειλιάσῃς γι᾽ αὐτό, οὔτε νὰ ἀφήσῃς τὴν μελέτη τῶν παραπάνω, γιὰ νὰ στραφῆς σ᾽ αὐτούς, γιὰ νὰ τοὺς ἀντισταθῇς, ὄχι, ἀλλὰ ἀκολούθησε ὅσο περισσότερο συνοπτικὰ μπορεῖς, τὴν μελέτη σου αὐτή, μὴ φροντίζοντας ἐντελῶς γιὰ τοὺς λογισμοὺς αὐτούς, σὰν νὰ μὴν ἦταν δικοί σου. Γιατὶ, δὲν ὑπάρχει καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ ἀντισταθῇς σ᾽ αὐτούς, ἂν καὶ συνεχῶς σὲ πολεμοῦν, ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς καταφρονῇς καὶ νὰ μὴ θέλῃς καθόλου νὰ τοὺς θυμηθῇς· μετὰ ἀπὸ αὐτά, θὰ τελειώσῃς τὴν ἐνασχόλησί σου, μὲ αὐτὴν (ἢ παρόμοια δέησι).

«Ἐλευθέρωσέ με, πλάστη μου καὶ λυτρωτά μου ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου, στὴν τιμὴ τοῦ πάθους σου καὶ τῆς ἀνείπωτής σου ἀγαθότητας». Καὶ μὴ στρέψῃς τὸ νοῦ σου στὴ σαρκικὴ αὐτὴ κακία. Γιατὶ καὶ μοναχή της ἡ ἐνθύμησί της, δὲν εἶναι χωρὶς κίνδυνο. Ἀλλά, οὔτε νὰ στέκεσαι νὰ συνομιλῇς μὲ αὐτὸν τὸν πειρασμὸ καὶ νὰ ἐρευνᾷς τὸν ἑαυτό σου ἂν συγκατατέθηκες σ᾽αὐτὲς ἢ ὄχι. Γιατὶ, αὐτὴ ἡ ἔρευνα, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι καλή, ὅμως στ᾽ ἀλήθεια εἶναι μία πλάνη τοῦ διαβόλου ἢ γιὰ νὰ σὲ ἐνοχλῇ καὶ νὰ σὲ κάνῃ νὰ ἀπελπίζεσαι καὶ νὰ μικροψυχήσῃς ἢ γιὰ νὰ σὲ κρατάη πάντα μπλεγμένο σ᾽ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ σὲ κάνει νὰ πέσῃς καὶ σὲ αὐτὴ ἢ ἄλλη ἁμαρτία.

Γι᾽ αὐτό, σὲ αὐτὸ τὸν πειρασμὸ (ὅταν ἡ συγκατάθεσις δὲν εἶναι φανερή) εἶναι ἀρκετὸ τὸ νὰ τὸ ὁμολογήσῃς αὐτὸ μὲ συντομία στὸν πνευματικό σου, ἔχοντας ἀναπαύσει τὴν γνώμη σου, χωρὶς νὰ σκέφτεσαι πλέον τίποτα. Καὶ φανέρωσέ του ἀληθινὰ κάθε σου λογισμὸ σχετικὰ μὲ αὐτό, χωρὶς νὰ σὲ κρατάη ποτὲ καμμία συστολὴ ἢ ντροπή. Γιατὶ, ἂν μὲ ὅλους μας τοὺς ἐχθροὺς χρειαζώμαστε τὴν δύναμι τῆς ταπεινώσεως γιὰ νὰ τοὺς νικήσουμε, πόσο μᾶλλον τὴν χρειαζόμαστε στὸ σαρκικὸ αὐτὸ πόλεμο, περισσότερο παρὰ σὲ κάτι ἄλλο. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ ἡ κακία εἶναι σχεδὸν πάντα ποινὴ καὶ ἐπακόλουθο καὶ βλάστημα τῆς ὑπερηφάνειας (36). Ἔπειτα, ἀφοῦ περάσει ὁ πειρασμός, ἐκεῖνο ποὺ ἔχεις νὰ κάνῃς εἶναι αὐτό· ὅσο καὶ ἂν σοῦ φαίνεται ὅτι εἶσαι

ἐλευθερωμένος ἀπὸ τὸν πόλεμο τῆς σάρκας καὶ γιὰ ὅλα βέβαιος, πρέπει ὅμως νὰ στέκεσαι μὲ τὸ νοῦ μακρυὰ ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ὑποθέσεις καὶ τὰ πρόσωπα, ποὺ ἔγιναν αἰτία τοῦ πειρασμοῦ· καὶ μὴ σκεφθῇς ὅτι πρέπει νὰ τὰ συναναστρέφεσαι, γιατὶ εἶναι συγγενῆ ἢ ἐνάρετα ἢ καὶ εὐεργέτες σου· γιατὶ καὶ αὐτὴ εἶναι μία πλάνη τῆς κακῆς φύσεως καὶ παγίδα τοῦ πανούργου μας ἐχθροῦ διαβόλου, ποὺ μεταμορφώνεται σὲ ἄγγελο φωτός, γιὰ νὰ μᾶς βάλει στὸ σκοτάδι ὅπως εἶπε ὁ Παῦλος (Β΄ Κορινθ. 11,14).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Κ΄.

Πῶς πρέπει νὰ πολεμᾷ κάποιος ἐναντίον τῆς ἀμελείας.

Γιὰ νὰ μὴ πέσῃς στὴν ἄθλια κακία τῆς ἀμέλειας, ἡ ὁποία σοῦ ἐμποδίζῃ τὸν δρόμο τῆς τελειότητας καὶ σὲ προδίδει στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, πρέπει νὰ ἀποφεύγῃς κάθε περιέργεια καὶ κάθε γήϊνο προσκόλλημα καὶ κάθε εἴδους ἀσχολία, ποὺ δὲν ταιριάζει στὴν κατάστασί σου. Ἔπειτα πρέπει νὰ βιάσῃς τὸν ἑαυτό σου, νὰ ὑπακούῃς γρήγορα σὲ κάθε καλὴ συμβουλὴ καὶ σὲ κάθε προσταγὴ τῶν προεστώτων καὶ πνευματικῶν σου, κάνοντας κάθε πρᾶγμα σὲ ἐκεῖνο τὸν χρόνο καὶ μὲ ἐκεῖνο τὸν τρόπο ποὺ τοὺς ἀρέσει. Σὲ κάθε ἔργο ποὺ ἔχεις νὰ κάνεις, μὴν ἀργοπορήσῃς ἐντελῶς· γιατὶ ἐκείνη ἡ μικρὴ πρώτη ἀργοπορία φέρνει μαζί της καὶ τὴν δεύτερη καὶ ἡ δεύτερη τὴν τρίτη καὶ ἡ τρίτη τὶς ὑπόλοιπες, στὶς ὁποῖες παρεκλίνει ἡ αἴσθησις εὐκολώτερα παρὰ στὴν πρώτη. Ἐπειδὴ καὶ περισσότερο τραβήχθηκε καὶ αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ τὴν ἡδονή, ποὺ δοκίμασε στὴ δεύτερη καὶ τρίτη καὶ ὑπόλοιπες ἀργοπορίες. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ἡ πρᾶξις ἢ ἀρχίζει πολὺ ἀργά, ἢ ἐγκαταλείπεται ἐντελῶς πολλὲς φορὲς ὡς ἐνοχλητική· καὶ ἔτσι λίγο λίγο γίνεται ἡ συνήθεια τῆς ἀμέλειας, ἡ ὁποία φτάνει μετὰ ἀπὸ αὐτὰ σὲ τέτοιο σημεῖο, ποὺ μὲ ἄλλο τρόπο δὲν ἀναγνωρίζεται, παρὰ ἂν ἐμεῖς ἀφοῦ βαρεθοῦμε πλέον τὴν ἀμέλεια, δοθοῦμε ὁλοκληρωτικὰ σὲ ἔργα σημαντικὰ καὶ προσεκτικά. Γιατὶ ἀπὸ τὴν τελευταία μας αὐτὴ φροντίδα μάθαμε ὅτι σταθήκαμε ἕως τότε πολὺ ἀμελεῖς, μὲ ντροπὴ καὶ βλάβη τόσων καλῶν ἔργων, ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ κάνουμε.

Αὐτὴ ἡ ἀμέλεια τρέχει παντοῦ καὶ μὲ τὸ φαρμάκι της, ὄχι μόνο τὴν θέλησι φαρακώνει καὶ τὴν κάνει νὰ ἀποστρέφεται κάθε ἐργόχειρο καὶ κάθε πνευματικὸ κόπο καὶ ὑπηρεσία, ἀλλὰ ἀκόμη τυφλώνει καὶ τὸ νοῦ, γιὰ νὰ μὴ θεωρήσῃ σὲ ποιό παράλογο καὶ κακὸ λογισμὸ στηρίζεται αὐτὴ ἡ θέλησις καὶ γιὰ νὰ μὴν παρακινήσῃ, ἀπὸ αὐτὴ τὴν παρατήρησι, αὐτὴ τὴν θέλησι νὰ φροντίσῃ νὰ τελέσῃ γρήγορα κάθε ὀφειλόμενη ὑπηρεσία καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφήνῃ παντελῶς ἢ νὰ τὴν ἀναβάλλῃ γιὰ ἄλλο χρόνο. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι μόνο ἀρκετὸ τὸ νὰ κάνῃς γρήγορα τὸ ἔργο ποὺ ἔχεις νὰ κάνεις, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ κάνῃς καὶ σὲ καιρὸ κατάλληλο, ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ποιότητα καὶ τὸ εἶναι ἐκείνου τοῦ ἔργου καὶ μὲ ὅλη ἐκείνη τὴν φροντίδα ποὺ ταιριάζει σὲ αὐτό, γιὰ νὰ ἔχῃ κάθε δυνατὴ τελειότητα. Ἐπειδὴ εἶναι γραμμένο· «Καταραμένος ὅποιος κάνει τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου μὲ ἀμέλεια» (Ἱερ. 48,10). Καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ κακὸ συμβαίνει, γιατὶ δὲν

σκέφτεσαι τὴν δύναμι ἐκείνου τοῦ καλοῦ ἔργου νὰ τὸ κάνῃς στὸν καιρό του καὶ μὲ γνώμη ἀποφασιστική, γιὰ νὰ νικήσῃς τὸν κόπο καὶ τὴν δυσκολία, ποὺ φέρει ἡ ἀμέλεια στοὺς ἀρχαρίους στρατιῶτας.

Λοιπόν, ἐσὺ πρέπει νὰ σκέφτεσαι πολλὲς φορὲς ὅτι μία μόνη ἀνύψωσι τοῦ νοῦ στὸ Θεὸ καὶ μία ταπεινὴ γονυκλιτικὴ μετάνοια στὴ γῆ, ποὺ γίνεται στὸ ὄνομα καὶ τὴν τιμὴ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀξίζει περισσότερο, ἀπὸ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου. Καὶ ὅτι, κάθε φορὰ ποὺ ἀφήνουμε τὴν ἀμέλεια καὶ βιάζουμε τὸν ἑαυτό μας μὲ ἐπιμελῆ ἔργα, οἱ Ἄγγελοι φέρνουν στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἕνα στεφάνι ἔνδοξης νίκης· καὶ ὅτι ἀντίθετα πάλι στοὺς ἀμελεῖς, ὄχι μόνο δὲν δίνει στεφάνια ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ παίρνει ἀπὸ αὐτοὺς λίγο λίγο τὶς χάρες ποὺ ἔχει δοσμένες, ἀφήνοντάς τους νὰ στερηθοῦν καὶ τῆς βασιλείας του γιὰ τὴν ἀμέλειά τους· γιατὶ ἔχει γραφτεῖ ὅτι· «Οἱ καλεσμένοι στοὺς οὐρανίους γάμους ἀδιαφόρησαν καὶ πῆγαν ἄλλος στὸ χωράφι του καὶ ἄλλος στὸ ἐμπόριό του» (Ματθ. 22,5).

Αὐξάνει δὲ τὶς χάρες αὐτὲς στοὺς ἐπιμελεῖς καὶ βιαστὲς τοῦ ἑαυτοῦ τους, κάνοντάς τους νὰ μποῦν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ στὴν οὐράνια βασιλεία του· «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κερδίζεται μὲ προσπάθεια καὶ τὴν κερδίζουν αὐτοὶ ποὺ ἀγωνίζονται» (Ματθ. 11,12).

Ἐὰν ὅμως καὶ ὁ κακὸς λογισμός, πολεμώντας νὰ σὲ ρίξῃ στὴν ἀμέλεια, σοῦ φέρνει στὸ νοῦ ὅτι, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς μία ἀρετὴ ποὺ ἐπιθυμεῖς, θὰ κοπιάσῃς πολὺ καὶ γιὰ πολλὲς ἡμέρες, καὶ ὅτι οἱ ἐχθροί σου εἶναι δυνατοὶ καὶ πολλοὶ καὶ ἐσὺ εἶσαι ἕνας καὶ ἀδύνατος, καὶ ὅτι χρειάζεσαι νὰ κάνῃς πολλὲς καὶ μεγάλες πράξεις γιὰ νὰ τὴν κατορθώσῃς· ἂν λέω, αὐτὰ σοῦ φέρνει στὸ νοῦ ὁ λογισμὸς τῆς ἀμελείας, μὴ τὸν ἀκούσῃς· ἀλλὰ ἄρχισε νὰ φέρνῃς στὸ νοῦ σου πράξεις σὰν νὰ ἔχῃς νὰ κάνῃς λίγες καὶ σὰν νὰ πρέπῃ νὰ κοπιάσῃς λίγο καὶ γιὰ λίγες ἡμέρες· καὶ σὰν νὰ ἔχῃς νὰ πολεμήσῃς ἐναντίον ἑνὸς ἐχθροῦ μόνο καὶ σὰν νὰ μὴν ἦταν ἄλλοι νὰ σὲ πολεμήσουν καὶ μὲ μία τόσο μεγάλη ἐλπίδα, σὰν νὰ εἶσαι (ὅπως καὶ εἶσαι), μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, πιὸ δυνατὸς ἀπὸ ἐκείνους. Γιατὶ ἂν κάνῃς ἔτσι, θὰ ἀρχίσῃ νὰ ἐξασθενῇ ἀπὸ σένα ἡ ἀμέλεια καὶ θὰ ἔχῃς διάθεσι κατόπιν νὰ μπῇ στὴν ψυχή σου λίγο λίγο ἡ ἀντίθετη ἀρετὴ τῆς ἐπιμέλειας.

Τὸ ἴδιο αὐτὸ κάνε καὶ γιὰ τὴν προσευχή· γιὰ παράδειγμα, ἂν ὁ καιρὸς τὸ ἀπαιτῇ νὰ κάνῃς μία ὥρα προσευχὴ καὶ αὐτὸ φαίνεται σκληρὸ στὴν ἀμέλειά σου, ἄρχισε τὴν προσευχή, σὰν νὰ ἔχῃς νὰ προσευχηθῇς μισὸ τέταρτο τῆς ὥρας καὶ μετὰ εὔκολα θὰ περάσῃ στὸ ἄλλο μισὸ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο στὸ ἄλλο, κ.τ.λ. Καὶ ἂν καμιὰ φορὰ καταλάβεις στὸ διάστημα αὐτὸ δυσκολία καὶ ἀντίστασι πολὺ πιεστική, ἄφησε γιὰ τὴν ὥρα τὴν προσευχή, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀντιπαθήσῃς καὶ μετ᾽ ἀπὸ λίγο ξανακάνε πάλι τὴν προσευχὴ ποὺ ἄφησες· τὸν ἴδιο αὐτὸ τρόπο πρέπει νὰ χρησιμοποιῇς καὶ στὸ ἐργόχειρο καὶ στὴν ὑπηρεσία σου, ὅταν συμβαίνῃ νὰ ἔχῃς νὰ κάνῃς πράγματα, τὰ ὁποῖα, μὲ τὸ νὰ φαίνωνται στὴν ἀμέλειά σου πολλὰ καὶ δύσκολα, ἐσὺ ταράζεσαι ὁλόκληρος. Γι᾽

αὐτὸ ἄρχιζε μὲ τὴν καρδιά σου ἥσυχα ἀπὸ τὸ ἕνα, σὰν νὰ μὴν εἶχες νὰ κάνῃς ἄλλο. Καὶ ἔτσι ἐνεργώντας μὲ ἐπιμέλεια, θὰ τὰ κάνῃς ὅλα μὲ πολὺ λιγότερο κόπο, ἀπὸ κεῖνον, ποὺ φαίνονται στὴν ἀμέλειά σου. Γι᾽ αὐτό, ἂν δὲν κάνῃς ἔτσι καὶ ἂν δὲν σκεφθῇς νὰ πολεμήσῃς τὸν κόπο καὶ τὴν δυσκολία, ποὺ σοῦ δείχνεται ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ γιὰ κάθε ἀρετή, θὰ ὑπερισχύσῃ ἡ ἀμέλεια μέσα σου, ὁπότε ὄχι μόνον ὅταν εἶναι παρὼν ὁ κόπος καὶ ἡ δυσκολία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μακριὰ ἀκόμη, θὰ σὲ κάνῃ νὰ ἀνυπομονῇς καὶ νὰ φοβᾶσαι, ὅτι θὰ ἔχῃς πάντα κόπους καὶ δυσκολίες καὶ ὅτι θὰ σὲ πειράζουν πάντα οἱ ἐχθροί σου. Ὁπότε καὶ στὴν ἴδια σου τὴν ἀνάπαυσι, θὰ ἔχῃς ἀπὸ τοὺς λογισμούς σου ἐνόχλησι.

Γνώριζε, δηλαδή, παιδί μου, ὅτι τὸ πάθος τῆς ἀμέλειας μὲ τὸ κρυφό του φαρμάκι, λίγο λίγο σαπίζει, ὄχι μόνο τὶς πρῶτες καὶ μικρὲς ρίζες, οἱ ὁποῖες ἐπρόκειτο νὰ βλαστήσουν τὶς συνήθειες τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ σαπίζει καὶ ἐκεῖνες ἀκόμη τὶς ρίζες τῶν καλῶν συνηθειῶν, ποὺ προηγουμένως ἀποκτήθηκαν. Καὶ ὅπως ὁ σκώληκας τρώει τὸ ξύλο, ἔτσι καὶ αὐτὸ τὸ πάθος προχωράει, κατατρώγοντας ἀνεπαίσθητα καὶ καταναλίσκει τὸ νοῦ τῆς πνευματικῆς ζωῆς· καὶ μὲ τὸ μέσο αὐτό, γνωρίζει νὰ στήνῃ τὶς παγίδας καὶ τὶς θηλιὲς ὁ διάβολος σὲ κάθε ἄνθρωπο, ἰδιαίτερα, ὅμως, στὶς πνευματικὲς ψυχές, γνωρίζοντας ὅτι εὔκολα πέφτει στὶς ἐπιθυμίες κάθε ἀργὸς καὶ ἀμελῆς, καθὼς εἶναι γραμμένο· «Σὲ ἐπιθυμίες βρίκεται κάθε ἄνεργος» (Παροιμ. 13,4).

Λοιπόν, ἐσὺ νὰ ἀγρυπνᾷς πάντα προσευχόμενος καὶ ἐπιμελούμενος καλὰ ὡς ἀνδρεῖος ἀγωνιστῆς· «χεῖρες ἀνδρείων, ἐν ἐπιμελείᾳ» (Παροιμ. 13,4). Καὶ μὴ περιμένῃς νὰ ὑφαίνῃς τὸν νυμφικό σου χιτῶνα, ὅταν πρόκειται νὰ πᾶς ἐκεῖ στολισμένος, γιὰ νὰ συναντήσῃς τὸ Νυμφίο Χριστό. Καὶ θυμήσου κάθε μέρα, ὅτι τὸ σήμερα εἶναι δικό σου, τὸ αὔριο εἶναι στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτι, ἐκεῖνος ποὺ σοῦ ἔδωσε τὸ πρωί, δὲν σοῦ ὑπόσχεται νὰ σοῦ δώσῃ καὶ τὸ βράδυ. Γι᾽ αὐτὸ μὴν ἀκούσῃς τὸν διάβολο, ποὺ σοῦ λέει νὰ τοῦ δώσῃς τὸ σήμερα καὶ τὸ αὔριο νὰ δώσῃς στὸ Θεό, ὄχι· ἀλλὰ ξόδεψε ὅλες τὶς στιγὲς τῶν ὡρῶν τῆς ζωῆς σου, καθὼς ἀρέσει στὸ Θεό. Καὶ σὰν νὰ μὴν πρόκειται νὰ σοῦ δοθῇ πλέον ἄλλος καιρός. Καὶ λογάριαζε, ὅτι, γιὰ κάθε στιγμή, θὰ δώσῃς ἀκριβέστατο λογαριασμὸ ἐπειδὴ πολύτιμος εἶναι στὰ ἀλήθεια ὁ καιρός, ποὺ ἔχεις στὰ χέρια καὶ θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα νὰ τὸν ζητήσῃς καὶ νὰ μὴ τὸν βρῇς.

Νόμιζε ἀκόμη σὰν χαμένη ἐκείνη τὴν ἡμέρα (ἂν καὶ νὰ ἔκανες πολλὰ ἄλλα ἔργα), στὴν ὁποία δὲν ἀπόκτησες πολλὲς νίκες κατὰ τῶν κακῶν σου κλίσεων καὶ θελημάτων καὶ κατὰ τὴν ὁποία δὲν εὐχαρίστησες τὸν Θεό, ὄχι μόνο γιὰ τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ ἔκανε, καὶ μάλιστα γιὰ τὸ βασανιστικό του πάθους, ὁ ὁποῖος γιὰ σένα ὑπέφερε· ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πατρικὴ γλυκειὰ ἐκπαίδευσι τῶν θλίψεων ποὺ πρόκειται νὰ σοῦ στείλῃ καμμία φορά. Τελειώνοντας καὶ σοῦ παραγγέλλω· «ἀγωνίσου πάντα τὸν καλὸ ἀγῶνα» (Α΄ Τιμ. 6,12), γιατὶ πολλὲς φορὲς μία μόνον ὥρα ἐπιμελείας, κέρδισε τὸν παράδεισο καὶ γιὰ μία ὥρα ἀμελείας, τὸν ἔχασε. Καὶ γίνε ἐπιμελής, ἂν θέλῃς νὰ εἶναι ἀσφαλὴς ἡ ἐλπίδα τῆς σωτηρίας σου πρὸς Θεό· «ὅποιος ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό, ὅλα θὰ τὰ ἔχῃ ἄφθονα» (Παροιμ. 28,25)(37).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑ΄.

Ἡ διόρθωσις τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο μπορεῖ κάποιος νὰ περάσῃ ἀπὸ αὐτὲς στὴ θεωρία καὶ δοξολογία τοῦ Θεοῦ.

Μεγάλη σκέψις καὶ παντοτεινὴ ἐξάσκησις χρειάζεται γιὰ νὰ κυβερνηθοῦν καὶ νὰ διορθωθοῦν καλὰ οἱ πέντε ἐξωτερικές μας αἰσθήσεις· δηλαδὴ ἡ ὅρασις, ἡ ἀκοή, ἡ ὄσφρησις, ἡ γεῦσις καὶ ἡ ἁφή. Γιατὶ ἡ παράλογη ἐπιθυμία τῆς καρδιᾶς, ποὺ εἶναι σὰν στρατηγὸς τῆς διεφθαρμένης μας φύσεως, γέρνει μὲ ὑπερβολὴ στὸ νὰ ζητάῃ πάντα τὶς εὐχαριστήσεις καὶ τὶς ἀναπαύσεις καὶ μὴ μπορώντας μόνη της νὰ τὶς ἀποκτήσῃ, μεταχειρίζεται τὶς αἰσθήσεις τοῦ σώματος σὰν στρατιῶτες καὶ ὄργανα φυσικά, γιὰ νὰ συλλαμβάνῃ τὰ ἀπ᾽ ἔξω ἀντικείμενά τους, δηλαδὴ τὰ αἰσθητὰ πράγματα, τῶν ὁποίων τὶς εὐχάριστες εἰκόνες καὶ φαντασίες ποὺ περνᾶνε παίρνοντάς της, τὶς τυπώνει στὴν ψυχή, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀκολουθεῖ ἡ εὐχαρίστησις. Αὐτὴ ἐξ αἰτίας τῆς συγγένειας ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σάρκας, μοιράζεται σὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη τῶν αἰσθήσεων, ποὺ χωροῦν αὐτὴ τὴν εὐχαρίστησι· καὶ ἀπὸ αὐτήν, συμβαίνει (ἀλλοίμονο) στὴ ψυχὴ ὁ ἀθάνατος θάνατος· καὶ συπληρώνεται αὐτὸ ποὺ γράφτηκε, ὅτι «ἀνέβη θάνατος διὰ τῶν θυρίδων» (Ἰερ.9,20). Δηλαδὴ μέσα ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις, τὶς ὁποῖες ἔχει σὰν παράθυρα ἡ ψυχή, γιὰ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰ αἰσθητά.

Βλέπεις, ἀδελφέ, τὴν μεγάλη ζημιά, ποὺ σοῦ προξενεῖται ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις; Πρόσεχε, λοιπόν, νὰ τὴν θεραπεύσῃς, δηλαδή, φρόντιζε καλῶς, νὰ μὴν ἀφήνῃς νὰ πηγαίνουν οἱ αἰσθήσεις σου ἐκεῖ, ποὺ αὐτὲς θέλουν, οὔτε νὰ τὶς μεταχειρισθῇς γιὰ μόνη τὴν ἀπόλαυσι τῶν αἰσθητῶν ἡδονῶν καὶ ὄχι γιὰ κανένα ἄλλο σκοπὸ καλὸ ἢ ὠφέλεια ἢ ἀνάγκη. Καὶ ἂν ὡς τώρα, χωρὶς νὰ τὰ γνωρίσῃς αὐτά, οἱ αἰσθήσεις σου δόθησαν ὁλοκληρωτικὰ στὶς αἰσθητὲς εὐχαριστίες, ὅμως, ἀπὸ τώρα καὶ ὕστερα, ἀγωνίσου ὅσο μπορεῖς, νὰ τὶς φέρῃς πίσω καὶ νὰ τὶς κυβερνήσῃς τόσο καλά, μὲ τρόπο πού, ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ προτύτερα ὑποδουλώνονταν ἄθλια στὶς μάταιες καὶ ψυχοφθόρες ἡδονές, νὰ ἀποκτοῦν ὕστερα ἀπὸ κάθε κτίσμα καὶ ἀντικείμενο αἰσθητό, ψυχωφελῆ νοήματα καὶ νὰ τὰ φέρουν μέσα στὴ ψυχή· μέσα ἀπὸ τὰ νοήματα αὐτὰ ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ συμμαζεύται στὸν ἑαυτό της καὶ μὲ τὰ φτερὰ τῶν ἀΰλων της δυνάμεων, νὰ ἀνεβαίνῃ στὴ μελέτη καὶ δοξολογία τοῦ Θεοῦ (38)· αὐτὸ ὁποῖο μπορεῖς καὶ σὺ νὰ τὸ κάνῃς μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο.

Γιὰ παράδειγμα· ὅταν βρεθῇ μπροστὰ σὲ καμμία ἐξωτερική σου αἴσθησι κανένα αἰσθητὸ ἀντικείμενο, εἴτε ὁρατό, εἴτε ἀκουστό, εἴτε ὀσφρατό, εἴτε γευστικὸ ἢ χειροπιαστό, ξεχώρισε μὲ τὸν λογισμό σου ἀπὸ τὸ ὑλικὸ πρᾶγμα ποὺ ἔχει τὸ ἄϋλο πνεῦμα, δηλαδὴ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποὺ εἶναι σὲ αὐτό· καὶ σκέψου, ὅτι αὐτὸ ἀπὸ μόνο του, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ τὸ εἶναι ἢ ἄλλο τίποτε, ἀπὸ ὅσα βρίσκονται σὲ αὐτό· ἀλλὰ ὅλο του τὸ κάθε τί εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ

πνεῦμα του ἀοράτως τοῦ δίνει ἐκεῖνο τὸ εἶναι, ἐκείνη τὴν ἀγαθότητα, ἐκείνη τὴν ὡραιότητα, ἐκείνη τὴν δύναμι, ἐκείνη τὴν σοφία καὶ κάθε ἄλλο καλὸ ποὺ ἔχει μέσα του. Ὁπότε ἐδῶ ἂς χαρῇ ἡ καρδιά σου, διότι μόνον ὁ Θεός σου εἶναι ἡ αἰτία καὶ ἡ ἀρχὴ τόσων διαφόρων, τόσων μεγάλων, τόσων θαυμαστῶν στὴν ἀκρίβεια πραγμάτων καὶ ὅτι αὐτὸς μὲ ὑπεροχή, ὅλα τὰ ἐμπεριέχει στὸν ἑαυτό του· καὶ ὅτι αὐτὲς οἱ τελειότητες ὅλων τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἕνας ἐλάχιστος βαθμὸς ἢ ἕνας ἴσκιος τῶν ἀπείρων αὐτοῦ θεϊκῶν θαυμασιῶν καὶ τελειοτήτων. Καὶ λοιπὸν ὅταν ἐσὺ κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο συνηθίσῃς νὰ βλέπῃς τὰ αἰσθητὰ κτίσματα καὶ δὲν μένῃς στὸ ἐξωτερικὸ καὶ στὸ φαινόμενο μόνον, ἀλλὰ διαπερνᾷς μὲ τὸν νοῦ σου στὴν ἐσωτερικὴ καὶ κρυφὴ αὐτὴ ὡραιότητα (γιατὶ εἰκόνες τῶν νοητῶν εἶναι τὰ αἰσθητὰ κατὰ τὸν Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη), τότε τὴν μὲν ἐξωτερική τους ὡραιότητα, ὡς ἀσήμαντη καὶ ὑλική, θὰ τὴν καταφρονήσῃς καὶ θὰ τὴν προσπεράσῃς, στὴν δὲ κρυπτόμενη δύναμι καὶ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, θὰ προσηλώσῃς τὸ νοῦ σου, δοξολογώντας τὸν Κύριο.

Ἔτσι βλέποντας τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τὴ φωτιά, τὸν ἀέρα, τὸ νερὸ καὶ τὴν γῆ καὶ στοχαζόμενος τὴν οὐσία καὶ τὴν δύναμι καὶ τὴν ἐνέργεια ποὺ ἔχουν, μὲ μεγάλη σου εὐχαρίστησι θὰ πῇς πρὸς τὸν τέλειο Δημιουργό, ποὺ κατὰ τέτοιο τρόπο τὰ δημιούργησε· «ὦ θεία οὐσία! ὦ ἄπειρος Δύναμις καὶ ἐνέργεια ἄκρως ἐπιθυμητή, πόσο χαίρομαι καὶ εὐχαριστοῦμαι, διότι ἐσὺ εἶσαι μόνη ἡ ἀρχὴ καὶ αἰτία κάθε κτιστῆς οὐσίας τῶν ὄντων καὶ κάθε ἐνέργειας καὶ δυνάμεως»! (39) Ἔτσι ὅταν βλέπῃς τὰ οὐράνια καὶ φωτεινὰ σώματα, τὸν ἥλιο, τὴν σελήνη καὶ τὰ ἀστέρια καὶ σκεφθῇς ὅτι πῆραν τὸ φῶς καὶ τὴν λαμπρότητα ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ φωνάξῃς· «ὦ φῶς, ὑπὲρ πᾶν φῶς, ἀπὸ τὸ ὁποῖο δημιουργήθηκε κάθε φῶς ἄϋλον καὶ ὑλικό· ὦ φῶς θαυμαστό, τὸ πρῶτο ἀντικείμενο τῆς χαρᾶς τῶν Ἀγγέλων καὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἁγίων, στοῦ ὁποίου τὴν ἀκλινῆ θεωρίαν, θαμπώνονται οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν Χερουβίμ, καὶ σὲ σύγκρισι αὐτοῦ, ὅλα τὰ αἰσθητὰ φῶτα φαίνονται σκοτάδι βαθύτατο, σὲ δοξολογῶ καὶ σὲ ὑπερυψῶ· ὦ φῶς ἀληθινό, ὅπου φωτίζεις κάθε ἄνθρωπο ποὺ ἔρχεται στὸν κόσμο (Ἰωάν. α΄)· ἀξίωσέ με νὰ σὲ δῶ νοερά, γιὰ νὰ χαρῇ μὲ τὴν τελειότητα ἡ καρδιά μου». Ἔτσι καὶ ὅταν βλέπῃς τὰ δένδρα, τὰ χόρτα καὶ ἄλλα διάφορα φυτὰ καὶ σκέφτεσαι μὲ τὸ μυαλό, πῶς ζοῦνε, τρέφονται, αὐξάνουν καὶ γεννοῦν τὰ ὅμοιά τους καὶ πῶς ἀπὸ μόνα τους δὲν ἔχουν τὴν ζωὴ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ποὺ ἔχουν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, ποὺ ἐσὺ δὲν βλέπεις, τὸ ὁποῖο μόνο τὰ ζωογονεῖ· ἔτσι μπορεῖς νὰ πῇς· «Νά, ἐδῶ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ζωή, ἀπὸ τὴν ὁποία, στὴν ὁποία καὶ διὰ τῆς ὁποίας ζοῦν καὶ τρέφονται καὶ αὐξάνουν τὰ πάντα, ὦ ζωντανὴ θεραπεία τῆς καρδιᾶς μου»! Παρόμοια καὶ ἀπὸ τὴν μορφὴ τῶν ἀλόγων ζῴων, θὰ ἐξυψώσῃς τὸ νοῦ σου στὸν Θεό, ποὺ δίνει σὲ αὐτὰ τὴν αἴσθησι καὶ τὴν ἀπὸ τόπου σὲ τόπο κίνησι, λέγοντας· ὦ πρῶτον κινοῦν· τὸ ὁποῖο μολονότι κινεῖς τὰ πάντα, εἶσαι ἀκίνητο στὸν ἑαυτό σου· ὤ, πόσο χαίρομαι καὶ εὐφραίνομαι στὴν ἀκινησία καὶ στερεότητά σου»!

Βλέποντας πάλι τὸν ἑαυτό σου ἢ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ σκεπτόμενος ὅτι μόνο ἐσὺ ἔχει ὄρθιο σχῆμα καὶ εἶσαι σωστὸς καὶ λογικὸς ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ζῷα καὶ

πὼς εἶσαι μία ἕνωσις καὶ ἕνας σύνδεσμος τῶν ἀΰλων καὶ ὑλικῶν κτισμάτων, παρακινήσου σὲ δοξολογία καὶ εὐχαριστία τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ σου καὶ πές: «Ὦ Τριὰς ὑπερούσιε, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦμα Ἅγιο, ἂς εἶσαι δεδοξασμένη στοὺς αἰῶνας. Πόσο χρεωστῶ νὰ σὲ εὐχαριστῶ πάντοτε, ὄχι μόνον διότι μὲ ἔπλασες ἀπὸ τὴν γῆ καὶ μὲ ἔκαμες βασιλέα ὅλων τῶν ἐπιγείων κτισμάτων ὄχι μόνον διότι μὲ τίμησες κατὰ τὴν φύσι μὲ τὴν δική σου εἰκόνα, μὲ νοῦν, λόγον καὶ πνεῦμα ζωοποιό του σώματος μου (40), ἀλλὰ καὶ διότι μοῦ ἔδωσες δύναμι νὰ γίνω προαιρετικὰ μὲ τὶς ἀρετές, καθ᾽ ὁμοίωσιν δική σου, γιὰ νὰ μπορῶ ἔτσι νὰ σὲ ἀπολαμβάνω στοὺς αἰῶνας».

Ἔρχομαι τώρα στὶς πέντε αἰσθήσεις εἰδικώτερα καὶ σοῦ λέω· ἂν θέλγεσαι, ἀδελφέ, ἀπὸ τὴν ὡραιότητα καὶ τὸ κάλλος τῶν κτισμάτων, τὴν ὁποία βλέπουν τὰ μάτια σου, χώρισε μὲ τὸν νοῦ σου ἐκεῖνο ποὺ βλέπῃς, ἀπὸ τὸ πνεῦμα ποὺ δὲν βλέπεις· καὶ σκέψου, ὅτι ὅλη ἐκείνη ἡ ὡραιότητα ποὺ φαίνεται ἀπὸ ἀπὸ ἔξω, εἶναι τοῦ μόνου ἀοράτου καὶ παγκαλεστάτου πνεύματος, ἀπὸ τὴν ὁποία λαμβάνει τὴν ἀφορμὴ ἐκείνη ἡ ἐξωτερικὴ ὡραιότητα· καὶ πὲς γεμάτος εὐχαρίστησι· «Νὰ τὰ ρυάκια τῆς ἄκτιστης πηγῆς! Νά, οἱ ρανίδες τοῦ ἀπείρου πελάγους παντὸς ἀγαθοῦ! ὤ, καὶ πόσο χαίρομαι, ὦ εἰς τὰ ἐνδότερά της καρδιᾶς μου, συλλογιζόμενος τὴν αἰώνια καὶ ἄπειρη τοῦ Κτίστου μου ὡραιότητα, ποὺ εἶναι ἀρχὴ καὶ αἰτία πάσης κτιστῆς ὡραιότητος! ὤ, πόσο γλυκαίνομαι, στοχαζόμενος τὸ ἄφραστον καὶ ἀκατανόητο καὶ ὑπέρκαλο κάλλος τοῦ Θεοῦ μου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔχει τὴν ἀρχὴ κάθε κάλλος».

Ὅταν ἀκούσῃς καμιὰ γλυκειὰ φωνὴ ἡ ἁρμονία ἤχων καὶ τραγουδιῶν, στρέψε τὸ νοῦ σου στὸν Θεὸ καὶ πές· «ὦ ἁρμονία τῶν ἁρμονιῶν, Κύριέ μου! πόσο εὐφραίνομαι στὶς ἄπειρές σου τελειότητες· ἐπειδὴ ὅλες μαζὶ σοῦ ἀποδίδουν ὑπερουράνια ἁρμονία· καὶ ἑνωμένες ἀκόμη μὲ τοὺς Ἀγγέλους στοὺς οὐρανοὺς καὶ μὲ ὅλα τὰ κτίσματα, δημιουργοῦν μεγάλη συμφωνία· πότε θὰ ἔλθῃ, Κύριέ μου, ἡ ὥρα, νὰ ἀκούσω μέσα στὰ ὦτα τῆς καρδιᾶς μου τὴν γλυκυτάτη φωνή σου νὰ μοῦ πῇς· «σοῦ δίνω τὴν δική μου εἰρήνη· τὴν εἰρήνη ἀπὸ τὰ πάθη· διότι ἡ φωνή σου εἶναι εὐχάριστη», σύμφωνα τὸ Ἆσμα (2,14).

Ἂν πάλι μυρίζῃς κανένα ἄρωμα ἢ λουλοῦδι εὐωδιαστό, πέρασε ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ εὐωδία στὴν κρυμένη μυρωδιὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ πές· «Νά, οἱ εὐωδίες τοῦ πανευώδους ἐκείνου ἄνθους καὶ τοῦ ἀκενώτου ἐκείνου μύρου, τὸ ὁποῖο δόθηκε σὲ ὅλα τὰ κτίσματά του· κατὰ τὸ Ἆσμα ἐγὼ ἄνθος τῆς πεδιάδος, κρίνο τῶν κοιλάδων (2, 10)· καὶ πάλι· «τὸ ὄνομά σου μύρο ποὺ σκορπιέται» (1,2). Νά, ἡ τῆς πηγαίας εὐωδίας διάδοσις, ἡ ὁποία ἄφθονα πλημμυρίζει τὶς θεϊκές της πνοές, ἀπὸ τοὺς πάνω καὶ καθαρώτατους Ἀγγέλους, μέχρι τὰ τελευταῖα κτίσματα καὶ τὰ κάνει ὅλα νὰ εὐωδιάζουν, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀρεοπαγίτη Διονύσιο (Ἐκκλησ. Ἱεραρ. κεφ. Δ΄)· σχετικὰ μὲ τὴν ὁποία εὐωδία εἶπε ὁ Ἰσαὰκ στὸ υἱὸ τοῦ Ἰακώβ· «ἡ εὐωδία τοῦ υἱοῦ μου εἶναι σὰν τοῦ ἀγροῦ, τὴν ὁποία εὐλόγησε ὁ Κύριος» (Γέν. 27,27).

Πάλι, ὅταν τρῷς ἢ πίνῃς, σκέψου πὼς ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ δίνει σὲ ὅλα τὰ

φαγητὰ νοστιμάδα καὶ μόνο μὲ αὐτὸν εὐχαριστημένος, μπορεῖς νὰ πῇς: «Νὰ χαίρεσαι ψυχή μου διότι, καθὼς ἔξω ἀπὸ τὸν Θεόν σου δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνάπαυσις, ἔτσι ἔξω ἀπὸ αὐτόν, δὲν ὑπάρχει καὶ καμμία γλυκύτητα ἢ νοστιμάδα· ὁπότε, σὲ αὐτὸν μόνο μπορεῖς νὰ εὐχαριστιέσαι, καθὼς ὁ Δαβὶδ σὲ παρακινεῖ λέγοντας «Δοκιμάστε καὶ δεῖτε πόσο καλὸς εἶναι ὁ Κύριος» (Ψαλμ. 33, 8). Καὶ ὁ Σολομώντας σὲ πληροφορεῖ λέγοντας σχετικὰ μὲ αὐτό· «ὅτι ὁ καρπὸς του εἶναι γλυκὸς στὸ λαρύγγι μου» (Ἆσμα 2,3).

Ὅταν κινήσῃς τὰ χέρια σου, γιὰ νὰ κάνῃς κανένα ἔργο, σκέψου, πὼς ὁ Θεὸς εἶναι ἡ πρώτη αἰτία ἐκείνου τοῦ ἔργου καὶ σύ, δὲν εἶσαι ἄλλο, παρὰ ἕνα ζωντανὸ ὄργανό του· στὸν ὁποῖο σηκώνοντας τὸν λογισμό σου, πὲς ἔτσι: «Πόση εἶναι ἡ χαρὰ ποὺ δοκιμάζω μέσα στὸν ἑαυτό μου, Ὕψιστε Θεὲ τοῦ σύμπαντος! Γιατὶ ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ κάνω χωρὶς ἐσένα κανένα πρᾶγμα· πράγματι, εἶσαι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἀρχικὸς δημιουργὸς κάθε πράγματος».

Ὅταν βλέπῃς σὲ ἄλλους ἀγαθότητα, σοφία, δικαιοσύνη καὶ ἄλλες ἀρετές, κάνοντας μὲ τὸ νοῦ σου αὐτὸν τὸν διαχωρισμό, πὲς στὸν Θεό σου· «Ὦ πλουσιώτατε θησαυρὲ τῆς ἀρετῆς, πόση εἶναι ἡ χαρά μου! διότι ἀπὸ σένα καὶ διὰ σοῦ μόνου προέρχεται κάθε καλό· καὶ διότι ὅλο τὸ καλό, κατὰ σύγκρισι τῶν θείων σου τελειοτήτων, εἶναι μηδέν· σὲ εὐχαριστῶ, Θεέ μου, γι᾽ αὐτὸ καὶ γιὰ κάθε ἄλλο καλὸ ποὺ ἔκανες στὸν πλησίον μου· ἀλλὰ θυμήσου, Θεέ μου, καὶ τὴ δική μου φτώχεια καὶ τὴν μεγάλη ἀνάγκη ποὺ ἔχω γιὰ τὴν ἀρετή».

Καὶ γιὰ νὰ πῶ γενικά, ὅσες φορὲς δῇς στὰ κτίσματα κάποιο πρᾶγμα νὰ σὲ ἀρέσῃ καὶ σὲ εὐχαριστῇ, μὴ σταματήσῃς σ᾽ αὐτό, ἀλλὰ πέρασε μὲ τὸν λογισμό σου στὸ Θεὸ καὶ πές· «Ἂν Θεέ μου, τὰ κτίσματά σου εἶναι τόσο ὡραῖα, τόσο χαροποιά, τόσο ἀρεστά, πόσο ἀράγε ὡραῖος, πόσο χαροποιὸς καὶ γλυκύτατος εἶσαι ἐσὺ ὁ Κτίστης ὅλων αὐτῶν»!

Ἐὰν λοιπόν, ἀγαπητέ, ἔτσι κάνῃς, μπορεῖς νὰ ἀπολαμβάνῃς τὸν Θεὸ μέσα ἀπὸ τὶς πέντε αἰσθήσεις σου καὶ νὰ ἀνεβαίνῃς πάντα ἀπὸ τὰ κτίσματα στὸν Κτίστη, μὲ τρόπο ποὺ ἡ δημιουργία τῆς κτίσεως νὰ σοῦ γίνεται μία θεολογία καὶ ἀκόμη εὑρισκόμενος σ᾽ αὐτὸν τὸν κόσμο τῶν αἰσθήσεων, νὰ φαντάζεσαι ἐκεῖνο τὸν νοητό. Ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἀλήθεια, ὅλος ὁ κόσμος καὶ ὅλη ἡ φύσις, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἕνας νόμος καὶ ἕνα ὄργανο κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀόρατα βρίσκεται ὁ Δημιουργὸς καὶ τεχνίτης, ἐνεργώντας καὶ δείχνοντας τὴν τέχνη του καὶ μὲ τὰ ὁρατὰ καὶ ὑλικὰ προβάλλει τὶς ἀόρατες καὶ ἀσώματες ἐνέργειες καὶ τελειότητές του (41).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΒ΄

Τὰ ἴδια αἰσθητὰ πράγματα ποὺ εἴπαμε, μᾶς χρησιμεύουν ὡς μέσα καὶ ὄργανα, γιὰ νὰ διορθώνουμε τὶς αἰσθήσεις μας, ἐὰν περνᾷ ἀπὸ αὐτὰ στὴ μελέτη τοῦ σαρκωθέντος Λόγου καὶ στὰ μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πάθους του.

Παραπάνω σοῦ ἔδειξα, πῶς ἐμεῖς ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ μποροῦμε νὰ ἀνεβάσουμε τὸν νοῦ στὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ· τώρα μάθε καὶ ἄλλο τρόπο, γιὰ νὰ ἀνεβάσῃς τὸ νοῦ σου στὴ μελέτη τοῦ σαρκωθέντος Λόγου, σκεπτόμενος τὰ ἁγιώτατα μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πάθους του. Ὅλα τὰ αἰσθητὰ πράγματα τοῦ σύμπαντος κόσμου, μποροῦν νὰ βοηθήσουν σ᾽ αὐτὴ τὴν μελέτη καὶ θεωρία, ἂν πρῶτα συλλογισθῇς σ᾽ αὐτά, ὅπως εἴπαμε παραπάνω, τὸν Κορυφαῖο Θεό, ὡς μοναδικὴ καὶ πρώτη αἰτία, ποὺ τοὺς ἔδωσε ὅλο ἐκεῖνο τὸ εἶναι, τὴν δύναμι, τὴν ὡραιότητα καὶ ὅλες τὶς ἄλλες τελειότητες ποὺ ἔχουν καὶ ἂν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ σκεφθῇς, πόσο μεγάλη καὶ ἄπειρη στάθηκε ἡ ἀγαθότητα αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὄντας μοναδικὴ ἀρχὴ καὶ Κύριος κάθε δημιουργήματος, θέλησε νὰ πέσῃ τόσο χαμηλά, νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, νὰ πάθῃ καὶ νὰ πεθάνῃ γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐπιτρέποντας στὰ ἴδια ἔργα τῶν χειρῶν του, νὰ ὁπλισθοῦν ἐναντίον του γιὰ νὰ τὸν σταυρώσουν.

Λοιπὸν ὅταν ἐσὺ βλέπῃς ἢ ἀκοῦς ἢ πιάνῃς ὅπλα, σχοινιά, ξυλοδαρμούς, στύλους, ἀγκάθια, καρφιά, σφυριὰ καὶ ἄλλα τέτοια, συλλογίσου μὲ τὸν νοῦ σου ὅτι ὅλα αὐτά, στάθηκαν ὄργανα τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου σου.

Πάλι, ὅταν βλέπῃς ἢ κατοικῇς σὲ σπίτια φτωχικά, ἂς ἔρχεται στὴν ἐνθύμησί σου τὸ σπήλαιο καὶ ἡ φάτνη τοῦ Δεσπότου σου. Ἂν δῇς νὰ βρέχῃ, θυμήσου ἐκείνη τὴν γεμάτη αἵματα βροχὴ τοῦ ἱδρῶτα, ποὺ ἔσταζε στὸν κῆπο ἀπὸ τὸ ἱερώτατο σῶμα τοῦ γλυκύτατού μας Ἰησοῦ καὶ κατάβρεξε τὴν γῆ. Ἂν βλέπῃς τὴν θάλασσα καὶ τὰ καΐκια, θυμήσου, πῶς ὁ Θεός σου περπάτησε σωματικὰ πάνω σὲ αὐτή, καὶ πῶς στεκότανε μέσα στὰ πλοῖα καὶ δίδασκε τοὺς ὄχλους ἀπὸ αὐτά. Οἱ πέτρες, ποὺ θὰ δῇς, θὰ σοῦ θυμήσουν ἐκεῖνες τὶς πέτρες, ποὺ συντρίφθηκαν στὸν θάνατό του· ἡ γῆ θὰ σοῦ θυμήσῃ ἐκεῖνο τὸ σεισμό, ποὺ ἔκανε τότε στὸ πάθος του.

Ὁ ἥλιος, θὰ σοῦ θυμίσῃ τὸ σκοτάδι, ποὺ τὸν σκοτείνιασε τότε· τὰ νερὰ θὰ σοῦ θυμήσουν ἐκεῖνο τὸ νερό, ποὺ ἔτρεξε ἀπὸ τὴν ἁγία του πλευρά, ὅταν τὸν ἐτρύπησε ὁ στρατιώτης νεκρὸ στὸ σταυρό. Ἂν πίνῃς κρασὶ ἢ ἄλλο ποτό, θυμήσου τὸ ξύδι καὶ τὴν χολή, ποὺ πότισαν τὸν Δεσπότη σου. Ἂν σὲ θέλγῃ ἡ εὐωδία τῶν ἀρωμάτων, τρέξε νοερὰ στὴ δυσωδία, ποὺ ὁ Ἰησοῦς αἰσθανόταν στὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ, τὸ ὁποῖο ἦταν τόπος τῆς καταδίκης, στὸ ὁποῖο ἀποκεφάλιζαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ γι᾽ αὐτὸ ἦταν δύσοσμο καὶ βρωμερό (42).

Ὅταν ντύνεσαι, θυμήσου, ὅτι ὁ αἰώνιος Λόγος ντύθηκε σάρκα ἀνθρώπου γιὰ νὰ ντύσῃ ἐσένα ἀπὸ τὴν θεότητά του. Ὅταν πάλι ξεντύνεσαι, σκέψου τὸν Χριστό σου, ποὺ ἔμεινε γυμνὸς γιὰ νὰ μαστιγωθῇ καὶ νὰ καρφωθῇ στὸ σταυρὸ γιὰ λογαριασμό

σου. Ἐάν σου φανῇ καμμία φωνὴ γλυκειὰ καὶ νόστιμη, μετάθεσε τὴν ἀγάπη στὸ Σωτῆρα σου, στοῦ ὁποίου τὰ χείλη ξεχύθηκε ὅλη ἡ χάρι καὶ νοστιμάδα, κατὰ τὸ ψαλμικὸ «ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου» (Ψαλμ. 44,3)· καὶ ἀπὸ τὴν γλυκύτητα τῆς γλώσσης του κρεμόταν ὁ λαός, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ· «ὁ λαὸς ὅλος ὅταν τὸν ἄκουγε κρεμόταν ἀπὸ τὰ χείλη του» (κεφ. 19,48). Ἐὰν ἀκούσῃς ταραχὲς καὶ φωνὲς τοῦ λαοῦ, σκέψου ἐκεῖνες τὶς παράνομες φωνὲς τῶν Ἰουδαίων, «Ἄρον, Ἄρον, σταύρωσον αὐτόν», ποὺ ἀκούστηκαν δυνατὰ στὰ θεϊκὰ αὐτιά του. Ἂν δῇς κανένα ὄμορφο πρόσωπο, θυμήσου πὼς ὁ ὡραιότατος Ἰησοῦς Χριστός, πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔγινε ἄμορφος, καὶ ἀτιμασμένος, χωρὶς καμία ὀμορφιὰ πάνω στὸ σταυρὸ γιὰ τὴν ἀγάπη σου. Κάθε φορά, ποὺ θὰ κτυπήσῃ τὸ ρολόϊ, ἂς ἔρθη στὸ νοῦ σου ἐκεῖνο τὸ λυποθύμισμα τῆς καρδιᾶς, ποὺ ἔνιωσε ὁ Ἰησοῦς, ὅταν ἄρχισε στὸ κῆπο νὰ φοβᾶται τὴν ὥρα τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου, ποὺ πλησίασε· ἢ νόμισε πὼς ἀκοῦς ἐκείνους τοὺς σκληροὺς χτύπους ποὺ ἀκούγονταν ἀπὸ τὰ σφυριά, ὅταν τὸν κάρφωναν στὸ σταυρό. Καὶ γιὰ νὰ πῶ ἁπλά, σὲ κάθε λυπηρὴ ἀφορμὴ ποὺ θὰ σὲ βρῇ ἢ βρῇ ἄλλους, σκέψου πὼς δὲν εἶναι μηδὲν κάθε λύπη καὶ δοκιμασία, κατ᾽ ἀναλογία καὶ ὁμοιότητα τῶν ἀνήκουστων δοκιμασιῶν, ποὺ καταπλήγωσαν καὶ συνέτριψαν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ Κυρίου σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΓ΄

Πῶς πρέπει νὰ διορθώνουμε τὶς αἰσθήσεις μας μὲ ἄλλους τρόπους, ὅταν μᾶς παρουσιάζωνται τὰ ὁρατὰ ἀντικείμενά τους.

Ὅταν βλέπῃς πράγματα ὡραῖα στὴν ὄψι καὶ τίμια στὴ γῆ, σκέψου, ὅτι ὅλα εἶναι μηδαμηνά, καὶ σὰν μιὰ κοπριά, σὲ σχέσι μὲ τὴν σύγκρισι τῶν ὡραιοτήτων καὶ πλουσιοτήτων τοῦ οὐρανοῦ, τὰ ὁποῖα μετὰ τὸ θάνατο θὰ ἀπολαύσῃς ἂν καταφρονήσῃς ὅλο τὸν κόσμο· στρέφοντας ὅλη τη ματιά σου πρὸς τὸν ἥλιο, σκέψου ὅτι περισσότερο ἀπὸ αὐτὸν εἶναι φωτεινὴ καὶ ὡραία ἡ ψυχή σου, ἂν σταματᾷς στὴ χάρι τοῦ Ποιητοῦ σου· διαφορετικά, εἶναι περισσότερο σκοτεινὴ καὶ σιχαμερὴ ἀπὸ τὸ καταχθόνιο σκοτάδι. Βλέποντας μὲ τὰ μάτια σου στὸν οὐρανό, πέρασε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου ψηλότερα στὸ πύρινο οὐρανό (43), καὶ ἐκεῖ συγκετρώσου μὲ τὸν λογισμό, σὰν νὰ σοῦ εἶναι αὐτὸς ἕτοιμος γιὰ παντοτεινὴ εὐτυχέστατη κατοικία, ἐφ᾽ ὅσον ζήσεις ἐδῶ στὴ γῆ μὲ ἀθῳότητα. Ἀκούγοντας τὰ κελαδίσματα τῶν πουλιῶν πάνω στὰ δέντρα τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνοίξεως καὶ ἄλλα μελῳδικὰ τραγούδια, ἀνέβασε τὸ νοῦ σου σὲ ἐκεῖνα τὰ γλυκοκελαδίσματα τοῦ Παραδείσου, καὶ σκέψου πὼς ἐκεῖ ἀκούγεται ἀσταμάτητα τὸ Ἀλληλούϊα καὶ οἱ ἄλλες ἀγγελικὲς δοξολογίες (44) καὶ παρακάλεσε τὸν Θεὸ νὰ σὲ ἀξιώσῃ νὰ τὸν ὑμνῇς γιὰ πάντα, μαζὶ μὲ ἐκεῖνα τὰ οὐράνια πνεύματα «Καὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσα φωνὴν ὄχλου πολλοῦ μεγάλην ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγοντος Ἀλληλούϊα» (Ἀποκ. 19,3).

Ὅταν καταλάβῃς ὅτι νιώθεις εὐχαρίστησι ἀπὸ τὴν ὡραιότητα τῶν δημιουργημάτων, σκέψου, ὅτι ἐκεῖ παρακάτω ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση, βρίσκεται κρεμασμένο τὸ ὑποχθόνιο φίδι, πολὺ προσεκτικὸ καὶ πρόθυμο νὰ σὲ σκοτώσῃ ἢ ἀκόμη καὶ νὰ σὲ πληγώσῃ καὶ πὲς ἐναντίον του· «Ἄ, κατηραμένο φίδι! πῶς κάθεσαι ἔτσι ποὺ ἔχεις στείσει παγίδα, γιὰ νὰ μὲ καταφᾶς»! καὶ ἔπειτα ἀφοῦ στραφῆς πρὸς τὸ Θεό, πές· «Εὐλογητὸς εἶσαι, Θεέ μου, ποὺ μοῦ φανέρωσες τὸ ἐχθρό μου καὶ μὲ ἐλευθέρωσες ἀπὸ τὸ λυσσασμένο του λάρυγγα καὶ τὸ ἄγγιστρο». Καὶ ἀμέσως κατάφυγε, κατάφυγε στὶς πληγὲς τοῦ ἐσταυρωμένου, συγκετρώσου σὲ αὐτές, καὶ σκέψου πόσο ὑπέφερε ὁ Κύριός μας στὴν ἁγιώτατη σάρκα του, γιὰ νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ σὲ κάνῃ νὰ μισήσῃς τὶς ἡδονὲς τῆς σάρκας.

Σοῦ θυμίζω καὶ ἄλλο ἕνα πρᾶγμα, γιὰ νὰ ἀποφύγῃς αὐτὴ τὴν ἐπικίνδυνη ἀπόλαυσι καὶ εὐχαρίστησι τῆς σάρκας· καὶ αὐτὸ εἶναι, τὸ νὰ βυθίζῃς καλὰ τὸ νοῦ σου στὸ νὰ συλλογίζεται μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατο τί θὰ γίνῃ ἐκεῖνο τὸ πρόσωπο ποὺ τότε σοῦ ἄρεσε· δηλαδή, ὅτι θὰ γίνῃ σάπιο καὶ γεμάτο σκουλίκια καὶ βρωμιά· ὅταν περπατᾷς σὲ κάθε βῆμα καὶ διασκελισμὸ ποδιοῦ ποὺ κάνεις, θυμήσου πὼς κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο πηγαίνεις πλησιάζοντας στὸν τάφο. Βλέποντας πουλιὰ στὸν ἀέρα, ἢ νερὰ νὰ τρέχουν, σκέψου πὼς ἡ ζωή σου μὲ μεγαλύτερη ταχύτητα πετᾶ καὶ πηγαίνει στὸ τέλος της. Ὅταν ξεσηκωθοῦν ἄνεμοι δυνατοὶ τὸν χειμῶνα, ἢ ἀστράφτει καὶ βροντάει ὁ οὐρανός, τότε θυμήσου τὴ φοβερὴ μέρα τῆς Κρίσεως· καὶ κλίνοντας τὰ γόνατα, προσκύνησε τὸν Θεὸ καὶ παρακάλεσέ τον νὰ σοῦ δώσῃ χάρι καὶ χρόνο, νὰ ἑτοιμασθῇς καλά, γιὰ νὰ παρουσιασθῇς τότε μπροστὰ στὴν Ὕψιστη Μεγαλειότητα.

Ἐὰν σὲ βροῦν διάφορα γεγονότα, ἐξασκήσου κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο· ὅταν, παραδείγματος χάριν, εἶσαι στενοχωρημένος ἀπὸ κανένα πόνο ἢ μελαγχολία ἢ ὑποφέρῃς ἀπὸ πυρετὸ ἢ κρύωμα ἢ κάτι ἄλλο θλιβερό, ἀνέβασε τὸ νοῦ σου στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, στὸν ὁποῖο φάνηκε εὐχάριστο γιὰ τὸ καλό σου νὰ ὑποφέρῃς σ᾽ αὐτὸ τὸ μέτρο καὶ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὴν ἀρώστεια καὶ τὴν θλῖψι, γιὰ τὴν ὁποία, χαρούμενος γιὰ τὴν ἀγάπη ποὺ σοῦ δείχνει ὁ Θεός, καὶ γιὰ τὴν ἀφορμὴ ποὺ σοῦ δίνει νὰ τὸν ὑπηρετήσῃς σὲ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἀρέσουν περισσότερο, πὲς μὲ τὴν καρδιά σου· «Ἰδοὺ εἰς ἐμὲ τὸ πλήρωμα τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ μου, τὸ ὁποῖο ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὥρισε μὲ ἀγάπη νὰ ὑποφέρω ἐγὼ αὐτὴ τὴν θλῖψι· ἂς εἶναι πάντα εὐλογημένος ὁ ἀγαθώτατός μου Δεσπότης». Καὶ πάλι, ὅταν ἔλθῃ στὸ νοῦ σου κανένας καλὸς λογισμός, στρέψου στὸ Θεὸ καὶ γνωρίζοντας ὅτι προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, εὐχαρίστησέ τον.

Ὅταν κάνῃς ἀνάγνωσι, πίστεψε ὅτι βλέπεις τὸν Θεὸ κάτω ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ λόγια, καὶ δέξου τα σὰν νὰ προέρχονταν ἀπὸ τὸ θεϊκό του στόμα. Τὸν καιρὸ ποὺ βλέπεις ὅτι βασιλεύει ὁ ἥλιος καὶ ἔρχεται ἡ νύχτα, λυπήσου καὶ παρακάλεσε τὸν Θεό, νὰ μὴν πέσῃς στὸ αἰώνιο σκοτάδι. Βλέποντας τὸν σταυρό, συλλογίσου πὼς αὐτὸς εἶναι ἡ σημαία καὶ τὸ λάβαρο τῆς ἐκστρατείας καὶ τοῦ πολέμου σου, καὶ πώς, ἂν ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ αὐτόν, θὰ παραδοθῇς στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν ἂν ὅμως τὸν

ἀκολουθήσῃς, θὰ φθάσῃς στὸν οὐρανὸ φορτωμένος μὲ ἔνδοξα βραβεῖα. Βλέποντας τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἀφιέρωσε τὴν καρδιά σου σ᾽ αὐτὴ ποὺ βασιλεύει στὸν Παράδεισο καὶ εὐχαρίστησέ την, γιατὶ στάθηκε πάντα ἕτοιμη στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ σου, γιατὶ γέννησε, θήλασε, ἀνέθρεψε τὸν Λυτρωτὴ τοῦ κόσμου, καὶ γιατὶ δὲν λείπει στὸν ἀόρατό μας πόλεμο ἡ προστασία καὶ ἡ βοήθειά της. Οἱ εἰκόνες τῶν Ἁγίων, ἂς παραβάλλουν στὸ νοῦ σου ὅτι ἔχεις τόσους συμπαραστάτες καὶ μεσῖτες στὸν Θεὸ καὶ παρακαλοῦν γιὰ σένα· αὐτοὶ ρίχνοντας μὲ γενναιότητα τὰ κοντάρια τους καὶ ἀφοῦ περπάτησαν, σοῦ ἄνοιξαν τὸν δρόμο, μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖο περπατώντας, θὰ στεφανωθῇς καὶ σὺ μαζί τους σὲ μιὰ δόξα παντοτεινή.

Ὅταν δῇς τὶς Ἐκκλησίες, ἀνάμεσα στὶς ἄλλες εὐλαβεῖς σκέψεις σου, συλλογίσου ὅτι ἡ ψυχή σου εἶναι ναὸς τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ «ἐσεῖς εἶσθε ναὸς τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ » (Β΄ Κορινθ. 6,16) καὶ πρέπει νὰ τὴν διατηρῇς καθαρὴ καὶ ἁγνή. Ἀκούγοντας σὲ κάθε στιγμὴ τὸν ἀσπασμὸ τοῦ Ἀγγέλου τό, Θεοτόκε Παρθένε, κάνε αὐτὲς τὶς σκέψεις· α΄) εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ γιὰ ἐκεῖνο τὸ μήνυμα, ποὺ ἔστειλε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ καὶ στάθηκε ἡ ἀρχὴ τῆς σωτηρίας μας. β΄) Χαῖρε μαζὶ μὲ τὴν Ἀειπαρθένο Μαρία γιὰ τὰ πολλὰ μεγαλεῖα της, στὰ ὁποῖα ὑψώθηκε γιὰ τὴν ἐξαίρετη τιμὴ καὶ βαθύτατη ταπείνωσί της. Καὶ γ΄) προσκύνησε μαζὶ μὲ αὐτὴν τὴν εὐτυχισμένη Μητέρα καὶ μὲ τὸν Ἀρχάγγελο Γαβριὴλ τὸ θεῖο της βρέφος, ποὺ τότε ἀμέσως συνελήφθη στὴ παναγία της μήτρα· αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνῃς τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα, τὸ βράδυ, τὸ πρωὶ καὶ τὸ μεσημέρι.

Τὴν δὲ Πέμπτη τὸ βράδυ, σκέψου τὴν λύπη τῆς Θεοτόκου γιὰ τὸν γεμάτο αἵματα ἱδρῶτα, ποὺ ἔτρεξε ἀπὸ τὸν ἀγαπητό της Υἱὸ μέσα στὸ Κῆπο ποὺ προσευχόταν, ὅταν πῆγαν οἱ στρατιῶτες μὲ τὸν Ἰούδα καὶ τὸν ἔπιασαν καὶ γιὰ τὴν θλῖψι ποὺ εἶχε ὁ Υἱός της ὅλη ἐκείνη τὴν νύχτα· τὸ πρωὶ τῆς Παρασκευῆς, σκέψου τὶς λῦπες καὶ τοὺς πόνους ποὺ δοκίμασε γιὰ τὴν παρουσίασι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ της στὸν Πιλᾶτο καὶ στὸν Ἡρῴδη, γιὰ τὴν ἀπόφασι τοῦ θανάτου καὶ γιὰ τὸ σήκωμα τοῦ Σταυροῦ του· τὸ μεσημέρι, ἕως τὸ Σάββατο, σκέψου τὴν ρομφαία τῆς θλίψεως ποὺ πέρασε τὴν καρδιὰ αὐτῆς τῆς πολὺ ἄξιας Κυρίας, γιὰ τὴν σταύρωσι καὶ τὸν θάνατο τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της, γιὰ τὸ σκληρότατο τρύπημα τῆς λόγχης τῆς ἁγίας του πλευρᾶς καὶ γιὰ τὴν ταφή του κ.τ.λ. Καὶ μὲ συντομία, ἂς εἶσαι πάντα ξάγρυπνος καὶ προσεκτικός, στὸ νὰ κυβερνᾷς τὶς αἰσθήσεις σου, καὶ σὲ κάθε τί ποὺ τύχαινει, χαροποιὸ ἢ λυπηρό, ἀγωνίσου νὰ κινῆσαι ἢ νὰ πηγαίνεις πίσω, ὄχι ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἢ τὸ μῖσος τῶν ἐπιγείων, ἀλλὰ ἀπὸ μόνη τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δέχεσαι αὐτὰ ἢ νὰ τὰ ἀποστρέφεσαι τόσο, ὅσο θέλει ὁ Θεός.

Λοιπόν, ἂς γνωρίζῃς ὅτι τοὺς παραπάνω τρόπους, ποὺ σοῦ φανέρωσα γιὰ τὴν κυβέρνησι τῶν αἰσθήσεών σου, δὲν σοῦ τοὺς ἔδωσα γιὰ νὰ ἀσχολῆσαι συνέχεια μὲ αὐτούς· ἐπειδὴ καὶ ἔχῃς ὑποχρέωσι σχεδὸν πάντα, νὰ ἔχῃς τὸ νοῦ σου μαζεμένο μέσα στὴν καρδιά σου, γιὰ νὰ στέκεσαι μαζὶ μὲ τὸν Κύριό σου, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ προσέχῃς στὸ νὰ νικᾷς τοὺς ἐχθρούς σου καὶ τὰ πάθη σου, μὲ συνεχεῖς πράξεις, τόσο μὲ τὸ νὰ

ἀντιστέκεσαι σ᾽ αὐτά, ὅσο καὶ μὲ τὶς πράξεις τῶν ἀντίθετων ἀρετῶν, καθὼς σοῦ προεῖπα στὸ ιγ΄ κεφάλαιο· ἀλλὰ σοῦ τοὺς ἑρμήνευσα γιὰ νὰ γνωρίζῃς νὰ κυβερνᾷς τὸν ἑαυτό σου, ὅταν τὸ καλέσῃ ἡ ἀνάγκη. Γιατὶ πολλοί, καὶ παλαιοὶ καὶ νέοι ἀσκητές, καὶ ἄλλοι μὲ παρόμοιες φαντασίες πλανήθηκαν καὶ χάθηκαν ἀπὸ τὸν διάβολο, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καὶ συνηθίζει νὰ μετασχηματίζεται σὲ ἄγγελο φωτός, καθὼς εἶπε ὁ Παῦλος, γιὰ νὰ πλανήσῃ τὸν ἄνθρωπο· «Καὶ ὁ ἴδιος ὁ σατανᾶς μεταμφιέζεται σὲ ἄγγελο φωτός» (Β΄ Κορινθ. 11,14).

Γνώριζε ἐπίσης καὶ αὐτό, ὅτι καθὼς ἀπὸ τὴν αἴσθησι γεννιέται ἡ φαντασία, ἔτσι ἀντιστρόφως καὶ ἀπὸ τὴν φαντασία γεννιέται ἡ αἴσθηση, δηλαδὴ τόσο πολὺ χοντραίνει καὶ παχαίνει ἡ φαντασία σὲ μερικοὺς ἀνθρώπους, ποὺ προκαλεῖ τὶς ἴδιες ἐνέργειες καὶ ἔχει τὰ ἴδια ἀποτελέσματα, ποὺ κάνει καὶ ἡ αἴσθησις· γι᾽ αὐτὸ πολλοὶ ὑποχόνδριοι καὶ φαντασιώδεις φοβοῦνται ἀπὸ τὶς φαντασίες τους, ὅπως φοβοῦνται καὶ ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις τους· καὶ ἢ γλυκαίνονται καὶ προσπαθοῦν ἢ πονοῦν καὶ ὑποφέρουν κάποιοι καὶ πεθαίνουν μόνο καὶ μόνο ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρόσωπα καὶ πράγματα ποὺ φαντάζονται, παρομοίως σὰν νὰ ἦταν παρόντα αἰσθητὰ καὶ πραγματικά, αὐτὰ τὰ ἴδια πρόσωπα καὶ πράγματα ποὺ φαντάζονται. Καί, λοιπόν, ποιὸς δὲν βλέπει πόσο κακὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ φαντασία καὶ πόσο πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγουμε;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΔ΄

Πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾶμε τὴ γλῶσσα μας.

Ἀνάγκη μεγάλη εἶναι νὰ κυβερνᾷ κάποιος ὅπως πρέπει τὴν γλῶσσα του καὶ νὰ τὴν χαλιναγωγῇ. Γιατὶ, κάθε ἕνας κλίνει πολὺ στὸ νὰ τὴν ἀφήνῃ νὰ τρέχῃ καὶ νὰ ὁμιλῇ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ δίνουν εὐχαρίστησι στὶς αἰσθήσεις μας· ἡ πολυλογία, τὶς περισσότερες φορές, προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια, ἀπὸ τὴν ὁποία, φανταζόμενοι ἐμεῖς πὼς γνωρίζουμε πολλά, καὶ ἱκανοποιώντας τὴ γνώμη μας, πιεζόμαστε μὲ πολλὲς ἐπαναλήψεις τῶν λόγων μας, νὰ τυπώσουε τὴν γνώμη μας αὐτὴ στὶς καρδιὲς τῶν ἄλλων, γιὰ νὰ τοὺς κάνουμε τὸν δάσκαλο, σὰν νὰ ἔχουν ἀνάγκη νὰ μάθουν ἀπὸ μᾶς· καὶ μάλιστα τὴν ἴδια ὑπερηφάνεια δείχνουμε ὅταν τοὺς διδάσκουμε χωρὶς αὐτοὶ νὰ μᾶς ρωτήσουν πρῶτα.

Τὰ κακὰ ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὴν πολυλογία, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ περιγράψουμε μὲ λίγα λόγια· ἡ πολυλογία εἶναι μητέρα τῆς ἀκηδίας· ὑπόθεσις ἄγνοιας καὶ ἀνοησίας· πόρτα τῆς καταλαλιᾶς, ὑπηρέτης τῶν ψεμμάτων καὶ ψυχρότητα τῆς εὐλαβοῦς θερμότητας· τὰ πολλὰ λόγια δυναμώνουν τὰ πάθη καὶ ἀπὸ αὐτὰ κινεῖται μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἡ γλῶσσα μὲ περισσότερη εὐκολία στὴν ἀδιάκριτη συζήτησι. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος, θέλοντας νὰ φανερώσῃ πόσο δύσκολο εἶναι τὸ νὰ μὴν

ἁμαρτάνῃ κάποιος στὰ λόγια ποὺ λέει, εἶπε ὅτι αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν τελείων ἀνδρῶν· «Ἂν κάποιος δὲν κάνῃ σφάλματα μὲ τὰ λόγια, αὐτὸς εἶναι τέλειος ἄνθρωπος, ἱκανὸς νὰ χαλιναγωγήσῃ ὅλο του τὸν ἑαυτό» (3). Γιατὶ, ἀφοῦ ἡ γλῶσσα ἀρχίσει μία φορὰ νὰ μιλάει, τρέχει σὰν ἀχαλίνωτο ἄλογο, καὶ δὲν μιλάει μόνο τὰ καλὰ καὶ αὐτὰ ποὺ πρέπει, ἀλλὰ καὶ τὰ κακά· γι᾽ αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἀπόστολο, «μεστὴ ἀπὸ κακό, γεμάτη ἀπὸ δηλητήριο θανατηφόρο». Ὅπως σύμφωνα καὶ ὁ Σολομώντας εἶπε, ὅτι ἀπὸ τὴν πολυλογία δὲν θὰ ἀποφύγῃς τὴν ἁμαρτία· «ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν» (Παρ. 10,20). Καὶ γιὰ νὰ μιλήσουμε γενικά, ὅποιος μιλάει πολύ, δείχνει ὅτι εἶναι ἀνόητος· «ὁ ἄφρων πληθύνει λόγους» (Ἐκκλ. 10,14).

Μὴν ἀνοίξῃς μεγάλες συνομιλίες μὲ ἐκεῖνον, ποὺ σὲ ἀκούει μὲ κακὴ ὄρεξι, γιὰ νὰ μὴ τὸν ἀηδιάσῃς καὶ τὸν κάνῃς νὰ σὲ σιχαθῇ, ὅπως γράφτηκε: «Ὁ πλεονάζων λόγον, βδελυχθήσεται» (Σειρὰχ κεφ. 7). Ἀπόφευγε νὰ μιλᾷς αὐστηρὰ καὶ μεγαλόφωνα. Γιατὶ καὶ τὰ δυὸ εἶναι πολὺ μισητὰ καὶ δίνουν ὑποψία ὅτι εἶσαι μάταιος καὶ ἔχεις μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό σου· μὴν μιλᾷς ποτὲ γιὰ τὸν ἑαυτό σου καὶ γιὰ τὶς ὑποθέσεις σου ἢ γιὰ τοὺς συγγενεῖς σου· παρά, ὅταν εἶναι ἀνάγκη καὶ ὅσο μπορεῖς περισσότερο, μὲ συντομία καὶ ὀλιγολογία. Καὶ ἂν σοῦ φανῇ πὼς ἄλλοι μιλοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους παραπάνω, ἐσὺ πίεσε τὸν ἑαυτό σου νὰ μὴ τοὺς μιμηθῇς, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι καὶ τὰ λόγια τους νὰ φαίνωνται ταπεινὰ καὶ τῶν ἴδιων κατηγορητικά. Γιὰ δὲ τὸν πλησίον σου καὶ γιὰ ὅσα ἀνάγονται σὲ αὐτό, μίλα ὅσο λιγώτερο μπορεῖς, ὅταν καὶ ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἀνάγκη γιὰ τὸ καλό του (45).

Γιὰ τὸν Θεό, νὰ μιλᾷς μὲ ὅλη σου τὴν ὄρεξι καὶ μάλιστα γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀγαθότητά του. Ἀλλὰ μὲ φόβο, σκεπτόμενος, ὅτι μπορεῖς νὰ κάνῃς λάθος ἀκόμη καὶ σὲ αὐτό. Ὁπότε, καλύτερα ἀγάπα νὰ προσέχῃς, ὅταν ἄλλοι μιλοῦν σχετικὰ μὲ αὐτά, φυλάττοντας τοὺς λόγους τους στὰ ἐσωτερικά της καρδιᾶς σου. Γιὰ τὰ ἄλλα ποὺ μιλᾶνε, μόνο ὁ ἦχος τῆς φωνῆς ἂς ἐνοχλῇ τὴν ἀκοή σου· ἀλλὰ ὁ νοῦς σου, ἂς στέκεται ἀνυψωμένος στὸ Θεό. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκούσῃς ἐκεῖνον, ποὺ μιλάει γιὰ νὰ καταλάβῃς καὶ νὰ τοῦ ἀπαντήσῃς, καὶ τότε μὴν παραλείψῃς ἀνάμεσα νὰ ὑψώσῃς κάποιο μὲ τὸ λογισμὸ στὸν οὐρανό, ποὺ κατοικεῖ ὁ Θεός σου· καὶ σκέψου τὸ ὕψος του καὶ πὼς αὐτὸς βλέπει πάντα τὴν μηδαμινότητά σου, ἐξέταζε καλὰ ἐκεῖνα, ποὺ ἔρχονται στὴν καρδιά σου γιὰ νὰ πῇς, πρὶν νὰ περάσουν στὴ γλῶσσα καὶ θὰ βρῇς πολλά, ποὺ εἶναι καλύτερα νὰ μὴν βγοῦν ἀπὸ τὸ στόμα σου· ἀλλὰ ἀκόμη γνώριζε, ὅτι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ σκέφτεσαι ὅτι εἶναι καλὰ νὰ πῇς, εἶναι πολὺ καλύτερο νὰ τὰ θάψῃς στὴ σιωπὴ καὶ θὰ τὸ γνωρίσῃς, ἀφοῦ περάσῃ ἐκείνη ἡ συνομιλία.

Ἡ σιωπή, εἶναι μία μεγάλη ἐνδυνάμωσις τοῦ Ἀοράτου Πολέμου καὶ μία σίγουρη ἐλπίδα τῆς νίκης· ἡ σιωπή, εἶναι πολὺ ἀγαπημένη ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ δὲν ἐμπιστεύεται τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἐλπίζει στὸ Θεό· εἶναι φύλακας τῆς ἱερᾶς προσευχῆς καὶ θαυμαστῆ βοήθεια στὴν ἐκγύμνασι τῶν ἀρετῶν (46)· καὶ ἀκόμη εἶναι σημεῖο

φρονιμάδας. Γιατὶ, ἂν καὶ ἄλλος δὲν μιλάη, τὸ κάνει γιατὶ δὲν ἔχει λόγο νὰ πῇ· «Ἐστὶ σιωπῶν, οὐ γὰρ ἔχει ἀπόκρισιν» (Σειρὰχ κεφ. 5)· καὶ ἄλλος, διότι φυλάττει τὸν κατάλληλο καιρὸ γιὰ νὰ μιλήσῃ· «Καὶ ἔστι σιωπῶν, εἰδὼς καιρόν» (αὐτόθι). Καὶ ἄλλος γιὰ ἄλλες αἰτίες (47)· γενικὰ ὅμως καὶ ὁλοκληρωτικά, ὅποιος δὲν μιλάει, δείχνει πὼς εἶναι φρόνιμος καὶ σοφός· «ἐστὶ σιωπῶν καὶ αὐτὸς φρόνιμος» (Σειρ. 14,27). «Ἕνας σιωπαίνει καὶ ἀποδεικνύεται σοφός» (Σειρ. 20,4).

Γιὰ νὰ συνηθίσῃς νὰ σιωπᾷς, σκέψου πολλὲς φορὲς τὶς ζημιὲς καὶ τοὺς κινδύνους τῆς πολυλογίας καὶ τὰ μεγάλα καλὰ τῆς σιωπῆς καὶ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς τρόπους, ποὺ εἶπα στὰ προηγούμενα τρία κεφάλαια, δηλαδὴ τὸ νὰ ἀνεβαίνῃ κάποιος ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ στὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ, στὴ θεωρία τοῦ σαρκωθέντος Λόγου· καὶ στὸ στολισμὸ τῶν ἠθῶν, μποροῦν νὰ μεταχειρίζονται ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν γνῶσι, διάκρισι καὶ δύναμι στὸ λογισμό, γιὰ νὰ διορθώνουν τὶς αἰσθήσεις τους μὲ αὐτούς. Ὅσοι ὅμως δὲν ἔχουν αὐτὴ τὴν γνῶσι καὶ τὴν δύναμι, αὐτοὶ μὲ ἄλλον τρόπο μποροῦν νὰ διορθώνουν τὶς αἰσθήσεις τους· δηλαδή, μὲ ὅλη τους τὴν δύναμι νὰ ἀπέχουν ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ αἰσθητά, ποὺ μποροῦν νὰ βλάπτουν τὴν ψυχή τους.

Καὶ λοιπόν, ἐσὺ ἀδελφέ μου, α΄ μέν, πρέπει νὰ φυλάττῃς μὲ μεγάλη προσοχὴ τοὺς κακοὺς καὶ γρήγορους κλέφτες ποὺ ἔχεις, δηλαδή, τὰ μάτια σου, καὶ νὰ μὴν τὰ ἀφήνῃς νὰ τεντώνονται καὶ νὰ βλέπουν μὲ περιέργεια τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν, τόσο τὰ ὅμορφα, ὅσο καὶ τὰ ἄσχημα ἢ τὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν καὶ μάλιστα τῶν νέων καὶ ἀγένειων ἢ νὰ βλέπουν τὴν ξεγύμνωσι ὄχι μόνο τῶν ξένων σωμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου σου σώματος. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν περιέργεια καὶ τὸ ἐμπαθὲς κοίταγμα, ἡ καρδιὰ συλλαμβάνει τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ἐπιθυμία τῆς πορνείας καὶ τῆς παιδεραστίας. Καθὼς εἶπε ὁ Κύριος. «Ὅποιος βλέπει γυναῖκα μὲ ἐπιθυμία πονηρή, ἔχει κιόλας μέσα του διαπράξει τὴν μοιχεία μὲ αὐτήν» (Ματθ. 5,38). Καὶ κάποιος σοφὸς εἶπε «ἐκ τοῦ ὁρᾶν, τίκτεται τὸ ἐρᾶν» (48). Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Σολομώντας παραγγέλνει, νὰ μὴ πιαστοῦμε ἀπὸ τὰ μάτια μας, μήτε νὰ νικηθοῦμε ἀπὸ ἐπιθυμία ὡραιότητας· «υἱέ, μὴ σὲ νικήσῃ κάλλους ἐπιθυμία, μητὲ ἀγρευθῇς σοῖς ὀφθαλμοῖς» (Παρ. 6,25).

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, φυλάξου νὰ μὴ βλέπῃς περίεργα τὰ ὄμορφα φαγητὰ καὶ ποτά, ἐνθυμούμενος τὴν πρώτη μητέρα τοῦ γένους μας Εὔα ἡ ὁποία, γιὰ νὰ δῇ τὸν ἀπαγορευμένο καρπὸ τοῦ ἐμποδισμένου ξύλου στὸν Παράδεισο, τὸν ἐπιθύμησε, τὸν πῆρε, τὸν ἔφαγε καὶ ἔτσι πέθανε· οὔτε νὰ βλέπῃς μὲ εὐχαρίστησι τὰ ὄμορφα ροῦχα ἢ τὸν χρυσὸ καὶ τὸ ἀργύριο ἢ τὶς λαμπρὲς δόξες τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ μὴ περάσῃ ἀπὸ τὰ μάτια σου μέσα στὴ ψυχήν σου τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας καὶ φιλαργυρίας. «Ἀπόστρεψαν γάρ, φησι, τοὺς ὀφθαλμούς μου, τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα» (Ψαλμ. 118.)· καὶ γιὰ νὰ μιλήσω γενικά, φυλάξου νὰ μὴ βλέπῃς χορούς, παιχνίδια, τραπέζια, ξεφαντώματα, μαλώματα, παλαίσματα, τρεχάματα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἄτακτα καὶ ἄσεμνα πράγματα, ποὺ ἀγαπᾷ ὁ ἠλίθιος κόσμος καὶ ἔχει ἀπαγορευμένα ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ ἀπόφευγε καὶ κλεῖσε τὰ μάτια σου ἀπὸ αὐτά, γιὰ νὰ μὴ γεμίσῃς τὴν

καρδιὰ καὶ τὴν φαντασία σου ἀπὸ ἄσχημες εἰκόνες καὶ πάθη, καὶ ξεσηκώσῃς ταραχὴ καὶ νέο πόλεμο ἐναντίον σου, ἀφήνοντας τὸν ἀγῶνα, ποὺ ἔχεις νὰ ἀγωνίζεσαι ἐναντίον τῶν παλαιῶν σου παθῶν. Ἀγάπα ὅμως νὰ βλέπῃς τὶς Ἐκκλησίες, τὶς ἁγίες εἰκόνες, τὰ ἱερὰ βιβλία, τὰ κοιμητήρια, τοὺς τάφους καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι σεμνὰ καὶ ἅγια, τῶν ὁποίων ἡ θεωρία σὲ ὠφελεῖ.

Α΄. Πρέπει νὰ προφυλάττῃς τὰ αὐτιά σου. Πρῶτα γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦς τὰ αἰσχρὰ καὶ ἐρωτικὰ λόγια, τὰ τραγούδια καὶ τὰ μουσικὰ ὄργανα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γλυκαίνεται ἡ ψυχή σου καὶ ἡ καρδιά σου ἀνάβει ἀπὸ τὴν σαρκικὴ ἐπιθυμία. Γιατὶ εἶναι γραμμένο· «ἀπομάκρυνε ἀπὸ μένα τὰ ἐπονείδιστα λόγια» (Παρ. κζ΄ 11).

Κατὰ δεύτερο λόγο, γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦς τὰ ἀστεῖα καὶ τὰ γελωτοποιὰ λόγια, τὰ ὁποῖα μάλιστα εἶναι φαντασιώσεις καὶ τὰ κάθε εἴδους καὶ διάφορα τοῦ κόσμου ψέμματα, νοστιμευόμενος καὶ γλυκαινόμενος ἀπὸ αὐτά. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι σωστὸ στὸ χριστιανὸ νὰ ἀκούῃ μὲ εὐχαρίστησι αὐτά, ἀλλὰ ἐκείνων τῶν διεφθαρμένων ἀνθρώπων, σχετικὰ μὲ τοὺς ὁποίους εἶπε ὁ Παῦλος, ὅτι, «θὰ κλείσουν τὰ αὐτιά τους στὴν ἀλήθεια καὶ θὰ στραφοῦν στὰ παραμύθια» (Β΄ Τιμ. δ΄ 4).

Τρίτο, γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦς μὲ εὐχαρίστησι τὶς κατακρίσεις καὶ πολυλογίες ποὺ οἱ ἄλλοι κάνουν ἐναντίον τοῦ πλησίον ἀλλὰ ἢ νὰ τὶς ἐμποδίζεις, ἂν μπορεῖς ἢ νὰ μὴν κάθεσαι νὰ τὶς ἀκοῦς. Ἐπειδὴ ὁ μέγας Βασίλειος θεωρεῖ ἄξιους ἀφορισμοῦ, τόσο ἐκείνους ποὺ πολυλογοῦν, ὅσο καὶ ἐκείνους ποὺ στέκονται καὶ ἀκοῦν τὶς συκοφαντίες· «Ἂν βρεθῇ κάποιος νὰ καταλαλῇ ἄλλον ἢ ἂν ἀκούῃ νὰ καταλαλοῦν καὶ δὲν τοὺς ἐπιτιμᾷ... μαζὶ μὲ αὐτὸν νὰ ἀφορίζεται» (49).

Τέταρτο, φυλάξου νὰ μὴ γλυκαίνεσαι καὶ ἀκοῦς τὰ περιττὰ καὶ μάταια λόγια καὶ τὶς φλυαρίες, στὶς ὁποῖες καταπιάνεται ὁ περισσότερος κόσμος· γιατί, εἶναι γραμμένο· «δὲν θὰ ἀκούσῃς λόγο μάταιο» (Ἔξοδ. 23,1). Καὶ ὁ Σολομώντας εἶπε· «μάταιο λόγο κάντον μακρυά μου» (Παρ. 30,8). Καὶ ὁ Κύριος εἶπε· «Γιὰ κάθε μάταιο λόγο ποὺ θὰ ποῦν οἱ ἄνθρωποι, θὰ λογοδοτήσουν τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως» (Ματθ. 12,36).

Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε σύντομα, φυλάξου νὰ μὴν ἀκοῦς ὅλα ἐκεῖνα τὰ λόγια καὶ ἀκούσματα, ποὺ μποροῦν νὰ βλάψουν τὴν ψυχή σου· αὐτὰ κυρίως εἶναι οἱ κολακεῖες τῶν κολάκων καὶ οἱ ἔπαινοι, σχετικὰ γιὰ τοὺς ὁποίους εἶπε ὁ Ἠσαΐας «λαός μου, αὐτοὶ ποὺ σᾶς καλοτυχίζουν, σᾶς κοροϊδεύουν» (3,11). Ἀγάπησε δὲ νὰ ἀκοῦς τὰ θεῖα λόγια, τὶς ἱερὲς μελῳδίες καὶ ψαλμῳδίες, καὶ ὅλα ὅσα εἶναι σεμνά, ἅγια, σοφὰ καὶ ψυχωφελῆ· καὶ μάλιστα ἀγάπα νὰ ἀκοῦς τὶς ἀτιμίες καὶ τὶς βρισιὲς ποὺ σοῦ κάνουν οἱ ἄλλοι.

Ε΄. Φύλαξε τὴν ὄσφρησί σου ἀπὸ τὰ μυρωδικά, τοὺς μόσχους καὶ ἄλλα εὐωδιαστὰ ἀρώματα, τὰ ὁποῖα δὲν πρέπει οὔτε πάνω σου νὰ τὰ βάζῃς ἢ νὰ τὰ ἀλείφῃς, οὔτε μὲ ὑπερβολὴ νὰ μυρίζεσαι. Ἐπειδὴ αὐτά, ὅλα εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν ἀσέμνων

γυναικῶν, καὶ ὄχι τῶν φρονίμων ἀνδρῶν, καὶ κοιμίζουν τὴν γενναιότητα τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν σπρώχνουν σὲ πορνικὰ πάθη καὶ ἐπιθυμίες καὶ κάνουν νὰ ἔρχωνται σὲ αὐτοὺς ποὺ τὰ μεταχειρίζονται, οἱ προφητικὲς ἐκεῖνες κατάρες, ποὺ λένε «Καὶ ἀντὶ τῆς εὐχάριστης εὐωδίας, θὰ ὑπάρχη μοῦχλα» (Ἡσ. 3,23), «Καὶ ἀλοίομονο σὲ ὅσους ἀλείφονται μὲ τὰ καλύτερα ἀρώματα» (Ἀμ. 6,6).

ΣΤ΄. Φύλαξε τὴν γεῦσι καὶ τὴν κοιλιά σου, γιὰ νὰ μὴν ὑποδουλώνεται σὲ παχυντικὰ καὶ εὐχάριστα καὶ πολυποίκιλα φαγητά, καὶ νόστιμα καὶ εὐώδη ποτά. Γιατὶ, τὰ τρυφερὰ αὐτὰ τραπέζια, πρὶν νὰ τὰ ἀποκτήσῃς, θὰ σὲ κάνουν νὰ πέσῃς σὲ κλεψιές, ψέματα, κολακεῖες, καὶ ἄλλα χίλια ὑπηρετικὰ πάθη καὶ κακά· ἀφοῦ ὅμως τὰ ἀποκτήσῃς, θὰ σὲ γκρεμίσουν στοὺς λάκκους τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν καὶ κτηνόμορφων ἐπιθυμιῶν, ὅσες πραγματοποιοῦνται κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιά· καὶ θὰ φέρουν ἐναντίον σου τὶς προφητικὲς ἐκεῖνες κατάρες τοῦ Ἀμώς· «Ἀλοίμονο ἐσεῖς ποὺ τρῶτε τρυφερὰ ἀρνάκια καὶ καλοθρεμένα μοσχαράκια ἀπὸ τὰ κοπάδια....» (6,4).

Ζ΄. Πρέπει νὰ φυλάγεσαι, νὰ μὴν πιάνῃς μὲ τὸ χέρι ὄχι μόνο ξένο σῶμα γυναίκας, ἄνδρα ἢ γέροντα, τὸ ἴδιο καὶ νεώτερου, ἀλλὰ οὔτε τὸ δικό σου σῶμα καὶ μάλιστα τὰ ἀπόκρυφα σημεῖα σου, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἀνάγκη. Γιατὶ, ὅσο ἄκομψη εἶναι αὐτὴ ἡ αἴσθησις τῆς ἁφῆς, τόσο αἰσθητικὴ καὶ ζωντανὴ εἶναι καὶ παρακινεῖ τὰ πάθη τῆς σάρκας, καὶ γκρεμίζει τὸν ἄνθρωπο ὡς αὐτὴ τὴν πρᾶξι τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ὅλες μὲν οἱ ἄλλες αἰσθήσεις, ὑπηρετοῦν τὴν ἁφή, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο, ἀπὸ μακριὰ ἐργάζονται τὴν ἁμαρτία. Ἀλλὰ ὅταν κάποιος φθάσῃ στὴν ἁφή, δηλαδὴ φτάνῃ καὶ πιάνῃ, δύσκολα πιὰ μπορεῖ νὰ κρατηθῇ καὶ νὰ μὴν διαπράξῃ τὴν ἁμαρτία.

Στὴν αἴσθησι τῆς ἁφῆς, ἀναφέρεται καὶ ὁ στολισμὸς τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ τῶν ποδιῶν. Ὁπότε, φυλάξου νὰ μὴ στολίζῃς τὸ σῶμα σου μὲ μαλακὰ καὶ διάφορα καὶ λαμπρὰ ροῦχα ἢ μὲ πολυέξοδα καλύμματα τῆς κεφαλῆς ἢ μὲ πολύτιμα παπούτσια, γιατὶ αὐτὰ ἁρμόζουν στὶς γυναῖκες καὶ στοὺς ἄνδρες δὲν ταιριάζουν, ἀλλὰ μόνο νὰ φορᾷς σεμνὰ καὶ ταπεινὰ καὶ ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα καὶ χρειάζονται, στὸ κρύο τοῦ χειμῶνα καὶ στὸν καύσωνα τοῦ καλοκαιριοῦ γιὰ τὴν συντήρησι τοῦ σώματος, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃς καὶ σὺ ἐκεῖνο, ποὺ ἄκουσε ὁ πλούσιος ποὺ ντύθηκε τὴν βασιλικὴ καὶ μεταξωτὴ ἐνδυμασία, δηλαδή, τό· «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου» (Λουκ. 16,25) καὶ ἔλθη πάνω σου ἡ κατάρα ποὺ λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ· «Θὰ βγάλουν τοὺς μανδύες τους καὶ θὰ πετάξουν ἀπὸ πάνω τους τὰ χρυσοκέντητα ροῦχα τους» (26,16).

Στὴν ἁφὴ ἀναφέρονται ἀκόμη καὶ οἱ ἄλλες ἀνέσεις τοῦ σώματος· ὅπως εἶναι, τὸ φτιάξιμο τῶν μαλλιῶν καὶ τὸ συχνὸ πλύσιμο τῶν γενιῶν, τὰ λαμπρὰ καὶ πολύτιμα σπίτια, τὰ πολυέξοδα καὶ μαλακὰ στρώματα καὶ καθίσματα. Ἀπὸ αὐτὰ ὅλα νὰ φυλάγεσαι, ὡς βλαβερὰ τῆς συνέσεώς σου καὶ ὑπεύθυνα τῆς πορνείας καὶ τῶν σαρκικῶν παθῶν, γιὰ νὰ μὴν κληρονομήσῃς τὸ οὐαὶ τοῦ Ἀμώς, ποὺ λέγει· «Ἀλοίμονο σὲ σᾶς ποὺ ξαπλώνετε σὲ ἀνάκλιντρα στολισμένα μὲ ἐλεφαντόδοντο» (6,4).

Αὐτὰ ποὺ σοῦ εἶπα ὡς τώρα, εἶναι ἡ γῆ, τὴν ὁποία κατεδικάστηκε νὰ τρώῃ τὸ νοητὸ φίδι ὁ διάβολος. Αὐτὰ εἶναι, ἡ ὕλη καὶ ἡ τροφή, μὲ τὴν ὁποία τρέφονται ὅλα τὰ πάθη τῆς σάρκας. Καὶ λοιπόν, ἐὰν ἐσὺ δὲν τὰ καταφρονήσῃς, ὡς δῆθεν μικρά, ἀλλὰ πολεμήσῃς γενναῖα καὶ δὲν τὰ ἀφήσῃς νὰ μποῦν μέσα ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις στὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά σου, σὲ πληροφορῶ, ὅτι ἀλήθεια, εὔκολα θὰ ἐξαφανίσῃς μὲ τὴν ἀτροφία τὸν διάβολο καὶ τὰ πάθη καὶ σὲ λίγο καιρὸ θὰ φανῆς νικητὴς ἄριστος σὲ αὐτὸν τὸν Ἀόρατο Πόλεμο.

Γιατὶ εἶναι γραμμένο στὸν Ἰώβ, ὅτι ὁ μυρμηκολέοντας (δηλαδὴ ὁ διάβολος) ἐξαφανίστηκε καὶ χάθηκε μὴ ἔχοντας νὰ φάῃ τροφή, «Μυρμηκολέων ὤλετο, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν βορᾶν» (δ΄ 11) (50).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΕ΄

Πῶς πρέπει νὰ διορθώνουμε τὴν φαντασία καὶ τὴν ἐνθύμησί μας.

Ἀφοῦ μιλήσαμε σχετικὰ γιὰ τὴν διόρθωσι τῶν αἰσθήσεών μας, ἐπακόλουθο εἶναι νὰ ποῦμε ἐδῶ καὶ πῶς πρέπει νὰ διορθώνουμε τὴν φαντασία καὶ ἐνθύμησί μας, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὴν γνώμη ὅλων σχεδὸν τῶν φιλοσόφων, ἡ φαντασία καὶ ἡ ἐνθύμησις, δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο, παρὰ μία ἀποτύπωσις ὅλων ἐκείνων τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ποὺ εἴδαμε, ἀκούσαμε καὶ μυριστήκαμε καὶ γευτήκαμε καὶ πιάσαμε. Καὶ γιὰ νὰ πῶ μὲ συντομία, ἡ φαντασία καὶ ἐνθύμησις, εἶναι μία ἐσωτερικὴ κοινὴ αἴσθησις, ἡ ὁποία φαντάζεται καὶ θυμᾶται καθαρὰ ὅλα, ὅσα οἱ ἐξωτερικὲς πέντε αἰσθήσεις μας πρόλαβαν νὰ προαισθανθοῦν. Καὶ κατὰ κάποιο τρόπο, ἡ μὲν αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητά, παρομοιάζονται μὲ τὴν σφραγίδα, ἐνῷ ἡ φαντασία, μὲ τὸ ἀποτύπωμα τῆς σφραγίδας.

Ἡ φαντασία αὐτὴ καὶ ἡ ἐνθύμησις μᾶς δόθηκε μετὰ τὴν παράβασι γιὰ νὰ τὴν μεταχειρισθοῦμε, ὅταν οἱ ἐξωτερικές μας αἰσθήσεις ἡσυχάζουν καὶ ὅταν δὲν ἔχουμε μπροστά μας παρόντα τὰ αἰσθητὰ ἐκεῖνα πράγματα, ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις καὶ τυπώθηκαν σὲ αὐτήν. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔχουμε πάντα παρόντα ὅλα ὅσα γνωρίσαμε καὶ ἀκούσαμε καὶ μυρίσαμε καὶ γευθήκαμε καὶ πιάσαμε, γι᾽ αὐτὸ τὰ φέρνουμε μπροστά μας μὲ τὴν φαντασία καὶ τὴν ἐνθύμησι, ποὺ τὰ ἔχει τυπωμένα καὶ ἔτσι μιλοῦμε γι᾽ αὐτὰ καὶ σκεπτόμαστε, σὰν νὰ τὰ εἴχαμε καὶ μπροστά μας.

Γιὰ παράδειγα· ἐσὺ πῆγες μία φορὰ καὶ εἶδες τὴν Σμύρνη, ἔπειτα ἔφυγες ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πλέον δὲν τὴν βλέπεις μὲ τὴν ἐξωτερικὴ αἴσθησι τῶν ματιῶν, ἀλλὰ ὅμως μὲ τὴν ἐσωτερικὴ αἴσθησι δηλαδή, μὲ τὴν φαντασία καὶ ἐνθύμησι, ὅταν θέλῃς, φέρνεις τὴν Σμύρνη μπροστά σου καὶ τὴν βλέπεις, σὰν νὰ ἦταν καὶ παρόν, μὲ τὸ ἴδιο σχῆμα καὶ διάστημα καὶ μέγεθος καὶ τοποθεσία, ποὺ ἔχει· ὄχι πὼς τότε πηγαίνεις καὶ βλέπεις

τὴν Σμύρνη, (καθὼς νομίζουν μερικοὶ ἀμαθεῖς). Ἀλλὰ βλέπεις τὴν εἰκόνα τῆς Σμύρνης, τὴν ὁποία ἔχει τυπωμένη μέσα ἡ φαντασία καὶ ἡ ἐνθύμησίς σου. Αὐτὴ ἡ φαντασία τῶν αἰσθητῶν εἶναι, ποὺ μᾶς ἐνοχλεῖ καὶ μέσα στὸν ὕπνο καὶ μᾶς κάνει νὰ βλέπουμε τὰ διάφορα καὶ πολυποίκιλα ὄνειρα, στὰ ὁποῖα πρόσεχε νὰ μὴ πιστεύῃς ποτέ.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ φαντασία αὐτή, εἶναι μιὰ παράλογη καὶ χοντρὴ ἀποτύπωσις τῶν πέντε αἰσθήσεων καὶ φαντάζεται τὰ αἰσθητὰ μὲ τὸ σχῆμα καὶ χρῶμα καὶ τὸ μέγεθός τους, ὅπως εἴπαμε.

Α. Νὰ γνωρίζῃς, δὲ ὅτι ὁ Θεός, ὅπως εἶναι ἔξω ἀπὸ ὅλες τὶς αἰσθήσεις μαζὶ καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ πέρα ἀπὸ κάθε σχῆμα καὶ χρῶμα καὶ διάστημα καὶ τόπο, ὡς ἐντελῶς ἀσχημάτιστος καὶ ἄμορφος καὶ ὑπάρχει παντοῦ καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα, ἔτσι εἶναι καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε φαντασία. Καὶ στὴ συνέχεια, γνώριζε, ὅτι ἡ φαντασία εἶναι μία δύναμις τῆς ψυχῆς, ποὺ δὲν ἔχει ἐπιδεξιότητα νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Θεό, γιὰ αὐτὰ τῆς τὰ ἐλαττώματα (*Βλέπε στὴ Φιλοκαλία, ποὺ λέγει, ὅτι «καμία φαντασία δὲν ἔχει θέσι στὴν περίπτωσι τοῦ Θεοῦ. Διότι γενικὰ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ἔννοια»*).

Β΄. Γνώριζε, ὅτι καὶ ὁ ἑωσφόρος καὶ ὁ πρῶτος τῶν Ἀγγέλων, ὄντας πρὶν ἀνώτερος τῆς παράλογης φαντασίας καὶ πέρα ἀπὸ κάθε σχῆμα καὶ χρῶμα καὶ αἴσθησι ὡς νοῦς λογικὸς καὶ ἄϋλος καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀσώματος, ὕστερα ἀφοῦ φαντάσθηκε καὶ ἐσχημάτισε μὲ τὸ νοῦ του τὴν ἰσοθεΐα, ἔπεσε ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἄμορφη καὶ ἀσχημάτιστη καὶ ἀπαθῆ καὶ ἑνιαία, ἀσώματη κατάστασι τοῦ νοῦ, κάτω στὴ πολυσχημάτιστη καὶ πολυμέριστη καὶ παχυλὴ αὐτὴ φαντασία, ὅπως εἶναι γνώμη πολλῶν θεολόγων καὶ ἔτσι, ἀπὸ ἄγγελος ἀσχημάτιστος, ἄϋλος καὶ ἀπαθής, ἔγινε διάβολος, ὑλικός, κατὰ κάποιο τρόπο, πολύσχημος καὶ ἐμπαθής (51). Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς θείους Πατέρες ζωγράφος ποὺ μιμεῖται τὰ πάντα καὶ φίδι πολύμορφο καὶ τρώει τὴν γῆ τῶν παθῶν, φαντασιοκόπος καὶ ἄλλα παρόμοια ὀνόματα. Ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ παρομοιάζεται ὡς δράκος μὲ σῶμα, μὲ οὐρά, μὲ νεῦρα, μὲ πλευρά, μὲ ράχη, μὲ μύτη, μὲ μάτια, μὲ στόμα, μὲ χείλη, μὲ δέρμα, μὲ σάρκα καὶ μὲ ἄλλα παρόμοια μέλη. Καὶ βλέπε στὸ μ΄καὶ μα΄ κεφάλαιο τοῦ Ἰώβ. Ὁπότε, ἀπὸ αὐτὰ μάθε, ἀγαπητέ, ὅτι ἡ φαντασία μὲ διάφορες μορφές, καθὼς εἶναι ἐφεύρεσι καὶ καρπὸς τοῦ διαβόλου, ἔτσι τοῦ εἶναι καὶ πολὺ ἐπιθυμητή. Ἐπειδή, σύμφωνα μὲ τοὺς Ἁγίους (52) αὐτὴ εἶναι τὸ γεφύρι, μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο περνώντας οἱ δολοφόνοι δαίμονες, ἑνώνονται μὲ τὴν ψυχὴ καὶ ἔτσι τὴν κάνουν κατοικητήριο αἰσχρῶν καὶ πονηρῶν καὶ βλάσφημων λογισμῶν καὶ ὅλων τῶν ἀκαθάρτων ψυχικῶν καὶ σωματικῶν παθῶν.

Γ. Γνώριζε, ὅτι κατὰ τὸν θεολογικώτατο Ἅγιο Μάξιμο καὶ ὁ πρωτόπλαστος Ἀδὰμ κτίστηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ χωρὶς φαντασία. Ἐπειδή, ὁ νοῦς ἐκείνου, καθαρός, μοναδικὸς καὶ πράγματι νοῦς ὤν, δὲν τυπωνόταν, οὔτε σχηματιζόταν ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις καὶ τὰ διάφορα εἴδη τῶν αἰσθητῶν. Ἀλλὰ χωρὶς νὰ μεταχειρισθῇ τὴν κατώτερη δύναμι τῆς φαντασίας καὶ νὰ φαντασθῇ σχήματα καὶ χρώματα καὶ εἴδη καὶ διαστήματα,

παρατηροῦσε μὲ τὴν ἀνώτερη δύναμη τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὴν διάνοια, μόνους γυμνοὺς καὶ ψιλούς τους λόγους τῶν ὄντων, ἄϋλα, καθαρὰ καὶ πνευματικά(53). Ἀλλὰ ὁ ἀνθρωποκτόνος διάβολος, καθὼς αὐτὸς ἔπεσε ἀπὸ τὴν φαντασία, ἔτσι ἔκανε καὶ τὸν Ἀδάμ, νὰ σχηματίσῃ τὸν νοῦ του μὲ τὴν ἰσοθεΐα καὶ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὴν ἰδία αὐτὴ τὴν φαντασία καὶ ἔτσι ἀπὸ ἐκείνη τὴν νοερά, ἰσάγγελο, ἐνιαία, λογικὴ καὶ ἀσχημάτιστη ζωή, γκρεμίστηκε ὁ ταλαίπωρος, στὴν αἰσθητική, πολυμέριστη καὶ πολυσχημάτιστη φαντασία αὐτὴ καὶ τὴν κατάσταση τῶν ἀλόγων ζῴων. Ἐπειδὴ ἡ φαντασία εἶναι κυρίως ἰδίωμα τῶν ἀλόγων ζῴων καὶ ὄχι τῶν λογικῶν.

Ἀφοῦ γιὰ μία φορὰ ἔπεσε ὁ ἄνθρωπος σὲ αὐτὴν τὴν κατάστασι, ποιὸς μπορεῖ νὰ πῇ, σὲ πόσα πάθη, σὲ πόσα κακὰ καὶ σὲ πόσες πλάνες κατακρεμίστηκε μέσα ἀπὸ τὴν φαντασία; Γέμισε τὴν ἠθικὴ φιλοσοφία ἀπὸ διάφορες ἀπάτες (54). Γέμισε τὴ φυσικὴ ἀπὸ πολλὲς ψευτοδοξασίες (55), καὶ γέμισε τὴν θεολογία ἀπὸ ψεύτικα καὶ σάπια δόγματα. Γιατὶ, πολλοί, καὶ μεγάλοι καὶ νεώτεροι, θέλοντας νὰ θεωρήσουν καὶ νὰ μιλήσουν σχετικὰ μὲ τὸ Θεὸ καὶ τῶν σχετικῶν, τῶν ἁπλῶν, ἀσχημάτιστων καὶ ἀφάνταστων μυστηρίων, ὅπου ἐνεργεῖ ἡ ἀνώτερη ἀπὸ ὅλες τὶς δυνάμεις, ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς, δηλαδή, ὁ νοῦς, πρὶν ἀκόμη νὰ καθαρίσουν τὸ νοῦ τους ἀπὸ τὰ ἐμπαθῆ σχήματα καὶ εἰκόνες τῆς φαντασίας τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ἀντὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια βρῆκαν τὸ ψέμα. Καὶ τὸ μεγαλύτερο κακὸ εἶναι, ὅτι καὶ τὸ ψέμα αὐτό, τὸ ἀσπάστηκαν καὶ τὸ κρατοῦν δυνατὰ σὰν ἀλήθεια καὶ ὄντως ὄν· ἀντὶ γιὰ θεολόγοι, φάνηκαν φαντασιολόγοι, ἀφοῦ παραδόθηκαν σὲ ἀδόκιμο νοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολο.

Λοιπόν, ἐσὺ ἀδελφέ, ἐὰν ἀγαπᾷς νὰ ἐλευθερωθῇς μὲ εὐκολία ἀπὸ τὶς πλάνες αὐτὲς καὶ τὰ πάθη, ἐὰν ἐπιθυμῇς νὰ νὰ ξεφύγῃς ἀπὸ τὶς διαφόρες παγίδες καὶ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου καὶ ἐὰν ἐπιθυμῇς νὰ ἑνωθῇς μὲ τὸν Θεὸ καὶ νὰ πετύχης τὸν θεῖο φωτισμὸ καὶ τὴν ἀλήθεια, πολέμα, ἀλλὰ μὲ ὅλες σου τὶς δυνάμεις πολέμα, νὰ ξεγυμνώσῃς τὸν νοῦ σου ἀπὸ τὰ σχήματα καὶ τὰ χρώματα καὶ τὰ διαστήματα, καὶ γενικὰ ἀπὸ κάθε φαντασία καὶ ἐνθύμησι τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, καὶ καλῶν καὶ κακῶν.

Ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ εἶναι σὰν μολυσμοὶ καὶ λάσπες καὶ σκοτεινιά, ποὺ μολύνουν τὴν καθαρότητα καὶ εὐπρέπεια καὶ λαμπρότητα τοῦ νοῦ καὶ παχαίνουν τὴν ἀϋλία του. Καὶ σχεδόν, κανένα πάθος (56) ψυχικὸ ἢ σωματικὸ δὲν μπορεῖ νὰ πλησίαση τὸν νοῦ, παρὰ διὰ μέσου τῆς φαντασίας αὐτῆς τῶν αἰσθητῶν. Ἀγωνίσου λοιπὸν νὰ φυλάξῃς αὐτὸ τὸ νοῦ σου ἀχρωμάτιστο, ἀσχημάτιστο, ἄμορφο καὶ καθαρό, καθὼς τὸ ἔπλασε ὁ Θεός.

Αὐτὸ βέβαια μὲ ἄλλο τρόπο δὲν γίνεται, παρὰ ἂν τὸν ἐπιστρέφῃς καὶ τὸν μαζέψης μέσα στὸ στενὸ τόπο τῆς καρδιᾶς σου καὶ ὅλου τοῦ ἐσωτερικοῦ ἄνθρωπου· καὶ ἐκεῖ μέσα νὰ τὸν συνηθίζῃς νὰ βρίσκεται πότε μὲν προσευχόμενος μὲ πένθος, μὲ τὸν ἐσωτερικὸ λόγο τῆς καρδιᾶς, καὶ λέγοντας· «Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με»· καὶ νὰ προσέχῃ μόνον τὰ λόγια τῆς προσευχῆς αὐτῆς, (ὅπως σχετικὰ μὲ

αὐτό σου λέω στὸ κς΄ κεφάλαιο), ἄλλοτε παρατηρώντας τὸν ἴδιο σου τὸν ἑαυτό, μᾶλλον διὰ μέσου τοῦ ἑαυτοῦ σου κατανοώντας τὸν Θεὸ καὶ ἀναπαυόμενος (57)· αὐτὴ ἡ θεωρία καὶ ἡ μελέτη λέγεται κυκλικὴ καὶ ἁπλανής (58). Γιατὶ, ὅπως τὸ φίδι, ὅταν θέλῃ νὰ βγάλη τὸ παλιό του δέρμα, πηγαίνει καὶ περνάει ἀπὸ στενὸ τόπο, ὅπως λένει οἱ φυσιολόγοι, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, μέσα ἀπὸ τὸ στενὸ τόπο τῆς καρδιᾶς καὶ τῆς Νοερᾶς Προσευχῆς ποὺ βρίσκεται μέσα σὲ αὐτήν, φιλτράρεται, βγάζει τὸ φόρεμα τῆς φαντασίας τῶν αἰσθητῶν καὶ κακῶν προλήψεων καὶ γίνεται καθαρός, λαμπρὸς καὶ κατάλληλος στὴν ἕνωσι τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ὁμοιότητα ποὺ παίρνει μὲ αὐτόν. Καὶ πάλι, καθὼς τὸ νερό, ὅσο ἑνώνεται καὶ περνάει στριμωγμένο μέσα ἀπὸ τοὺς στενοὺς σωλῆνες, τόσο λεπταίνει καὶ δυναμώνεται καὶ ἀνεβαίνει σὲ ὕψος· ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ὅσο ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀκριβῆ μελέτη τῆς καρδιᾶς καὶ τὴ δική του θεωρία, τόσο λεπταίνει, τόσο δυνατώτερος γίνεται καὶ ψηλότερος ἀπὸ κάθε πάθος καὶ ἐπίθεσι λογισμῶν καὶ ἀπὸ κάθε σχῆμα καὶ εἶδος, ὄχι μόνον τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν νοητῶν, μὲ τὸ νὰ μένουν ὅλα αὐτὰ ἔξω διότι ἐκεῖ μέσα δὲν μποροῦν νὰ μποῦν (59). Ἐὰν καμμιὰ φορὰ πάῃ ὁ νοῦς σου στὰ ἐξωτερικὰ ποὺ βλέπεις καὶ στὶς φαντασίες τοῦ κόσμου, πάλι ξαναγύρισε τὸν μέσα στὸν θάλαμο τῆς καρδιᾶς, ἕως ὅτου νὰ συνηθίσει.

Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος καὶ κυριώτερος τρόπος, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἔχῃς παντοτεινὸ ἔργο γιὰ νὰ διορθώσῃς, ἀγαπητέ, τὴν φαντασία καὶ τὴν θύμησί σου· τί λέω; Νὰ διορθώσῃς καὶ νὰ ἐξαφανίσῃς ἀπὸ τὴν ρίζα, τὶς κακὲς προλήψεις αὐτῆς καὶ τὰ εἴδωλα. Αὐτὸς ὁ ὁποῖος τρόπος, ὅσο εἶναι καρποφόρος καὶ ὠφέλιμος, τόσο εἶναι καὶ κουραστικός· καὶ ὅσο εἶναι κουραστικός, τόσο εἶναι καὶ δυσκολοεπιχείρητος (γιὰ νὰ μὴν πῶ καὶ δυσκολοπίστευτος), κοντὰ στοὺς πολλοὺς καὶ μάλιστα στοὺς δικούς μας σοφοὺς καὶ διδασκάλους τοῦ τωρινοῦ αἰῶνα, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν νὰ πιστέψουν στὴν διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τόσων καὶ τόσων θεοφόρων Πατέρων, ποὺ διδάσκουν αὐτὸν τὸν τρόπο στὸ νεοτύπωτο βιβλίο τῆς Φιλοκαλίας, τὸ ὁποῖο εἶναι πιὸ πολύτιμο ἀπὸ κάθε βαρύτιμο πετράδι, στεροῦνται δίκαια τοὺς καρποὺς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοὺς ὁποίους ἀπολαμβάνουν πολλοὶ ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι: «Τὰ ἀπέκρυψε αὐτὰ ὁ Θεός, κατὰ τὸ λόγιο, ἀπὸ σοφοὺς καὶ συνετοὺς καὶ τὰ φανέρωσε στὰ νήπια» (Λουκ. 10,21). Γιατὶ, ὅσοι δὲν πιστεύουν σ᾽ αὐτὴ τὴ νοερὴ ἐργασία, οὔτε νὰ καταλάβουν μποροῦν τὴν ὠφέλεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴ κατὰ τό· «Ἂν δὲν πιστεύσετε, δὲν θὰ καταλάβετε» (Ἡσ. 7,9).

Ὅταν βλέπῃς ὅτι ὁ νοῦς σου κουράζεται καὶ δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ μείνη μέσα στὴν καρδιὰ καὶ στὴν προσευχὴ τοῦ νοῦ ποὺ γίνεται μέσα σὲ αὐτή, τότε χρησιμοποίησε καὶ τὸν β΄ τρόπο, δηλαδή, ἄφησε τὸ νὰ βγαίνῃ ἔξω καὶ νὰ ἀσχολῆται μὲ μελέτες καὶ παρατηρήσεις καὶ σὲ νοήματα θεῖα καὶ πνευματικά, τόσο σὲ αὐτὰ ποὺ περιέχονται μέσα στὶς Γραφές, ὅσο καὶ αὐτὰ ποὺ βρίσκονται στὰ κτίσματα, ἰδιαίτερα στὰ νοητά, τὰ ὁποῖα λέγονται στὴν καθομιλουμένη μεταφυσικὰ καὶ ἀφηρημένα τῆς ὕλης. Γιατὶ, αὐτὰ τὰ πνευματικὰ νοήματα, συγγενῆ μὲ τὸν νοῦ ἔχουν καὶ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἄϋλου, δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ παχαίνῃ, ἀλλὰ τὸν κάνουν μὲ εὐκολία νὰ ἐπιστρέψη στὸν τόπο τῆς καρδιᾶς καὶ νὰ ἑνωθῇ πάλι μὲ τὴν νοερὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.

Γι᾽ αὐτὸ λέει, ὁ Θεῖος Μάξιμος, «ὅτι μόνη ἡ πρᾶξις δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ τὸν νοῦ ἀπαθῆ, ἂν δὲν τὸν διαδέχονται πολλὲς καὶ ποικίλες θεωρίες». Πρόσεξε ὅμως, νὰ μὴ ἀσχολῆσαι στοὺς λόγους τῶν ὑλικῶν σωμάτων καὶ ζῴων, δηλαδὴ στὰ λεγόμενα φυσικά, ἀφοῦ εἶσαι ἀκόμη ἐπαθῆς. Γιατὶ μὴ ὄντας ὁ νοῦς σου ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς μοχθηρὲς φαντασίες τῶν αἰσθητῶν, πρὶν νὰ διαπεράσῃ μέσα στοὺς πνευματικοὺς καὶ ἄϋλους λογισμούς, ποὺ βρίσκονται μέσα στὰ σώματα καὶ στὰ ζῷα, πιάνεται ἀπὸ μόνο τὴν ἐξωτερικὴ μορφή τους καὶ τὴν ἐπιφάνεια· καὶ εὐχαριστημένος σὲ αὐτή, ἀποκτᾷ ψεύτικες δοξασίες καὶ πάθη, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Μάξιμος, ἀντὶ νὰ βρῇ ἀπάθεια καὶ ἀλήθεια, καθὼς τὸ ἔπαθαν τόσοι καὶ τόσοι φιλόσοφοι, ποὺ καλοῦνται φυσικοί.

Ἢ χρησιμοποίησε καὶ τὸν γ΄ τρόπο γιὰ ἀνάπαυσι καὶ παρηγοριὰ τοῦ νοῦ σου· δηλαδή, φαντάσου τὰ μυστήρια της ζωῆς καὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου, δηλαδὴ τὴν Γέννησί του στὸ σπήλαιο, τὴν Ὑπαπαντή του στὸ Ναό· τὴν Βάπτισί του στὸν Ἰορδάνη, τὴν Σαρανταήμερη νηστεία του στὴν ἔρημο· τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου του, τὰ διάφορα θαύματα ποὺ ἔκανε· τὴν Μεταμόρφωσί του στὸ Θαβώρ, τὸ νίψιμο τῶν ποδιῶν τῶν μαθητῶν του, τὴν παράδοσι τῶν μυστηρίων, τὴν προδοσία του, τὰ πάθη του· τὸν Σταυρό του, τὸν Ἐπιτάφιό του· τὴν Ἀνάστασί του καὶ τὴν Ἀνάληψί του· τὰ κάθε εἴδους βάσανα τῶν Μαρτύρων καὶ τὶς μακροχρόνιες ἀσκήσεις τῶν Ὁσίων.

Τὸ ἴδιο, μπορεῖς, ἀκόμη γιὰ τὴν συντριβὴ τῆς καρδιᾶς σου καὶ τὴν μετάνοια, νὰ φαντάζεσαι τὸ μυστήριο καὶ τὴν φοβερὴ ὥρα τοῦ θανάτου σου, τὴν τρομερὴ ἡμέρα τῆς Κρίσεως, τὰ διάφορα εἴδη τῶν αἰωνίων κολάσεων, δηλαδή, τὶς λίμνες τῆς αἰώνιας φωτιᾶς· τὶς κατασκότεινες καὶ ὑπόγειες φυλακές· τοὺς πολὺ κρύους τάφους· τὰ σκουλίκια ποὺ πίνουν αἷμα, τὴν συντροφιὰ μὲ τοὺς δαίμονες· φαντάσου ἀκόμη καὶ τὴν ἀπόλαυσι τῆς ἀπερίγραπτης χαρᾶς καὶ τὴν οὐράνια ἐκείνη βασιλεία τῶν δικαίων τὴν αἰώνια δόξα καὶ μακαριότητα· τὸν ἦχο ἐκείνων ποὺ ἑορτάζουν τὴν ἕνωσι μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὴν παντοτεινὴ γνωριμία καὶ συγκατοίκησι ὅλων τῶν Ἁγίων (60).

Ἀλλά, γνώριζε, ὅτι δὲν σοῦ λέω νὰ ἀσχολῆσαι πάντα μὲ αὐτά, ἀλλὰ νὰ τὰ μεταχειρίζεσαι μόνο κάποτε κάποτε καὶ μερικὲς φορές, ὥς που νὰ ξεκουρασθῇ ὁ νοῦς σου καὶ πάλι νὰ ἐπιστρέψη στὴν καρδιὰ καὶ ἐκεῖ νὰ ἐργάζεται τὸ ἀφάνταστο καὶ ἀσχημάτιστο, διὰ μέσου τῆς καρδιακῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ, ὅπως ὅλα τὰ φερέοικα ζῷα, δηλαδὴ αὐτὰ ποὺ κουβαλᾶνε μαζὶ τὸ σπίτι τους (σὰν τὰ σαλιγκάρια καὶ τὶς χελῶνες) καὶ τὰ ὄστρακα, δὲν ἀναπαύονται πουθενὰ ἀλλοῦ, παρὰ μέσα στὰ ὄστρακα, ποὺ εἶναι ντυμένα καὶ μέσα στὶς τρῦπες τους, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, μὲ φυσικὸ τρόπο, σὲ τίποτα ἄλλο δὲν ἀναπαύεται τόσο, ὅσο, στὸ νὰ βρίσκεται μέσα στὸ σῶμα ποὺ φοράει, δηλαδή, μέσα στὸ θάλαμο τῆς καρδιᾶς καὶ στὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, σὰν ἀπὸ καμία πολεμήστρα, νὰ πολεμᾷ τοὺς λογισμοὺς καὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τὰ πάθη, ποὺ ἐκεῖ μέσα εἶναι κρυμμένα, ἂν καὶ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι αὐτὸ δὲν τὸ γνωρίζουν (61).

Πάνω ἀπὸ ὅλα σου λέω, ὅτι γιὰ νὰ πολεμᾷς καὶ νὰ προφυλάγεσαι καλά, μὴν ἀφίνης τὴν φαντασία καὶ τὴν ἐνθύμησί σου νὰ θυμᾶται ὅλα ἐκεῖνα, ποὺ εἶδες ἢ ἄκουσες ἢ μυρίστηκες ἢ γεύτηκες ἢ ἔπιασες καὶ ἰδιαιτέρως, τὰ ἄσεμνα καὶ κακά. Γιατὶ ἔχει ἐπιβεβαιωθῇ μὲ τὴν δοκιμή, πὼς περισσότερο πόλεμο κάνει κάποιος νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν φαντασία καὶ τὴν ἐνθύμησι ἑνὸς πράγματος, παρὰ ἀπὸ τὴν ἰδία τὴν αἴσθησί του. Ἐπειδὴ τὸ νὰ ἰδῆ κανεὶς - ὑποθετικὰ λέμε - ἢ νὰ μὴν ἰδῆ ἕνα πρόσωπο μὲ πάθος, αὐτὸ εἶναι εὔκολο καὶ πόλεμο τόσο δὲν ἔχει· ὅταν ὅμως τὸ ἰδῆ καὶ τὸ περιεργασθῇ, δὲν εἶναι πλέον εὔκολο, ἀλλὰ χρειάζεται πόλεμος καὶ ἀγῶνας, γιὰ νὰ βγάλη τὴν ἐνθύμησι τοῦ προσώπου ἐκείνου ἀπὸ τὴν φαντασία του.

Καὶ πολλὲς φορές, μία μονάχα, ἐμπαθὴς καὶ περίεργη ματιά, ποὺ ρίξαμε σὲ ἕνα ὅμορφο πρόσωπο, μᾶς ἐντυπώνει στὴ φαντασία τόσο βαθιὰ τὴν ἐνθύμησί του, ποὺ πολεμοῦμε σαράντα ἢ πενήντα χρόνια, μέχρι καὶ αὐτὰ τὰ γηρατειά μας καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἐξαλείψουμε ἐκείνη τὴν ἐνθύμησι καὶ φαντασία. Καὶ εἶναι ἄξιο γιὰ γέλια, ὅτι τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο γερνάει καὶ ἀσχημαίνει ἢ πεθαίνει καὶ γίνεται χῶμα· καὶ πολλὲς φορὲς ἐμεῖς οἱ ἴδιοι πιάνουμε μὲ τὰ χέρια μας τὰ ὀστᾶ του στὸν τάφο, ἀλλὰ ἡ φαντασία μας κρατεῖ τόσο σφικτὰ καὶ δυνατὰ τὴν εἰκόνα του, ποὺ πάντα τὸ νομίζει γιὰ νέο καὶ γιὰ ζωντανό· καὶ ἔτσι σὰν παράλογη καὶ τυφλή, μᾶς κάνει νὰ ἁμαρτάνουμε μὲ αὐτὸ στὴ καρδία, σὰν νὰ ἦταν καὶ ἀληθινό, τόσο ὅταν εἴμαστε ξύπνιοι, ὅσο καὶ ὅταν κοιμώμαστε(62).

Ἀκόμη σοῦ ὑπενθυμίζω, νὰ φυλαχθῇς καλὰ καὶ νὰ μὴ πιστεύῃς ἢ τελείως νὰ δέχεσαι ὡς ἀληθινό, ἂν δῇς ξύπνιος ἢ ἐνῷ κοιμᾶσαι, μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά σου ἢ ἔξω κανένα σχῆμα, ὅπως φῶς ἢ φωτιὰ ἢ σὰν εἶδος ἀγγέλου ἢ ἁγίου ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, ὅ,τι κι ἂν εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΣΤ΄

Ὁ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ μὲ ὅλη του τὴ δύναμι τὶς ταραχὲς καὶ ἐνοχλήσεις, ἂν θέλῃ νὰ πολεμήσῃ καλὰ τοὺς ἐχθρούς του.

Ὅπως ἔχει ὑποχρέωσι ἀναπόφευκτη κάθε χριστιανός, ὅταν χάσῃ τὴν εἰρήνη τῆς καρδιᾶς του νὰ κάνῃ τὸ ὅ,τι μπορεῖ γιὰ νὰ τὴν ξαναποκτήσῃ, ἔτσι πάλι πρέπει νὰ γνωρίζῃ, ὅτι κανένα γεγονὸς ποὺ συμβαίνει στὸν κόσμο, ποὺ θὰ τοῦ συνέβαινε, δὲν εἶναι σωστὸ καὶ φρόνιμο νὰ τοῦ στερῇ ἢ νὰ τοῦ κλονίζῃ τὴν παρόμοια εἰρήνη. Πρέπει ναί, νὰ λυπούμαστε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ἀλλὰ μὲ ἕναν πόνο εἰρηνικό, κατὰ τὸν τρόπο, ποὺ προηγουμένως ἔδειξα σὲ πολλὰ σημεῖα· καὶ ἔτσι, χωρὶς ἐνόχλησι τῆς καρδιᾶς, νὰ συμπονᾶμε μὲ εὐλαβῆ διάθεσι ἀγάπης κάθε ἄλλο ἁμαρτωλὸ καὶ νὰ κλαῖμε ἐσωτερικὰ τὸ λιγότερο· δηλαδή, ἂς πενθοῦμε γιὰ τὰ σφάλματά του. Γιὰ τὰ ἄλλα ποὺ συμβαίνουν, τὰ βαρειὰ καὶ βασανιστικά, ποὺ μᾶς ἔρχονται, ὅπως

ἀσθένειες, πληγές, θάνατοι τῶν συγγενῶν μας, ἐπιδημίες πείνας, πόλεμοι, φωτιὲς καὶ ἄλλα παρόμοια κακά, ἂν καὶ οἱ κοσμικοὶ τὰ ἀποστρέφωνται τὶς περισσότερες φορές, ὡς ἐνοχλήσεις τῆς φύσεως, παρόλα αὐτά, μποροῦμε μὲ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο νὰ τὰ ὑποφέρουμε, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ θέλουμε καὶ νὰ τὰ ἀγαπᾶμε, σὰν δίκαιη τιμωρία στοὺς παράνομους καὶ σὰν ἀφορμὲς τῶν ἀρετῶν στοὺς καλούς· ἐπειδὴ σὲ αὐτὸν τὸ σκοπὸ ἀποβλέπουμε, καὶ αὐτὸ ἀρέσει ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὸν τὸν Κύριό μας καὶ Θεό, ποὺ ἂς τὰ στέλνει· τοῦ ὁποίου τὸ θέλημα ἀκολουθώντας ἐμεῖς, θὰ περάσουμε μὲ καρδιὰ ἥσυχη καὶ ἀναπαυμένη ὅλες τὶς θλίψεις καὶ τὰ βάσανα τῆς τωρινῆς ζωῆς. Καὶ νὰ εἶσαι βέβαιος, ὅτι κάθε παρενόχλησις καὶ ταραχὴ τῆς καρδιᾶς μας, δὲν ἀρέσει στὰ θεϊκὰ μάτια· γιατὶ ὅποια καὶ νἆναι αὐτή, πάντα εἶναι συντροφιασμένη ἀπὸ ἀτέλεια καὶ πάντα προέρχεται ἀπὸ κάποια κακιὰ ρίζα τῆς φιλαυτίας.

Γι᾽ αὐτὸ νὰ ἔχῃς πάντοτε ἄγρυπνη μία σκοπιὰ παρατηρήσεως, ἡ ὁποία ἀμέσως μόλις δεῖ κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ σὲ ἐνοχλήσῃ καὶ νὰ σὲ ταράξῃ, ἂς σοῦ κάνῃ νόημα, γιὰ νὰ καταλαβαίνῃς γιὰ τί πρόκειται καὶ νὰ πιάνεις τὰ ὅπλα στὸ νὰ διοικῆσαι σκεπτόμενος, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τὰ κακὰ καὶ ἄλλα παρόμοια πολλά, ἂν καὶ φαίνονται ἐξωτερικὰ κατὰ τὴν αἴσθησι κακά, δηλαδὴ βλαβερά, ὅμως δὲν εἶναι ἀληθινὰ κακά, οὔτε μποροῦν νὰ μᾶς ἀφαιρέσουν τὰ πραγματικὰ καλὰ καὶ ὅτι ὅλα τὰ διατάζει καὶ τὰ παραχωρεῖ ὁ Θεός, γιὰ τοὺς σωστοὺς σκοποὺς ποὺ εἴπαμε πρὶν καὶ μᾶς συμφέρουν καὶ γιὰ ἄλλα, ποὺ δὲν εἶναι γνωστὰ σὲ μᾶς, ἀλλὰ πολὺ δίκαια καὶ πολὺ ἅγια χωρὶς ἀμφιβολία. Καί, ἂν σὲ κάθε θλιβερὸ καὶ ἀντίθετο γεγονὸς ποὺ συμβαίνει, παραμένῃ ἡ καρδιά σου ἔτσι ἀναπαυμένη καὶ εἰρηνική, μπορεῖ νὰ ἔχῃς πολὺ κέρδος· ἂν ὅμως ταράζεται, γνώριζε ὅτι κάθε ἄσκησι ποὺ κάνεις, σοῦ ἀποδίδει ἢ καμία ἢ πολὺ μικρὴ ὠφέλεια.

Ἐπιπλέον λέω καὶ αὐτό, ὅτι ὅταν ἡ καρδιὰ ἐνοχλῆται καὶ ταράσσεται, εἶναι πάντα κάτω ἀπὸ τὰ διάφορα χτυπήματα καὶ τοὺς πολέμους τῶν ἐχθρῶν καὶ τὸ σπουδαιότερο, ὅταν εἴμαστε ταραγμένοι δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε καλὰ καὶ νὰ διακρίνουμε τὸν ἴσιο δρόμο καὶ τὴν ἀσφαλῆ πορεία τῆς ἀρετῆς· ὁ ἐχθρός μας λοιπὸν διάβολος ποὺ μισεῖ πολὺ αὐτὴν τὴν εἰρήνη (ἐπειδὴ εἶναι μέρος, ποὺ κατοικεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἐνεργήσῃ μεγάλα πράγματα), πολλὲς φορὲς ἔρχεται σὰν φίλος καὶ δοκιμάζει νὰ μᾶς τὴν πάρη, χρησιμοποιώντας διάφορες ἐπιθυμίες (63), οἱ ὁποῖες μας φαίνονται πὼς εἶναι καλές· ἀλλὰ πόσο αὐτὲς εἶναι ἀπατηλὲς καὶ ψεύτικες, μπορεῖς μεταξὺ τῶν ἄλλων στοιχείων νὰ τὸ γνωρίσῃς κι ἀπὸ αὐτό· δηλαδή, ἐπειδὴ μᾶς κλέβουν τὴν εἰρήνη τῆς καρδιᾶς.

Γι᾽ αὐτό, ἂν θέλῃς νὰ ἐμποδίσῃς τὴν τόση μεγάλη ζημιά, ὅταν ὁ παρατηρητής, δηλαδὴ ὁ νοῦς καὶ ἡ προσοχὴ τοῦ νοῦ, σὲ προειδοποιήσῃ ὅτι κάποια νέα ἐπιθυμία κάποιου καλοῦ ζητεῖ νὰ μπῇ μέσα σου, μὴν τῆς ἀνοίξῃς τὴν εἴσοδο τῆς καρδιᾶς, ἂν δὲν ἐλευθερωθῇς πρῶτα ἀπὸ κάθε θέλημα δικό σου καὶ τὴν παρουσιάσῃς στὸ Θεὸ καὶ ὁμολογώντας τὴν τυφλότητα καὶ ἀγνωσία σου, νὰ τὸν παρακαλέσῃς θερμὰ νὰ σὲ φωτίσῃ μὲ τὸ δικό του φῶς, γιὰ νὰ δῇς, ἐὰν αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία προέρχεται ἀπὸ ἀντίδικο

ἐχθρό· καὶ γι᾽ αὐτό, τρέξε στὸν πνευματικό σου πατέρα καὶ ἄφησέ το, ὅσο μπορεῖς, στὴν κρίσι ἐκείνου. Ὅμως, ἂν καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐκείνη εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, πρέπει ἐσύ, πρὶν νὰ τὴν ἐπιχειρήσῃς, νὰ ταπεινωθῇς καὶ νὰ θανατώσῃς τὴν μεγάλη σου προθυμία καὶ θερμότητα, ποὺ ἔχεις γι᾽ αὐτή· διότι τὸ ἔργο ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου προηγεῖται αὐτὴ ἡ δική σου ταπείνωσις, ἀρέσει πολὺ περισσότερο στὸ Θεό, παρὰ νὰ γίνῃ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς φύσεως - μάλιστα καμιὰ φορὰ τοῦ ἀρέσει πολὺ περισσότερο ἐκείνη ἡ δική σου ταπείνωσις, παρὰ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο. Καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ἀφοῦ ἀποβάλλεις ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου τὶς ἐπιθυμίες, ποὺ δὲν εἶναι καλὲς καὶ μὴ κάνονας τὶς καλές, ἂν δὲν καθησυχάσῃς πρῶτα τὶς φυσικές σου κινήσεις, θὰ κρατήσῃς τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἀσφάλεια, τὴν ἀκρόπολι τῆς καρδιᾶς σου.

Γιὰ νὰ διαφυλάξῃς ἀκόμη τὴν καρδιά σου εἰρηνικὴ σὲ κάθε πρᾶγμα, πρέπει νὰ τὴν ἐλέγχῃς καὶ νὰ τὴν φυλᾷς ἀπὸ κάποιες ἐπιπλήξεις καὶ ἐσωτερικοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεώς σου, οἱ ὁποῖοι μερικὲς φορὲς εἶναι τοῦ διαβόλου, μολονότι φαίνονται ὅτι εἶναι τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ σὲ κατηγοροῦν γιὰ κάποιο λάθος· τοὺς παρόμοιους ἐλέγχους, ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά τους θὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃς ἀπὸ ποῦ προέρχονται. Γιατὶ, ἂν σὲ ταπεινώνουν καὶ σὲ κάνουν ἐπιμελῆ στὸ νὰ ἐργάζεσαι καὶ δὲν σοῦ ἀφαιροῦν τὴν ἐλπίδα καὶ ἐμπιστοσύνη ποὺ ἔχεις στὸν Θεό, πρέπει νὰ τοὺς δέχεσαι σὰν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῇς· ἂν ὅμως σὲ συγχύζουν καὶ σὲ κάνουν μικρόψυχο, δύσπιστο, ἀμελῆ καὶ ὀκνηρὸ στὸ καλό, νὰ εἶσαι βέβαιος πὼς προέρχονται ἀπὸ τὸν ἐχθρό· καὶ μὴ τοὺς δίνῃς σημασία, ἀλλὰ ἀκολούθησε τὸν δρόμο σου καὶ τὴν ἐξάσκησί σου. Γιατὶ, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ποὺ σοῦ εἶπα, πλέον ἀπὸ κοινοῦ, γεννιῶνται στὴ καρδιά μας οἱ παρενοχλήσεις καὶ οἱ συγχύσεις, ἀπὸ τὰ περιστατικὰ τῶν ἀντιθέτων πραγμάτων, ποὺ μᾶς ἀκολουθοῦν σὲ αὐτὸν τὸν κόσμο.

Ἀλλὰ ἐσύ, γιὰ νὰ προφυλαχθῇς ἀπὸ αὐτὰ τὰ χτυπήματα τῆς συγχύσεως, μπορεῖς νὰ κάνῃς δυὸ πράγματα· τὸ ἕνα εἶναι νὰ σκεφθῇς σὲ ποιὸ εἶναι ἀντίθετα ἐκεῖνα τὰ περιστατικά· στὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχή; ἢ στὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν μας; Γιατὶ, ἂν εἶναι ἀντίθετα στὶς ἐπιθυμίες σου καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ σου (ὁ ὁποῖος εἶναι γενικὰ ὁ πρῶτος ἐχθρός σου), δὲν πρέπει νὰ τὰ ὀνομάζῃς ἀντίθετα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἔχῃς γιὰ εὐεργεσίες καὶ βοήθεια τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, ὁπότε καὶ μὲ χαρούμενη καρδιὰ καὶ εὐχαριστία νὰ τὰ ἀποδέχεσαι· ἐὰν ὅμως καὶ εἶναι ἀντίθετα στὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχή, δὲν πρέπει οὔτε γι᾽ αὐτὸ νὰ χάνῃς τὴν εἰρήνη τῆς καρδίας σου, ὅπως θὰ μάθῃς στὸ ἑπόμενο κεφάλαιο· τὸ ἄλλο εἶναι νὰ ὑψώσῃς τὸν νοῦ σου στὸ Θεό, καὶ μὲ μάτια κλειστὰ (χωρὶς νὰ θέλῃς νὰ γνωρίζῃς κάτι ἄλλο), νὰ δέχεσαι κάθε περιστατικὸ ἀπὸ τὸ σπλαγχνικὸ χέρι τῆς θείας πρόνοιάς του, σὰν πρᾶγμα γεμάτο ἀπὸ διάφορα ἀγαθά (64).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΖ΄

Τί πρέπει νὰ κάνουμε, ὅταν εἴμαστε πληγωμένοι.

Ὅταν βρίσκεσαι πληγωμένος, ἐπειδὴ ἔπεσες σὲ κάποιο ἁμάρτημα λόγῳ ἀδυναμίας σου ἢ καμιὰ φορὰ μὲ τὴν θέλησί σου γιὰ κακό σου, μὴ δειλιάσῃς· οὔτε νὰ ταραχθῇς γι᾽ αὐτό, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐπιστρέψῃς ἀμέσως στὸ Θεό, μίλησε ἔτσι· «Βλέπε, Κύριέ μου· ἔκανα τέτοια πράγματα σὰν τέτοιος ποὺ εἶμαι· οὔτε ἦταν δυνατὸ νὰ περίμενες καὶ τίποτα ἄλλο ἀπὸ ἐμένα τὸν τόσο κακοπροαίρετο καὶ ἀδύνατο, παρὰ ξεπεσμὸ καὶ γκρέμισμα».

Καὶ ἐδῶ, ξευτελίσου στὰ μάτια σου ἀρκετὴ ὥρα καὶ λυπήσου μὲ πόνο καρδιᾶς γιὰ τὴν λύπη ποὺ προξένησες στὸν Θεὸ καὶ χωρὶς νὰ συγχυσθῇς, ἀγανάκτησε κατὰ τῶν αἰσχρῶν σου παθῶν, ἰδιαιτέρως δὲ καὶ μάλιστα, ἐναντίον ἐκείνου τοῦ πάθους ποὺ ἔγινε αἰτία νὰ πέσῃς· ἔπειτα πὲς πάλι· «Οὔτε μέχρι ἐδῶ θὰ στεκόμουνα, Κύριέ μου, καὶ θὰ ἁμάρτανα χειρότερα, ἐὰν ἐσὺ δὲν μὲ κρατοῦσες μὲ τὴν πολὺ μεγάλη σου ἀγαθότητα».

Καὶ εὐχαρίστησέ τον καὶ ἀγάπησέ τον περισσότερο παρὰ ποτὲ θαυμάζοντας τὴν τόση μεγάλη εὐσπλαγχνία του, ὅτι καὶ παρόλο ποὺ λυπήθηκε ἀπὸ σένα, πάλι σοῦ δίνει τὸ δεξί του χέρι καὶ σὲ βοηθάει, γιὰ νὰ μὴ ξαναπέσῃς στὴν ἁμαρτία· τελευταία πὲς μὲ μεγάλο θάρρος στὴ μεγάλη εὐσπλαγχνία του· «Ἐσύ, Κύριέ μου, κάνε σὰν ἐκεῖνος ποὺ εἶσαι καὶ συγχώρεσέ με καὶ μὴν ἐπιτρέψῃς στὸ ἑξῆς νὰ ζῶ χωρισμένος ἀπὸ σένα, οὔτε νὰ ἀπομακρυνθῶ ποτέ, οὔτε νὰ σὲ λυπήσω πλέον».

Καὶ κάνοντας ἔτσι, μὴ σκεφθῇς ἂν σὲ συγχώρεσε, διότι αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο, παρὰ ὑπερηφάνεια, ἐνόχλησις τοῦ νοῦ, χάσιμο τοῦ καιροῦ καὶ ἀπάτη τοῦ διαβόλου, χρωματισμένη μὲ διαφόρες καλὲς προφάσεις. Γι᾽ αὐτό, ἀφήνοντας τὸν ἑαυτό σου ἐλεύθερα στὰ ἐλεήμονα χέρια τοῦ Θεοῦ, ἀκολούθησε τὴν ἄσκησί σου, σὰν νὰ μὴν εἶχες πέσει. Καὶ ἂν συμβῇ ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας σου νὰ ἁμαρτήσῃς πολλὲς φορὲς τὴν ἡμέρα (65) καὶ νὰ μείνῃς πληγωμένος, κάνε αὐτὸ ποὺ σοῦ εἶπα ὅλες τὶς φορές, ὄχι μὲ μικρότερη ἐλπίδα στὸ Θεό. Καὶ κατηγορώντας περισσότερο τὸν ἑαυτό σου καὶ μισώντας τὴν ἁμαρτία περισσότερο, ἀγωνίσου νὰ ζῇς μὲ περισσότερη προφύλαξι.

Αὐτὴ ἡ ἐκγύνασις δὲν ἀρέσει στὸ διάβολο· γιατὶ βλέπει πὼς ἀρέσει πολὺ στὸ Θεό, ἐπειδὴ καὶ μένει ντροπιασμένος ὁ ἀντίπαλος, βλέποντας ὅτι νικήθηκε ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ αὐτὸς εἶχε πρὶν νικήσει. Γι᾽ αὐτὸ καὶ διαφορετικοὺς ἀπατηλοὺς τρόπους χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ μὴ τὸ κάνουμε. Καὶ πολλὲς φορὲς πετυχαίνει τὸν σκοπό του ἐξαιτίας τῆς ἀμέλειάς μας καὶ τῆς λίγης φροντίδας ποὺ ἔχουμε στὸν ἑαυτό μας. Γι᾽ αὐτό, ὅσο ἐσὺ βρεῖς δυσκολία σὲ αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἐχθρό, τόσο περισσότερο πρέπει νὰ ἀγωνισθῇς νὰ τὸ κάνῃς πολλὲς φορές, ἀκόμη καὶ ἂν μία μόνο φορὰ ἔπεσες· μάλιστα πρέπει αὐτὸ νὰ κάνῃς, ἄν, ἀφοῦ ἁμαρτήσῃς, αἰσθάνεσαι ὅτι ἐνοχλεῖσαι καὶ συγχύζεσαι καὶ σὲ πιάνῃ ἀπελπισία γιὰ νὰ μπορέσῃς ἔτσι μὲ αὐτὸ νὰ ἀποκτήσῃς εἰρήνη καὶ γαλήνη στὴν καρδιά σου καὶ θάρρος μαζί· καὶ ἀφοῦ ὁπλισθῇς

μὲ αὐτὰ τὰ ὅπλα, νὰ στραφῇς στὸ Θεό.

Γιατὶ, αὐτὴ ἡ παρόμοια ἐνόχλησις καὶ ταραχὴ ποὺ ἔχει κάποιος γιὰ τὴν ἁμαρτία, δὲν γίνεται ἐπειδὴ μὲ αὐτὸ ποὺ ἔκανε λύπησε τὸν Θεό, ἀλλὰ γίνεται γιὰ τὸν φόβο τῆς δικῆς του καταδίκης· καὶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι, αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν φιλαυτία, ὅπως πολλὲς φορὲς εἴπαμε.

Ὁ τρόπος λοιπόν, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν εἰρήνη, εἶναι ὁ ἑξῆς· νὰ ξεχάσῃς τελειωτικὰ τὴν πτῶσι καὶ τὴν ἁμαρτία σου (66) καὶ νὰ παραδοθῇς στὴν σκέψι τῆς μεγάλης καὶ ἄφατης ἀγαθότητας τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτι, αὐτὸς μένει πολὺ πρόθυμος καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ συγχωρέσῃ κάθε ἁμαρτία, ὅσο καὶ ἂν εἶναι βαρειά, προσκαλώντας τὸν ἁμαρτωλὸ μὲ διάφορους τρόπους καὶ μέσα ἀπὸ διάφορους δρόμους, γιὰ νὰ ἔλθῃ σὲ συναίσθησι καὶ νὰ ἑνωθῇ μαζί του σὲ αὐτὴ τὴν ζωὴ μὲ τὴν χάρι του· στὴν δὲ ἄλλη, νὰ τὸν ἁγιάσῃ μὲ τὴ δόξα του καὶ νὰ τὸν κάνῃ αἰώνια μακάριο. Καὶ ἀφοῦ μὲ αὐτὲς καὶ παρόμοιες σκέψεις καὶ στοχασμούς, γαληνέψῃς τὸ νοῦ σου, τότε θὰ ἐπιστρέψῃς στὴν πτῶσι σου, κάνοντας ὅπως εἶπα πιὸ πάνω· κατόπιν, ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα τῆς ἐξομολογήσεως (τὴν ὁποία σὲ προτρέπω νὰ κάνῃς πολὺ συχνά), θυμήσου ὅλες σου τὶς ἁμαρτίες, καὶ μὲ νέο πόνο καὶ λύπη, γιὰ τὴν λύπη τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ πρόθεσι καὶ ἀπόφασι νὰ μὴ τὸν λυπήσῃς πλέον, φανέρωσέ τες ὅλες στὸν Πνευματικό σου καὶ κάνε μὲ προθυμία τὸν κανόνα ποὺ θὰ σοῦ ὁρίσῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΗ΄

Ποιά τακτικὴ ἔχει ὁ διάβολος στὸ νὰ πολεμᾷ γενικὰ καὶ νὰ παραπλανᾷ ἀνθρώπους διαφόρων καταστάσεων.

Γνώριζε, ἀγαπητέ, ὅτι ὁ διάβολος δὲν φροντίζει γιὰ τίποτα ἄλλο, παρὰ γιὰ τὴ δική μας ἀπώλεια, καὶ ὅτι δὲν πολεμάει ὅλους μὲ ἕνα καὶ τὸν ἴδιο τρόπο. Καὶ γιὰ νὰ ἀρχίσω νὰ σοῦ περιγράφω μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πολέμους του καὶ τὶς τακτικές τους καὶ τὶς ἀπάτες του, σοῦ παρουσιάζω πέντε καταστάσεις ἀνθρώπων. Μερικοὶ εἶναι στὴν ὑπηρεσία τῆς ἁμαρτίας χωρὶς κανένα λογισμὸ νὰ ἐλευθερωθοῦν· μερικοὶ πάλι, θέλουν νὰ ἐλευθερωθοῦν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπιχειροῦν· εἶναι καὶ ἄλλοι ποὺ μετὰ τὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν, πέφτουν μὲ μεγαλύτερη φθορὰ στὴν ἁμαρτία. Ἄλλοι νομίζουν ὅτι βαδίζουν στὴν τελειότητα, ἄλλοι ἀφήνουν τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς ποὺ ἔχουν καὶ ἄλλοι, τὴν ἀρετὴ ποὺ ἔχουν, τὴν κάνουν αἰτία κακίας. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς θὰ μιλήσω ξεχωριστά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΘ΄

Ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπάτη ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ διάβολος γιὰ ἐκείνους ποὺ κρατάει στὴν ὑπηρεσία τῆς ἁμαρτίας.

Ὅταν ὁ διάβολος κρατᾷ κάποιον στὴν ὑπηρεσία τῆς ἁμαρτίας, δὲν φροντίζει γιὰ τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ τὸν τυφλώνῃ περισσότερο καὶ νὰ τὸν βγάζῃ ἀπὸ κάθε καλὸ λογισμό, ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν παρακινήσῃ στὸ νὰ γνωρίσῃ τὴν πολὺ δυστυχισμένη του ζωή· καὶ ὄχι μόνον τὸν βγάζει ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς ποὺ τὸν καλοῦν στὴν ἐπιστροφὴ καὶ στὴν μετάνοια, βάζοντας στὸ νοῦ του ἄλλους λογισμοὺς κακοὺς καὶ ἀντίθετους, ἀλλὰ καὶ μὲ ἕτοιμες καὶ γρήγορες ἀφορμές, τὸν κάνει ὁ τρισκατάρατος νὰ πέφτῃ συχνὰ στὴν ἴδια ἁμαρτία ἢ σὲ ἄλλες μεγαλύτερες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες βγαίνει ὁ ταλαίπωρος ἁμαρτωλός, περισσότερο σκοτισμένος καὶ τυφλός, ὥστε μὲ τὴν τυφλότητά του φτάνει καὶ γκρεμίζεται στὴν συνήθεια τῆς ἁμαρτίας καὶ ἔτσι τρέχοντας ὁ ἄθλιος ἀπὸ τὴν πρᾶξι τῆς ἁμαρτίας σὲ μεγαλύτερη τυφλότητα καὶ πάλι ἀπὸ τὴν τυφλότητα σὲ μεγαλύτερα ἁμαρτήματα, κυκλογυρίζει σχεδὸν ὅλη τὴν ταλαίπωρη ζωή του μέχρι θανάτου, ἂν ὁ Θεὸς δὲν οἰκονομήσῃ τὴν σωτηρία του μὲ τὴν χάρι του.

Λοιπόν, ὅποιος βρίσκεται σὲ αὐτὴ τὴν πολὺ δυστυχισμένη κατάστασι, ἂν ἀγαπᾷ νὰ θεραπευθῇ, πρέπει νὰ δεχθῇ ἀμέσως τὸ γρηγορώτερο τὸν λογισμὸ ἐκεῖνον καὶ τὴν ἔμπνευσι, ποὺ τὸν προσκαλεῖ ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία στὴ μετάνοια καὶ πρέπει νὰ φωνάξῃ μὲ ὅλη του τὴν καρδιὰ στὸ Ποιητή του· «Κύριέ μου βοήθησέ με, βοήθησέ με γρήγορα καὶ μὴ μὲ ἀφήσῃς πλέον σὲ αὐτὸ τὸ σκοτάδι τῆς ἁμαρτίας»· ἂς μὴ σταματήσει νὰ ξαναλέῃ πολλὲς φορὲς τὸ ἴδιο καὶ νὰ φωνάζῃ μὲ αὐτὸ καὶ παρόμοιο τρόπο· καὶ ἀμέσως, ἀμέσως, ἂν εἶναι δυνατόν, ἂς ζητήσῃ βοήθεια καὶ συμβουλή, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν ἐχθρό· ἐὰν ὅμως δὲν μπορῇ νὰ πάῃ ἀμέσως, ἂς προστρέξῃ γρήγορα στὸν σταυρωμένο Ἰησοῦ καὶ ἂς προσπέσῃ στὰ Ἁγιά του πόδια μὲ τὸ πρόσωπο στὴ γῆ καὶ στὴ Θεοτόκο Μαρία, ζητώντας εὐσπλαγχνία καὶ βοήθεια· καὶ ἡ νίκη στέκεται σὲ αὐτὴ τὴν γρηγοράδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Λ΄

Ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπάτη, ποὺ μεταχειρίζεται ὁ διάβολος γιὰ ἐκείνους ποὺ γνωρίζουν τὸ κακό τους καὶ θέλουν νὰ ἐλευθερωθοῦν. Καὶ γιατὶ οἱ ἀποφάσεις μας πολλὲς φορὲς δὲν φέρνουν τὸ ἀποτέλεσμά τους.

Ἐκεῖνοι, ποὺ γνωρίζουν τὴν κακὴ ζωὴ ποὺ ζοῦν καὶ θέλουν νὰ τὴν ἀλλάξουν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μένουν πλανεμένοι καὶ νικημένοι ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ μὲ αὐτὰ τὰ ὅπλα· μετὰ ἀπὸ αὐτά· αὔριο, αὔριο· ἂς τελειώσω πρῶτα αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ παραδοθῶ μὲ περισσότερη ἀνάπαυσι στὴ χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ στὴ πνευματικὴ ζωή· ἂς κάνω αὐτὸ σήμερα καὶ αὔριο μετανοῶ. Παγίδα τοῦ ἐχθροῦ εἶναι αὐτή, ἀδελφέ, ἡ

ὁποία ἔπιασε πολλοὺς καὶ πιάνει ἀκόμη πιὸ πολὺ τὸν κόσμο. Αἰτία τῆς παγίδας αὐτῆς εἶναι ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ ἄγνοιά μας. Ἐπειδὴ καὶ σὲ μιὰ τέτοια ὑπόθεσι, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποτελεῖται καὶ κρέμεται ὅλη ἡ σωτηρία τῆς δικῆς μας ψυχῆς καὶ ὅλη ἡ τιμὴ τοῦ Θεοῦ, δὲν πιάνουμε γρήγορα ἐκεῖνο τὸ τόσο δυνατὸ ὅπλο καὶ νὰ ποῦμε στὸν ἑαυτό μας· τώρα, τώρα νὰ ζήσω πνευματικὴ ζωὴ καὶ ὄχι μετὰ ἀπὸ αὐτά· σήμερα, σήμερα νὰ μετανοήσω καὶ ὄχι αὔριο· τὸ τώρα καὶ τὸ σήμερα, εἶναι στὰ χέρια μου· τό, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὸ αὔριο εἶναι στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν μοῦ εἶχε δοθῇ τό, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὸ αὔριο, ποιός δρόμος σωτηρίας καὶ νίκης θὰ εἶναι αὐτός, τὸ νὰ θέλω πρῶτα νὰ πληγωθῶ καὶ ὕστερα νὰ θεραπευθῶ, τὸ νὰ κάνω πρῶτα τὶς νέες ἀταξίες μου καὶ νὰ συμορφώνωμαι;

Ὁπότε, ἂν θέλῃς νὰ φύγεις, ἀδελφέ, ἀπὸ αὐτὴ τὴν πλάνη καὶ νὰ νικήσῃς τὸν ἐχθρό, ἡ θεραπεία εἶναι, τὸ νὰ ὑπακούσῃς γρήγορα μὲ τὴν πρᾶξι στοὺς καλοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς θεῖες ἐμπνεύσεις, ποὺ σὲ καλοῦν σὲ μετάνοια καὶ νὰ μὴ δώσῃς καθόλου περιθώριο στὴ μέση, οὔτε νὰ πῇς, ὅτι ἐγὼ ἀποφάσισα ὁριστικὰ νὰ μετανοήσω μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ πιὰ δὲν μπορῶ νὰ ἀλλάξω· ὄχι γιατὶ οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς πολλὲς φορὲς εἶναι λανθασμένες καὶ πολλοὶ δείχνοντας ἐμπιστοσύνη σ᾽ αὐτές, ἐξαπατήθηκαν καὶ ἔμειναν ἀμετανόητοι γιὰ διάφορες αἰτίες.

Α΄. Γιατὶ οἱ δικές μας ἀποφάσεις δὲν εἶναι θεμελιωμένες πάνω στὴν ἀπιστία τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ στὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ· καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ συμβαίνει τὸ νὰ μὴ μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴν μεγάλη μας ὑπερηφάνεια, ἀπὸ τὴν ὁποία παρακινούμενοι, δίνουμε ἐμπιστοσύνη στὶς δικές μας ἀποφάσεις, πὼς εἶναι σταθερές. Ἀλλὰ τὸ φῶς γιὰ νὰ γνωρίσουμε αὐτὴ τὴν ὑπερηφάνεια καὶ ἀσθένειά μας καὶ ἡ βοήθεια γιὰ νὰ θεραπευτοῦμε, προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος παραχωρεῖ, ὅπως εἴπαμε προηγουμένως, νὰ πέσουμε καὶ μὲ τὴν πτῶσι, μᾶς προσκαλεῖ ἀντὶ νὰ ἐλπίζουμε στὸ δικό μας θάρρος καὶ ἐλπίδα, νὰ ἐλπίζουμε καὶ νὰ δίνουμε ἐμπιστοσύνη σὲ αὐτὸν μόνο· καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειά μας, μᾶς προσκαλεῖ στὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ μας. Θέλεις νὰ γνωρίζῃς, ἄνθρωπε, πότε εἶναι δυνατὲς καὶ στερεὲς οἱ ἀποφάσεις σου; Ὅταν δὲν ἔχῃς καμμία ἐμπιστοσύνη στὸ ἑαυτό σου καὶ ὅταν εἶναι ὅλες θεμελιωμένες μὲ ταπείνωσι στὴν ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος τοῦ Θεοῦ.

Β΄. Ὅταν κινούμαστε ἐμεῖς νὰ πάρουμε καμμία ἀπόφασι, σκεφπόμαστε μόνο τὴν ὡραιότητα καὶ δύναμι τῆς ἀρετῆς, ἡ ὁποία παρασύρει μὲ τὸ μέρος της τὴν θέλησί μας, ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἀσθενὴς καὶ ἀδύνατη· μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅμως, ὅταν παρουσιασθῇ ἡ δυσκολία καὶ ὁ κόπος, μὲ τὰ ὁποῖα ἀποκτᾶται ἡ ἀρετή, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀδύνατη καὶ νέα ἡ θέλησί μας, μικραίνει καὶ ἀποσύρεται πίσω καὶ στὴ συνέχεια μένουν ἄπρακτες οἱ ἀποφάσεις μας. Γι᾽ αὐτὸ ἐσὺ συνήθισε νὰ ἀγαπᾷς πολὺ περισσότερο τὶς δυσκολίες, ποὺ φέρνουν τὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν, παρὰ τὶς ἴδιες τὶς ἀρετές, καὶ ἀπὸ αὐτὲς τὶς δυσκολίες ἂς τρέφεται πάντα ἡ θέλησίς σου, πότε μὲ τὸ λίγο καὶ πότε μὲ τὸ πολύ, ἂν θέλῃς πραγματικὰ νὰ ἀποκτήσεις τὶς ἀρετές. Καὶ ἂς εἶσαι βέβαιος, ὅτι τόσο πιὸ γρήγορα καὶ πιὸ γενναῖα θὰ νικήσῃς τὸν ἑαυτό σου καὶ τοὺς ἐχθρούς σου, ὅσο

πιὸ γενναῖα ἀγκαλιάσεις τὶς δυσκολίες καὶ ὅσο περισσότερο τὶς ἀγαπᾷς.

Γ΄. Γιατὶ οἱ ἀποφάσεις μας μερικὲς φορὲς δὲν σκέφτονται τὶς ἀρετὲς καὶ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ δικό τους συμφέρον, τὸ ὁποῖο, συνήθως ἀκολουθεῖ τὶς ἀποφάσεις, ποὺ κάνουμε γιὰ τὶς πνευματικὲς τρυφὲς καὶ γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε θεῖα χαρίσατα. Ὁπότε ἐμεῖς, στὶς θλίψεις ποὺ μᾶς στενοχωροῦν πολύ, ἄλλη βοήθεια δὲν βρίσκουμε, παρὰ νὰ βάλουμε σκοπὸ καὶ νὰ ἀποφασίσουμε πῶς θὰ παραδοθοῦμε ὁλοκληρωτικὰ στὸ Θεὸ καὶ στὶς ἐξασκήσεις τῶν ἀρετῶν. Καὶ ἂν ἀγαπᾷς νὰ παραδοθῇς καὶ σύ, ἀδελφέ, σὲ αὐτό, ἂς εἶσαι στὸ καιρὸ τῶν πνευματικῶν τρυφῶν πολὺ ἐπιφυλακτικὸς καὶ ταπεινὸς στὶς ἀποφάσεις σου· ἰδιαίτερα ὅμως φυλάξου, νὰ μὴ δίνης ἐντολὲς στὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ μὴν κάνῃς τάματα, γιὰ νὰ μὴν τὰ παραβῇς καὶ πέσῃς στὴν ἁμαρτία· καὶ ὅταν βρίσκεσαι λυπημένος, ἡ ἀπόφασι καὶ ἡ γνώμη σου ἂς εἶναι νὰ ὑποφέρῃς εὐχάριστα τὸν σταυρὸ καὶ τὴν θλῖψι, καθὼς θέλει ὁ Κύριος, ἀποστρεφόμενος κάθε γήινη βοήθεια καὶ καμιὰ φορὰ ἀκόμη καὶ τὴν οὐράνια· μιὰ ἂς εἶναι ἡ ἀναζήτησίς σου καὶ μία ἡ ἐπιθυμία σου, νὰ βοηθῆσαι ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ μπορῇς νὰ ὑποφέρῃς κάθε τί ἀντίθετο, χωρὶς νὰ μολύνῃς τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς καὶ χωρὶς νὰ κάνῃς τὸν Θεό σου νὰ δυσανασχετήσῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΑ΄

Ἡ ἀπάτη ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ ἐχθρός, γιὰ ἐκείνους ποὺ νομίζουν ὅτι βαδίζουν στὴν τελειότητα.

Ὅταν ὁ ἐχθρὸς δὲν μπορῇ νὰ νικήσῃ οὔτε αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, οὔτε αὐτοὺς ποὺ ζητᾶνε νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ αὐτήν, ὅπως παραπάνω εἴπαμε, τότε τρέχει ὁ πονηρὸς στοὺς ἐναρέτους καὶ πολεμάει σὰν πανοῦργος νὰ τοὺς κάνῃ νὰ λησμονήσουν τοὺς ἐχθρούς, ποὺ εἶναι κοντά τους καὶ ἔμπρακτα τοὺς πολεμοῦν καὶ τοὺς βλάπτουν, νὰ ἐπιθυμοῦν ὅμως καὶ νὰ φαντάζωνται πάνω ἀπὸ τὴν δύναμί τους τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα (67) καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν κατάλληλο καιρὸ νὰ ἔχουν ἀποφασιστικοὺς σκοπούς, γιὰ νὰ φθάσουν στὴν τελειότητα. Αὐτὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ νὰ μὴ φροντίζουν αὐτοὶ γιὰ τὶς πληγές, μὲ τὶς ὁποῖες εἶναι πληγωμένοι, ἀλλά, νομίζοντας αὐτὲς τὶς ἐπιθυμίες καὶ ἀποφάσεις τῆς τελειότητας σὰν νὰ ἦταν ἔργα καὶ πράγματα, ὑπερηφανεύονται μὲ διαφόρους τρόπους. Ὁπότε, μὴ θέλοντας νὰ ὑποφέρουν στὴν πρᾶξι κάτι τὸ ἀντίθετο, οὔτε τὸ παραμικρὸ ἐμπόδιο ἢ ἕνα μικρὸ λόγο, χάνουν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸν καιρό τους σὲ μεγάλες μελέτες ἀποφάσεων, ἀποφασίζοντας δηλαδὴ μὲ τὸ νοῦ τους, νὰ ὑποφέρουν μεγάλες δοκιμασίες γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδή, ὅταν παίρνουν τὶς φαντασμένες αὐτὲς ἀποφάσεις, δὲν αἰσθάνονται καμμία θλῖψι καὶ ἀντίθεσι στὸ σῶμα τους, γι᾽ αὐτὸ νομίζουν οἱ ταλαίπωροι ὅτι βρίσκονται στὸ ὕψος ἐκείνων τῶν ἐναρέτων, ποὺ ὑποφέρουν μεγάλες δοκιμασίες ἔμπρακτα. Καὶ δὲν γνωρίζουν, πὼς ἄλλα εἶναι τὰ

λόγια καὶ οἱ ἀποφάσεις καὶ ἄλλα εἶναι τὰ ἔργα καὶ ἡ πραγματικότητα.

Λοιπόν, ἂν θέλῃς νὰ ἀποφύγῃς, ἀδελφέ, αὐτὴ τὴν ἀπάτη, ἀποφάσισε νὰ πολεμᾷς μὲ τοὺς ἐχθρούς, ποὺ σὲ πολεμοῦν πραγματικὰ καὶ ἀπὸ κοντὰ καὶ ἔτσι θὰ γνωρίσῃς φανερά, ἂν οἱ ἀποφάσεις ποὺ παίρνεις, εἶναι ἀληθινὲς ἢ ψεύτικες· δυνατὲς ἢ ἀδύνατες· καὶ ἔτσι θὰ βαδίσῃς στὴν ἀρετὴ καὶ τὴν τελειότητα, μέσα ἀπὸ τὸν δοκιμασμένο ἀσφαλῆ καὶ βασιλικὸ δρόμο.

Ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ἐκείνων, ποὺ δὲν σὲ ἐνοχλοῦν πρὸς τὸ παρόν, δὲν σὲ συμβουλεύω νὰ κάνῃς πόλεμο, πάρα μόνο ὅταν πιθανὰ ἀντιληφθῇς ὅτι μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου θὰ σὲ πολεμήσουν. Γιατὶ μὲ τὴν πρόγνωσι καὶ τὴν προμελέτη μπορεῖς νὰ προετοιμασθῇς μὲ γενναῖες ἀποφάσεις γιὰ νὰ ἀντισταθῇς· καὶ ὅταν ἔρθουν, μένουν ἄπρακτοι, ἀφοῦ σὲ βρίσκουν προετοιμασμένο. Γι᾽ αὐτὸ μὴ νομίσῃς ποτὲ ὅτι οἱ ἀποφάσεις σου πὼς νὰ ἔγιναν καὶ ἔργα καὶ πράξεις κι ἂν ἀκόμη ἐξασκήθηκες στὶς ἀρετὲς γιὰ λίγο χρόνο μὲ τοὺς κατάλληλους τρόπους· ἀλλὰ σὲ αὐτὰ ἂς εἶσαι ταπεινὸς καὶ νὰ φοβᾶσαι τὸν ἑαυτό σου καὶ τὴν ἀδυναμία σου· καὶ ἐλπίζοντας στὸ Θεό, τρέξε σὲ αὐτὸν μὲ συχνὲς δεήσεις γιὰ νὰ σὲ δυναμώνῃ καὶ νὰ σὲ φυλάῃ ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ μάλιστα ἀπὸ κάθε μικρὴ ὑπόληψι καὶ ἐλπίδα τοῦ ἑαυτοῦ σου. Γιατὶ ἂν ἐσὺ εἶσαι κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο ταπεινὸς στὸν ἑαυτό σου, πιθανὸν νὰ μὴν εἶσαι ἐλεύθερος τελείως ἀπὸ κάποια μικρὰ ἐλαττώματα (στὰ ὁποῖα σὲ ἀφήνει ὁ Θεὸς καμιὰ φορὰ γιὰ νὰ σὲ κάνῃ νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀδυναμία τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ γιὰ νὰ φυλάξῃ σὲ σένα κάποιο καλὸ ποὺ ἔχεις), παρόλα αὐτά, σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιθυμῇς καὶ νὰ παίρνῃς μεγάλες ἀποφάσεις, γιὰ νὰ ἀνέβῃς σὲ ψηλότερο βαθμὸ τελειότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΒ΄

Ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπάτη ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ διάβολος, γιὰ νὰ ἐγκαταλείψουμε τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς ποὺ βαδίζουμε.

Ἡ τέταρτη ἀπάτη μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἐπιτίθεται ὁ πονηρὸς διάβολος, ὅταν μᾶς δῇ ὅτι βαδίζουμε τὸν εὐθὺ δρόμο τῆς ἀρετῆς, εἶναι οἱ διάφορες ἐπιθυμίες, ποὺ ξεσηκώνει ἐναντίον μας, γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ ξεπέσουμε ἀπὸ τὴν ἐκγύμνασι τῶν ἀρετῶν στὶς κακίες. Γιὰ παράδειγμα, ὅταν ἕνας ἄρρωστος ὑποφέρῃ μὲ ὑπομονετικὴ θέλησι τὴν ἀρρώστια του, ὁ ἐχθρός, ποὺ γνωρίζει ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν μπορεῖ ἐκεῖνος νὰ ἀποκτήσῃ τὴν συνήθεια τῆς ὑπομονῆς, τοῦ παρουσιάζει μπροστά του πολλὰ καλὰ ἔργα, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ κάνῃ ἂν βρισκότανε σὲ ἄλλη κατάστασι καὶ φροντίζει νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἂν ἦταν ὑγιής, θὰ μποροῦσε νὰ ὑπηρετήσῃ καλύτερα τὸν Θεὸ καὶ νὰ ὠφελήσῃ καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους.

Ἀφοῦ τοῦ βάλλει αὐτὲς τὶς ἐπιθυμίες, πηγαίνει σιγὰ σιγά, αὐξάνοντάς τες κατὰ αὐτὸ

τὸν τρόπο, ποὺ τὸν κάνει νὰ θορυβῆται καὶ νὰ ταράζεται, γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὶς τελειώσῃ, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά του. Καὶ ὅσο τοῦ γίνονται μεγαλύτερες καὶ δυνατώτερες οἱ παρόμοιες ἐπιθυμίες, τόσο πιὸ πολὺ αὐξάνει καὶ ἡ ἐνόχλησις καὶ ἡ ταραχὴ τῆς καρδιᾶς του· καὶ μετὰ λίγο λίγο, μὲ ἱκανότητα τὸν καταφέρνει ὁ ἐχθρὸς ὥστε νὰ μὴν ὑπομένῃ πλέον τὴν ἀρρώστια του, ὄχι ὡς ἀρρώστια, ἀλλὰ ὡς ἐμπόδιο ἐκείνων τῶν ἀρετῶν, ποὺ μὲ πολλὴ ὄρεξι ἐπιθυμεῖ νὰ κάνῃ, γιὰ μεγαλύτερη ὠφέλεια. Καὶ ἀφοῦ τὸν φέρει σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο, μὲ πολλὴ ἱκανότητα τοῦ κλέβει ἀπὸ τὸ νοῦ ἐκεῖνο τὸν σκοπὸ ποὺ εἶχε γιὰ νὰ ὑπηρετήσει καλύτερα τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ περισσότερες ἀρετές. Καὶ ἔτσι, ἄλλο δὲν τοῦ ἀφήνει, παρὰ γυμνὴ καὶ μόνη τὴν ἐπιθυμία του νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια. Ἐπειδὴ ὅμως, σύμφωνα μὲ τὴν θέλησί του, δὲν τοῦ περνᾷ, συγχύζεται καὶ ταράσσεται σὲ τέτοιο σημεῖο, ποὺ γίνεται ἐντελῶς ἀνυπόμονος, καὶ ἔτσι φθάνει ὁ ἄθλιος νὰ πέσῃ στὴν κακία τῆς ἀνυπομονησίας, ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, ποὺ ἐξασκεῖτο ἀπὸ πρὶν χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνῃ καθόλου (68).

Ὁ τρόπος λοιπόν, γιὰ νὰ ἀντισταθῇς σὲ αὐτὴν τὴν ἀπάτη τοῦ διαβόλου, εἶναι ὁ ἑξῆς: Ὅταν βρεθῇς σὲ αὐτὴ τὴν κατάστασι τῆς ἀρρώστιας, ποὺ νὰ ἐνοχλῆσαι καὶ νὰ ταράσσεσαι, πρόσεχε καλά, νὰ μὴ δέχεσαι ἢ νὰ μὴν ὑποχωρῇς καθόλου στὶς ἐπιθυμίες ποὺ τότε σοῦ ἔρχονται, ὅσο καλὲς κι ἂν φαίνωνται. Γιατὶ, μὴ μπορώντας τότε νὰ τὶς κάνῃς ἔργο, ἀναγκαστικὰ συγχύζεσαι καὶ δὲν εἰρηνεύεις. Πρέπει λοιπόν, μὲ κάθε ταπείνωσι, ὑπομονὴ καὶ ὑποταγὴ νὰ πιστεύῃς, πὼς οἱ ἐπιθυμίες σου αὐτές, δὲν μποροῦν νὰ πάρουν ἐκείνη τὴν ἔκβασι καὶ τὸ τέλος ποὺ ἐπιθυμεῖς, ὄντας ἐσὺ περισσσότερο ἀδύνατος καὶ ἀστήρικτος ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἐσὺ λογαριάζεις· ἢ σκέψου ὅτι ὁ Θεὸς γιὰ τὶς κρυφὲς κρίσεις του ἢ καὶ γιὰ τὶς ἁμαρτίες σου, δὲν θέλει ἀπὸ σένα ἐκεῖνα τὰ καλὰ ποὺ ἐπιθυμεῖς, ἀλλὰ καλύτερα θέλει νὰ σὲ ἔχῃ ταπεινωμένο μὲ τὴν ὑπομονή, κάτω ἀπὸ τὸ γλυκὸ καὶ δυνατὸ χέρι τῆς θελήσεώς του.

Ἔτσι παρόμοια καὶ ἂν ἔχῃς κάποτε κανόνα ἀπὸ τὸν Πνευματικό σου γιὰ κανένα σου ἁμάρτημα καὶ γι᾽ αὐτὸ δὲν μπορεῖς, ὅπως ἐπιθυμεῖς, νὰ ἀκολουθῇς μὲ συνέπεια τὴν κάθε ἐνέργεια ποὺ κάνεις γιὰ εὐλάβεια, καὶ ἰδιαιτέρως τὴν θεία Κοινωνία, μὴ συγχυσθῇς καὶ ἐνοχληθῇς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τους· ἀλλὰ ἀφοῦ ἀποβάλῃς κάθε δικό σου θέλημα, φόρεσε ἐκεῖνο ποὺ ἀρέσει στὸ Θεὸ μὲ πόνο καρδιᾶς, λέγοντας μέσα σου. Ἄχ, ἐὰν τὸ μάτι τῆς θεϊκῆς πρόνοιας, δὲν ἔβλεπε σὲ μένα ἀχαριστίες καὶ ἐλαττώματα, ἐγὼ βέβαια, δὲν θὰ βρισκόμουν τώρα σὲ τέτοια ἀθλιότητα, νὰ στερηθῶ τὴ χάρι τῶν ἁγιωτάτων Μυστηρίων γι᾽ αὐτό, βλέποντας ὅτι ὁ Κύριος μου, μοῦ φανερώνει μὲ αὐτὸ τὴν ἀναξιότητά μου, ὑμνῶ καὶ δοξολογῶ στοὺς αἰῶνας τὸ ὄνομά του, λέγοντας πρὸς αὐτό: «Φιλανθρωπότατε Δέσποτα· ἐλπίζοντας καλὰ στὴν ἀγαθότητά σου, ἂν καὶ εἶμαι ἀνάξιος ὁ ἄθλιος νὰ σὲ δεχθῶ στὴν ψυχή μου μὲ τὸ μέσο τῶν θείων Μυστηρίων, μὲ ὅλα αὐτά, δὲν σταματῶ μὲ ἄλλον τρόπο νὰ σοῦ ἀνοίγω τὴν καρδιά μου, γιὰ νὰ μπαίνῃς πνευματικὰ σὲ αὐτή, νὰ τὴν χαροποιῇς καὶ νὰ τὴν δυναμώνῃς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ποὺ θέλουν νὰ τὴν χωρίσουν ἀπὸ σένα· καὶ παραμένω πάντα εὐχαριστημένος γιὰ ὅλα ἐκεῖνα, ποὺ ἀρέσουν στὰ μάτια σου, Δημιουργέ μου καὶ

Σωτῆρα μου· αὐτὸ μόνο ἐπιθυμῶ, τὸ θέλημά σου νὰ εἶναι καὶ τώρα καὶ πάντα ἡ τροφή μου καὶ ἡ δύναμίς μου· καὶ αὐτὴ μόνο τὴν χάρι, πολυαγαπητέ μου, σοῦ ζητῶ· ἡ ψυχή μου ἐλευθερωμένη ἀπὸ κάθε τί ποὺ δὲν σοῦ ἀρέσει, νὰ μένῃ πάντα ντυμένη μὲ τὴν στολὴ τῶν ἁγίων σου ἐντολῶν καὶ ἑτοιμασμένη στὸ νοητὸ ἐρχομό σου καὶ σὲ ὅ,τι ἄλλο ἐπιθυμεῖς νὰ μοῦ δώσῃς».

Ἂν φυλάξῃς αὐτὲς τὶς παραγγελίες, νὰ εἶσαι σίγουρος, ὅτι κάθε ἐπιθυμία τοῦ καλοῦ, ποὺ ἐσὺ δὲν μπορεῖς νὰ ὁλοκληρώσῃς, ποὺ προέρχεται εἴτε ἀπὸ τὴν φύσι, εἴτε ἀπὸ τὸν διάβολο, ποὺ θέλει νὰ σὲ ἐνοχλεῖ πάντα καὶ νὰ σὲ βγάζῃ πάντα ἀπὸ τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς· ἢ καὶ καμιὰ φορὰ ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ δοκιμασθῇ ἡ ὑποταγή σου στὸ θέλημά του· σὲ κάθε, λέγω, ἀνεκπλήρωτη ἐπιθυμία σου, θὰ ἔχῃς πάντα ἀφορμὴ νὰ εὐχαριστῇς τὸν Θεό σου, ὅπως τοῦ ἀρέσει. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀποτελεῖται ἡ ἀληθινὴ εὐλάβεια καὶ ἡ ὑπηρεσία ποὺ ζητάει ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐμᾶς.

Γνώριζε ἀκόμη καὶ αὐτό, ὅτι γιὰ νὰ μὴν ἀγανακτῇς καὶ χάνῃς τὴν ὑπομονὴ στὶς θλίψεις καὶ στοὺς πειρασμοὺς ποὺ ἔρχονται, ἀπὸ ὅποιο μέρος καὶ ἂν εἶναι, πρέπει νὰ χρησιμοποιῇς ἐκεῖνα τὰ δίκαια καὶ φρόνιμα μέσα, ποὺ συνηθίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ ὑπηρέτες τοῦ Θεοῦ, δηλαδή, τὸ νὰ μὴ δίνης ἐσὺ ἀφορμὴ σὲ αὐτές, τὸ νὰ παρακαλῇς τὸν Θεὸ νὰ σὲ ἐλευθερώνῃ ἀπὸ αὐτὲς καὶ ἄλλα παρόμοια· ὄχι ὅμως μὲ τόση ἐπιθυμία καὶ ἀφοσίωσι ὁλοκληρωτική, γιὰ νὰ ἐλευθερωθῇς ἀπὸ τὶς θλίψεις αὐτές, ἀλλὰ γιατὶ θέλει ὁ Θεὸς νὰ μεταχειριζώμαστε τὰ παρόμοια μέσα καὶ ὄργανα (69). Γιατὶ, ἐμεῖς δὲν γνωρίζουμε ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ μὲ τὰ μέσα αὐτὰ ἀπὸ τὴν θλῖψι ἐκείνη. Ὁπότε ἂν σὺ κάνῃς ἀλλιῶς, ζητώντας ὁλοκληρωτικὰ νὰ ἐλευθερωθῇς ἀπὸ τὶς θλίψεις, θὰ γκρεμισθῇς σὲ πολλὰ κακά, καὶ εὔκολα θὰ πέσῃς στὴν ἀνυπομονησία, μὲ τὸ νὰ μὴ γίνεται ἡ ἐλευθερία αὐτὴ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν προσπάθειά σου· ἢ ἡ ὑπομονή σου θὰ εἶναι ἐλαττωματική, καὶ δὲν θὰ εἶναι ὅλη ἀρεστὴ στὸ Θεό, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἄξια μικροῦ μισθοῦ.

Τέλος πάντων, σὲ πληροφορῶ ἐδῶ γιὰ μία κρυφὴ ἀπάτη τῆς φιλαυτίας, ἡ ὁποία συνηθίζει νὰ σκεπάζῃ τὰ ἐλαττώματά μας καὶ μὲ κάποιο τρόπο νὰ τὰ ἀποκρούῃ ὅπως στὸ παράδειγμα· βρίσκεται κάποιος ἄρρωστος, λίγο ὑπομονητικὸς στὴν ἀσθένειά του, ὁ ὁποῖος κρύβει τὴν ἀνυπομονησία του μὲ σκέπασμα κάποιου ζήλου φαινόμενης ἀρετῆς, λέγοντας πὼς ἡ λύπη του δὲν εἶναι ἀληθινὴ ἀνυπομονησία γιὰ τὸ μαρτύριο ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἀσθένεια, ἀλλὰ ὅτι λυπᾶται εὔλογα, ἢ γιατὶ αὐτὸς ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἀσθένεια, ἢ γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν, ἀηδιάζουν ἀπὸ τὴν ἀσθένειά του καὶ δυσανασχετοῦν καὶ βλάπτονται. Ἔτσι μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι καὶ ὁ φιλόδοξος, ποὺ συγχύζεται γιὰ τὴν δόξα ποὺ δὲν πῆρε, δὲν ἀποδίδει τὴν ἀφορμὴ τῆς ἀποτυχίας στὴ δική του ὑπερηφάνεια καὶ ματαιότητα, ἀλλὰ σὲ ἄλλες ἀφορμὲς καὶ προφάσεις. Ὅτι δὲ ἡ ρίζα τῆς μικροψυχίας καὶ συγχύσεως αὐτῶν, δὲν εἶναι γι᾽ ἄλλους ἢ γι᾽ ἄλλη αἰτία, παρὰ γιατὶ αὐτοὶ μισοῦν καὶ ἀποστρέφονται ἐκεῖνο, ποὺ εἶναι ἀντίθετο μὲ τὴν ἐπιθυμία τους, φανερὸ εἶναι· ἐπειδή, οὔτε ὁ παραπάνω ἄρρωστος φροντίζει καὶ συγχύζεται, γιατὶ οἱ ἴδιοι ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν, κοπιάζουν τὸ

ἴδιο ἢ ἀηδιάζουν καὶ βλάπτονται γιὰ τὴν ἀσθένεια κάποιου ἄλλου, παρὰ γιὰ μόνο τὴ δική του· οὔτε ὁ φιλόδοξος, ποὺ ἀναφέρθηκε, συγχύζεται τόσο γιὰ ἄλλες θλιβερὲς ὑποθέσεις, ποὺ τοῦ τυχαίνουν, ὅσο γιατὶ ἀπέτυχε νὰ τοῦ δοθεῖ ἡ θέσις ποὺ ἐπιθυμοῦσε. Ὁπότε, ἐσύ, γιὰ νὰ μὴ πέσῃς σὲ αὐτὸ τὸ σφάλμα καὶ σὲ ἄλλα, ὑπόφερε πάντα μὲ ὑπομονὴ κάθε κόπο καὶ ἐκπαίδευσι, ποὺ θὰ σὲ ἀκολουθήσῃ, ἀπὸ ὅποιου εἴδους ἀφορμὴ καὶ ἂν εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΓ΄

Ἡ τελευταία ἀπάτη, ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ διάβολος, γιὰ νὰ μᾶς γίνωνται αἰτία κακίας οἱ ἀρετὲς ποὺ ἀποκτήσαμε.

Τὸ πανοῦργο φίδι, δὲν σταματάει ποτὲ νὰ μᾶς πειράζῃ μὲ τὶς πανουργίες καὶ τὶς ἀπάτες του, ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὲς τὶς ἀρετές, ποὺ ἀποκτήσαμε, γιὰ νὰ μᾶς γίνωνται αὐτὲς αἰτίες φθορᾶς καὶ κακίας· ἐπειδή, συναρεσκόμενοι σὲ αὐτὲς καὶ στὸν ἴδιο μας τὸν ἑαυτό, φτάνουμε νὰ ὑψηλοφρονοῦμε, καὶ ὑψηλοφρονοῦντες πέφτουμε (φεῦ!) μετὰ ἀπὸ αὐτὰ στὴν κακία καὶ στὸ λάκκο τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς κενοδοξίας. Ὁπότε, γιὰ νὰ φυλαχθῇς, ἀδελφέ, ἀπὸ αὐτὸ τὸν κίνδυνο, συμμάζεψε ὅλο τὸ νοῦ σου στὴν καρδιά σου καὶ πολέμα πάντα αὐτὸ τὸν δαίμονα, σὰν νὰ κάθεσαι, σὲ μιὰ πλατιὰ καὶ εὐρύχωρη πολεμήστρα, στὴν ἀληθινὴ καὶ πολὺ βαθιὰ γνῶσι τῆς μηδαμινότητας τοῦ ἑαυτοῦ σου· σκεπτόμενος, πὼς ἀληθινὰ δὲν εἶσαι τίποτα ἄλλο, παρὰ τὸ μηδέν, καὶ πὼς δὲν μπορεῖς νὰ κάνῃς τίποτα, καὶ πὼς δὲν ἔχεις τίποτε ἄλλο, παρὰ ταλαιπωρίες, ἀρρώστιες, κακίες καὶ ἐλαττώματα, καὶ πὼς δὲν σοῦ ταιριάζει τίποτα ἄλλο, παρὰ αἰώνια καταδίκη. Καὶ ἀφοῦ βεβαιωθῇς σὲ αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, μὴν ἀφήσῃς ποτὲ τὸ νοῦ σου νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα τοῦ κόσμου, οὔτε κἂν ἀπὸ ἕνα παραμικρὸ λογισμὸ ἢ γεγονὸς ποὺ θὰ σοῦ τύχῃ, ἔχοντας βέβαιο καὶ σίγουρο, ὅτι ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ πράγματά σου εἶναι τόσο ἐχθρικά, ποὺ ἂν εἶχες παραδοθῆ στὰ χέρια τους, θὰ ἤσουν σίγουρα νεκρὸς ἢ πληγωμένος.

Καὶ γιὰ νὰ γυμνάζεσαι καλὰ καὶ νὰ κρατᾷς καλὰ τὴν ἀνωτέρω πολεμήστρα τῆς ἀληθινῆς γνώσεως τῆς μηδαμηνότητάς σου, χρησιοποίησε αὐτὸ τὸν κανόνα: Ὅσες φορὲς φέρεις τὸ νοῦ σου στὴ σκέψι τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ τῶν ἔργων σου, νὰ ὑπολογίζῃς πάντα μὲ ἐκεῖνο, ποὺ εἶναι δικό σου καὶ ὄχι μὲ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς χάριτός του· καὶ ἔπειτα, πίστευε τὸν ἑαυτό σου τέτοιο, ὅ,τι εἴδους τὸν βρίσκεις πὼς εἶναι μὲ τὴν δική σου δύναμι, γιὰ παράδειγμα· ἂν σκεφθῇς τὸν χρόνο, ποὺ ἦταν πρὶν νὰ δημιουργηθεῖς ἐσύ, θὰ δῇς ὅτι σὲ ὅλη ἐκείνη τὴν ἄβυσσο τῆς αἰωνιότητας ἤσουν ἕνα καθαρὸ μηδέν, οὔτε μποροῦσες νὰ κάνεις τίποτα, γιὰ νὰ λάβῃς τὴν ὕπαρξι· πάλι στὸν καιρὸ ποὺ ἔχεις τὴν ὕπαρξι, γιὰ μόνο τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἀφίνοντας σὲ αὐτὸν τὸ δικό του (τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ διαρκῆς πρόνοια, μὲ τὴν ὁποία κάθε ὥρα σὲ φυλάει), τί ἄλλο εἶσαι, παρὰ ἕνα μηδέν; Γιατὶ δὲν μένει καμμία

ἀμφιβολία, ὅτι στὸ πρῶτο σου μηδὲν (ἀπὸ τὸ ὁποῖο σὲ τράβηξε μὲ τὸ παντοδύναμό του χέρι ὁ Θεός), θὰ μποροῦσες νὰ γυρίσεις αὐτοστιγμεί, ἂν αὐτὸς σὲ ἀφήσῃ γιὰ μία μόνη στιγμή.

Εἶναι λοιπὸν φανερό, ὅτι μένοντας σὲ αὐτὴ τὴ φυσικὴ ὕπαρξι, μὲ τὴν δική σου δύναμι, δὲν μπορεῖς ποτὲ νὰ ὑπολογίσῃς τὸν ἑαυτὸ γιὰ κάτι ἢ νὰ θέλης νὰ σὲ ὑπολογίζουν οἱ ἄλλοι.

Ἔπειτα, ἂν σταθῇς καλὰ στὸ «εὖ εἶναι» τῆς χάριτος, πρέπει νὰ σκεφθῇς καλὰ πὼς ἂν ἡ δική σου φύσις γυμνωθῇ ἀπὸ τὴν θεία βοήθεια καὶ τὴν χάρι, ποιό καλὸ καὶ ἀξιόμισθο μπορεῖ ποτὲ νὰ κάνῃ αὐτὴ μόνη της; Βέβαια, τίποτα. Ὥστε μπορεῖς καὶ σὺ νὰ λὲς μὲ τὸν Παῦλο «δὲν ἐκοπίασα ἐγὼ ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι μαζί μου» (Α΄ Κορ. 15,10). Ἔπειτα, σκεπτόμενος ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τὰ πολλά σου περασμένα λάθη, καὶ ἐπιπλέον σὲ αὐτὰ τὰ ἄλλα πάρα πολλὰ κακὰ ποὺ θὰ ἔκανες, ἂν ὁ Θεὸς δὲν σὲ ἐμπόδιζε μὲ τὸ σπλαγχνικό του χέρι, θὰ βρῇς ὅτι οἱ παρανομίες σου μὲ τὸν πολλαπλασιασμό, ὄχι μόνο τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν χρόνων, στοὺς ὁποίους ἔγιναν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τῶν κακῶν σου πράξεων καὶ τῶν συνηθειῶν καὶ παθῶν σου (γιατὶ ἡ μία κακία καλεῖ καὶ παρασύρει στὸν ἑαυτό της τὴν ἄλλη), οἱ παρανομίες σου, λέω, μποροῦν νὰ φθάσουν σὲ ἕνα ἀριθμὸ σχεδὸν ἀμέτρητο καὶ σὺ θὰ γινόσουν ἕνας ἄλλος καταχθόνιος ἑωσφόρος.

Ὁπότε, ἂν δὲν θέλῃς νὰ εἶσαι ἅρπαγας καὶ κλέφτης τῆς ἀγαθότητας καὶ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ στὰ κτίσματά του, τὴν δόξα ὅμως τὴν κράτησε αὐτός, γιὰ νὰ δοξάζεται μόνος ὡς Δημιουργὸς ὅλων, γι᾽ αὐτὸ λέει, «τὴν δόξα μου δὲν θὰ τὴν δώσω σὲ ἄλλον» (Ἡσ. 42,8), ἀλλὰ θὰ μένῃς πάντα μὲ τὸν Κύριό σου καὶ νὰ δοξάζῃς αὐτὸν μόνο, ὅπως εἶναι δίκαιο, σὲ κάθε σου πρᾶξι ἀγαθή, ὡς ἀρχὴ καὶ μέση καὶ τέλος ὅλων τῶν ἀγαθῶν, πρέπει νὰ πιστεύῃς ὅτι ἐσὺ εἶσαι ὁ κατώτερος καὶ ὁ χειρότερος ὅλων τῶν ἀνθρώπων (70).

Καὶ γνώριζε καλά, ὅτι αὐτὴ ἡ κρίσις ποὺ κάνεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου, δὲν ἔχει καθόλου ὑπερβολή, γιὰ νὰ ἔχῃς ἀφορμὴ καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ ὑπερηφανεύεσαι· ἀλλὰ εἶναι δίκαια καὶ ἀληθινή, καὶ στὴ συνέχεια, αἰτία ταπεινώσεως, τὸ πὼς εἶσαι δηλαδὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους χειρότερος. Ἐὰν ὅμως καὶ σὺ νομίζεις πὼς γνωρίζοντας τὴν πονηριά σου, ξεπερνᾷς κατὰ αὐτὸ κάποιον ἄλλο, ποὺ φαντάζεται κάποιος κάτι γιὰ τὸν ἑαυτό του· γνώριζε ὅτι ὑστερεῖσαι καὶ σὺ πολὺ καὶ γίνεσαι χειρότερος ἀπὸ αὐτόν, ἂν καὶ θέλῃς νὰ σὲ ὑπολογίζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ νομίζεσαι ἀπὸ αὐτοὺς ὡς τέτοιος (ὡς ἄνθρωπος ποὺ μποροῦν νὰ ὑπολογίζουν), ὁ ὁποῖος γνωρίζεις ὅτι δὲν εἶσαι στὴν πραγματικότητα.

Λοιπόν, ἂν θέλῃς ἡ γνῶσις τῆς πονηριᾶς σου καὶ τῆς μηδαμηνότητάς σου νὰ κρατᾷ μακριὰ τοὺς ἐχθρούς σου καὶ νὰ σὲ κάνῃ ἀγαπητὸ στὸ Θεό, εἶναι ἀνάγκη, ὄχι μόνο νὰ περιφρονῇς τὸν ἑαυτό σου ὡς ἀνάξιο, καὶ στὴ συνέχεια ἄξιο ὅλων τῶν κακῶν, ἀλλὰ

καὶ νὰ θέλεις νὰ εἶσαι καταφρονημένος καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀποστρεφόμενος τὶς τιμές, χαιρόμενος στὶς κατηγορίες καὶ κάνοντας ὅλα ἐκεῖνα, ποὺ οἱ ἄλλοι ποὺ ἔχουν κοσμικὸ φρόνιμα περιφρονοῦν. Αὐτῶν τὴ γνώμη καὶ τὰ λόγια μὴ δεχθῇς καθόλου (71), οὔτε νὰ ἐγκαταλείψῃς αὐτὴ τὴν ἁγία πράξι τῆς περιφρονήσεως τοῦ ἑαυτοῦ σου, γιὰ νὰ γίνεται αὐτὸ ἀπὸ σένα, γι᾽ αὐτὸν καὶ μόνο τὸν σκοπὸ τῆς ταπεινώσεώς σου καὶ ὄχι γιὰ νὰ ἀρέσῃς στοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ σὲ ἔχουν σὲ ὑπόληψι.

Ἐὰν δὲ καὶ τύχει καμιὰ φορά, νὰ σὲ ἀγαποῦν πολὺ καὶ νὰ σὲ ἐπαινοῦν ἄλλοι γιὰ κάποιο καλὸ ποὺ σοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, στάσου καλὰ μαζεμένος μέσα στὸν ἑαυτό σου καὶ μὴ μετακινηθῇς καθόλου ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γνῶσι τῆς μηδαμινότητάς σου, ποὺ λέχθηκε παραπάνω, ἀλλὰ στρέψου πρῶτα στὸν Θεό, λέγοντας πρὸς αὐτὸν μὲ ὅλη σου τὴν καρδιά· «Ἂς μὴ γίνει ποτέ, Κύριέ μου, νὰ γίνω κλέφτης τῆς δικῆς σου τιμῆς καὶ χάριτος· σὲ σένα πρέπει αἶνος, τιμὴ καὶ δόξα· σὲ μένα ντροπή». «Σὲ σένα, Κύριε, ἡ δικαιοσύνη καὶ σὲ μένα ἡ ντροπὴ τοῦ προσώπου σου» (Δαν. 9,7)· «ὄχι σὲ μᾶς Κύριε, ὄχι σὲ μᾶς, ἀλλὰ δόξασε τὸ ὄνομά σου» (Ψαλμ. 113,9). «Ἡ δόξα δική σου καὶ ἐγὼ δικός σου δοῦλος» (Ἔσδρ. 4,29).

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ γύρισε πρὸς αὐτὸν ποὺ σὲ ἐπαινεῖ, μιλώντας ἔτσι μέσα σου μὲ τὸν λογισμό σου· ἀπὸ ποῦ αὐτὸς μὲ ἔχει γιὰ καλόν, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἄλλος καλὸς καὶ ἀγαθὸς παρὰ μόνος ὁ Θεός μου; «οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός» (Ματθ. 19,17). Γιατὶ, κάνοντας ἔτσι καὶ ἀποδίδοντας στὸ Θεὸ τὸ δικό του, θὰ κρατήσῃς μακριὰ τοὺς ἐχθροὺς καὶ θὰ γίνῃς ἄξιος νὰ δεχθῇς μεγαλύτερα χαρίσματα καὶ εὐεργεσίες ἀπὸ τὸν Θεό. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ ἐνθύμησις τῶν καλῶν ἔργων καὶ ἀρετῶν ποὺ κάνεις σὲ παρακινοῦν στὴν ὑπερηφάνεια, ἀμέσως σκέψου, πὼς τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι δικά σου (72) καὶ σὰν νὰ μιλᾷς μὲ αὐτά, πές:

«Ἐγὼ δὲν γνωρίζω πῶς φανερωθήκατε καὶ ἤρθατε στὸ νοῦ μου! Γιατὶ, ἐγὼ δὲν εἶμαι ἡ ἀρχή σας, ἀλλὰ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ ἡ χάρις του· ἐκεῖνος σᾶς δημιούργησε, σᾶς ἔθρεψε καὶ σᾶς διαφύλαξε, λοιπὸν αὐτὸν μόνον θέλω νὰ γνωρίζω γιὰ ἀληθινὸ καὶ ἀρχικὸ πατέρα καὶ αἴτιο, αὐτὸν νὰ εὐχαριστῶ καὶ σὲ αὐτὸν νὰ ἀποδίδω κάθε ἔπαινο».

Ἔπειτα, σκέψου, πὼς ὅλα τὰ ἔργα ποὺ ἔκανες, δὲν ἔφτασαν τὴν ἀναλογία καὶ τὴ συμμετρία στὸ φῶς καὶ στὴ χάρη ποὺ σοῦ παραδόθηκε, γιὰ νὰ γνωρίσῃς καὶ νὰ τὰ κάνῃς, ἀλλὰ πὼς εἶναι πολὺ ἀτελῆ καὶ πολὺ μακριὰ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ καθαρὸ σκοπὸ καὶ τὴν πρέπουσα ἐπιμέλεια, μὲ τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ τὰ κάνῃς. Ὁπότε, ἂν σκεφθῇς καλά, περισσότερο πρέπει νὰ ντρέπεσαι ἀπὸ τὶς ἀρετές σου, παρὰ νὰ σοῦ ἀρέσουν αὐτὲς μάταια καὶ νὰ ὑπερηφανεύεσαι γιὰ αὐτές. Γιατὶ εἶναι ἀληθινό, ὅτι οἱ φυσικὲς ἀρετὲς τοῦ Θεοῦ, τὶς ὁποῖες πρέπει νὰ μιμούμαστε, αὐτὲς ἀπὸ μόνες τους εἶναι καθαρὲς καὶ πολὺ τέλειες, μολύνονται κατὰ κάποιο τρόπο καὶ μειώνονται ἀπὸ τὶς ἀτέλειες καὶ ἐλλείψεις τῆς δικῆς μας μιμήσεως (73).

Ἀκόμη, σύγκρινε τὰ ἔργα σου μὲ ἐκεῖνα τῶν ἁγίων καὶ ἀληθινῶν φίλων καὶ δούλων τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ γνωρίσῃς, ὅτι τὰ μεγαλύτερα καὶ καλύτερα ἔργα τὰ δικά σου, εἶναι πολὺ τιποτένια καὶ πολὺ μικρῆς ἢ καθόλου τιμῆς, ἂν τὰ συγκρίνῃς πάλι μὲ ἐκεῖνα τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἔκανε γιὰ σένα στὰ Μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Σταυροῦ του (τὰ ὁποῖα νὰ ὑπολογίσῃς ὄχι σὰν ἔργα Θεοῦ, ἀλλὰ καθ᾽ ἑαυτὰ μόνον ὡς ἔργα ἀνθρώπου) καὶ ἂν σκεφθῇς τὴν καθαρότητα τῆς ἀγάπης του, τὴν ἀναμαρτησία, μὲ τὴν ὁποία τὰ ἔκανε, θὰ γνωρίσῃς ὅτι ὅλα σου τὰ ἔργα καὶ οἱ ἀρετές, εἶναι σχεδὸν ἁμαρτίες καὶ ἀκαθαρσίες. Γιατὶ γράφτηκε· «ὅλη ἡ δικαιοσύνη μας εἶναι σὰν βρώμικο ροῦχο» (Ἡσ. 64,6)· ἢ πολὺ περισσότερο, χειρότερες ἀπὸ τὸ τίποτα.

Τελευταῖα, ἂν ἐξυψώσῃς τὸν νοῦ σου στὴ θεότητα καὶ στὴν ἄπειρη μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ σου, «ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου, οὐδὲ ὁ οὐρανὸς εἶναι καθαρός», ὅπως γράφτηκε (Ἰὼβ 15,15), καὶ στὴν ὑπηρεσία καὶ λατρεία ποὺ τοῦ πρέπει, θὰ δῇς καθαρά, ὅτι ὄχι ὑπερηφάνεια καὶ ὑψηλοφροσύνη, ἀλλὰ μεγάλος τρόμος καὶ φόβος πρέπει νὰ σοῦ δημιουργηθῇ σὲ κάθε σου ἔργο, ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἅγιο, ὅσο καὶ ἂν εἶναι πολὺ τέλειο καὶ ὅτι μόνο χρεωστᾶς νὰ πῇς μὲ ὅλη σου τὴν καρδιὰ στὸ Θεό, ἐκείνη τὴν ταπεινὴ φωνὴ τοῦ Τελώνου· «ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ» (Λουκ. 18,13).

Ἀκόμη σοῦ παραγγέλνω νὰ μὴν εἶσαι εὔκολος στὸ νὰ φανερώνῃς τὰ χαρίσματα, ποὺ σοῦ κάνει ὁ Θεός. Γιατὶ, αὐτὸ σχεδὸν πάντα, δὲν ἀρέσει στὸ Θεό, καθὼς ὁ ἴδιος μᾶς δίδαξε μὲ τὴν παρακάτω ἱστορία.

Φανερώθηκε μιὰ φορὰ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σὰν εἶδος βρέφους, σὲ ἕνα εὐλαβῆ καὶ ἐνάρετο, καὶ ἐκεῖνος γνωρίζοντας πὼς ἦταν ὁ Κύριος, τὸν παρεκάλεσε μὲ ἁπλότητα νὰ τοῦ πῇ τὸν ἀγγελικὸ ἀσπασμό, καθὼς συνηθίζεται νὰ λέγεται ἀπὸ ὅλους, δηλαδὴ τό, Θεοτόκε Παρθένε· ἄρχισε τὸ πανάγιο ἐκεῖνο βρέφος νὰ λέγῃ μὲ προθυμία· «Χαῖρε, Κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί». Καὶ ἐδῶ στάθηκε, καὶ δὲν θέλησε μὲ τὰ ὑπόλοιπα λόγια νὰ ἐπαινέσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ πῇ: «Καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου». Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνος τὸν παρακαλοῦσε νὰ πῇ καὶ τὸν παρακάτω στίχο καὶ τὰ ὑπόλοιπα, αὐτὸ ἐξαφανίσθηκε, ἀφίνοντας τὸν δοῦλο του σὲ μεγάλη χαρά. Καὶ μὲ τὸ δικό του παράδειγμα, φανέρωσε σὲ αὐτὸν αὐτὴ τὴν οὐράνια διδασκαλία, δηλαδή, τὸ νὰ μὴν ἐπαινῇ ποτὲ κανεὶς τὸν ἑαυτό του καὶ τὶς χάρες ποὺ ἔχει. Λοιπόν, μάθε καὶ σὺ νὰ ταπεινώνεσαι καὶ νὰ μὴν ἐπαινῆσαι μόνος σου, γνωρίζοντας τὸν ἑαυτό σου καὶ ὅλα τὰ ἔργα σου, πὼς εἶναι ἕνα τίποτα. «Ἂς σὲ ἐγκωμιάζῃ ὁ γείτονας, καὶ ὄχι τὸ δικό σου στόμα, ξένος καὶ ὄχι τὰ δικά σου χείλη» (Παροιμ. 27, 2).

Αὐτὸ εἶναι τὸ θεμέλιο ὅλων τῶν ἀρετῶν (74)· ὁ Θεὸς μᾶς δημιούργησε ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ τώρα ποὺ εἴμαστε ὄντα ἐξ αἰτίας του, θέλει νὰ θεμελιώσῃ ὅλη τὴν πνευματικὴ οἰκοδομὴ πάνω σὲ αὐτή μας τὴ γνῶσι, ὅτι δηλαδή, ἀπὸ μόνοι ἂς εἴμαστε ἕνα μηδὲν καὶ ὅσο περισσότερο ἐμβαθύνουμε σὲ αὐτήν, τόσο περισσότερο θὰ μεγαλώσῃ ἡ οἰκοδομή· καὶ ὅσο περισσότερο χῶμα βγάζουμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ βάθος, δηλαδή, ὅσο,

περισσότερο γνωρίζουμε τὰ ἐλαττώματα καὶ τὶς ἀθλιότητές μας, τόσο καὶ ὁ θεϊκὸς ἀρχιτέκτονας θὰ βάλῃ πλέον στερεὲς πέτρες, γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν πνευματικὴ αὐτὴ οἰκοδομή. Καὶ μὴ νομίζῃς, παιδί μου, ὅτι μπορεῖς νὰ ἐμβαθύνῃς κάποτε σὲ αὐτὴ τὴν γνῶσι, ὅσο φτάνει. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο· μάλιστα, κάνε στὸν ἑαυτό σου αὐτὸ τὸν λογαριασμό, ὅτι ἂν καὶ ἦταν δυνατὸν νὰ παραδοθῇ σὲ κανένα δημιούργημα τέτοιο πρᾶγμα, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ βρεθῇ ἄλλο πιὸ βαθὺ βάθος νὰ ἐρευνήσῃ, παρὰ ἡ δική σου μηδαμινότητα.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν γνῶσι καλὰ βαλμένη στὴ πρᾶξι, μποροῦμε νὰ ἔχουμε κάθε καλό· καὶ χωρὶς αὐτὴν εἴμαστε σχεδὸν τίποτα, ἀκόμη καὶ ἂν θέλαμε νὰ κάνουμε τὰ ἔργα ὅλων τῶν ἁγίων καὶ νὰ εἴμαστε ἀπασχολημένοι πάντα μὲ τὸν Θεό· ὦ μακάρια γνῶσι, ποὺ μᾶς κάνεις εὐτυχισμένους στὴ γῆ καὶ δοξασμένους στὸν οὐρανό! ὦ φῶς ποὺ βγαίνεις ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ κάνεις λαμπρὲς καὶ καθαρὲς τὶς ψυχές! ὦ χαρὰ ποὺ δὲν ἀναγνωρίζεσαι πὼς λάπεις ἀνάμεσα στὶς ἀκαθασίες μας! ὦ μηδέν, τὸ ὁποῖο σὰν γνωρισθῇς, μᾶς κάνεις κυρίους τοῦ σύμπαντος! Δὲν μπορῶ νὰ χορτάσω ποτέ, μιλώντας σου σχετικὰ μὲ αὐτό, ἀγαπητέ. Ἂν θέλῃς νὰ ἐπαινέσῃς τὸν Θεό, κατηγόρησε τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ ἐπιθυμῇς νὰ κατηγορῆσαι ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ταπεινώσου σὲ ὅλους καὶ κάτω ἀπὸ ὅλους, ἂν θέλῃς νὰ ὑψώσῃς τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἑαυτό σου σ᾽ αὐτόν. Ἂν ἐπιθυμῇς νὰ τὸν βρῇς, μὴν ὑψώνεσαι, γιατὶ αὐτὸς φεύγει· ταπεινώνου καὶ ταπεινώσου ὅσο μπορεῖς· καὶ αὐτὸς θὰ ἔλθη νὰ σὲ βρῇ καὶ νὰ σὲ ἀγκαλιάσῃ· καὶ τόσο θέλει νὰ σὲ δεχθῇ καὶ ἑνωθῇ σφικτὰ μαζί σου μὲ ἀγάπη, καὶ τόσο πλέον ἀγαπητά, ὅσο περισσότερο ἐσὺ ταπεινώνεσαι στὰ μάτια του καὶ ὅσο θέλεις νὰ ταπεινώνεσαι καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ὅλοι νὰ σὲ ἀποστρέφωνται, σὰν ἕνα πρᾶγμα συγχαμερό.

Λοιπόν, γιὰ τὴν τόση χάρι, ποὺ σοῦ κάνει, ἀδελφέ, ὁ Θεός, ὁ τόσο λυπημένος ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ σὲ ἑνώσῃ μὲ τὸν ἑαυτό του, κάνε καὶ σὺ αὐτό, τὸ νὰ νομίζῃς δηλαδὴ τὸν ἑαυτό σου ἀνάξιο καὶ χειρότερο ἀπὸ ὅλους καὶ μὴ παραλείπῃς συνεχῶς, νὰ εὐχαριστῇς καὶ νὰ εἶσαι χρεώστης ἐκείνων, ποὺ γίνονται ἀφορμὴ νὰ ταπεινώνεσαι· δηλαδὴ σὲ ἐκείνους ποὺ σὲ περιφρόνησαν ἢ καὶ σὲ περιφρονοῦν συνέχεια. Καὶ ἂν ἄθελά σου καὶ μὲ κακὴ ὄρεξι τῆς καρδιᾶς σου, ὑποφέρεις τὶς περιφρονήσεις τους, ὅμως ἀγωνίσου ὅσο μπορεῖς, νὰ μὴ δείχνῃς κανένα ἐξωτερικὸ σημάδι ὅτι σοῦ κακοφαίνονται.

Καὶ ἂν μὲ ὅλες αὐτὲς τὶς σκέψεις καὶ λογαριασμούς, ποὺ εἶναι πολὺ ἀληθινές, ἡ πανουργία τοῦ διαβόλου καὶ ἡ ἀγνωσία καὶ κακὴ κλίσι ἡ δική μας, θὰ μποροῦσαν νὰ ἤθελαν ὑπερισχύσῃ σὲ μᾶς, μὲ τρόπο ποὺ οἱ λογισμοὶ τῆς ὑψηλοφροσύνης νὰ μὴ λείπουν ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς ἐνοχλοῦν καὶ νὰ πληγώνουν τὴν καρδιά μας, ἀκόμη καὶ τότε εἶναι καιρὸς κατάλληλος, τόσο περισσότερο νὰ ταπεινωνώμαστε καὶ νὰ περιφρονοῦμε καὶ νὰ μισοῦμε τὸν ἑαυτό μας, ὅσο ἀπὸ τὴν δοκιμὴ βλέπομε, πὼς πολεμοῦμε, ναί, καὶ ἀγωνιζόαστε μὲ ὅλες μας τὶς δυνάμεις, γιὰ νὰ λυτρωθοῦμε ἀπὸ αὐτό· δὲν μποροῦμε ὅμως νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὴν τυραννία του, ἐπειδὴ καὶ

πάσχουμε ἀπὸ τὶς ἐνοχλήσεις τῆς ὑπερηφάνειας, ἡ ὁποία ἔχει τὴν ρίζα καὶ ἀρχὴ στὴν μάταιη καὶ καταραμένη ὑπόληψι τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἔτσι θὰ βγάλη ἀπὸ τὸ πικρὸ φαρμάκι μέλι, ὑγεία ἀπὸ τὶς πληγὲς καὶ ταπείνωσι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ὑπερηφάνεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΔ΄

Μερικὲς γνώσεις ποὺ εἶναι χρήσιμες, γιὰ νὰ νικήσουμε τὰ πάθη καὶ νὰ ἀκοκτήσουμε νέες ἀρετές.

Ἂν καὶ σοῦ εἶπα ὡς τώρα πολλά, δείχνοντάς σου τὸν τρόπο ποὺ θὰ χρησιμοποιῇς, γιὰ νὰ νικήσῃς τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ ὁπλισθῇς ἀπὸ τὶς ἀρετές, ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ σοῦ παραγγείλω ἀκόμη καὶ μερικὰ ἄλλα.

Καὶ Α΄ σοῦ λέω αὐτό: Ἂν θέλεις, ἀδελφέ, νὰ ἀποκτήσῃς τὶς ἀρετές, νὰ μὴν ἀκολουθήσῃς τὴν τάξι ποὺ μεταχειρίζονται κάποιοι καὶ κάνουν πνευματικὲς ἀσκήσεις στὶς ἑπτὰ ἡμέρες τῆς ἑβδομάδας, ἄλλη ἄσκησι γι᾽ ἄλλη ἀρετὴ καὶ ἄλλη γι᾽ ἄλλη, ὄχι· ἀλλὰ ἡ τάξις τῆς δικῆς σου ἐξασκήσεωςς ἂς εἶναι τὸ νὰ κάνῃς πόλεμο ἀντίθετο σὲ ἐκεῖνα τὰ πάθη, ποὺ πάντα σὲ πειράζουν καὶ σὲ ζημίωσαν καὶ ἀκόμη συνέχεια σὲ ζημιώνουν, νὰ στολίζεσαι ὅμως ἀπὸ τὶς ἀντίθετες ἀρετὲς τῶν παθῶν σου, ὅσο περισσότερο μπορεῖς. Γιατὶ, ἂν ἀποκτήσῃς αὐτὲς τὶς ἀρετές, τὶς ἀντίθετες μὲ τὰ πάθη ποὺ σὲ πειράζουν, βέβαια καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ἀρετές, μὲ εὐκολία καὶ μὲ λίγες πράξεις, θὰ τὶς ἀποκτήσῃς· τὴν κάθε μία στὸν κατάλληλό της καιρὸ καὶ τὴν συνηθισμένη αἰτία της· ἐπειδὴ οἱ ἀρετὲς εἶναι πάντα μαζὶ συνδεδεμένες καὶ ὅποιος ἔχει μία ἐντελῶς, ὅλες τὶς ἄλλες τὶς ἔχει πρόχειρες στὴν πόρτα τῆς καρδιᾶς του.

Β΄. Μὴν ἀναβάλλῃς ποτὲ χρόνο γιὰ τὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν, οὔτε ἡμέρες, οὔτε βδομάδες, οὔτε μῆνες, οὔτε χρόνια. Ἀλλὰ σχεδόν, πάντα νὰ ἀγωνίζεσαι, σὰν νὰ γεννήθηκες τότε· καὶ σὰν νέος στρατιώτης, πολέμα συνέχεια καὶ βάδιζε στὸ ὕψος τῆς τελειότητάς τους καὶ μὴ σταματήσῃς οὔτε στιγμή. Γιατὶ, τὸ νὰ σταθῇς στὸ δρόμο τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς τελειότητας, δὲν εἶναι τὸ νὰ πάρης ἀναπνοὴ καὶ δύναμι, ἀλλὰ τὸ νὰ στραφῆς πίσω ἢ νὰ ἀδυνατήσῃς περισσότερο.

Τὸ νὰ σταθῇς, ἐγὼ ἐννοῶ, τὸ νὰ νομίζῃς ὅτι ἀπόκτησες ἐντελῶς τὴν ἀρετὴ καὶ τὸ νὰ ψάχνεις λίγο τὶς μικρὲς παραλείψεις, ποὺ ἔχεις ἀκόμη, ἢ καὶ τὶς ἀφορμὲς καὶ τὰ αἴτια, ποὺ σὲ προσκαλοῦν σὲ πράξεις ἄλλης νέας ἀρετῆς. Ὁπότε, ἂς εἶσαι πάντα γνωστικὸς καὶ θερμὸς καὶ ἐπιδέξιος, γιὰ νὰ μὴ χάσῃς οὔτε κἂν μία παραμικρὴ ἀφορμὴ καὶ αἰτία ἀρετῆς. Ἀγάπα ὅλες τὶς ἀφορμὲς καὶ αἰτίες, ποὺ σὲ παρακινοῦν στὴν ἀρετὴ καὶ μάλιστα σὲ ἐκεῖνες τὶς αἰτίες, ποὺ περισσότερο εἶναι δύσκολες νὰ νικηθοῦν. Ἐπειδὴ καὶ οἱ πράξεις ποὺ γίνονται γιὰ νὰ νικηθοῦν οἱ δυσκολίες τῶν ἀρετῶν, πιὸ γρήγορα δημιουργοῦν τὶς συνήθειες τῶν ἀρετῶν καὶ μὲ βαθυτέρη ρίζα.

Ἐκεῖνες ὅμως τὶς αἰτίες, ποὺ μποροῦν νὰ σὲ παρακινήσουν στὸ πειρασμὸ τῆς σάρκας, ἀπόφευγε μὲ κάθε φιλοπονία καὶ γρήγορα, ὅπως προηγουμένως σοῦ εἶπα.

Γ΄. Νὰ εἶσαι φρόνιμος καὶ διακριτικὸς στὶς ἐξωτερικὲς ἐκεῖνες ἀρετές, ποὺ μποροῦν νὰ προξενήσουν ζημιὰ καὶ ἀσθένεια στὸ σῶμα, ὅπως εἶναι τὸ νὰ τὸ βασανίζῃς μὲ ὑπερβολικὲς νηστεῖες, ἀγρυπνίες, μελέτες καὶ ἄλλα παρόμοια· γιατὶ αὐτές, πρέπει νὰ ἀποκτῶνται λίγο λίγο καὶ μὲ τοὺς βαθμούς τους, ὅπως θὰ πῶ πιὸ κάτω. Γιὰ τὶς ἄλλες ἀρετές, ποὺ εἶναι ὁλοκληρωτικὰ ἐσωτερικὲς καὶ ψυχικές, καθὼς εἶναι τὸ νὰ ἀγαπᾷς τὸν Θεό, τὸ νὰ καταφρονῇς τὸν κόσμο, τὸ νὰ ταπεινώνεσαι στὰ ἴδια τὰ μάτια σου, τὸ νὰ μισεῖς τὰ πάθη καὶ τὴν ἁμαρτία, τὸ νὰ εἶσαι ὑπομονητικὸς καὶ πρᾶος, τὸ νὰ ἀγαπᾷς ὅλους καὶ ὅποιον σὲ ζημιώνει καὶ ἄλλα παρόμοια, αὐτὲς τὶς ἀρετές, λέω, δὲν σοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ τὶς ἀποκτήσῃς λίγο λίγο, οὔτε νὰ ἀνέβῃς στὴν τελειότητά τους μὲ βαθμοὺς καὶ σκαλοπάτια, ἀλλὰ βιάσου νὰ κάνεις γι᾽ αὐτὲς κάθε πρᾶξι ὅσο μπορεῖς, τὸ γρηγορώτερο.

Δ΄. Ὅλος σου ὁ λογισμός, ὅλη ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ καρδιά, ἂς μὴ λογίζεται, οὔτε νὰ ἐπιθυμῇ, οὔτε νὰ θέλῃ ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ νικήσῃς ἐκεῖνο τὸ πάθος, ποὺ πολεμᾷς καὶ σὲ πολεμεῖ καὶ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ἀρετή, ποὺ εἶναι ἀντίθετη σὲ αὐτό· αὐτὸ ἂς εἶναι γιὰ σένα ὅλος ὁ κόσμος, αὐτὸς ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ· αὐτὸ ἂς εἶναι ὅλος σου ὁ θησαυρὸς καὶ αὐτὸ ἂς εἶναι ὅλος σου ὁ σκοπός, γιὰ νὰ ἀρέσεις καὶ μὲ αὐτὸ στὸ Θεό· ἂν τρῷς, ἂν νηστεύῃς, ἂν κοπιάζῃς, ἂν ἀναπαύεσαι, ἂν ἀγρυπνᾷς, ἂν κοιμᾶσαι, τὸ ὁποῖο γίνεται μέσα στὸ σπίτι σου καὶ ἂν εἶσαι ἔξω, ἂν προσέχῃς στὶς εὐλάβειες καὶ στὰ ἐργόχειρα, ὅλα αὐτὰ ἂς κατευθύνωνται καὶ ἂς ἀποβλέπουν στὸ νὰ κυριεύσῃς καὶ νικήσῃς ἐκεῖνο τὸ πάθος καὶ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ἀντίστοιχη ἀρετή.

Ε΄. Ἂς εἶσαι ἔχθρος κοινὸς ὅλων τῶν ἐπιγείων ἡδονῶν καὶ ἀπολαύσεων. Γιατὶ, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, θὰ πολεμηθῇς λιγώτερο ἀπὸ τὶς ἄλλες κακίες, οἱ ὁποῖες ὅλες ἔχουν γιὰ ρίζα τους τὴν ἡδονή. Ὅταν αὐτὴ κοπῇ μὲ τὸ μῖσος του ἑαυτοῦ μας, χάνουν ἐκεῖνες τὴν δύναμί τους. Γιατὶ, ἂν θελήσῃς ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος νὰ πολεμήσῃς κάποια κακία, νὰ ποῦμε ἀκριβῶς, κάποια μερικὴ εὐχαρίστησι, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ προσέχῃς σὲ ἄλλες ἐπίγειες ἡδονές, ἂν καὶ ὄχι θανάσιμες, ἀλλὰ συγγνωστὲς καὶ ἐλαφριές, βέβαια, ὁ πόλεμός σου θὰ εἶναι σκληρός, αἱματώδης καὶ πολὺ ἀβέβαιος καὶ στὴ συνέχεια καὶ ἡ νίκη σου θὰ εἶναι σπάνια. Γι᾽ αὐτό, νὰ θυμᾶσαι πάντα ἐκεῖνες τὶς θεῖες ἀποφάσεις· «Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴ ζωή του, θὰ τὴν χάσῃ· αὐτὸς ὅμως ποὺ δὲν λογαριάζει τὴ ζωή του, ὅσο ζεῖ αὐτὸς ὁ κόσμος, θὰ τὴν φυλάξῃ γιὰ τὴν αἰώνια ζωή» (Ἰωάν. 12,25). «Ἀδελφοί, εἴμαστε ὀφειλέτες, ἀλλὰ ὄχι ὡς πρὸς τὸν σαρκικὸ ἄνθρωπο, ποὺ ἀπαιτεῖ διαγωγὴ σύμφωνη μὲ τὶς ἐπιθυμίες του. Γιατὶ ἂν ζῆτε σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου, σᾶς περιμένει βέβαιος θάνατος. Ἂν ὅμως νεκρώσετε τὶς φυσικές σας ἐπιθυμίες, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Πνεύματος, θὰ ζήσετε» (Ρωμ. 8,12).

ΣΤ΄. Καὶ τελευταῖα σου παραγγέλλω, ὅτι πολὺ καλὸ καὶ ἴσως ἀναγκαῖο, γιὰ τὴν

ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν τὸ νὰ κάνῃς πρῶτα μία γενικὴ ἐξομολόγησι, μὲ ὅλους ἐκείνους τοὺς ὀφειλόμενους τρόπους ποὺ πρέπει, γιὰ νὰ βεβαιωθῇς περισσότερο ὅτι σὲ σκέπει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ σου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο θὰ προσμένῃς ὅλα τὰ χαρίσματα, ὅλες τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς νίκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΕ΄

Οἱ ἀρετὲς πρέπει νὰ ἀποκτῶνται σταδιακά, βαθμηδὸν καὶ πρῶτα πρέπει νὰ ἀπασχολούμαστε μὲ τὴν μία καὶ κατόπιν μὲ τὴν ἄλλη.

Ἂν καὶ ὁ ἀληθινὸς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἀγαπᾷ νὰ φτάσει στὸ πλήρωμα τῆς τελειότητας, δὲν θὰ θέσῃ ποτὲ στὴν πρόοδό του κάποια χρονικὴ προθεσμία, ὅμως πρέπει νὰ συγκρατῶνται μὲ κάποια διάκρισι οἱ ὑπερβολικὲς ἐκεῖνες θερμότητες τοῦ πνεύματος, οἱ ὁποῖες ἀνάβουν μάλιστα στὴν ἀρχὴ μὲ μεγάλη ἐπιθυμία, σβύνουν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ μᾶς ἀφήνουν στὰ μισὰ τοῦ δρόμου. Ὁπότε, ὄχι μόνο οἱ ἐξωτερικὲς καὶ σωματικὲς ἀρετὲς πρέπει νὰ ἀποκτῶνται σιγὰ σιγά, σὰν μὲ βαθμίδες καὶ σκαλοπάτια, ὅπως εἴπαμε, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ οἱ ἐσωτερικὲς καὶ ψυχικὲς ἀρετές, κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο πρέπει νὰ ἀποκτῶνται. Γιατὶ, μὲ τέτοιο τρόπο, τὸ λίγο γρήγορα γίνεται πολὺ καὶ παραμένει. Ὁπότε, γιὰ παράδειγμα, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ἐσωτερικὴ ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, δὲν μπορεῖς ἀμέσως νὰ χαίρεσαι ἢ νὰ ἐπιθυμῇς τὶς βρισιὲς καὶ τὰ ἄλλα ἀντίθετα, ποὺ θὰ σοῦ κάνῃ κάποιος, γιατὶ ἡ χαρὰ αὐτῶν καὶ ἡ ἐπιθυμία, εἶναι οἱ ὑψηλότεροι βαθμοὶ τῆς ὑπομονῆς· σ᾽ αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ ἀνεβαίνῃς ἂν ἴσως δὲν περάσῃς πρῶτα ἀπὸ τοὺς χαμηλότερους βαθμοὺς καὶ τὰ σκαλοπάτια αὐτῆς τῆς ἀρετῆς. Τὰ σκαλοπάτια αὐτὰ εἶναι, τὸ νὰ καταφρονῇς ἐσὺ πρῶτος τὸν ἑαυτό σου· τὸ νὰ μὴ συγκατατεθῇς στὸ νὰ ἐκδικηθεῖς· τὸ νὰ μισῇς τὴν ἐκδίκησι καὶ τὰ παρόμοια (βλέπε στὸ ιγ΄ κεφάλαιο).

Σὲ συμβουλεύω ἀκόμη, νὰ ἐξασκῆσαι κυρίως ὄχι σὲ ὅλες τὶς ἀρετές, οὔτε σὲ πολλές, ἀλλὰ πρῶτα σὲ μία μόνο καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ στὴν ἄλλη. Γιατὶ ἔτσι φυτεύεται ἡ ἐνάρετη συνήθεια στὴ ψυχὴ πιὸ εὔκολα καὶ πιὸ σταθερά· διότι καὶ μὲ τὴν ἀδιάκοπη ἐκγύμνασι τῆς μιᾶς ἀρετῆς καὶ ἡ ἐνθύμησί σου τρέχει εὐκολώτερα σ᾽ αὐτὴν καὶ ὁ νοῦς σου λεπτύνεται πάντα περισσότερο, γιὰ νὰ βρίσκῃς νέους τρόπους καὶ αἰτίες γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃς· καὶ ἡ θέλησίς σου κλίνει εὐκολώτερα καὶ μὲ μεγαλύτερη διάθεσι σ᾽ αὐτήν. Αὐτὰ βέβαια, δὲν θὰ ἐπακολουθήσουν, ἂν καταπιασθῇς μὲ πολλὲς ἀρετές.

Ἐξ ἄλλου οἱ πράξεις μιᾶς μόνης ἀρετῆς, ὄντας ὅμοιες μεταξύ τους γίνονται μὲ τὴν ἴδια καὶ ὅμοια ἐξάσκησι, λιγότερο κοπιαστικές. Γιατὶ ἡ μία καλεῖ καὶ βοηθεῖ τὴν ἄλλη, τὴν παρόμοιά της καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ὁμοιότητος, ἐντυπώνονται σὲ μᾶς ἀκόμη καλύτερα, μὲ τὸ νὰ βρίσκουν τὸν θρόνο τῆς καρδιᾶς ἤδη ἕτοιμο καὶ

διατεθειμένο στὸ νὰ δέχεται ἐκεῖνες τὶς νέες πράξεις, ποὺ θὰ ξανακάνουμε, καθὼς δέχτηκε ἀπὸ πρὶν καὶ τὶς ἄλλες τὶς ὅμοιές τους.

Αὐτοὶ οἱ λογαριασμοί, ποὺ εἴπαμε, ἔχουν τόση δύναμι καὶ ἀλήθεια, ποὺ γνωρίζουμε βέβαια, πὼς ὅποιος γυμνάζεται καλὰ σὲ μία ἀρετή, μαθαίνει μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ τὸν τρόπο, γιὰ νὰ γυμνάζεται στὴν ἄλλη καὶ ἔτσι μὲ τὴν αὔξησι τῆς μιᾶς, αὐξάνουν ὅλες μαζί, γιὰ τὴν ἀδιαχώριστη ἕνωσι, ποὺ ἔχουν ἀναμεταξύ τους, διότι ὅλες οἱ ἀρετὲς εἶναι ἀκτῖνες, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἴδιο θεϊκὸ φῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΣΤ΄

Μὲ ποιά μέσα ἀποκτοῦνται οἱ ἀρετὲς καὶ πῶς πρέπει νὰ κυβερνούμαστε γιὰ νὰ ἐξασκούμαστε κάποιον καιρὸ σὲ μία μόνο.

Γιὰ τὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν, χρειάζεται νὰ ὑπάρχη μία ψυχὴ γενναία καὶ μεγάλη καὶ μία θέλησις, ὄχι ἀσθενὴς καὶ ἀπαλή, ἀλλὰ ἀποφαστικὴ καὶ δυνατή, μὲ σίγουρη προϋπόθεσι, ὅτι ἔχουμε νὰ περάσουμε μέσα ἀπὸ πολλὰ ἀντίθετα καὶ σκληρὰ καὶ ἀκόμη, πρέπει νὰ ἔχουμε καὶ κλίσι ξεχωριστῆ καὶ ἀγάπη πρὸς αὐτές· αὐτὴν τὴν ὁποία μποροῦμε νὰ ἀποκτήσουμε, ἂν συλλογιζώμασυτε, πόσο οἱ ἀρετὲς αὐτὲς ἀρέσουν στὸ Θεὸ καὶ πόσο εἶναι εὐγενεῖς καὶ ἐξαιρετικὲς ἀπὸ μόνες τους καὶ πόσο μᾶς εἶναι ὠφέλιμες καὶ ἀναγκαῖες. Ἐπειδή, κάθε μας τελειότητα καὶ προκοπή, ἀπὸ αὐτὲς ἔχει καὶ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.

Ὁπότε, κάθε πρωί, ἂς παίρνονται δραστικὲς προθέσεις καὶ ἀποφάσεις ἀπὸ μᾶς, γιὰ νὰ γυμναζώμαστε σὲ ὅσα αἴτια τῆς ἀρετῆς, πιθανῶς, μποροῦν νὰ συμβοῦν ἐκείνη τὴν ἡμέρα· τὸ βράδυ, πρέπει νὰ ἐξετάζουε, ἂν τὰ χρησιμοποιήσαμε καλά· καὶ τὸ ἄλλο πρωί, νὰ ἀνανεώνουμε πάλι τὶς ἴδιες ἀποφάσεις καὶ ἐπιθυμίες πιὸ ζωντανὰ καὶ μάλιστα, γιὰ νὰ ἀσκούμαστε στὴν ἀπόκτησι τῆς ἀρετῆς ἐκείνης, ποὺ ἔχουμε τότε στὰ χέρια μας. Παρόμοια καὶ τὰ παραδείγματα τῶν ἁγίων καὶ οἱ προσευχές μας καὶ οἱ μελέτες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Πάθους τοῦ Χριστοῦ, ὅλα αὐτά, ποὺ εἶναι τόσο ἀναγκαῖα σε κάθε πνευματικὴ ἄσκησι τῶν ἀρετῶν, ἂς γίνωνται κυρίως γιὰ ἐκείνη τὴν ἀρετή, στὴν ὁποία τότε θέλουμε νὰ γυμναστοῦμε· ἀλλὰ καὶ ὅσες ἀφορμὲς καὶ αἰτίες συναντήσουμε ἐκείνη τὴν ἡμέρα, καὶ ἂν εἶναι διαφορετικὲς μεταξύ τους, ὅμως ὅλες πρέπει νὰ τὶς μεταχειριζώμαστε, ὅσο τὸ δυνατόν, στὴν ἀπόκτησι τῆς ἀρετῆς ἐκείνης, ποὺ ἐπιθυμοῦμε (βλέπε στὸ μ΄ κεφάλαιο).

Κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν πρέπει νὰ φροντίζουμε, στὸ νὰ συνηθίσουμε νὰ κάνουμε τὶς ἐνάρετες πράξεις, ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικές, καὶ μὲ τόση πολλὴ προθυμία καὶ εὐκολία, μὲ ὅση προθυμία καὶ εὐκολία κάναμε πρὶν καὶ τὶς ἀντίθετες κακίες τους ἢ καλύτερα, μὲ ὅση εὐκολία γίνονται καὶ οἱ φυσικὲς ἐπιθυμίες τῆς καρδιᾶς μας· μὲ

ἄλλα λόγια τόση συνήθεια πρέπει νὰ ἀποκτήσουμε στὶς ἀρετές, ποὺ νὰ μᾶς γίνωνται σὰν φυσικές. Καὶ ὅσο μεγαλύτερες δυσκολίες συναντᾶμε σ᾽ αὐτὲς (ὅπως εἴπαμε παραπάνω), τόσο οἱ δυσκολίες αὐτές, γρηγορώτερα καὶ βαθύτερα, θὰ βάλουν καὶ θὰ φυτέψουν τὴν καλὴ συνήθεια στὴν ψυχή μας.

Τὰ κατάλληλα ρητὰ τῆς θείας Γραφῆς, ὅταν λέγωνται ἀπὸ μᾶς, μὲ τὴν φωνὴ ἢ καὶ μὲ τὸν νοῦ, ἔχουν θαυμαστὴ δύναμι, γιὰ νὰ βοηθήσουν στὴν ἐκγύμνασι τῆς ζητούμενης ἀρετῆς· γιατὶ λέγει ὁ Σολομών· «Τί θὰ τηρήσῃς, τέκνο; Τὰ λόγια του Θεοῦ» (Παρ. 31,2). Γι᾽ αὐτό, ἂς ἔχουμε πρόχειρα πολλὰ ρητὰ γιὰ τὴν ἀρετὴ ποὺ ἐξασκούμαστε, τὰ ὁποῖα ἂς γίνωνται πρᾶξι καὶ ἂς λέγωνται ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ μάλιστα, ὅταν τύχη τὸ ἀντίθετο πάθος τῆς ἀρετῆς ἐκείνης νὰ μᾶς πολεμήσει.

Γιὰ παράδειγμα· ἂν ἀσχολούμαστε μὲ τὴν ἀπόκτησι τῆς ὑπομονῆς, μποροῦμε νὰ ποῦμε τὰ παρακάτω ρητὰ καὶ ἄλλα παρόμοια· «Μακρόθυμος ἀνήρ, πολὺς ἐν φρονήσει» (Παρ. 14,31). «Ἡ ὑπομονὴ τῶν φτωχῶν δὲν θὰ ἐξαφανισθῇ» (Ψαλμ. 9,19). «Ἀλοίμονο σὲ ὅσους ἔχασαν τὴν ὑπομονή» (Σειρ. 2,15). «Ὁ μακρόθυμος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἰσχυρό. Καὶ ὅποιος συγκρατεῖ τὴν ὀργή του, ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ κυριεύει μία πόλι» (Παρ. 10,32). «Μὲ τὴν ὑπομονή σας θὰ σώσετε τὶς ψυχὲς σας» (Λουκ. 21,19). «Μὲ τὴν ὑπομονὴ διανύουμε τὸν ἀγῶνα ποὺ ἔχουμε μπροστά μας» (Ἑβρ. 12,1). «Νά, καλοτυχίζουμε ὅσους δείχνουν ὑπομονή» (Ἰάκωβος 5,11). «Μακάριος ὅποιος δέχεται μὲ ὑπομονὴ τὶς δοκιμασίες» (Ἰάκ. 1,12). «Ἡ ὑπομονή σας πρέπει νὰ κρατήσῃ ὡς τὸ τέλος» (Ἰάκ. 1,4). «Ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὑπομονή» (Ἑβρ. 10,36). Ὁμοίως μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ αὐτὲς τὶς μικρὲς προσευχές· «Ὦ Θεέ μου, πότε θὰ ὁπλισθῇ ἡ καρδία μου μὲ τὸ ὄχημα τῆς ὑπομονῆς;» «Πότε θὰ περάσω κάθε δοκιμασία μὲ ἀναπαυμένη καρδιά, γιὰ νὰ δώσω χαρὰ στὸ Θεό μου;» «Ὦ πολυαγαπητές μου δοκιμασίες, ποὺ μὲ κάνατε ὅμοιο μὲ τὸν Κύριό μου Ἰησοῦ, ποὺ ὑπόφερε γιὰ μένα; Ὦ Ἰησοῦ, μόνη ζωὴ τῆς ψυχῆς μου, ἄραγε θὰ ζήσω ποτὲ ἐγὼ ἀναπαυμένος μέσα στὰ χίλια βάσανα γιὰ τὴ δική σου δόξα;» «Μακάριος ἐγώ, ἂν καὶ στὸ μέσο της φωτιᾶς τῶν θλίψεων ἀνάψω ἀπὸ ἐπιθυμία, νὰ ὑποφέρω μεγαλύτερα βάσανα!»

Αὐτὲς τὶς μικρὲς προσευχὲς θὰ χρησιμοποιήσουμε, γιὰ νὰ προκόψουμε στὶς ἀρετὲς καὶ ἄλλες ἀκόμη κατάλληλες γιὰ κάθε ἀρετή, ποὺ γυμναζόμαστε, ὅσες θὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ τὸ πνεῦμα τῆς εὐλαβείας. Οἱ μικρὲς αὐτὲς προσευχὲς ἀποκαλοῦνται ἀκοντιστικὲς καὶ σαϊτευτικές, γιατὶ εἶναι σὰν ἀκόντια, δηλαδὴ κοντάρια καὶ βέλη ποὺ κονταρεύουν καὶ σαϊτεύουν στὸν οὐρανὸ καὶ ἔχουν μεγάλη δύναμι γιὰ νὰ μᾶς ξεσηκώσουν στὴν ἀρετὴ καὶ νὰ φθάσουν ὡς τὰ αὐτιὰ τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ συνοδεύωνται ἀπὸ δυὸ πράγματα, σὰν ἀπὸ δυὸ φτερά· τὸ ἕνα εἶναι, ἡ ἀληθινὴ γνῶσις τῆς χαρᾶς τοῦ Θεοῦ μας, τὴν ὁποία αὐτὸς λαμβάνει γιὰ τὴν ἐκγύμνασι, ποὺ ἐμεῖς κάνουμε στὶς ἀρετές, τὸ ἄλλο εἶναι μία θερμὴ καὶ διάπυρη ἐπιθυμία, νὰ τὶς ἀποκτήσουμε, γιὰ νὰ ἀρέσουμε στὴν θεία του μεγαλειότητα (75).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΖ΄

Ὅτι πρέπει νὰ προχωροῦμε μὲ φροντίδα καὶ ἐπιμέλεια παντοτινὴ στὴν ἄσκησι τῆς ἀρετῆς.

Ἀνάμεσα σὲ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα καὶ συμβάλλουν στὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα εἶπα μὲ παραπάνω, εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς· δηλαδὴ τὸ νὰ πηγαίνουμε πάντα μπροστά, ἂν θέλουμε νὰ φθάσουμε στὸ σκοπό, ποὺ ἐμεῖς ἐδῶ θέλουμε. Γιατὶ ἀλλιῶς, ἂν μόνο σταματήσουμε, γυρίζουμε πρὸς τὰ πίσω· ὅτι, ὅταν παύσουμε ἀπὸ τὶς ἐνάρετες πράξεις, ἀναγκαστικὰ συμβαίνει, μέσα ἀπὸ βίαιες κλίσεις τῆς αἰσθητικῆς διαθέσεως καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων, ποὺ μᾶς παρακινοῦν ἐξωτερικά, συμβαίνει, λέω, νὰ γεννιοῦνται σὲ μᾶς πολλὰ πάθη ἄτακτα, τὰ ὁποῖα διαφθείρουν τὶς ἀρετὲς ἢ τουλάχιστον τὶς λιγοστεύουν καὶ ἔτσι μᾶς στεροῦν ἀπὸ πολλὲς χάρες, ποὺ μπορούσαμε προοδεύοντας, νὰ πετύχουμε ἀπὸ τὸν Θεό.

Γι᾽ αὐτὸ ὁ πνευματικὸς δρόμος, εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν πορεία, ποὺ κάνει ὁ ὁδοιπόρος τῆς γῆς. Γιατὶ στὴν μὲν γήϊνη πορεία, ἂν σταματήσῃ ὁ ὁδοιπόρος, δὲν χάνει τίποτε ἀπὸ τὴν πορεία ποὺ ἔχει διανύσει· στὴν πνευματικὴ ὅμως πορεία, ἂν σταματήσῃ ὁ ὁδοιπόρος τῆς ἀρετῆς, χάνει καὶ ὅσες ἀρετὲς ἀπόκτησε προηγουμένως· καὶ ἀκόμη ἡ μὲν κούρασι τοῦ ὁδοιπόρου αὐξάνει, ὅσο περισσότερο θὰ περπατήσῃ, στὸν πνευματικὸ ὅμως δρόμο, ὅσο περισσότερο περπατεῖ κάποιος μπρός, τόσο ἀποκτᾷ πάντα μεγαλύτερη ἐξουσία καὶ δύναμι.

Γιατὶ μὲ τὴν ἐνάρετη ἄσκησι, τὸ μὲν κατώτερο μέρος, δηλαδὴ τὸ σῶμα, ποὺ μὲ τὸν πολεμό του ἔκανε σκληρὸ καὶ κοπιαστικὸ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἀδυνατίζει πάντα περισσότερο, τὸ δὲ ἀνώτερο μέρος, στὸ ὁποῖο μένει ἡ ἀρετή, δηλαδὴ ἡ ψυχή, στηρίζεται καὶ δυναμώνει πάντα περισσότερο. Ὁπότε, ὅσο προοδεύουμε στὸ καλὸ καὶ στὴν ἀρετή, τόσο μικραίνει ἡ δοκιμασία ἐκείνη ποὺ αἰσθανόμαστε στὴν ἀρχὴ τῆς ἀρετῆς· καὶ ἀκόμη, καὶ κάποια ἀπόκρυφη γλυκύτητα (ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό), ἑνώνεται μαζί μας καὶ γίνεται κάθε ὥρα μεγαλύτερη. Καὶ ἔτσι πορευόμενοι πάντα μὲ περισσότερη εὐκολία καὶ δύναμι, ἀπὸ ἀρετὴ σὲ ἀρετή, φθάνουμε τελευταῖα στὴν κορυφὴ τοῦ ὄρους, ἐκεῖ ποὺ ἡ ψυχὴ γίνεται τέλεια καὶ ἐνεργεῖ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ κάθε καλό, ὄχι μὲ ἀηδία, ἀλλὰ μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ εὐφροσύνη. Γιατὶ ἀφοῦ νίκησε καὶ δάμασε τὰ πάθη καὶ ὑπέταξε ὅλη τὴν κτίσι διὰ μέσου τῆς ὑποταγῆς τοῦ σώματός της, ζῇ εὐτυχισμένη μέσα στὸν Θεό· καὶ ἐκεῖ κοπιάζοντας εὐχάριστα, δέχεται ἀνάπαυσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΗ΄

Ἔχοντας ὑποχρέωσι νὰ ἀγωνιζώμαστε πάντα τὸν ἀγῶνα τῶν ἀρετῶν, δὲν

πρέπει νὰ ἀποφεύγουμε ἐκεῖνα, ποὺ μᾶς γίνονται ἀφορμὲς γιὰ νὰ τὰ ἀποκτήσουμε.

Ἐὰν θέλῃς νὰ περπατᾷς πάντα μπροστὰ στὸ δρόμο τῶν ἀρετῶν χωρὶς νὰ σταματήσῃς, πρέπει νὰ προσέχῃς καλά, νὰ μὴν ἀφήσῃς νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰ χέρια σου, ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ἀρετή. Ὁπότε, κακῶς σκέφτονται ἐκεῖνοι ποὺ ἀποφεύγουν, ὅσο μποροῦν τὰ ἀντίθετα ἐκεῖνα, ποὺ μποροῦν νὰ τοὺς βοηθήσουν στὴν ἀπόκτησι τῆς ἀρετῆς· γιὰ παράδειγμα· ἐπιθυμεῖς νὰ ἀποκτήσῃς τὴν συνήθεια τῆς ὑπομονῆς; Δὲν εἶναι καλὸ νὰ ἀποφεύγῃς ἐκεῖνες τὶς ὑποθέσεις καὶ ἐκεῖνες τὶς πράξεις καὶ τοὺς λογισμούς, ποὺ σὲ παρακινοῦν στὴν ἀνυπομονησία· καὶ γι᾽ αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀπέχεις ἀπὸ κάποιες πράξεις ποὺ σοῦ εἶναι ἐνοχλητικές. Ἀλλὰ συναναστρεφόμενος καὶ συνομιλώντας μὲ ὅποιον καὶ ἂν εἶναι, ποὺ νὰ προκαλῇ ἀηδία καὶ θλῖψι, νὰ ἔχῃς πάντα ἑτοιμασμένη καὶ πρόθυμη τὴν θέλησί σου, νὰ ὑποφέρῃς κάθε τί τὸ ἀηδιαστικὸ καὶ ἀνόρεκτο ποὺ μπορεῖ νὰ συμβῇ. Γιατὶ ἂν κάνῃς διαφορετικά, δὲν θὰ συνηθίσῃς ποτὲ στὴν ὑπομονή.

Ἔτσι παρομοίως πρέπει νὰ κάνῃς σὲ ὅποια πρᾶξι σοῦ προξενεῖ ἀηδία ἢ ἀπὸ μόνη της ἢ ἐξ αἰτίας ἐκείνου ποὺ σὲ παρακίνησε σ᾽ αὐτὴ ἢ καὶ ἐξ αἰτίας ἐκείνου, ποὺ σὲ ἐμποδίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη, ποὺ σοῦ ἀρέσει περισσότερο· δηλαδή, πρέπει νὰ μεταχειρισθῇς καὶ νὰ ἀκολουθήσῃς τὴν πρᾶξι καὶ τὸ ἔργο ἐκεῖνο καὶ ποὺ σὲ συγχύζει καὶ σὲ ἐνοχλεῖ καὶ μποροῦσες νὰ ἀναπαυθῇς, ἂν τὸ ἀφήσῃς. Γιατὶ ἔτσι δὲν μπορεῖς νὰ μάθης ποτὲ νὰ ὑποφέρῃς· ἀλλὰ οὔτε μπορεῖ νὰ εἶναι ποτὲ ἀληθινὴ ἀνάπαυσις αὐτὴ ποὺ ζητᾷς, ὅταν δὲν προέρχεται ἀπὸ ψυχὴ καθαρὴ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας καὶ στολισμένη ἀπὸ ἀρετή.

Τὸ ἴδιο σοῦ λέω νὰ κάνῃς καὶ γιὰ ἐκείνους τοὺς λογισμούς, ποὺ μερικὲς φορὲς ἐνοχλοῦν καὶ συγχύζουν τὸ νοῦ σου. Αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀποβάλῃς μόνος σου· ἐπειδή, μὲ τὴν δοκιμασία ποὺ σοῦ δίνουν, σὲ κάνουν συγχρόνως νὰ συνηθίζῃς νὰ ὑπομένῃς τὰ ἀντίθετα. Καὶ ὅποιος σοῦ λέγει ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά, σὲ συβουλεύει νὰ ἀποφεύγῃς καλύτερα τὴν προσωρινὴ δοκιμασία ποὺ αἰσθάνεσαι, παρὰ νὰ ἀκολουθῇς τὴν ἀληθινὴ ἀρετή, ποὺ ἐπιθυμεῖς.

Εἶναι βέβαια ἀληθινό, ὅτι ὁ ἀρχάριος στρατιώτης πρέπει νὰ παλεύῃ ἀντίθετα μὲ τὶς ἐχθρικὲς ἀφορμὲς ποὺ εἴπαμε, μὲ προσοχὴ καὶ ἐπιδεξιότητα· καὶ ἄλλοτε νὰ τὶς πολεμάει, ἄλλοτε νὰ τὶς καταφρονῇ καὶ νὰ τὶς ἀφίνη, ἀνάλογα μὲ τὴν περισσότερη ἢ λιγότερη πρόοδο καὶ δύναμι ποὺ ἀποκτᾷ στὴν ἀρετή. Ἀλλά, δὲν πρέπει γι᾽ αὐτὸ νὰ γυρνάῃ ἐντελῶς τοὺς ὤμους του καὶ νὰ ὀπισθοχωρῇ, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ ἐγκαταλείπῃ κάθε ἀφορμὴ ἐναντιότητος ποὺ θὰ τοῦ συνέβαινε. Γιατὶ, ἂν καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν θέλαμε νὰ γλυτώσουμε ἀπὸ τὸν κίνδυνο τοῦ ξεπεσμοῦ μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴ φυγή, ὅμως, στὸ μέλλον θὰ κινδυνεύσουμε περισσότερο νὰ νικηθοῦμε ἀπὸ τὰ χτυπήματα καὶ τὶς προσβολὲς τῆς ἀνυπομονησίας, ἀφοῦ δὲν θὰ εἴμαστε ἀπὸ πρὶν ἐξοπλισμένοι μὲ τὴν χρήση τῆς ἀντίθετης ἀρετῆς, δηλαδὴ τῆς ὑπομονῆς. Ὅμως, αὐτοὶ οἱ συλλογισμοί, δὲν

ἔχουν τόπο στὰ σαρκικὰ πάθη, ὅπως εἴπαμε παραπάνω κατὰ μέρος γι᾽ αὐτά. Ἐπειδὴ τὰ αἴτια αὐτῶν, πάντα καὶ μὲ τελειότητα πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγουμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΘ΄

Πρέπει νὰ ἀγαπᾶμε ὅλες τὶς ἀφορμές, ποὺ προξενοῦν τὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν καὶ περισσότερο ἐκεῖνες ποὺ φέρνουν περισσότερες δυσκολίες.

Δὲν πρέπει, ἀγαπητέ, μὲ κανένα τρόπο, νὰ ἀποφεύγῃς ἐκεῖνα, ποὺ γίνονται ἀφορμές, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὶς ἀρετές. Ἀλλὰ ἀντίθετα, πρέπει νὰ τὰ δέχεσαι πάντα μὲ χαρά, ἀμέσως μόλις σοῦ παρουσιασθοῦν καὶ νὰ θεωρῇς ἔντιμα πλέον καὶ ἀγαπητὰ ἐκεῖνα, ποὺ εἶναι στὴν αἴσθησί σου περισσότερο ἀηδιαστικὰ καὶ ἀνόρεκτα. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ πετύχῃς, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἂν τυπώσῃς καλὰ στὸν νοῦ σου τὶς ἀκόλουθες σκέψεις.

Πρῶτα πρέπει νὰ σκεφθῇς, ὅτι οἱ ἀφορμὲς εἶναι ὄργανα ἀνάλογα μάλιστα καὶ ἀναγκαῖα, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὶς ἀρετές. Ὁπότε, ὅταν ἐσὺ ζητᾷς τὶς ἀρετὲς ἀπὸ τὸν Θεό, ἐπόμενο εἶναι νὰ ζητᾷς ἀκόμη καὶ τὰ ὄργανα καὶ τὶς ἀφορμές τους· ἀλλιῶς, ἡ προσευχή σου εἶναι μάταιη καὶ μόνο γίνεται γιὰ νὰ πειράζῃς τὸν Θεό. Γιατὶ, ὁ Θεὸς δὲν συνηθίζει ποτὲ νὰ δίνῃ τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς χωρὶς τὶς θλίψεις, οἱ ὁποῖες εἶναι οἱ ἀφορμὲς καὶ τὰ ὄργανα τῆς ὑπομονῆς· οὔτε τὴν ταπείνωσι, χωρὶς τὶς περιφρονήσεις καὶ ἀτιμίες· τὸ ἴδιο καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ἀρετές.

Γι᾽ αὐτό, πρέπει νὰ μᾶς εἶναι τόσο περισσότερο ἀρεστὰ καὶ ἀγαπητὰ τὰ ὄργανα αὐτὰ καὶ οἱ ἀφορμὲς τῶν ἀρετῶν, ὅσο εἶναι περισσότερο κοπιαστικές. Γιατὶ οἱ πράξεις, ποὺ κάνουμε σὲ αὐτὲς τὶς ἀφορμὲς ποὺ μᾶς συμβαίνουν, εἶναι γενναιότερες καὶ δυνατώτερες καὶ πλέον εὐκολώτερα καὶ γρηγορώτερα μᾶς ἀνοίγουν τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀσκούμαστε μόνο στὶς μεγάλες ἀφορμὲς καὶ ἀντιθέσεις ποὺ μᾶς τυχαίνουν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ στὶς μικρές· γιὰ παράδειγμα, δὲν πρέπει μόνο νὰ ὑπομένουμε τὰ χτυπήματα ἢ τὶς βρισιὲς ποὺ μᾶς τυχαίνουν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑποένουμε καὶ τὸ βαρὺ βλέμμα καὶ σχῆμα ποὺ θὰ μᾶς κάνῃ κάποιος ἢ τὸν ψυχρὸ λόγο ποὺ θὰ μᾶς πῇ (76). Γιατὶ οἱ πράξεις ποὺ γίνονται στὶς μικρὲς αὐτὲς ἀφορές, συμβαίνουν συχνότερα καὶ στὴ συνέχεια μᾶς κάνουν νὰ συνηθίζουμε νὰ ὑπομένουμε εὐκολώτερα καὶ τὶς μεγάλες.

Δεύτερον, νὰ σκεφθῇς, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα ποὺ μᾶς συμβαίνουν, προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὸς ὠφέλειά μας καὶ γιὰ νὰ βγάλουμε ἐμεῖς καρπὸ ἀπὸ αὐτά. Καὶ ἂν μερικὰ ἀπὸ αὐτά, καθότι εἶναι ἐλλείψεις δικές μας ἢ ἄλλων, δὲν μπορεῖ κάποιος νὰ πῇ ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ (ὁ ὁποῖος δὲν θέλει τὴν ἁμαρτία)· ὅμως, λέγονται πὼς εἶναι τοῦ Θεοῦ, μολονότι αὐτὸς παραχώρησε νὰ γίνουν καὶ γιατὶ μολονότι μποροῦσε νὰ τὰ

ἐμποδίσῃ, δὲν τὰ ἐμποδίζει. Ἀκόμη ὅλες οἱ θλίψεις καὶ τὰ βάσανα, ποὺ ἂς ἔρχονται ἢ ἀπὸ ἔλλειψι δική μας ἢ ἀπὸ κακία ἄλλων, λέγονται πὼς εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τοῦ Θεοῦ· γιατὶ θέλει νὰ τὰ παθαίνουμε καὶ νὰ βασανιζώμαστε, γιὰ ἐκεῖνο τὸ καλό της ἀρετῆς, ποὺ μποροῦμε νὰ κερδίσουμε ἀπὸ αὐτὰ καὶ γιὰ ἄλλες κρίσεις τοῦ Θεοῦ, ποὺ μᾶς εἶναι ἀκατανόητες βέβαια, ὅμως δίκαιες καὶ εὔλογες, καθὼς λέει ὁ ἅγιος Αὐγουστίνος (βλέπε καὶ στὸ μα΄ κεφάλαιο).

Ὁπότε, ἐμεῖς βέβαιοι ὄντες ὅτι ὁ Θεὸς θέλει νὰ ὑποφέρουμε θελληματικὰ κάθε εἴδους ἐνόχλησι, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἄλλους ἢ ἀπὸ δικά μας ἄδικα ἔργα, τὸ νὰ λέγουμε (ὅπως πολλοὶ μὲ πρόφασι τῆς ἀνυπομονησίας τους λέγουν), πὼς ὁ Θεὸς δὲν θέλει, μάλιστα συγχαίνεται τὰ κακὰ ποὺ γίνονται, δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ σκεπάζουμε τὰ σφάλματά μας μὲ μία μάταιη πρόφασι καὶ νὰ ἀποστρεφώμαστε τὸ σταυρὸ τῶν θλίψεων, τὸν ὁποῖο δὲν μποροῦμε νὰ ἀρνηθοῦμε πὼς εἶναι ἀρεστὸς στὸ Θεὸ καὶ πὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος προστάζει νὰ τὸν σηκώνουμε· μάλιστα λέω, πὼς ὁ Θεὸς περισσότερο ἀγαπᾷ νὰ ὑποφέρουμε ἐμεῖς ἐκεῖνες τὶς δοκιμασίες, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν πονηρία τῶν ἀνθρώπων, καί, μάλιστα, ἐκείνων, ποὺ εἶναι εὐεργετημένοι ἀπὸ ἐμᾶς, παρὰ ἐκεῖνα τὰ βάσανα ποὺ προέρχονται ἀπὸ ἄλλα λυπηρὰ γεγονότα. Γιατὶ, φυσικὰ ἡ ὑπερήφανη φύσις μας, περισσότερο καταστέλλεται καὶ ταπεινώνεται ἀπὸ ἐκεῖνα· καὶ ἐπίπλεον ὑποφέροντας αὐτὰ θελληματικά, θεραπεύουμε καὶ δοξάζουμε ὑπερβολικὰ τὸν Θεό μας, μὲ τὸ νὰ συνεργαζώμαστε μαζί του σὲ ἕνα θαυμάσιο ἔργο, στὸ ὁποῖο πάρα πολὺ λάμπει ἡ ἀνέκφραστη ἀγαθότητα καὶ ἡ παντοδυναμία του. Καὶ αὐτὸ εἶναι, τὸ νὰ βγάζουμε ἀπὸ τὸ θανάσιμο φαρμάκι τῆς ἁμαρτίας, γλυκύτατο καρπὸ καὶ μέλι ἀρετῆς καὶ κάλους.

Γι᾽ αὐτό, μόλις δῆ ὁ Θεὸς ὅτι ἔχουμε ἀληθινὰ ζωντανὴ καὶ θερμὴ ἐπιθυμία καὶ ὅτι τὸν παρακαλοῦμε ὅπως πρέπει, γιὰ μία τέτοιου εἴδους ἔνδοξη ἀπόκτησι τοῦ καλοῦ, μᾶς ἑτοιμάζει τὸ ποτήριο τῶν σφοδρότερων καὶ δυνατωτέρων πειρασμῶν καὶ τὶς πλέον σκληρότερες ἀφορμές, γιὰ νὰ τὶς δεχθοῦμε σὲ κατάλληλο καιρό. Ὁπότε, ἐμεῖς γνωρίζοντας τὴν ἀγάπη του πρὸς ἐμᾶς καὶ τὸ δικό μας συμφέρον, πρέπει μὲ κλεισμένα μάτια νὰ τὸ δεχώμαστε μὲ χαρὰ καὶ νὰ τὸ πίνουμε ὅλο ἕως στὸ βάθος, πρόθυμα καὶ μὲ ἀσφάλεια· ἐπειδὴ εἶναι ἰατρικό, ποὺ δόθηκε ἀπὸ χέρι ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ λάθος καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ βότανα, τόσο πιὸ ὠφέλιμα στὴν ψυχή, ὅσο πικρὰ εἶναι ἀπὸ μόνα τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ΄

Πῶς μποροῦμε σὲ διάφορες ἀφορμὲς νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν ἄσκησι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρετῆς.

Ἐπειδὴ εἴπαμε παραπάνω, ὅτι ἡ ἄσκησις μιᾶς μόνης ἀρετῆς, ἡ ὁποία γίνεται γιὰ λίγο

καιρό, εἶναι πιὸ καρποφόρα καὶ ὠφέλιμη, παρὰ αὐτὴ ποὺ γίνεται μὲ ἐξάσκησι τῶν πολλῶν μαζὶ ἀρετῶν, καὶ ὅτι σύμφωνα μὲ ἐκείνη θὰ κυβερνοῦνται οἱ ἀφορμές, ποὺ μᾶς τυχαίνουν, ἂν καὶ εἶναι διαφορετικὲς μεταξύ τους, γι᾽ αὐτό, τώρα πρόσεχε νὰ μάθης τὸν τρόπο, ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτὸ πολὺ εὔκολα.

Πολλὲς φορὲς συβαίνει σὲ μία καὶ τὴν ἴδια ἡμέρα ἢ καὶ ὥρα, νὰ μᾶς ἐλέγξη χωρὶς αἰτία κάποιος γιὰ μία μας πρᾶξι, ποὺ εἶναι καλή, ἢ νὰ μή μας κάνῃ μία χάρι, ποὺ ζητήσαμε ἀπὸ κάποιον, ἢ νὰ μᾶς τύχη κανένα ἄλλο, ποὺ νὰ δίνῃ κακὴ ὑποψία γιὰ μᾶς χωρὶς αἰτία, ἢ νὰ ἀκολουθήσῃ κανένας πόνος τοῦ σώματός μας· ἢ νὰ μᾶς προστάξη ἀνώτερός μας κανένα πρᾶγμα, ποὺ δὲν μᾶς ἀρέσει ἢ νὰ μᾶς συμβοῦν ἄλλα σκληρὰ καὶ δυσκολοϋπόφερτα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι γεμάτη ἡ ταλαίπωρη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Στὴν μεγάλη ποικιλία, λέω, αὐτῶν ἢ ἄλλων παρόμοιων γεγονότων, μποροῦμε νὰ προβάλλουμε διάφορες πράξεις ἀρετῆς· ἀλλὰ γιὰ νὰ διαφυλάξουε τὸ κανόνα ποὺ ἔχει ὁρισθῇ, πρέπει νὰ γυμνασθοῦμε μὲ πράξεις, οἱ ὁποῖες νὰ εἶναι ὅλες ὁμοειδεῖς καὶ ὅμοιες μὲ τὴν ἀρετή, ποὺ ἔχουμε τότε στὰ χέρια μας.

Γιὰ παράδειγμα· ἀνίσως στὸ χρόνο ποὺ θὰ ἔλθουν οἱ ἀφορμὲς ποὺ εἰπώθηκαν, γυμναζώμαστε στὴν ὑπομονή, θὰ κάνουμε ἐνέργειες, στὸ νὰ ὑποφέρουμε ὅλες αὐτὲς τὶς ἀφορμὲς θελληματικὰ καὶ μὲ ἀγαλλίασι ψυχῆς· ἂν ἡ ἄσκησί μας εἶναι στὴν ταπείνωσι, θὰ κάνῃ τὸν ἑαυτό μας νὰ γνωρίσῃ, πὼς εἶναι ἄξιος κάθε κακοῦ σε ὅλα αὐτὰ τὰ ἀντίθετα ποὺ μᾶς ἦρθαν ἂν εἶναι ὁ ἀγῶνας μας στὴν ὑποταγή, θὰ ὑποταχθῇ πρόθυμα στὸ πολὺ πιὸ ἰσχυρὸ χέρι τοῦ Θεοῦ· καὶ γιὰ θεραπεία δική του (ἐπειδὴ καὶ ἔτσι θέλει), θὰ ὑποταχθοῦμε καὶ στὰ κτίσματα τὰ λογικά, καὶ ἀκόμη καὶ στὰ ἄλογα καὶ στὰ ἄψυχα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται σὲ μᾶς αὐτὰ τὰ βάσανα καὶ οἱ θλίψεις.

Ἂν πάλι γυμναζώμαστε στὴν πτωχεία, πρέπει νὰ ὑπομένουμε καὶ νὰ εἴμαστε εὐχαριστημένοι ἀπὸ κάθε παρηγοριά, ἢ μεγάλη ἢ μικρή, αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ἂν εἶναι ἡ ἄσκησί μας στὴν ἀγάπη, θὰ προβάλλουμε πράξεις ἀγάπης καὶ πρὸς τὸν πλησίον, μιᾶς καὶ αὐτὸς μᾶς ἔγινε ὄργανο τοῦ καλοῦ, ποὺ μποροῦμε νὰ ἀποκτήσουμε καὶ πρὸς τὸ Θεό, ἐφόσον αὐτὸς εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀγαπητὴ αἰτία, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχονται ἢ ἐπιτρέπονται αὐτὲς οἱ θλίψεις, γιὰ τὴν δική μας ἐξάσκησι καὶ πνευματικὴ προκοπή. Ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἴπαμε, γίνεται φανερό, ὅτι καὶ μὲ μία μόνη ἀφορμὴ τυχὸν ἀρρώστειας ἢ ἄλλης θλίψεως, ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς ἀκολουθῇ γιὰ πολὺ καιρό, μποροῦμε νὰ κάνουμε πράξεις ἐκείνης τῆς ἀρετῆς, ποὺ τότε ἐξασκοῦμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΑ΄

Ὁ καιρὸς ποὺ πρέπει νὰ βάλλουμε στὴν ἐξάσκησι κάθε ἀρετῆς· καὶ περὶ τῶν σημείων τῆς προκοπῆς μας.

Ὅσον ἀφορᾶ τὸ χρονικὸ διάστημα τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ διαθέτουμε γιὰ τὴν ἐξάσκησι τῆς κάθε ἀρετῆς, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ καθορίσουμε ἐμεῖς. Γιατὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κανονίζῃ κανεὶς σύμφωνα μὲ τὴν θέσι του, τὴν ἀνάγκη του, τὴν πρόοδο ποὺ κάνει στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν διάκρισι ἐκείνου τοῦ Γέροντα ἢ τοῦ Πνευματικοῦ ποὺ μᾶς καθοδηγεῖ σ᾽ αὐτήν. Ἂν ὅμως δείξουμε ἐπιμέλεια πραγματικὴ καὶ χρησιμοποιοῦμε τοὺς τρόπους ποὺ εἴπαμε, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μέσα σὲ λίγες ἑβδομάδες σημειώνεται μεγάλη πρόοδος. Σημεῖο ὅτι εἴχαμε κάποια πρόοδο στὴν ἀρετή, εἶναι ἡ σταθερὴ συνέχισις τῆς ἐξασκήσεως στὴν ἀρετή. Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ συμβαίνῃ ἀκόμη καὶ τὸν καιρὸ τῆς σκοτίσεως καὶ στενοχώριας τῆς ψυχῆς, ἀκόμη καὶ τὸν καιρὸ ποὺ θὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ ἐμᾶς, κατὰ θεία οἰκονομία, οἱ πνευματικὲς χαρὲς καὶ παρηγοριές (77).

Πολὺ καθαρὸ σημεῖο τῆς προόδου μας εἶναι καὶ ὁ πόλεμος ποὺ μᾶς κάνει ἡ σάρκα γιὰ νὰ προβάλλουμε τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς. Γιατὶ, ὅσο ἀδυνατίζει ὁ σαρκικὸς πόλεμος, πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι προκόψαμε στὴν ἀρετή.

Ἔτσι ὅταν δὲν αἰσθανώμαστε πόλεμο ἢ ἀποστασία στὸ αἰσθητικὸ καὶ κατώτερο μέρος, ἢ ὅταν τύχουν ξαφνικὰ τὰ αἴτια καὶ οἱ προσβολές (78), αὐτὸ εἶναι σημεῖο ὅτι πετύχαμε στὴν ἀρετή. Ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ πράξεις μας συνοδεύωνται μὲ μεγαλύτερη προθυμία στὴν ἐκτέλεσί τους ἀπὸ πρῶτα καὶ ὑπάρχει καὶ πνευματικὴ χαρά, τότε μποροῦμε περισσότερο νὰ ὑπολογίσουμε ὅτι προοδεύσαμε στὴν ἀρετή.

Ὅμως παρ᾽ ὅλα αὐτὰ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἔχουμε τὴν βεβαιότητα ὅτι ἀποκτήσαμε τὶς ἀρετὲς ἢ νικήσαμε ἐντελῶς κάποιο πάθος, μολονότι ὕστερα ἀπὸ πολὺ καιρὸ καὶ πολλοὺς πολέμους δὲν αἰσθανθήκαμε τὶς κινήσεις του πλέον, διότι ἐδῶ μπορεῖ νὰ εἶναι κρυμμένη ἡ πανουργία καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ διαβόλου καὶ τῆς φύσεώς μας ποὺ μᾶς ἐξαπατᾷ. Ἔτσι, μερικὲς φορὲς αὐτὴ εἶναι κακία, ποὺ ἀπὸ κάποια κρυφὴ ὑπερηφάνεια παρουσιάζεται ὡς ἀρετή· καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, ἂν σκεφθοῦμε τὴν τελειότητα, στὴν ὁποία μᾶς προσκαλεῖ ὁ Θεός, ἀκόμη κι ἂν εἴχαμε προοδεύσῃ πολὺ στὴν ἀρετή, πάλι δὲν μποροῦμε νὰ σκεφθοῦμε ὅτι μπήκαμε στὴν ἀρχὴ καὶ στὰ πρῶτα της σύνορα (79).

Ἔπειτα μέσα στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς μας βρίσκονται τόσα κρυπτὰ καὶ τόσα λεπτὰ πάθη, ποὺ οὔτε κἂν γνωρίζουμε ὅτι εἶναι πάθη. Πῶς λοιπὸν μποροῦμε νὰ ξεθαρρέψουμε ὅτι καθαρισθήκαμε ἀπὸ τὰ πάθη; Καὶ ἂν ἐκείνοι οἱ πολὺ δυνατοὶ καὶ προφητικοὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ Δαβίδ, δὲν μποροῦσαν νὰ τὰ γνωρίζουν αὐτά, πῶς μποροῦμε νὰ τὰ γνωρίσουμε ἐμεῖς; Γι᾽ αὐτὸ ὅπως ἐκεῖνος παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ νὰ τὸν καθαρίσῃ ἀπὸ αὐτά, «Ἀπὸ τὰ κρυφά μου πάθη καθάρισέ με» (Ψαλμ. 18,13), ἔτσι καὶ μεῖς εἴμαστε ὑποχρεωμένοι πάντοτε νὰ παρακαλοῦμε γιὰ τὴν κάθαρσι τῶν παρομοίων κρυφῶν παθῶν. Γιατὶ ἐμεῖς καταλαβαίνουμε μόνο τὶς ἐνέργειες καὶ τὰ κλαδιὰ τῶν παθῶν, δὲν μποροῦμε ὅμως νὰ γνωρίσουμε τὶς δυνάμεις τους καὶ τὶς ρίζες τους, χωρὶς τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γι᾽ αὐτὸ καὶ μόνον ὅταν

ἐνεργοῦν, καταλαβαίνουμε ὅτι ἔχουμε πάθη. Ὅταν ὅμως αὐτὰ ἡσυχάζουν (80), νομίζουμε ὅτι φθάσαμε στὴν τελειότητα.

Γι᾽ αὐτὸ ἐσὺ ὡς ἀρχάριος στὸν πόλεμο, καὶ σὰν ἕνα βρέφος ποὺ τότε γεννήθηκες γιὰ νὰ πολεμᾷς, νὰ γυμνάζεσαι πάντοτε μὲ προθυμία, σὰν νὰ μὴν εἶχες κάνει ἀκόμη ἀρχὴ στὴν ἀρετή. Καὶ καλύτερα νὰ φροντίζῃς νὰ προοδεύῃς στὶς ἀρετές, παρὰ νὰ ἐξετάζῃς καὶ νὰ ζητᾷς σημεῖα τῆς δικῆς σου πνευματικῆς προόδου.

Γιατὶ ὁ Κύριός μας, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ μόνος ἐξεταστὴς τῶν καρδιῶν μας, μερικοὺς φωτίζει νὰ γνωρίζουν τὴν πρόοδό τους καὶ μερικοὺς δὲν τοὺς φωτίζει, ὅπως γνωρίζει ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς γνώσεως μπορεῖ νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ταπείνωσις ἢ ἡ ὑπερηφάνεια, καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὡς φιλόστοργος Πατέρας ἐμποδίζει τὸν κίνδυνο, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τοὺς δίνει ἀφορμὴ γιὰ νὰ αὐξήσουν τὴν ἀρετή. Ὅμως κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν πρόοδό τους ἂς συνεχίζῃ τὴν ἐξάσκησι τῶν ἀρετῶν του καὶ θὰ τὸ γνωρίζῃ τότε, ὅταν φανῇ ἀρεστὸ στὸν Θεό· καὶ αὐτὸ γιὰ μεγαλύτερο καλὸ δικό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΒ΄

Δὲν πρέπει νὰ ἐπιθυμοῦμε πολλὰ γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὰ βάσανα ποὺ ὑποφέρουμε μὲ ὑπομονή. Καὶ πῶς πρέπει νὰ κυβερνοῦμε ὅλες μας τὶς ἐπιθυμίες, γιὰ νὰ εἴμαστε ἐνάρετοι.

Ὅταν βρίσκεσαι σὲ κάποια δοκιμασία καὶ τὴν ὑποφέρῃς εὐχάριστα, πρόσεχε καλὰ νὰ μὴ νικηθῇς ποτὲ ἀπὸ τὸν διάβολο ἢ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ἐπιθυμήσῃς νὰ ἐλευθερωθῇς ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ πάθῃς δυὸ μεγάλες ζημίες· ἡ μία εἶναι, ὅτι ἂν καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία πρὸς τὸ παρὸν δὲν θὰ σοῦ στερήσῃ τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, ὅμως σιγὰ σιγὰ θὰ σὲ φέρῃ στὴν κατάστασι τῆς ἀνυπομονησίας· ἡ ἄλλη εἶναι τὸ ὅτι ἡ ὑπομονή σου θὰ γίνῃ ἐλλιπής, ἀφοῦ θὰ χάσῃς τοὺς μισθοὺς καὶ τὶς ἀμοιβὲς τοὺς ὁποίους δίνει ὁ Θεός, μόνον τὸ διάστημα ἐκεῖνο τὸ χρονικό, κατὰ τὸ ὁποῖο ἐσὺ ὑποφέρεις. Διότι, ἂν δὲν ἐπιθυμοῦσες ἐσὺ τὴν ἐλευθερία, ἀλλὰ σὲ ὅλες τὶς δοκιμασίες ἀφιέρωνες τὸν ἑαυτό σου στὴν θεϊκὴ ἀγαθότητα, ἂν καὶ ἡ δοκιμασία ἐκείνη ποὺ ὑπέφερες ἔμπρακτα, μπορεῖ νὰ διαρκοῦσε μία ὥρα ἢ καὶ λιγότερο, παρ᾽ ὅλα αὐτὰ ὁ Θεὸς μποροῦσε νὰ τὴν θεωρήσῃ ὡς μία θεραπεία ποὺ διήρκεσε πολὺ μεγάλο χρονικὸ διάστημα.

Γι᾽ αὐτὸ σὲ ὅλα τὰ πράγματα πρέπει νὰ κρατᾷς τὶς ἐπιθυμίες σου μακριὰ ἀπὸ τὸ δικό σου θέλημα, καὶ νὰ τὶς ἀντικρύζῃς ἁπλὰ ὅλες καὶ καθαρὰ μὲ μόνο τὸν ἀληθινό τους σκοπό, ποὺ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ αὐτὲς θὰ εἶναι δίκαιες καὶ ὀρθές, καὶ ἐσὺ σὲ κάθε ἀντίθετο συμβὰν θὰ εἶσαι ἀναπαυμένος καὶ θὰ μένῃς ἥσυχος. Διότι, ἐπειδὴ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ συμβῇ χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,

καὶ σὺ δὲν θέλεις τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, εἶναι φανερὸ ὅτι θὰ φθάσῃς στὸ σημεῖο νὰ θέλῃς καὶ νὰ ἔχῃς ὅλη σου τὴν ἐπιθυμία, ὅπου κι ἂν συμβῇ σὲ κάθε καιρό.

Αὐτὸ ὅμως ποὺ λέμε, ὅ,τι θέλει ὁ Θεός, δὲν ἐννοεῖται γιὰ τὶς ἁμαρτίες τὶς δικές σου ἢ τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν τὶς θέλει, οὔτε σύμφωνα μὲ τὸ προηγούμενό του θέλημα, οὔτε μὲ τὸ ἑπόμενο, ὅπως θεολογεῖ ὁ θεῖος Δαμασκηνός (81), ἀλλὰ ἐννοεῖται γιὰ κάθε παιδεία καὶ τιμωρία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας ἢ ἀπὸ κάτι ἄλλο. Αὐτὴ ἡ δοκιμασία καὶ ἡ θλῖψις, μὲ τὸ νὰ ὀνομάζεται σταυρός, εἶναι τόσο ἀγαπητὴ στὸν Θεό, ὥστε μὲ αὐτὴν εὐεργετεῖ μερικὲς φορὲς καὶ αὐτοὺς τοὺς δικούς του καὶ τοὺς ἀγαπημένους του φίλους. Ἐκπληρώνεται ἀκόμη μὲ αὐτὴ τὸ ἑπόμενό του θέλημα, τὸ ὁποῖο εἶναι πάντοτε δίκαιο καὶ ὠφέλιμο γιὰ μᾶς, κατὰ τὸν ἅγιο Δαμασκηνὸ (βλέπε καὶ στὸ λθ΄ κεφάλαιο).

Ἐκεῖνο πάλι ποὺ λέω ἐδῶ, νὰ ὑπομένῃς δηλαδὴ κάθε θλῖψι καὶ δοκιμασία, ἐννόησέ το γιὰ ἐκεῖνο ποὺ παραμένει σὲ μᾶς καὶ εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεὸ νὰ τὸ ὑποφέρουμε· δηλαδὴ ἀφοῦ πρῶτα χρησιμοποιήσουμε ἐκεῖνα τὰ μέσα ποὺ ἐπιτρέπονται γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ αὐτό, (ὅπως εἶναι ἡ προσευχὴ καὶ τὸ νὰ μὴ δίνουμε ἐμεῖς αἰτία, τὸ νὰ μὴν μποῦμε σὲ πειρασμὸ καὶ ἄλλα παρόμοια)· ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ μέσα πρέπει νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε ὅπως θέλει καὶ ὅπως προστάσσει ὁ Θεός, ποὺ τὰ ὥρισε γιὰ τὴν ὑπηρεσία μας· δηλαδή, διότι αὐτὸς θέλει ἔτσι νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν δική μας προσπάθεια καὶ τὸ δικό μας θέλημα, οὔτε ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦμε περισσότερο νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ἐνοχλητικὲς καταστάσεις καὶ δοκιμασίες, ἀλλὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ ὑπηρεσία καὶ εὐαρέστησι τοῦ Θεοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΓ΄

Πῶς πρέπει νὰ ἀντιστεκώμαστε στὸν διάβολο, ὅταν προσπαθῇ νὰ μᾶς παραπλανση μὲ τὴν ἀδιακρισία.

Ὅταν ὁ πονηρὸς διάβολος γνωρίζῃ ὅτι βαδίζουμε σωστὰ στὴν ὁδὸ τῆς ἀρετῆς, μὲ ζωντανὲς ἐπιθυμίες καὶ σωστὰ τοποθετημένες καὶ μὲ τάξι, ἀπὸ τὶς ὁποῖες δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἀποσπάσῃ μὲ φανερὲς ἀπάτες, τότε μεταμφιέζεται σὲ ἄγγελο φωτὸς καὶ μὲ φιλικοὺς λογισμοὺς καὶ μὲ ρητὰ τῶν θείων Γραφῶν καὶ μὲ παραδείγματα τῶν ἁγίων, μᾶς παρακινεῖ, εὐκαίρως ἀκαίρως, νὰ βαδίσουμε ἀδιάκριτα στὸ ὕψος τῆς τελειότητος, γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ κατόπιν νὰ πέσουμε στὸν γκρεμό. Ἔτσι μᾶς παρακινεῖ νὰ ταλαιπωροῦμε σκληρὰ τὸ σῶμα μας μὲ νηστεῖες, ἐγκράτειες, μαστιγώσεις, χαμαικοιτίες καὶ ἄλλες παρόμοιες θλίψεις, ἢ γιὰ νὰ ὑπερηφανευθοῦμε νομίζοντας ὅτι κατωρθώσαμε μεγάλα πράγματα ἢ γιὰ νὰ μᾶς συμβῇ κάποια ἀσθένεια καὶ νὰ μὴν μποροῦμε νὰ κάνουμε καλὰ ἔργα, ἢ ἀπὸ τὸν κόπο καὶ τὴν ἄσκησι νὰ ἀηδιάσουμε καὶ

νὰ συγχαθοῦμε τὶς πνευματικὲς ἀσκήσεις· καὶ ἔτσι σιγὰ σιγά, ἀφοῦ κρυώσουμε γιὰ τὸ καλό, νὰ πέσουμε μὲ περισσότερη ἐπιθυμία ἀπὸ πρὶν στὶς ἐπίγειες ἡδονὲς καὶ ξεφαντώματα. Κι αὐτὸ συνέβη σὲ πολλούς. Αὐτοὶ ἀκολουθώντας τὴν ὁρμὴ ἑνὸς ἀδιάκριτου ζήλου καὶ περνώντας τὸ μέτρο τῆς ἀρετῆς τους, μὲ πολλοὺς βασανισμούς, χάθηκαν μέσα στὶς ἐφευρέσεις τους καὶ ἔγιναν παίγνιο τῶν πονηρῶν δαιμόνων. Αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ συνέβαινε, ἂν σκεπτόταν καλὰ ἐκεῖνα ποὺ εἴπαμε· καὶ ἂν σκεφτόταν ἀκόμη ὅτι αὐτὲς οἱ βασανιστικὲς πράξεις, ἂν καὶ εἶναι ἄξιες ἐπαίνου καὶ καρποφόρες, ἐν τούτοις χρειάζονται σωματικὴ δύναμι καὶ ἀνάλογη ταπείνωσι τῆς ψυχῆς, παρόμοια δηλαδὴ μὲ τὴν σωματικὴ δύναμι· χρειάζεται ὅμως καὶ παρόμοια κρᾶσι στὴν ποιότητα καὶ στὸν χαρακτῆρα τοῦ καθενός.

Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἀγωνίζωνται μὲ αὐτὴ τὴ σκληρότητα τῆς ζωῆς παρόμοια μὲ τοὺς Ἁγίους, μποροῦν καὶ μὲ ἄλλους τρόπους νὰ μιμηθοῦν τὴ ζωή τους· δηλαδή, ἔχοντας μεγάλες καὶ ἀποτελεσματικὲς ἐπιθυμίες γιὰ τὴν ἀρετή· κάνοντας θερμὲς προσευχές· ποθώντας τὰ πιὸ ἔνδοξα στεφάνια τῶν ἀληθινῶν πολέμων γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό· καταφρονώντας ὅλον τὸν κόσμο, ἀκόμη καὶ αὐτὸν τὸν ἑαυτό τους· παραδιδόμενοι στὴ σιωπὴ καὶ τὴν μοναξιά· ὄντας ταπεινοὶ καὶ πρᾶοι μὲ ὅλους· ὑποφέροντας τὸ κακὸ καὶ κάνοντας τὸ καλὸ στοὺς ἐχθρούς τους καὶ στοὺς ἀχάριστους· φυλάγοντας τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ κάθε σφάλμα, ἔστω καὶ μικρό· ὅλα αὐτὰ εἶναι περισσότερο εὐάρεστα στὸν Θεό, ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἀσκήσεις καὶ οἱ σκληραγωγίες τοῦ σώματος.

Γι᾽ αὐτὸ κι ἐγὼ σὲ συμβουλεύω, στὶς παρόμοιες σκληραγωγίες τοῦ σώματος νὰ βαδίζῃς μὲ διάκρισι, γιὰ νὰ μπορῇς νὰ τὶς αὐξήσῃς· ἐπειδὴ μὲ τὶς ὑπερβολὲς ἀναγκαστικὰ θὰ φθάσῃς στὸ σημεῖο νὰ τὶς ἐγκαταλείψῃς. Σὲ συμβουλεύω ὅμως νὰ μὴν πέσῃς στὸ ἄλλο σφάλμα καὶ τὴν ὑπερβολὴ μερικῶν, ποὺ θεωροῦνται ὡς πνευματικοὶ ἄνδρες. Αὐτοί, κολακευόμενοι καὶ ἀπατόμενοι ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη τοῦ σώματός τους, φροντίζουν πολὺ νὰ διατηροῦν τὴν σωματική τους ὑγεία, καὶ φαίνονται τόσο ζηλότυποι καὶ ὅτι τὸ ἐπιθυμοῦν αὐτὸ τόσο πολύ, ποὺ μὲ τὸν παραμικρὸ κόπο καὶ τὴν παραμικρὴ ἐνόχλησι, τρέμουν καὶ φοβοῦνται μὴ τὴν χάσουν. Καὶ γιὰ ἄλλο πρᾶγμα δὲν συζητοῦν μὲ μεγαλύτερη ὄρεξι, οὔτε σκέπτονται κάτι ἄλλο, ὅσο τὴν διακυβέρνησι τῆς ζωή τους. Γι᾽ αὐτὸ προσέχουν πάντοτε νὰ ζητοῦν φαγητὰ περισσότερο κατάλληλα στὴν ὄρεξι, παρὰ στὸ στομάχι τους, τὸ ὁποῖο πολλὲς φορὲς χάνει τὴν δύναμί του ἀπὸ τὴν μεγάλη καλοπέρασι.

Κι ἂν αὐτοὶ ἰσχυρίζωνται ὅτι αὐτὸ τὸ κάνουν γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ὑπηρετοῦν καλύτερα τὸν Θεό, βέβαια, αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ συμφωνήσουν μεταξύ τους, χωρὶς κανένα κέρδος καὶ μάλιστα μὲ ζημία τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, δυὸ κεφαλιακοὶ καὶ πρῶτοι ἐχθροί, δηλαδὴ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα. Γιατὶ μὲ τὴν φροντίδα αὐτή, ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὸ σῶμα ἡ ὑγεία καὶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα χάνεται ἡ εὐλάβεια. Γι᾽ αὐτὸ τὸ πιὸ ἀσφαλὲς καὶ ὠφέλιμο εἶναι καὶ γιὰ τὸ σῶμα καὶ γιὰ τὴν ψυχή, νὰ ὑπάρχη κάποιος ἐλεύθερος τρόπος ζωῆς, ὄχι ὅμως χωρὶς τὴν διάκρισι ἐκείνη ποὺ ἀνέφερα

προηγουμένως· μὲ τὴν διάκρισι αὐτὴ πρέπει νὰ παρατηροῦνται καὶ οἱ διαφορετικὲς καταστάσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ διαφορετικὲς κράσεις τῶν σωμάτων, οἱ ὁποῖες δὲν ὑπόκεινται ὅλες στὸν ἕνα καὶ ἴδιο κανόνα, ὅπως λέγει στὰ Ἀσκητικά του ὁ Μέγας Βασίλειος (82). Προσθέτω καὶ αὐτό, ὅτι ὄχι μόνο γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε τὶς ἐξωτερικὲς ἀρετές, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀπόκτησι τῶν ἐσωτερικῶν ἀρετῶν, πρέπει νὰ προχωροῦμε μὲ κάποια μετριότητα καὶ βαθμηδόν, λίγο λίγο, ὅπως εἶπα παραπάνω στὸ λδ΄ κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΔ΄

Ἡ ὑπόληψις τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἡ παρακίνησις τοῦ διαβόλου μᾶς κάνουν νὰ κρίνουμε μὲ αὐθάδεια τὸν πλησίον. Πῶς πρέπει νὰ ἀντιστεκώμαστε σὲ αὐτά.

Ἀπὸ τὴν ρίζα τῆς φιλαυτίας, τὴν ὁποία ἔχουμε ἀναφέρει πολλὲς φορές, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν τιμὴ ποὺ ἔχουμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας, προέρχεται μία ἄλλη κακία ποὺ μᾶς προξενεῖ πάρα πολὺ μεγάλη ζημία· αὐτὴ εἶναι ἡ αὐθάδης κρίσις καὶ κατάκρισις ποὺ κάνομε σὲ βάρος τοῦ πλησίον μας. Ἀπὸ τὴν κατάκρισι αὐτὴ φθάνουμε στὸ σημεῖο νὰ ἐξευτελίζουμε τοὺς ἀδελφούς, νὰ τοὺς καταφρονοῦμε καὶ νὰ τοὺς ταπεινώνουμε. Αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα ὅπως προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια, ἀπὸ αὐτὴν θάλπεται καὶ τρέφεται μὲ προθυμία. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ὑπερηφάνεια μαζὶ μὲ τὴν κατάκρισι, αὐξάνεται συνέχεια, ἐπειδή, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, ἀρέσκεται ἡ μία μὲ τὴν ἄλλη καὶ πλανῶνται συγχρόνως.

Ὅση μεγαλύτερη ὑπόληψι καὶ τιμὴ ἔχουμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας, τόσο περισσότερο παρακινούμαστε νὰ κατακρίνουμε καὶ νὰ καταφρονοῦμε τοὺς ἄλλους, νομίζοντας ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ἀτέλειες καὶ τὰ ἐλαττώματα ποὺ νομίζουμε ὅτι ἔχουν αὐτοί. Καὶ ὁ πανοῦργος διάβολος ποὺ βλέπει μέσα μας μιὰ τόσο κακὴ διάθεσι, παραμένει πάντοτε ἄγρυπνος γιὰ νὰ μᾶς ἀνοίγῃ τὰ μάτια καὶ νὰ μᾶς κρατᾷ ξάγρυπνους γιὰ νὰ βλέπουμε καὶ νὰ ἐξετάζουμε καὶ νὰ μεγαλοποιοῦμε τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ οἱ ἀμελεῖς δὲν τὸ πιστεύουν καὶ δὲν γνωρίζουν πόσο φροντίζει καὶ πόσο συνεργεῖ ὁ ἐχθρὸς αὐτὸς νὰ τυπώσῃ στὸ νοῦ μας αὐτὰ τὰ μικρὰ ἐλαττώματα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου.

Γι᾽ αὐτό, ἐὰν ἀδελφέ μου, ἀγρυπνῇ αὐτὸς γιὰ νὰ σὲ ζημιώσῃ, στάσου καὶ σὺ ἄγρυπνος γιὰ νὰ μὴ πέσῃς στὶς παγίδες του. Καὶ ἀμέσως μόλις σοῦ παρουσιάσῃ κάποιο ἀσφάλμα τοῦ πλησίον σου, γύρισε πίσω ἀπὸ τὸν λογισμὸ αὐτόν, διότι ἔχει γραφῆ· «καθένας σας νὰ μὴ σκέπτεσθε τὴν κακία τοῦ πλησίον» (Ζαχ. 8,17). Κι ἂν ἀκόμη αἰσθάνεσαι ὅτι παρακινεῖσαι νὰ τὸν κρίνῃς, σκέψου ὅτι ἡ ἐξουσία αὐτὴ δὲν δόθηκε σὲ σένα. Ἀλλὰ κι ἂν σοῦ εἶχε δοθῇ, δὲν θὰ μποροῦσες νὰ κρίνῃς σωστὰ ὄντας

ἐσὺ ὁ ἴδιος περικυκλωμένος ἀπὸ χίλιους λογισμοὺς καὶ πάθη καὶ πολὺ εὔκολος νὰ ἔχῃς κακὴ ἰδέα γιὰ τοὺς ἄλλους, χωρὶς δίκαιη αἰτία.

Τὸ δραστικώτερο φάρμακο τῆς κακίας αὐτῆς εἶναι τὸ νὰ ἀσχολῆσαι πάντοτε νὰ ἐρευνᾷς μὲ τὸν λογισμό σου τὰ δικά σου πάθη καὶ τὶς δικές σου κακίες, τὰ ὁποῖα εἶναι τόσο πολλὰ καὶ τόσο ἀπόκρυφα, ποὺ μόνον γιὰ νὰ τὰ γνωρίσῃς καὶ νὰ τὰ θεραπεύσῃς, δὲν θὰ σοῦ φθάσουν ὅλες οἱ ἡμέρες τῆς ζωῆς σου, καὶ ὄχι νὰ σοῦ περισσέψῃ καιρὸς γιὰ νὰ ἐξετάζῃς τὶς πράξεις τῶν ἄλλων. Ἐὰν ἔτσι ἐρευνᾷς καὶ κρίνῃς μόνον τὰ δικά σου πάθη, θὰ καθαρίσῃς τοὺς ἐσωτερικοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νοῦ σου ἀπὸ ἐκείνους τοὺς κακοὺς χυμοὺς καὶ τὰ μεγάλα δοκάρια ποὺ βρίσκονται μέσα· ἀπὸ τὰ ὁποῖα παρακινεῖσαι νὰ βλέπῃς τὰ μικρὰ ξυλαράκια, ποὺ ἔχουν οἱ ἄλλοι στὰ μάτια τους, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος: «Γιατὶ βλέπεις τὸ σκουπιδάκι στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ δὲν καταλαβαίνεις τὸ δοκάρι ποὺ βρίσκεται στὸ δικό σου τὸ μάτι;» (Ματθ. 7,3).

Γνώριζε, ὅτι ὅπως ἐξετάζεις μὲ κακὴ διάθεσι κάποιο πάθος τοῦ ἀδελφοῦ σου, κάποια ρίζα τοῦ ἴδιου πάθους βρίσκεται καὶ μέσα στὴν καρδιά σου, ποὺ σύμφωνα μὲ τὴν διάθεσι καὶ τὸ πάθος ποὺ ἔχει, ἔτσι μὲ ἐμπάθεια κρίνει καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ὅπως ἔχει γραφῆ· «ὁ κακὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ ἀπόθεμα τῆς καρδιᾶς του βγάζει πονηρὰ πράγματα» Ματθ. 12,35). Γιατὶ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, ἕνας καθαρὸς καὶ ἀπαθὴς ὀφθαλμός, μὲ ἀπάθεια βλέπει τὰ πράγματα καὶ ὄχι μὲ πονηριά· «Καθαρὸς εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς ὅταν δὲν βλέπῃ πονηρά» (Ἀββ. 1,13). Ἔτσι ὅταν σοῦ ἔλθη κάποιος λογισμὸς γιὰ νὰ κρίνῃς ἄλλους γιὰ κάποιο ἐλάττωμα, ἀγανάκτησε κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου ὡς φταίχτη καὶ ἐργάτου τοῦ ἴδιου σφάλματος, καὶ πὲς στὴν καρδιά σου· «πῶς ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος βρισκόμενος στὸ ἴδιο σφάλμα θὰ σηκώσω κεφάλι γιὰ νὰ ἰδῶ καὶ νὰ κρίνω τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων;». Καὶ ἔτσι τὰ ὅπλα ποὺ θὰ μεταχειρισθῇς γιὰ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, μεταχειρίσου τα κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου, γιὰ νὰ θεραπεύσῃς τὶς πληγές σου.

Κι ἂν ἀκόμη τὸ σφάλμα κάποιου ἀδελφοῦ μπορεῖ νὰ εἶναι δημόσιο καὶ φανερό, ἐσὺ αἰτιολόγησέ το μὲ ἀγάπη καὶ φιλαδελφία καὶ πὲς ὅτι στὸν ἀδελφὸ ἐκεῖνον μὲ τὸ νὰ βρίσκωνται ἄλλες ἀρετὲς κρυμμένες, γιὰ νὰ φυλαχθοῦν αὐτές, ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς νὰ πέσῃ στὸ σφάλμα αὐτὸ ἢ ἂν ἔχῃ μικρὸ χρονικὸ διάστημα τὸ ἐλάττωμα ἐκεῖνο, γιὰ νὰ παραμένῃ πιὸ ταπεινὸς στὰ μάτια τὰ δικά του· καὶ ἀκόμη μὲ τὴν καταφρόνησι τῶν ἄλλων νὰ κάνῃ κάποιον καρπὸ ταπεινώσεως καὶ νὰ εὐαρεστήσῃ τὸν Θεὸ περισσότερο, καὶ ἔτσι τὸ κέρδος του θὰ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν ζημία του. Ἂν πάλι ἡ ἁμαρτία κάποιου εἶναι ὄχι μόνο φανερή, ἀλλὰ καὶ μεγάλη καὶ προέρχεται ἀπὸ καρδιὰ ἰσχυρογνώμονος, μὴ τὸν κατακρίνῃς· ἀλλὰ τρέξε μὲ τὸ λογισμό σου στὶς φοβερὲς κρίσεις τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ δῇς ἐκεῖ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους ποὺ ἐνῷ προηγουμένως ἦσαν στὴν παρανομία σὲ πολὺ μεγάλο βαθμό, νὰ ἔχουν φθάσει σὲ μεγάλα μέτρα ἁγιότητος μὲ τὴν μετάνοια· καὶ ἄλλους πάλι ἐνῷ προηγουμένως ἦσαν στὸν ὑψηλότερο βαθμὸ τῆς τελειότητος, νὰ ἔχουν πέσει σὲ ἀθλιώτατο γκρεμό.

Γι᾽ αὐτό, νὰ στέκεσαι πάντοτε μὲ φόβο καὶ τρόμο, περισσότερο γιὰ τὸν ἑαυτό σου, παρὰ γιὰ κανένα ἄλλον. Καὶ ἂς εἶσαι βέβαιος ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τὰ καλὰ λόγια ποὺ θὰ πῇς γιὰ τὸν πλησίον καὶ ἡ χαρὰ ποὺ θὰ δοκιμάσῃς γι᾽ αὐτόν, εἶναι καρπὸς καὶ ἀποτέλεσμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἀντίθετα κάθε καταφρόνησις καὶ αὐθάδης κρίσις καὶ καταλαλιὰ τοῦ πλησίον, προέρχεται ἀπὸ τὴν κακία μας καὶ ἀπὸ διαβολικὴ παρακίνησι.

Ἔτσι ἂν κάποιο ἐλάττωμα τοῦ ἀδελφοῦ σου σὲ σκανδαλίσῃ, μὴν ἀναπαυθῇς ποτέ, οὔτε νὰ δώσῃς ὕπνο στοὺς ὀφθαλμούς σου, μέχρις ὅτου τὸ διώξῃς ἀπὸ τὴν καρδιά σου μὲ ὅλη σου τὴν δύναμι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΕ΄

Ἡ προσευχὴ

Ἂν καὶ ἡ ἀπιστία πρὸς τὸν ἑαυτό μας καὶ ἡ ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἡ ἐξάσκησις, εἶναι τόσο ἀπαραίτητα στὸν πόλεμο αὐτόν, ὅπως ἀποδείχθηκε μέχρις ἐδῶ, περισσότερο ἀναγκαία καὶ ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ εἶναι ἡ προσευχὴ (ποὺ εἴπαμε ὅτι εἶναι τὸ τέταρτο ὅπλο στὸ πρῶτο κεφάλαιο)· μὲ αὐτὴν μποροῦμε νὰ λάβουμε ἀπὸ τὸν Κύριό μας, ὄχι μόνον ἐκεῖνα ποὺ εἴπαμε, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλο καλό. Γιατὶ ἡ προσευχὴ εἶναι μέσον καὶ ὄργανο γιὰ νὰ λάβουμε ὅλες ἐκεῖνες τὶς χάρες ποὺ μᾶς πλημυρίζουν προερχόμενες ἀπὸ ἐκείνη τὴν πηγὴ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ· μὲ τὴν προσευχὴ θὰ βάλῃς τὸ μαχαῖρι στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ νικᾷ γιὰ σένα. Καὶ γιὰ νὰ μεταχειρισθῇς καλὰ τὴν προσευχὴ αὐτή, πρέπει νὰ τὴν κάνῃς παντοτεινὴ καὶ νὰ γίνῃ συνήθεια, καὶ νὰ κοπιάζῃς γιὰ νὰ ἔχῃς τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα.

α΄) Νὰ ἔχῃς πάντοτε μία ζωντανὴ ἐπιθυμία νὰ ὑπηρετῇς τὸν Θεὸ σὲ κάθε περίπτωσι, μὲ ἐκεῖνον τὸν τρόπο, ποὺ εἶναι ἀρεστὸς στὸν Θεό. Καὶ γιὰ νὰ ἀνάψῃ μέσα σου ἡ ἐπιθυμία αὐτή, σκέψου καλά, ὅτι ὁ Θεός, ἐξ αἰτίας τῶν ὑπερθαυμασίων ἐξοχοτήτων, ἀγαθότητας, λέγω, μεγαλωσύνης, σοφίας, ὡραιότητας, καὶ ἄλλων ἀμέτρητων τελειοτήτων, εἶναι ὑπεράξιος νὰ ὑπηρετῆται καὶ νὰ τιμᾶται· ὅτι αὐτὸς γιὰ νὰ σὲ ὑπηρετήσῃ, βασανίσθηκε καὶ κοπίασε τριάντα τρία χρόνια, θεράπευσε καὶ χάρισε ὑγεία στὶς βρωμερές σου πληγές, ποὺ ἦταν δηλητηριασμένες μὲ τὴν κακία τῆς ἁμαρτίας· ὄχι μὲ κρασὶ καὶ λάδι καὶ ἔμπλαστρα· ἀλλὰ μὲ τὸ πολύτιμο Αἷμα του, ποὺ ἔτρεξε ἀπὸ τὶς πανάγιες φλέβες του καὶ ἀπὸ τὶς καθαρώτατες σάρκες, ποὺ καταξεσχίσθηκαν ἀπὸ τὶς μαστιγώσεις, τὰ ἀγκάθια καὶ τὰ καρφιά. Καὶ ἀκόμη, σκέψου πόσο μᾶς συμφέρει αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία. Διότι γινόμαστε κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ υἱοὶ τοῦ ἴδιου του Θεοῦ.

β΄) Νὰ ἔχῃς μία ζωντανὴ καὶ θερμὴ πίστι ὅτι ὁ Θεὸς θὰ σοῦ δώσῃ ὅ,τι χρειάζεται γιὰ τὴν ὑπηρεσία του καὶ γιὰ δική σου ὠφέλεια. Αὐτὴ ἡ ἁγία πίστις καὶ ἐλπίδα εἶναι τὸ σκεῦος, τὸ ὁποῖο ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ γεμίζει ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῶν χαρίτων του. Καὶ ὅσο αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερο καὶ ἔχει μεγαλύτερη χωρητικότητα, τόσο πλουσιώτερα ἡ προσευχὴ θὰ μεταστραφῆ στὸ στῆθος μας. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ ἀναλλοίωτος καὶ παντοδύναμος Θεὸς νὰ σταματήσῃ ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς κάνῃ μετόχους τῶν χαρίτων του, τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ἴδιος μᾶς πρόσταξε νὰ τοὺς τὶς ζητοῦμε; καὶ ὑποσχέθηκε νὰ μᾶς δώσῃ τὸ πνεῦμα του, ἂν τοῦ τὸ ζητήσουμε μὲ πίστι καὶ ὑπομονή; Διότι εἶπε· «Πόσο περισσότερο ὁ ἐπουράνιος πατέρας θὰ δώσῃ Πνεῦμα Ἅγιο σὲ ἐκείνους ποὺ τὸ ζητᾶνε;» Λουκ. 11,13). Καὶ πάλι· «Ὅλα ὅσα θὰ ζητήσετε στὴν προσευχὴ μὲ πίστι, θὰ τὰ λάβετε» (Ματθ. 21,22).

γ΄) Πρέπει νὰ πλησιάσῃς στὴν προσευχὴ μὲ σταθερὴ ἀπόφασι νὰ ἐπιθυμῇς μόνο τὸ θεῖο του θέλημα καὶ ὄχι τὸ δικό σου, τόσο στὸ νὰ ζητᾷς ὅσο καὶ στὸ νὰ λαμβάνῃς ἐκεῖνο ποὺ ζητᾷς· δηλαδή, νὰ προσεύχεσαι γιατὶ τὸ θέλει ὁ Θεός· καὶ νὰ ἐπιθυμῇς νὰ σὲ ἐπακούσῃ, διότι καὶ ἐκεῖνος ἔτσι θέλει. Καὶ μὲ συντομία ἡ ἀπόφασίς σου νὰ εἶναι νὰ ἑνώνῃς τὴν θέλησί σου μὲ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι νὰ θέλῃς ὁ Θεὸς νὰ ὑποχωρήσῃ στὴν δική σου τὴν θέλησι.

Καὶ αὐτὸ γιατί; Ὄντας ἡ θέλησί σου μολυσμένη ἀπὸ τὴν φιλαυτία, πολλὲς φορὲς σφάλλει καὶ δὲν ξέρει τί ζητάει. Ἐνῷ ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἑνωμένη πάντοτε μὲ ἀνέκφραστη ἀγαθότητα καὶ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ σφάλλῃ. Ὁπότε αὐτὴ εἶναι κανόνας καὶ βασίλισσα ὅλων τῶν ἄλλων θελήσεων καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀκολουθοῦν ὅλες οἱ ἄλλες θελήσεις τῶν λογικῶν κτισμάτων καὶ νὰ ὑπακούουν σ᾽ αὐτήν.

Γι᾽ αὐτὸ πρέπει νὰ ζητᾷς πάντοτε ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν στὸν Θεό. Ἂν ὅμως καὶ ἔχῃς καὶ κάποια ἀμφιβολία γιὰ κάποιο πρᾶγμα ἀπὸ αὐτὰ ὅτι δὲν ἀρέσει στὸν Θεό, θὰ τὸ ζητήσῃς μὲ τὴν ἀπόφασι ὅτι, τὸ θέλεις, ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς νὰ τὸ ἔχῃς. Καὶ ἐκεῖνα ποὺ γνωρίζεις ὅτι σίγουρα εἶναι ἀρεστὰ στὸν Θεὸ (ὅπως εἶναι οἱ ἀρετές) θὰ τὰ ζητήσῃς περισσότερο, γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃς καὶ νὰ εὐχαριστήσῃς μόνο αὐτὸν καὶ γιὰ κανένα ἄλλο σκοπὸ καὶ στόχο, καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς εἶναι πνευματικός.

δ΄) Πρέπει νὰ πηγαίνῃς στὴν προσευχὴ στολισμένος μὲ ἀνάλογα ἔργα γιὰ τὰ ζητήματά σου· καὶ μετὰ τὴν προσευχὴ νὰ κοπιάζῃς περισσότερο γιὰ νὰ γίνῃς δεκτικὸς τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀρετῆς ποὺ ζητᾷς ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ διαφορετικὰ τὸ νὰ ζητᾷ κάποιος μία ἀρετὴ ἀπὸ τὸν Θεό, ἔπειτα νὰ μὴ χρησιμοποιῇ τρόπους καὶ ἔργα γιὰ νὰ γίνῃ δεκτικός της χάριτος τῆς ἀρετῆς ποὺ ζητάει ἀπὸ τὸν Θεὸ (διότι ἡ ἐξάσκησι τῆς προσευχῆς πρέπει νὰ συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ τὸν ἀγῶνα νὰ νικᾶμε τὸν ἑαυτό μας, ὥστε νὰ ἀλληλοβοηθοῦνται τὸ ἕνα ἀκολουθώντας τὸ ἄλλο), ἀλλὰ νὰ δείχνῃ ἀδιαφορία, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐκπειράζει τὸν Θεὸ καὶ ὅτι δὲν τὸν παρακαλεῖ. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ θεῖος Ἰάκωβος εἶπε· «Πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη (83)», δηλαδὴ «Ἡ παράκλησις τοῦ δικαίου ἔχει μεγάλη δύναμι καὶ ἀποτελεσματικότητα»

(Ἰάκ. 5,14).

ε΄) Στὴν προσευχή σου πρέπει νὰ διατηρῇς ἐκεῖνα τὰ τέσσερα πράγματα ποὺ εἶπε ὁ Μέγας Βασίλειος: πρῶτον, νὰ δοξολογῇς τὸν Θεό· δεύτερον νὰ τὸν εὐχαριστῇς γιὰ τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ ἔκανε· τρίτον, νὰ ἐξομολογῆσαι σ᾽ αὐτὸν ὅτι εἶσαι ἁμαρτωλὸς καὶ παραβάτης τῶν ἐντολῶν του· καὶ τέταρτον, νὰ ζητᾷς ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ σωτηρία σου.

Παραδείγματος χάριν, μπορεῖς νὰ προσευχηθῇς μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο: «Κύριε καὶ Θεέ μου, σὲ ὑμνῶ καὶ σὲ εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φυσική σου δόξα καὶ τὴν ἄπειρη μεγαλειότητα, καὶ σὲ εὐχαριστῶ διότι μὲ δημιούργησες μόνον ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός σου καὶ μὲ λύτρωσες τόσες πολλὲς φορές, ποὺ κι ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲ γνωρίζω καὶ μὲ λευθέρωσες ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν μου· ναί, τὸ ὁμολογῶ ὅτι ἐγὼ πάντοτε ἤμουν παραβάτης τῶν ἁγίων σου ἐντολῶν καὶ ἀχάριστος ἀπέναντι ὅλων τῶν εὐεργεσιῶν ποὺ μοῦ ἔκανες. Ἀλλὰ ἐσὺ Θεέ μου, μὴν προσβάλλεσαι ἀπὸ τὴν ἀχαριστία μου, ἀλλὰ βοήθησέ με καὶ τώρα καὶ μή μου ἀρνηθῇς αὐτὸ ποὺ σοῦ ζητῶ γιὰ τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς μου». Καὶ ἂν ἐξασκεῖσαι σὲ κάποια ἀρετή, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ζήτησε καὶ αὐτὴν ἀπὸ τὸν Θεό· καὶ ἂν κάποιος σὲ στενοχωρῇ γιὰ κάτι, μὴ ξεχάσῃς νὰ εὐχαριστήσῃς τὸν Θεὸ γι᾽ αὐτὸ τὸ ἀντίθετο ποὺ σοῦ ἔδωσε. Γιατὶ καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ εὐεργεσία.

στ΄) Γιὰ νὰ λάβη ἡ προσευχὴ τὴν δύναμί της καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ Θεὸς τὶς ἐπιθυμίες μας, τόσο λόγῳ τῆς φυσικῆς του ἀγαθότητος καὶ εὐσπλαγχνίας, ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς ἀξιομισθίες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πάθους τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του καὶ λόγῳ τῆς ὑποσχέσεώς του νὰ μᾶς εἰσακούῃ, θὰ τελειώσῃς τὴν προσευχή σου μὲ ἕνα ἢ περισσότερα ἀπὸ τὰ παρακάτω λόγια: Χάρισέ μου Θεέ μου αὐτὴ τὴ χάρι, λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς σου εὐσπλαγχνίας. Ἂς ἔχουν παρρησία ἐνώπιόν σου οἱ ἀξιομισθίες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πάθους τοῦ ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ, γιὰ νὰ πετύχω αὐτὴ τὴν χάρι ποὺ σοῦ ζητῶ· Θυμήσου, Κύριε, πὼς ὑποσχέθηκες σὲ μᾶς ὅτι θὰ μᾶς εἰσακούῃς, λέγοντας· «Ἐνῷ ἀκόμη θὰ μιλᾷς, θὰ σοῦ πῶ· νά, εἶμαι μπροστά σας» (Ἠσ. 58,9). Καὶ ἄλλες φορὲς πάλι θὰ ζητήσῃς χάρες λόγῳ τῆς παρρησίας Ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῶν ἄλλων Ἁγίων ποὺ ἔχουν μεγάλη δύναμι κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ τιμοῦνται πολὺ ἀπὸ αὐτόν, διότι στὴ ζωὴ αὐτὴ τίμησαν πολὺ τὴν θεϊκή του Μεγαλειότητα.

ζ΄) Πρέπει νὰ προσεύχεσαι πάντοτε καὶ μὲ ὑπομονή. Γιατὶ ἡ ταπεινὴ ὑπομονὴ νικᾷ τὸν ἀνίκητο Θεὸ καὶ ἑλκύει τὸ ἔλεός του. Καὶ ἂν ἡ συχνὴ καὶ ἀνυποχώρητη ὑπομονὴ τῆς χήρας τοῦ εὐαγγελίου, ἔκανε τὸν κριτὴ νὰ ὑποχωρήσῃ στὰ ζητήματά της, καὶ μάλιστα κριτὴ ποὺ ἦταν ὅλο ἀδικία καὶ πονηρία, σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ διήγησι, τὴν ὁποία εἶπε ὁ Κύριος ἐπίτηδες, γιὰ νὰ μὴν ὑποχωροῦμε, ἀλλὰ νὰ ἐπιμένουμε στὴν προσευχή· «τοὺς ἔλεγε καὶ παραβολὴ γιὰ νὰ προσεύχωνται συνέχεια καὶ νὰ μὴν ἀποκάμνουν» (Λουκ. 18,1)· ἂν λέγω ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας ὑποχώρησε στὰ ζητήματα τῆς χήρας, πῶς δὲν θὰ ὑποκύψη τὶς παρακλήσεις μας ὁ Θεός, ποὺ εἶναι τὸ

ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν; Ἔτσι, ἂν κάποτε κατὰ τὴ προσευχή σου, ἀργήσῃ νὰ σοῦ ἀπαντήσῃ ὁ Θεός, καὶ μάλιστα ἂν σοῦ δείξῃ σημάδια ὅτι δὲν σὲ εἰσακούει, ἐσὺ νὰ συνεχίσῃς νὰ προσεύχεσαι πάλι, ἔχοντας σταθερὴ καὶ ζωντανὴ τὴν ἐλπίδα της βοήθειάς του. Ἐπειδὴ στὸν Θεὸ δὲν λείπουν ποτέ, μᾶλλον ὑπάρχουν μὲ περίσσεια σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό, ὅλα ἐκεῖνα ποὺ τὸν ἀναγκάζουν νὰ εὐεργετῇ τοὺς ἄλλους.

Γι᾽ αὐτό, ἐὰν ἡἔλλειψις καὶ ἡ αἰτία δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου, νὰ εἶσαι βέβαιος καὶ σίγουρος ὅτι θὰ λάβῃς ἐκεῖνο ποὺ θὰ ζητήσῃς· ἐὰν ὅμως καὶ δὲν τὸ λάβῃς, διότι δὲν σοῦ συμφέρει, νὰ γνωρίζῃς ὅτι καὶ τότε πάλι ἔλαβες, ἴσως καὶ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσες καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτή, θὰ ἔχῃς μεγαλύτερη ὠφέλεια. Καὶ ὅσο περισσότερο δὲν εἰσακούεσαι, τόσο περισσότερο νὰ ταπεινώνεσαι μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ· καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν ἀναξιότητά σου καὶ στηριζόμενος πάντοτε πάνω στὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, νὰ αὐξάνῃς πάντοτε τὸ θάρρος σου καὶ τὴν ἐλπίδα σου σ᾽ αὐτόν. Ἡ ἐλπίδα αὐτὴ τόσο περισσότερο πολεμεῖται ἀπὸ τὸν ἐχθρό, ὅσο περισσότερο θὰ εἶναι ἀρεστὴ στὸν Κύριο.

Πάνω ἀπὸ ὅλα νὰ εὐχαριστῇς πάντοτε τὸν Θεό, ὁμολογώντας καὶ ἀναγνωρίζοντάς τον ὡς ἀγαθό, σοφὸ καὶ ἀγαπητὸ εὐεργέτη σου, τόσο ὅταν δὲν λαμβάνῃς μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ζητᾷς, ὅσο καὶ ὅταν σοῦ δίνεται ὅλο ἐκεῖνο ποὺ ζήτησες (84), παραμένοντας σὲ κάθε σου αἴτημα σταθερὸς καὶ χαρούμενος κάτω ἀπὸ τὴν ταπεινὴ ὑποταγὴ τῆς θείας του πρόνοιας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΣΤ΄

Τί εἶναι ἡ νοερὴ προσευχὴ καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνεται.

Ἡ νοερὴ καὶ καρδιακὴ προσευχή, σύμφωνα μὲ τοὺς Ἁγίους Πατέρες τοὺς καλουμένους Νηπτικούς, εἶναι ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ στὴν καρδιά του κυρίως, καὶ χωρὶς νὰ ὁμιλῇ μὲ τὸ στόμα, μὲ μόνο τὸν ἐνδιάθετο λόγο, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖται μέσα στὴν καρδιά, νὰ λέγῃ αὐτὴ τὴ σύντομη καὶ μονολόγιστη προσευχή· δηλαδὴ τὸ «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», κρατώντας λίγο καὶ τὴν ἀναπνοή (85). Καταχρηστικὰ ὅμως καὶ εὐρύτερα νοερὴ προσευχὴ λέγεται καὶ κάθε ἄλλη δέησις ποὺ δὲν θὰ γίνῃ μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ μὲ τὸν ἐνδιάθετο λόγο τῆς καρδιᾶς ποὺ ἀναφέρθηκε.

Ἂν, λοιπόν, ἀδελφέ, ἀγαπᾷς νὰ εἰσακουσθῇς πιὸ εὔκολα ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ λάβῃς ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ζητᾶς, ἀγωνίζου ὅσο μπορεῖς σ᾽ αὐτὴ τὴ νοερὴ προσευχή, παρακαλώντας τὸν Θεὸ μὲ ὅλο σου τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιὰ γιὰ νὰ σὲ ἐλεήσῃ καὶ νὰ σοῦ δώσῃ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα καὶ σὲ συμφέρουν γιὰ τὴ σωτηρία σου. Διότι, ὅσο περισσότερο κόπο ἔχει αὐτὴ ἡ νοερὴ προσευχή, ἀπὸ ἐκείνη ποὺ λέγεται μὲ τὸ

στόμα προφορικά, τόσο περισσότερο τὴν ἀκούει ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἀκούει καλύτερα τὴν νοερὴ βοὴ τῆς καρδιᾶς, παρὰ τὶς δυνατὲς φωνὲς τοῦ στόματος. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ἔλεγε στὸν Μωυσῆ ποὺ μόνο νοερὰ καὶ μὲ τὴν καρδιὰ τὸν παρακαλοῦσε γιὰ τοὺς Ἰουδαίους: «Γιατὶ φωνάζεις δυνατὰ πρὸς ἐμένα;» (Ἐξόδ. 14,15).

Γνώριζε ἀκόμη ὅτι, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, εἶναι καθολικὸ Ὄνομα καὶ περιέχει ὅλες τὶς χάρες (86), ποὺ ζητᾶμε καὶ ἐμεῖς ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ὁ Θεὸς μᾶς τὶς δίνει, γι᾽ αὐτὸ γιὰ κάθε ὑπόθεσι καὶ χάρι ποὺ ζητᾷς ἀπὸ τὸν Θεό, μπορεῖς νὰ χρησιμοποιῇς τὴν προρρηθεῖσα σύντομη αὐτὴν προσευχή, τὸ «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με». Γιατὶ καὶ ὁ νοῦς συμμαζεύεται μὲ αὐτὴν πιὸ εὔκολα, ἐνῷ στὶς ἄλλες προσευχές, στὶς ἐκτενέστερες καὶ πολλές, ὁ νοῦς διασκορπίζεται. Ἐὰν ὅμως καὶ ἐπιθυμῇς, κατὰ τὶς διάφορες ὑποθέσεις καὶ χάριτες ποὺ ζητᾷς, νὰ προσεύχεσαι, ἐδῶ σοῦ παραθέτω μερικὲς προσευχές, γιὰ νὰ τὶς ἔχῃς ὡς παράδειγμα. Γιὰ παράδειγμα, ὅταν ζητᾷς κάποια ἀρετὴ καὶ χάρι, μπορεῖς νὰ πῇς μὲ τὴν καρδιά σου τὰ ἑξῆς·

«Κύριε, ὁ Θεός μου, δός μου αὐτὴ τὴ χάρι καὶ ἀρετὴ γιὰ δόξα καὶ τιμὴ δική σου»· ἢ ἔτσι· «Κύριέ μου, ἐγὼ πιστεύω ὅτι σοῦ ἀρέσει καὶ εἶναι δόξα δική σου τὸ νὰ ζητήσω ἐγὼ καὶ νὰ λάβω αὐτὴ τὴν χάρι· ἐκπλήρωσέ μου λοιπὸν αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά σου». Ὅταν ἔμπρακτα πολεμῆσαι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, θὰ προσευχηθῇς ἔτσι· «Τρέξε γρήγορα, Θεέ μου, νὰ μὲ βοηθήσῃς, γιὰ νὰ μὴ νικηθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούςμου· ἢ Θεὲ μου, καταφυγή μου, δύναμις τῆς ψυχῆς μου, βοήθησέ με γρήγορα, γιὰ νὰ μὴν πέσω». Ὅταν ἀκολουθῇ ἡ μάχη, ἀκολούθησε καὶ ἐσὺ αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς προσευχῆς, ἀντιστεκόμενος γενναῖα σ᾽ ἐκεῖνο ποὺ σὲ πολεμεῖ. Ἔπειτα, ἀφοῦ τελειώσει ἡ σκληρότητα τῆς μάχης, στρέψου πρὸς τὸν Θεό, παρουσίασε μπροστά του τὸν ἐχθρὸ ποὺ σὲ πολέμησε καὶ τὴν ἀδυναμία σου νὰ τοῦ ἀντισταθῇς λέγοντας· «Νά, Κύριε, τὸ δημιούργημα τῶν χεριῶν τῆς ἀγαθότητός σου, τὸ ἐξαγορασμένο μὲ τὸ Αἷμα σου. Νὰ ὁ ἐχθρός σου ποὺ ζητᾷ νὰ τὸ ἐξαφανίσῃ καὶ νὰ τὸ καταφάγη· σὲ σένα προστρέχω· σὲ σένα μόνον ἐλπίζω ποὺ εἶσαι ἀγαθὸς καὶ παντοδύναμος· καὶ κύταξε τὴν ἀδυναμία μου καὶ τὴν ταχύτητα (ἂν δὲν μὲ βοηθήσῃς ἐσύ) νὰ ὑποταχθῶ ἑκούσια· βοήθησέ με λοιπόν, ἐσὺ ποὺ εἶσαι ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς μου».

Σοῦ ὑπενθυμίζω καὶ τὸ ἑξῆς: Ὅταν κουρασθῇς νὰ προσεύχεσαι νοερὰ καὶ μὲ τὴν καρδιά, μπορεῖς νὰ λὲς καὶ μὲ τὸ στόμα καὶ προφορικὰ τόσο τὴν εὐχὴ «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», ὅπως λέγουν οἱ Πατέρες, ὅσο καὶ τὶς ἄλλες προσευχὲς ποὺ θὰ θελήσῃς. Φρόντιζε ὅμως καὶ νὰ συμμαζεύῃς τὸν νοῦ σου τότε γιὰ νὰ προσέχης στὰ λόγια τῆς προσευχῆς.

Μερικοὶ μάλιστα λέγουν ὅτι νοερὰ προσευχὴ λέγεται ἀκόμη καὶ τὸ ἑξῆς· ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ συμμαζέψη ὅλες τὶς νοερὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του μέσα στὴν καρδιά, χωρὶς νὰ πῇ κανένα λόγο οὔτε προφορικό, οὔτε ἐνδιάθετο, μὲ μόνο τὸ νοῦ του σκέπτεται καὶ ἀμετάβατα ἀναλογίζεται ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παρὼν ἐνώπιόν του· καὶ ὅτι αὐτὸς στέκεται μπροστά του πότε μὲ φόβο καὶ δέος σὰν ἕνας κατάδικος· πότε μὲ

ζωντανὴ πίστι γιὰ νὰ λάβη τὴν βοήθειά του· καὶ πότε μὲ ἀγάπη καὶ χαρὰ γιὰ νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ παντοτεινά. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ὁ Δαβίδ· «Ἔβλεπα πάντοτε τὸν Κύριό μου ἐνώπιόν μου» (Ψαλμ. 15,8). Μπορεῖ ἡ προσευχὴ αὐτὴ νὰ γίνῃ καὶ μόνο μὲ ἕνα ἀμετάβατο βλέμμα τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεό, πενθικὸ καὶ παρακαλεστικό, τὸ ὁποῖο βλέμμα εἶναι σὰν μία σιωπηλὴ ὑπενθύμησι ἐκείνης τῆς χάριτος, ποὺ τοῦ εἴχαμε ζητήσει προηγουμένως μὲ τὸν λόγο καὶ μὲ τὴν καρδιακὴ προσευχή. Γι᾽ αὐτό, ἐπειδὴ ἡ προσευχὴ αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ εὔκολα σὲ κάθε τόπο καὶ γιὰ κάθε ἀφορμὴ καὶ περίστασι, κράτησέ την στὰ χέρια σου σὰν ἕνα ὅπλο δυνατὸ καὶ εὐκολομεταχείριστο, καὶ θὰ ὠφεληθῇς καὶ θὰ βοηθηθῇς πολύ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ΄

Ἡ προσευχὴ ποὺ γίνεται διὰ μέσου μελέτης καὶ θεωρίας.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ διάνοια μὲ τὴν ὁποία ὁ νοῦς θεωρητικὰ μεταβαίνει ἀπὸ ἕνα νόημα σὲ ἄλλο καὶ κάνει τοὺς συλλογισμούς του ὀνομάζεται λόγος διανοητικός, γι᾽ αὐτὸ καὶ ἡ θεωρία καὶ μελέτη ὅταν γίνεται μὲ τὸν παρόμοιο διανοητικὸ λόγο στὰ θεῖα καὶ πνευματικὰ νοήματα, ἀπὸ τοὺς πατέρες θεωρεῖται ὡς προσευχή (87), καὶ ὅταν στὸ τέλος τῆς παρόμοιας μελέτης ζητήσουμε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ μᾶς δώσῃ κάποια χάρι καὶ ἀρετὴ ποὺ ἐπιθυμοῦμε, μὲ τὴν δύναμι τῶν νοημάτων ἐκείνων ποὺ μελετήσαμε. Γιατὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἡ μεταβατικὴ ἐκείνη κίνησις τοῦ νοῦ καὶ θεωρία καὶ μάλιστα αὐτὴ ποὺ γίνεται μὲ κάποια κατάνυξι καὶ μὲ τὰ θεοφιλῆ πάθη τῆς καρδιᾶς, εἶναι νοητὴ φωνὴ καὶ προσευχή, τὴν ὁποία ὁ Κύριος ποὺ εἶναι ὁ πρῶτος Νοῦς καὶ ποιητὴς τῶν νόων. Γι᾽ αὐτὸ καὶ σύ, θέλοντας νὰ προσευχηθῇς γιὰ κάποιο διάστημα χρονικό, γιὰ παράδειγμα γιὰ μισὴ ὥρα ἢ γιὰ μία ἢ καὶ περισσότερη ὥρα, μπορεῖς νὰ προσθέσῃς στὴν προσευχή σου καὶ μιὰ μελέτη πνευματική, ὅπως ἡ ζωὴ καὶ τὸ πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναφέροντας καὶ καταθέτοντας πάντοτε τὶς πράξεις του στὴν ἀρετὴ ἐκείνη ποὺ ἐσὺ ζητεῖς καὶ ἐπιθυμεῖς· ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ἂν ἐπιθυμῇς καὶ θέλῃς νὰ λάβης τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, θὰ μελετήσῃς κάπως τὸ Μυστήριο τῆς Μαστιγώσεως καὶ τοῦ δαρμοῦ τοῦ Κυρίου μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο:

Α΄) Ὅτι μετὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Πιλάτου στάθηκε ὁ Ἰησοῦς στὸν καθωρισμένο τόπο κατασυρμένος ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες τῆς ἀδικίας μὲ κραυγὲς καὶ ἐμπαιγμοὺς γιὰ νὰ τὸν μαστιγώσουν.

Β΄) Ὅτι παρέμεινε γυμνωμένος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἦσαν πολὺ λυσσασμένοι καὶ ἔμειναν οἱ καθαρώτατες αὐτὲς Σάρκες ὁλόγυμνες καὶ ἀσκέπαστες.

Γ΄) Ὅτι τὰ χέρια του ποὺ δὲν ἔφταιξαν ποτέ, σφίχθηκαν μὲ σκληρὸ σχοινὶ καὶ παρέμειναν δεμένα στὸ στῦλο.

Δ΄) Ὅτι τὸ σῶμα του παρέμεινε καταπληγωμένο καὶ καταξεσχισμένο ἀπὸ τὶς μαστιγώσεις καὶ τοὺς δαρμούς, καὶ ἔτσι σὰν ποτάμι ἔτρεξε κατὰ γῆς τὸ θεϊκό του Αἷμα.

Ε΄) Ὅτι οἱ δαρμοί, προστιθέμενοι ὁ ἕνας στὸν ἄλλο καὶ στὸν ἴδιο τόπο, τὸν καταξέσχισαν καὶ ἔτσι χειροτέρεψαν καὶ ἐρεθίσθηκαν περισσότερο οἱ πληγές του, ποὺ προηγουμένως ὑπῆρχαν στὰ Ἄχραντα Μέλη του (88).

Αὐτὲς οἱ μελέτες ἢ καὶ ἄλλες παρόμοιες κατὰ πρῶτον θὰ κάνουν τὶς ἐσωτερικὲς διαθέσεις τῆς ψυχῆς σου νὰ αἰσθάνωνται ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ ζωντανὰ τὶς πικρότατες ἀνησυχίες καὶ τὰ σκληρὰ βάσανα ποὺ ὑπέφερε ὁ Ἀγαπητός σου Κύριος σε ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἁγιωτάτου Σώματός του, καὶ σὲ ὅλα μαζί· καὶ στὴ συνέχεια, θὰ σοῦ δώσουν τὴν διάθεσι νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ὑπομονή. Μετὰ ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς πληγὲς τοῦ Σώματος, πέρασε στὴν ἁγιωτάτη Ψυχή του καὶ σκέψου, ὅσο μπορεῖς καὶ ὅσο μπορεῖ νὰ χωρέσῃ ὁ νοῦς σου, τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν πραότητα μὲ τὶς ὁποῖες ὑπέφερε τόσες θλίψεις, χωρὶς νὰ χορτάσῃ ποτὲ τὴν δίψα ποὺ εἶχε γιὰ νὰ ὑποφέρῃ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα βάσανα γιὰ τὴν δόξα τοῦ Πατρός του καὶ γιὰ τὴν δική σου εὐεργεσία.

Κατόπιν σκέψου ὅτι ὁ ἴδιος ὑποφέρει ἀπὸ μία ζωντανὴ ἐπιθυμία στὸ νὰ θέλῃς καὶ σὺ νὰ ὑποφέρῃς τὴν δοκιμασία ποὺ ἔχεις· καὶ ὅτι παρακαλεῖ τὸν Πατέρα του, γιὰ νὰ δώσῃ καὶ σὲ σένα τὴν χάρι, γιὰ νὰ σηκώσῃς μὲ ὑπομονὴ τὸν σταυρὸ καὶ τὴν θλῖψι ποὺ βασανίζει ἐσένα καὶ κάθε ἄλλον ἄνθρωπο. Ἔτσι γι᾽ αὐτὲς τὶς μελέτες καὶ τὶς θεωρίες, θέλησε καὶ σὺ νὰ ὑποφέρῃς μὲ μία καρδιὰ ὑπομονετικὴ τὸ κάθε τί. Καὶ κατόπιν, στρέφοντας τὸ νοῦ σου στὸν οὐράνιο Πατέρα, εὐχαρίστησέ τον ποὺ μόνον γιὰ τὴν δική σου ἀγάπη ἔστειλε στὸν κόσμο τὸν Μονογενῆ του Υἱό, νὰ ὑποφέρῃ τόσα σκληρὰ βάσανα καὶ παρακαλεῖ συνέχεια γιὰ σένα· ἔπειτα ζήτησέ του τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς μὲ τὴν δύναμι τῶν ἔργων καὶ παρακλήσεων τοῦ Υἱοῦ του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ΄

Ἄλλος τρόπος προσευχῆς διὰ μέσου μελέτης

Μπορεῖς ἀκόμη νὰ προσευχηθῇς καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ νὰ μελετήσῃς πάνω στὰ ἴδια τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ λάβῃς τὸ αἴτημά σου. Γιὰ παράδειγμα· ἀφοῦ μὲ προσοχὴ συλλογισθῇς τὰ πάθη τοῦ Κυρίου μας καὶ μὲ τὸν λογισμό σου δῇς τὴν προθυμία τῆς καρδιᾶς του μὲ τὴν ὁποία τὰ ὑπέφερε, ὅπως εἴπαμε παραπάνω, ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν βασάνων καὶ τὴν ὑπομονή του, θὰ περάσῃς σὲ ἄλλους δυὸ στοχασμούς: Ὁ ἕνας εἶναι τῆς ἀξιομισθίας του, δηλαδὴ τῶν ἀμέτρητων μισθῶν ποὺ ὁ Ἰησοῦς ἔγινε αἴτιος τόσο στὸν ἑαυτό του, ὡς ἄνθρωπος, ὅσο καὶ σὲ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, γι᾽ αὐτὰ τὰ πάθη καὶ τὴν ὑπομονή του. Καὶ ὁ ἄλλος εἶναι τῆς χαρᾶς καὶ τῆς δόξας τοῦ

Πατρός του, τὴν ὁποία ἔλαβε γιὰ τὴν τέλεια ὑποταγὴ τοῦ Υἱοῦ του ποὺ ὑπέφερε τὰ πάθη αὐτά.

Αὐτὰ τὰ δυὸ παρουσιάζοντάς τα στὴν Θεία του Μεγαλειότητα θὰ ζητήσῃς ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμεως αὐτῶν τὴν χάρι ἢ καὶ τὴν ἀρετὴ ποὺ ἐπιθυμεῖς. Καὶ αὐτὸ μπορεῖς νὰ τὸ κάμνῃς ὄχι μόνο σε κάθε εἶδος τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε ἄλλη μερικὴ πρᾶξι, ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερική, ποὺ ἔκανε αὐτὸς σὲ ὅλη του τὴ ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ΄

Τρόπος προσευχῆς διὰ μέσου τῆς Θεοτόκου Μαρίας

Ἔχεις καὶ ἄλλον τρόπο, ἀγαπητέ, νὰ μελετᾷς καὶ νὰ προσεύχεσαι διὰ μέσου τῆς Ἁγίας Θεοτόκου, στρέφοντας τὸ νοῦ σου α΄) στὸν οὐράνιο Πατέρα, β΄) στὸν Γλυκύτατο Ἰησοῦ, γ΄) καὶ τελευταῖο, σ᾽ αὐτὴν τὴν ἐνδοξότατη Μητέρα του.

Στρέφοντας τὸ νοῦ σου στὸν Θεό, σκέψου· α΄ τὴν μεγάλη χαρὰ ποὺ ἀπὸ αἰῶνες νωρίτερα εἶχε ὁ Θεὸς σκεπτόμενος τὸ πρόσωπο τῆς Θεοτόκου· τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς πράξεις της, ἀπὸ τότε ποὺ γεννήθηκε στὸν κόσμο, μέχρι τότε ποὺ ἀναπαύθηκε.

Τὸ α΄ μελέτησέ το μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο: Ὕψωσε τὸν λογισμό σου πάνω ἀπὸ κάθε καιρὸ καὶ χρόνο καὶ κτίσμα νοητὸ καὶ αἰσθητό. Καὶ εἰσερχόμενος, γιὰ νὰ μιλήσω ἔτσι, στὴν ἴδια τὴν αἰωνιότητα καὶ στὸ νοῦ τοῦ Θεοῦ, σκέψου τὶς τρυφὲς καὶ τὶς ἀνέκφραστες ἀγαλλιάσεις ποὺ δεχόταν ὁ Θεὸς διὰ μέσου τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας (89). Βρίσκοντας τὸν Θεὸ ἀνάμεσα σ᾽ αὐτὲς τὶς τρυφές, ζήτησέ του νὰ σοῦ δώσῃ, ἐξαιτίας τῶν ἀφράστων αὐτῶν ἀγαλλιάσεων, χάρι καὶ δύναμι, γιὰ νὰ μπορῇς νὰ καταβάλλῃς καὶ νὰ νικήσῃς τοὺς ἐχθρούς σου· καὶ μάλιστα ἐκεῖνον, ποὺ τότε σὲ πολεμεῖ· κατόπιν ἀναλογιζόμενος τὶς τόσες πολλὲς καὶ ἐξαιρετικὲς πράξεις καὶ ἀρετὲς αὐτῆς τῆς Θεοτόκου, καὶ παρουσιάζοντάς τις ἄλλοτε ὅλες μαζὶ καὶ ἄλλοτε μία ἀπὸ αὐτὲς στὸν Θεό, γιὰ τὴν δύναμι ἐκείνων, ζήτησε ἀπὸ τὴν ἄπειρη ἀγαθότητά του ὅλο ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεσαι καὶ ἐπιθυμεῖς.

Μετὰ ἀπὸ αὐτά, στρέφοντας ἐκ δευτέρου τὸν νοῦ σου στὸν Κύριό μας, τὸν Υἱό της, ἐνθύμησέ του τὴν Παναγία κοιλιὰ ποὺ τὸν βάσταξε γιὰ ἐννέα μῆνες· τὴν εὐλάβεια μὲ τὴν ὁποία τὸν προσκύνησε ὅταν γεννήθηκε καὶ τὸν γνώρισε ὡς ἀληθινὸ Θεὸ καὶ τέλειο ἄνθρωπο, Υἱὸ καὶ ποιητή της· τοὺς φιλόστοργους ὀφθαλμούς της, ποὺ τὸν εἶδαν τόσο φτωχό· τὶς ἀγκάλες ποὺ τὸν δέχθηκαν, τὸ γάλα ποὺ θήλασε, τοὺς κόπους καὶ τὰ βάσανα ποὺ ὑπέφερε γι᾽ αὐτὸν στὴ ζωή του καὶ στὸν θάνατό του· καὶ σοῦ ὑπόσχομαι ὅτι μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ προκαλέσῃς εὐχάριστη διάθεσι στὸ θεῖο της τέκνο γιὰ νὰ σοῦ ὑπακούσῃ.

Στὸ τέλος στρέψε τὸ νοῦ σου καὶ σ᾽ αὐτὴν τὴν Παναγία Θεοτόκο καὶ θύμησέ της ὅτι στάθηκε ἡ ἐκλεκτὴ ἀπὸ τὴν ἀΐδιο πρόνοια καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ὡς Μητέρα τῆς χάριτος καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ ὡς δική μας Μητέρα καὶ συνήγορος καὶ ὅτι μετὰ ἀπὸ τὸν Υἱό της δὲν ἔχουε ἀσφαλέστερο καὶ δυνατώτερο καταφύγιο νὰ προσφύγουμε, παρὰ σὲ αὐτήν· ὑπενθύμισέ της ὅτι ὅλοι ἐμεῖς οἱ Χριστιανοί, ὅπως δὲν ὀνομάζουμε κυρίως πατέρα πάνω στὴ γῆ, ὅπως μᾶς παρήγγειλε ὁ Υἱός της ἐπειδὴ κυρίως μόνον ἕνα Πατέρα ἔχουμε, αὐτὸν ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανούς: «Καὶ πατέρα σας μὴν ὀνομάσετε κανένα πάνω στὴ γῆ, γιατὶ ἕνας εἶναι ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος» (Ματθ. 23,9) - μὲ τὸν ἴδιο τρόπο οὔτε ἄλλη μητέρα ὀνομάζουμε πάνω στὴ γῆ, ἐπειδὴ κυρίως αὐτὴν μόνον ἔχουμε Μητέρα στοὺς οὐρανοὺς καὶ ὅλοι μας καυχόμαστε νὰ ὀνομαζώμαστε τέκνα της. Γι᾽ αὐτὸ καὶ προσβλέπουε πρὸς αὐτὴν γιὰ νὰ μᾶς ἐλεήσῃ ὁλοκληρωτικά, ὅπως ἀποβλέπει χωρὶς νὰ παρεκκλίνῃ καὶ στὴν μητέρα του τὸ νήπιο ποὺ ἔχει ἀπογαλακτισθῆ, ὅπως ἔχει γραφεῖ: «Ὕψωσα τὴν ψυχή μου σὰν τὸ θηλασμένο βρέφος κοντὰ στὴν μητέρα του» (Ψαλμ. 130,3).

Ἀκόμη ὑπενθύμισέ της τὶς ἀλήθειες ποὺ γράφουν γι᾽ αὐτὴν τὰ βιβλία, ὅτι ὅλοι οἱ πιστοὶ πιστεύουν στὰ τόσο ὑψηλὰ καὶ τόσο θαυμαστὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα καὶ χαρίσματα ποὺ προξένησε σὲ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἐπειδὴ αὐτὴ μόνο ὄντας ἀνάμεσα Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὸν μὲν Θεὸ ἔκανε υἱὸ ἀνθρώπου, τοὺς δὲ ἀνθρώπους υἱοὺς Θεοῦ. Ὅτι χωρὶς τὴν μεσιτεία της δὲν μπορεῖ κανένας νὰ πλησιάσῃ τὸν Θεό, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε ἄγγελος, διότι αὐτὴ μόνον βρίσκεται ἀνάμεσα στὴν κτιστὴ κι οὐράνια κτίσι· ὅτι αὐτὴ μόνον εἶναι Θεὸς ἄμεσος μετὰ τὸν Θεό, καὶ ἔχει τὰ δευτερεῖα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐπειδὴ εἶναι ἀληθινὰ Μητέρα τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτι αὐτὴ εἶναι ὄχι μόνον ὁ θησαυροφύλακας ὅλου τοῦ πλούτου τῆς Θεότητος, ἀλλὰ καὶ ὁ διαμοιραστὴς σὲ ὅλους, Ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, ὅλων τῶν ὑπερφυσικῶν ἐλλάμψεων καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων ποὺ δίνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ στὴν κτίσι. Καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ τὴν ἐπεκαλέσθηκε μὲ πίστι καὶ νὰ μὴν τὸν ἄκουσε μὲ εὐσπλαγχνία. Τέλος πάντων, παρουσίασέ της τὰ βάσανα καὶ τὰ πάθη τοῦ Μονογενῆ της Υἱοῦ ποὺ ὑπέφερε γιὰ τὴ σωτηρία μας, καὶ παρακάλεσέ την νὰ ζητήσῃ χάρι γιὰ σένα ἀπὸ αὐτόν, ὥστε καὶ γιὰ σένα τὰ πάθη αὐτὰ νὰ προξενήσουν τὸ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, γιὰ τὸ ὁποῖο τὰ ὑπέφερε ὁ Υἱός της· καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ δική σου σωτηρία· καὶ αὐτὸ ὄχι γιὰ ἄλλο, παρὰ γιὰ δική του δόξα καὶ εὐαρέστησι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν΄

Μερικὲς σκέψεις γιὰ νὰ προστρέχουμε στὴν Θεοτόκο μὲ πίστι καὶ θάρρος

Θέλοντας νὰ προστρέξῃς στὴν Θεοτόκο μὲ πίστι καὶ θάρρος γιὰ κάθε σου ἀνάγκη, μπορεῖς νὰ τὸ πετύχης ὅταν σκεφθῇς: Α΄) Ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τὰ δοχεῖα (ὅπως τὸ γνωρίζεις ἀπὸ τὴν πεῖρά σου) στὰ ὁποῖα ἔχει τοποθετηθῆ μόσχος ἢ ἄλλο παρόμοιο

ἄρωμα πολύτιμο, μολονότι δὲν ὑπάρχει μέσα τους τὸ ἄρωμα, τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ διατηροῦν τὴν εὐωδία τοῦ ἀρώματος ἐκείνου. Καὶ ὅσο περισσότερο χρονικὸ διάστημα παρέμεινε τὸ ἄρωμα μέσα στὸ δοχεῖο, τόσο περισσότερο τὰ δοχεῖα ἐκεῖνα διατηροῦν τὴν εὐωδία· καὶ μάλιστα τόσο περισσότερο εὐωδιάζουν ἐκεῖνα, ὅσο περισσότερο παραμείνει τὸ ἄρωμα μέσα, μολονότι ἐκεῖνος ὁ μόσχος ἢ τὸ παρόμοιο ἄρωμα εἶναι μιᾶς περιοριστικῆς καὶ περιωρισμένης δυνάμεως. Παρόμοια νὰ σκεφθῇς ὅτι καὶ ἕνας ποὺ στέκεται κοντὰ σὲ μία μεγάλη πυρκαϊά, διατηρεῖ τὴν θερμότητα γιὰ πολὺ καιρὸ καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσί του ἀπὸ τὴν φωτιά. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι ἀληθινά, ἄραγε ἀπὸ ποιὰ ἄρρητη εὐωδία φιλανθρωπίας, ἀπὸ ποιὰ φλόγα ἀγάπης καὶ ἀπὸ ποιοὺς λογισμοὺς ἐλέους καὶ εὐσπλαγχνίας μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι γεμάτα τὰ σπλάγχνα τῆς Θεοτόκου, ποὺ γιὰ ἐννέα μῆνες κράτησε στὰ σπλάγχνα της τὸ Χριστό, τὸ ἀκένωτο μύρο, ποὺ κρατεῖ πάντοτε στὸ στῆθος της καὶ στὴν ἀγάπη της, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι ἡ ἴδια ἡ αὐτοαγάπη καὶ τὸ ἴδιο αὐτοέλεος καὶ αὐτοευσπλαγχνία καὶ ὄχι περιορισμένης δυνάμεως καὶ μικρῆς διάρκειας, ἀλλὰ ἀτέλειωτης καὶ ἀπεριόριστης;

Ἔτσι ὅπως ὅποιος ἀγγίζει στὰ δοχεῖα ποὺ ἔχουν τὸ μύρο, δέχεται τὴν εὐωδία πάνω του, καὶ ὅποιος πλησιάζει σὲ μία μεγάλη πυρκαϊά, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ δεχθῇ ἀπὸ τὴν θερμότητά της, ἔτσι καὶ πολὺ περισότερο κάθε φτωχὸς ποὺ ἔχει ἀνάγκη καὶ πλησιάζει μὲ ταπείνωσι καὶ πίστι στὸ οὐράνιο μύρο, στὴν φωτιὰ τῆς ἀγάπης, τοῦ ἐλέους καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας, ποὺ πάντοτε εὐωδιάζει καὶ πάντοτε ἀνάβει στὸ στῆθος τῆς Παρθένου, ὁπωσδήποτε θὰ δεχθῇ βοήθειες, εὐεργεσίες καὶ χάριτες, τόσο περισσότερες, ὅσο περισσότερο συχνὰ καὶ μὲ μεγαλύτερη πίστι καὶ θάρρος πλησιάσῃ.

Β΄) Ὅτι κανένα κτίσμα δὲν ἀγάπησε τόσο τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, οὔτε συμμορφώθηκε τόσο μὲ τὸ θέλημά Του, ὅσο ἡ Παναγία του Μητέρα, ἀφενὸς μὲν διότι τὸν γέννησε μόνη χωρὶς ἄνδρα, ἀφετέρου διότι γέννησε μόνο αὐτὸν καὶ κανένα ἄλλον, καὶ ἔτσι δὲν μοιράσθηκε καθόλου μὲ ἄλλον ἡ ἀγάπη της. Ἂν λοιπὸν αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαπητὸς Υἱὸς τῆς Παρθένου, ἔδωσε ὅλη του τὴ ζωὴ καὶ ὅλο του τὸν ἑαυτὸ γιὰ τὶς ἀνάγκες ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἔδωσε τὴν μητέρα του ὡς μητέρα μας καὶ συνήγορο γιὰ νὰ μᾶς βοηθᾷ, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἀποτελεῖ μέσον τῆς σωτηρίας μας, πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ μπορέσῃ κάποτε αὐτὴ ἡ ἀγαπημένη του μητέρα καὶ δική μας συνήγορος νὰ γίνῃ ἀποστάτης τῆς θελήσεως τοῦ τόσο ἀγαπημένου της Υἱοῦ καὶ νὰ μὴ μᾶς βοηθήσῃ;

Γι᾽ αὐτὸ ἀγαπητέ, πρόστρεχε, πρόστρεχε μὲ θάρρος γιὰ κάθε σου ἀνάγκη στὴν Παναγία Θεοτόκο. Γιατὶ ἐκείνη ἡ ἐπιστοσύνη καὶ τὸ θάρρος ποὺ δείχνεις σ᾽ αὐτήν, εἶναι πλούσια καὶ μακαρία καὶ ἀσφαλὲς καταφύγιο καὶ πάντοτε δίνει στὴν καρδιά σου χάριτες καὶ ἐλεημοσύνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ΄

Πῶς πρέπει νὰ μελετᾷ κανεὶς καὶ νὰ προσεύχεται διὰ μέσου τῶν Ἀγγέλων καὶ ὅλων τῶν Ἁγίων.

Δυὸ τρόπους μπορεῖς νὰ μεταχειρισθῇς γιὰ νὰ δεχθῇς τὴν βοήθεια καὶ προστασία τῶν ἐπουρανίων ἁγίων. Ὁ ἕνας εἶναι νὰ στραφῆς πρὸς τὸν Οὐράνιο Πατέρα καὶ νὰ τοῦ δείξης τὴν ἀγάπη μὲ τὴν ὁποία ἀγαπᾶται καὶ τοὺς αἴνους μὲ τοὺς ὁποίους ὑμνεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁγίους τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὰ βάσανα ποὺ ὑπέφεραν αὐτοὶ οἱ ἅγιοι πάνω στὴ γῆ γιὰ τὴν δόξα του· καὶ ἔτσι μὲ τὴν δύναμι αὐτῶν τῶν πραγμάτων νὰ ζητήσῃς ἀπὸ τὴν Μεγαλειότητά του ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεσαι. Ὁ ἄλλος εἶναι νὰ προστρέξης σ᾽ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πνεύματα τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἁγίων, διότι ἐκεῖνα ἐπιθυμοῦν ὄχι μόνο τὴν ἐπίγεια σωτηρία μας καὶ τελειότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξα μας στοὺς οὐρανοὺς καὶ νὰ ζητήσῃς νὰ σὲ βοηθήσουν ἐναντίον ὅλων τῶν κακιῶν τῶν ἐχθρῶν σου καὶ νὰ σὲ προστατέψουν ἀκόμη κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου. Σκέψου καμμία φορὰ καὶ τὶς πολλὲς καὶ ἐξαιρετικὲς χάριτες ποὺ δέχθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ αὐτοὶ οἱ Ἅγιοι τοῦ οὐρανοῦ, διεγείροντας καὶ ἀνάβοντας μέσα σου μία δυνατὴ χαρὰ καὶ ἀγάπη γι᾽ αὐτούς, γιατὶ εἶναι πλουτισμένοι μὲ τόσα ὑπερφυσικὰ χαρίσματα τὰ ὁποῖα νὰ τὰ ὑπολογίζῃς σὰν νὰ εἶναι δικά σου. Μάλιστα, ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ χαίρεσαι περισσότερο γιατὶ τὰ ἔχουν αὐτοὶ καὶ ὄχι ἐσύ, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι αἰνετὸς καὶ εὐλογημένος. Καὶ γιὰ νὰ κάνῃς αὐτὴ τὴν ἄσκησι μὲ εὐκολία καὶ τάξι, διαίρεσε τὰ τάγματα τῶν Ἁγίων τῆς ἡμέρας μὲ τὴν ἑξῆς τάξι: Τὴν Δευτέρα νὰ παρακαλῇς τὰ ἐννέα Τάγματα τῶν Ἀγγέλων· τὴν Τρίτη τὸν Τίμιο Πρόδρομο· τὴν Τετάρτη τοὺς Πατριάρχας καὶ Προφήτας· τὴν Πέμπτη τοὺς Ἀποστόλους· τὴν Παρασκευὴ τοὺς μάρτυρες· τὸ Σάββατο τοὺς Ἱεράρχες μὲ τοὺς ἄλλους Ἁγίους· τὴν Κυριακὴ τὶς Παρθένες μὲ τὶς ἄλλες Ἁγίες.

Ἀλλὰ καθημερινὰ μὴ σταματήσῃς νὰ προστρέχῃς στὴν Θεοτόκο, τὴν Βασίλισσα ὅλων τῶν Ἁγίων, στὸν Ἄγγελο τὸν φύλακά σου, στὸν Ἀρχάγγελο Μιχαὴλ καὶ σὲ ὅλους τοὺς Ἁγίους τοὺς συνηγόρους καὶ βοηθούς σου. Νὰ παρακαλῇς καθημερινὰ τὴν Ἀειπάρθενο Μαρία, τὸν Υἱό της, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ τὸν οὐράνιο Πατέρα του, γιὰ νὰ σὲ ἀξιώσουν τῆς χάριτος αὐτῆς· δηλαδὴ γιὰ νὰ σοῦ δώσουν γιὰ κύριο καὶ καθολικό σου συνήγορο καὶ ὑπερασπιστῆ τὸν δίκαιο Ἰωσὴφ τὸν μνήστορα. Καὶ κατόπιν πρόστρεχε σ᾽ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Ἰωσὴφ μὲ δεήσεις καὶ θάρρος γιὰ νὰ σὲ δεχθῇ στὴν προστασία του. Διότι ἀναρίθμητες ἦταν οἱ εὐεργεσίες ποὺ δέχθηκαν ἀπὸ αὐτὸν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν εἶχαν σὲ εὐλάβεια καὶ πρόστρεξαν σ᾽ αὐτόν, ὄχι μόνον ὅταν εἶχαν πνευματικὲς ἀνάγκες, ἀλλὰ καὶ ὑλικές, καὶ ἰδιαίτερα νὰ τοὺς καθοδηγῇ πῶς πρέπει νὰ προσεύχωνται καὶ νὰ μελετοῦν σωστά. Γιατὶ ἂν τοὺς ἄλλους Ἁγίους τοὺς ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς ἐπειδὴ τὸν τίμησαν καὶ ὑποτάγησαν σ᾽ αὐτόν, πόσο περισσότερο πρέπει νὰ πιστεύουμε ὅτι ἀγαπᾷ τὸν ταπεινότατο αὐτὸν καὶ ἅγιο; καὶ πόσο ἰσχύουν οἱ παρακλήσεις του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶχε τόση τιμὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ὅταν σωματικὰ ἦταν στὴ γῆ, ποὺ θέλησε νὰ ὑποτάσσεται σ᾽ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ὑπακούει ὡς

Πατέρα του, ὅπως ἀναφέρει τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο (Λουκ. 2,51), καὶ νὰ τὸν ὑπηρετῇ σὲ ὅ,τι ἦταν ἀνάγκη, ὅπως καθαρὰ ἀποδεικνύει στὰ Ἀσκητικά του ὁ Μέγας Βασίλειος (90);

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΒ΄

Ἡ μελέτη τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου προξενεῖ διάφορες διαθέσεις καὶ θεοφιλῆ πάθη στὴν καρδιά μας.

Ἐκεῖνα ποὺ εἶπα προηγουμένως γιὰ τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, εἶναι γιὰ νὰ νὰ προσευχώμαστε καὶ νὰ τὰ μελετοῦμε καὶ γιὰ νὰ ζητήσουμε κατόπιν ἐκείνη τὴν χάρι ποὺ θέλουμε.

Τώρα ἐδῶ προσθέτω πὼς μποροῦμε ἀπὸ τὴν μελέτη αὐτῶν τῶν ἰδίων παθῶν νὰ προξενήσουμε στὴν καρδιά μας διάφορες διαθέσεις καὶ ἅγια πάθη. Θέλοντας λοιπὸν νὰ μελετήσῃς τὴ σταύρωσι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μπορεῖς νὰ σκεφθῇς τὰ νοήματα ποὺ ἀκολουθοῦν:

Α΄) Ὅτι τὴν ὥρα ποὺ βρισκόταν ὁ Κύριός μας πάνω στὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ, μὲ μανία τὸν ξεγύμνωσε ἐκεῖνος ὁ λυσσασμένος λαὸς καὶ κατάσχισε τὶς σάρκες του, ποὺ προηγουμένως ἦταν κολλημένες στὰ ροῦχα του ἀπὸ τοὺς δαρμούς.

Β΄) Ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸν σταυρὸ ἀφαίρεσαν ἀπὸ τὴν κεφαλή του τὸ ἀκάνθινο στεφάνι, τὸ ὁποῖο, μετὰ τὴν σταύρωσι τοποθετώντας το πάνω του, ἔγινε αἰτία νέων πληγῶν.

Γ΄) Ὅτι μὲ τὰ κτυπήματα τῶν σφυριῶν καὶ τῶν καρφιῶν προσηλώθηκε πολὺ σκληρὰ πάνω στὸ γυμνὸ καὶ κατάξηρο ξύλο τοῦ σταυροῦ.

Δ΄) Ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἔφθαναν τὰ θεῖα του μέλη γιὰ νὰ τὸν σταυρώσουν, τὰ ἄπλωσαν μὲ τόση βία ἐκεῖνοι οἱ αἱμοβόροι στρατιῶτες, ὥστε βγῆκαν ἀπὸ τὴν θέσι τοὺς ὅλα τὰ κόκκαλα, καὶ μποροῦσαν ἕνα ἕνα νὰ μετρηθοῦν, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἐκεῖνο τὸ χωρίο: «Ἀπαρίθμησαν ὅλα τὰ ὀστᾶ μου» (Ψαλμ. 21,18).

Ε΄) Ὅτι τὴν ὥρα ποὺ τὸν κρεμοῦσαν στὸ ξερὸ ξύλο, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ στηριχθῇ ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ παρὰ μόνον ἀπὸ τὰ καρφιά, ἀναγκαστικὰ μὲ τὸ βάρος τοῦ σώματος ἄνοιγαν περισσότερο οἱ πανάγιες πληγὲς καὶ ἀπὸ αὐτὸ αἰσθανόταν ὁ γλυκύτατος Ἰησοῦς μας πόνους δριμύτατους στὴν καρδιά του.

Ἔτσι ἀπὸ αὐτὲς ἢ ἀπὸ ἄλλες παρόμοιες μελέτες, ἂν θέλῃς, μπορῇς νὰ προξενήσῃς στὸν ἑαυτό σου διάθεσι καὶ πάθος ἀγάπης γιὰ τὸν Θεό σου, φρόντισε, τότε, ἀπὸ τὴν

γνῶσι τῶν παρόμοιων παθῶν νὰ περάσῃς στὴν μεγαλύτερη γνῶσι τῆς ἄπειρης ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου σου καὶ τῆς ἀγάπης του πρὸς ἐσένα· καὶ ὅταν αὐξηθῇ αὐτὴ ἡ γνῶσις μέσα σου, θὰ αὐξηθῇ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Κύριό σου.

Γιὰ νὰ δεχθῇς λοιπὸν στὴν καρδιά σου πόνο, λύπη καὶ συντριβή, διότι μὲ τὶς ἁμαρτίες σου λύπησες τόσες φορὲς τὸν Θεό σου καὶ μὲ τόση μεγάλη ἀχαριστία, σκέψου αὐτὴν τὴν ἄπειρη ἀγαθότητα καὶ ἀγάπη ποὺ σοῦ ἔδειξε ὁ Κύριος τῶν πάντων, ὁ ὁποῖος ἔπαθε καὶ ὑπέφερε τόσο πολὺ γιὰ τὶς παρανομίες σου.

Γιὰ νὰ παρακινηθῇς στὴν ἐλπίδα, σκέψου ὅτι ἕνας Κύριος μεγάλος καὶ ὑψηλὸς ἔφθασε στὸ σημεῖο νὰ ταλαιπωρηθῇ τόσο πολύ, γιὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἁμαρτία σου, γιὰ νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ δαίμονα καὶ ἀπὸ τὰ μερικά σου σφάλματα καὶ γιὰ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν αἰώνιο Πατέρα σου καὶ γιὰ νὰ σοῦ δώσῃ θάρρος ὥστε σὲ κάθε σου ἀνάγκη σ᾽ αὐτὸν νὰ προστρέχῃς.

Γιὰ νὰ παρακινηθῇς στὴ χαρά, ἀπὸ τὰ βάσανά του πέρασε στὰ ἀποτελέσματα τῶν βασάνων του. Μὲ ἄλλα λόγια σκέψου ὅτι μὲ ἐκεῖνα τὰ βάσανα καθαρίζει τὶς ἁμαρτίες ὅλου τοῦ κόσμου. Ἐξευμενίζει τὴν ὀργὴ τοῦ Πατέρα του. Συγχύζει τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους. Θανατώνει τὸν θάνατο. Μὲ τὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων ἀναπληρώνει τὸν τόπο τῶν ἐκπεσόντων Ἀγγέλων καὶ προξενεῖ χαρὰ στὸν Ἄναρχο Πατέρα του καὶ στὸ Ὁμοούσιο Πνεῦμα του, κερδίζοντας τὴν Παρθένο Μαρία καὶ ὅλη τὴν θριαμβεύουσα Ἐκκλησία στοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν στρατευόμενη Ἐκκλησία στὴ γῆ.

Γιὰ νὰ μισήσῃς τὶς ἁμαρτίες σου, νὰ χρησιμοποιήσῃς ὅλους τοὺς λογισμοὺς ποὺ θὰ μελετήσῃς γιὰ τὸ σκοπὸ μόνον αὐτό· δηλαδή, σκέψου ὅτι ὁ Κύριός μας δὲν ἔπαθε γιὰ ἄλλο σκοπό, παρὰ μόνο γιὰ νὰ σὲ κάνῃ νὰ μισήσῃς τὶς ἁμαρτίες καὶ τὶς κακές σου ἐπιθυμίες· καὶ μάλιστα τὴν ἐπιθυμία ἐκείνη ποὺ σὲ κυριεύει περισσότερο καὶ εἶναι ἀντίθετη στὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ νὰ ἔλθῃς σὲ ἔκπληξι καὶ θαυμασμό, σκέψου ποιό πρᾶγμα μπορεῖ νὰ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτό, δηλαδὴ νὰ βλέπῃς τὸν Ποιητὴ τοῦ παντός, ποὺ χορηγεῖ τὴν ζωὴ σὲ ὅλα, νὰ καταδικάζεται σὲ θάνατο ἀπὸ τὰ κτίσματά του· νὰ βλέπῃς καταπατημένη καὶ ξευτελισμένη τὴν ὑπέρτατη μεγαλειότητα· καταδικασμένη τὴν δικαιοσύνη· φτυμένη τὴν ὡραιότητα· νὰ μισῆται ἡ ἀγάπη τοῦ Οὐράνιου Πατέρα· νὰ βλέπῃς ἐκεῖνο τὸ ἄκτιστο καὶ ἀπρόσιτο φῶς, νὰ καταντήσῃ στὴν ἐξουσία τοῦ σκότους· ἡ αὐτοδόξα καὶ εὐδαιμονία νὰ θεωρῆται ἀτιμία καὶ καταφρόνησις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ νὰ φθάσῃ στὴν μεγαλύτερη ταλαιπωρία.

Γιὰ νὰ λυπᾶσαι μαζὶ μὲ τὸν λυπημένο Κύριό σου, ἀφήνοντας τὰ ἐξωτερικά του βάσανα, σκέψου ἄλλα ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα ποὺ τὸν βασάνιζαν ἐσωτερικῶς. Γιατὶ, ἂν λυπᾶσαι γιὰ τὰ ἐξωτερικά, πολὺ περισσότερο, θὰ εἶναι θαῦμα βέβαια, πῶς δὲν σχίζεται ἡ καρδιά σου ἀπὸ τὴν λύπη γιὰ τὰ ἐσωτερικά του πάθη! Δηλαδή, ὅταν

σκεφθῇς ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ, βλέποντας καθαρὰ τὸν Θεὸ πάνω στὴ γῆ μὲ ἐκείνη τὴν λεγόμενη μακάρια ὅρασι, ὅπως τώρα τὸν βλέπει στὸν οὐρανό (91), καὶ τότε τὸν γνώριζε ὡς ἀξιώτατο καὶ ἀνώτερο κάθε τιμῆς καὶ ὑπηρεσίας, γι᾽ αὐτὸ καὶ ἐπιθυμοῦσε ὅλα τὰ κτίσματα μὲ ὅλες τους τὶς δυνάμεις νὰ τοῦ ἀποδίδουν τὴν τιμὴ αὐτή. Ἔτσι βλέποντας τὸν Θεὸ ἀντίθετα τώρα νὰ ἔχῃ προσβληθῇ τόσο ἄσχημα καὶ νὰ εἶναι βρισμένος ἀπὸ τὰ ἀμέτρητα σφάλματα καὶ τὶς βδελυρὲς παρανομίες τοῦ κόσμου, ἀμέσως πληγωνόταν ἀπὸ ἀναρίθμητους πόνους καὶ βάσανα· αὐτὰ τὰ βάσανα τόσο περισσότερο τὸν βασάνιζαν, ὅσο μεγαλύτερη ἦταν ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐπιθυμία του γιὰ νὰ τιμᾶται καὶ νὰ ὑπηρετῆται ἀπὸ ὅλους ἡ τόσο Ὕψιστη μεγαλειότητα. Καὶ λοιπόν, ὅπως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβη τὸ μέγεθος αὐτῆς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐπιθυμίας, ἔτσι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβη πόσο σκληρὴ καὶ πόσο βαρειὰ ἦταν γι᾽ αὐτὸ αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ λύπη τοῦ Ἐσταυρωμένου Ἰησοῦ.

Μαζὶ μὲ αὐτὰ σκέψου ὅτι ἀγαπώντας ὁ Κύριος ὑπερβολικὰ ὅλα του τὰ κτίσματα, ἀναλογικὰ μὲ τὴν ἀγάπη του αὐτήν, λυπήθηκε ὑπερβολικὰ γιὰ ὅλες τὶς ἁμαρτίες τους, γιὰ τὶς ὁποῖες ἐπρόκειτο νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ αὐτόν. Διότι γιὰ κάθε τους θανάσιμο ἁμάρτημα ποὺ ἔκαναν καὶ πρόκειται νὰ κάνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅσοι γεννήθηκαν καὶ ὅσοι πρόκειται νὰ γεννηθοῦν, καὶ νὰ τὸ πῶ πιὸ ἁπλά, ὅσες φορὲς πρόκειται κάποιος νὰ ἁμαρτάνῃ, τόσες φορὲς καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὸν Κύριο, μὲ τὸν ὁποῖο μποροῦσε νὰ εἶναι ἑνωμένος μὲ τὴν ἀγάπη. Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς τόσο σκληρότερος στάθηκε γιὰ τὸν Ἰησοῦ, ἀπὸ τὸν χωρισμὸ τῶν σωματικῶν μελῶν, ὅταν χωρισθοῦν καὶ βγοῦν ἀπὸ τὸν φυσικό τους τόπο, ὅσο ἡ ψυχή, ὄντας πνεῦμα καθαρό, εἶναι εὐγενέστερη καὶ τελειότερη ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ στὴ συνέχεια εἶναι πιὸ χωρητικὴ τοῦ πόνου. Ἀνάμεσα στὰ πάθη αὐτὰ τοῦ Κυρίου ποὺ δοκίμασε γιὰ τὰ κτίσματα, αὐστηρότερο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δοκίμασε γιὰ ὅλες τὶς ἁμαρτίες τῶν κολασμένων, πού, μὴ μπορώντας νὰ ἑνωθοῦν μαζί του, πρόκειται νὰ ὑποφέρουν ἀνεκδιήγητα αἰώνια βάσανα.

Ἂν ἡ ψυχή σου, ἀδελφέ, δὲν πόνεσε ἀπὸ τὰ λεχθέντα βάσανα τοῦ ἀγαπητοῦ της Ἰησοῦ, ἂς προχωρήσῃ λίγο περισσότερο μὲ τὸν λογισμό της καὶ θὰ βρῇ σ᾽ αὐτὸν περισσότερα βάσανα καὶ πολὺ πιὸ βαριὰ γιὰ νὰ τὸν συμπονέσῃ. Διότι ὁ Κύριος βασανίσθηκε καὶ μὲ τοὺς ἀμέτρητους πόνους του ξεχρέωσε ὄχι μόνο τὶς ἁμαρτίες ποὺ ἔχουν γίνει, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνες ποὺ θὰ γίνουν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους (92)· καὶ ἐκεῖνες βέβαια τὶς συγχώρεσε, τὶς ἄλλες ὅμως μᾶς ἔδωσε τὴν δύναμι νὰ τὶς ἀποφεύγουμε.

Δὲν θὰ λείψουν καὶ ἄλλες σκέψεις γιὰ νὰ συμπονέσῃς τὸν Ἐσταυρωμένο. Γιατὶ ὁ Κύριος πάνω στὸ σταυρὸ ἔνιωσε ὅλα τὰ εἴδη τῶν πόνων, χωρὶς καμία ἐξαίρεσι, ποὺ μποροῦσε νὰ περάσῃ κάθε ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Ἔτσι οἱ ὕβρεις, οἱ πειρασμοί, οἱ συκοφαντίες, οἱ σκληραγωγίες καὶ κάθε στενοχώρια καὶ δοκιμασία ὅλων τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, βασάνισαν τὴν ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ πολὺ πιὸ δυνατά, ἀπὸ ὅσο βασανίσθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἔπαθαν. Γιατὶ ὅλες τὶς θλίψεις μεγάλες καὶ μικρές, τόσο τῆς ψυχῆς ὅσο καὶ τοῦ σώματος, ποὺ δοκίμασαν οἱ

ἄνθρωποι σὲ ὅλο τὸ διάστημα τῆς ζωῆς τους, μέχρι τὸν πιὸ μικρὸ κεφαλόπονο καὶ μέχρι τὸ κέντημα τῆς βελόνας, τὰ δοκίμασε ὅλα μέχρι τὸ τέλος, καὶ γιὰ τὴν ἄπειρη ἀγάπη του θέλησε νὰ συμπονέσῃ καὶ νὰ χαράξῃ στὴν καρδιά του ὁ σπλαγχνικώτατος Κύριός μας, διότι ἦταν νέος Ἀδὰμ καὶ Πατέρας πνευματικὸς ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Δὲν εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ διηγηθῇ κανεὶς πόσο τὸν ἔθλιψαν οἱ πόνοι τῆς Παναγίας Του Μητέρας, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ μὲ κάθε τρόπο καὶ γιὰ ὅλα τὰ αἴτια ποὺ βασάνισαν τὸν Υἱό της, συμπόνεσε καὶ συνέπαθε μαζὶ σὲ πάρα πολὺ μεγάλο βαθμό. Ἔτσι αὐτοὶ οἱ πόνοι τῆς Παναγίας Του Μητέρας ἀνανέωσαν στὸ εὐλογημένο της Τέκνο τὶς ἐσωτερικές του πληγὲς καὶ ἡ γλυκυτάτη του καρδιὰ ἔμεινε σὰν νὰ εἶχε πληγωθῆ ἀπὸ ἀμέτρητα πυρακτωμένα βέλη· ἡ καρδιά του αὐτή, γιὰ τὰ τόσα βάσανα ποὺ εἶπα καὶ γιὰ ἄλλα σχεδὸν ἀμέτρητα καὶ ἄγνωστα σὲ μᾶς, μποροῦσε νὰ πῇ κανεὶς εὔκολα, ὅτι ἦταν ἕνας ᾅδης ἀγαπητικὸς ἑκουσίων βασάνων, ὅπως λέγεται ὅτι συνήθιζε νὰ ὀνομάζῃ μία εὐλαβὴς ψυχὴ μὲ ἁγία ἁπλότητα τὸν Ἐσταυρωμένο.

Τέλος πάντων, ἂν ἀγαπητέ, σκεφθῇς καλὰ τὴν αἰτία ὅλων τῶν βασάνων ποὺ ἀναφέρθηκαν, ποὺ ὑπέφερε ὁ Λυτρωτής μας καὶ Κύριος, δὲν θὰ ἔβρισκες ἄλλη ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. «Αὐτὸς φορτώθηκε τὶς θλίψεις μας καὶ ὑπέφερε τοὺς πόνους τοὺς δικούς μας» (Ἠσ. 53,5). Ἔτσι βγαίνει καθαρὰ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ νὰ συμπάσχῃς καὶ σὺ πραγματικὰ μὲ τὸν Ἐσταυρωμένο σου Θεὸ καὶ νὰ ἀνταποδώσῃς τὶς εὐεργεσίες ποὺ αὐτὸς σοῦ ζητάει καὶ ἐσὺ εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ τὸ κάνῃς χωρὶς καμμία πρόφασι καὶ δικαιολογία, εἶναι τὸ νὰ πονᾷς πράγματι γιὰ τὴν ἀγάπη του, τὸ ὅτι τὸν λύπησες, τὸ νὰ μισῇς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ πολεμᾷς γενναῖα ἐναντίον ὅλων του τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐναντίον ὅλων σου τῶν κακῶν κλίσεων καὶ θελημάτων, γιὰ νὰ βγάλης ἀπὸ πάνω σου, μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, τὸν παλιὸ ἄνθρωπο μαζὶ μὲ τὶς πράξεις του καὶ νὰ ντυθῇς τὸν νέο, στολίζοντας τὴν ψυχή σου μὲ τὶς εὐαγγελικὲς ἀρετές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ

Οἱ ὠφέλειες ποὺ μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ ἡ μίμησις τῶν ἀρετῶν του.

Κοντὰ στὶς ἄλλες ὠφέλειες ποὺ μπορεῖς νὰ δεχθῇς ἀπὸ τὴν ἁγία μελέτη αὐτὴ τοῦ Ἐσταυρωμένου εἶναι: Α΄) Τὸ νὰ λυπᾶσαι καὶ νὰ πονᾷς ὄχι μόνο γιὰ τὶς περασμένες σου ἁμαρτίες, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ πάθη ποὺ ζοῦν ἀκόμη μέσα σου, τὰ ὁποῖα ἔβαλαν τὸν Κύριό σου στὸ σταυρό. Β΄) Τὸ νὰ τοῦ ζητήσῃς συγχώρεσι γιὰ τὰ πταίσματά σου καὶ χάρι νὰ μισήσῃς τέλεια τὸν ἑαυτό σου· γιὰ νὰ μὴ τὸν λυπήσῃς πλέον. Μάλιστα γιὰ ἀνταμοιβὴ τῶν τόσων παθημάτων του νὰ τὸν ἀγαπᾷς καὶ νὰ τὸν ὑπηρετῇς στὸ ἑξῆς τέλεια, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς αὐτὸ τὸ ἅγιο μῖσος τῶν ἁμαρτιῶν

σου. Γ΄) Νὰ διώχνῃς ἀπὸ μέσα σου κάθε κακὴ κλίσι, ὅσο μικρὴ κι ἂν εἶναι. Δ΄) Νὰ ἀγωνίζεσαι μὲ ὅλη σου τὴν δύναμι νὰ μιμῆσαι τὶς ἀρετὲς τοῦ λυτρωτῆ σου, ποὺ ἔπαθε ὄχι μόνο γιὰ νὰ μᾶς σώσῃ πληρώνοντας γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ παράδειγμα γιὰ νὰ ἀκολουθήσουμε στὰ ἅγια ἴχνη του: «Ὁ Χριστὸς ἔπαθε γιὰ χάρι μας, ἀφήνοντάς σας ὑπόδειγμα γιὰ νὰ βαδίσετε στ᾽ ἀχνάρια του» (Α΄ Πέτρου 2,21).

Κι ἐδῶ σοῦ δείχνω ἕναν τρόπο μελέτης, τὸν ὁποῖον θὰ μεταχειρισθῇς γιὰ νὰ μιμῆσαι τὶς ἀρετὲς τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τὶς διακηρύττῃς, ὅπως ἀναφέρεται: «Νὰ διακηρύξετε τὰ μεγαλεῖα ἐκείνου ποὺ σᾶς ὡδήγησε ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ θαυμαστό του φῶς» (Α΄ Πέτρου 2,9).

Λοιπόν, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ἀρετὴ τῆς ἀμνησικακίας καὶ νὰ μὴν ἔχῃς μῖσος πρὸς τοὺς ἐχθρούς σου καὶ μνησικακία, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀγαπᾷς, νὰ τοὺς συγχωρῇς καὶ ὁλόψυχα νὰ παρακαλᾷς γι᾽ αὐτοὺς τὸν Θεὸ γιὰ νὰ τοὺς συγχωρέσῃ κι ἐκεῖνος, κι ἂν ἀκόμη σὲ ἔβρισαν, κι ἂν σὲ ζημίωσαν, καὶ ἂν κινδύνεψε ἡ ζωή σου μέχρι θανάτου, κοίταξε τότε μία φορὰ τὸν Κύριό σου καρφωμένο πάνω στὸ σταυρὸ καὶ γεμάτον ἀπὸ αἵματα. Πρόσεξέ τον πῶς μὲ τὸ ἀκάνθινο στεφάνι στὴν κεφαλή, μὲ πρόσωπο ταπεινωμένο καὶ φτυμμένο καὶ μὲ ξηραμένα χείλη, φωνάζει καὶ παρακαλεῖ τὸν Πατέρα του, γιὰ νὰ συγχωρέσῃ τοὺς σταυρωτές του: «Πάτερ, ἄφες» (Λουκ. 23,34)· μολονότι μποροῦσε νὰ νὰ διατάξῃ τὴν γῆ καὶ νὰ τοὺς καταπιῇ αὐτοστιγμεί! καὶ λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸ νὰ σκεφθῇς τὸ ἑξῆς: Ἂν ἐκεῖνος ὁ Παντοδύναμος Δεσπότης συγχώρεσε τὴν ἁμαρτία τῶν τόσο θανατηφόρων ἐχθρῶν του, ποιὸ σπουδαῖο πρᾶγμα εἶναι, ἂν ἐσὺ ὁ τιποτένιος, ἂν ἐσὺ ὁ βρωμερὸς καὶ τὸ τιποτένιο σκουλῆκι τῆς γῆς, μιμηθῇς ἐκεῖνον καὶ συγχωρέσῃς τοὺς ἐχθρούς σου ἀπὸ τὴν καρδιά σου!

Γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπακοῆς στοὺς πνευματικούς σου πατέρες καὶ γιὰ νὰ ἔχῃς ταπείνωσι στὴν καρδιά σου, σκέψου αὐτὸν τὸν προαιώνιο καὶ ὁμοούσιο Λόγο τοῦ Πατρός, ποὺ μὲ μόνο τὸ νεῦμα του ἔκτισε τὰ πάντα, πὼς ἔγινε τόσο ὑπήκοος στὸ πατρικὸ θέλημα καὶ τόσο ταπεινώθηκε, ὥστε καταδέχθηκε θάνατο, καὶ μάλιστα θάνατο σταυρικό, ὅπως εἶπε ὁ Παῦλος: «Ταπεινώθηκε θελητικὰ ὑπακούοντας μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ» (Φιλιπ. 2,8). Μὲ τὴν λέξι τοῦ σταυροῦ δείχνει τὸν πιὸ ἄτιμο καὶ τὸν πιὸ κατάδικο καὶ τὸν πιὸ καταραμένο θάνατο, ποὺ δέχθηκε ὁ Κύριος. «Ὅποιος κρεμιέται εἶναι καταραμένος ἀπὸ τὸν Θεό» (Δευτερ. 21,23). Θάνατος τὸν ὁποῖο δὲν δέχθηκε ποτὲ ἄνθρωπος στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Καὶ ἐν συντομίᾳ, πρόσεξε τὶς ἀτιμίες ποὺ ὑπέστη στὰ ἑξῆς περιστατικά: Προδίνεται ἀπὸ ἕνα μαθητή του· ὁ ἄλλος τὸν ἀρνεῖται· οἱ ὑπόλοιποι μαθητὲς καὶ ἀπόστολοι φεύγουν καὶ τὸν ἐγκαταλείπουν μόνο του! Αὐτὰ ἔγιναν γιὰ τὸν Κύριό μας αἴτια πάρα πολὺ μεγάλης ἀτιμίας. Διότι ὅλος ὁ κόσμος μιλοῦσε ἐναντίον του, ὅτι δηλαδὴ ἦταν ἄνθρωπος τόσο κακοῦ χαρακτῆρα, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ μαθητής του τὸν μίσησε γιὰ τὶς κακίες του καὶ τὸν πρόδωσε· καὶ ὁ ἄλλος τὸν ἀπαρνήθηκε ὡς ἀπατεῶνα καὶ ψεύτη. Καὶ κατόπιν ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι μαθητές, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἀγαποῦσαν μὲ ἀληθινὴ

ἀγάπη, ἀλλὰ ὑποκριτικά, ὕστερα τὸν μίσησαν καὶ τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἔφυγαν. Στέκεται μπροστὰ σὲ πολλὰ καὶ διάφορα κριτήρια τοῦ Ἄννα, τοῦ Καϊάφα, τοῦ Πιλάτου καὶ τοῦ Ἡρῴδη! Ὁ ἀρχιληστὴς Βαρραβᾶς θεωρεῖται καλλίτερος ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ καὶ προτιμᾶται ἀπὸ τὸν λαό! καὶ ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν πάρα πολὺ μεγάλη ἀτιμία! Περιπαίζεται ἀπὸ τὸν Ἡρῴδη, ἀφοῦ τὸν ἔντυσε λαμπρὸ φόρεμα καὶ ἀποστέλλεται συνοδευόμενος ἀπὸ τὰ βασιλικά του στρατεύματα! Περιπαίζεται ἀπὸ τὸν Πιλᾶτο μὲ τὸ ντύσιμο τῆς πορφύρας, μὲ τὸ ἀκάνθινο στεφάνι καὶ μὲ τὸ καλάμι στὸ δεξὶ τὸ χέρι καὶ προσκυνεῖται δῆθεν ὡς βασιλιὰς ψεύτικος! Φτύνεται! Σκεπάζεται τὸ πρόσωπό του καὶ ἔτσι χαστουκίζεται καὶ δέχεται χτυπήματα! Κάθε ἕνας βλέπει ὅλα αὐτὰ πόσο ἀτιμωτικὰ εἶναι. Σηκώνει μόνος του τὸ σταυρό του στοὺς ὤμους του (93) καὶ τρέχει διὰ μέσου τῆς Ἱερουσαλὴμ στὸν τόπο τοῦ Κρανίου! Ξεγυμνώνεται καὶ σταυρώνεται ὡς ληστὴς μὲ τοὺς ληστές, ὄχι χωρὶς καρφιά (94), ἀλλὰ μὲ καρφιά, γιὰ νὰ νομίζουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τὸν βλέπουν ὅτι ἦταν ἕνας κακοποιὸς ἄνθρωπος καὶ ἀποστάτης καὶ στασιαστής! Χλευάζεται πάνω στὸ σταυρό, ὄντας ἀπὸ μία τόσο πολυάνθρωπη πόλι, ποὺ μποροῦσε τότε ἡ Ἱερουσαλὴμ νὰ ἔχῃ πάνω ἀπὸ δυὸ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους! Μπροστὰ σ᾽ αὐτοὺς θεατρίσθηκε μάλιστα καὶ διαπομπεύθηκε μὲ τὸν τρίγλωσσο τίτλο (95) ποὺ ἦταν ἐπάνω στὸ σταυρό, καὶ ἀντὶ νὰ ποτισθῇ μὲ νερὸ στὴν δίψα του, ποτίσθηκε χολὴ καὶ ξύδι. Δὲν τέλειωσαν μέχρις ἐδῶ οἱ ἀτιμώσεις του. Καὶ μετὰ τὸν θάνατό του δέχεται λόγχη στὴν πλευρά, κηρύττεται πλάνος, καὶ ὁ Τάφος του σφραγίζεται δῆθεν γιὰ νὰ μὴν κλαπῇ! Θὰ μποροῦσε βέβαια νὰ μείνῃ καὶ ἄταφος ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἄσπλαγχνους, ἂν ὁ εὐλογημένος ἐκεῖνος Ἰωσὴφ ὁ Ἀριμαθαῖος δὲν τὸν συμπονοῦσε καὶ δὲν τολμοῦσε νὰ τὸν ζητήσῃ γιὰ νὰ τὸν ἐνταφιάσῃ.

Ἂς ντραπῆς, λοιπόν, τώρα, ἂς ντραπῆς καὶ σὺ ἀδελφὲ καὶ νὰ μὴν ὑπερηφανεύεσαι πλέον, ἀλλὰ γενικὰ νὰ μὴν ἀφήνῃς οὔτε ψιλὸς λογισμὸς ὑπερηφανείας νὰ μπαίνῃ στὴν ψυχή σου, σκεπτόμενος τὴν τόση μεγάλη ταπείνωσι τοῦ Θεοῦ σου.

Τέλος πάντων γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς καὶ νὰ μιμηθῇς τὸν Χριστό σου σκέψου:

Α΄) Ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ ἔχοντας ὅλη της τὴν προσοχὴ στὸν Θεὸ Λόγο αἰσθανόταν ἔκπληξι ὅταν ἔβλεπε ἐκείνη τὴν ἀκατανόητη καὶ ἄπειρη μεγαλειότητα, μπροστὰ στὴν ὁποία ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου εἶναι σὰν ἕνα μηδέν, νὰ ὑποφέρῃ πάνω στὴ γῆ τόσες ἀτιμίες γιὰ τὸν ἄνθρωπο (καὶ αὐτὴ μένει ἀκίνητη στὴν δόξα της), ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν δέχθηκε κάτι ἄλλο, παρὰ ἀπιστίες καὶ ὕβρεις. Γιατὶ ὅσες ἀτιμίες καὶ ὕβρεις προξένησε ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, τὶς ἔκανε σὲ αὐτὸν τὸν Θεὸ Λόγο, μὲ τὸν ὁποῖον ἦταν ἑνωμένη κατὰ τὴν ὑπόστασι.

Β΄) Σκέψου ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ θέλησε καὶ παρεκίνησε τὴν ψυχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τοῦ Υἱοῦ του, νὰ ὑποφέρῃ γιὰ μᾶς τὰ παρόμοια πάθη· δηλαδὴ ραπίσματα, βλασφημίες, μαστιγώσεις, ἀγκάθια καὶ στὸ τέλος τὸν σταυρικὸ θάνατο,

φανερώνοντας σ᾽ αὐτήν, ὅτι τοῦ ἀρέσει νὰ τὴν βλέπῃ γεμάτη ἀπὸ κάθε εἴδους ὀνειδισμοὺς καὶ θλίψεις.

Γ΄) Σκέψου βλέποντας μὲ τὸν φωτεινότατο νοῦ της, πόσο πολὺ ἀρεστὸ εἶναι αὐτὸ στὸν Θεὸ καὶ ἀγαπώντας μὲ ἀπόλυτη ἀγάπη τὴν θεϊκή του μεγαλειότητα, μόλις δέχθηκε τὴν πρόσκλησι νὰ πάθη γιὰ τὴν δική μας τὴν ἀγάπη καὶ γιὰ τὸ δικό μας παράδειγμα, δέχθηκε μὲ χαρὰ καὶ θέλησε πρόθυμα νὰ ὑπακούσῃ στὸ ἅγιο θέλημά του· καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ περάσῃ μὲ τὸν λογισμό του μέσα σ᾽ ἐκεῖνες τὶς βαθύτατες ἐπιθυμίες ποὺ εἶχε γι᾽ αὐτὸ ἐκείνη ἡ ψυχή, ἡ πιὸ ἀγαθὴ καὶ πιὸ καθαρὴ ἀπὸ ὅλες (96)! Αὐτὴ βρισκόταν ἐκεῖ σὰν νὰ εἶναι μέσα σὲ ἕναν λαβύρινθο ἀπὸ βάσανα, ζητώντας πάντοτε καὶ δὲν εὕρισκε (ὅπως ἤθελε) νέους τρόπους καὶ νέους ὁδοὺς παθημάτων. Καὶ γι᾽ αὐτὸ ἔδωσε ἐλεύθερα ὅλο της τὸν ἑαυτὸ καὶ τὶς ἀθωότατες σάρκες στὴν σφαγὴ καὶ τὸν κατασπαραγμὸ τῶν παρανόμων ἀνθρώπων καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ ᾅδη, γιὰ νὰ κάνουν ἐκεῖνο ποὺ θέλουν.

Δ΄) Ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ κοίταξε τὸν Ἰησοῦ σου, ποὺ μὲ ἥμερα καὶ σπλαγχνικὰ μάτια στρέφεται πρὸς ἐσένα καὶ λέγει· «Νά, παιδί μου, ποὺ γιὰ νὰ μὴ θελήσῃς νὰ ἀντισταθῇς λίγο στὰ πάθη σου, ποῦ μὲ ἔκαναν νὰ καταντήσω οἱ ἄτακτες ἐπιθυμίες σου, δὲς πόσο ὑποφέρω καὶ μὲ πόση χαρὰ γιὰ τὴν ἀγάπη σου, γιὰ νὰ σοῦ δώσω παράδειγμα ἀληθινῆς ὑπομονῆς! Σὲ παρακαλῶ, λοιπόν, παιδί μου γιὰ ὅλους μου τοὺς πόνους καὶ σὺ θελληματικὰ νὰ σηκώσῃς αὐτὸν τὸν σταυρὸ καὶ κάθε ἄλλος ποὺ θέλω, ἀφήνοντας τὸν ἑαυτό σου στὰ χέρια ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ποὺ σὲ καταδιώκουν, στοὺς ὁποίους ἐγὼ θὰ ἀνταποδώσω ***σύμφωνα μὲ τὴν τιμή σου καὶ κατὰ τοῦ σώματός σου***. Ὦ καὶ νὰ γνώριζες πόσο θὰ χαιρόμουνα μὲ αὐτό! καὶ αὐτὸ μπορεῖς νὰ τὸ δῇς στὶς πληγὲς αὐτὲς τὶς ὁποῖες δέχθηκα μὲ ὑπερβολικὴ χαρά, σὰν πολύτιμα καὶ ἀγαπητὰ πράγματα γιὰ νὰ στολίσω μὲ πολύτιμες ἀρετὲς τὴν φτωχή σου***ψυχή, ποὺ εἶναι ἀγαπημένη ἀπὸ ἐμένα, περισσότερο ἀπὸ ὅλο ἐκεῖνο, ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ ἐννοήσῃς***! καὶ ἂν ἐγὼ κατάντησα γιὰ σένα σὲ τόσα πάθη, γιατὶ καὶ σύ, ἀγαπητή μου νύφη, νὰ μὴ θέλῃς νὰ πάθης κάτι, γιὰ νὰ θεραπεύσῃς τὴν καρδιά μου καὶ νὰ γλυκάνης τὶς πληγὲς ποὺ μοῦ προξένησε ἡ ἀνυπομονησία σου, ποὺ ἔδωσε μεγαλύτερη πίκρα ἀπὸ τὶς δικές μου πληγές;».

Ε΄) Σκέψου καλὰ ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μιλάει μαζί σου μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ καὶ θὰ ἰδῆς ὅτι εἶναι Αὐτὸς ὁ Βασιλιὰς τῆς Δόξης, Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος! Σκέψου καὶ τὸ μέγεθος τῶν βασάνων καὶ τῶν ὕβρεων ποὺ δὲν ἄξιζε νὰ γίνουν ἀκόμη καὶ στὸν χειρότερο λῃστὴ τοῦ κόσμου! Δὲς τὸν Κύριό σου νὰ στέκεται ἀνάμεσα σὲ τόσα βάσανα, ὄχι μόνο ἀκίνητος καὶ μὲ θαυμάσια ὑπομονή, ἀλλὰ καὶ νὰ χαίρεται σὰν νὰ ἦταν στοὺς γάμους του! καὶ ὅπως μὲ λίγο νερὸ ἀνάβει περισσότερο ἡ φωτιά, ἔτσι μὲ τὴν αὔξησι τῶν βασάνων, ποὺ ἦταν μικρὰ μπροστὰ στὴν τόσο πλούσια ἀγάπη του, περίσσευε ὅλο καὶ περισσότερο ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ὑποφέρῃ μεγαλύτερα!

ΣΤ΄) Σκέψου κατόπιν ὅλο ἐκεῖνο τὸ αἴτιο, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔπαθε αὐτὰ ὁ σπλαγχνικώτατος Κύριος, (ὄχι χωρὶς τὴν θέλησί του, ἀλλὰ θελληματικὰ καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη του πρὸς ἐσένα)· ἦταν γιὰ νὰ γυμνάζεσαι καὶ σύ, μιμούμενος ἐκεῖνον, στὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, γιὰ νὰ περνᾷς πιὸ μέσα σε ἐκεῖνο ποὺ αὐτὸς θέλει ἀπὸ σένα καὶ στὴ χαρὰ ποὺ θὰ σοῦ δώσῃ, ἂν ἀγωνίζεσαι στὴν ἀρετὴ αὐτή, γιὰ νὰ σηκώσῃς ὄχι μόνο μὲ ὑπομονή, ἀλλὰ καὶ μὲ χαρὰ καὶ μὲ θερμότατη ἀγάπη τὸ σταυρό σου καὶ κάθε ἄλλη θλίψι, γιὰ νὰ μιμηθῇς καλύτερα τὸν Θεό σου, γιὰ νὰ τὸν ἀναπαύσῃς περισσότερο. Ἔτσι βάζοντας μπροστὰ στὰ μάτια σου τοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ τὶς πικρίες ποὺ γεύθηκε γιὰ σένα ὁ Κύριός σου καὶ τὴν καρτερία καὶ τὴν ὑπομονή του, πρέπει νὰ αἰσθανθῇς αἰσχύνη καὶ ντροπὴ γιατὶ ὅλοι σου οἱ πόνοι καὶ οἱ θλίψεις καὶ καταφρονήσεις καὶ ὅλη σου ἡ ὑπομονή, μὲ σύγκρισι ἐκείνων, δὲν εἶναι ἀληθινὴ ὑπομονή, ἀλλὰ μία σκιὰ ὑπομονῆς· καὶ νὰ φοβηθῇς καὶ νὰ τρομάξῃς ποὺ ἀκόμη ὑπάρχει μέσα στὴν καρδιά σου ἕνας μικρὸς λογισμὸς νὰ μὴ θέλῃς νὰ ὑποφέρῃς γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Κυρίου σου.

Αὐτὸς ὁ σταυρωμένος Κύριος, εἶναι, παιδί μου, τὸ βιβλίο ποὺ σοῦ δίνω νὰ μελετᾷς συνέχεια, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μπορεῖς νὰ μάθῃς τὴν ἀληθινὴ εἰκόνα κάθε ἀρετῆς. Γιατὶ αὐτὸς μὲ τὸ νὰ εἶναι βίβλος ζωῆς, ὄχι μόνο διδάσκει τὸν νοῦ μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ζωντανό του παράδειγμα ζεσταίνει τὴν θέλησι. Ἀπὸ βιβλία εἶναι γεμάτος ὅλος ὁ κόσμος. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα, δὲν μποροῦν ὅλα μαζὶ τὰ βιβλία τόσο τέλεια νὰ σοῦ διδάξουν τὸν τρόπο γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ ἀποκτήσῃς ὅλες τὶς ἀρετές, ὅπως σὲ διδάσκει ὁ Ἰησοῦς.

Σ᾽ αὐτὸν τὸν σταυρωμένο σὲ συμβουλεύω, παιδί μου, νὰ προστρέχῃς καὶ νὰ τὸν καταφιλῇς μὲ δάκρυα καὶ νὰ τὸν ἀγκαλιάζῃς μὲ θέρμη κάθε φορὰ ποὺ θὰ σὲ δαγκάσουν τὰ νοητὰ φίδια τῶν δαιμονικῶν καὶ τῶν ἀνθρώπινων πειρασμῶν, καὶ σίγουρα θὰ γιατρευθῇς ἀπὸ τὶς πληγές σου, ὅπως κάποτε καὶ οἱ Ἑβραῖοι γιατρεύονταν ἀπὸ τὰ δαγκώματα τῶν ἀληθινῶν φιδιῶν, ὅταν ἔβλεπαν πάνω στὸ ξύλο νὰ εἶναι κρεμασμένο τὸ χάλκινο φίδι, ποὺ προτύπωνε τὸν Κύριό μας, ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος: «Καὶ ὅπως ὁ Μωυσῆς ὕψωσε στὴν ἔρημο τὸ χάλκινο φίδι, ἔτσι πρέπει νὰ ὑψωθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε καθένας ποὺ πιστεύει σ᾽ αὐτὸν νὰ μὴ χάνεται, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ζωὴ αἰώνια» (Ἰω. 3,14).

Γνώριζε καὶ αὐτό, παιδί μου, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ ξοδεύουν πολλὲς ὧρες κλαίοντας κάθε πάθος τοῦ Κυρίου μας καὶ ἀναλογίζονται τὴν ὑπομονή του καὶ κατόπιν στὶς δυστυχίες καὶ ἀσθένειες καὶ δοκιμασίες καὶ ἀτιμίες καὶ ὕβρεις ποὺ τοὺς συμβαίνουν φαίνονται ἀνυπόμονοι, αὐτοὶ μοιάζουν μὲ τοὺς δειλοὺς στρατιῶτες τοῦ κόσμου, ποὺ πρὶν ἀπὸ τὴν μάχη κάτω ἀπὸ τὰ ἀντίσκηνα ὑπόσχονται μεγάλα πράγματα καὶ πολεμοῦν καὶ νικοῦν μόνοι τους· ὅταν ὅμως φανοῦν οἱ ἐχθροί, ἐγκαταλείπουν τὰ ὅπλα καὶ τρέπονται σὲ φυγή. Ποιὸ πρᾶγμα μπορεῖ νὰ εἶναι πιὸ ἀνόητο καὶ χωρὶς φρόνησι καὶ πιὸ καταγέλαστο, ἀπὸ τὸ νὰ ἀναλογίζεται κανεὶς τὶς ἀρετὲς τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τὶς ἀγαπᾷ καὶ νὰ τὶς θαυμάζῃ καὶ κατόπιν νὰ τὶς λησμονῇ ἐντελῶς ἢ νὰ μὴ τὶς

τιμᾷ, ὅταν ἔλθη καιρὸς νὰ τὶς ἐξασκήσῃ;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Τὸ πανάγιο μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας

Μέχρις ἐδῶ σοῦ πρόσφερα, ὅπως εἶδες, ἀναγνώστη μου, τέσσερα ὅπλα, ποὺ σοῦ εἶναι ἀπαραίτητα στὸν πόλεμο αὐτόν, γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ νικήσῃς τοὺς ἐχθρούς σου· δηλαδή, τὸ νὰ μὴν ἔχῃς θάρρος στὸν ἑαυτό σου, τὸ νὰ ἐλπίζῃς στὸν Θεό, τὸ νὰ ἀγωνίζεσαι πάντοτε καὶ τὸ νὰ προσεύχεσαι. Τώρα σοῦ δείχνω ἄλλο ἕνα. Αὐτὸ εἶναι τὸ πανάγιο μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Διότι ὅπως τὸ μυστήριο αὐτὸ εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἔτσι εἶναι καὶ ὅπλο ἀνώτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα. Τὰ τέσσερα ὅπλα ποὺ εἴπαμε, παίρνουν τὴν δύναμι ἀπὸ τὶς ἀξιομισθίες καὶ τὴν χάρι ποὺ μᾶς ἀξίωσε τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ὅπλο εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιο Αἷμα καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ Σῶμα μὲ τὴν ψυχὴ καὶ μὲ τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Μὲ ἐκεῖνα γίνεται ἡ μάχη κατὰ τῶν ἐχθρῶν μὲ τὴν δύναμι τοῦ Χριστοῦ. Μὲ αὐτὸ τὸ ὅπλο ὅμως πολεμοῦμε ἐκείνους μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς πολεμεῖ μαζὶ μὲ ἐμᾶς. Διότι ὅποιος τρώγει τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ πίνει τὸ Αἷμα του, μένει μὲ τὸ Χριστὸ καὶ ὁ Χριστὸς μὲ αὐτὸν «Ὅποιος τρώει τὴ σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου, μένει σ᾽ ἐμένα κι ἐγὼ σ᾽ αὐτόν» (Ἰω. 6,56).

Γι᾽ αὐτὸ καὶ ἐμεῖς ἂν νικήσουμε τὸν ἐχθρό, τὸν νικοῦμε μὲ τὴν δύναμι τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ὅπως ἀναφέρεται στὴν Ἀποκάλυψι: «Νίκησαν μὲ τὸ αἷμα τοῦ Ἀρνίου» (12,11).

Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ μυστήριο ποὺ εἶναι τὸ πιὸ ἅγιο, καὶ αὐτὸ τὸ ὅπλο, μᾶλλον αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ποὺ βρίσκεται μέσα στὸ μυστήριο αὐτό, μπορεῖ νὰ πραγματοποιῆται (νὰ βάνεται εἰς πρᾶξιν) μὲ δυὸ τρόπους, δηλαδὴ νὰ τὸ δέχεται κανεὶς μυστηριακά, δηλαδὴ μὲ εὐλάβεια, πολὺ συχνὰ καὶ ὅσες φορὲς μπορέσῃ, (ἂν βέβαια δὲν ἔχῃ κάποιο ἐμπόδιο ἀπὸ τὸν Πνευματικό) μὲ τὴν ἀπαραίτητη προετοιμασία, δηλαδή, συντριβή, ἐξομολόγησι, ἱκανοποίησι καὶ τὴν νηστεία ποὺ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν δύναμί του· καὶ πρέπει κανεὶς νὰ τὸ λαμβάνῃ πνευματικὰ καὶ νοερὰ κάθε ὥρα καὶ κάθε στιγμή, γι᾽ αὐτὸ καὶ σὺ μὴ σταματήσῃς νὰ τὸ λαμβάνῃς μὲ τὸν δεύτερο τρόπο πολλὲς φορές, καὶ ὅταν μπορῇς, σύμφωνα μὲ τὸν πρῶτο τρόπο ποὺ ἀκολουθεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Πῶς πρέπει κανεὶς νὰ δέχεται τὸ πανάγιο Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας, δηλαδὴ πῶς πρέπει νὰ δέχεται μυστηριακὰ τὸν Χριστό.

Σὲ διάφορες περιπτώσεις μποροῦμε νὰ πλησιάζουμε σὲ αὐτὸ τὸ θειότατο μυστήριο, τὸ ὁποῖο γιὰ νὰ τὸ πετύχουμε πρέπει νὰ κάνουμε διάφορα πράγματα τὰ ὁποῖα εἶναι διαιρεμένα σὲ τρεῖς περιόδους: Πρὶν ἀπὸ τὴν Μετάληψι, τὸν καιρὸ τῆς Μεταλήψεως καὶ μετὰ τὴν Μετάληψι. Πρὶν ἀπὸ τὴν Μετάληψι πρέπει νὰ καθαρισθοῦμε μὲ τὸ μυστήριο τῆς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως ἀπὸ τὸν μολυσμὸ τόσο τῆς θανάσιμης ὅσο καὶ τῆς μὴ θανάσιμης ἁμαρτίας ποὺ κάναμε καὶ νὰ φυλάξουμε τὸν Κανόνα ποὺ θὰ μᾶς δώσῃ ὁ Πνευματικός. Καὶ μὲ τὴν διάθεσι ὅλης μας τῆς καρδιᾶς νὰ δοθοῦμε ὁλοκληρωτικὰ μὲ ὅλη μας τὴν ψυχή, μὲ ὅλη μας τὴν ἰσχὺ καὶ μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις μας στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ σὲ ὅ,τι τοῦ ἀρέσει. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος σὲ αὐτὸ τὸ μυστήριο μᾶς δίνει τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα του μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν Θεότητα καὶ μὲ τὶς ἀξιομισθίες του. Καὶ σκεπτόμενοι ὅτι τὸ δῶρο μας, συγκρίνοντάς το μὲ τὸ δικό του, εἶναι λίγο καὶ σχεδὸν μηδαμινό, πρέπει νὰ ἐπιθυμοῦμε νὰ ἔχουμε τόσο μεγάλο δῶρο, ὅσο ποτὲ δὲν τοῦ πρόσφεραν ὅλα τὰ κτίσματα, ἀνθρώπινα καὶ οὐράνια, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ τὸ δώσουμε στὴν θεία του Μεγαλειότητα.

Γι᾽ αὐτό, λοιπόν, ὅταν θέλῃς νὰ δεχθῇς τὸ Μυστήριο αὐτό, γιὰ νὰ καταστραφοῦν καὶ οἱ δικοί του καὶ οἱ δικοί σου ἐχθροί, προτοῦ νὰ μεταλάβης, ἄρχισε ἀπὸ τὸ ἑσπέρας ἢ καὶ νωρίτερα νὰ σκέπτεσαι πόσο ἐπιθυμεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ τοῦ δώσῃς ἐσὺ τόπο στὴν καρδιά σου μὲ τὸ Μυστήριο αὐτό, γιὰ νὰ ἑνωθῇ μαζί σου καὶ νὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ νικήσῃς κάθε σου πάθος.

Αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Κυρίου εἶναι τόσο μεγάλη καὶ ἀμέτρητη ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν καταλάβη μέχρι τὸ ὕψος της κτιστὸς νοῦς. Ἐσύ, ὅμως, γιὰ νὰ μπορέσῃς κάπως νὰ τὴν χωρέσῃς στὸ νοῦ σου, πρέπει νὰ βάλῃς καλὰ στὸ νοῦ σου δυὸ πράγματα: Τὸ ἕνα εἶναι ἡ ἀνέκφραστη ἐπιθυμία ποὺ ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ βρίσκεται μέσα μας. Διότι αὐτὴ τὴν ἕνωσι μὲ τοὺς ἀνθρώπους τὴν ὀνομάζει τρυφὴ καὶ εὐχαρίστησι δική του: «Ἡ εὐχαρίστησί μου εἶναι μὲ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Τὸ ἄλλο εἶναι νὰ σκεφθῇς καλὰ ὅτι ὁ Θεὸς μισεῖ πολὺ τὴν ἁμαρτία, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι αἰτία στὸ νὰ ἑνώνεται ὁ Θεὸς μαζί μας, πρᾶγμα ποὺ τόσο πολὺ ἐπιθυμεῖ, καὶ εἶναι ἀντίθετη στὶς θεϊκές του τελειότητες. Διότι ὁ Θεὸς ὄντας ἐκ φύσεως ἀπόλυτο ἀγαθό, καθαρὸ φῶς καὶ ἄπειρη ὡραιότητα, δὲν μπορεῖ παρὰ ἐκ φύσεως νὰ μισῇ καὶ νὰ συχαίνεται ἀμέτρητες φορὲς τὴν ἁμαρτία, ποὺ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπόλυτο κακό, σκοτάδι, ἔλλειψι καὶ ἀνυπόφορη ἀσχήμια στὶς ψυχές μας. Καὶ αὐτὸ τὸ μῖσος τοῦ Θεοῦ κατὰ τῆς ἁμαρτίας εἶναι τόσο δυνατὸ καὶ τόσο πολύ, ὥστε γιὰ τὴν καταστροφή της δόθηκε διαταγὴ καὶ ἔγιναν ὅλα τὰ ἔργα τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης καὶ μάλιστα ἐκεῖνα τοῦ Παναγίου Πάθους τοῦ Υἱοῦ του. Γι᾽ αὐτὸ καὶ λέγουν μερικοὶ θεολόγοι καὶ διδάσκαλοι, ὅτι γιὰ νὰ ἐξαλείψῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐμᾶς κάθε πταῖσμα καὶ τὸ πιὸ μικρὸ ἀκόμη, ἂν ἦταν ἀνάγκη καὶ ἔπρεπε, ἦταν ἕτοιμος νὰ παραδοθῇ καὶ σὲ χιλιάδες πάλι θανάτους.

Ἀπὸ τὶς μελέτες λοιπὸν αὐτὲς καὶ τὶς σκέψεις, ἂν καὶ σὲ πολὺ μικρὸ βαθμό, καταλαβαίνοντας τὸ μέγεθος τῆς ἐπιθυμίας ποὺ ἔχει ὁ Θεὸς νὰ εἰσέλθη στὴν καρδιά σου, γιὰ νὰ νικήσῃ ἐντελῶς τοὺς ἐχθροὺς τοὺς δικούς Του καὶ τοὺς δικούς σου, θὰ ἀνάψῃς μέσα σου μία ζωντανὴ ἐπιθυμία νὰ τὸν δεχθῇς, γιὰ νὰ φέρῃ μέσα σου τὸ ἀποτέλεσμα αὐτό. Καὶ ἔτσι, ἀφοῦ γεμίσῃς ἀπὸ ἀνδρεία καὶ παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἔλθη νὰ κατοικήσῃ μέσα σου ὁ ἐπουράνιός σου ἀρχιστράτηγος Ἰησοῦς, κάλεσε δυνατὰ πολλὲς φορὲς σὲ πόλεμο τὸ πάθος ἐκεῖνο ποὺ θέλεις νὰ νικήσῃς καὶ ***κατάβαλέ το μὲ διπλὲς καὶ τριπλὲς ἐπιθυμίες καὶ ὀρέξεις***, μισώντας το καὶ προβάλλοντας πράξεις ἀρετῆς ἀντίθετες πρὸς τὸ πάθος ἐκεῖνο. Ἔτσι θὰ κάνῃς τὸ ἑσπέρας.

Τὸ πρωὶ πάλι, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν Θεία Κοινωνία, ρίξε νοερὰ ἕνα σύντομο βλέμμα μέσα σου στὰ σφάλματα ποὺ ἔκανες ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ μετέλαβες μέχρι τότε, ὅσα ἔκανες μὲ τόση ἀφοβία σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε Θεὸς νὰ σὲ βλέπῃ καὶ νὰ σὲ κρίνῃ, οὔτε νὰ ὑπέφερε γιὰ σένα τόσα πάθη ἐπάνω στὸ σταυρό. Γιατὶ καὶ σὺ προτίμησες τὶς σιχαμερὲς καὶ τιποτένιες σου ἐπιθυμίες καὶ ὄχι τὸ θέλημα καὶ τὴν τιμὴ τοῦ Θεοῦ. Καὶ σκεπτόμενος ἔτσι μὲ πολλὴ ντροπὴ καὶ μὲ ἅγιο φόβο, θὰ ντραπῆς γιὰ τὴν ἀχαριστία καὶ γιὰ τὴν ἀναξιότητά σου. Ἀλλὰ ὅμως καὶ πάλι σκεπτόμενος μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅτι ἡ ἀμέτρητη ἄβυσσος τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ σου προσκαλεῖ στὰ Μυστήριά του τὴν ἄβυσσο τῆς ἀχαριστίας σου καὶ τῆς μικρῆς σου πίστεως, πλησίασε σὲ αὐτὸν μὲ θάρρος, καὶ χάρισέ του τόπο εὐρύχωρο στὴν καρδιά σου, γιὰ νὰ γίνῃ σὲ αὐτὴν ὁλόκληρος Δεσπότης καὶ Κυρίαρχος. Πῶς καὶ μὲ ποιό τρόπο; Ὅταν διώξῃς ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά σου κάθε διάθεσι καὶ ἀγάπη τῶν κτισμάτων, κλείνοντάς την γιὰ νὰ μὴν εἰσέλθη κάποιος ἄλλος, παρὰ ὁ Θεός σου.

Καὶ ἀφοῦ μεταλάβῃς μπὲς μέσα ἀμέσως στὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδιᾶς σου, προσκυνώντας πρῶτα τὸν Κύριο μὲ κάθε ταπείνωσι καὶ εὐλάβεια καὶ μίλησέ του νοερὰ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν: «Ἐσὺ βλέπεις, τὸ μόνο μου ἀγαθό, πόσο εὔκολα ἐγὼ σὲ βλάπτω καὶ πόση δύναμι ἔχει ἐναντίον μου τὸ πάθος αὐτὸ ποὺ μὲ πολεμεῖ καὶ μόνος μου δὲν ἔχω τὴν δύναμι νὰ ἐλευθερωθῶ. Γι᾽ αὐτὸ δικός σου κυρίως εἶναι ὁ πόλεμος αὐτὸς καὶ ἀπὸ σένα μόνο ἐλπίζω τὴν νίκη, μολονότι εἶναι ἀνάγκη νὰ πολεμῶ κι ἐγώ».

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ στρέφοντας τὸ νοῦ σου στὸν ἐπουράνιο Πατέρα, πρόσφερέ του ὡς εὐχαριστία καὶ γιὰ τὴν νίκη τοῦ ἑαυτοῦ σου τὸν εὐλογημένο του Υἱό, ποὺ αὐτὸς σοῦ ἔδωσε στὰ Μυστήρια καὶ ποὺ κρατᾷς πλέον μέσα στὴν καρδιά σου. Καὶ πολεμώντας γενναῖα κατὰ τοῦ πάθους ἐκείνου ποὺ σὲ πολεμεῖ, περίμενε μὲ πίστι τὴν νίκη ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ δὲν ὑπάρχει περίπτωσι νὰ σοῦ στερήσῃ τὴν νίκη, ἂν ἔκανες ἐσὺ ὅ,τι μποροῦσες, κι ἂν ἀκόμη ἀργήσῃ ὁ Θεὸς νὰ σοῦ τὴν δώσῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Πῶς πρέπει νὰ ἑτοιμαζώμαστε γιὰ τὴν κοινωνία, γιὰ νὰ παρακινηθοῦμε στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ νὰ παρακινηθῇς μὲ τὸ ἐπουράνιο αὐτὸ μυστήριο στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, θὰ σκεφθῇς μὲ τὸ λογισμό σου τὴν ἀγάπη ποὺ ἔχει πρὸς ἐσένα ὁ Θεός, σκεπτόμενος ἀπὸ τὸ προηγούμενο βράδυ ὅτι ἐκεῖνος ὁ Μεγάλος καὶ Παντοκράτορας Θεὸς δὲν ἀρκέσθηκε μόνο στὸ ὅτι σὲ ἔπλασε κατ᾽ εἰκόνα καὶ καθ᾽ ὁμοίωσι καὶ ὅτι ἔστειλε στὴ γῆ τὸν Μονογενῆ του Υἱὸ νὰ περπατήσῃ τριάντα τρία χρόνια, γιὰ νὰ σὲ ζητήσῃ καὶ γιὰ νὰ ὑποφέρῃ σκληρότατα πάθη καὶ τὸν βασανιστικὸ θάνατο τοῦ σταυροῦ, γιὰ νὰ σὲ ἐξαγοράσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ ἀκόμη θέλησε νὰ σοῦ τὸν ἀφήσῃ γιὰ τὴν ἀνάγκη καὶ γιὰ τὴν τροφή σου σὲ αὐτὸ τὸ θειότατο Μυστήριο. Σκέψου καλά, παιδί μου, τὰ ἀκατανόητα μεγαλεῖα αὐτῆς τῆς ἀγάπης, ποὺ τὴν κάνουν σὲ ὅλα της τὰ μέρη πάρα πολὺ τέλεια καὶ ὑπέροχη.

Α΄) Διότι ἂν σκεφθοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγάπησε αἰώνια καὶ ἄναρχα, καὶ ὅσο εἶναι αὐτὸς αἰώνιος κατὰ τὴν Θεότητά του, ἄλλο τόσο αἰώνια εἶναι καὶ ἡ ἀγάπη του, μὲ τὴν ὁποία πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀποφάσισε νὰ μᾶς δώσῃ τὸν Υἱό του μὲ αὐτὸν τὸν θαυμάσιο τρόπο! Γι᾽ αὐτό, εὐφραινόμενος ἐσωτερικά, μπορεῖς νὰ πῇς τὰ ἑξῆς μὲ πνευματικὴ χαρά: Λοιπὸν σὲ ἐκείνη τὴν ἄβυσσο τῆς αἰωνιότητας ἦταν ἡ μικρότητά μου, τόσο ψηφισμένη (ὑπολογισμένη) καὶ ἀγαπημένη ἀπὸ τὸν ἀπόλυτο Θεό, σὲ τέτοιο τρόπο ποὺ αὐτὸς σκεπτόταν γιὰ μένα καὶ ἐπιθυμοῦσε μὲ θέλησι τῆς ἀνεκδιήγητης ἀγάπης του νὰ μοῦ δώσῃ γιὰ βρῶσι τὸν Μονογενῆ του Υἱό;

Β΄) Ὅλες οἱ ἄλλες ἀγάπες τοῦ κόσμου, ὅσο μεγάλες κι ἂν εἶναι, ἔχουν κάποιο μέτρο καὶ ὅριο καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἐπεκταθοῦν περισσότερο. Ἀλλὰ μόνον αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς εἶναι χωρὶς μέτρο. Καὶ γι᾽ αὐτὸ θέλοντας ὁ Θεὸς νὰ θεραπευθῇ ἐντελῶς, ἔδωσε τὸν Υἱό του, ἴσο στὴν μεγαλειότητα καὶ ἀπειρία μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μιᾶς καὶ τῆς ἴδιας οὐσίας καὶ φύσεως. Γι᾽ αὐτὸ λοιπὸν τόση μεγάλη εἶναι ἡ ἀγάπη του, ὅσο εἶναι καὶ τὸ χάρισμα, καὶ ἀντίστροφα τόσο εἶναι τὸ χάρισμα, ὅση εἶναι καὶ ἡ ἀγάπη. Καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο εἶναι τόσο μεγάλα, ὥστε μεγαλύτερο μέγεθος δὲν μπορεῖ νὰ φαντασθῇ κανένας κτιστὸς νοῦς.

Γ΄) Ὁ Θεὸς δὲν παρακινήθηκε ἀπὸ καμμιὰ ἀνάγκη νὰ μᾶς ἀγαπήσῃ, ἀλλὰ ἀπὸ μόνη τὴν φυσική του ἀγαθότητα καὶ ἀπὸ τὴν τόσο μεγάλη του ἀγάπη πρὸς ἐμᾶς, ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὴν καταλάβουμε.

Δ΄) Οὔτε κανένα ἔργο ἢ κάποια καλὴ πρᾶξι δική μας μπόρεσε νὰ προηγηθῇ, γιὰ νὰ δείξῃ ἐκεῖνος ὁ ἄπειρος Θεὸς μία τέτοια ὑπερβολὴ ἀγάπης μὲ τὴν ταλαιπωρία μας. Ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἐλευθερίας του μόνο, δόθηκε ὁλοκληρωτικὰ σὲ μᾶς τὰ κτίσματά του, ποὺ εἴμαστε ἐντελῶς ἀνάξιοι.

Ε΄) Ἂν σκεφθῇς καλὰ τὴν καθαρότητα τῆς ἀγάπης αὐτῆς, θὰ δῇς ὅτι δὲν εἶναι σὰν τὶς ἀγάπες τοῦ κόσμου, ἀναμεμιγμένη μὲ κάποιο κέρδος προσωπικό. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἀγαθά μας. Ἐπειδὴ αὐτὸς καὶ μόνος του καὶ χωρὶς ἐμᾶς εἶναι πάρα πολὺ εὐτυχισμένος, μακάριος καὶ πάρα πολὺ ἔνδοξος. Ἔτσι, χρησιμοποίησε τὴν ἀνέκφραστη ἀγαθότητα καὶ ἀγάπη του πρὸς ἐμᾶς, ὄχι γιὰ δική του ὠφέλεια, ἀλλὰ γιὰ δική μας!

Αὐτὰ συλλογιζόμενος καλὰ θὰ πῇς στὸν ἑαυτό σου: «Πῶς γίνεται αὐτό; Ἕνας Θεὸς Ὕψιστος νὰ βάλῃ τὴν καρδιά του σὲ ἕνα κτίσμα τόσο χαμηλό; Τί θέλεις, Βασιλιᾶ τῆς δόξης; Τί περιμένεις ἀπὸ ἐμένα, ποὺ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ λίγη σκόνη καὶ κονιορτός; Βλέπω, καλά, Θεέ μου, στὸ φῶς τῆς ἀγάπης σου, ποὺ εἶναι σὰν φωτιά, ὅτι ἔχεις μόνο ἕνα σκοπό, ποὺ πλέον καθαρὰ μοῦ δείχνει τὴν ἀγάπη σου πρὸς ἐμένα ποὺ εἶναι χωρὶς δόλο. Ἐπειδὴ δὲν μοῦ δίνεσαι γιὰ ἄλλο σκοπὸ πρὸς βρῶσι καὶ πόσι, παρὰ μόνο γιὰ νὰ μὲ μεταβάλλης ὁλόκληρο στὸν ἑαυτό σου, ὄχι διότι ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ ζωντας ἐσὺ σὲ μένα καὶ ἐγὼ σὲ σένα, θὰ μπορέσω νὰ γίνω διὰ μέσου τῆς ἀγαπητικῆς ἑνώσεως ὅπως ἐσὺ ὁ ἴδιος· καὶ ἀπὸ τὴν ἕνωσι τῆς δικῆς μου ἐπίγειας καρδιᾶς καὶ τῆς δικῆς σου τῆς ἐπουράνιας νὰ γίνῃ μέσα μου μία μόνη νοερὴ καὶ θεϊκὴ καρδιά».

Ἀπὸ τέτοιους λογισμούς, λοιπόν, ἐσὺ πρέπει νὰ γεμίσῃς ἀπὸ ἔκπληξι καὶ χαρά, βλέποντας τὸν ἑαυτό σου νὰ ἔχῃ τιμηθῇ τόσο πολὺ καὶ νὰ εἶναι ἀγαπημένος ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ γνωρίζοντας ὅτι αὐτὸς μὲ τὴν παντοδύναμη ἀγάπη του δὲν ζητεῖ ἄλλο, οὔτε θέλει κάτι ἄλλο ἀπὸ ἐσένα, παρὰ νὰ τραβήξῃ ὅλη σου τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ σὲ ξεχωρίσῃ ὡς πρῶτον ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα καὶ κατόπιν καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου, διότι εἶσαι κτίσμα· γιὰ νὰ προσφέρῃς ὅλο σου τὸν ἑαυτὸ στὸν Θεὸ ὡς ὁλοκαύτωμα καὶ γιὰ νὰ παρακινῇ ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ἡ μόνη του ἀγάπη καὶ θεϊκή του ἀρέσκεια τὸν νοῦ σου, τὴν θέλησί σου καὶ τὴν μνήμη σου καὶ νὰ κυβερνᾷ ὅλες σου τὶς αἰσθήσεις. Καὶ βλέποντας μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅτι δὲν μπορεῖ ἄλλο πρᾶγμα νὰ προξενήσῃ σὲ σένα τὰ παρόμοια θεϊκὰ ἀποτελέσματα, ὅπως τὸ πανάγιο Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἄνοιξε τὴν καρδιά σου πρὸς αὐτὸ μὲ τὶς ἀκόλουθες ἐρωτικὲς καὶ ἀγαπητικὲς ἐμπνεύσεις καὶ πές: «Ὦ ὑπερουράνια βρῶσις, πότε θὰ ἔλθη ἡ ὥρα ἐκείνη ποὺ ἐγὼ θὰ θυσιασθῶ ὁλόκληρος γιὰ σένα ὄχι μὲ ἄλλη φωτιά, ἀλλὰ μὲ ἐκείνη τῆς ἀγάπης σου; Πότε θὰ ζήσω μόνο ἀπὸ ἐσένα καὶ γιὰ σένα καὶ μόνον γιὰ σένα; Ὤ, πότε, ἡ ζωή μου; Ζωὴ ὡραία, ζωὴ εὐχάριστη καὶ αἰώνια, μάννα οὐράνιο, πότε ἐγὼ νὰ ἀηδιάσω ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐπίγεια βρῶσι καὶ νὰ ἐπιθυμήσω μόνον ἐσένα, νὰ τραφῶ μόνον ἀπὸ ἐσένα; Πότε θὰ γίνῃ αὐτό, ὦ δική μου Γλυκύτητα; Πότε μόνον μου ἀγαθό; Ὦ Κύριέ μου, ἐρασμιώτατε, καὶ παντοδύναμε ἐλευθέρωσε αὐτὴ τὴν ἄθλια καρδιά μου ἀπὸ κάθε προσκόλημμα καὶ ἀπὸ κάθε ἐγκληματικὸ πάθος. Στόλισέ την μὲ τὶς ἅγιες ἀρετές σου καὶ μὲ ἐκεῖνον τὸν ἀληθινὸ σκοπό, γιὰ τὸν ὁποῖο μπορῶ νὰ κάνω τὸ κάθε τί γιὰ νὰ σοῦ ἀρέσω. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θὰ ἔλθω γιὰ νὰ σοῦ ἀνοίξω τὴν καρδιά μου. Θέλω νὰ σὲ παρακαλέσω καὶ θέλω νὰ σὲ εὐχαριστήσω, νὰ εἰσέλθης σὲ αὐτήν, μέσα στὴν ὁποία, ἐσὺ Κύριε, χωρὶς ἀντίστασι θὰ φέρῃς ἐκεῖνα τὰ ἀποτελέσματα, τὰ

ὁποῖα πάντοτε ἐπιθυμεῖς νὰ ἐνεργῇς».

Σὲ αὐτὲς τὶς ἀγαπητικὲς διαθέσεις μπορεῖς νὰ γυμνάζεσαι ἀπὸ τὸ ἑσπέρας καὶ τὸ πρωὶ γιὰ τὴν ἑτοιμασία τῆς ἱερᾶς Μεταλήψεως. Ἔπειτα, ὅταν πλησιάσῃ ὁ καιρός, σκέψου ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχεις γιὰ νὰ ζήσῃς, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνος εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἔχει μεγαλειότητα ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὴν καταλάβουμε, μπροστὰ στὴν ὁποία τρέμουν οἱ οὐρανοὶ καὶ ὅλες οἱ ἐξουσίες! Ὅτι εἶναι ὁ Ἅγιος τῶν Ἁγίων, ὁ πιὸ καθαρὸς καθρέπτης! Ἡ καθαρότητα ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθῇ, ἀναλογικὰ μὲ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει κανένα κτίσμα καθαρό! Ὅτι εἶναι Ἐκεῖνος ποὺ σὰν σκουλῆκι τῆς γῆς καὶ σὰν τρυγιὰ (κατακάθι ἀπὸ σταφύλι), θέλησε γιὰ τὴν ἀγάπη τὴν δική σου νὰ καταφρονηθῇ, νὰ ἐμπαιχθῇ, νὰ σταυρωθῇ ἀπὸ τὴν κακία καὶ τὴν παρανομία τοῦ κόσμου!

Ὅτι εἶναι ὁ Θεὸς ἐκεῖνος στὰ χέρια τοῦ Ὁποίου βρίσκεται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος ὅλου τοῦ κόσμου. Καὶ ὅτι ἐσὺ ποὺ πρόκειται νὰ τὸν μεταλάβῃς εἶσαι ἀντίθετα ἕνα μηδὲν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς κακίας σου ἔγινες χειρότερος καὶ ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ ἀπὸ κάθε τιποτένιο καὶ ἀκάθαρτο κτίσμα, ἄξιος μόνον νὰ καταντροπιάζεσαι καὶ νὰ ἐμπαίζεσαι ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς δαίμονες! καὶ ὅτι ἐσὺ ἀντὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃς γιὰ τὶς τόσες ἀναρίθμητες εὐεργεσίες του, καταφρόνησες μὲ τὶς φαντασίες καὶ τὶς ὀρέξεις σου ἕνα τόσο Ὕψιστο καὶ ἀθάνατο Κύριο καὶ καταφρόνησες τὸ πολύτιμα Αἷμα του! Ὅμως ἐκεῖνος παρ᾽ ὅλα αὐτά, ἐξ αἰτίας τῆς παντοτινῆς του ἀγάπης καὶ τῆς ἀμετάβλητης ἀγαθότητάς του σὲ προσκαλεῖ στὸ θεϊκό του Τραπέζι. Καὶ μερικὲς φορὲς σὲ βιάζει νὰ πᾶς, ἀπειλώντας σε μὲ θάνατο λέγοντάς σου: «Ἂν δὲν φᾶτε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πιεῖτε τὸ Αἷμα του, δὲν ἔχετε μέσα σας ζωή» (Ἰω. 6,53). Καὶ οὔτε σοῦ κλείνει τὴν πόρτα τῆς εὐσπλαγχνίας του, οὔτε σοῦ γυρίζει τὶς θεϊκές του πλάτες, ἂν καὶ σὺ ἀπὸ τὴν φύσι σου εἶσαι γεμάτος ἀπὸ τὴν λέπρα τῆς ἁμαρτίας, χωλός, ὑδρωπικός, τυφλός, δαιμονισμένος καὶ ὑποδουλωμένος στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας!

Αὐτὸ μόνον ζητεῖ ἀπὸ ἐσένα: α΄) νὰ πονέσῃ ἡ καρδιά σου γιὰ τὴν λύπη ποὺ τοῦ προξένησες, β΄) νὰ μισήσῃς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴν ἁμαρτία, μικρὴ καὶ μεγάλη, γ΄) νὰ προσφέρῃς ὅλο σου τὸν ἑαυτὸ σὲ αὐτὸν καὶ νὰ δοθῇς μὲ διάθεσι καὶ καρδιακὴ ἀγάπη πάντοτε καὶ γιὰ κάθε πρᾶγμα στὸ θέλημά του καὶ στὴν ὑποταγή του, δ΄) νὰ ἐλπίζῃς καὶ νὰ ἔχῃς σταθερὴ πίστι ὅτι αὐτὸς θὰ σὲ συγχωρέσῃ, θὰ σὲ καθαρίσῃ καὶ θὰ σὲ φυλάξῃ ἀπὸ ὅλους σου τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ ἀφοῦ στερεωθῇς ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀνέκφραστη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, θὰ πλησιάσῃς στὴν Ἁγία Κοινωνία μὲ ἕναν ἅγιο φόβο καὶ ἕνα φόβο ποὺ προκαλεῖ ἀγάπη λέγοντας: «Ἐγώ, Κύριέ μου, δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ σὲ ὑποδεχθῶ, διότι τόσες καὶ τόσες φορὲς σὲ λύπησα καὶ ἀκόμη δὲν ἔκλαψα ὅπως ἔπρεπε ποὺ σὲ λύπησα. Ἐγώ, Κύριέ μου, δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ σὲ ὑποδεχθῶ, διότι ἀκόμη δὲν παραδόθηκα εἰλικρινὰ στὴν ἀγάπη σου, στὴν θέλησί σου, στὴν ὑποταγή σου. Ὦ Θεέ μου, Παντοδύναμε καὶ ἀπείρως ἀγαθέ, ἐσὺ μόνος μὲ τὴν δύναμι τῆς ἀγαθότητός σου ἀξίωσέ με νὰ σὲ ὑποδεχθῶ μὲ αὐτὴν τὴν

πίστι».

Καὶ ἀφοῦ μεταλάβης, κλείσου ἀμέσως στὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδιᾶς σου καὶ λησμονώντας κάθε κτιστὸ πρᾶγμα, μίλησε μὲ τὸν Θεό σου μὲ αὐτὸν ἢ μὲ παρόμοιο τρόπο: «Ὦ Ὕψιστε Βασιλιὰ τοῦ οὐρανοῦ, τί σὲ ἔφερε στὴν καρδιά μου, σὲ μένα ποὺ εἶμαι ἄθλιος, φτωχός, τυφλὸς καὶ γυμνός;». Καὶ αὐτὸς θὰ σοῦ ἀπαντήσῃ: «Ἡ ἀγάπη». Καὶ σὺ πάλι πές: «Ὦ ἀγάπη ἄκτιστη! Ὦ ἀγάπη γλυκειά! Τί θέλεις ἐσὺ ἀπὸ ἐμένα;». Καὶ αὐτὸς θὰ σοῦ πῇ ὅτι δὲν θέλει τίποτε δὲν θέλω τίποτε ἄλλο παρὰ ἀγάπη λέγοντας: «Δὲν θέλῳ νὰ ἀνάψῃ ἄλλη φωτιὰ στὸ θυσιαστήριο τῆς καρδιᾶς σου καὶ σὲ ὅλα τὰ ἔργα σου, παρὰ μόνον ἡ φωτιὰ τῆς ἀγάπης μου, γιὰ νὰ κατακάψῃ κάθε ἄλλη ἀγάπη καὶ κάθε προσωπικό σου θέλημα καὶ νὰ μοῦ τὸ παραδώσῃ ὡς ὀσμὴ εὐωδίας. Αὐτὸ ζήτησα καὶ ζητῶ πάντοτε ἀπὸ σένα. Διότι ἐπιθυμῶ νὰ εἶναι ὅλος δικός σου καὶ σὺ ὅλος δικός μου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δὲν θὰ γίνῃ ποτέ, ἂν δὲν ὑποτάξῃς τὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ μένεις προσκολημμένος στὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ σου, στὴν δική σου τὴν γνώμη καὶ σὲ κάθε ἐπιθυμία σου καὶ τιμὴ τοῦ κόσμου (φιλοτιμία). Σοῦ ζητῶ τὸ μῖσος τοῦ ἑαυτοῦ σου γιὰ νὰ σοῦ παραδώσω τὴν ἀγάπη μου. Ζητῶ τὴν καρδιά σου γιὰ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν δική μου, ποὺ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ μοῦ ἀνοίχθηκε μὲ τὴν λόγχη πάνω στὸ σταυρό. Καὶ ζητῶ ὁλόκληρον ἐσένα γιὰ νὰ εἶμαι ὁλόκληρος δικός σου. Ἐσὺ βλέπῃς ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἀσύγκριτης τιμῆς, καὶ ὅμως γίνομαι τόσο, ὅσο ἀξίζεις ἐσύ. Ἀγόρασέ με λοιπόν, ὦ ψυχή μου ἀγαπημένη, μὲ τὸ νὰ δοθῇς σὲ μένα. Ἐγὼ θέλω, πολὺ ἀγαπητό μου παιδί, νὰ μὴν θέλῃς τίποτε, νὰ μὴν ἀκοῦς τίποτε, νὰ μὴν βλέπῃς τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα καὶ τὸ θέλημά μου, γιὰ νὰ θέλω κι ἐγὼ κάθε πρᾶγμα γιὰ σένα, νὰ σκέπτωμαι γιὰ σένα, νὰ σοῦ ὑπακούω, καὶ νὰ βλέπω σὲ σένα, ὥστε τὸ δικό σου μηδὲν ἀφοῦ περιέλθει στὴν ἄβυσσο τῆς ἀπειρίας μου νὰ μεταβάλλεται σ᾽ ἐκείνην, κι ἔτσι θὰ εἶσαι σὲ μένα γεμάτος ἀπὸ περιεχόμενο (δὲν θὰ αἰσθάνεσαι κενός) πάρα πολὺ εὐτυχισμένος καὶ μακάριος, καὶ ἐγὼ ἀπὸ σένα πολὺ ἱκανοποιημένος καὶ εὐχαριστημένος».

Φρόντισε νὰ αὐξήσῃς καὶ νὰ περισσέψῃ στὴν ψυχή σου καθημερινὰ ἡ πίστις σὲ αὐτὸ τὸ Πανάγιο Μυστήριο τῆς Εὐχαριστίας καὶ μὴ σταματήσῃς ποτὲ νὰ θαυμάζῃς αὐτὸ τὸ τόσο ἀκατάληπτο Μυστήριο καὶ νὰ χαίρεσαι σκεπτόμενος πῶς φαίνεται ὁ Θεὸς κάτω ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ταπεινὰ εἴδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, γιὰ νὰ σὲ κάνῃ ἁγιώτερο, ἀξιώτερο καὶ εὐτυχέστερο. Διότι μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν βλέπουν, ἀλλὰ πιστεύουν, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου: «Μακάριοι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶδαν καὶ πίστεψαν» (Ἰω. 20,29). Μὴν ἐπιθυμῇς νὰ σοῦ ἐμφανίζεται ὁ Θεὸς στὴ ζωὴ αὐτὴ κάτω ἀπὸ ἄλλου εἴδους ἐμφανίσεις, παρὰ αὐτῆς τῶν Μυστηρίων. Προσπάθησε νὰ θερμάνῃς τὴν θέλησί σου στὸ Μυστήριο αὐτὸ καὶ καθημερινὰ νὰ εἶσαι περισσότερο πρόθυμος στὸ νὰ ἐκτελῇς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ σὲ ὅλα τὰ πράγματα. Καὶ πάντοτε, ὅταν προσφέρεσαι μὲ τὸ Μυστήριο αὐτὸ στὸν Θεό, δηλαδὴ ὅταν μεταλαμβάνῃς, πρέπει νὰ εἶσαι διατεθειμένος καὶ προετοιμασμένος νὰ πάθῃς γιὰ τὴν ἀγάπη του ὅλα τὰ βάσανα καὶ ὅλες τὶς θλίψεις καὶ τὶς περιφρονήσεις ποὺ θὰ σοῦ τύχουν καὶ κάθε σωματικὴ ἀσθένεια (97).

Τελευταῖα θὰ προσφέρῃς στὸν οὐράνιο Πατέρα τὸν Υἱό του, πρῶτα γιὰ εὐχαρίστησί του καὶ κατόπιν γιὰ τὶς ἀνάγκες σου, γιὰ ὅλη τὴν ἁγία Ἐκκλησία, γιὰ ὅλους τοὺς συγγενεῖς σου, γιὰ ὅλους ἐκείνους στοὺς ὁποίους εἶσαι χρεώστης καὶ γιὰ τὶς ψυχὲς ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀναπαυθῆ ἐν πίστει. Καὶ αὐτὴ τὴν προσφορὰ θὰ τὴν κάνῃς εἰς ἀνάμνησι καὶ ἕνωσι ἐκείνης τῆς ἴδιας προσφορᾶς, μὲ τὴν ὁποία ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ πρόσφερε τὸν ἑαυτό του, δηλαδή, ὅταν αὐτὸς ὅλος γεμάτος ἀπὸ αἵματα καὶ κρεμασμένος πάνω στὸ σταυρό, προσφέρθηκε στὸν Πατέρα. Καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν μπορεῖς νὰ τοῦ προσφέρῃς ὅλες τὶς θυσίες, δηλαδή, ἱερουργίες καὶ προσευχές, ὅσες γίνονται τὴν ἡμέρα ἐκείνη στὴν ἁγία Ἐκκλησία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ἡ Πνευματικὴ καὶ νοερὴ Κοινωνία, δηλαδή, πῶς κοινωνεῖται νοερὰ καὶ πνευματικὰ ὁ Χριστός.

Ἂν καὶ μυστηριακὰ δὲν μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε τὸν Κύριό μας περισσότερο ἀπὸ μία φορὰ τὴν ἡμέρα, ὅμως πνευματικὰ καὶ νοερὰ μποροῦμε νὰ τὸν δεχώμαστε κάθε ὥρα καὶ κάθε στιγὴ διὰ μέσου της ἐργασίας ὅλων τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἐντολῶν καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τὴν θεία προσευχὴ καὶ μάλιστα τὴν νοερά (99).

Ἐπειδὴ καὶ ὁ Κύριος βρίσκεται κρυμμένος μέσα στὶς ἁγίες του ἐντολές, καὶ ὅποιος κάνει μία ἀρετὴ ἢ ἐντολή, δέχεται ἀμέσως μέσα στὴν ψυχή του καὶ τὸν Κύριο ποὺ εἶναι κρυμμένος μέσα σ᾽ αὐτές, ὁ ὁποῖος ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ κατοικήσῃ μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα του μέσα σ᾽ ἐκεῖνον ποὺ θὰ φυλάξῃ τὶς ἐντολές του λέγοντας: «Ἐὰν κάποιος μὲ ἀγαπᾷ θὰ τηρήσῃ καὶ τὸν λόγο μου, καὶ ὁ Πατέρας μου θὰ τὸν ἀγαπήσῃ καὶ θὰ ἔλθουμε πρὸς αὐτὸν καὶ θὰ κατοικήσουμε σὲ αὐτόν» (Ἰω. 14,23)(100).

Ἡ κοινωνία αὐτὴ καὶ ἡ ἕνωσις δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἀφαιρεθῇ ἀπὸ κανένα κτίσμα παρὰ μόνον ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία μας ἢ ἀπὸ κάποιο ἄλλο σφάλμα μας. Καὶ μερικὲς φορὲς αὐτὴ ἡ Κοινωνία εἶναι τόσο καρποφόρα καὶ τόσο εὐάρεστη στὸν Θεό, ὅσο ἴσως δὲν εἶναι πολλὲς ἄλλες μυστηριώδεις κοινωνίες ἀπὸ τὴν ἔλλειψι ἐκείνων ποὺ τὶς δέχονται. Λοιπόν, ὅσες φορὲς ἔχεις τὴν διάθεσι καὶ ἑτοιμασθῇς γιὰ μία παρόμοια κοινωνία, θὰ βρῇς πρόθυμο καὶ ἕτοιμο τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, μόνος του νὰ σὲ τρέφῃ πνευματικὰ μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια.

Γιὰ νὰ ἑτοιμασθῇς λοιπὸν γιὰ τὴν νοερὴ αὐτὴ κοινωνία, κάνε ὡς ἑξῆς: Στρέψε τὸ νοῦ σου στὸν Θεὸ καὶ βλέποντας μὲ ἕνα σύντομο βλέμμα ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τὶς ἁμαρτίες σου καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸν Θεό, λυπήσου γιὰ τὴν βλάβη ποὺ τοῦ προξένησες καὶ μὲ κάθε ταπείνωσι καὶ πίστι παρακάλεσέ τον νὰ καταδεχθῇ νὰ ἔλθῃ στὴν ταπεινή σου ψυχὴ μὲ νέα χάρι γιὰ νὰ τὴν ἰατρεύσῃ καὶ νὰ τὴν δυναμώσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Ἢ ὅταν πρόκειται νὰ ἀσκηθῇς καὶ νὰ σκληραγωγηθῇς ἐναντίον κάποιας ἐπιθυμίας σου ἢ γιὰ νὰ κάνῃς κάποια νέα πρᾶξι ἀρετῆς ἢ γιὰ νὰ φυλάξῃς κάποια ἐντολή, κάνε ὅλο αὐτὸ μὲ σκοπὸ νὰ ἑτοιμάσῃς τὴν καρδιά σου γιὰ τὸν Θεὸ ποὺ πάντα σοῦ τὴν ζητεῖ. Καὶ κατόπιν στρέφοντας τὴν προσοχή σου σ᾽ Αὐτόν, φώναξέ τον μὲ ἐπιθυμία μεγάλη νὰ ἔλθη μὲ τὴν χάρι του νὰ σὲ ἰατρεύσῃ καὶ νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, γιὰ νὰ ἔχῃ αὐτὸς μόνος τὴν καρδιά σου στὴν ἐξουσία του.

Ἢ καὶ θυμούμενος τὶς προσευχὲς τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων, ποὺ προαναφέρθηκαν, πὲς μὲ καρδιὰ ποὺ εἶναι ἀναμμένη: «Πότε, Κύριέ μου, νὰ σὲ δεχθῶ ἄλλη μία φορά; Πότε; Πότε; κ.λπ.». Καὶ ἂν θελήσῃς νὰ κοινωνήσῃς πνευματικὰ μὲ ἀκόμη καλύτερο τρόπο, διεύθυνε καὶ βάλε ἀπὸ τὸ προηγούμενο βράδυ ὅλες τὶς σκληραγωγίες καὶ τὶς πράξεις τῶν ἀρετῶν καὶ κάθε καλὸ ἔργο ποὺ σκέπτεσαι νὰ κάνῃς στὸ σκοπὸ αὐτό, δηλαδὴ στὸ νὰ δεχθῇς πνευματικὰ τὸν Κύριό σου. Καὶ τὸ πρωὶ καθὼς θὰ ξημερώνῃ, σκέψου, τί καλό! Τί εὐτυχία! Τί μακαριότητα ὑπάρχει στὴν ψυχὴ ἐκείνη ποὺ ἐπάξια μεταλαμβάνει μυστηριακὰ τὸ πανάγιο Μυστήριο τῆς Εὐχαριστίας! Διότι μὲ αὐτὸ ἀποκτοῦνται πάλι οἱ ἀρετὲς ποὺ ἔχουν χαθεῖ, καὶ πάλι ἡ ψυχὴ ἐπιστρέφει στὴν προηγούμενη ὡραιότητά της καὶ γίνεται μέτοχος αὐτὴ τῶν μισθῶν τοῦ πάθους τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ (***κοινωνοῦνται εἰς αὐτὴν οἱ καρποὶ καὶ οἱ μισθοὶ τοῦ πάθους τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ***). Καὶ ἀπὸ τὴν μυστηριώδη κοινωνία πέρασε στὴν μυστικὴ κοινωνία καὶ σκεπτόμενος ὅτι νοερὰ τὰ ἴδια ἀγαθὰ ἀπολαμβάνεις μὲ τὴν μυστηριακὴ κοινωνία, φρόντισε νὰ ἀνάψῃς τὴν καρδιά σου μιὰ μεγάλη ἐπιθυμία νὰ τὸν δεχθῇς νοερὰ καὶ πνευματικὰ καὶ ἀφοῦ χορτάσῃς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία αὐτὴ γύρισε πρὸς τὸν Κύριό σου καὶ πές: «Ἐπειδή, Κύριέ μου, δὲν μπορῶ μυστηριωδῶς νὰ σὲ δεχθῶ τὴν ἡμέρα αὐτή, κάνε ἐσύ, ποὺ εἶσαι ἡ ἀγαθότητα καὶ ἡ ἄκτιστη δύναμις, νὰ σὲ δεχθῶ ἐπάξια τώρα πνευματικὰ καὶ κάθε ὥρα καὶ κάθε ἡμέρα δίνοντάς μου νέα δύναμι καὶ χάρι ἐναντίον ὅλων μου τῶν ἐχθρῶν, καὶ μάλιστα ἐναντίον ἐκείνου τοῦ πάθους τοῦ ἐχθροῦ στὸ ὁποῖο ἐναντιώνομαι καὶ κάνω πόλεμο μὲ τὴν βοήθειά σου (101).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ἡ ἀπόδοσις χαρίτων καὶ εὐχαριστίας

Ἐπειδὴ ὅλο τὸ καλὸ ποὺ κάνουμε προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ γίνεται γιὰ τὸν Θεό, γι᾽ αὐτὸ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τὸν εὐχαριστοῦμε γιὰ κάθε καλή μας ἄσκησι, γιὰ κάθε νίκη καὶ γιὰ ὅλες τὶς εὐεργεσίες ποὺ δεχθήκαμε ἀπὸ τὸ σπλαχνικό του χέρι, τόσο τὶς φανερὲς ὅσο καὶ τὶς κρυπτές, τόσο τὶς κοινές, ὅσο καὶ τὶς ἰδιαίτερες, ὅπως ἀναφέρεται: «Νὰ εὐχαριστῆτε τὸν Θεὸ γιὰ τὸ κάθε τί, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὅπως ἀποκαλύφθηκε σὲ μᾶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α΄ Θεσ. 5,18). Ἐπειδὴ σύμφωνα μὲ τὸν Ἱερὸ Χρυσόστομο «ἡ καλύτερη φύλαξι τῆς εὐεργεσίας εἶναι ἡ μνήμη

τῆς εὐεργεσίας καὶ ἡ παντοτινὴ εὐχαριστία» (102).

Καὶ γιὰ νὰ τὸ κάνουμε αὐτὸ μὲ τὸν τρόπο ποὺ πρέπει, πρέπει νὰ σκεφθοῦμε τὸ σκοπὸ ἀπὸ τὸν ὁποῖο κινεῖται ὁ Θεὸς γιὰ νὰ μᾶς μεταδώσῃ τὶς εὐεργεσίες του.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς σὲ κάθε εὐεργεσία κατὰ πρῶτο καὶ κύριο σκοπὸ ἐννοεῖ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ὑποταγὴ στὸ θέλημά του, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ἐσὺ σκέψου ὅτι: Α΄) Ἡ μεγαλύτερη εὐχαριστία ποὺ μπορεῖς νὰ κάνῃς στὸν Θεὸ γιὰ ὅλες τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ ἔκανε, εἶναι τὸ νὰ φυλάττῃς τὶς ἐντολές του, τὸ νὰ τὸν τιμᾷς, καὶ νὰ εἶσαι ἕτοιμος νὰ ἀκολουθῇς τὸ θέλημά του, ὅπως ἔχει γραφῆ: «Τί ζητεῖ ἀπὸ σένα ὁ Κύριος; Παρὰ νὰ ἀκολουθήσῃς πρόθυμα Κύριο τὸν Θεό σου» (Μιχ. 6,8).

Β΄) Βλέποντας ὅτι δὲν ἔχεις κάτι ἀντάξιο γιὰ κάποια εὐεργεσία, διότι δὲν ἔκανες τίποτε ἄλλο παρὰ ἁμαρτίες καὶ ἀχαριστίες, μὲ πολὺ βαθειὰ ταπείνωσι πὲς στὸν Θεό: «Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ αὐτό, Κύριέ μου, νὰ καταδέχεσαι νὰ προσφέρῃς σὲ μένα τὸ νεκρὸ καὶ βρωμερὸ σκυλὶ τόσες εὐεργεσίες; Ἂς εἶναι εὐλογημένο τὸ ὄνομά σου στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων».

Γ΄) Σκεπτόμενος ὅτι αὐτὸς μὲ τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ κάνει, ζητᾶ ἀπὸ ἐσένα νὰ τὸν ἀγαπᾷς καὶ νὰ τὸν ὑπηρετῇς, ἄναψε ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἑνὸς τόσο ἀξιαγάπητου Κυρίου καὶ ἀπὸ τὴν εἰλικρινῆ ἐπιθυμία στὸ νὰ ὑπηρετῇς, ὅπως θέλει αὐτός. Ὅμως γι᾽ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ κάνῃς μία ὁλοκληρωτικὴ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

Ἡ νοητὴ προσφορά, δηλαδὴ πῶς πρέπει κανεὶς νὰ προσφέρῃ νοερὰ τὸν ἑαυτό του καὶ κάθε του ἔργο στὸν Θεό.

Γιὰ νὰ εἶναι ἡ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου τέλεια καὶ ἀξιαγάπητη στὸν Θεό, ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρές, χρειάζεται δυὸ πράγματα: τὸ ἕνα εἶναι νὰ ἑνώσῃς τὴν δική σου προσφορὰ μὲ τὶς προσφορὲς ποὺ ἔκανε ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα του. Τὸ ἄλλο εἶναι νὰ εἶναι ἡ θέλησίς σου καὶ ἡ καρδιά σου ξεκολημμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη κάθε κτιστοῦ πράγματος. Γιὰ τὸ ἕνα γνώριζε ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ζωντας στὴν κοιλάδα αὐτὴ τοῦ κλαυθμῶνος, ὄχι μόνο τὸν ἑαυτό του καὶ τὰ ἔργα του, ἀλλὰ καὶ μᾶς μαζὶ μὲ τὰ ἔργα μας πρόσφερε στὸν οὐράνιο Πατέρα του· ὥστε οἱ δικές μας προσφορές, γιὰ νὰ εἶναι θεάρεστες, πρέπει νὰ γίνωνται μὲ τὴν ἕνωσι καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν προσφορῶν τοῦ Χριστοῦ.

Γιὰ τὸ δεύτερο σκέψου καλὰ προτοῦ νὰ κάνῃς τὴν προσφορά, ἂν ἡ θέλησίς σου ἔχῃ

κάποιο ἐμπόδιο (προσκόλημμα). Διότι ἂν ἔχῃς κάτι παρόμοιο, πρέπει ἐσὺ νὰ ξεκολλήσῃς ἀπὸ κάθε ἀγάπη, ὅσο μπορεῖς, καὶ νὰ προστρέξῃς στὸν Θεό, γιὰ νὰ σὲ ξεκολλήσῃ αὐτὸς ἐντελῶς μὲ τὸ δεξί του τὸ χέρι καὶ ἔτσι νὰ μπορέσῃς νὰ προσφέρῃς τὸν ἑαυτό σου στὴν θεία μεγαλειότητα λυμένο καὶ ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε πρᾶγμα. Καὶ πρόσεχε καλὰ στὸ σημεῖο αὐτό. Γιατὶ ἂν προσφέρῃς τὸν ἑαυτό σου στὸ Θεὸ τὸν καιρὸ ποὺ εἶσαι προσκολημμένος στὰ κτίσματα, δὲν τοῦ προσφέρεις τὸν ἑαυτό σου ἀλλὰ τὰ κτίσματα, διότι καὶ σὺ τότε δὲν ἀνήκεις στὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ στὰ κτίσματα, στὰ ὁποῖα εἶναι προσκολημμένη ἡ θέλησίς σου, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεό, καὶ εἶναι τὸ ἴδιο σὰν νὰ ἤθελες νὰ τὸν κοροϊδέψῃς. Διότι ὅπως δὲν ἦταν δεκτὲς ἀπὸ τὸν Θεὸ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὅσες θυσίες εἶχαν κάποιο ψεγάδι - γι᾽ αὐτὸ καὶ πρόσταζε ὁ Θεὸς νὰ μὴν τοῦ προσφέρωνται ὅσα ζῷα ἦσαν τυφλὰ ἢ εἶχαν κάποιο παραμικρὸ ψεγάδι: «Ὅλα ὅσα ἔχουν ψεγάδι δὲν θὰ τὰ προσφέρετε στὸν Κύριο, διότι δὲν θὰ τὰ δεχθῇ» (Λευιτ. 22,20) - μὲ τὸν ἴδιο τρόπο δὲν εἶναι δεκτὴ καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὅταν ἔχῃ κάποιο παρόμοιο ψεγάδι καὶ προσκόλημμα (103)· ἐπειδὴ αὐτὰ ποὺ προσφέρονται στὸν Θεό, πρέπει νὰ εἶναι ἄξια τοῦ Θεοῦ σύμφωνα μὲ τὸν Σειρὰχ ποὺ λέγει: «Στὸν Κύριο νὰ προσφέρῃς ἀντάξιες προσφορές» (Σειρ. 14,11).

Γι᾽ αὐτὸ τὸ λόγο συμβαίνει οἱ τόσες προσφορὲς ποὺ κάνουμε στὸν Θεό, ὄχι μόνο παραμένουν κενὲς καὶ ἄδικες καὶ χωρὶς κανένα καρπό, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὲς πέφτουμε σὲ διάφορα ἐλαττώματα καὶ ἁμαρτίες. Μποροῦμε, ναὶ νὰ προσφέρουμε τὸν ἑαυτό μας στὸν Θεό, μολονότι εἴμαστε προσκολημμένοι στὰ κτίσματα, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ νὰ μᾶς λύσῃ ἡ ἀγαθότητά του ἀπὸ τὰ δεσμὰ ἐκεῖνα ποὺ εἴμαστε προσκολημμένοι, καὶ ἔτσι κατόπιν, νὰ μποροῦμε νὰ δοθοῦμε ὁλοκληρωτικὰ στὴν θεία του Μεγαλειότητα καὶ στὴν ὑπηρεσία του. Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάνουμε πολλὲς φορὲς καὶ μὲ μεγάλη διάθεσι καὶ ἀγάπη τῆς καρδιᾶς μας.

Ἂς εἶναι λοιπόν, ἀδελφέ, ἡ προσφορά σου πρὸς τὸν Θεὸ χωρὶς ἐξάρτησι ἀπὸ κάπου, χωρὶς κανένα δικό σου θέλημα καὶ χωρὶς νὰ προσέχῃς οὔτε στὰ ἐπίγεια οὔτε στὰ οὐράνια ἀγαθά, ἀλλὰ μόνο στὸ θέλημα καὶ στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, στὸν ὁποῖο ὀφείλεις νὰ ὑποτάσσεσαι ὁλόκληρος καὶ νὰ θυσιάζεσαι ὡς θυσία παντοτινή. Καὶ λησμονώντας κάθε κτιστὸ πρᾶγμα νὰ τοῦ λέγῃς: «Νά, Κύριέ μου καὶ Πλάστη μου, προσφέρω ὅλο καὶ κάθε θέλημα δικό μου στὸ χέρι τοῦ θελήματός σου καὶ στὴν αἰώνια πρόνοιά σου. Κάνε λοιπὸν σὲ μένα ἐκεῖνο ποὺ νομίζεις καὶ σοῦ ἀρέσει στὴ ζωή μου, στὸν θάνατό μου καὶ μετὰ τὸν θάνατό μου καὶ σὲ ὅλη μου τὴν διαμονὴ καὶ αἰωνιότητα».

Ἂν κάνῃς τὴν προσφορά σου καθαρὰ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν (ὅπως θὰ γνωρίσῃς ὅταν σοῦ συμβοῦν διάφορες ἀντιξοότητες σὲ αὐτό), ἀπὸ ἐπίγειος θὰ γίνῃς ἔμπορος τοῦ εὐαγγελίου καὶ πάρα πολὺ εὐτυχισμένος. Γιατὶ ἐσὺ θὰ εἶσαι τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι δικός σου. Γιατὶ καὶ αὐτὸς εἶναι πάντοτε φίλος ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ποὺ σηκώνουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὰ κτίσματα (γήινα) καὶ δίνονται ὁλοκληρωτικὰ καὶ θυσιάζονται στὴν θεία του Μεγαλειότητα.

Τώρα λοιπόν, ἐσὺ παιδί μου, βλέπῃς ἐδῶ ἕνα τρόπο πάρα πολὺ δυνατό, μὲ τὸν ὁποῖο μπορεῖς νὰ νικήσῃς ὅλους σου τοὺς ἐχθρούς. Διότι ἂν σὲ ἑνώσῃ ἡ προσφορὰ ποὺ λέχθηκε ἔτσι μὲ τὸν Θεό, ἐσὺ γίνεσαι ὅλος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Θεὸς γίνεται ὅλος δικός σου. Ἔτσι, ποιὸς ἐχθρὸς καὶ ποιὰ δύναμις θὰ μπορέσῃ ποτὲ νὰ σὲ βλάψῃ;

Ὅταν πάλι θέλῃς νὰ τοῦ προσφέρῃς κανένα σου ἔργο, ὅπως νηστεία, προσευχή, κάθε πρᾶξι ὑπομονῆς καὶ ἄλλα ἔργα καλά, σκέψου, ὅπως εἴπαμε προηγουμένως, τὴν προσφορὰ ποὺ ἔκανε ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα του· τῶν νηστειῶν του, τῶν προσευχῶν του καὶ τῶν ἄλλων του ἔργων καὶ ἔτσι μὲ τὸ θάρρος τῆς δυνάμεως αὐτῶν πρόσφερέ του καὶ τὰ δικά σου. Ἂν πάλι θέλῃς νὰ κάνῃς στὸν Οὐράνιο Πατέρα προσφορὰ τῶν ἔργων τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὰ χρέη σου, θὰ τὴν κάνῃς μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο: Ρίξε ἕνα γενικὸ βλέμμα σὲ ὅλες σου τὶς ἁμαρτίες, καὶ μερικὲς φορὲς σὲ κάθε μία σου ἁμαρτία καὶ βλέποντας καθαρὰ ὅτι δὲν μπορεῖς μόνος σου νὰ ἐξιλεώσῃς τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ γιὰ τὶς τόσες σου ἁμαρτίες, οὔτε νὰ θεραπεύσῃς τὴν θεϊκή του δικαιοσύνη, ἀναγκαστικὰ θὰ προστρέξῃς στὴ ζωὴ καὶ τὸ πάθος τοῦ Υἱοῦ του, σκεπτόμενος κάποιο ἔργο του (104), ἢ ὅταν νήστευε ἢ προσευχόταν ἢ βασανιζόταν ἢ ἔχυνε τὸ αἷμα του. Ἐκεῖ θὰ δῇς ὅτι γιὰ νὰ καταπραύνῃ τὸν Πατέρα γιὰ τὸ χρέος τῶν ἁμαρτιῶν σου, τοῦ πρόσφερε ἐκεῖνα τὰ ἔργα, ἐκεῖνα τὰ πάθη, ἐκεῖνο τὸ αἷμα, σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε:

«Νὰ Πάτερ αἰώνιε, ποὺ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά Σου ἀναπαύω τὴν δικαιοσύνη σου πλούσια γιὰ τὶς ἁμαρτίες καὶ γιὰ τὰ χρέη τοῦ δούλου σου αὐτοῦ: ἂς εὐχαριστηθῇ λοιπὸν ἡ θεία σου Μεγαλειότητα, ἂς τὸν συγχωρέσῃς καὶ ἂς τὸν δεχθῇς στὸν ἀριθμὸ τῶν ἐκλεκτῶν σου». Τότε λοιπὸν καὶ σὺ πρόσφερε στὸν ἴδιο Πατέρα αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν προσφορὰ καὶ αὐτὲς τὶς ἴδιες τὶς δεήσεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου, προσκαλώντας τον νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ κάθε χρέος διὰ μέσου τῆς δυνάμεως ἐκείνων. Καὶ αὐτὸ θὰ ξεκινήσῃς νὰ τὸ κάνῃς ὄχι μόνον περνώντας ἀπὸ τὸ ἕνα μυστήριο στὸ ἄλλο μυστήριο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πάθους του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μία πρᾶξι σὲ κάποια ἄλλη πρᾶξι τοῦ κάθε του μυστηρίου. Καὶ ὄχι μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλους ἀκόμη μπορεῖς νὰ μεταχειρισθῇς αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς προσευχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

Ἡ αἰσθητὴ εὐλάβεια καὶ ἡ ψυχρότητα καὶ ξηρασία τῆς εὐλαβείας αὐτῆς

Ἡ αἰσθητικὴ εὐλάβεια, δηλαδὴ τὸ νὰ αἰσθάνεσαι ἐσωτερικὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀδελφέ, ὅτι εἶναι πρόθυμος στὰ θεῖα, ὅτι ἔχει ἀγάπη, ὅτι ἔχει κατάνυξι καὶ εὐλάβεια, αὐτὸ προέρχεται ἄλλοτε ἀπὸ τὴν φύσι (105) καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὸν διάβολο (106) καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὴν χάρι. Ἀπὸ τοὺς καρπούς της μπορεῖς νὰ καταλάβῃς ἀπὸ ποὺ προέρχεται. Γιατὶ ἂν δὲν ἀκολουθήσῃ ἡ βελτίωσι τῆς ζωῆς σου, μπορεῖς νὰ ὑποψιάζεσαι μήπως προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολο ἢ ἀπὸ τὴν φύσι καὶ τόσο περισσότερο, ὅσο ἡ εὐλάβεια

αὐτὴ ἀκολουθεῖται ἀπὸ ὄρεξι, γλυκύτητα καὶ ἐξάρτησι (προσκόλλημα) καὶ ἀπὸ κάποια φαντασία (ἰδέα) γιὰ τὸν ἑαυτό σου. Ὅταν λοιπὸν ἀντιληφθῇς πὼς αἰσθάνεται ὁ νοῦς σου κάποια γλυκύτητα ἀπὸ πνευματικὲς γεύσεις, μὴ κάθεσαι νὰ σκέπτεσαι ἀπὸ ποιὸ μέρος σοῦ ἔρχονται, οὔτε νὰ στηρίζεσαι σ᾽ αὐτές, οὔτε ν᾽ ἀφήνῃς τὸν νοῦ σου νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὴν ταπεινὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἀλλὰ μὲ περισσότερη φροντίδα καὶ μὲ περισσότερο μῖσος τοῦ ἑαυτοῦ σου φρόντισε νὰ κρατᾷς ἐλεύθερη τὴν καρδιά σου ἀπὸ κάθε προσκόλλησι καὶ ἀπὸ πνευματικὴ ἀκόμη. Καὶ νὰ ἐπιθυμῇς μόνο τὸν Θεὸ καὶ ὅ,τι τοῦ ἀρέσει.

Παρόμοια καὶ ἡ ψυχρότητα καὶ ἡ ξηρασία τῆς εὐλαβείας προέρχεται ἀπὸ τὶς τρεῖς αἰτίες ποὺ εἴπαμε προηγουμένως: Ἀπὸ τὸν διάβολο, γιὰ νὰ ἐμποδίζῃ τὸν νοῦ καὶ νὰ τὸν κατευθύνῃ ἀπὸ τὰ πνευματικὰ ἔργα σὲ ἔργα ματαιότητος καὶ ἡδονὲς τοῦ κόσμου. Ἀπὸ ἐμᾶς, ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες μας καὶ τὶς ἐξαρτήσεις ποὺ ἔχουμε ἀπὸ τὰ γήινα πράγματα καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία μας, καὶ ἀπὸ τὴν χάρι γιὰ τὰ ἑξῆς αἴτια: δηλαδὴ ἢ γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ αὐτὴ νὰ μάθουμε νὰ εἴμαστε πιὸ ἐπιμελεῖς καὶ νὰ ἐγκαταλείψουμε κάθε προσκόλλημα καὶ ἀσχολία ποὺ δὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ, οὔτε τελειώνει στὸν Θεὸ ἢ γιὰ νὰ γνωρίσουμε στὴν πρᾶξι ὅτι κάθε μας καλὸ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν μόνον ἢ γιὰ νὰ τιμῶμεν στὸ ἑξῆς περισσότερο τὰ χαρίσματά του καὶ νὰ εἴμαστε περισσότερο ταπεινοὶ καὶ νὰ προσέχουμε νὰ τὰ φυλάττουμε, ἢ γιὰ νὰ ἑνωνώμαστε ἀκόμη πιὸ δυνατὰ μὲ τὴν θεϊκή του μεγαλειότητα μὲ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀπάρνησι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὲς τὶς πνευματικὲς τρυφές, ὥστε νὰ μὴ χωρίσουμε στὰ δυὸ τὴν καρδιά μας ἔχοντας τὴν προσκολημμένη σὲ αὐτές, διότι τὴν θέλει ὁ Θεὸς ὅλη δική του ἢ καὶ διότι καὶ ὁ ἴδιος χαίρεται νὰ μᾶς βλέπῃ νὰ πολεμοῦμε μὲ ὅλες μας τὶς δυνάμεις χρησιμοποιώντας καὶ αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν χάρι του.

Λοιπόν, ἂν καταλάβης ὅτι εἶσαι ψυχρὸς καὶ ξηρὸς καὶ δὲν ἔχεις τὴν εὐλάβεια καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν κατάνυξι ποὺ πρέπει στὰ θεῖα, ἐξέτασε τὸν ἑαυτό σου καὶ δὲς γιὰ ποιό σου ἐλάττωμα σοῦ ἀφαιρέθηκε ἡ παρόμοια εὐλάβεια, καὶ πολέμησε ἐναντίον ἐκείνου ὄχι γιὰ νὰ δεχθῇς πάλι τὴν αἴσθησι τῆς χάριτος, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀφαιρέσῃς ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἀρέσει στὸν Θεό. Ἂν ὅμως δὲν βρῇς τὴν αἰτία καὶ τὸ ἐλάττωμα, ἡ αἰσθητή σου εὐλάβεια, ἂς εἶναι ἡ ἀληθινὴ εὐλάβεια, δηλαδὴ ἡ πρόθυμη ὑποταγὴ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γι᾽ αὐτὸ φρόντισε νὰ μὴν ἐγκαταλείψης γιὰ κανένα λόγο τὰ πνευματικά σου γυμνάσματα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀκολουθῇς μὲ ὅλη σου τὴν δύναμι, κι ἂν σοῦ φαίνωνται χωρὶς καρπὸ καὶ χωρὶς ὄφελος πίνοντας μὲ τὴν θέλησί σου τὸ ποτήριο τῆς πικρίας, τὸ ὁποῖο σοῦ δίνει μὲ τὴν ψυχρότητα τῆς εὐλαβείας καὶ τὴν στέρησι τῆς πνευματικῆς γλυκύτητας τὸ ἀγαπητὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Καὶ μὴ θέλῃς νὰ ἀκολουθῇς τὸν Ἰησοῦ μόνον ὅταν πηγαίνῃ στὸ ὄρος τὸ Θαβώριο, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀκολουθῇς καὶ ὅταν πηγαίνῃ στὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ. Δηλαδὴ μὴ θέλῃς μόνο νὰ αἰσθάνεσαι μέσα σου τὸ θεϊκὸ φῶς καὶ τὶς πνευματικὲς χαρὲς καὶ γλυκύτητες, ἀλλὰ νὰ θέλῃς καὶ τοὺς σκοτισμοὺς καὶ τὶς λῦπες καὶ τὶς στενοχώριες καὶ τὰ πικρὰ φάρμακα ποὺ γεύεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς τῶν δαιμόνων,

ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικούς. Καὶ ἂν καμμιὰ φορὰ ἡ παρόμοια ψυχρότητα καὶ ξηρασία συνοδεύεται ἀπὸ τόσες πολλὲς σκοτώσεις τοῦ νοῦ, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζῃς οὔτε τί νὰ κάνῃς, οὔτε ποὺ νὰ ρίξῃς τὸ βλέμμα σου (107)· παρ᾽ ὅλα αὐτὰ μὴ φοβηθῇς, ἀλλὰ νὰ παραμείνῃς σταθερὸς στὸν σταυρό, μακρυὰ ἀπὸ κάθε κοσμικὴ ἡδονή, τὴν ὁποία μπορεῖ νὰ σοῦ προσφέρῃ ὁ κόσμος ἢ τὰ κτίσματα. Νὰ κρύβῃς ἀκόμη καὶ τὸ πάθος σου αὐτὸ ἀπὸ κάθε πρόσωπο καὶ φανέρωσε τὸ μόνο στὸν πνευματικό σου πατέρα: ἀλλὰ καὶ σ᾽ αὐτὸν νὰ τὸ φανερώσῃς ὄχι γιὰ νὰ ἐλευθερωθῇς ἀπὸ τὴν δοκιμασία, ἀλλὰ γιὰ νὰ σοῦ ἑρμηνεύσῃ τὸν τρόπο γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ τὴν ὑποφέρῃς ὅπως ἀρέσει στὸν Θεό (108).

Ἀκόμη τὶς προσευχές, τὶς θεῖες μεταλήψεις καὶ τὰ ἄλλα σου γυμνάσματα καὶ τοὺς ἀγῶνες νὰ μὴν τὰ μεταχειρίζεσαι γιὰ τὶς θεϊκὲς γλυκύτητες καὶ γιὰ νὰ κατεβαίνῃς ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ γιὰ τὴν ἐκκοπὴ τοῦ θελήματός σου: ἀλλὰ γιὰ νὰ παίρνῃς δύναμι καὶ νὰ μπορῇς νὰ ἀνυψώνῃς τὸ σταυρὸ γιὰ μεγαλύτερη δόξα τοῦ Ἐσταυρωμένου, ὄντας εὐχαριστημένος σὲ ὅ,τι θέλει αὐτός. Καὶ ὅταν καμιὰ φορὰ ἀπὸ τὴν σύγχυσι τοῦ νοῦ σου δὲν μπορῇς νὰ προσεύχεσαι καὶ νὰ μελετᾶς ὅπως συνηθίζεις, μελέτα μὲ τὸν καλύτερο τρόπο ποὺ μπορεῖς, καὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάνῃς μὲ τὸ νοῦ, προσπάθησε νὰ τὸ κάνῃς μὲ τὴν θέλησί σου καὶ μὲ τὰ λόγια, μιλώντας μὲ τὸν ἑαυτό σου καὶ μὲ τὸν Θεό, καὶ θὰ ἰδῆς θαυμάσια ἀποτελέσματα καὶ θὰ πάρῃ ἡ καρδιά σου κουράγιο καὶ δύναμι.

Λοιπὸν στὸν καιρὸ τοῦ σκοτασμοῦ τοῦ νοῦ σου μπορεῖς νὰ λές: «Ψυχή μου, γιατὶ λυπᾶσαι καὶ μὲ ἀναστατώνεις; Ἔλπισε στὸν Θεό: πάλι θὰ ὑμνήσω τὸν Σωτῆρα τῆς ὑπάρξεώς μου καὶ Θεό μου» (Ψαλμ. 42,6). Καὶ πάλι: «Γιατί Κύριε στέκεσαι ἀπὸ μακρυά; Ἀπουσιάζεις στοὺς δύσκολους καιροὺς καὶ στὶς θλίψεις;» (Ψαλμ. 9,2). «Μή με ἐγκαταλίπῃς ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεός μου, μὴν ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ ἐμένα» (Ψαλμ. 37,22). Καὶ θυμούμενος τὴν ἱερὴ διδασκαλία ποὺ ἐνέπνευσε ὁ Θεὸς τῶν θλίψεων στὴ Σάρρα, τὴν ἀγαπημένη γυναῖκα τοῦ Τωβίτ, νὰ τὴν μεταχειρισθῇς καὶ σὺ καὶ νὰ λὲς μὲ δυνατὴ φωνή: «***Αὐτὸ θὰ συμβῇ σὲ ὅποιον σὲ λατρεύει: ἡ ζωὴ αὐτή, ἂν εἶναι γιὰ δοκιμασία, θὰ στεφανωθῇ αὐτὸς ποὺ ὑπομένει: ἐὰν βρίσκεται σὲ θλῖψι, θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν θλῖψι. Κι ἂν πρόκειται νὰ καταστραφῇ (ἐν διαφθορᾷ ἔσται), δὲν μπορεῖ αὐτὸ νὰ γίνῃ χωρὶς τὸ ἔλεός σου, διότι δὲν χαίρεσαι γιὰ τὴν καταστροφή μας, διότι μετὰ τὴν θαλασσοταραχὴ προκαλεῖς γαλήνη, καὶ μετὰ ἀπὸ τοὺς θρήνους καὶ τοὺς κλαυθμούς, σκορπίζεις τὴν χαρά. Ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ἂς εἶναι τὸ ὄνομά σου εὐλογημένο στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων»*** (Τωβίτ).

Ἀκόμη νὰ θυμηθῇς τὸ Χριστὸ ποὺ ὅταν βρισκόταν στὸν κῆπο καὶ στὸ σταυρὸ γιὰ μεγαλύτερη δοκιμασία, κατὰ τὸ αἰσθητὸ μέρος ἦταν ἐγκαταλειμμένος ἀπὸ τὸν Οὐράνιο Πατέρα του. Ἔτσι καὶ σὺ μὲ τὴν ἐνθύμησι αὐτὴ ὑποφέροντας τὸ σταυρό, θὰ πῇς μὲ ὅλη σου τὴν καρδιά: «Κύριε, ἂς μὴ γίνῃ τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου» (Ματθ. 26,39). Καὶ ἐνεργώντας ἔτσι ἡ ὑπομονή σου καὶ ἡ προσευχή σου θὰ

ἀνυψώσουν τὶς φλόγες τῆς θυσίας τῆς καρδιᾶς σου καὶ θὰ φθάσουν μέχρι τὸν θρόνο τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ παραμείνης πραγματικὰ εὐλαβής, διότι ἡ ἀληθινὴ εὐλάβεια εἶναι μία ζωντανὴ προθυμία τῆς θελήσεως καὶ μία σταθερὴ ἀγάπη νὰ ἀκολουθῇ κανεὶς τὸ Χριστὸ μὲ τὸ σταυρὸ στοὺς ὤμους σὲ κάθε δρόμο ποὺ ὁ ἴδιος μᾶς προσκαλεῖ πρὸς τὸν ἑαυτό του, καὶ τὸ νὰ θέλουμε τὸν Θεὸ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, δηλαδή, γιατὶ ἔτσι θέλει ὁ Θεός. Γι᾽ αὐτὸ ἂν ἤθελαν οἱ ἄνθρωποι νὰ μετροῦν τὴν προκοπή τους ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ αὐτὴν εὐλάβεια καὶ ὄχι ἀπὸ αὐτὴν ποὺ φαίνεται μὲ τὶς αἰσθήσεις, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ νὰ αἰσθάνωνται μόνο στὴν καρδιά τους τὴν πνευματικὴ γλυκύτητα τῆς χάριτος, δὲν θὰ ἔπεφταν στὴν πλάνη οὔτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους οὔτε ἀπὸ τὸν διάβολο οὔτε θὰ θλίβονταν χωρὶς ὠφέλεια. Μάλιστα θὰ εὐχαριστοῦσαν τὸν Θεὸ γιὰ ἕνα τέτοιο καλὸ ποὺ τοὺς κάνει καὶ θὰ πρόσεχαν στὸ ἑξῆς νὰ ἐργάζωνται μὲ μεγαλύτερο ζῆλο στὴν θεϊκὴ μεγαλειότητα ποὺ κυβερνᾷ τὸ σύμπαν καὶ ἐπιτρέπει τὰ παρόμοια πολλὲς φορές, γιὰ δική του δόξα καὶ δική μας ὠφέλεια.

Γι᾽ αὐτὸ πλανῶνται μερικοὶ ποὺ μὲ φόβο καὶ φρόνησι ἀποφεύγουν βέβαια τὶς ἀφορμὲς τῶν ἁμαρτιῶν, ὅταν ὅμως ἐνοχλοῦνται πότε ἀπὸ φρικτοὺς καὶ ἄσχημους λογισμούς, πότε πάλι ἀπὸ ὄνειρα φοβερὰ καὶ αἰσχρά, συγχύζονται καὶ δειλιάζουν καὶ νομίζουν ὅτι ἐγκαταλείφθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἔτσι ἀπομακρύνθηκαν ἐντελῶς ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ἔτσι μένουν πολὺ μαραμένοι καὶ σχεδὸν κοντεύουν νὰ ἀπελπισθοῦν, καὶ ἐγκαταλείποντας κάθε καλὴ ἄσκησι τῶν ἀρετῶν ἐπιστρέφουν στὴν Αἴγυπτο τῶν παθῶν καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται καλὰ τὴν χάρι ποὺ τοὺς κάνει ὁ Θεός, ἀφήνοντάς τους νὰ ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὰ πνεύματα αὐτὰ τοῦ πειρασμοῦ, γιὰ νὰ καταλάβουν τὴν ταπείνωσί τους καὶ νὰ τὸν πλησιάσουν ὡς ἀσθενεῖς καὶ ὡς ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ βοήθεια. Γι᾽ αὐτὸ ἀχάριστα παραπονοῦνται γιὰ ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ εὐχαριστοῦν τὴν ἀμέτρητη ἀγαθότητά Του.

Ὅταν λοιπὸν συμβαίνουν παρόμοια, ἐσὺ ἐκεῖνο ποὺ ἔχεις νὰ κάνῃς εἶναι τὸ ἑξῆς: νὰ σκεφθῇς καλὰ καὶ νὰ συλλογισθῇς τὴν διεστραμμένη σου κλίσι, τὴν ὁποία ὁ Θεὸς θέλει νὰ γνωρίσῃς ποιὰ εἶναι γιὰ τὸ δικό σου καλό: νὰ γνωρίσῃς ὅτι εἶσαι ἕτοιμος νὰ πέφτῃς σὲ ὁποιοδήποτε μεγάλο κακὸ καὶ ὅτι χωρὶς τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, θὰ εἶχες πάθει τὴν μεγαλύτερη καταστροφή. Ἔπειτα νὰ ἐλπίσῃς καὶ νὰ εἶσαι σίγουρος ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἕτοιμος νὰ σὲ βοηθήσῃ, ἐπειδὴ σὲ κάνει νὰ βλέπῃς τὸν κίνδυνο καὶ θέλει νὰ σὲ ἑλκύσῃ πιὸ κοντά του παρακινώντας σε νὰ προσεύχεσαι καὶ νὰ τρέχῃς κοντά του. Καὶ γι᾽ αὐτὸ τοῦ ὀφείλεις νὰ τοῦ ἀποδίδῃς ταπεινὲς εὐχαριστίες. Καὶ ἂς εἶσαι σίγουρος ὅτι οἱ παρόμοιοι πειρασμοὶ ἢ βλάσφημοι εἶναι ἢ πονηροὶ ἢ αἰσχροὶ λογισμοὶ ποὺ σὲ πειράζουν, καλύτερα ἐκδιώκονται μὲ μία καρτερία ὑπομονετικὴ καὶ μὲ μία ἐπιδέξια ἀποστροφὴ καὶ τέλεια καταφρόνησι, καὶ ὄχι μὲ μία ἀντίστασι ἐπιδέξια καὶ μὲ ἀντιρρητικὸ πόλεμο. Καὶ πρόσεξε τὴν πρώτη ὑποσημείωσι τοῦ ιγ΄ κεφαλαίου τοῦ Α΄ μέρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η

Ἡ ἐξέτασις τῆς συνειδήσεως

Γιὰ τὴν ἐξέτασι τῆς συνειδήσεως σκέψου τρία πράγματα: τὰ σφάλματα τῆς κάθε μέρας, τὴν αἰτία τῶν σφαλμάτων αὐτῶν καὶ τὴν στενοκαρδία καὶ προθυμία ποὺ ἔχεις νὰ τὰ πολεμήσῃς καὶ νὰ ἀποκτήσῃς τὶς ἀντίθετές τους ἀρετές. Γιὰ τὰ σφάλματα κάνε ἐκεῖνο ποὺ σοῦ εἶπα στὸ κστ΄ κεφάλαιο (τί πρέπει νὰ κάνουμε ὅταν πληγωθοῦμε κ.λπ). Γιὰ τὴν αἰτία αὐτῶν ἀνάγκασε τὸν ἑαυτό σου νὰ τὴν πολεμήσῃς, νὰ τὴν κατατροπώσῃς καὶ νὰ τὴν ρίξῃς στὴ γῆ. Γιὰ τὴν προθυμία ποὺ χρειάζεται νὰ κάνῃς αὐτὸ καὶ νὰ ἀποκτήσῃς τὶς ἀρετές, δυνάμωσε τὴν θέλησί σου μὲ τὴν ἀπιστία τοῦ ἑαυτοῦ σου, δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχῃς καθόλου θάρρος στὸν ἑαυτό σου, μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος στὸν Θεό, μὲ τὴν προσευχὴ καὶ μὲ τὸ μῖσος τῶν πράξεων τῆς κακίας καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν πράξεων τῆς ἀντίστοιχης ἀρετῆς.

Φρόντισε, ἀδελφέ, πάντοτε σὲ κάθε σου λογισμό, λόγο καὶ ἔργο νὰ ἔχῃς συνείδησι ἀκατάγνωστη, δηλαδὴ νὰ μὴ σὲ κατηγορῇ καὶ νὰ μὴ σὲ τύπτῃ ἡ συνείδησίς σου γιὰ κάποιο πρᾶγμα. Διότι ὅποιος ἐξετάζει στὸ βάθος τὴν ὀρθὴ καὶ ἁγία συνείδησι, δὲν μπορεῖ νὰ σφάλλῃ ποτέ, ἢ ἂν σφάλλη, νὰ μὴν διορθωθῇ. Διότι ἡ συνείδησις εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος ποὺ ἔδωσε ὁ Θεὸς στὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ τοὺς ὁδηγῇ πάντοτε σὰν λυχνάρι σὲ ὅλα τὰ καλά. Ὅπως εἶπε καὶ ὁ ἅγιος Νεῖλος: «Νὰ χρησιμοποιήσῃς τὴν συνείδησί σου ὡς λυχνάρι γιὰ τὶς πράξεις σου». Καὶ ὁ Ἀπόστολος εἶπε ὅτι «οἱ ἐντολὲς τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ εἶναι γραμμένες μέσα στὶς καρδιές» (Ρωμ. 2,15).

Ἀπέναντι τεσσάρων πραγμάτων εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ διατηρῇς τὴν συνείδησί σου ἀκατηγόρητη: ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ σου, πρὸς τὸν πλησίον σου καὶ πρὸς ἄλλα πράγματα. Ὅσον ἀφορᾶ τὸν Θεὸ πρέπει νὰ ἐξετάζῃς τὴν συνείδησί σου ἂν φύλαξες ὅλα ἐκεῖνα ποὺ εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ διαφυλάττῃς ἀπέναντί του. Δηλαδὴ ἂν διαφυλάττῃς ὅλες του τὶς ἐντολὲς καὶ τὶς πιὸ ἀσήμαντες (109)· καὶ ἂν τὸν ἀγάπησες καὶ τὸν ὑπηρέτησες μὲ ὅλη σου τὴν ψυχὴ καὶ εἶσαι ἕτοιμος νὰ πεθάνῃς γι᾽ αὐτόν, ὅπως εἶσαι ὑποχρεωμένος. Καὶ ἂν δὲν τὰ διαφύλαξες, φρόντισε στὸ ἑξῆς νὰ τὰ διαφυλάξῃς.

Ὡς πρὸς τὸν ἑαυτό σου θὰ διαφυλάξῃς ἀκατηγόρητη τὴν συνείδησί σου, ἂν δὲν ἀδιαφορῇς, ἀλλὰ κάνῃς ὅλο ἐκεῖνο τὸ χρέος ποὺ πρέπει καὶ εἶσαι ὑποχρεωμένος καὶ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν δύναμί σου, τόσο πρὸς τὸν Θεό, ὅσο καὶ πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὰ ἄλλα πράγματα. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ἂν δὲν πέφτῃς σὲ ὑπερβολὲς καὶ ἐλλείψεις, καταστρέφοντας παράκαιρα τὴν ὑγεία σου καὶ τὴν ζωή σου καὶ τὶς σωματικές σου δυνάμεις μὲ ὑπερβολικὴ καὶ ἀκανόνιστη ἄσκησι καὶ δὲν ἀποδίδῃς στὸ σῶμα τὸ δίκαιο μέτρο, φροντίζοντας γιὰ τὴν σύστασι καὶ συντήρησί του. Γιατὶ καὶ αὐτὸ εἶναι ἀντίθετο στὴ συνείδησι καὶ στὸν ὀρθὸ λόγο.

Ἀπέναντι τοῦ πλησίον θὰ φυλάξῃς καθαρὴ τὴν συνείδησί σου, ἂν δὲν κάνῃς κάτι ποὺ εἶναι ἀντίθετο στὴν ἀγάπη ποὺ χρωστᾷς ἀπέναντί του, ἀποδίνοντας στοὺς μεγαλυτέρους σου καὶ ὁμοίους σου καὶ κατώτερούς σου ἐκεῖνο ποὺ πρέπει στὸν καθένα, σύμφωνα μὲ τὸν βαθμὸ καὶ τὸ ἐπάγγελμα καὶ προσέχοντας νὰ μὴ τοὺς σκανδαλίζῃς εἴτε μὲ λόγο, εἴτε μὲ ἔργο, εἴτε μὲ σχῆμα καὶ μὲ νεῦμα, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος: «Αὐτὸ προσέξτε, νὰ μὴ βάζετε πρόσκομμα ἢ ἐμπόδιο στὸν ἀδελφό» (Ρωμ. 14,13) καὶ τὸ τοῦ Σολομῶντος: «Νὰ σκέφτεσαι σωστὰ ἐνώπιον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων» (Παρ. 3,4).

Ἀλλὰ κι ἂν σοῦ τύχουν μερικὰ πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐπιτρέπονται καὶ βρίσκονται στὴν δική σου τὴν κρίσι, γι᾽ αὐτὰ τὰ πράγματα λέγω, ἂν πληροφορῆται ἡ συνείδησίς σου ὅτι τάχα εἶσαι δυνατὸς καὶ μπορεῖς νὰ τὰ φυλάξῃς ἢ ὄχι, σκανδαλίζεται ὅμως ἡ συνείδησις τοῦ ἀδελφοῦ σου ποὺ εἶναι ἀδύνατος, εἶσαι ὑποχρεωμένος καὶ ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ δώσῃς ἀφορμὴ σκανδάλου, ἀλλὰ νὰ ἀναπαύσῃς τὴν συνείδησι ἐκείνου: «Μὴν τρῶτε τὸ εἰδωλόθυτο (λέγει ὁ Παῦλος) γιὰ ἐκεῖνον ποὺ σᾶς εἰδοποίησε καὶ γιὰ τὴν συνείδησι...». Συνείδησι ὅμως λέγω ὄχι τὴν δική του, ἀλλὰ τὴν συνείδησι τοῦ ἄλλου: «Γιατί νὰ ρυθμίζεται ἡ ἐλευθερία μου ἀπὸ ἄλλη συνείδησι;» (Α΄ Κορ. 10,28). Σὲ ὅσα ὅμως πράγματα εἶναι ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ σκανδαλίζεται ἡ συνείδησις τοῦ ἄλλου, τότε πρέπει ἐσὺ νὰ καταφρονῇς τὴν συνείδησι ἐκείνου καὶ νὰ μὴν παραβαίνῃς τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος.

Ἀπέναντι τῶν ἄλλων πραγμάτων θὰ ἔχῃς τὴν συνείδησί σου ἀκατηγόρητη, ἂν ἔχῃς δίκαιο μέτρο καὶ δὲν χρησιμοποιῇς ὑπερβολὲς καὶ ἐλλείψεις, τόσο στὰ φαγητὰ καὶ ποτά, ὅσο καὶ στὰ ἐνδύματα καὶ χρήματα καὶ στὴν περιουσία. Διότι πρᾶγμα παρὰ συνείδησι ὑπολογίζεται ὄχι μόνον τὸ νὰ καταφρονῇ κανεὶς καὶ νὰ ἀφήνῃ νὰ καταστρέφωνται τὰ εὐτελῆ φαγητὰ καὶ ἐνδύματα ἢ τὰ χρήματα καὶ τὰ περιουσιακά του στοιχεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὶς σωματικές του ἀνάγκες, ἀλλὰ καὶ νὰ θέλῃ καὶ νὰ ζητᾷ τρυφηλὰ φαγητά, μαλακὰ φορέματα καὶ χρήματα καὶ περιουσιακὰ στοιχεῖα ποὺ δὲν εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησί του.

Καὶ γιὰ νὰ μιλήσουμε γενικά, κάθε πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ὀρθὴ λογική, λέγεται παρὰ συνείδησι. Γι᾽ αὐτὸ καὶ σὺ ἀδελφέ, γιὰ κάθε τί ποὺ πρόκειται νὰ κάνῃς μικρὸ ἢ μεγάλο, πρῶτα νὰ συμβουλεύεσαι τὴν συνείδησί σου καὶ νὰ τὴν ἐξετάζῃς ὄχι ὅμως μὲ ἀμέλεια καὶ ἐπιφανειακά, ἀλλὰ στὸ βάθος καὶ μὲ πολλὴ φροντίδα καὶ ἀκρίβεια. Διότι ὅπως τὰ πηγάδια, ὅσο σκάβονται καὶ ἐξαντλοῦνται, τόσο καλύτερο καὶ γλυκύτερο νερὸ βγάζουν, ἔτσι καὶ ἡ συνείδησις, ὅσο περισσότερο ἐξετάζεται καὶ ξεσκεπάζεται ἀπὸ τὰ πάθη μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι σκεπασμένη, τόσο καλύτερα μᾶς διδάσκει τί πρέπει νὰ κάνουμε.

Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχουν καὶ διάφορες συνειδήσεις, ὄχι δηλαδὴ μόνον καλὲς καὶ καθαρές, ἀλλὰ καὶ κεκαυτηριασμένες, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, δηλαδὴ πονηρὲς καὶ

ἀναίσθητες καὶ μολυσμένες ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ στὴ συνέχεια, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναισθησίας ἢ τοῦ μολυσμοῦ τους, ἢ καὶ διότι δὲν ἐξετάζονται μὲ πολλὴ φροντίδα, δὲν διδάσκουν πάντοτε σωστὰ καὶ καλά, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ σωστὸ εἶναι νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι πάντοτε μόνο στὴ συνείδησί σου, ἀλλὰ ὅσα αὐτὴ σοῦ συμβουλεύει νὰ τὰ συγκρίνῃς, ἂν εἶναι σύμφωνα μὲ ἐκεῖνα ποὺ διδάσκει ἡ Ἁγία Γραφὴ ἢ καὶ νὰ τὰ φανερώνῃς στοὺς Πνευατικούς, ἂν εἶναι σωστά, γιὰ νὰ μὴν πλανηθῇς.

Πρόσθεσα τὸ «ἢ διότι δὲν ἐξετάζονται οἱ συνειδήσεις μὲ τόση ἐπιμέλεια», διότι ἡ συνείδησις τοῦ ἀνθρώπου ὅσο κι ἂν εἶναι ἐμπαθὴς καὶ πονηρὴ καὶ ἀναίσθητη, ὅταν ὅμως ἐξετάζεται μὲ ἀκρίβεια καὶ ἐπιμέλεια, δὲ σταματάει πάντοτε νὰ ἐλέγχῃ καὶ νὰ τύπτῃ καὶ νὰ κατηγορῇ τὸν ἄνθρωπο, ὅτι ἁμαρτάνει καὶ ὅτι πρόκειται νὰ κολασθῇ διὰ τὶς ἁμαρτίες του, ἂν δὲν μετανοήσῃ. Γιατὶ αὐτὴ βάλθηκε μέσα μας ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς ἀντίδικος, σύμφωνα μὲ τὸ εὐαγγελικὸ ποὺ λέγει: «Νὰ συμβιβασθῇς γρήγορα μὲ τὸν ἀντίδικό σου» (Ματθ. 5,25): καὶ ἀψευδέστατος μάρτυρας, σύμφωνα μὲ τό· «Σὲ αὐτὸ συμφωνεῖ καὶ ἡ συνείδησί τους» (Ρωμ. 2,15): καὶ συγχρόνως εἶναι κριτὴς ἀπαραλόγιστος καὶ πάρα πολὺ δίκαιος καὶ πολὺ αὐστηρὸς καὶ λόγος ὀρθός: γι᾽ αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σιωπήσῃ. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος ὅταν κυριευθῇ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ θέλῃ νὰ κάμνῃ τὶς ἐπιθυμίες του χωρὶς κανένα χαλινάρι, ὅπως παρακούει καὶ παραβαίνει τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, ἔτσι παρακούει καὶ παραβαίνει καὶ τοὺς ἐλέγχους τῆς ἁγίας συνειδήσεως. Καὶ γιὰ νὰ μὴν ἐλέγχεται πλέον ἀπὸ αὐτὴν σὰν κάποιος ἄλλος Ἡρῴδης κόβει τὴν κεφαλὴ τοῦ Ἰωάννου, δηλαδὴ δὲν ὑπολογίζει τὴν συνείδησί του καὶ παίρνει τὴν ἀπόφασι νὰ κολασθῇ. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Σολομώντας γνωρίζοντας αὐτὸ δὲν εἶπε ὅτι ἡ συνείδησις ὅταν ἐξετάζεται καλὰ δὲν ἐλέγχει τὸν ἁμαρτωλό, ἀλλὰ ὅταν ὁ ἁμαρτωλὸς φθάσῃ στὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, καταφρονεῖ: «Ὅταν ὁ ἀσεβὴς φθάσῃ στὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, τότε καταφρονεῖ» (Παρ. 18,3).

Ἀκόμη σὲ συμβουλεύω καὶ ἕνα ἄλλο πρᾶγμα ποὺ ἀξίζει νὰ τὸ πληροφορηθῇς: Δηλαδὴ ποτὲ νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι στὴ συνείδησί σου, ἂν αὐτὴ καμιὰ φορὰ δὲν σὲ κατηγορῇ γιὰ κάποια ὑπόθεσί σου, διότι λέγεται συνείδησι γιὰ ἐκεῖνα μόνο ποὺ ξέρουμε καὶ ὄχι γιὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲ γνωρίζουμε. Ἐπειδὴ σύφωνα μὲ τὸν Προφήτη Ἱερεμία «ἡ καρδιὰ εἶναι πιὸ βαθειὰ ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα» (17,9), καὶ μέσα σὲ αὐτὴν βρίσκονται κρυμμένα πολλὰ λεπτὰ πάθη, τὰ ὁποῖα καθόλου δὲν τὰ γνωρίζει ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔχει, καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα παρακαλεῖ ὁ Δαβὶδ νὰ καθαρισθῇ λέγοντας «καθάρισέ με ἀπὸ τὰ κρυφὰ πάθη» (Ψαλμ. 18,13), γι᾽ αὐτὸ καὶ σὺ νὰ πιστεύῃς ὅτι ἡ καρδιά σου δὲν εἶναι ποτὲ καθαρὴ ἀπὸ τὰ κρυπτὰ καὶ λεπτὰ πάθη, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ μόνο στὸ Θεὸ ποὺ ἐξετάζει μόνος τὶς καρδιές, ὅπως λέγει ὁ Σολομώντας: «Ἐσὺ ἐντελῶς μόνος γνωρίζεις τὴν καρδιὰ ὅλων τῶν ἀνθρώπων» (Γ΄ Βασ. 8,39). Καὶ νὰ ἔχῃς ὡς σίγουρο ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ Ἰωάννης ὅτι, δηλαδή, ὁ Θεὸς εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν συνείδησι τῆς καρδιᾶς μας: «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν συνείδησί μας καὶ τὰ γνωρίζει ὅλα» (Α΄ Ἰω. 3,20).

Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος γνωρίζοντας αὐτὸ ἔλεγε, ὅτι δὲ γνωρίζει νὰ τὸν

ἐλέγχῃ γιὰ κανένα πρᾶγμα ἡ συνείδησί του, ἀλλὰ πάλι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν νομίζει ὅτι εἶναι δίκαιος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ: «Δὲν μὲ κατηγορεῖ γιὰ τίποτε ἡ συνείδησί μου, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν μὲ ἀποδεικνύει ὅτι πραγματικὰ εἶμαι ἀθῷος» (Α΄ Κορ. 4,4).

Καὶ ὅσα καλὰ ἔργα καὶ ὅσες νίκες ἔχεις κατορθώσει, ἂς τὶς θεωρῇς ὕποπτες. Αὐτὰ σὲ συμβουλεύω νὰ μὴ τὰ σκέπτεσαι πολὺ μὲ τὴ συνείδησί σου, διότι ὑπάρχει κάποιος κίνδυνος κρυφῆς κενοδοξίας καὶ ὑπερηφανείας. Ἔτσι ἀφήνοντας πίσω ὅλα αὐτὰ καὶ ρίχνοντάς τα στὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, ὅποια καὶ ἂν εἶναι, ὁδήγησε τὸ λογισμό σου μπροστὰ στὸ δρόμο ποὺ σοῦ ἀπομένει γιὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη.

Μετὰ ἀπὸ αὐτά, ὅταν τελειώσῃ ἡ μέρα ἐκείνη, ἐξέτασε τὸν ἑαυτό σου, ἂν χρησιμοποίησες καλὰ ὅσα σοῦ ἔτυχαν. Καὶ γιὰ ὅσα ἔσφαλες, νὰ μετανοήσῃς καὶ νὰ ζητήσῃς ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ σὲ συγχωρέσῃ καὶ στὸ ἑξῆς προσπάθησε νὰ διορθωθῇς. Κατόπιν εὐχαρίστησέ τον γιὰ τὶς χάρες καὶ τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ χάρισε τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Ἀναγνώρισέ τον ὡς Ποιητὴ κάθε ἀγαθοῦ, καὶ περισσότερο εὐχαρίστησέ τον διότι σὲ γλύτωσε ἀπὸ τόσους ἐχθροὺς φανεροὺς καὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν φανερώνονται. Διότι σοῦ ἔδωσε καλοὺς λογισμοὺς καὶ ἀφορμὲς γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ γιὰ κάθε ἄλλη εὐεργεσία ποὺ δὲ γνωρίζεις ἐσύ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄

Πῶς πρέπει νὰ προετοιμαζώμαστε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ποὺ μᾶς πολεμοῦν κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ θανάτου.

Ὅλη μας ἡ ζωὴ εἶναι ἕνας παντοτινὸς πόλεμος πάνω στὴ γῆ καὶ πρέπει νὰ πολεμοῦμε πάντοτε μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ὅπως εἴπαμε στὸ ιε΄ κεφάλαιο τοῦ α΄ μέρους. Ὅμως ἡ κύρια κι ἡ πιὸ σπουδαία ἡμέρα τοῦ πολέμου εἶναι κατὰ τὴν τελευταία ὥρα τοῦ θανάτου. Διότι ὅποιος πέσῃ κατὰ τὴν ὥρα ἐκείνη δὲν μπορεῖ πλέον νὰ σηκωθῇ. Καὶ γι᾽ αὐτὸ μὴ θαυμάσῃς. Γιατὶ ἂν ὁ ἐχθρὸς τόλμησε νὰ πάῃ στὸν ἀναμάρτητο Κύριό μας στὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἴσως γιὰ νὰ βρῇ καὶ σὲ αὐτὸν κάποιο σφάλμα, ὅπως τὸ εἶπε μόνος ὁ Κύριος, «ἔρχεται ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου, ἂν καὶ δὲν ἔχει πάνω μου καμμία ἐξουσία» (Ἰω. 14,30), πολὺ περισσότερο τολμᾷ νὰ ἔρχεται στὸ τέλος τῆς ζωῆς μας ἐναντίον μας ποὺ εἴμαστε ἁμαρτωλοί (110).

Γι᾽ αὐτὸ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ κάνῃς γιὰ νὰ βρεθῇς τότε καλὰ ἑτοιμασμένος, εἶναι τὸ νὰ πολεμῆς μὲ ἀνδρεία αὐτὸ τὸν καιρὸ τῆς ζωῆς ποὺ σοῦ δόθηκε: γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ πολεμεῖ καλὰ στὴ ζωὴ αὐτὴ μὲ τὴν καλὴ συνήθεια ποὺ ἔχει ἀποκτήσει, εὔκολα κερδίζει τὴν νίκη κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Ἀκόμη νὰ σκέπτεσαι πολλὲς φορὲς τὸν θάνατο μὲ προσοχή. Γιατὶ ὅταν ἔλθῃ θὰ φοβηθῇς λιγότερο καὶ ὁ νοῦς σου θὰ εἶναι ἐλεύθερος καὶ πρόθυμος γιὰ τὸν πόλεμο. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου ἀποφεύγουν τὸ

λογισμὸ αὐτὸ καὶ τὴν μνήμη τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ μὴ κόψουν τὴν ὄρεξι καὶ τὴν ἐπιθυμία ποὺ ἔχουν στὰ γήινα πράγματα, στὰ ὁποῖα εἶναι προσκολημένοι καὶ λυποῦνται ἂν σκεφθοῦν ὅτι θὰ τὰ ἐγκαταλείψουν. Γι᾽ αὐτὸ καὶ δὲν λιγοστεύει ἡ ἄτακτη κλίσι ποὺ ἔχουν στὰ πράγματα, ἀλλὰ ἀποκτάει περισσότερη δύναμι. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὅταν πρόκειται νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὰ τόσο ἀγαπητά τους πράγματα, αἰσθάνονται μεγάλη καὶ ἀνεκδιήγητη λύπη καὶ δοκιμάζουν ἕνα μεγάλο πόνο.

Λοιπὸν γιὰ νὰ κάνῃς ἐσὺ καλύτερα αὐτὴν τὴν ἀπαραίτητη προετοιμασία, πρέπει μὲ τὸ λογισμό σου νὰ βρεθῇς μόνος σου μερικὲς φορές, χωρὶς καμμία βοήθεια, ἐκτεθειμένος μέσα στὶς στενοχώριες τοῦ θανάτου καὶ νὰ σκεφθῇς ἐκεῖνα ποὺ μποροῦν νὰ σὲ πολεμήσουν τὸν καιρὸ ἐκεῖνο. Ἐδῶ θὰ σοῦ μιλήσω γιὰ τὴν θεραπεία αὐτῶν, γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ ἀντιμετωπίσῃς καλύτερα ἐκείνην τὴν τελευταία στενοχώρια. Γιατὶ τὸ κτύπημα ἐκεῖνο κι ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ μία φορά, ὅποιος πρόκειται νὰ τὸν κάνῃ, πρέπει νὰ τὸν γνωρίζει καλά, γιὰ νὰ μὴ σφάλη κατὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη, διότι μετὰ δὲν ὑπάρχει τόπος γιὰ διόρθωσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

Ποιὲς εἶναι οἱ τέσσερες προσβολὲς ποὺ μᾶς φέρνουν οἱ ἐχθροί μας κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Καὶ πρῶτα ἡ προσβολὴ τῆς πίστεως καὶ ἡ θεραπεία της.

Τέσσερις εἶναι οἱ κυριώτερες προσβολὲς καὶ πιὸ ἐπικίνδυνες μὲ τὶς ὁποῖες συνηθίζουν νὰ μᾶς πολεμοῦν οἱ ἐχθροί μας δαίμονες κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Ὁ πόλεμος ποὺ μᾶς κάνουν ἐναντίον τῆς πίστεως, ἡ ἀπόγνωσις, ἡ κενοδοξία καὶ τὰ διάφορα φαντάσματα καὶ οἱ μεταμορφώσεις τῶν δαιμόνων σὲ Ἀγγέλους φωτός.

Ὅσο γιὰ τὴν πρώτη προσβολὴ σοῦ λέγω ὅτι ἂν ἀρχίσῃ ὁ ἐχθρὸς νὰ σὲ πολεμᾶ μὲ τὰ ψεύτικα ἐπιχειρήματά του βάζοντας στὸ νοῦ λογισμοὺς ἀπιστίας, φύγε ἀμέσως ἀπὸ τὸ νοῦ σου στὴ θέλησί σου λέγοντας: «Πήγαινε πίσω μου Σατανᾶ, πατέρα τοῦ ψεύδους, διότι ἐγὼ δὲν θέλω καθόλου νὰ σὲ ἀκούσω, διότι μοῦ εἶναι ἀρκετὸ νὰ πιστεύω ἐκεῖνο ποὺ πιστεύει ἡ ἁγία μου ἐκκλησία».

Καὶ μὴν ἀφήσῃς καθόλου τόπο στὴν καρδιά σου στοὺς λογισμοὺς τῆς ἀπιστίας, ὅπως ἀναφέρεται: «Ἐὰν Πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος, δηλαδὴ τοῦ ἐχθροῦ, σοῦ ἐπιτεθῇ, μὴν μετακινηθῇς ἀπὸ τὴν θέσι σου» (Ἐκκλ. 10,4). Αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς νὰ τοὺς θεωρῇς ὡς κινήσεις τοῦ διαβόλου ποὺ προσπαθεῖ τὴν ὥρα ἐκείνη νὰ σὲ σκανδαλίσῃ. Κι ἂν δὲν μπορῇς νὰ στηρίξῃς τὸ νοῦ σου, στάσου μὲ ἀνδρεία καὶ μένε σταθερὸς μὲ τὴν θέλησί σου γιὰ νὰ μὴν πέσῃς σὲ κανένα λογισμὸ ἢ καὶ σὲ κανένα ρητό της Ἁγίας

Γραφῆς, τὸ ὁποῖο θὰ σοῦ προσφέρῃ ὁ ἐχθρός. Γιατὶ, ὅσα ρητά της Ἁγίας Γραφῆς κι ἂν σοῦ θυμίσῃ τὴν ὥρα ἐκείνη, εἶναι ἀκρωτηριασμένα (ἐλλιπῆ), προσφέρονται μὲ κακὸ σκοπό, ἄσχημα ἐξηγημένα κι ἂν ἀκόμη φαίνωνται καθαρά, καλὰ καὶ φανερά.

Κι ἂν ὁ πονηρὸς ὄφις σὲ ρωτήσῃ καὶ σοῦ πῇ μὲ τὸν λογισμὸ τί πιστεύει ἡ ἐκκλησία, καταφρόνησέ τον ἐντελῶς καὶ μὴν τοῦ ἀποκριθῇς. Ἀλλὰ βλέποντας τὸ ψεῦδος καὶ τὴν πονηριά του καὶ ὅτι προσπαθεῖ νὰ σὲ πιάσῃ μὲ τὰ λόγια, πίστευε χωρὶς καμμία ἀμφιβολία μὲ ὅλη σου τὴν καρδιά. Σὲ περίπτωσι πάλι ποὺ εἶσαι δυνατὸς στὴν πίστι καὶ ἔχεις δυνατὸ λογισμὸ καὶ θέλεις νὰ κάνῃς τὸν ἐχθρὸ νὰ καταντροπιασθῇ, ἀπάντησέ του ὅτι ἡ ἁγία μου ἐκκλησία πιστεύει στὴν ἀλήθεια. Κι ἂν σοῦ πῇ ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, νὰ τοῦ ἀπαντήσῃς: ἐκεῖνο ποὺ πιστεύει αὐτή. Πάνω ἀπὸ ὅλα κράτα τὴν καρδιά σου πάντοτε σταθερὴ καὶ προσεκτικὴ καὶ στραμμένη πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένο λέγοντας: «Θεέ μου, Ποιητά μου καὶ Λυτρωτά μου, βοήθησέ με γρήγορα καὶ μὴν παραχωρήσῃς νὰ πέσω ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῆς ἁγίας σου πίστεως. Ἀλλὰ εὐδόκησε, ὅπως μὲ τὴν χάρι σου γεννήθηκα στὴν ἀλήθεια αὐτή, ἔτσι νὰ τελειώσω καὶ τὴν θνητή μου ζωὴ σ᾽ αὐτὴν πρὸς δόξαν τοῦ ὀνόματός σου».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Ἡ προσβολὴ τῆς ἀπογνώσεως καὶ ἡ ἰατρεία της.

Ἡ δεύτερη προσβολὴ μὲ τὴν ὁποία ὁ πονηρὸς προσπαθεῖ ἐντελῶς νὰ μᾶς καταβάλλῃ, εἶναι ὁ φόβος ποὺ μᾶς προξενεῖ μὲ τὴν ἐνθύμησι τῶν ἁμαρτιῶν μας, γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ γκρεμισθοῦμε στὸν βυθὸ τῆς ἀπογνώσεως καὶ τῆς ἀπελπισίας.

Ἐσὺ λοιπόν, ἀδελφέ μου, καὶ στὸν κίνδυνο αὐτόν, κράτησε τὸν ἑαυτό σου σταθερὸ σ᾽ αὐτὸν τὸν βέβαιο κανόνα, δηλαδὴ ὅτι ἡ ἐνθύμησις τῶν ἁμαρτιῶν μας τότε εἶναι ἀπὸ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποσκοπεῖ στὴ σωτηρία μας, ὅταν σὲ ταπεινώνῃ καὶ σὲ κάνῃ νὰ αἰσθάνεσαι πόνο στὴν καρδιὰ καὶ λύπη, διότι λύπησες τὸν Θεό, καὶ ὅταν σὲ κάνῃ νὰ ἔχῃς ἐλπίδα καὶ θάρρος στὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὅμως ἡ ἐνθύμησις αὐτὴ σὲ ἐνοχλῇ καὶ σὲ ὁδηγῇ σὲ ἀπιστία καὶ μικροψυχία καὶ σὲ κάμνει νὰ σκέπτεσαι ὅτι εἶσαι κολασμένος καὶ ὅτι γιὰ σένα δὲν ὑπάρχει πλέον καιρὸς σωτηρίας, γνώριζε ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολο. Γι᾽ αὐτὸ ταπεινώσου καὶ ἔλπιζε περισσότερο στὸν Θεό. Καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θὰ νικήσῃς τὸν ἐχθρὸ μὲ τὰ ὅπλα του καὶ θὰ δοξάσῃς τὸν Θεό.

Ναί, πρέπει ἀδελφέ, νὰ λυπᾶσαι κάθε φορὰ ποὺ θυμᾶσαι τὶς ἁμαρτίες σου καὶ νὰ πονᾷς ποὺ ἔχασες τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὅμως νὰ ἔχῃς θάρρος στὸ πάθος του καὶ νὰ ζητᾷς συγχώρεσι. Ἀκόμη ἂν σοῦ φαίνεται ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς σοῦ λέγει ὅτι δὲν εἶσαι ἀπὸ τὰ πρόβατά του, ἐσὺ μὲ κανένα τρόπο δὲν πρέπει νὰ χάσῃς τὴν ἐλπίδα καὶ

τὸ θάρρος ποὺ ἔχεις σ᾽ αὐτόν, ἀλλὰ ταπεινὰ νὰ τοῦ λέγῃς: «Ναί, ἔχεις δίκαιο, Θεέ μου, νὰ μὲ ἀποδοκιμάσῃς γιὰ τὶς ἁμαρτίες μου. Ἀλλὰ ἐγὼ ἔχω μεγαλύτερο θάρρος στὴν εὐσπλαγχνία σου ὅτι θὰ μὲ συγχωρέσῃς. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ζητῶ ἀπὸ σένα τὴν σωτηρία αὐτοῦ τοῦ ταλαιπώρου πλάσματός σου, τὸ ὁποῖο καταδικάσθηκε βέβαια ἀπὸ τὴν κακία του, ἀλλὰ λυτρώθηκε μὲ τὴν τιμὴ τοῦ ἁγίου αἵματός σου. Θέλω, λυτρωτά μου, νὰ σωθῶ, γιὰ δόξα δική σου μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀμέτρητης εὐσπλαγχνίας σου. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ἀφήνομαι ὅλος στὰ χέρια σου καὶ ἂς γίνῃ σ᾽ ἐμένα ὅ,τι σοῦ εἶναι ἀρεστό. Διότι ἐσὺ εἶσαι ὁ μόνος μου Κύριος. Κι ἂν ἀκόμη μὲ θανατώσῃς, ἐγὼ στηρίζω σὲ σένα τὶς ζωντανές μου ἐλπίδες».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Ἡ προσβολὴ τῆς κενοδοξίας καὶ ἡ ἰατρεία της

Ἡ τρίτη προσβολὴ εἶναι τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ἐκτιμήσεως μὲ τὴν ὁποία ἔχεις ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό σου καὶ στὰ ἔργα σου γιὰ νὰ σωθῇς. Γι᾽ αὐτὸ πάντοτε καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνη τὴν τελευταία ὥρα τοῦ θανάτου μὴν ἀφήσῃς τὸν νοῦ σου νὰ σκεφθῇ οὔτε τὴν παραμικρὴ ἐκτίμησι τοῦ ἑαυτοῦ σου, οὔτε τῶν ἔργων σου, κι ἂν ἀκόμη κατώρθωσες ὅλες τὶς ἀρετὲς τῶν ἁγίων. Ἀλλὰ ἡ ἐκτίμησί σου ἂς εἶναι στὸν Θεὸ ἐλπίζοντας καθαρὰ στὴν εὐσπλαγχνία του καὶ στὰ ἔργα τῆς ζωῆς του καὶ τοῦ πάθους του γιὰ νὰ σωθῇς. Πάντοτε μπροστὰ στὰ μάτια σου νὰ ξευτελίζῃς τὸν ἑαυτό σου, μέχρι τὴν τελευταία σου ἀναπνοή. Κι ἂν τύχῃ νὰ σκεφθῇς κάποιο καλό σου ἔργο, ἀναγνώριζε μόνο τὸν Θεό, ὅτι ἐκεῖνος εἶναι ποὺ τὸ ἔκανε καὶ ὄχι ἐσύ, καὶ ὅτι προῆλθε ἀπὸ ἐκεῖνον μόνον.

Νὰ προστρέχῃς, ναί, στὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ νὰ μὴν περιμένῃς νὰ τὴν λάβῃς τάχα ἐπειδὴ τὸ ἀξίζεις καὶ γιὰ τοὺς πολλούς σου καὶ μεγάλους ἀγῶνες ποὺ ἔκανες καὶ νίκησες. Στάσου πάντοτε σὲ ἕναν ἅγιο φόβο, ὁμολογώντας εἰλικρινὰ ὅτι ὅλες σου οἱ προβλέψεις καὶ οἱ προμήθειες καὶ ὅλοι οἱ κόποι καὶ οἱ ἀγῶνες σου θὰ ἦταν μάταιοι, ἂν δὲν βοηθοῦσε καὶ ἂν δὲν τοὺς ἔπαιρνε ὁ Θεὸς κάτω ἀπὸ τὴν σκιὰ τῶν πτερύγων του· νὰ ἔχῃς ὅλη σου τὴν ἐλπίδα μόνο στὴν ὑπεράσπισί του.

Ἂν ἀκολουθῇς αὐτὲς τὶς παραγγελίες, δὲν θὰ μπορέσουν οἱ ἐχθροὶ νὰ φανοῦν ἀνώτεροι ἀπὸ σένα κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ θὰ σοῦ ἀνοιχθῇ ὁ δρόμος γιὰ νὰ περάσῃς μὲ χαρὰ ἀπὸ τὴν γῆ καὶ τὴν ἐξορία αὐτὴ στὴν ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, στὴν γλυκειὰ πατρίδα. Βλέπε καὶ τὸ λβ΄ κεφάλαιο τοῦ α΄ μέρους, ὅπου θὰ βρῇς ἐκτενέστερα τὴν ἰατρεία τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ὑπερηφανείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄

Ἡ προσβολὴ τῶν φαντασιῶν καὶ ἡ ἰατρεία της

Ἂν ὁ πονηρὸς καὶ πείσμων ἐχθρός μας, ποὺ δὲν κουράζεται ποτὲ νὰ μᾶς πειράζῃ, ἤθελε κάποτε νὰ σὲ πολεμήσῃ καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου μὲ κάποιες ψεύτικες ἐμφανίσεις καὶ μὲ μεταμορφώσεις σὲ Ἄγγελο φωτός, ἐσὺ νὰ παραμένῃς σταθερὸς στὴν γνῶσι τῆς ταπεινότητος καὶ τῆς μηδαμινότητος τοῦ ἑαυτοῦ σου. Καὶ νὰ πῇς μὲ σταθερὴ καρδιὰ καὶ τόλμη: «Νὰ μεταστραφῇς ἄθλιε στὸ δικό σου τὸ σκοτάδι, διότι ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ ὁράματα, οὔτε ἀπὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Ἰησοῦ μου καὶ ἀπὸ τὶς δεήσεις καὶ ἱκεσίες τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων». Ἀλλὰ καὶ ἂν μὲ πολλὰ σημάδια καταλάβῃς ὅτι τὰ ὁράματα αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ καὶ προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεό, παρ᾽ ὅλα αὐτὰ ἐσὺ νὰ ἀποστρέφεσαι πάντοτε καὶ νὰ τὰ διώχνῃς ὅσο μπορεῖς μακριά σου. Καὶ νὰ μὴ φοβηθῇς μήπως δὲν ἀρέσῃ στὸν Θεὸ ἡ ἀποστροφὴ αὐτὴ ποὺ κάνεις, σκεπτόμενος τὴν ἀναξιότητά σου. Γιατὶ ἂν τὰ ὁράματα αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, αὐτὸς γνωρίζει καλὰ νὰ σοῦ τὰ ξεκαθαρίσῃ καὶ δὲν θὰ τοῦ κακοφανῇ ἂν δὲν τὰ δέχεσαι. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δίνει τὴν χάρι στοὺς ταπεινούς, δὲν τὴν ἀφαιρεῖ ἀπὸ αὐτοὺς πάλι γιὰ πράξεις ποὺ κάνουν οἱ ἴδιοι ἐξ αἰτίας τῆς ταπεινώσεως.

Αὐτὰ εἶναι τὰ πιὸ συνηθισμένα ὅπλα ποὺ συνηθίζει ὁ ἐχθρὸς νὰ χρησιμοποιῇ ἐναντίον μας ἐκείνην τὴν τελευταία ὥρα τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ καὶ τὸν καθένα τὸν πολεμεῖ σύμφωνα μὲ τὶς προσωπικές του κλίσεις καὶ τὰ πάθη ποὺ ἔχει, στὰ ὁποῖα γνωρίζει ὅτι συχνότερα ὑποκύπτει. Γι᾽ αὐτό, ἀγαπητοί, προτοῦ νὰ πλησιάσῃ ἡ φοβερὴ ἐκείνη ὥρα τοῦ μεγάλου πολέμου, πρέπει νὰ ὁπλισθοῦμε ἐναντίον τῶν πλέον δυνατῶν παθῶν ποὺ μᾶς κυριεύουν περισσότερο καὶ νὰ πολεμοῦμε μὲ ἀνδρεία, γιὰ νὰ διευκολύνουμε τότε τὸν καιρὸ ἐκεῖνο τὴν νίκη, ποὺ μᾶς παίρνει κάθε ἄλλον καιρό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

Ἡ πνευματικὴ εἰρήνη τῆς καρδιᾶς

Ἡ καρδιά σου, ἀγαπητέ, κτίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μόνο γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν, δηλαδὴ γιὰ νὰ ἀγαπᾶται καὶ νὰ κατοικῆται ἀπὸ αὐτόν. Γι᾽ αὐτὸ καθημερινὰ σοῦ φωνάζει νὰ τοῦ τὴν δώσῃς: «Υἱέ, δός μου τὴν καρδιά σου» (Παρ. 23,26). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς εἶναι ἡ εἰρήνη ποὺ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε νοῦ, πρέπει ἡ καρδιὰ ποὺ πρόκειται νὰ τὸν δεχθῇ, νὰ εἶναι εἰρηνικὴ καὶ ἀτάραχη, ὅπως εἶπε ὁ Δαβίδ: «Ἐγενήθη ὁ τόπος σου ἐν εἰρήνῃ» (Ψαλμ. 75,2). Γι᾽ αὐτὸ πρέπει πρῶτα ἀπὸ ὅλα νὰ στερεώσῃς τὴν καρδιά σου σὲ μία εἰρηνικὴ κατάστασι, ὥστε ὅλες σου οἱ ἐξωτερικές σου ἀρετὲς νὰ γεννιῶνται ἀπὸ τὴν εἰρήνη αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐσωτερικὲς ἀρετές, ὅπως εἶπε ἐκεῖνος ὁ μέγας

ἡσυχαστὴς Ἀρσένιος: «Φρόντισε ὥστε ὅλη σου ἡ ἐσωτερικὴ ἐργασία νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ νικήσῃς τὰ ἐξωτερικὰ πάθη». Διότι κι ἂν οἱ σωματικὲς σκληραγωγίες καὶ ὅλες οἱ ἀσκήσεις μὲ τὶς ὁποῖες ἀσκεῖται τὸ σῶμα εἶναι ἄξιες ἐπαίνου, ὅταν εἶναι μὲ διάκρισι καὶ μέτριες, ὅπως ἁρμόζει στὸ πρόσωπο ποὺ τὶς κάνει, ὅμως ἐσὺ ποτὲ δὲν θὰ ἀποκτήσῃς καμία ἀληθινὴ ἀρετὴ μόνο διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν ποὺ ἀναφέρθηκαν προηγουμένως, παρὰ ματαιότητα καὶ κενοδοξία, ἂν καὶ οἱ ἀσκήσεις αὐτὲς δὲν παίρνουν δύναμι καὶ ζωὴ καὶ δὲν κυβερνοῦνται ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς καὶ ψυχικὲς ἀρετές.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνας πόλεμος καὶ πειρασμὸς συνεχής, ὅπως εἶπε καὶ ὁ Ἰώβ: «Δὲν εἶναι ἕνα πειρατήριο ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ γῆ;» (7,1). Λοιπὸν ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἐσὺ πρέπει πάντοτε νὰ εἶσαι ἄγρυπνος καὶ νὰ προσέχῃς πολὺ καὶ νὰ παρατηρῇς τὴν καρδιά σου νὰ εἶναι πάντοτε εἰρηνικὴ καὶ ἀναπαυμένη. Καὶ ὅταν σηκώνεται ὁποιοδήποτε κῦμα ταραχῆς στὴν ψυχή σου, νὰ παραμένῃς πρόθυμος γιὰ νὰ ἡσυχάζῃς καὶ νὰ εἰρηνεύῃς ἀμέσως τὴν καρδιά σου μὴ ἀφήνοντάς την νὰ ἀλλάξῃ πορεία καὶ νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τὴν ταραχὴ ἐκείνη. Γιατὶ ἡ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὅμοια μὲ τὸ βαρίδι τοῦ ὡρολογιοῦ καὶ μὲ τὸ τιμόνι τοῦ καραβιοῦ. Καὶ ὅπως ὅταν κάποιο βαρίδι τοῦ ὡρολογιοῦ ξεκρεμασθῇ ἀπὸ τὴν θέσι του ἀμέσως κινοῦνται καὶ ὅλοι οἱ τροχοί, καὶ ὅταν τὸ τιμόνι δὲν πάρη καλὴ στροφή, τότε ὅλο τὸ καράβι φεύγει ἀπὸ τὴν κανονική του πορεία, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν καρδιά: ὅταν μία φορὰ ταραχθῇ, ἀμέσως συγκινοῦνται ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ὄργανα τοῦ σώματος καὶ ὁ ἴδιος ὁ νοῦς βγαίνει ἀπὸ τὴ σωστή του κίνησι καὶ τὸν ὀρθὸ λόγο του. Γι᾽ αὐτὸ πρέπει πάντοτε νὰ εἰρηνεύῃς τὴν καρδιά σου, κάθε φορὰ ποὺ τύχει κάποια ἐνόχλησι καὶ σύγχυσι ἐσωτερική, εἴτε τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, εἴτε σὲ κάθε ἄλλον καιρό.

Καὶ νὰ γνωρίζῃς τὸ ἑξῆς· τότε ξέρεις νὰ προσεύχεσαι καλά, ὅταν γνωρίζῃς νὰ ἐργάζεσαι καλὰ καὶ νὰ παραμένῃς εἰρηνικός, διότι καὶ ὁ ἀπόστολος παραγγέλλει νὰ προσευχώμαστε εἰρηνικά, χωρὶς ὀργὴ καὶ διαλογισμοὺς (Α΄ Τιμ. 2,8). Ἔτσι σκέψου ὅτι κάθε ἐργασία σου πρέπει νὰ γίνεται μὲ εἰρήνη, γλυκύτητα καὶ χωρὶς βία. Μὲ συντομία, ὅλη γενικὰ ἡ ἄσκησις τῆς ζωῆς σου πρέπει νὰ γίνεται γιὰ νὰ ἔχῃς εἰρήνη στὴν καρδιά σου καὶ νὰ μὴ συγχίζεται καὶ στὴ συνέχεια μὲ τὴν εἰρήνη αὐτὴ νὰ ἐκτελῇς ὅλα σου τὰ ἔργα μὲ εἰρήνη καὶ πραότητα, ὅπως ἔχει γραφῇ: «Τέκνο μου μὲ πραότητα νὰ ἐκτελῇς τὰ ἔργα σου» (Σείρ. 3,17), γιὰ νὰ ἀξιωθῇς τοῦ μακαρισμοῦ τῶν πράων ποὺ λέγει: «Μακάριοι ὅσοι φέρονται μὲ πραότητα στοὺς ἄλλους, διότι αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴν γῆ τῆς ἐπαγγελίας» (Ματθ. 5,5).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄

Ἡ φροντίδα ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ ἡ ψυχὴ γιὰ νὰ εἰρηνεύῃ

Λοιπόν, πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο νὰ ἔχῃς τὴν εἰρήνη αὐτὴν καὶ συστολή, ἀδελφέ, στὶς πέντε αἰσθήσεις σου: δηλαδὴ στὸ νὰ μὴν βλέπῃς, ἢ νὰ κινῇς τὰ χέρια σου ἢ νὰ ὁμιλῇς ἢ νὰ βαδίζῃς ταραγμένα, ἀλλὰ εἰρηνικὰ καὶ μὲ καλὲς κινήσεις. Γιατὶ ὅταν συνηθίσῃς νὰ διατηρῇς τὴν εἰρήνη αὐτὴ στὶς ἐξωτερικές σου κινήσεις, εὔκολα καὶ χωρὶς κόπο θὰ κατορθώσῃς νὰ εἰρηνεύῃς ἐσωτερικά, ἐπειδὴ σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος μετασχηματίζεται μὲ τὸν ἐξωτερικό. Συνήθιζε νὰ ἀγαπᾷς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ εἶσαι εἰρηνικὸς μὲ ὅλους, ὅπως παραγγέλλει ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «Ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐσᾶς νὰ ζῆτε εἰρηνικὰ μὲ ὅλους» (Ρωμ. 12,18). Πρόσεχε τὴν συνείδησί σου νὰ μὴ σὲ κατηγορῇ γιὰ κανένα πράγμα, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀναπαυμένη μὲ τὸν Θεό, μὲ τὸν ἑαυτό σου, μὲ τὸν πλησίον καὶ μὲ τὰ ἔξω πράγματα, ὅπως εἴπαμε στὸ η΄ κεφάλαιο τοῦ μέρους αὐτοῦ. Καὶ μάλιστα νὰ μὴν σὲ κατηγορῇ ὅτι παρέλειψες κάποια ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, γιατὶ ἡ διατήρησις τῆς καθαρῆς συνειδήσεως γεννᾷ τὴν εἰρήνη τῆς καρδιᾶς: «Ἔχουν πολλὴ εἰρήνη ὅσοι ἀγαποῦν τὸ νόμο σου καὶ δὲ συναντοῦν ἐμπόδιο μπροστά τους» (Ψαλμ. 118,164). Συνήθιζε νὰ ὑποφέρῃς τὶς ὕβρεις χωρὶς ταραχή. Εἶναι, ναί, ἀλήθεια ὅτι θὰ ὑποφέρῃς πολὺ μέχρι νὰ ἀποκτήσῃς τὴν εἰρήνη αὐτή, διότι εἶσαι ἀγύμναστος. Ἀλλὰ ἀφοῦ τὴν ἀποκτήσῃς ἡ ψυχή σου θὰ βρίσκῃ πολὺ παρηγοριὰ σὲ κάθε ἀντίθετη κατάστασι ποὺ θὰ συναντᾷ. Καὶ ἀπὸ μέρα σὲ μέρα θὰ μάθης καλύτερα τὴν ἄσκησι αὐτὴ γιὰ νὰ εἰρηνεύῃς πνευματικά.

Ὅταν πάλι δῇς τὸν ἑαυτό σου καμμιὰ φορὰ νὰ εἶναι στενοχωρημένος καὶ λυπημένος καὶ νὰ ἐνοχλῆται τόσο πολύ, ὥστε νὰ μὴν μπορῇ νὰ ἔχῃ εἰρήνη μέσα του, τρέξε ἀμέσως στὴν προσευχὴ καὶ νὰ ἐπιμένῃς σ᾽ αὐτήν, μιμούμενος τὸν Κύριό μας ποὺ προσευχήθηκε στὸν Κῆπο τρεῖς φορές, γιὰ νὰ σοῦ δώσῃ παράδειγα ὥστε σὲ κάθε σου θλῖψι νὰ ἔχῃς ὡς καταφύγιο τὴν προσευχή, καὶ ὅσο λυπημένος καὶ ὀλιγόψυχος κι ἂν εἶσαι, δὲν πρέπει νὰ τὴν ἐγκαταλείπῃς, ἕως ὅτου βρῇς τὴν θέλησί σου σύμφωνη μὲ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ, καὶ στὴ συνέχεια νὰ τὴν βρῇς εὐλαβῆ καὶ εἰρηνικὴ καὶ συγχρόνως μὲ πολὺ θάρρος καὶ τόλμη, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ δεχθῇ καὶ νὰ ἐναγκαλισθῇ ἐκεῖνο ποὺ προηγουμένως φοβόταν καὶ τὸ ἀπέφευγε. Διότι καὶ ὁ Κύριος ἐνῷ πρῶτα φοβόταν τὸ πάθος, μετὰ τὴν προσευχὴ ὅμως δέχθηκε θάρρος καὶ εἶπε: «Σηκωθῆτε, ἂς ἀναχωρήσουμε: νά, πλησίασε ἐκεῖνος ποὺ θὰ μὲ παραδώσῃ» (Ματθ. 26,46).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄

Αὐτὴ ἡ εἰρηνικὴ κατοικία οἰκοδομῆται σιγὰ σιγά

Φρόντισε, ὅπως λέχθηκε, νὰ μὴ συγχυσθῇ ποτὲ ἡ καρδιά σου, οὔτε νὰ ἀναμιχθῇ σὲ κάποια ὑπόθεσι ποὺ τὴν ἐνοχλεῖ, ἀλλὰ νὰ ἀγωνίζεσαι πάντοτε καὶ νὰ τὴν κρατᾷς εἰρηνικὴ καὶ ἀναπαυμένη. Καὶ ὁ Θεὸς ποὺ σὲ βλέπει νὰ ἐνεργῇς ἔτσι καὶ νὰ ἀγωνίζεσαι, θὰ οἰκοδομήσῃ μὲ τὴν χάρι του στὴν ψυχή σου μία πόλι εἰρήνης. Καὶ ἡ

καρδιά σου θὰ εἶναι ἕνας οἶκος τρυφῆς (χαρᾶς), ὅπως, κατὰ κάποιον τρόπο, ἐννοεῖται ἐκεῖνο τὸ ψαλμικό: «Ἰερουσαλὴμ ποὺ οἰκοδομεῖσαι ὡς πόλις» (Ψαλμ. 121,2). Αὐτὸ μόνο θέλει ἀπὸ σένα ὁ Θεός· κάθε φορὰ ποὺ θὰ τύχῃ νὰ ταραχθῇς, ἀμέσως νὰ ἀλλάξῃς καὶ νὰ προσπαθήσῃς νὰ ἡσυχάζῃς καὶ νὰ εἰρηνεύῃς σὲ ὅλα σου τὰ ἔργα καὶ τοὺς λογισμούς. Καὶ ὅπως δὲν οἰκοδομεῖται μία πόλις σὲ μία ἡμέρα, ἔτσι νὰ σκεφθῇς καὶ σύ, ὅτι, δηλαδή, σὲ μιὰ μέρα δὲν μπορεῖς νὰ ἀποκτήσῃς αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴ εἰρήνη. Γιατὶ αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ οἰκοδομήσῃς γιὰ τὸν Θεὸ τῆς εἰρήνης ἕναν οἶκο καὶ ἕνα σκήνωμα στὸν ὕψιστο καὶ νὰ γίνῃς ναός του. Καὶ νὰ γνωρίζῃς ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ οἰκοδομήσῃ τὸν οἶκον αὐτόν. Διότι ὁ κόπος σου διαφορετικὰ θὰ ἦταν μάταιος, ὅπως λέγει καὶ τὸ γραφικό: «ἐὰν ὁ Κύριος δὲν οἰκοδομήσῃ τὸν οἶκο, ἄδικα κοπίασαν ἐκεῖνοι ποὺ οἰκοδομοῦν» (Ψαλμ. 126,1). Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ νὰ γνωρίζῃς ὅτι τὸ βασικὸ θεμέλιο αὐτῆς τῆς καρδιακῆς εἰρήνης εἶναι ἡ ταπείνωσις (111) καὶ τὸ νὰ ἀποφεύγῃς, ὅσο μπορεῖς, τὶς ταραχὲς καὶ τὰ σκάνδαλα. Γιατὶ καὶ στὴ Γραφὴ βλέπουμε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλησε νὰ τοῦ κτίσῃ ναὸ καὶ κατοικία ὁ Δαβίδ, ποὺ εἶχε πολέμους καὶ ταραχὲς σχεδὸν σὲ ὅλη τὴν διάρκεια τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ ὁ υἱός του ὁ Σολομώντας, διότι, σύμφωνα μὲ τὸ ὄνομά του, παρέμενε εἰρηνικὸς βασιλιᾶς καὶ μὲ κανένα δὲν ἔκανε πόλεμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΖ΄

Ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ κάθε τιμὴ καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὴν ταπείνωσι καὶ τὴν πτωχεία τοῦ Πνεύματος, μὲ τὴν ὁποία ἀποκτᾶται ἡ εἰρήνη τῆς ψυχῆς

Λοιπόν, ἀδελφέ, ἂν ἀγαπᾷς τὴν εἰρήνη τῆς καρδιᾶς, ἀγωνίζου νὰ εἰσέλθης σ᾽ αὐτὴν ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς ταπεινώσεως (γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλη εἴσοδος σ᾽ αὐτὴν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ταπείνωσι). Γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς ὅμως τὴν ταπείνωσι, πρέπει νὰ ἀγωνισθῇς καὶ νὰ κοπιάσῃς (καὶ ἰδιαιτέρως στὴν ἀρχή) στὸ νὰ ἀγκαλιάσῃς ὅλες τὶς θλίψεις καὶ ἐναντιότητες ὡς ἀγαπητές σου ἀδελφές, στὸ νὰ ἀποφεύγῃς κάθε δόξα καὶ τιμή, ἐπιθυμώντας νὰ καταφρονῆσαι ἀπὸ τὸν καθένα καὶ νὰ μὴν ὑπάρχη κανένας ποὺ νὰ σὲ ὑπερασπίζεται καὶ νὰ σὲ παρηγορῆ, παρὰ μόνον ὁ Θεός σου. Βεβαίωσε καὶ στήριξε τὸ λογισμὸ αὐτὸ στὴν καρδιά σου, ὅτι δηλαδὴ μόνον ὁ Θεός σου εἶναι τὸ καλό σου, τὸ μόνο σου καταφύγιο, καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα εἶναι γιὰ σένα τέτοια ἀγκάθια, τὰ ὁποῖα, ἂν τὰ βάλῃς στὴν καρδιά σου, θὰ σὲ ζημιώσουν μὲ τὸν θάνατο. Ἂν σὲ ντροπιάσῃ κάποιος, δὲν πρέπει νὰ λυπηθῇς, ἀλλὰ νὰ ὑποφέρῃς μὲ χαρὰ τὴν ντροπή, ὄντας βέβαιος ὅτι τότε ὁ Θεὸς εἶναι μαζί σου. Καὶ μὴ ζητᾶς ἄλλη τιμή, οὔτε τίποτε ἄλλο νὰ γυρεύῃς, παρὰ νὰ ὑποφέρῃς γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ ἐκεῖνο ποὺ προξενεῖ μεγαλύτερη δόξα.

Ἀγωνίζου νὰ χαίρεσαι ὅταν κάποιος σὲ βρίσῃ ἢ σὲ ἐλέγξῃ ἢ σὲ καταφρονήσῃ, διότι κάτω ἀπὸ αὐτὴ τὴ σκόνι καὶ τὴν ἀτιμία βρίσκεται κρυμμένος μεγάλος θησαυρός. Καὶ

ἂν τὸν δεχθῇς μὲ τὴν θέλησί σου, γρήγορα θὰ γίνῃς πλούσιος, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ οὔτε ἐκεῖνος ποὺ σοῦ προξενεῖ αὐτὸ τὸ χάρισμα, δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ σὲ ἀτιμάζει. Μὴ ζητήσῃς ποτὲ νὰ σὲ ἀγαπᾷ κάποιος στὴ ζωὴ αὐτή, οὔτε νὰ σὲ τιμᾷ, γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ ἀφήνεσαι νὰ ὑποφέρῃς μαζὶ μὲ τὸν Ἐσταυρωμένο Χριστὸ καὶ κανένας νὰ μὴ σὲ ἐμποδίζῃ ἀπὸ αὐτό. Νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τὸν ἴδιο σου τὸν ἑαυτό, σὰν ἀπὸ τὸν μεγαλύτερο ἐχθρὸ ποὺ ἔχεις. Μὴν ἀκολουθῇς τὴν θέλησί σου, οὔτε τὸν νοῦ σου, οὔτε τὴν γνώμη σου, ἂν θέλῃς νὰ μὴ χαθῇς. Γι᾽ αὐτὸ πάντοτε νὰ κρατᾷς τὰ ὅπλα, γιὰ νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου. Καὶ ὅταν ἡ θέλησίς σου θέλῃ νὰ κλίνῃ σὲ κάποιο πρᾶγμα, ἔστω καὶ ἅγιο, ἀπόμονωσέ την πρῶτα καὶ ἀπογύμνωσέ την καὶ τοποθέτησέ την μόνη της μπροστὰ στὸν Θεό σου, παρακαλώντας νὰ γίνῃ τὸ δικό του θέλημα καὶ ὄχι τὸ δικό σου. Καὶ αὐτὸ μὲ ἐγκάρδιες ἐπιθυμίες, χωρὶς καμμία ἀνάμιξι φιλαυτίας, γνωρίζοντας ὅτι δὲν ἔχεις τίποτε ποὺ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, οὔτε μπορεῖς νὰ κάνῃς τίποτε.

Νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς ποὺ φέρνουν μαζί τους μορφὴ ἁγιότητος καὶ ζήλου ποὺ δὲν ἔχει διάκρισι, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει σχετικὰ ὁ Θεός: «Νὰ προσέχετε ἀπὸ τοὺς ψευδοπροφῆτες ποὺ ἔρχονται πρὸς ἐσᾶς μὲ ἐνδυμασία προβάτου, ἐνῷ ἀπὸ μέσα εἶναι λύκοι ἁρπακτικοί. Ἀπὸ τοὺς καρπούς τους θὰ τοὺς ἀναγνωρίσετε» (Ματθ. 7,15). Καὶ οἱ καρποί τους εἶναι ἡ ὅποια ἀνησυχία καὶ ἐνόχλησι ποὺ ἀφήνουν στὴν ψυχή. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ σὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ταπείνωσι καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴ ἡσυχία, μὲ ὅποιο χρῶμα καὶ σχῆμα κι ἂν εἶναι. Αὐτὰ εἶναι οἱ ψευδοπροφῆτες, οἱ ὁποῖοι ὄντας ντυμένοι μὲ σχῆμα προβάτου, δηλαδὴ μὲ τὴν ὑπόκρισι τοῦ ζήλου, χωρὶς διάκρισι, γιὰ νὰ ὠφελήσουν τὸν πλησίον, εἶναι πράγματι λύκοι ἁρπακτικοί, ποὺ ἁρπάζουν τὴν ταπείνωσί σου καὶ ἐκείνην τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἡσυχία, ποὺ εἶναι τόσο ἀπαραίτητα σὲ ὅποιον θέλει νὰ ἔχῃ σίγουρη πρόοδο πνευματική. Καὶ ὅσο ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἔχει ἐξωτερικὰ περισσότερη ἐπιφάνεια καὶ χρῶμα ἁγιότητος, τόσο περισσότερο πρέπει νὰ τὸ ἐξετάζῃς, καὶ αὐτό, ὅπως λέχθηκε, πρέπει νὰ γίνεται, μὲ πολλὴ ἠρεμία καὶ ἐσωτερικὴ ἡσυχία. Ἂν ὅμως καμμία φορὰ κάτι σοῦ λείψῃ ἀπὸ αὐτά, μὴ συγχυσθῇς, ἀλλὰ ταπεινώσου μπροστὰ στὸν Θεό σου καὶ γνώρισε τὴν ἀδυναμία σου καὶ στὸ ἑξῆς νὰ γνωρίζῃς καλά, γιατὶ μπορεῖ νὰ τὸ ἐπιτρέπῃ ὁ Θεὸς ἴσως γιὰ νὰ ταπεινώσῃ κάποια σου ὑπερηφάνεια, ποὺ βρίσκεται κρυμμένη μέσα σου καὶ δὲν τὸ γνωρίζεις.

Ἂν πάλι αἰσθανθῇς καμμιὰ φορὰ νὰ κεντᾶται ἡ ψυχή σου ἀπὸ κάποιο δυνατὸ καὶ φαρμακερὸ ἀγκάθι, δηλαδὴ ἀπὸ κάποιο πάθος καὶ λογισμό, μὴν ταραχθῇς γι᾽ αὐτό, ἀλλὰ δεῖξε μεγαλύτερη προσοχή, γιὰ νὰ μὴν περάσῃ στὰ σπλάγχνα σου. ***Γύρισε πίσω τὴν καρδιά σου καὶ μὲ εὐχαρίστησι βάλε τὴν θέλησί σου μέσα στὸν τόπο τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἡσυχίας, φυλάττοντας καθαρὴ τὴν ψυχή σου ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖο θὰ βρίσκῃς πάντοτε στὰ σπλάγχνα σου καὶ στὴν καρδιά σου γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς γνώμης σου, ὄντας βέβαιος ὅτι τὸ κάθε τι συμβαίνει γιὰ νὰ σὲ δοκιμάσῃ, γιὰ νὰ μπορῇς νὰ καταλάβῃς τὸ συμφέρον σου καὶ γιὰ νὰ εἶσαι ἄξιος τοῦ στεφάνου τῆς δικαιοσύνης, ποὺ***

σοῦ εἶναι ἑτοιμασμένος ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄

Ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ διατηρῆται σὲ νοερὴ μοναξιὰ καὶ ἡσυχία, γιὰ νὰ φέρῃ ὁ Θεὸς τὴν δική του εἰρήνη μέσα της

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τῶν θεῶν καὶ Κύριος τῶν κυρίων ἔκανε τὴν ψυχή σου γιὰ κατοικία καὶ δικό του ναό, πρέπει νὰ τὴν τιμᾷς τόσο πολύ, ὥστε νὰ μὴν τὴν ἀφήσῃς νὰ ταπεινωθῇ καὶ νὰ κλίνῃ σὲ ἄλλο πρᾶγμα· οἱ ἐπιθυμίες σου καὶ οἱ ἐλπίδες σου ἂς εἶναι πάντοτε στὸν ἐρχομὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἂν δὲν βρῇ τὴν ψυχὴ μόνη της, δὲν θὰ ἔλθη νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ. Αὐτὸς τὴν θέλει χωρὶς λογισμούς, ὅσο μπορεῖ: μόνην ἐντελῶς ἀπὸ ἐπιθυμίες καὶ πολὺ περισσότερο **μόνη της ἀπὸ τὴν θέλησί της**. Γι᾽ αὐτὸ δὲν πρέπει ἐσὺ μόνος σου καὶ χωρὶς διάκρισι νὰ σκληραγωγῆσαι, οὔτε νὰ ψάχνῃς ἀφορμὲς γὰ νὰ πάσχῃς γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, μὲ μόνη τὴν γνώμη τῆς δικῆς σου θελήσεως, ἀλλὰ μὲ τὴν συμβουλὴ τοῦ Πνευματικοῦ σου πατρὸς ποὺ σὲ κυβερνᾷ ὡς τοποτηρητὴς τοῦ Θεοῦ, ὥστε διὰ μέσου αὐτοῦ ὁ Θεὸς διατάσσῃ καὶ ἐνεργῇ στὴ θέλησί σου ἐκεῖνο ποὺ αὐτὸς θέλει. Μὴν κάνῃς ποτὲ ἐκεῖνο ποὺ θέλεις. Ἀλλὰ ἂς κάνῃ ὁ Θεὸς ἐκεῖνο ποὺ θέλει σὲ σένα. Ἡ θέλησίς σου ἂς εἶναι πάντοτε ἐλεύθερη ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου, δηλαδή, ἐσὺ νὰ μὴν θέλῃς ποτὲ κανένα πρᾶγμα, καὶ ὅταν θελήσῃς τίποτε, ἂς εἶναι τέτοιου εἴδους, ὥστε κι ἂν δὲν γίνῃ ἐκεῖνο ποὺ θέλεις, ἰδιαίτερα τὸ ἀντίθετο, νὰ μὴ λυπᾶσαι, ἀλλὰ ἂς μένη τὸ πνεῦμα σου τόσο ἥσυχο, σὰν νὰ μὴν θέλησες τίποτε.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία τῆς καρδιᾶς καὶ μοναξιά, τὸ νὰ μὴ δεσμεύεται δηλαδὴ μὲ τὸν νοῦ ἢ μὲ τὴν θέλησί της σὲ κανένα πράγμα. Λοιπὸν ἂν δώσῃς στὸν Θεὸ τὴν ψυχή σου τόσο λυμένη, ἐλεύθερη καὶ μοναχή, θὰ ἰδῆς θαύματα ποὺ αὐτὸς θὰ ἐνεργήσῃ σ᾽ αὐτήν, ἐξαιρετικὰ ὅμως καὶ ἰδιαίτερα τὴν θεϊκὴ εἰρήνη, ποὺ εἶναι τὸ δῶρο ἐκεῖνο, ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ αἰτία νὰ χωρέσῃ ὅλα τὰ ἄλλα του χαρίσματα, ὅπως εἶπε ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριος (112): Ὦ θαυμαστὴ μοναξιὰ καὶ ἀπόκρυφο ταμεῖο τοῦ Ὑψίστου! Μέσα στὸ ὁποῖο μόνον αὐτὸς θέλει νὰ ἀκούγεται καὶ ὄχι ἀλλοῦ καὶ ἐκεῖ νὰ ὁμιλῇ στὴν καρδιὰ τῆς ψυχῆς σου. Ὦ ἐρημιὰ καὶ ἡσυχία ποὺ ἔγινε παράδεισος! Ἐπειδὴ μόνον σ᾽ αὐτὴν δίνει ἄδεια ὁ Θεὸς νὰ τὸν βλέπουν ἢ νὰ τοῦ ὁμιλοῦν. «Παρελθὼν ὄψομαι τί τὸ ὅραμα τὸ μέγα τοῦτο», ἔλεγε ὁ Μωυσῆς, ὅταν βρισκόταν στὴν αἰσθητὴ καὶ νοητὴ ἔρημο τοῦ Σινᾶ (Ἔξοδ. 3,3). Ἀλλὰ ἐὰν καὶ σὺ θέλῃς νὰ φθάσῃς σ᾽ αὐτό, μπὲς στὴν γῆ αὐτὴ ἀνυπόδητος, γιατὶ εἶναι ἁγία. Ἀπογύμνωσε πρῶτα τὰ πόδια σου, δηλαδὴ τὶς διαθέσεις τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἂς μείνουν γυμνὲς καὶ ἐλεύθερες ἀπὸ κάθε γήϊνο πρᾶγμα. Μὴ βαστάσῃς, οὔτε σακκούλι, οὔτε ράβδο σ᾽ αὐτὴ τὴν ὁδό, ὅπως παρήγγειλε ὁ Κύριος στοὺς μαθητές του (Λουκ. 10,4), διότι ἐσὺ δὲν πρέπει νὰ θέλῃς κανένα πρᾶγμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, σὰν αὐτὰ ποὺ

ζητοῦν οἱ ἄλλοι. Οὔτε νὰ ἀσπασθῇς κανένα πρόσωπο στὴν ὁδὸ αὐτή, ὅπως παρήγγειλε ὁ Ἐλισσαῖος στὸ παιδάριό του (Βασιλ. 4,29) καὶ ἔλεγε ὁ Κύριος στοὺς μαθητές του (Λουκ. 10,4), ἔχοντας ὅλο σου τὸν λογισμὸ καὶ τὴν διάθεσι καὶ τὴν ἀγάπη μόνο στὸν Θεὸ καὶ ὄχι στὰ κτίσματα: «ἄφησε τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς δικούς τους νεκρούς» (Ματθ. 8,22). Ἐσὺ προχώρα μόνος σου στὴν χώρα τῶν ζωντανῶν, καὶ ἂς μὴν ἔχῃ μερίδιο ὁ θάνατος μὲ σένα (μέρος μετὰ σοῦ ὁ θάνατος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄

Ἡ φρόνησις ποὺ πρέπει νὰ ἔχουμε στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, γιὰ νὰ μὴ μᾶς προκαλέσῃ ἐνόχλησι στὴν εἰρήνη αὐτή.

Ὁ Κύριος μᾶς εἶπε στὸ Εὐαγγέλιο ὅτι ἦλθε νὰ βάλῃ τὴν φωτιὰ τῆς ἀγάπης του στὴ γῆ, δηλαδὴ στὴν καρδιὰ καὶ μᾶς ἔδειξε πόσο θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνάβῃ αὐτή: «*Ἦλθα νὰ βάλω φωτιὰ πάνω στὴ γῆ, καὶ δὲ θέλω τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ εἶναι ἀναμμένη αὐτή*» (Λουκ. 12,29). Ἔτσι (ὅθεν) ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει ὅριο, ὅπως δὲν ἔχει ὅριο καὶ μέτρο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ποὺ ἀγαπᾶται, ἡ ἀγάπη ὅμως πρὸς τὸν πλησίον πρέπει νὰ ἔχῃ. Γιατὶ ἂν δὲν τὴν χρησιμοποιήσῃς μὲ τὸ μέτρο ποὺ πρέπει, μπορεῖ νὰ σὲ χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, νὰ σοῦ προξενήσῃ μεγάλη ζημία καὶ νὰ καταστρέψῃς τὸν ἑαυτό σου, γιὰ νὰ κερδίσῃς ἄλλους. Ναί, νὰ ἀγαπᾷς τὸν πλησίον σου, ἀλλὰ μέχρι τὸ σημεῖο ποὺ δὲν θὰ ζημιώσῃς τὴν ψυχή σου. Εἶσαι ὑποχρεωμένος βέβαια νὰ τοῦ δίνῃς τὸ καλὸ παράδειγμα, δὲν πρέπει ὅμως ποτὲ νὰ κάμνῃς κάθε πρᾶγμα μόνον γι᾽ αὐτό. Διότι μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, δὲν θὰ ἔκαμνες τίποτε ἄλλο, παρὰ θὰ προξενοῦσες ζημία στὸν ἑαυτό σου. Νὰ κάνῃς ὅλα τὰ πράγματα σωστὰ καὶ ἅγια, χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃς πουθενὰ ἀλλοῦ, παρὰ μόνο στὸ νὰ ἀρέσῃς στὸν Θεό.

Ταπεινώσου σὲ ὅλα σου τὰ ἔργα, καὶ θὰ καταλάβῃς πόσο λίγο μπορεῖς μὲ αὐτὰ νὰ ὠφελήσῃς τοὺς ἄλλους. Σκέψου ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς τόση πολλὴ θερμότητα καὶ ζῆλο τῆς ψυχῆς σου, σὲ σημεῖο ποὺ γι᾽ αὐτὸ νὰ χάνῃς τὴν ἡσυχία καὶ τὴν εἰρήνη τῆς καρδιᾶς (113)· νὰ διψᾷς πολὺ καὶ νὰ ἐπιθυμῇς δυνατὰ νὰ γνωρίσουν ὅλοι τὴν ἀλήθεια, ὅπως τὴν καταλαβαίνεις καὶ τὴν ἐννοεῖς ἐσύ, καὶ νὰ μεθύσουν ἀπὸ τὸ κρασὶ ἐκεῖνο ποὺ ὑπόσχεται καὶ χαρίζει στὸν καθένα ὁ Θεὸς χωρὶς πληρωμή: «*Καὶ θὰ ἀγοράσετε χωρὶς χρήματα κρασὶ καὶ λίπος*» (Ἡσ. 55,1). Αὐτὴν τὴν δίψα γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ πλησίον πρέπει νὰ τὴν ἔχῃς πάντοτε. Ἀλλὰ πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη ποὺ ἔχεις πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν ἀδιάκριτο ζῆλο σου. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ φυτέψῃ τὴν ἀγάπη αὐτὴν στὴ νοητὴ μοναξιὰ τῆς ψυχῆς σου, καὶ ὅταν θέλῃ, νὰ συγκεντρώσῃ τὸν καρπό. Ἐσὺ ἀπὸ μόνος σου μὴν σπείρῃς τίποτε, ἀλλὰ πρόσφερε στὸν Θεὸ τὴν γῆ τῆς ψυχῆς σου ἁγνὴ καὶ καθαρὴ ἀπὸ κάθε πρᾶγμα, καὶ αὐτὸς τότε, ὅπως θέλει, θὰ σπείρῃ μέσα της τὸν σπόρο, καὶ ἔτσι θὰ καρποφορήσῃ.

Νὰ θυμᾶσαι πάντοτε ὅτι ὁ Θεὸς θέλει τὴν ψυχή σου αὐτὴν μόνη καὶ ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε δεσμό, γιὰ νὰ τὴν ἑνώσῃ μὲ τὸν ἑαυτό του. Μόνον ἄφησέ τον νὰ σὲ ἐκλέξῃ καὶ μὴ τὸν ἐμποδίσῃς μὲ τὸ ἐλεύθερο αὐτεξούσιο ποὺ ἔχεις. Νὰ κάθεσαι χωρὶς νὰ ἔχῃς κανένα λογισμὸ γιὰ τὸν ἑαυτό σου, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ πρέπει νὰ ἀρέσῃς τὸν Θεό, ἀναμένοντας νὰ σὲ καλέσουν γιὰ νὰ ἐργάζεσαι. Γιατὶ ὁ οἰκοδεσπότης ἤδη βγῆκε ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ ψάχνει νὰ βρῇ ἐργάτες γιὰ τὸ ἀμπέλι του, σύμφωνα μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ Εὐαγγελίου. Διῶξε μακριά σου κάθε φροντίδα καὶ λογισμό, ἀπογυμνώσου ἀπὸ κάθε μέριμνα τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ἀπὸ κάθε ἀγάπη γιὰ τὰ πρόσκαιρα πράγματα, γιὰ νὰ σὲ ντύσῃ ὁ Θεὸς μόνος του καὶ νὰ σοῦ χαρίσῃ ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ φαντασθῇς. Λησμόνησε ὅσο μπορεῖς ἐντελῶς τὸν ἑαυτό σου καὶ ἂς ζῇ στὴν ψυχή σου μόνον ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Ἀκόμη μὲ κάθε φροντίδα πρέπει νὰ καταπραύνης τὸν ζῆλο καὶ τὴν θέρμη ποὺ ἔχεις γιὰ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ σὲ φυλάῃ ὁ Θεὸς μὲ κάθε εἰρήνη καὶ γαλήνη. (Στοχάσου) Φρόντισε νὰ μὴ στερηθῇ ἡ ψυχή σου ἀπὸ τὸ δικό της κεφάλαιο (ποὺ εἶναι ἡ εἰρήνη τῆς καρδιᾶς), γιὰ νὰ τὸ βάλῃ χωρὶς διάκρισι στὴ θέσι τῶν ἄλλων. Διότι μόνη πανήγυρις κατὰ τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἐμπορεύεσαι γιὰ νὰ γίνῃς πλούσιος, εἶναι ἡ ὑποταγὴ τῆς ψυχῆς σου στὸν Θεό, ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε πρᾶγμα. Πλὴν ὅμως καὶ αὐτὸ νὰ τὸ κάνῃς χωρὶς νὰ τὸ ἀποδίδῃς στὸν ἑαυτό σου ἢ νὰ ἔχῃς τὴν ἐντύπωσι ὅτι κάνεις κάποιο πρᾶγμα, γιατὶ ὁ Θεὸς τὰ κάνει ὅλα καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου δὲν θέλει τίποτε, παρὰ νὰ ταπεινώνεσαι μπροστά του καὶ νὰ τοῦ προσφέρῃς ἐλεύθερη ἐντελῶς ἀπὸ τὰ ἐπίγεια τὴν ψυχή σου, ἐπιθυμώντας μέσα σου νὰ γίνεται σὲ ὅλα στὴν τελειότητα καὶ γιὰ ὅλα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ΄

Ἡ ψυχὴ ἀφοῦ ἀπογυμνωθῇ ἀπὸ τὴν θέλησί της, πρέπει νὰ στέκεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ

Ἐλπίζοντας, ἀδελφέ, στὸν ἴδιο τὸν Θεό, ποὺ σὲ προσκαλεῖ λέγοντας: «Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς» (Ματθ. 11,29), δηλαδὴ ἐλᾶτε ὅλοι ἐσεῖς ποὺ εἶσθε κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι κι ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω, σ᾽ αὐτὸ τὸ κάλεσμα λέγω τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ἀκολουθῇς προσμένοντας τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ρῖξε τὸν ἑαυτό σου ἀποφασιστικὰ μὲ κλεισμένα μάτια στὸ πέλαγος τῆς θείας προνοίας καὶ τῆς αἰώνιας εὐδοκίας, σὲ τρόπο ποὺ νὰ φέρεσαι σὰν ἄψυχο ἀντικείμενο μόνον ἀπὸ τὰ δυνατώτατα κύματα τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ προβάλῃς κάποια ἀντίστασι σ᾽ αὐτὰ μὲ τὴν δική σου θέλησι, γιὰ νὰ μεταφερθῇς στὸ λιμάνι τῆς τελειότητος καὶ σωτηρίας σου. Κάνοντάς το λοιπὸν αὐτὸ πολλὲς φορὲς τὴν ἡμέρα, ἀγωνίσου καὶ φρόντισε μὲ ὅση ἀσφάλεια μπορεῖς, ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερική, νὰ πλησιάσῃς μὲ ὅλες σου τὶς ψυχικὲς δυνάμεις,

στὶς πράξεις ἐκεῖνες ποὺ σὲ παρακινοῦν νὰ ἀγαπήσῃς τὸν Θεό, καὶ αὐτὲς εἶναι ἡ προσευχὴ καὶ ἡ παντοτινὴ μνήμη τοῦ γλυκυτάτου ὀνόματός του, τὰ δάκρυα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη, ἡ θερμὴ εὐλάβεια καὶ χαρὰ πρὸς αὐτὸν καὶ τὰ ἄλλα πνευματικὰ ἔργα. Καὶ αὐτὲς οἱ πράξεις ἂς γίνωνται πάντοτε χωρὶς τὴν βία καὶ τὴν καταπίεσι τῆς καρδιᾶς σου, γιὰ νὰ μὴ σὲ ἀδυνατίσουν μέσῳ τῶν ἀδιάκριτων καὶ ἐνοχλητικῶν γυμνασμάτων καὶ ἴσως σὲ σκληρύνουν καὶ σὲ κάνουν ἄτομο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ δεχθῇ καὶ νὰ χωρέσῃ κάτι πνευματικὸ μέσα του. Γι᾽ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δέξου καὶ τὴν συμβουλὴ τῶν ἐμπείρων καὶ προπάθησε νὰ συνηθίζῃς πάντοτε νὰ βρίσκεσαι μὲ ἐπιθυμία στὴν μνήμη τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος, καὶ στὴν θεωρία τῶν συνεχῶν καὶ ἀξιαγάπητων εὐεργεσιῶν του. Καὶ νὰ δέχεσαι μὲ ταπείνωσι τὶς σταγόνες καὶ γλυκύτητες ποὺ θὰ κατεβοῦν στὴν ψυχή σου ἀπὸ τὴν ἀνέκφραστη ἀγαθότητά του. Ὅλα αὐτά, καὶ ἰδιαιτέρως τὰ δάκρυα (114), μὴν τὰ ψάχνῃς ἐσὺ μὲ τὴν βία, ἀλλὰ παράμενε ἥσυχος στὴν ἐσωτερική σου μοναξιά, παρακαλώντας γι᾽ αὐτὰ καὶ προσμένοντας νὰ γίνῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅταν ἐκεῖνος σοῦ τὰ δώσῃ, τότε θὰ εἶναι γλυκὰ καὶ καρποφόρα χωρὶς δικό σου κόπο. Γι᾽ αὐτὸ καὶ θὰ τὰ δεχθῇς μὲ κάθε εὐχαρίστησι. Καὶ περισότερο ἀπὸ ὅλα μὲ κάθε ταπείνωσι. Τὸ δὲ κλειδὶ μὲ τὸ ὁποῖο ἀνοίγονται τὰ ἀπόκρυφα ταμεῖα τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τῆς γνώσεως καὶ τῆς θείας ἀγάπης, εἶναι τὸ νὰ γνωρίζῃς νὰ ἀπαρνῆσαι τὸν ἑαυτό σου σὲ κάθε καιρὸ καὶ σὲ κάθε περίπτωσι. Καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ἴδιο κλειδὶ κλείνει καὶ ἡ θύρα τῆς ἀγνωσίας καὶ τῆς ψυχρότητος ποὺ εἴχαμε μέχρι τότε.

Ὅσο μπορεῖς, νὰ ἀγαπᾷς νὰ στέκεσαι μαζὶ μὲ τὴν Θεοτόκο στὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄκουγε ἐκεῖνο ποὺ θὰ σοῦ λέγει ὁ Θεός. Πρόσεχε, οἱ ἐχθροί σου (ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶσαι ἐσὺ ὁ ἴδιος) νὰ μὴ σοῦ ἐμποδίσουν αὐτὴν τὴν ἁγία σιωπή. Καὶ ὅταν ἐσὺ ζητᾷς μὲ τὸ νοῦ σου νὰ βρῇς τὸν Θεὸ γιὰ ν᾽ ἀναπαυθῇς σ᾽ αὐτόν, μὴ ζητᾷς τόπους καὶ σύνορα μὲ τὴν ἀδύνατη καὶ στενὴ φαντασία σου (115). Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἀσύγκριτα ἄπειρος καὶ βρίσκεται παντοῦ σὲ ὅλα, μᾶλλον ὅλα τὰ πράγματα βρίσκονται σ᾽αὐτόν. Ἐσὺ θὰ τὸν βρῇς μέσα στὴν ψυχή σου (116) κάθε φορὰ ποὺ πράγματι θὰ τὸν ἀναζητήσῃς, δηλαδὴ γιὰ νὰ βρῇς μόνον αὐτὸν καὶ ὄχι τὸν ἑαυτό σου. Διότι ἡ χαρὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ βρίσκεται μὲ μᾶς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅπως προείπαμε, γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ ἀντάξιους τοῦ ἑαυτοῦ του, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀπὸ ἐμᾶς κάποια ἀνάγκη.

Ὅταν διαβάζῃς ἢ μελετᾷς τὶς Ἅγιες Γραφές, μὴν τὸ κάνῃς αὐτὸ μόνο γιὰ νὰ τὶς ξεφυλλίζῃς, ἀλλὰ στὰ λόγια ἐκεῖνα ποὺ θὰ βρῇς κατάνυξι ἢ ἀγάπη θεϊκὴ ἢ πνευματικὴ χαρά, ἐκεῖ νὰ σταματήσῃς καὶ νὰ ἀπολαύσῃς τὸν Θεὸ μὲ κάθε τρόπο ποὺ αὐτὸς θέλει νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί σου. Καὶ ἂν ἐγκαταλείψῃς νὰ μελετήσῃς ἐκεῖνο ποὺ εἶχες προγραμματίσει, μὴν ἀνησυχήσῃς γι᾽ αὐτό, διότι ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος ὅλων αὐτῶν τῶν ἀσκήσεων εἶναι νὰ ἀπολαύσῃς τὸν Θεό. Μὲ γνώμη ὅμως νὰ μὴν ἐπιλέξῃς ὡς κύριο σκοπό σου αὐτὴν τὴν παρόμοια ἀπόλαυσι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καλύτερα, γιὰ νὰ ἀγαπήσῃς τὸ ἅγιο θέλημά του, ἐπιθυμώντας νὰ μιμηθῇς τὰ ἔργα του σὲ ὅ,τι μπορεῖς. Ἔτσι, ὅταν βρῇς ἐσὺ τὸν σκοπό, δὲν πρέπει νὰ φροντίζῃς πλέον γιὰ

τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ὑποδεικνύονται, ὄχι γιὰ ἄλλο λόγο, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποκτηθῇ αὐτὸς ὁ σκοπός. Παρόμοια καὶ ὅταν μελετᾷς κάποιο ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ἢ κάποιο ἀπὸ τὰ ἔργα του, σὲ ἐκεῖνο ποὺ κατανύγεσαι περισσότερο, σὲ ἐκεῖνο νὰ σταματήσῃς, καὶ νὰ μελετήσῃς τὸν περισσότερο καιρό. Ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐπόδια τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἡσυχίας, ἀδελφέ, εἶναι τὸ νὰ φροντίζῃς καὶ νὰ ἀναγκάζῃς τὸν λογισμό σου ὅτι πρέπει νὰ διαβάσῃς κάθε μέρα τόσα καθίσματα τοῦ Ψαλτηρίου, τόσα κεφάλαια ἀναγνώσεως ἀπὸ τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια ἢ τὶς Ἐπιστολές, καὶ νὰ ταράσσεσαι ἂν δὲν τὰ περάσῃς μόνο, χωρὶς νὰ φροντίζῃς νὰ κατανυχθῇ ἡ καρδιά σου ἀπὸ αὐτὰ ποὺ διαβάζεις ἢ νὰ λάβῃ ὁ νοῦς σου κάποιο πνευματικὸ νόημα (117), πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ ἀναζητᾷς τὸν Θεὸ φεύγοντας ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ θέλῃς νὰ ὑπηρετήσῃς τὸν Θεό, χωρὶς νὰ κάνῃς τὸ θέλημά του.

Ἂν πράγματι ἐπιθυμῇς στὴ ζωὴ αὐτὴ νὰ ζήσῃς ἐνάρετα καὶ νὰ φθάσῃς στὸ τέλος ποὺ ἐπιθυμεῖς, μὴν ἔχῃς ἄλλο σκοπὸ παρὰ νὰ βρῇς τὸν Θεό· καὶ ὅπου θέλει αὐτός, ἐκεῖ ἂς φανερωθῇ. Καὶ τότε ἐγκατάλειψε τὸ κάθε πρᾶγμα καὶ μὴ προχωρᾷς μπροστὰ πλέον, ***ὅπου ἐσὺ δὲν ἔχεις θέλημα***· ἀλλὰ λησμόνησε κάθε ἄλλο καὶ νὰ ἀναπαύεσαι μόνο στὸν Θεό σου· καὶ πάλι ὅταν θέλῃ ἡ μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ νὰ κρυφθῇ καὶ νὰ μὴ σοῦ φανερωθῇ πλέον μὲ τὸν τρόπο ἐκεῖνον, τότε μπορεῖς πάλι νὰ ἐπιστρέψῃς καὶ νὰ τὸν γυρεύῃς ἀκολουθώντας τὰ γυμνάσματά σου καὶ πάλι μὲ τὸν ἴδιο σκοπὸ καὶ τὴν ἴδια ἐπιθυμία, δηλαδὴ διὰ μέσου αὐτῶν νὰ βρῇς αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷς καὶ βρίσκοντάς τον, νὰ κάνῃς αὐτὰ ποὺ εἴπαμε, ἐγκαταλείποντας κάθε πρᾶγμα καὶ ἀναπαυόμενος μόνο στὸν Θεό, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι τότε ἐκπληρώνεται ἡ ἐπιθυμία του. Καὶ νὰ γνωρίζῃς καλὰ καὶ τὸ ἑξῆς, ὅτι δηλαδὴ πολλὰ πνευματικὰ πρόσωπα δὲν ἔχουν καρπὸ πνευματικὸ καὶ ἡσυχία, διότι αὐξάνουν τόσο πολὺ τὶς πνευματικές τους ἀσκήσεις καὶ νομίζουν ὅτι δὲν κάνουν τίποτε, ἂν δὲν τὰ τελειώσουν ὅλα, τοποθετώντας σ᾽ αὐτὸ τὴν τελειότητα καὶ γινόμενοι ἰδιόρρυθμοι καὶ ἀκολουθοῦν ἔτσι τὴν θέλησί τους: βασανίζονται οἱ ταλαίπωροι καὶ πολὺ κοπιάζουν, ποτὲ ὅμως δὲν φθάνουν στὴν ἀληθινὴ ἀνάπαυσι καὶ ἐσωτερικὴ ἡσυχία, στὴν ὁποία ἀληθινὰ βρίσκεται καὶ ἀναπαύεται ὁ Θεός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄

Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ζητᾷ τροφὲς οὔτε κάτι ποὺ προξενεῖ ὄρεξι, ἀλλὰ μόνον τὸν Θεὸ

Νὰ διαλέγῃς πάντοτε τὰ βάσανα καὶ τὶς θλίψεις καὶ νὰ ἀγαπᾷς νὰ ἔχῃς χαρὰ μερικῶν φιλιῶν καὶ ὑπερασπίσεων ποὺ δὲ σοῦ προξενοῦν καμμία ὠφέλεια στὴν ψυχὴ καὶ νὰ χαίρεσαι νὰ εἶσαι ὑπὸ τὴν ἐξουσία ἄλλων καὶ νὰ ἐξαρτᾶσαι ἀπὸ τὴν θέλησι ἄλλων. Τὸ κάθε τί πρέπει νὰ σοῦ γίνεται αἰτία καὶ λόγος νὰ πορεύεσαι πρὸς τὸν Θεὸ καὶ κανένα πρᾶγμα νὰ μὴν σὲ ἐμποδίζῃ ἀπὸ τὸν δρόμο αὐτόν. Αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ

χαρά σου, δηλαδὴ τὸ κάθε πρᾶγμα γιὰ σένα νὰ ἀποτελῇ πικρία καὶ μόνο ὁ Θεὸς νὰ εἶναι ἡ ἀνάπαυσίς σου. Ὅλα σου τὰ βάσανα νὰ τὰ ἀναφέρῃς στὸν Θεό. Ἀγάπα τον καὶ πρόσφερέ του ὅλη σου τὴν καρδιὰ χωρὶς κανένα φόβο καὶ αὐτὸς θὰ βρῇ τρόπο νὰ σοῦ διαλύσῃ ὅλες τὶς ἀμφιβολίες καὶ νὰ σὲ ἀνορθώσῃ καὶ ἂν ἀκόμη ἔπεσες. Τελειώνοντας σοῦ λέγω ἐν συντομίᾳ: Ἂν ἐσὺ ἀγαπᾷς τὸν Θεό, θὰ λάβῃς κάθε μισθό. Πρόσφερε τὸν ἑαυτό σου σ᾽ αὐτὸν τὸν Θεὸ ὡς θυσία μὲ εἰρήνη καὶ μὲ ἠρεμία πνευματική. Γιὰ νὰ συνεχίσῃς ὅμως καλύτερα τὴν πορεία καὶ νὰ παραμείνῃς χωρὶς κούρασι καὶ ταραχή, πρέπει σὲ κάθε σου βῆμα νὰ παραχωρῇς τὴν θέλησί σου στὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅσο περισσότερο τὴν ὑποτάσσεις, τόσο περισσότερο θὰ λάβῃς. Ἡ θέλησίς σου πρέπει νὰ εἶναι διατεθειμένη μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ θέλῃς κάθε τί ποὺ θὰ τὸ θέλῃ καὶ ὁ Θεὸς καὶ νὰ μὴ θέλῃς τίποτε, ἂν δὲν τὸ θέλῃ ὁ Θεός. Πάντοτε καὶ σὲ κάθε σου ὑπόθεσι νὰ ἀνανεώνῃς τὴν πρόθεσι καὶ ἀπόφασι τῆς ψυχῆς σου, τὸ νὰ εἶσαι δηλαδὴ ἀρεστὸς στὸν Θεό. Πρόσεξε νὰ μὴν ἀποφασίσῃς ποτὲ γιὰ κανένα σου πρᾶγμα ποὺ πρόκειται νὰ ἀκολουθήσῃ ἔξω ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὥρα στὴν ὁποία βρίσκεσαι, διότι δὲ γνωρίζεις τί θὰ προκύψῃ τὴν ἐπόμενη ἡμέρα» (Παρ. 27,1), ἀλλὰ νὰ κρατᾷς ἐλεύθερο τὸν ἑαυτό σου. Δὲν ἐμποδίζεται ὅμως κανένας γι᾽ αὐτὸ νὰ προσέχῃ μὲ φρόνιμη ἐπιμέλεια σ᾽ ἐκεῖνο ποὺ τοῦ χρειάζεται, σύμφωνα μὲ τὴν θέσι καὶ τὸ ἐπάγγελμά του. Διότι αὐτὴ ἡ προσοχὴ καὶ φροντίδα εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἐμποδίζει τὴν εἰρήνη, οὔτε τὴν ἀληθινὴ Πνευματικὴ πρόοδο. Σὲ ὅλες σου τὶς ὑποθέσεις νὰ ἀποφασίσῃς νὰ κάνῃς ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖς καὶ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει καὶ εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ κάνῃς, καὶ μὴν ἐνδιαφέρεσαι καὶ ἀσχολῆσαι σὲ ὅ,τι συμβαίνει ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖς νὰ κάνῃς πάντοτε, εἶναι τὸ νὰ προσφέρῃς τὴν θέλησί σου στὸν Θεὸ καὶ νὰ μὴν ἐπιθυμῇς περισσσότερα, ἔχοντας πάντοτε τὴν ἐλευθερία αὐτὴ καὶ ὄντας ξεκομμένος ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη (τὸ ὁποῖο μπορεῖς νὰ ἔχῃς σὲ κάθε καιρὸ καὶ σὲ κάθε τόπο), θὰ χαίρεσαι τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἡσυχία. Στὴν εἰρήνη αὐτὴ τοῦ Πνεύματος συνίσταται τὸ μεγάλο ἐκεῖνο καλὸ ποὺ ἐσὺ ἀκοῦς ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές, καὶ ἡ ὁποία ἐλευθερία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ παραμονὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου στὸν ἑαυτό του, χωρὶς νὰ ἐξαπλώνῃ ἢ νὰ ἐπιθυμῇ νὰ ψάχνῃ κάποιο πρᾶγμα ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ὥστε ὅλο ἐκεῖνο τὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο ἐσὺ θὰ παραμένῃς μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἐλεύθερος, θὰ ἀπολαμβάνῃς συγχρόνως καὶ ἐκείνην τὴν θεϊκὴ καὶ ἀνεκδιήγητη χαρά, ποὺ εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι μέσα μας, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος· «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα σας» (Λουκ. 17,21).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄

Ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχῇ καὶ ὅταν ἀκόμη αἰσθάνεται μέσα του κάποια ἀντίστασι γιὰ τὴν εἰρήνη ποὺ προαναφέραμε

Νὰ γνωρίζῃς ὅτι πολλὲς φορὲς θὰ αἰσθανθῇς τὸν ἑαυτό σου νὰ ἐνοχλῆται καὶ νὰ

λείπῃ ἀπὸ μέσα του αὐτὴ ἡ ἁγία εἰρήνη καὶ γλυκειὰ μοναξιὰ καὶ ἀγαπητὴ ἐλευθερία, καὶ μερικὲς φορὲς μπορεῖ νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὶς κινήσεις τῆς καρδιᾶς σου μία σκόνη, ποὺ θὰ σὲ ἐνοχλήσῃ στὴν πορεία ποὺ πρόκειται νὰ ἐκτελέσῃς. Καὶ αὐτὸ σοῦ τὸ παραχωρεῖ ὁ Θεὸς γιὰ μεγαλύτερο καλό σου. Θυμήσου ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πόλεμος ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ ἅγιοι ἔλαβαν τὰ στεφάνια τῶν μεγάλων μισθῶν. Σὲ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ σὲ συγχίζουν πρέπει νὰ πῇς: «Κύριέ μου, βλέπῃς ἐδῶ τὸν δοῦλο σου, ἂς γίνῃ σὲ μένα τὸ θέλημά σου. Γνωρίζω καὶ τὸ ὁμολογῶ ὅτι ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων σου παραμένει πάντοτε σταθερὴ καὶ οἱ ὑποσχέσεις σου εἶναι ἀψευδεῖς καὶ σ᾽ αὐτὲς ἐλπίζω. Ἐγὼ παραμένω μόνον γιὰ σένα». Εὐτυχισμένη, βέβαια, εἶναι ἡ ψυχὴ ἐκείνη ποὺ προσφέρεται μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ στὸν Κύριό της, κάθε φορὰ ποὺ ἐνοχληθῇ ἢ συγχυσθῇ. Καὶ ἂν παραμείνῃ ὁ πόλεμος αὐτὸς καὶ δὲν μπορέσῃς ἔτσι γρήγορα, ὅπως θέλεις νὰ ἑνώσῃς τὸ θέλημά σου μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, μὴν δειλιάσῃς γι᾽ αὐτὸ οὔτε νὰ λυπηθῇς. Ἀλλὰ συνέχισε νὰ προσφέρῃς τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ προσκυνᾷς καὶ θὰ νικήσῃς. Ρῖξε μία ματιὰ καὶ στὸν κῆπο ποὺ ἦταν ὁ Χριστός σου καὶ ποὺ τὸν ἀποστρεφόταν ἡ ἀνθρωπότητα λέγοντας: «Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατό, ἂς παρέλθῃ τὸ ποτήριο αὐτὸ ἀπὸ ἐμένα». Ἀλλὰ ἀμέσως διέταξε νὰ βάλῃ τὴν ψυχή του σὲ μοναξιὰ καὶ μὲ ἕνα θέλημα ἁπλὸ καὶ ἐλεύθερο ἔλεγε μὲ πολὺ βαθειὰ ταπείνωσι: «ἀλλὰ ὄχι ὅπως θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ὅπως Ἐσύ» (Ματθ. 26,39).

Ὅταν βρίσκεσαι σὲ κάποια δυσκολία, μὴν ὑποχωρήσῃς καθόλου, ἂν δὲν ὑψώσῃς πρῶτα τὰ μάτια σου στὸ Χριστό, πάνω στὸ σταυρό, καὶ θὰ δῇς τυπωμένο ἐκεῖ μὲ μεγάλα γράμματα ὅτι κι ἐσὺ πρόκειται νὰ ὁδηγηθῇς στὴν θλῖψι ἐκείνη· καὶ τὸν τύπο αὐτὸν ἀντέγραψέ τον μὲ τὰ ἔργα στὸν ἑαυτό σου, καὶ ὅταν καμμιὰ φορὰ ἐνοχληθῇς ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ σου, μὴν δειλιάσῃς, οὔτε νὰ χωρισθῇς ἀπὸ τὸ σταυρό, ἀλλὰ τρέξε σὲ προσευχὴ καὶ δεῖξε ὑπομονὴ στὴν ταπείνωσι, μέχρις ὅτου νικήσῃς τὴν θέλησί σου καὶ θελήσῃς νὰ γίνῃ σὲ σένα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀφοῦ ἀναχωρήσῃς ἀπὸ τὴν προσευχή, συγκεντρώνοντας μόνον τὸν καρπὸν αὐτόν, νὰ σταθῇς χαρούμενος. Ἀλλὰ ἂν δὲν ἔφθασε σ᾽ αὐτὸ ἡ ψυχή σου, ἀκόμη παραμένει νηστικὴ καὶ χωρὶς τὴν τροφή της. Ἀγωνίζου ὥστε νὰ μὴν κατοικήσῃ στὴν ψυχή σου κανένα ἄλλο πρᾶγμα, οὔτε γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα, παρὰ μόνον ὁ Θεός. Μὴν λυπᾶσαι καὶ μὴν πικραίνεσαι γιὰ κανένα πράγα, οὔτε νὰ παρατηρῇς τὶς πονηριὲς καὶ τὰ κακὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἂς εἶσαι σὰν ἕνα μικρὸ παιδί, ποὺ δὲν ὑποφέρει ἀπὸ καμμία ἀπὸ τὶς πικρίες αὐτές, ἀλλὰ τὰ ξεπερνᾷ ὅλα χωρὶς καμμία βλάβη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ΄

Ποιά εἶναι ἡ ἐπιμέλεια τὴν ὁποία ἔχει ὁ διάβολος γιὰ νὰ ἐνοχλήσῃ τὴν εἰρήνη αὐτὴ τῆς ψυχῆς μας. Ἐμεῖς πρέπει νὰ ἀποφεύγουμε τὶς πανουργίες καὶ τὶς ἀπάτες του

Συνηθίζει ὁ ἐχθρός μας διάβολος νὰ χαίρεται σὲ κάθε μας σύγχισι καὶ ταραχὴ τῆς καρδιᾶς μας, ὅπως χαίρεται ὁ λύκος κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ χειμῶνα καὶ τῆς ἀνεμοταραχῆς. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ καταρουφᾷ τὶς ψυχές μας καὶ νὰ τὶς κάνῃ, ὅσο μπορεῖ, νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν ταπείνωσι καὶ τὴν ἁπλότητα· ἀκόμη νὰ ἀποδίδουμε στὸν ἑαυτό μας καὶ στὴν φροντίδα μας κάποια **ὑπόληψι** καὶ νὰ μὴν βλέπουμε τὸ ἔργο τῆς θείας καὶ λεγομένης προκαταρκτικῆς θείας χάριτος, χωρὶς τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ πῇ τὸν Κύριο, Ἰησοῦ, παρὰ μόνον ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ» (Α΄ Κορ. 12,3). Καὶ ἂν μποροῦμε νὰ ἀντισταθοῦμε στὴν χάρι αὐτὴ μὲ τὴν ἐλεύθερη θέλησί μας, δὲν μποροῦμε ὅμως πάλι νὰ τὴν δεχθοῦμε χωρὶς αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν χάρι, σὲ τρόπο ὥστε, ἂν κάποιος δὲν τὴν δεχθῇ, αἴτιος εἶναι ὁ ἴδιος· ἂν ὅμως κατορθώσῃ καὶ τὴν δεχθῇ, τότε δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ κανένα ἔργο χωρὶς τὴν χάρι αὐτὴ**ποὺ δίνεται ἀρχικὰ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους**. Προσπαθεῖ λοιπὸν ὁ ἐχθρὸς νὰ μᾶς κάνῃ νὰ κρίνουμε καὶ νὰ νομίζῃ κανεὶς ὅτι δείχνει μεγαλύτερη ἐπιμέλεια ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δείχνει καλύτερη διάθεσι γὰ νὰ δέχεται τὰ χαρίσατα τοῦ Θεοῦ· καὶ κατόπιν προσπαθεῖ ὁ ἐχθρὸς νὰ κάνῃ ὁ ἄνθρωπος τὰ καλὰ ἔργα μὲ ὑπερηφάνεια, χωρὶς νὰ σκεφθῇ τὴν ἀδυναμία του, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν δέχεται τὸν λογισμὸ νὰ καταφρονῇ τοὺς ἄλλους. Γι᾽ αὐτὸ λοιπὸν καὶ σὺ ἂν δὲν δείχνῃς μεγάλη προσοχὴ καὶ δὲν ἀλλάξης γρήγορα, ὥστε νὰ ντραπῆς καὶ νὰ ταπεινωθῇς καὶ νὰ καταφρονήσῃς τὸν ἑαυτό σου, ὅπως εἴπαμε, θὰ σὲ κάνῃ νὰ πέσῃς σὲ ὑπερηφάνεια σὰν τὸν Φαρισαῖο ποὺ λέγει τὸ Εὐαγγέλιο, ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο γιὰ τὰ καλά του ἔργα καὶ ἔκρινε τὰ κακὰ ἔργα τῶν ἄλλων.

Κι ἂν ὁ ἐχθρὸς μία φορὰ σὲ κυριεύσῃ μὲ τὴν θέλησί σου, σίγουρα κατόπιν θὰ σὲ κυριεύσῃ πολλὲς φορές, καὶ θὰ σὲ γκρεμίσῃ σὲ κάθε εἴδους κακία. Καὶ ἔτσι θὰ πάθης μεγάλη ζημία καὶ θὰ κινδυνεύσῃς πολύ. Γι᾽ αὐτὸ καὶ μᾶς παρήγγειλε καὶ ὁ Κύριος νὰ ἀγρυπνοῦμε καὶ νὰ προσευχώμαστε: «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν» (Ματθ. 26,41).

Εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητο νὰ προσέχῃς, ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο, μὲ κάθε λεπτομέρεια γιὰ νὰ μὴ σὲ κάνῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ χάσῃς ἕναν τόσο μεγάλο θησαυρό, ὅπως εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς. Γιατὶ μὲ κάθε του δύναμι προσπαθεῖ νὰ διώξη ἀπὸ μέσα σου αὐτὴ τὴν ἀνάπαυσι καὶ τὴν εἰρήνη τῆς ψυχῆς καὶ νὰ κάνῃ τὴν ψυχὴ νὰ ζῇ μὲ ἀνησυχία καὶ σύγχυσι, πρᾶγμα στὸ ὁποῖο, γνωρίζει αὐτὸς ὅτι βρίσκεται ὅλη της ἡ ζημία καὶ ἡ καταστροφή. Διότι ὅταν μία ψυχὴ εἶναι εἰρηνικὴ τὸ κάθε της πρᾶγμα τὸ κάνει μὲ εὐκολία, κάμνει καὶ πολλὰ ἔργα καὶ καλὰ ὅλα, ὑπομένει μὲ τὴν θέλησί της καὶ εὔκολα ἀνθίσταται σὲ ὅ,τι τῆς συμβῇ. Ἀντίθετα, ἂν εἶναι συγχισμένη καὶ ἀνήσυχη, κάνει λίγα ἔργα καὶ αὐτὰ ἀτελῆ σε μεγάλο βαθμό, κουράζεται εὔκολα καὶ τελικὰ ζῇ ἕνα μαρτύριο χωρὶς ὄφελος. Γι᾽ αὐτὸ ἐσύ, ἂν θέλῃς νὰ νικήσῃς καὶ νὰ μὴ χαλάσῃ ὁ ἐχθρὸς τὸ ἐμπόρευμά σου, πρέπει νὰ προσέχῃς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, νὰ μὴν ἐπιτρέψης νὰ ταραχθῇ ἡ ψυχή σου καὶ νὰ μὴν δεχθῇς νὰ παραμείνη συγχισμένη οὔτε μία στιγμή. Καὶ γιὰ νὰ γνωρίζῃς νὰ φυλάγεσαι καλύτερα ἀπὸ τὶς

πανουργίες καὶ τὶς ἀπάτες στὸ συμβὰν αὐτό, κράτησε ὡς βέβαιο κανόνα τὸ ἑξῆς· ὅτι κάθε λογισμὸς ποὺ σὲ χωρίζει καὶ σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ γενικὰ ἀπὸ ὅλη τὴν ἐλπίδα σου στὸν Θεό, εἶναι ἕνας φοβερὸς ἄγγελος τοῦ ᾅδη, καὶ σὰν τέτοιον πρέπει νὰ τὸν ἀπομακρύνῃς καὶ μὴν τὸν δέχεσαι οὔτε νὰ τὸν ἀκοῦς. Γιατὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ ἑνώνῃ σὲ κάθε περίπτωσι τὶς ψυχὲς πάντοτε καὶ μὲ κάθε ἀφορμὴ μὲ τὸν Θεό, ζεσταίνοντας καὶ δυναμώνοντάς τις στὴν γλυκειά του ἀγάπη καὶ βάζοντας μέσα τους νέα πεποίθησι καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό· ἐνῷ τὸ ἔργο τοῦ διαβόλου εἶναι τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο.

Ἐπειδὴ αὐτὸς χρησιμοποιεῖ ὅλα τὰ μέσα καὶ τοὺς τρόπους ποὺ μπορεῖ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτόν, δηλαδή, βάζει στὴν καρδιὰ φόβο παραπάνω ἀπὸ τὸν κανονικό, αὐξάνει τὴν συνηθισμένη ἀδυναμία τῆς ψυχῆς, δὲν ἀφήνει νὰ διατεθῇ οὔτε νὰ γλυκαθῇ ἡ ψυχὴ ὅπως πρέπει, οὔτε στὴν ἐξομολόγησι, οὔτε στὴν θεία μετάληψι, οὔτε στὴν προσευχή, ἀλλὰ τὴν κάνει νὰ μεταχειρίζεται ὅλα αὐτὰ χωρὶς θάρρος, χωρὶς ἀγάπη, ἀλλὰ μὲ φόβο καὶ σύγχισι. Τὴν ἔλλειψι τῆς αἰσθητικῆς εὐλαβείας καὶ τὴν στέρησι τῆς ἐσωτερικῆς γλυκύτητος, ποὺ συμβαίνει πολλὲς φορὲς στὴν προσευχὴ καὶ στὰ ἄλλα γυμνάσματα, κάνει τὴν ψυχὴ νὰ τὰ δέχεται μὲ μία ἀνυπόμονη λύπη, δίνοντάς της νὰ ἐννοῇ ὅτι αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τὸν Θεό, ὄχι γιὰ νὰ τὴν δοκιμάσῃ, ἀλλὰ ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὅλα της τὰ ἔργα εἶναι χαμένα καὶ εἶναι καλύτερα νὰ ἐγκαταλείψη τὶς πνευματικές της ἀσκήσεις. Καὶ στὸ τέλος τὴν κάνει νὰ ἔλθη σὲ τόση μεγάλη σύγχισι καὶ ἀπελπισία, ὥστε νὰ νομίζῃ πὼς ὅ,τι κι ἂν κάνῃ, εἶναι ἐντελῶς ἀνώφελο γενικὰ καὶ χωρὶς καρπό. Ἔτσι αὐξάνει μέσα της ὁ φόβος καὶ ἡ λύπη, καὶ νομίζει ὅτι ὁ Θεὸς τὴν ἐγκατέλειψε. Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλήθεια. Διότι ἂν δοκιμάζῃ ἡ ψυχὴ ξηρασία καὶ ἔλλειψι τῆς πνευματικῆς γλυκύτητας, μπορεῖ ὅμως πάντοτε νὰ κάμνῃ ἀναρίθμητα καλὰ ἔργα, ἀκολουθώντας μόνον τὴν ἁπλὴ πίστι καὶ ἔχοντας ὑπομονὴ καὶ καρτερία στὸ νὰ κάνῃ τὸ καλό, ὅπως μπορεῖ. Ἔτσι καὶ γιὰ νὰ τὸ καταλάβης καὶ σὺ καλύτερα αὐτὸ καὶ γιὰ νὰ μή σου γίνῃ αἰτία βλάβης τὸ καλὸ ἐκεῖνο καὶ ἡ ὠφέλεια ποὺ πρόκειται νὰ σοῦ δώσῃ ὁ Θεὸς μὲ τὴν στέρησι τῆς παρόμοιας εὐλαβείας καὶ γλυκύτητας, θὰ τοποθετήσω στὸ ἑπόμενο κεφάλαιο τὰ καλὰ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ταπεινὴ ὑπομονὴ (καρτερία), ποὺ θὰ δείξη κανεὶς κατὰ τὴν διάρκεια αὐτῆς τῆς ξηρασίας τῆς εὐλαβείας, γιὰ νὰ τὰ μάθης καὶ σὺ καὶ γιὰ νὰ μὴ χάσῃς τὴν εἰρήνη γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἂν σοῦ συμβῇ νὰ βρεθῇς σὲ μία παρόμοια ξηρασία νοὸς καὶ λύπη τῆς καρδιᾶς, τόσο γιὰ τὴν στέρησι τῆς εὐλαβείας καὶ τῆς πνευματικῆς γλυκύτητας ποὺ εἶχες, ὅσο καὶ γιὰ τὴν πικρία ποὺ γεύεσαι ἀπὸ κάθε ἐσωτερικὸ πειρασμὸ καὶ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ΄

Ἡ ψυχὴ δὲν πρέπει νὰ συγχίζεται γιὰ τοὺς ἐσωτερικοὺς πειρασμοὺς καὶ λογισμούς

Ἂν καὶ εἴπαμε προηγουμένως, στὸ ζ΄ κεφάλαιο, γιὰ τὴν πικρότητα καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ξηρασία τῆς εὐλαβείας, ἀλλὰ καὶ τώρα θὰ ποῦμε ὅσα παραλείψαμε ἐκεῖ, δηλαδὴ ὅτι εἶναι πολλὰ τὰ καλὰ ποὺ προξενεῖ στὴν ψυχὴ ἡ πικρότητα καὶ αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ξηρασία, δηλαδὴ ἡ στέρησις τῆς πνευματικῆς χαρᾶς καὶ γλυκύτητος, ἂν τὰ δεχθοῦμε μὲ ταπείνωσι καὶ ὑπομονή, πράγματα ποὺ ἂν τὰ καταλάβαινε ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς ἀμφιβολία δὲν θὰ τὸν ἐνοχλοῦσε αὐτὸ τόσο πολὺ καὶ δὲν θὰ λυπόταν τόσο ὅταν τοῦ συνέβαιναν γιατὶ θὰ δεχόταν τὴν πικρότητα καὶ τὴν στέρησι αὐτή, ὄχι ὡς σημεῖο μίσους ποὺ τοῦ δείχνει ὁ Θεός, ἀλλὰ ὡς σημεῖο μεγάλης καὶ ἐξαιρετικῆς ἀγάπης, καὶ θὰ τὴν δεχόταν ὡς ἐξαίρετη χάρι ποὺ τοῦ κάνει ὁ Θεός. Διότι οἱ παρόμοιες καταστάσεις δὲ συμβαίνουν σὲ ὅλους, παρὰ σὲ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ δοθοῦν ὁλοκληρωτικὰ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μποροῦν νὰ τοὺς ζημιώσουν. Καὶ γενικὰ δὲ συμβαίνουν στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιστροφῆς τους, ἀλλὰ ἀφοῦ ὑπηρετήσουν τὸν Θεὸ γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα καὶ ἀφοῦ καθαρίσουν μέτρια τὴν καρδιά τους μὲ τὴν ἱερὴ προσευχὴ καὶ κατάνυξι καὶ αἰσθανθοῦν ἐν μέρει στὴν καρδιά τους κάποια γλυκύτητα πνευματική, θέρμη καὶ χαρά, καὶ ἀποφασίσουν νὰ ἀφιερωθοῦν ὁλοκληρωτικὰ στὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν ὑπηρετήσουν μὲ περισσότερη τελειότητα καὶ ὅταν ἤδη ἔχουν ἀρχίσει τὸ ἔργο. Γιατὶ ποτὲ δὲν βλέπουμε τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἐκείνους, ποὺ εἶναι δοσμένοι στὰ πράγματα τοῦ κόσμου, νὰ παραπονοῦνται γιὰ παρόμοιους πειρασμούς. Ἔτσι φαίνεται καθαρὰ ὅτι ἡ πικρότητα αὐτὴ εἶναι ἕνα τίμιο καὶ ἀκριβὸ φαγητό, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς προσκαλεῖ ἐκείνους ποὺ ἀγαπᾷ νὰ τοὺς φιλοξενήσῃ. Καὶ ἂν στὴ γεῦσι μας δὲν εἶναι νόστιμο, παρὰ ταῦτα μᾶς ὠφελεῖ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουμε τότε ποὺ τὸ γευόμαστε. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ βρίσκεται σὲ τέτοια ξηρασία καὶ πικρὴ γεῦσι καὶ ἔχει τέτοιους πειρασμοὺς καὶ λογισμούς, ποὺ μόνο νὰ τοὺς σκεφθοῦμε μᾶς ταράσσουν, ἂς φαρμακώνουν τὴν καρδιὰ καὶ σχεδὸν παραλύουν ὅλον τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἀποκτᾷ φόβο, μῖσος καὶ ἀποστροφὴ τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ ἐκείνην τὴν ταπείνωσι ποὺ μᾶς ζητᾷ ὁ Θεὸς καὶ ἐπὶ πλέον ἀποκτᾷ θερμότερη ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, ἀκριβέστερη προσοχὴ στοὺς λογισμούς, δυνατώτερο στομάχι γιὰ νὰ μπορῇ νὰ χωνεύῃ τοὺς πειρασμοὺς χωρὶς βλάβη καὶ γυμνασμένα αἰσθητήρια, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ διακρίνῃ μὲ εὐκολία τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, ὅπως εἶπε ὁ Παῦλος (Ἑβρ. 5,14). Ἡ ψυχὴ ὅμως ποὺ τότε δὲν καταλαβαίνει τὰ μυστικὰ αὐτὰ αἴτια, σιχαίνεται καὶ ἀποφεύγει τὴν πικρότητα ποὺ λέχθηκε, σὰν νὰ μὴ θέλῃ ποτὲ νὰ μείνη χωρὶς πνευματικὴ γεῦσι καὶ ἡδονὴ καὶ χωρὶς αὐτὴν κάθε ἄλλη ἄσκησι τὴν θεωρεῖ χαμένο καιρὸ καὶ κόπο χωρὶς προκοπή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄

Οἱ πειρασμοὶ δόθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ ὠφέλειά μας

Καὶ γενικά, γιὰ νὰ καταλάβουμε ὅτι ὅλοι οἱ πειρασμοί μας δόθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ

τὸ συμφέρον μας (118), πρέπει νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς κλίσεως τῆς διεφθαρμένης του φύσεως, εἶναι ὑπερήφανος, φιλόδοξος, στὸ ἔπακρο δοκησίσοφος καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς ἰδικῆς του γνώμης, καὶ θέλει πάντοτε νὰ τὸν ὑπολογίζουν ὅλοι, περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι στὴν πραγματικότητα. Αὐτὴ ὅμως ἡ ὑπόληψις εἶναι τόσο ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν πνευματική του πρόοδο, ὥστε καὶ αὐτὴ μόνον ἡ ὀσμή της νὰ εἶναι ἀρκετὴ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἄνθρωπο ὥστε νὰ φθάσῃ στὴν ἀληθινὴ τελειότητα. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Θεός, ὡς φιλόστοργος Πατέρας, ποὺ ἔχει ἕνα ἀγαπητικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν καθένα καὶ μάλιστα γιὰ ἐκείνους ποὺ δόθηκαν στὴν ὑπηρεσία του, φροντίζει πάντοτε μὲ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ ἐπιτρέπει νὰ μᾶς συμβαίνουν, ὥστε νὰ μᾶς βάλῃ σὲ μία τέτοια θέσι, ποὺ νὰ μποροῦμε νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸν φοβερὸ αὐτὸν κίνδυνο τῆς παρόμοιας ὑπολήψεως, καὶ σχεδὸν μὲ τὴν βία νὰ ἐρχόμαστε στὴν ἀληθινὴ ταπεινὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὅπως ἔκανε μὲ τὸν ἀπόστολο Πέτρο, στὸν ὁποῖον ἐπέτρεψε νὰ τὸν ἀρνηθῇ τρεῖς φορές, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀδυναμία του καὶ νὰ μὴν ἔχῃ θάρρος καὶ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του: ὅπως ἔκανε καὶ μὲ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, τὸν ὁποῖο ἀφοῦ τὸν ἀνέβασε μέχρι τὸν τρίτο οὐρανὸ καὶ τοῦ ἀπεκάλυψε τὰ θεϊκὰ καὶ ἀπόκρυφα μυστήρια, τοῦ ἔδωσε ἕναν φυσικὸ πειρασμὸ γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν φυσικὴ χαυνότητα καὶ ἀσθένειά του, νὰ ταπεινώνεται καυχώμενος στὶς ἀσθένειές του καὶ ἔτσι τὸ μέγεθος τῶν ἀποκαλύψεων ποὺ δέχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ μὴ τὸν κάνῃ νὰ ὑπερηφανεύεται, ὅπως λέγει καὶ ὁ ἴδιος, «μοῦ δόθηκε σκόλοπας στὴ σάρκα, Ἄγγελος τοῦ Σατανᾶ, νὰ χτυπάῃ, γιὰ νὰ μὴν ὑπερηφανεύωμαι» (Β΄ Κορ. 12,7).

Ὁ Θεὸς λοιπὸν συμπαθώντας τὴν ταλαίπωρη καὶ παράνομη κλίσι μας, ἐπιτρέπει νὰ μᾶς ἐπισκέπτωνται οἱ πειρασμοὶ ποὺ μερικὲς φορὲς νὰ εἶναι τόσο φρικτοὶ καὶ φοβεροὶ μὲ διάφορους τρόπους, ὥστε νὰ ταπεινωνόμαστε καὶ νὰ γνωρίζουμε τὸν ἑαυτό μας, μολονότι μᾶς φαίνωνται ὅτι εἶναι χωρὶς ὄφελος. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ συγχρόνως δείχνει καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν σοφία του, ἐπειδὴ μὲ ἐκεῖνο ποὺ τὸ θεωροῦμε ἐμεῖς περισσότερο βλαπτικό, μὲ ἐκεῖνο μας ὠφελεῖ, ἐπειδὴ ταπεινωνόμαστε περισσότερο, πράγμα τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ πιὸ ἀπαραίτητο ἀπὸ ὅλα στὴν ψυχή μας. Ἔτσι, ἂν γενικὰ ὅλοι οἱ πειρασμοὶ προξενοῦν ταπείνωσι, πρέπει νὰ ταπεινώνεται καὶ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ποὺ αἰσθάνεται στὴν καρδιά του τοὺς πειρασμοὺς καὶ λογισμοὺς ποὺ προαναφέραμε καὶ τὴν τόση ἀνευλάβεια τῆς πνευματικῆς χαρᾶς καὶ γλυκύτητος καὶ νὰ σκέπτεται ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν γιὰ τὶς ἁμαρτίες του καὶ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ κάποιος ποὺ νὰ ἔχῃ τόσο ***ἡλαττωμένη*** τὴν ψυχὴ καὶ νὰ ὑπηρετῇ τὸν Θεὸ μὲ τόση χλιαρότητα, ὅπως εἶναι ἡ δική του ψυχή, καὶ ὅτι τέτοιοι λογισμοὶ δὲν συμβαίνουν σὲ ἄλλους, παρὰ σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἐγκαταλειμμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ἄξιος ἐγκαταλείψεως.

Νὰ τί κέρδος προέρχεται κατόπιν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ταπεινοὺς λογισμούς: Ἐκεῖνος ποὺ προηγουμένως δὲν νόμιζε ὅτι ἔχει κάποιο κακό, τώρα νομίζει ὅτι εἶναι ὁ πιὸ παράνομος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου καὶ ὅτι εἶναι ἀνάξιος ἀκόμη καὶ αὐτοῦ τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος. Βέβαια ποτὲ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ σκεφθῇ τόσο χαμηλὰ γιὰ

τὸν ἑαυτό του (***εὐτελῆ ἔννοιαν***), οὔτε νὰ ἔλθη σὲ τόση βαθειὰ ταπείνωσι, ἂν δὲν τὸν ἀνάγκαζαν ἡ μεγάλη θλῖψις καὶ οἱ ξεχωριστοὶ ἐκεῖνοι πειρασμοὶ καὶ πικρότητες τῆς καρδιᾶς, ποὺ εἶναι μία εὐεργεσία ποὺ δίνει ὁ Θεὸς στὴν ζωὴ αὐτὴ στὴν ψυχὴ ἐκείνη ποὺ ἀφιερώνεται σ᾽ αὐτὸν ταπεινωμένη, γιὰ νὰ τὴν ἰατρεύσῃ μὲ ἐκεῖνα τὰ φάρμακα, μὲ τὰ ὁποῖα αὐτὸς μόνος γνωρίζει καλὰ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ὑγεία καὶ τὴν καλή της κατάστασι.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς καρποὺς αὐτοὺς ποὺ προξενοῦν στὴν ψυχή μας οἱ παρόμοιοι πειρασμοὶ καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς εὐλαβείας, ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ ἄλλοι πολλοὶ καρποί. Γιατὶ ὅποιος εἶναι στενοχωρημένος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐσωτερικοὺς πειρασμούς, σχεδὸν ἀναγκάζεται νὰ πλησιάσῃ τὸν Θεό, καὶ προσπαθεῖ νὰ κάνῃ ὅ,τι εἶναι σωστὸ γιὰ τὴν θεραπεία τῆς θλίψεως καὶ τῆς καρδιακῆς πικρίας καὶ γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐλευθερωθῇ γρήγορα ἀπὸ τέτοιο νοητὸ μαρτύριο. Πηγαίνει ἐξετάζοντας τὴν καρδιά του, ἀποφεύγοντας κάθε ἁμαρτία καὶ κάθε ἄλλο παραμικρὸ ἐλάττωμα ποὺ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ ὁποιονδήποτε τρόπο. Καὶ ἔτσι ἐκείνη ἡ θλῖψις, τὴν ὁποία αὐτὸς νόμιζε τόσο ἀντίθετη καὶ ζημιογόνα, κατόπιν αὐτὴ ἡ θλῖψις, τοῦ γίνεται σὰν ἕνα κέντρο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινᾷ καὶ ἀναζητεῖ τὸν Θεὸ μὲ περισσότερη θερμότητα, καὶ ἀπομακρύνεται ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ νομίζει ὅτι δὲν εἶναι σύμφωνο μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω ἐν συντομίᾳ, ὅλες οἱ θλίψεις καὶ τὰ βάσανα ποὺ ὑποφέρει ἡ ψυχὴ σ᾽ αὐτοὺς τοὺς ἐσωτερικοὺς πειρασμοὺς καὶ ἐλλείψεις τῶν πνευματικῶν τρυφῶν καὶ εὐχαριστήσεων, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνα φιλικὸ καθαρτήριο μὲ τὸ ὁποῖο τὴν καθαρίζει ὁ Θεός, ἂν τὰ ὑπομένῃ μὲ ταπείνωσι καὶ ὑπομονή: καὶ αὐτὰ μποροῦν νὰ μᾶς κάνουν νὰ λάβουμε στὸν οὐρανὸ ἐκεῖνο τὸ στεφάνι ποὺ ἀποκτᾶται μόνον μὲ τὸ μέσο αὐτῶν. Καὶ ὅσο μεγαλύτερα εἶναι τὰ βάσανα, τόσο πιὸ ἔνδοξος εἶναι καὶ ὁ οὐρανός.

Ἀπὸ αὐτὰ εἶναι φανερὸ ὅτι ἐμεῖς δὲν πρέπει νὰ συγχιζώμαστε καὶ νὰ λυπούμαστε τόσο γιὰ τοὺς ἄλλους ἐξωτερικοὺς πειρασμοὺς ποὺ μᾶς ἔρχονται, ὅσο καὶ γιὰ τοὺς προλεχθέντας ἐσωτερικούς, ὅπως κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν λίγη πείρα στὰ παρόμοια καὶ ὅ,τι τοὺς συμβαίνει τὸ ἀποδίδουν ὅτι τοὺς ἔρχεται ἢ ἀπὸ τὸν διάβολο ἢ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τους καὶ ἀτέλειές τους, καὶ τὰ σημεῖα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τὰ νομίζουν ὡς σημεῖα μίσους, καὶ τὶς εὐεργεσίες καὶ τὶς δωρεές του τὶς θεωροῦν ὅτι εἶναι δοκιμασίες καὶ κτυπήματα, ποὺ βγαίνουν ἀπὸ μία ὀργισμένη καρδιὰ καὶ ὅ,τι κάνουν εἶναι χαμένο καὶ χωρὶς μισθὸ καὶ ὅτι ἡ ζημία αὐτὴ δὲν θεραπεύεται. Διότι ἂν πίστευαν ὅτι ἀπὸ τοὺς παρόμοιους πειρασμοὺς δὲν προκύπτει καμμία ζημία, ἀλλὰ μεγάλη ἀπόκτησις ἀρετῶν, ἂν ἡ ψυχή τους τοὺς μεταχειρισθῇ καὶ τοὺς δεχθῇ μὲ εὐχαρίστησι, καὶ ἂν πίστευαν ὅτι αὐτοὶ εἶναι μόνο μία ἐνθύμησι τῆς στοργικῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς, δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ ταράσσωνται καὶ νὰ χάνουν τὴν εἰρήνη τῆς καρδιᾶς τους, γιατὶ θλίβονται ἀπὸ πολλοὺς πειρασμοὺς καὶ λογισμοὺς παράξενους καὶ βλάσφημους καὶ βρίσκονται σὰν ξηροὶ καὶ χλιαροὶ καὶ χωρὶς εὐλάβεια στὴν προσευχὴ καὶ στὶς ἄλλες πνευματικὲς ἀσκήσεις ποὺ κάνουν.

Μάλιστα τότε μὲ μία νέα ἐπιμονὴ θὰ ἤθελαν νὰ ταπεινώσουν τὶς ψυχές τους ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀποφασίζουν σὲ κάθε περίπτωσι νὰ ἐκπληρώσουν τὸ θεῖο θέλημα μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο θέλει ὁ Θεὸς καὶ νὰ τὸν ὑπηρετήσουν στὸν κόσμο αὐτὸν καὶ νὰ φροντίζουν νὰ φαίνονται εἰρηνικοὶ καὶ ἥσυχοι, νομίζοντας ὅτι δέχονται κάθε πρᾶγμα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ οὐράνιου Πατέρα, στὸ χέρι τοῦ ὁποίου βρίσκεται αὐτὸ τὸ πικρὸ ποτῆρι ποὺ τοὺς δίνεται. Διότι εἴτε ἀπὸ τὸν διάβολο εἶναι ἡ ἐνόχλησις αὐτὴ καὶ ὁ πειρασμὸς ποὺ ὑποφέρουν, εἴτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἴτε γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους, εἴτε γιὰ κάθε ἄλλο λόγο, πάντοτε καὶ σὲ ὅλα ὁ Θεὸς εἶναι ποὺ τὰ παραχωρεῖ μὲ διάφορα μέσα, ὅπως κρίνει σωστό, γιὰ νὰ μὴν φθάσῃς σὲ ἄλλο κακό, παρὰ σὲ ἐκεῖνο μόνο τῆς ποινῆς καὶ τιμωρίας, τὸ ὁποῖο πάντοτε αὐτὸς ἐπιτρέπει νὰ ἔρχεται γιὰ ὠφέλειά σου. Καὶ ἂν τὸ κακὸ τοῦ πταίσματος, δηλαδὴ ἡ ἁμαρτία ποὺ γίνεται, γιὰ παράδειγμα, ἀπὸ τὸν πλησίον, εἶναι ἀντίθετη στὸ θέλημά του, αὐτὸς ὅμως καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν μεταχειρίζεται γιὰ τὴν δική σου ὠφέλεια καὶ σωτηρία, ἂν ἐσὺ τὴν ὑπομένῃς χωρὶς ταραχή. Ἔτσι ἀντὶ νὰ λυπῆσαι καὶ νὰ ἀνησυχῇς, πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστῇς μὲ ἐσωτερικὴ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασι, κάνοντας ὅ,τι μπορεῖς μὲ ἐπιμονὴ καὶ καρτερία, χωρὶς νὰ χάνῃς τὸν καιρὸ καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ νὰ χάνῃς καὶ πολλοὺς καὶ μεγάλους μισθούς, ποὺ θέλει ὁ Θεὸς νὰ ἀποκτᾷς μὲ τὴν ἀφορμὴ ποὺ ἐπιτρέπει νὰ ἔρχεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ΄

Ποιά ἰατρεία πρέπει νὰ μεταχειριζώμαστε γιὰ νὰ μὴν ἐνοχλούμαστε στὰ σφάλματα καὶ τὶς ἀδυναμίες μας

Ἂν κάποτε πέσῃς σὲ κάποιο σφάλμα συγγνωστὸ ἢ στὰ λόγια ἢ στὰ ἔργα, δηλαδὴ νὰ συγχισθῇς μὲ κάποιο γεγονὸς ποὺ θὰ σοῦ συμβῇ, ἢ κατακρίνῃς ἢ ἀκούσῃς νὰ κατακρίνουν ἄλλοι, ἢ φιλονικήσῃς μὲ κάποιον ἢ δείξῃς ἀνυπομονησία ἢ περιέργεια ἢ ὑποψία ἄλλων ἢ πέσῃς σὲ ἀμέλεια, δὲν πρέπει πλέον νὰ συγχίζεσαι οὔτε νὰ ἀπελπίζεσαι καὶ νὰ λυπᾶσαι συλλογιζόμενος ἐκεῖνο ποὺ ἔκανες, ἄλλοτε νομίζοντας ὅτι δὲν πρόκειται νὰ γλυτώσῃς ἀπὸ τέτοιες ἀδυναμίες, ἄλλοτε ὅτι οἱ ἀτέλειές σου εἶναι αἰτία αὐτῶν καὶ ἡ ἀδύνατη προαίρεσίς σου, καὶ ἄλλοτε βάζοντας στὸ νοῦ σου ὅτι δὲν βαδίζεις πραγματικὰ στὴν ὁδὸ τοῦ Πνεύματος καὶ στὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου, καὶ φορτώνεις μὲ χίλιους φόβους τὴν ψυχή σου σὲ κάθε τι ποὺ συμβαίνει ἀπὸ λύπη καὶ μικροψυχία σου.

Ἔτσι τί ἀκολουθεῖ; Τὸ νὰ ντρέπεσαι νὰ σταθῇς μπροστὰ στὸν Θεό, τὸ νὰ μὴν ἔχῃς θάρρος σ᾽ αὐτόν, σὰν νὰ μὴν τοῦ φύλαξες τὴν πίστι ποὺ ἔπρεπε καὶ τὸ νὰ πέφτῃς καὶ νὰ χάνῃς τὸν καιρὸ σκεπτόμενος τὰ πράγματα αὐτά, ψάχνοντας πόσο παρέμεινες στὸ κάθε πταῖσμα καὶ ἂν συγκατατέθηκες, ἂν θέλησες αὐτὰ ἢ ὄχι, ἂν ἀπέβαλες τὸν λογισμὸ ἐκεῖνον καὶ τὰ παρόμοια. Καὶ ὅσο περισσότερο λυπᾶσαι τόσο περισσότερο αὐξάνει ἡ ἀνορεξία καὶ ἐνόχλησις καὶ ἀνησυχία γιὰ νὰ ἐξομολογηθῇς. Ἀλλὰ καὶ ὅταν

πηγαίνῃς στὴν ἐξομολόγησι, ἐξομολογεῖσαι μὲ ἕναν φόβο ἐνοχλητικό, καὶ ἀφοῦ πάλι πολὺ ξοδέψῃς καιρὸ στὴν ἐξομολόγησι, πάλι δὲν μπορεῖς νὰ ἔχῃς ἀναπαυμένο τὸ πνεῦμα σου, γιατὶ νομίζεις ὅτι δὲν τὰ εἶπες ὅλα. Καὶ ἔτσι περνᾷς μιὰ ζωὴ πικρὴ καὶ ἀνήσυχη μὲ μικρὸ καρπὸ χάνοντας τὸν καιρό σου. Καὶ αὐτὸ ὅλο γίνεται γιὰ νὰ σκεπτώμαστε καλύτερα τὴν φυσική μας χαυνότητα καὶ γιὰ νὰ μὴν ξέρουμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἡ ψυχή μας πρέπει νὰ ἀσχολῆται (***πραγματεύομαι***) μὲ τὸν Θεό: δηλαδὴ καλύτερα νὰ μεταχειρίζεται ταπεινὴ μετάνοια καὶ ἐπιστροφὴ πρὸς τὸν Θεό, ὅταν πέσῃ σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ συγγνωστὰ καὶ μὴ θανάσιμα ἁμαρτήματα, παρὰ νὰ λυπᾶται γι᾽ αὐτὰ καὶ νὰ στενοχωρῆται τόσο πολὺ καὶ νὰ ταράσσεται.

Εἶπα συγγνωστὰ ἁμαρτήματα γιατὶ μόνο σ᾽αὐτὰ εἶναι συνηθισμένη νὰ πέφτῃ ἡ ψυχὴ ἐκείνη ποὺ ζεῖ σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἐδῶ ὑποθέσαμε, μιλώντας μόνο γιὰ ἐκείνους ποὺ ζοῦν Πνευματικὴ ζωὴ καὶ ζητοῦν νὰ προοδεύσουν πνευματικὰ καὶ βρίσκονται χωρὶς θανάσιμα ἁμαρτήματα. Γιατὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ζοῦν ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε καὶ μὲ θανάσια ἁμαρτήματα λυπώντας κάθε τόσο τὸν Θεό, χρειάζεται ἄλλου εἴδους συμβουλὴ καὶ παραγγελία καὶ δὲν εἶναι γι᾽ αὐτοὺς τὸ φάρμακο αὐτὸ ποὺ εἴπαμε· οἱ παρόμοιοι πρέπει νὰ ἐνοχλοῦνται καὶ νὰ κλαῖνε μὲ πόνο καὶ νὰ ἔχουν μεγάλο συλλογισμὸ ἐξετάζοντας πάντοτε τὴν συνείδησί τους καὶ νὰ ἐξομολογοῦνται γιὰ νὰ μὴ λείψουν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τους ἀπὸ τὴν ἀναγκαία ἰατρεία καὶ σωτηρία τους.

Λοιπὸν θέλοντας νὰ ποῦμε γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἡσυχία ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ ἐκεῖνος ποὺ δουλεύει καὶ ὑπηρετεῖ τὸν Θεό, λέμε ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπιστροφὴ καὶ μετάνοια γιὰ νὰ εἶναι ὅλη **ἀποθεμένη** στὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεό, πρέπει νὰ ἐννοῆται ὄχι μόνο γιὰ τὰ ἐλαφριὰ καὶ καθημερινὰ πταίσματα, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ μεγαλύτερα καὶ βαρύτερα καὶ συνηθισμένα, στὰ ὁποῖα καμμιὰ φορὰ πέφτει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνο ἀπὸ ἀδυναμία καὶ χαυνότητα, ἀλλὰ μερικὲς φορὲς καὶ ἀπὸ κακία καὶ προαίρεσι (119). Διότι ἡ συντριβὴ ποὺ κάνει τὴν διάνοια τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου νὰ ταράσσεται καὶ νὰ ἀπορῇ, δὲν θὰ ὁδηγήσῃ ποτὲ τὴν ψυχὴ σὲ τέλεια στασιμότητα, ἂν δὲν ἑνωθῇ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ἀγαπητὴ ἐλπίδα τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ κατὰ πρῶτον εἶναι ἀπαραίτητο καὶ ἀναγκαῖο γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν ὄχι μόνον νὰ βγοῦν ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες τους, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκτήσουν μεγάλο βαθμὸ ἀρετῶν καὶ μεγάλη ἀγάπη καὶ ἕνωσι μὲ τὸν Θεό· πρᾶγμα τὸ ὁποῖο μὴ θέλοντας νὰ ἐννοήσουν πολλοὶ πνευματικοὶ ἄνδρες, παραμένουν πάντοτε μὲ μία καρδιὰ καὶ μὲ ἕνα νοῦ σχεδὸν ἀπελπισμένοι, ποὺ τοὺς κρατεῖ καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ προχωρήσουν ἐμπρὸς ἢ νὰ γίνουν δεκτικοὶ τωνμεγαλυτέρων χαρισμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχει ἑτοιμάσει γι᾽ αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ μέρα μὲ τὴν μέρα ζοῦν πολλὲς φορὲς μία ζωὴ ἄθλια καὶ ἀνώφελη καὶ ἄξια γιὰ νὰ τοὺς κλαίῃ κανείς. Διότι δὲν θέλουν παρὰ νὰ ἀκολουθοῦν τὴν δική τους φαντασία, μὴ δεχόμενοι τὴν ἀληθινὴ καὶ σωτήρια διδασκαλία ποὺ τοὺς κατευθύνει διὰ μέσου τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ στὶς ὑψηλὲς καὶ σταθερὲς χριστιανικὲς ἀρετὲς καὶ στὴν εἰρήνη ἐκείνη ποὺ ἄφησε ὁ Χριστὸς στὴ γῆ λέγοντας: «Σὰς ἀφήνω εἰρήνη· τὴν δική μου εἰρήνη σᾶς ἀφήνω» (Ἰω.

14,27).

Ἀκόμη ὀφείλουν οἱ παρόμοιοι κάθε φορὰ ποὺ θὰ βρεθοῦν σὲ κάποια ἐνόχλησι γιὰ κάποια ἀμφιβολία, νὰ δέχωνται τὴ συμβουλὴ τοῦ Πνευματικοῦ τους πατρὸς ἢ ἀπὸ κάποιον ἄλλον ποὺ τὸν θεωροῦν ἱκανὸ νὰ τοὺς δίνη παρόμοιες συμβουλὲς καὶ νὰ ἀφιερώνωνται σὲ αὐτὸ καὶ νὰ ἀναπαύωνται πλήρως. Καὶ ἐν συντομίᾳ, γιὰ νὰ τελειώσουμε τὸν λόγο, ὅσο γιὰ τὴν ἐνόχλησι ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς ἐλλείψεις, ἀκολουθεῖ τὸ ἑπόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ΄

Ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ εἰρηνεύῃ καὶ νὰ προοδεύῃ χωρὶς νὰ χάνῃ καιρὸ

Κάνε ἐκεῖνα ποὺ σοῦ εἶπα στὸ κστ΄ κεφάλαιο τοῦ πρώτου μέρους, δηλαδὴ ὅλες τὶς φορὲς ποὺ θὰ δῇς τὸν ἑαυτό σου νὰ πέφτῃ σὲ κάποιο ἐλάττωμα ἀπὸ τὰ συγγνωστά, μικρότερο ἢ μεγαλύτερο καὶ χίλιες φορὲς τὴν ἡμέρα νὰ τὸ κάνῃς αὐτὸ καὶ πάντοτε μὲ τὴν θέλησί σου καὶ ἐν γνώσει σου, μὴ συγχισθῇς μὲ ἐνοχλητικὴ λύπη καὶ μὴ ταραχθῇς, οὔτε νὰ χάνῃς πολὺ καιρὸ ἐξετάζοντάς το, ἀλλὰ ἀμέσως γνωρίζοντας ἐκεῖνο ποὺ ἔκανες, ταπεινώσου, καὶ βλέποντας τὴν ἀδυναμία σου, νὰ στραφῆς μὲ ἀγάπη στὸν Θεό σου καὶ μὲ τὸ στόμα ἢ καὶ μὲ τὸν νοῦ, νὰ πῇς πρὸς αὐτόν: «Κύριέ μου, ἐγὼ ἔκανα σὰν αὐτὸς ποὺ εἶμαι. Καὶ ἀπὸ ἐμένα δὲν μποροῦσε κανεὶς νὰ περιμένῃ τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα καὶ ἄλλα ἀκόμη. Καὶ δὲν θὰ παρέμενα μόνο σ᾽ αὐτά, ἂν δὲν ἦταν ἡ ἀγαθότητά σου νὰ μὲ βοηθῇ καὶ νὰ μὴ μὲ ἐγκαταλείπῃ. Σ᾽ εὐχαριστῶ γι᾽ αὐτό, γιατὶ μὲ ἐλευθέρωσες, καὶ πονῶ γιὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔκανα, μὴ ἀνταποκρινόμενος στὴν χάρι σου. Συγχώρεσέ με καὶ δός μου τὴν χάρι ὥστε νὰ μὴ σὲ λυπήσω πλέον, καὶ νὰ μὴ μὲ χωρίσῃ κανένα πρᾶγμα ἀπὸ σένα, τὸν ὁποῖον πάντοτε θέλω νὰ ὑπηρετῶ καὶ νὰ ὑπακούω». Καὶ ἀφοῦ κάνῃς αὐτό, μὴ χάνῃς τὸν καιρὸ νὰ σκέπτεσαι ἢ νὰ νομίζῃς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν σὲ συγχώρεσε. Ἀλλὰ μὲ πίστι καὶ ἀνάπαυσι προχώρα μπροστά, ἀκολουθώντας πάντοτε τὰ συνηθισμένα σου γυμνάσματα, σὰν νὰ μὴν ἔπεσες σὲ κανένα σφάλμα.

Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάνῃς ὄχι μία φορά, ἀλλὰ ἂν εἶναι ἀνάγκη καὶ ἑκατὸ φορές, καὶ σὲ κάθε στιγμὴ καὶ μὲ τόσο θάρρος καὶ ἀνάπαυσι τὴν τελευταία φορά, ὅπως καὶ τὴν πρώτη. Γιατὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τιμᾷς πολὺ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖο πάντοτε ὀφείλεις νὰ ἐννοῇς ὅτι εἶναι ὅλος ἀγαθὸς καὶ ἀπείρως σπλαγχνικὸς καὶ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖς ἐσὺ νὰ σκεφθῇς. Καὶ ἔτσι δὲν θὰ ἐμποδισθῇ ποτὲ ἡ πρόοδός σου καὶ ἡ ὑπομονή σου καὶ ἡ πορεία σου πρὸς τὰ ἐμπρός. Γι᾽ αὐτὸ μὴ χάνῃς τὸν καιρό σου ἄδικα καὶ τὸν καρπό.

Μπορεῖς ἀκόμη νὰ μένῃς εἰρηνικός, ὅταν πέφτῃς σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω

ἐλαττώματα, ἐνεργώντας μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο: Μὲ τὸ νὰ παρακινῆσαι μὲ κάποια ἐσωτερική σου ἐνέργεια στὸ νὰ ἀναγνωρίζῃς τὴν ἀθλιότητά σου καὶ νὰ ταπεινώνεσαι μπροστὰ στὸν Θεό. Καὶ μὲ μία ἄλλη ἐνέργεια· μὲ τὸ νὰ ἀναγνωρίζῃς τὴν ἐλεημοσύνη τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔκανε σὲ σένα καὶ νὰ τὸν ἀγαπᾷς καὶ νὰ τὸν ἐξυψώνῃς περισσότερο, μὲ τὴν βοήθεια ποὺ θὰ σοῦ δώσῃ ὁ Θεός. Σὲ αὐτὸ ποὺ εἴπαμε πρέπει νὰ προσέχουν ἐκεῖνοι ποὺ ἐνοχλοῦνται καὶ ἀποροῦν καὶ διστάζουν, ὅταν τύχῃ νὰ σφάλλουν, νὰ ἰδοῦν πόσο μεγάλη εἶναι ἡ τύφλωσί τους, ἐπειδὴ προχωρώντας μὲ τόση ζημιά τους, χάνουν τὸν καιρό. Γι᾽ αὐτό, καὶ ἀναφέρουμε σ᾽ αὐτοὺς αὐτὴ τὴν εἴδησι, ποὺ εἶναι ἕνα κλειδί, μὲ τὸ ὁποῖο μπορεῖ ἡ ψυχὴ νὰ ἀνοίγῃ μεγάλους θησαυροὺς πνευματικοὺς καὶ σὲ λίγο καιρὸ νὰ πλουτήσῃ μὲ τὴν χάρι τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν Ὁποῖον πρέπει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις μαζὶ μὲ τὸν Ἄναρχο Πατέρα του καὶ τὸ Πανάγιο Αὐτοῦ Πνεῦμα τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς ἀτέλειωτους αἰῶνες. Ἀμήν.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἡ τελειότητα τῶν χριστιανῶν ἀπαιτεῖται σὰν ἐντολὴ καὶ παραδίδεται στὴν Καινὴ Διαθήκη γιατὶ λέγει ὁ Κύριος· «νὰ εἶσθε τέλειοι, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι καὶ ὁ Πατέρας σας» (Ματθ. 5,48). Καὶ ὁ Παῦλος λέει «τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε» (Α΄ Κορινθ. 14,20)· καὶ πάλι «νὰ εἶσθε τέλειοι καὶ νὰ ἐκπληρώνετε σὲ ὅλα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ» (Κολοσ. 8,12). Καὶ πάλι· «Στὴν τελειότητα ἂς ὁδηγούμαστε» (Ἑβρ. 6,1). Προανεκηρύχθηκε αὐτὴ σὰν ἐντολὴ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, γιατὶ λέει στοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς στὸ Δευτερονόμιο: «Νὰ εἶσαι τέλειος ἀπέναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου» (18,18). Καὶ ὁ Δαβὶδ διατάζει τὰ ἴδια στὸν υἱό του τὸν Σολομῶντα. «Καὶ τώρα παιδί μου Σολομῶντα, νὰ γνωρίσῃς τὸν Θεὸ τῶν πατέρων σου καὶ νὰ τὸν ὑπηρετήσῃς μὲ ὅλη σου τὴν καρδιὰ καὶ προθυμία ψυχῆς» (Α΄ Παραλ. 28,9). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ὅτι ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἀσκοῦν καὶ νὰ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τὴν τελειότητα, δηλαδὴ ζητάει ἀπὸ μᾶς ὁ Θεός, νὰ γίνουμε τέλειοι σὲ ὅλες τὶς ἀρετές.

2. Γιὰ αὐτὴ βλέπε πιὸ κάτω στὸ μς᾽ κεφάλαιο.

3. Σημείωσε, ὅτι, κατὰ τοὺς θεολόγους, βλάβη τοῦ Θεοῦ λέγεται, κάθε ἁμαρτία ἁπλά, γιατὶ βλάπτει, πληγώνει καὶ ἐναντιώνεται στὸ Θεόν. Καὶ κατὰ τὸ ὅτι αὐτὴ μὲν δὲν ὑπάρχει σὰν ζωντανὸς ὀργανισμός, βλάπτει καὶ ἐναντιώνεται στὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ καθότι εἶναι κακό, βλάπτει τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, καθότι εἶναι ἀσθένεια καὶ ἀδυναμία, βλάπτει τὴν δύναμί του, καθότι ἀγνωσία, βλάπτει τὴν σοφία του. Καὶ ἁπλά, καθότι αὐτὴ εἶναι καὶ λέγεται ἀτελειότητα καὶ παράλειψη, βλάπτει καὶ ἐναντιώνεται στὶς ἄπειρες τελειότητες τοῦ Θεοῦ καὶ καθότι παράβαση καὶ ἀνομία βλάπτει καὶ πληγώνει τοὺς νόμους καὶ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ καθώς, κάθε λόγος ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ὀνομάζεται βλασφημία, γιατὶ βλάπτει τὴν φήμη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ κάθε ἁμαρτία βλάβη λέγεται τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο γιατὶ ἀπὸ μόνη της ἐναντιώνεται σὰν μεγαλύτερο κακὸ στὸ μεγαλύτερο κακό, ἀλλὰ γιατὶ καὶ σὰν γίνεται στὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, κάνει νὰ βλασφημῆται ὁ Κτίστης αὐτῶν, πὼς εἶναι καὶ αὐτὸς τέτοιος κακός, καὶ στὴ συνέχεια ὅτι ἔκτισε καὶ τέτοια κακά· καθὼς καὶ ἡ ἀρετὴ τῶν κτισμάτων, κάνει νὰ δοξάζεται καὶ ὁ Κτίστης τους.

4. Βλέπε ἀγαπητέ, πόσο ἄριστη εἶναι ἡ τάξι καὶ ἡ μέθοδος, ποὺ μεταχειρίζεται αὐτὸ τὸ βιβλίο. Ἐπειδὴ κάθε τάξι καὶ τέχνη, ἀπὸ τὸ σκοπό της γνωρίζεται, σύμφωνα μὲ τὸ φιλοσοφικὸ ἀξίωμα καὶ τὸ τέλος ποὺ προκατασκευάζεται καὶ στοχεύεται σύμφωνα μὲ τὴν διάνοια, ἀρχὴ γίνεται καὶ λόγος τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως κάθε πράγματος· γι᾽ αὐτὸ καὶ τὸ βιβλίο αὐτό, πρὶν ἀπὸ κάθε τί ἄλλο, προσθέτει ἐδῶ στὴν ἀρχή, τὴν τελειότητα καὶ τὸ σκοπὸ ὅλου αὐτοῦ τοῦ ἀοράτου πολέμου, ὥστε γνωρίζοντας τὰ ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται νὰ πολεμήσουν, νὰ μὴν πλανηθοῦν μὲ τίποτα ἄλλο, ἀλλὰ νὰ κατευθύνωνται πρὸς αὐτό, σὰν σὲ σημεῖο καὶ πρὸς μία κατεύθυνσι νὰ ὁδηγοῦν ὅλες τὶς πράξεις τους.

5. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος διατάζει νὰ κάνουμε γενικὰ ὅλα μας τὰ ἔργα γιὰ μόνο τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ λέγοντας «Εἴτε τρῶτε, εἴτε πίνετε, εἴτε κάτι ἄλλο κάνετε, ὅλα νὰ τὰ κάνετε γιὰ τὴν δόξα» (Α΄ Κορ. 10,31).

6. Καὶ ἀληθινά, τὸ νὰ ὑποτασσώμαστε στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πάντα καὶ νὰ προτιμᾶμε αὐτὸ ἀπὸ τὸ δικό μας, καὶ μὲ τὴν φωνή του μᾶς τὸ ἐδίδαξε ὁ ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς σωτηρίας μας Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος μᾶς παράγγειλε νὰ προσευχώμαστε καὶ νὰ λέμε «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς... γεννηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς» (Ματθ. 6,10), καὶ μὲ τὸ παράδειγμά του, γιατὶ καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς του, ἀμέσως ποὺ μπῆκε στὸ κόσμο, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐζήτησε νὰ κάνῃ κατὰ τὸν Παῦλο ποὺ λέει: «Νά, ἔρχομαι νὰ κάνω τὸ θέλημά σου» (Ἑβρ. 16,9)· καὶ στὸ μέσον τοῦ Εὐαγγελίου του, αὐτὸ ἔλεγε «κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὄχι γιὰ νὰ κάνω τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου ποὺ μ᾽ ἔστειλε» (Ἰωάν. 6,38)· καὶ στὸ τέλος τῆς ζωῆς του, αὐτὸ τὸ ἴδιο ἐσφράγισε λέγοντας, στὴν προσευχή· «Πάτερ, ἂς μὴ γίνῃ τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου» (Λουκ. 22,42).

7. Τὰ ἴδια σχεδὸν λέει καὶ ὁ ἄββας Ἰσαὰκ (λόγ. κγ΄), ὅπου λέει: «Εἶναι καλύτερο νὰ λύσῃς τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὸν σύνδεσμο τῆς ἁμαρτίας, παρὰ νὰ ἐλευθερώσῃς δούλους ἀπὸ τὴν δουλεία»· καὶ ἄλλα πολλὰ σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ ἐξηγοῦνται ἐδῶ (ἀνάγνωσε καὶ τὸν νς᾽ λόγο τοῦ ἰδίου).

8. Ὁ προφήτης Ἱερεμίας καταραμένο ὀνομάζει καὶ ἀποστάτη τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνον ποὺ θαρρεύεται καὶ ἐλπίζει στὸν ἑαυτό του λέγοντας: «Τάδε λέγει Κύριος· Ἐπικατάρατος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ᾽ ἄνθρωπον καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ ἐπ᾽ αὐτόν, καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποστῇ ἡ καρδιὰ αὐτοῦ» (ιζ΄ 5). Αὐτὸ τὸ ρητὸ ἑρμηνεύοντας ὁ μέγας Βασίλειος λέγει ὅτι γιὰ αὐτόν, ποὺ ἔχει τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ πάνω σὲ ἄνθρωπο, φανέρωσε ὁ προφήτης τὸ νὰ μὴν ἐλπίζουμε σὲ ἄλλον μὲ τὸ νὰ νὰ στηρίζῃ τὴ σάρκα ὁ βραχίονας αὐτοῦ, ἐφανέρωσε τὸ νὰ ἐλπίζουμε στὸν ἑαυτό μας· καὶ τὰ δυὸ δὲ αὐτὰ τὰ ὠνόμασε ἀποστασία ἀπὸ τὸν Θεὸν (βλ. κατὰ πλάτος, μβ΄). Καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὸ ρητὸ αὐτὸ ἑρμηνευόντας, συμπεραίνει ὅτι εἶναι καταραμένος καὶ ἀποστάτης, ἐκεῖνος, ποὺ ἐλπίζει στὸν ἑαυτό του. Γιατὶ, λέει, ὅτι ὅποιος ἐλπίζει στὸν ἄνθρωπο εἶναι καταραμένος καὶ τοῦ Θεοῦ ἀποστάτης. Βλέπε καὶ ἐδῶ πόσο ἄριστη εἶναι ἡ τάξις, ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ βιβλίο αὐτό, γιατὶ ἀρχίζει τὸν πόλεμο ἀπὸ τὴν φιλαυτία, ἡ ὁποία εἶναι ἡ προκαταρκτικὴ αἰτία καὶ ἡ ρίζα καὶ ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ἄλλων παθῶν καὶ κακιῶν.

9. Τὸ νὰ νομίζουμε ὅτι εἴμαστε κάποιοι, αὐτὸ ὀνομάζεται ὑπερηφάνεια (οἴησις), ἡ ὁποία εἶναι ἕνα πάθος, ποὺ γεννιέται μὲν ἀπὸ τὴν φιλαυτία, γεννᾷ δὲ αὐτὰ πάλι καὶ γίνεται ρίζα καὶ ἀρχὴ καὶ αἰτία ὅλων τῶν ἄλλων παθῶν, τόσο δὲ λεπτὸ καὶ κρυφὸ πάθος εἶναι ἡ οἴησις αὐτή, σὲ τρόπο πού, γιὰ τὴν πολλὴ λεπτότητά του, οὔτε τὸ αἰσθάνονται καθόλου ἐκεῖνοι ποὺ τὸ ἔχουν, ὅσο ὅμως εἶναι λεπτὸ καὶ κρυφό, τόσο εἶναι καὶ μεγάλο κακό. Γιατὶ, τὴν πρώτη ἐκείνη πόρτα τοῦ νοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία πρόκειται νὰ μπῇ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ κατοικήσῃ στὸν ἄνθρωπον, αὐτὸ τὸ καταραμένο πάθος στέκεται καὶ τὴν κλείνει καὶ δὲν ἀφήνει τὴν χάρι νὰ μπῇ, ἡ ὁποία δίκαια ἀναχωρεῖ· γιατί πῶς μπορεῖ νὰ ἔρθει ἡ χάρις νὰ φωτίσῃ ἢ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο, ποὺ νομίζει πὼς εἶναι κάτι μεγάλο; πὼς εἶναι σοφός; καὶ πὼς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλη βοήθεια; ὁ Κύριος νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τέτοιο ἐωσφορικὸ πάθος καὶ ἀρρώστια, αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὸ πάθος αὐτὸ τῆς περηφανίας· τὴν βασανίζει ὁ Θεὸς μὲ τὸν προφήτη, λέγοντας· «Ἀλοίμονο σ᾽ ἐκείνους ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι σοφοί» (Ἡσ. 5,21)· καὶ ὁ Ἀπόστολος μᾶς παραγγέλνει αὐτό· «Μὴν ἔχετε τὴν ψευδαίσθησι ὅτι εἶσθε σοφοί» (Ρωμ. 12,16)· καὶ ὁ Σολομώντας «Μὴ νομίζῃς σοφὸ τὸν ἑαυτό σου» (Παρ. 3,7).

10. Γι᾽ αὐτὸ λέει ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ὅτι ὅποιος νομίζει τὸν ἑαυτό του ὅτι δὲν εἶναι τίποτα, ἐκεῖνος περισσότερο ἀπὸ ὅλους γνωρίζει τὸν ἑαυτόν του· «οὗτος μάλιστα ἐστὶν ὁ ἑαυτὸν εἰδώς, ὁ μηδὲν ἑαυτὸν εἶναι νομίζων». Ὁ δὲ θεῖος Μάξιμος «Ἀρετῆς ὅρος ἐστίν, ἡ τῆς ἀνθρωπινῆς ἀσθενείας κατ᾽ ἐπίγνωσιν πρὸς τὴν θείαν δύναμιν ἕνωσις» (κεφ. οθ᾽ τῆς Ι᾽ ἑκατοντάδ. Φιλοκαλ.). Ὁ δὲ Πέτρος ὁ Δαμασκηνός· «οὐδὲν κρειττον τοῦ γνῶναι τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν καὶ ἀγνωσίαν, οὐδὲ χεῖρον τοῦ ταύτην ἀγνοεῖν» (Φιλοκ. σελ. 611. Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν).

11. Ὄχι μόνον ὅταν πέσῃ κάποιος σὲ κανένα ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ ὅταν πέσῃ σὲ διάφορες δυστυχίες, περιστάσεις καὶ θλίψεις, καὶ μάλιστα σὲ ἀσθένειες σωματικὲς καὶ πολυχρονίους, πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν ταπεινὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς ἀδυναμίας του, καὶ νὰ ταπεινώνεται, γιατὶ γι᾽ αὐτὸ τὸ σκοπὸ παραχωροῦνται ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ μᾶς ἔρχονται ὅλοι ἁπλὰ οἱ πειρασμοὶ οἱ ἀπὸ τοῦ διαβόλου, οἱ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ ἀπὸ τῆς φύσεως. Ὁπότε καὶ ὁ Ἀπόστολος αὐτὸ τὸ σκοπὸ σκεπτόμενος, ἔλεγε ὅτι γι᾽ αὐτὸ καὶ μόνο αὐτὸ ἀκολούθησαν οἱ στὴν Ἀσία θανατηφόροι πειρασμοί. «Ἀλλ᾽ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ᾽ ἑαυτοῖς, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ Θεῷ, τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς» (Β΄ Κορ. α΄ 9). Καὶ γιὰ νὰ πῶ μὲ συντομία ὅποιος θέλει νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀσθένειά του στὴν πρᾶξι, ἂς παρατηρήσῃ, ὄχι πολὺ χρόνο, ἀλλὰ μιᾶς μόνο ἡμέρας τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα, ποὺ σκέφθηκε καὶ μίλησε καὶ ἔκανε καὶ βρίσκοντας ὅτι οἱ περισσότεροί του λογισμοὶ καὶ τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα εἶναι λανθασμένα, στραβά, ἀνόητα καὶ κακά, ἀπὸ τὴν δοκιμὴ αὐτὴ θὰ καταλάβῃ πόσο εἶναι ἀσθενὴς ὁ ἑαυτός του καὶ ἀπὸ τὴν κατανόηση αὐτὴ καὶ τὴν ἀληθινὴ γνῶσι, ὁπωσδήποτε θὰ ταπεινωθῇ, καὶ στὸ ἑξῆς δὲν θὰ ἐλπίζῃ στὸν ἑαυτό του. Ὄχι λιγώτερο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἴπαμε πιὸ πάνω, θὰ μᾶς φέρῃ στὴν ἐπίγνωσι τῆς ἀσθένειάς μας, ἡ ὑλικὴ ἀρχὴ τοῦ εἶναι μας, δηλαδή, ὅταν σκεφτοῦμε πὼς τὸ εἶναι μας,...

12. Τὰ λόγια της Ἀποκαλύψεως εἶναι αὐτά: «Νά, στέκομαι μπροστὰ στὴν πόρτα καὶ κτυπῶ. Ἂν κάποιος ἀκούσῃ τὴν φωνή μου καὶ μοῦ ἀνοίξῃ τὴν πόρτα, θὰ μπῶ στὸ σπίτι του καὶ θὰ δειπνήσω μαζί του κι αὐτὸς μαζί μου» (3, 20).

13. Γιὰ αὐτὸ καὶ ὁ βασιλεὺς Αὔγαρος, ἀφοῦ ἀναστήλωσε τὴν ἀχειροποίητη εἰκόνα τοῦ Κυρίου μας, πάνω στὴν Πόρτα τῆς πόλης Ἔδεσσα, ἔγραψε καὶ αὐτὰ τὰ λόγια σὲ αὐτὴ «Χριστὲ ὁ Θεός, ὁ εἰς σὲ ἐλπίζων, οὐκ ἀποτυγχάνει ποτέ» (ἀπὸ τὸν Συναξαριστὴ τῆς

ις᾽ τοῦ Αὐγούστου).

14. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος, σύμφωνα μὲ αὐτὸ λέει, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἢ τὸ μῖσος, συνηθίζει νὰ κλέβεται ἡ ἀλήθεια· «δὲν ὑπάρχει τίποτε τόσο εὐχάριστο στοὺς ἀνθρώπους, ὅσο τὸ νὰ συζητοῦν τὰ ξένα, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπηρεάζωνται ἀπὸ μῖσος ἢ συμπάθεια γιὰ κάποιον, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων, ὡς συνήθως, ἐξαφανίζεται ἡ ἀλήθεια» (Λόγ. ἀπολογητικ.)

15. Γιὰ αὐτὸ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος προστάζει, νὰ εἶναι σὲ μᾶς, σὰν μιὰ πικρὴ γεῦσι ὅλα τὰ κοσμικὰ διηγήματα· «ἤτω σοι πικρὰ γεῦσις, ἡ τῶν κοσμικῶν διηγημάτων ἀκρόαση, κηρία δὲ μέλιτος, τὰ τῶν ὁσίων ἀνδρῶν διηγήματα» (Λόγ. ἀσκητικ. περὶ ἀποταγ.)" καὶ ὁ προφήτης Δαβίδ, λέει· «Διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ᾽ οὐχ ὡς ὁ νόμος σου Κύριε» (Ψαλμ. ριη΄ 85).

16. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος μᾶς παραγγέλλει νὰ δοκιμάζουμε ποιό εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο τὸ ἀγαθό, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐάρεστο καὶ σὲ ὅλες τὶς περιστάσεις τέλειο. «Νὰ μεταμορφώνεσθε συνέχεια πρὸς τὸ καλό... γιὰ νὰ διακρίνετε ποιό εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ καλὸ καὶ ἀρεστὸ στὸν Θεὸ καὶ τέλειο» (Ρωμ. 12,2). Ἐπειδὴ ἐὰν μία μόνο περίστασι λείπει ἢ ἂν μὲ ὅλη τὴν προαίρεσι καὶ δύναμί μας δὲν κάνουμε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, εἶναι φανερὸ ὅτι ἀτελὲς καὶ ἐλιπὲς αὐτὸ καὶ γίνεται καὶ ὀνομάζεται.

17. Τὸ νὰ αἰσθανώμαστε ἐνεργὴ τὴν ἀπὸ τὸ Θεὸ παρακίνησι, αὐτὸ γίνεται ἢ μὲ θεϊκὸ φωτισμὸ καὶ νοερὴ φώτισι, μὲ τὰ ὁποῖα ἀποκαλύπτεται στοὺς καθαροὺς τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα θεωρητικά, ἢ μὲ ἐσωτερικὴ ἔμπνευσι τοῦ Θεοῦ μὲ λόγο· ἢ μὲ ἄλλες ἐνέργειες τῆς θείας χάριτος ποὺ ἐνεργοῦνται στὴν καθαρὴ καρδιά, τὰ ὁποῖα εἶναι μία ζεστασιὰ ποὺ δίνει ζωή, μία χαρὰ ἄρρητη, σκιρτήματα πνευματικά, κατάνυξι, καρδιακὰ δάκρυα, θεία ἀγάπη καὶ τὰ ἄλλα θεοφιλῆ καὶ μακάρια πάθη, τὰ ὁποῖα πετυχαίνονται ὄχι μὲ τὴν θέλησι τὴ δική μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεό, ἑτεροκίνητα καὶ παθητικά· μέσα ἀπὸ τὴν αἴσθησι λοιπὸν αὐτῶν ὅλων πληροφορούμαστε, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ζητᾶμε νὰ κάνουμε εἶναι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Προτύτερα ὅμως ἀπὸ αὐτά, ἔχουμε χρέος γιὰ τὸ θέμα μας νὰ κάνουμε πρὸς τὸν Θεὸ θερμότατη καὶ καθαρὴ προσευχὴ καὶ μία φορὰ καὶ δυὸ καὶ πολλὲς φορές.

18. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης ἔγραφε: «Πρόσεχε καὶ στὴν πρόθεσι· (δηλαδὴ τηνπροαίρεσί σου) μὲ ἀκρίβεια ἐρεύνα κάθε ὥρα ποὺ κίνει· ἐάν κάθεσαι ἡσυχάζοντας κατὰ Θεόν, γι᾽ αὐτὸ τὸ καλὸ ἢ γιὰ τὴν ψυχικὴ ὠφέλεια, εἴτε ψάλλεις εἴτε μαλετᾶς, εἴτε προσεύχεσαι, εἴτε ἐργαζόμενος κάποια ἀρετὴ γιὰ νὰ μὴ συλληφθῇς χωρὶς νὰ ξέρῃς τί κάνεις» (Κεφ. ιβ΄. Φιλοκαλ.).

19. Οἱ τρεῖς αὐτὲς θελήσεις, ὀνομάζονται καὶ νόμοι ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο (Ρωμ. κεφ. 7). Ἡ λογικὴ θέλησις, νόμος τοῦ νοῦ, ὁ παράλογος νόμος ποὺ βρίσκεται στὰ μέλη καὶ ἀντιστρατεύεται τὸ νόμο τοῦ νοῦ, ἡ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ, νόμος πνευματικὸς καὶ νόμος τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸν ὁποῖο συνδέεται ὁ νόμος τοῦ νοῦ, προσθέτει δὲ καὶ τέταρτο νόμο, τὸν τῆς ἁμαρτίας· ὁ ὁποῖος εἶναι, κατὰ τὴν ἑρηνεία τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ, ἡ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ ἐξαπολυμένη ἐπίθεσις τῶν κακῶν λογισμῶν, στὴν ὁποία αἰχμαλωτίζει τὸν νοῦ ὁ νόμος ποὺ βρίσκεται στὰ μέλη· τὴν δὲ λογικὴ ἐπιθυμία, καὶ νόμο τοῦ νοός, ὁ Θεῖος Δαμασκηνός, ὀνομάζει συνείδησι. (Βιβλ. Θεολόγ. κεφ. 99).

20. Ἐπειδή, κατὰ τὸν Σολομῶντα «Ὅταν ἔλθῃ ἀσεβὴς εἰς βάθος κακῶν, καταφρονεῖ».(Παρ. ιη΄ 3).

21. Γιατὶ τόσο μεγάλο καὶ λεπτὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ τελειότητα καὶ ἡ ἕνωσις μὲ τὸν Θεόν, ὥστε ἕνα τόσο μικρὸ ἐμπόδιο, ὅσο εἶναι μία μοναχὴ τρίχα, μπορεῖ νὰ τὴν στερήσῃ ἀπὸ μᾶς καὶ νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ νὰ ἑνωθοῦμε μὲ τὸν Θεό, καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ νέος θεολόγος (Λόγ. νζ΄). «Ἤγουν, ἂν ἔχωμεν ἀπὸ ἀμέλειάν μας κανένα μικρὸ λογισμόν, ἢ δισταγμὸν ἀπιστίας, ἢ διψυχίας, ἢ δειλίας, ἢ ἄλλο κανένα πάθος καὶ προσπάθειαν, δὲν θέλομεν ἀξιωθῇ νὰ ἔχωμεν ἐγκάτοικον τὸν Θεὸν εἰς τὴν ψυχήν μας».

22. Σημείωσε ἐδῶ, ἀδελφέ, καὶ γιὰ κάποιες φυσικὲς κλίσεις ἢ πάθη, τὰ ὁποῖα οὔτε θανάσιμα ἁμαρτήματα λέγονται, οὔτε συγγνωστά, μὲ τὸ νὰ μὴ γίνωνται ἀπὸ τὴν προαίρεσί μας, εἶναι ἐξαρτημένα ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασία τῶν σωμάτων αὐτὰ δὲ ὀνομάζονται ἀτελειότητες, ἐλαττώματα καὶ ψεγάδια φυσικά, καθὼς λόγου χάρι, εἶναι πολλοὶ ἀπὸ τὴ φύσι τους πικροὶ καὶ μελαγχολικοί· ἄλλοι αὐστηροὶ καὶ ὀξύθυμοι· ἄλλοι ἐλαφροὶ στὸ λογισμὸ καὶ ἀσύστατοι, ἄλλοι πεισματώδεις· ἄλλοι φιλόφιλοι καὶ ἄλλοι ἔχουν ἄλλα φυσικὰ ἐλαττώματα. Ὁπότε καὶ κατὰ αὐτῶν τῶν ἐλαττωμάτων πρέπει νὰ πολεμᾶμε, διορθώνοντας τὶς ὑπερβολὲς καὶ τὶς ἐλλείψεις τους μὲ τὴν διάκρισι τοῦ σωστοῦ λόγου καὶ μετατρέποντας αὐτὰ σὲ ἀρετές. Γιατὶ κανένα φυσικό, ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἄγριο, δὲν ἀντιστέκεται τόσο στὴν προαίρεσι, ποὺ μὲ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸν κόπο καὶ τὴν ἐπιμέλεια τὴ δική μας, νὰ μὴν μπορῇ νὰ νικηθῇ. Λέγω δὲ νὰ πολεμοῦμε καὶ αὐτά, γιατὶ ἂν καὶ φυσικὰ καὶ ὄχι καὶ προαιρετικά, μᾶς ἐμποδίζουν ὅμως ἀπὸ τὴν τελειότητα.

23. Ὅσοι μὲν ἀφοῦ πρόκοψαν στὴν πρακτικὴ ἔγιναν δυνατοὶ στὸ λογισμό, μὲ τὸ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ κάθε ψεύτικη καὶ

παράλογη δόξα, ἀπόκτησαν δὲ σωστὸ λόγο μέσα ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν ἀληθινῶν καὶ πνευματικῶν λόγων, αὐτῶν ποὺ βρίσκονται μέσα στὴν θεία Γραφή, ὅσο καὶ στὴν κτίσι, αὐτοὶ μποροῦν νὰ ἀντιστέκωνται καὶ νὰ πολεμοῦν τὰ πάθη καὶ τοὺς λογισμοὺς μὲ ἀντίδρασι ὀξύθυμη, δηλαδή, πότε μὲ ρητά της ἁγίας Γραφῆς, τὰ ἀντίθετα στὰ πάθη ποὺ τοὺς πολεμοῦν καὶ στοὺς λογισμούς, καθὼς μὲ αὐτὴν τὴν ἀντιλογία ὁ Κύριος πολέμησε καὶ νίκησε τὶς τρεῖς προσβολὲς ποὺ τοῦ ἔφερε ὁ πειρασμός, τῆς φιληδονίας, φιλοδοξίας καὶ φιλαργυρίας. Καὶ ἄλλοτε μὲ τὸν ὀρθὸ καὶ φυσικὸ λόγο, τὸν ἀποδεικνύοντα τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτη τῶν σπαρμένων λογισμῶν καὶ τῶν πολεμούντων παθῶν, γι᾽ αὐτὸ καὶ αὐτοὶ λέγονται ἀληθινὰ ὅτι πολεμοῦν κατ᾽ εὐθεῖαν τους ἐχθροὺς καὶ τοὺς νικοῦν καὶ στεφανώνονται. Ὅσοι ὅμως εἶναι ἀδύνατοι στὸ λογισμό, εἶναι καλύτερα νὰ πολεμοῦν τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ πάθη πλάγια· δηλαδή, ἀμέσως μόλις τοὺς πολεμήσουν οἱ λογισμοὶ ἢ τὰ πάθη, νὰ τρέχουν στὸν Θεὸν μὲ τὴν προσευχή, ἕως ποὺ νὰ καταπαύσουν μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὶς κινήσεις τῶν παθῶν καὶ τὶς ὁμιλίες τῶν λογισμῶν, καθὼς διδάσκει ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ. (Ἂν καὶ αὐτὸ δὲν λέγεται κυρίως πόλεμος, ἀλλὰ φυγὴ πολέμου γιὰ τὴν ἀδυναμία ποὺ ὑπάρχει). Ὅμως, καὶ οἱ ἀσθενεῖς αὐτοί, κάποτε, ἢ ὅταν μὲ ὑπερβολὴ τοὺς ἐνοχλοῦν τὰ πάθη καὶ οἱ λογισμοί, ἢ ὅταν γνωρίζουν τὸν ἑαυτόν τους πὼς ἔχει δύναμι κατὰ καιρό, πρέπει νὰ πολεμοῦν καὶ κατ᾽ εὐθεῖαν τους λογισμοὺς καὶ τὰ πάθη, γιὰ νὰ φανῇ καὶ ἡ δική τους ἀνδρεία καὶ τὸ ἐλεύθερό της προαιρέσεως αὐτῶν καὶ μισόκακο, καθὼς καὶ αὐτὸ βλέπουμε στὸ ἴδιο τὸν Ἀββᾶ Ἰσαάκ. «Ἐὰν δὲ γένηται φησι καιρὸς ἀντιστῆναι καὶ παλαίσαι πρὸς αὐτὰ (τὰ πάθη δηλ.) καὶ τοῦτο ποιήσωμεν». Πλήν, ὅταν κατ᾽ εὐθείαν πολεμοῦμε τὰ πάθη καὶ τοὺς λογισμούς, ἀκαταμάχητη βοήθεια εἶναι τὸ νὰ κρατοῦμεν ὡς ὅπλο πολεμικό, ἢ μὲ τὴν καρδιὰν ἢ μὲ τὰ χείλη, τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἤτοι τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με», καθὼς καὶ μπροστὰ λέμε στὸ ιζ΄ κεφάλαιο. Γιατὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ τοὺς ἐχθροὺς πολεμοῦμε καὶ νικοῦμε καὶ σὲ αὐτὸ δὲν ὑπερηφανευόμαστε, μὲ τὸ νὰ καταγράφουμε τὴ νίκη αὐτὴ στὸ νικοποιὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Σημείωσε, ὅτι ὄχημα μέγιστο καὶ δυνατώτατο εἶναι στὸν πόλεμο τῶν λογισμῶν καὶ τῶν παθῶν ἡ καταφρόνησις. Δηλαδή, τὸ νὰ καταφρονῇ κάποιος σὰν γαυγίσματα σκύλων τὶς προσβολὲς τῶν λογισμῶν καὶ τὶς κινήσεις τῶν παθῶν καὶ μάλιστα τοὺς λογισμοὺς ἐκείνους καὶ τὰ πάθη, ποὺ ἔφθασε νὰ πολεμήσῃ προτύτερα καὶ νὰ διώξῃ, αὐτὰ δὲ πάλι μὲ ἀναίδεια τὸν ἐνοχλοῦν καὶ γενόμενος σοβαρὸς καὶ σιωπηλὸς στὸν ἑαυτό του, νὰ μὴ θέλῃ, οὔτε νὰ γυρίσῃ νὰ τὰ δῇ, οὔτε νὰ τὰ ἀκούσῃ ἐκπληρώνοντας τὸ ψαλμικὸ ἐκεῖνο ποὺ λέει «Ἐγὼ ὅμως ἔκανα σὰν κουφὸς ποὺ δὲν θέλει ν᾽ ἀκούῃ καὶ ἄλαλος ποὺ δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του» (Ψαλμ. 37,14). Ἀλλὰ νὰ τρέχῃ στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προκοπῆς του, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὰ μηδαμινὰ φόβητρα τῶν λογισμῶν καὶ ὅποιος τὸ ἀγαπᾷ, ἂς χρησιμοποιήσῃ αὐτὸ τὸ ὅπλο καὶ θὰ ὠφεληθῇ πολύ.

24. Συνήθεια θὰ πεῖ, μία μεγάλη εὐκολία, ποὺ λαμβάνει κάποιος στὴν ἀρετὴ ἢ στὴν κακία ἢ σὲ κάποιο ἄλλο κανένα ἔργο καὶ τέχνη, ἡ ὁποία μὲ εὐκολία ἀποκτᾶται καὶ γίνεται, ἀπὸ πολυχρόνιους καὶ συνεχεῖς πράξεις καὶ ἐνέργειες τῆς ἀρετῆς ἢ κακίας ἢ τοῦ ἔργου καὶ τῆς τέχνης· γι᾽αὐτὸ καὶ αὐτὴ ἡ συνήθεια, δεύτερη φύση ὀνομάζεται ἐπειδή, καθὼς ἡ φύση, οὕτως καὶ αὐτὴ μὲ εὐκολία προβάλλει τὶς ἐνέργειές της.

25. Ἄριστα τοῦτο ἐδῶ διδάσκεται δὲ σύμφωνα μὲ τὸν Ἀββᾶ Ἰσαὰκ ποὺ λέει, ὅτι εἶναι καλύτερο νὰ ἐξαπατοῦμε καὶ νὰ νικᾶμε τὰ πάθη μὲ τὴν ἐνθύμησι τῶν ἀντιθέτων σε αὐτὰ ἀρετῶν, παρὰ μὲ τὴν ἀντίστασι. «Κρεῖσσον ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἀρετῶν ὑποκλέπτειν τὰ πάθη, ἢ τῇ ἀντιστάσει». Ὁπότε, ἐπειδὴ καὶ τὰ τρία εἶναι τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, λογιστικό, ἐπιθυμητικὸ καὶ θυμικό, γνώριζε ὅτι, ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία γεννοῦνται καὶ οἱ τριῶν εἰδῶν λογισμοί. Καὶ ἀπὸ μὲν τὸ λογιστικὸ γεννοῦνται οἱ λογισμοὶ τῆς ἀπιστίας, τῆς ἀχαριστίας πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τοῦ γογγυσμοῦ, τῆς ἀδιακρισίας, τῆς ἀγνωσίας καὶ ἁπλά, ὅλοι οἱ καλούμενοι καθολικὰ βλάσφημοι λογισμοί, ἀπὸ δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸ γεννοῦνται οἱ λογισμοὶ τῆς φιληδονίας, φιλοδοξίας, φιλαργυρίας καὶ ἁπλά, ὅλοι οἱ καλούμενοι αἰσχροὶ λογισμοί· ἀπὸ δὲ τὸ θυμικὸ γεννοῦνται οἱ λογισμοὶ τῶν φόνων, τῆς ἐκδικήσεως, φθόνου, μίσους, ταραχῆς καὶ ἁπλά, ὅλοι οἱ καλούμενοι πονηροὶ λογισμοί. Λοιπὸν ἐσὺ πρέπει νὰ νικᾷς αὐτὰ μὲ τὶς ἀντίθετές τους ἀρετές· δηλαδή, τὴν ἀπιστία, μὲ τὴν ἀδίστακτη πίστι στὸ Θεό, τὴν ἀχαριστία καὶ τὸν γογγυσμὸ πρὸς τὸν Θεό, μὲ τὴν εὐχαριστία, τὴν ἀδιακρισία, μὲ τὴν διάκρισι τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ· τὴν ἀγνωσία, μὲ τὴν ἀληθινὴ γνῶσι αὐτῶν ποὺ ὑπάρχουν ἀληθινὰ καὶ τὶς βλασφημίες, μὲ τὶς δοξολογίες. Παρόμοια τὴν φιληδονία μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν νηστεία, τὴν φιλοδοξία μὲ τὴν ταπείνωσι καὶ τὴν φιλαργυρία μὲ τὴν λιτότητα. Παρομοίως, τὸν φθόνο καὶ μῖσος, μὲ τὴν ἀγάπη, τὴν ἐκδίκηση μὲ τὴν πραότητα καὶ ὑπομονή, τὴν ταραχὴ μὲ τὴν εἰρήνη τῆς καρδιᾶς. Καὶ γιὰ νὰ πῶ γενικὰ μὲ τὸν Ἅγιο Μάξιμο: Τὸ μὲν λογιστικὸ τῆς ψυχῆς σου, στόλιζέ το μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς προσευχῆς, καὶ θείας γνώσεως. Τὸ ἐπιθυμητικό, μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς ἐγκράτειας· καὶ τὸ θυμικό, μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς ἀγάπης· καὶ βέβαια τὸ φῶς τοῦ νοῦ σου δὲν θὰ σκοτισθῇ ποτέ, οἱ δὲ προηγούμενοι λογισμοί, μποροῦν εὔκολα νὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτούς.

26. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος (ὁμιλ. ιε΄, Κεφάλ. ε΄ τοῦ κατὰ Ματθαῖον) λέει, ὅτι ὁ Κύριος στὸ Κεφάλαιο αὐτὸ διδάσκει ἐννέα βαθμούς, στοὺς ὁποίους ἀνεβάζει ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς μὲ τὶς ἁγίες του ἐντολὲς α΄, ὅτι, οἱ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ ἀδικοῦν κάποιους· β΄, ὅτι ἂν ἀδικήσῃ κάποιος αὐτούς, αὐτοὶ πρέπει νὰ μὴ τὸν ἐκδικοῦνται μὲ τὴν ἴδια ἀδικία· γ΄, ὅτι νὰ μὴ κάνουν στοὺς ἄλλους, ἐκεῖνα τὰ κακὰ ποὺ τοὺς ἔκαναν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ νὰ τὰ ὑπομένουν καὶ νὰ ἡσυχάζουν δ΄, ὄχι μόνο νὰ ἡσυχάζουν, ἀλλὰ καὶ νὰ δώσουν θελληματικὰ τὸν ἑαυτό τους στὸ νὰ πάθουν τὰ κακά· ε΄, τὸ καὶ νὰ δώσουν τὸν ἑαυτό τους στὰ πάθη περισσότερο καὶ προθυμώτερα, παρὰ ὅπου θέλει ἐκεῖνος ποὺ τοὺς κακοποιεῖ· ς΄, τὸ νὰ μὴ μισήσουν ἐκεῖνο ποὺ τοὺς κακοποιεῖ· ζ΄, τὸ καὶ νὰ ἀγαπήσουν αὐτὸν ἀπὸ τὴν καρδιά τους· η΄. τὸ καὶ νὰ τὸν εὐεργετήσουν θ΄, τὸ νὰ παρακαλοῦν καὶ τὸν Θεὸ γι᾽ αὐτόν. Ὁ δὲ ἅγιος Συμεὼν ὁ νέος θεολόγος, στὸ λόγο σχετικὰ μὲ τὴν ἀπάθεια καὶ τῶν χαρισμάτων της, προσθέτει κοντὰ στοὺς ἐννέα βαθμοὺς καὶ ἄλλους τρεῖς μεγαλύτερους, δηλαδή, ἕνα μέν, τό, ὄχι μόνο νὰ προσευχώμεθα γιὰ αὐτοὺς ποὺ μᾶς κακοποιῆσαν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ τυπώνουμε νοερὰ στὴν φαντασία μας τὰ πρόσωπά τους καὶ νὰ τὰ φιλᾶμε μὲ ἀπάθεια, μὲ δάκρυα ἀγάπης, σὰν γνήσιους φίλους. Δεύτερο δέ, τὸ νὰ φυλᾶμε πρὸς αὐτοὺς καὶ στὸν ἴδιο χρόνο ποὺ μᾶς κακοποιοῦν, ἴδια καὶ χωρὶς ἀλλαγὲς τὴν διάθεσι τῆς καρδιᾶς μας. Καὶ τρίτον, τὰ νὰ ξεχνᾷ κανεὶς τελείως ὅλα ὅσα ἔπαθε καὶ νὰ μὴ τὰ ἐνθυμῆται, τόσο ὅταν εἶναι παρόντες αὐτοὶ ποὺ τὸν κακοποίησαν, ὅσο καὶ ὅταν λείπουν, ἀλλὰ νὰ φέρεται σὲ αὐτοὺς χωρὶς καμμία σκέψι, καθὼς φέρεται καὶ στοὺς φίλους του, συνομιλώντας καὶ συντρώγοντας μὲ αὐτούς.

27. Καθὼς ο Θεὸς δὲν ἐξωλόθρευσε ὅλα τὰ ἔθνη ἀπὸ τὴν γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ ἄφησε σὲ αὐτὴ τὶς πέντε περιφέρειες τῶν ἀλλοφύλων καὶ τοὺς Σιδωνίους καὶ Ἑβραίους, ἕνα μέν, γιὰ νὰ δοκιμάζῃ τοὺς Ἑβραίους, ἂν φυλάττουν τὶς ἐντολές του καὶ σταθερὴ τὴν πίστι τους σὲ αὐτή. Καὶ ἄλλο, γιὰ νὰ τοὺς μαθαίνῃ πάντοτε τὸν πόλεμο, ὅπως γράφτηκε. «Καὶ αὐτὰ τὰ Ἔθνη ἄφησε ὁ Κύριος, ὥστε πειράσαι ἐν αὐτοῖς τὸν Ἰσραήλ.... Γνῶναι εἰσακούσονται τὰς ἐντολὰς Κυρίου. Τοῦ διδάξαι αὐτοῖς πόλεμον» (Κρίτ. γ΄ 13, 14). Κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν ἐξολοθρεύει ὅλα τὰ πάθη ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ ἀφήνει καὶ μερικὰ νὰ μᾶς πολεμοῦν μέχρι τὸ θάνατό μας, ὄχι ἀπὸ ἀδυναμία, ἢ αἰτία δική του, ἀλλὰ ἀπὸ αἰτία δική μας, καθὼς ἑρμηνεύει ὁ Θεοδώρητος: Ὁ α΄, γιὰ νὰ μὴ πέσωμε σὲ ἀμέλεια, ἀλλὰ νὰ εἴμαστε ἄγρυπνοι, ἐπιμελεῖς καὶ προσεκτικοί· ὁ β΄, γιὰ νὰ μὴν λησμονήσουμε τὸν πόλεμο καὶ ξαφνικὰ μᾶς πλακώσουν καὶ μᾶς νικήσουν τὰ πάθη καὶ οἱ ἐχθροί· γ΄, γιὰ νὰ προστρέχωμεν πάντα στὸν Θεὸ καὶ νὰ ζητοῦμε θερμότερα τὴν βοήθειά του· ὁ δ΄, γιὰ νὰ μὴν ὑπερηφανευώμαστε, ἀλλὰ νὰ εἴμαστε ταπεινοὶ στὸ φρόνημα· ε΄, γιὰ νὰ μισήσουμε ἀπὸ τὴν καρδιά μας τὰ πάθη καὶ τοὺς ἐχθρούς, ποὺ τόσο ἀκούραστα ἂς πολεμοῦν ς΄, διὰ νὰ δοκιμασθοῦμε, ἂν μέχρι τέλους φυλάξουμε τὴν τιμὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν πίστι· ζ΄, γιὰ νὰ παρακινούμεθα στενώτερα στὸ νὰ φυλάττουμε ὅλες τὶς ἐντολὲς καὶ νὰ μὴ παραβαίνουμε οὔτε τὴν παραμικρή· η΄, γιὰ νὰ μάθουμε μὲ τὴν δοκιμὴ πόσο ἀξίζει ἡ ἀρετὴ καὶ ἀκολούθως νὰ μὴ τὴν ἀφίνουμε καὶ νὰ πέφτουμε στὴν ἁμαρτία, θ΄, γιὰ νὰ γίνεται καὶ ὁ παντοτεινὸς πόλεμος ὑπόθεσις μεγαλυτέρων στεφάνων σὲ μᾶς· ι΄, γιὰ νὰ δοξάσουμε τὸν Θεὸ καὶ νὰ ντροπιάσουμε περισσότερο τὸν διάβολον καὶ τὴν ἁμαρτία, μὲ τὴν μέχρι τέλους ὑπομονή μας καὶ ια΄, γιὰ νὰ εἴμαστε γυμνασμένοι ἀπὸ συνήθεια στὸν πόλεμο νὰ μὴν φοβηθοῦμε τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου, ὅταν θὰ μᾶς γίνῃ ὁ πλέον δυνατώτερος πόλεμος.

28. Ὁ μέγας Βασίλειος στὸν σχετικὰ μὲ τὴν Παρθενία λόγο του, ἀναφέρει πάνω σὲ αὐτὸ ἕνα ὡραῖο παράδειγμα καὶ λέει. «Καθὼς οἱ βασιλικοὶ στρατιῶτες σὲ καιρὸ πολέμου, δὲν βάλλουν τὰ ἅρματά τους μέσα σε κλεισμένα σπίτια, ἀλλὰ μέσα σὲ ἐκεῖνα ποὺ βρίσκουν ἀνοικτὰ καὶ ἀφοῦ τὰ βάλουν μίαν φορά, τὰ ἀφήνουν μέσα καὶ αὐτοὶ βγαίνουν ἔξω καὶ περπατοῦν, χωρὶς νὰ φοβοῦνται ὅτι κάποιος θὰ ρίξῃ ἔξω τὰ ἅρματά τους, κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ οἱ πονηροὶ δαίμονες, ὅταν βρίσκουν ἀνοικτὴ τὴν πόρτα τῆς καρδιᾶς μας, βάζουν μέσα σὲ αὐτὴ τὰ ἅρματά τους, τὰ ὁποῖα εἶναι οἱ κακοὶ λογισμοὶ καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ ἀφήνουν, ἐὰν ἐμεῖς δὲν ἀγωνισθοῦμε νὰ τὰ πετάξουμε ἔξω.

29. Στάδιο λέγεται ὁ τόπος ἐκεῖνος μέσα στὸν ὁποῖο γίνονται οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες καὶ ὁ πόλεμος.

30. Πολὺ σοφὰ καὶ ἀληθινὰ αὐτὸ ἐδῶ μαθαίνουμε, ὅτι, ἡ προμελέτη καὶ προετοιμασία εἶναι τὸ μεγαλύτερο ὅπλο καὶ τὸ πιὸ δραστικὸ προστατευτικὸ στὰ ξαφνικὰ κινήματα τῶν παθῶν, γιατὶ ὅπως ὁ σίφουνας καὶ αὐτὰ ποὺ καλοῦνται μπουρίνια, ὅταν πέσουν ξαφνικὰ στὴ θάλασσα, ἀναποδογυρίζουν τὰ πλοῖα, καὶ κάνουν αὐτοὺς τοὺς πολὺ ἔμπειρους ναῦτες, νὰ τὰ χάνουν γιὰ τὸ ἀνέλπιστο, κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ τὰ ξαφνικὰ αὐτὰ συναντήματα καὶ οἱ κινήσεις τῶν παθῶν, κάνουν νὰ χάνουν τὴ διάκρισι καὶ αὐτοὶ οἱ τέλειοι στὴν ἀρετή.

31. Δηλαδὴ δὲν βγῆκε πρὸς τὰ ἔξω τὸ πάθος καὶ ἡ ταραχὴ τοῦ θυμοῦ· ἀλλά, ὅπως τὸ κῦμα τῆς θαλάσσας τὸ ἄγριο, δὲν βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς θάλασσας, ἀλλὰ κατατσακιζόμενο μέσα στοὺς παραθαλάσσιους αἰγιαλοὺς γίνεται ἤρεμο, κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ ὁ θυμός· ἔτσι ἑρμηνεύει τὸ γνωμικὸ αὐτὸ ὁ Μέγας Βασίλειος (Λόγος κατὰ ὀργιζομένων).

32. Καὶ ὁ ἀγαπημένος Ἰωάννης λέγει· «Ὅποιος μισεῖ τὸν ἀδελφό του εἶναι ἀνθρωποκτόνος» (α΄ 3,15)· καὶ πάλιν «Ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφό του, παραμένει στὸν θάνατο» (αὐτόθ. 14).

33. Ὅταν ὁ μέγας ἐκεῖνος Νεῖλος εἶπε «Καὶ ἂν νομίζῃς ὅτι εἶσαι μὲ τὸν Θεό, νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τὸν δαίμονα τῆς πορνείας, γιατὶ εἶναι πολὺ ἀπατεώνας καὶ φθονερὸς καὶ θέλει νὰ εἶναι πιὸ γρήγορος ἀπὸ τὴν κίνησι καὶ τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ σου» (Κεφ.γ΄ σελ. 61, Φιλοκαλ.). Ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἡ σαρκικὴ ἐπιθυμία πάντοτε μᾶς πειράζει, εἶναι, γιατὶ καθὼς ἕνας φυσικὰ ἀγαπᾷ τὸν ἑαυτό του, ἔτσι φυσικὰ ἀγαπᾷ νὰ πολλαπλασιάσῃ μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν κακία τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ καὶ νὰ κάνῃ ὅμοιον μὲ αὐτὸν ἔτσι ὅπως ἡ κενοδοξία πάντα μᾶς ἐξαπατᾷ ἔτσι καὶ ἡ σαρκικὴ ἐπιθυμία καὶ δύσκολα ἀπὸ αὐτὴ φυλασόμαστε.

34. Πολλοὶ πολλὲς φορὲς πλανήθηκαν ἀπὸ τὰ παρόμοια ἐνάρετα καὶ εὐλαβῆ πρόσωπα, εἴτε γυναικῶν, εἴτε ἀνδρῶν χωρὶς γένεια καὶ συγκατοίκησαν μὲ αὐτά, ἢ καὶ ἀπρόσεκτα συναναστράφηκαν, ἔπεσαν σὲ πάθη ντροπῆς, πλανηθέντες ἀπὸ τὰ δεξιά, δηλαδή, ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν εὐλάβεια καὶ τὴν σεμνότητά τους· ἐμεῖς ὅμως προσθέτουμε ἐδῶ, ὅτι, ὄχι μόνο ἀπὸ αὐτὰ καταπιάνεται κάποιος σὲ σφοδρὴ ἐπιθυμία καὶ σαρκικὸ ἔρωτα μὲ αὐτὰ τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτά, μπορεῖ νὰ ὑποτεθῇ, εἶναι παιδιὰ πλουσίων γονέων, εὐγενῆ ἢ μὲ καλὴ ὁμιλία στὴ γλῶσσα ἢ καλόφωνα στὰ μουσικὰ ἢ ὡραῖα στὴν ὄψι ἢ ἐπιδέξια στὸ μυαλό, ἢ ἐπιδέξια στὰ χειρωνακτικὰ καὶ στὶς τέχνες ἢ ἔχουν ἄλλα τέτοια φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα χαρίσματα· γιατὶ ὅλα αὐτὰ αὐξάνουν τὴ σφοδρὴ ἐπιθυμία καὶ τὴν ἀγάπη, γι᾽ αὐτὸ πρέπει νὰ προσέχουμε καὶ νὰ προφυλασσώμαστε ἀπὸ τὰ παρόμοια.

35. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Σολομώντας, σοφὸ μὲν ὀνομάζει ἐκεῖνον ποὺ φοβᾶται καὶ ἀποφεύγει τὶς αἰτίες τῶν κακῶν, καὶ σώφρονα ἐκεῖνον, ποὺ ἐμπιστεύεται τὸν ἑαυτό του καὶ δὲν τὶς ἀποφεύγει· «σοφὸς φοβηθείς, ἐξέκλινεν ἀπὸ κακοῦ, ὁ δὲ ἄφρων, ἑαυτῷ πεποιθώς, μίγνυται ἀνόμῳ» (Παρ. ιθ΄ 16). Σοφὸς ἦταν ὁ πάγκαλος Ἰωσὴφ καὶ γι᾽ αὐτὸ ἀφοῦ ἄφησε τὸ ἱμάτιό του καὶ ἀπόφευγε τὴν αἰτία τῆς ἁμαρτίας, ἀπέφυγε καὶ τὴν ἁμαρτία· γιατὶ ἂν δὲν ἀπέφευγε, σίγουρα θὰ ἁμάρτανε μὲ τὴν κυρία του, ὅπως εἶναι ἡ ἄποψις πολλῶν διδασκάλων. Ἀσύνετος βρέθηκε ὁ μάρτυρας ἐκεῖνος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια ποὺ ἔπαθε γιὰ τὸν Χριστό, εὑρισκόμενος στὴ φυλακὴ καὶ ὑπηρετούμενος ἀπὸ μία μοναχή, ἐπειδὴ πίστεψε στὸν ἑαυτό του καὶ δὲν ἀπέφευγε τὸ πρόσωπο ποὺ τὸν σκανδάλιζε, κύλησε μὲ αὐτὸ στὴν πορνεία, ὅπως γράφει ὁ Ἀββᾶς Μακάριος. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος τὴν ἀποφυγὴ αὐτὴ ὑπονοοῦσε ὅταν ἔλεγε «νὰ ἀποφεύγετε τὴν πορνεία» (Α΄ Κορινθ. 6,18).

36. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος λέγει, ὅτι, ὅποιος ἔπεσε στὴν πορνεία ἢ ἄλλη σαρκικὴ ἁμαρτία, ἐκεῖνος ἀπὸ πρὶν εἶχε τὴν ὑπερηφάνεια καὶ γι᾽ αὐτὸ ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς νὰ πέσῃ γιὰ νὰ ταπεινωθῇ· «ὅπου πτῶμα κατέλαβεν, ἐκεῖ ὑπερηφάνεια προεσκήνωσεν». Καὶ πάλι, «παίδευσις ὑπερηφάνω, πτῶμα» (Λόγος, κβ΄).

37. Γιατὶ δυὸ εἶναι οἱ ἐλπίδες, σύμφωνα μὲ τὸν Ἅγιο Ἰσαάκ, μία ἀληθινὴ καὶ πολὺ σοφὴ καὶ μία ψεύτικη καὶ ἀνόητη. Καὶ ὅσοι ἀφιέρωσαν ὅλο τὸν ἑαυτόν τους στὸ Θεό, γιὰ κανένα πρᾶγμα δὲν φροντίζουν κοσμικό, μὲ τὸ νὰ εἶναι ὁλοκληρωτικὰ δοσμένοι στὴν ἐπιμέλεια καὶ ἐργασία τῶν ἀρετῶν· αὐτοὶ ἀληθινὰ ἐλπίζουν στὸ Θεὸ νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ κάθε κακὸ καὶ στὴν τωρινὴ καὶ στὴ μέλλουσα ζωή· ὅσοι ὅμως περνοῦν μὲ ἀμέλεια τὴν ζωήν τους καὶ τὶς ἀρετὲς δὲν ἐπιμελοῦνται, αὐτοὶ ἂν καὶ λένε ὅτι ἐλπίζουν στὸ Θεό, ψεύτικα ὅμως ἐλπίζουν καὶ ἀνόητη εἶναι ἡ ἐλπίδα τους. «Προηγούμενος, λέγει, ἐστὶν ὁ διὰ τὸν Θεὸν κόπος καὶ ὁ ἱδρὼς ὁ ἐν τῇ γεωργίᾳ αὐτοῦ, τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος»· σὰν νὰ λέγῃ, ὅτι, πρῶτα πρέπει νὰ κουρασθῇ κάποιος γιὰ σπείρῃ ἔργα καλὰ καὶ ἀρετὲς καὶ ἔπειτα νὰ ἐλπίζῃ ὅτι καὶ ἔχει νὰ θερίσῃ καὶ νὰ πάρη τὸ μισθὸ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς του.

38. Γιὰ αὐτὸ ὁ μέγας ἐκεῖνος Αὐγουστίνος ἔλεγε, ὅτι, «ὅσα κτίσματα εὑρίσκονται εἰς τὸν κόσμον, ὁμιλοῦσι μὲ τοὺς ἐναρέτους ἄνδρας μὲ μίαν γλῶσσαν βουβὴν ἀληθινὰ καὶ σιωπηλήν, ἀλλὰ κατὰ πολλὰ ἐνεργητικήν, ἡ ὁποία εὔκολα ἀκούεται καὶ καταλαμβάνεται ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τοὺς παρακινεῖ περισσότερον εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ πάντα ἐβρίσκουν ἀφορμὴν νὰ λαμβάνουν καλοὺς καὶ εὐλαβητικοὺς λογισμούς». Καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος λέγει· «Ὅλα δοξάζουν τὸν Θεὸ μὲ ἀλάλητες φωνές· γιὰ ὅλα εὐχαριστεῖται ὁ Θεὸς διὰ μέσου ἐμοῦ· καὶ ἔτσι ὁ ὕμνος ἐκείνων γίνεται δικός μας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐγὼ παίρνω τὸν ὕμνο». (Λόγος εἰς τὴν Καινὴν Κυριακήν). Ὁπότε καὶ οἱ τρεῖς παῖδες πῆραν ἀφορμὴ ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα νὰ δοξολογήσουν τὸν Κτίστη στὸν ὕμνο τους.

39. Σημείωσε ὅτι, κατὰ τὸν ἅγιο Μάξιμο, ἡ οὐσία τῶν ὑπαρκτῶν ἔχει εἰκόνα τοῦ Πατέρα, ἡ δύναμις τοῦ Υἱοῦ, ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὥστε κατὰ ὅποιον τρόπο παραθέτει αὐτὸν σὰν Θεὸ ποιητή, ὄχι μόνο πὼς εἶναι ἕνας, ἀλλὰ καὶ πὼς εἶναι Τρία.

40. Βλέπε τὸ λη΄ κεφ. τῶν φυσικῶν καὶ θεολογικῶν τοῦ μεγάλου τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγορίου στὴ Φιλοκαλίας, ποὺ λέγει ἐκεῖνος ὁ θειότατος νοῦς ὅτι τὸ ζωοποιὸ Πνεῦμα τοῦ σώματος, εἶναι ἕνας ἔρωτας νοερός, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ τὸ Λόγο, καὶ ὑπάρχει στὸ λόγο καὶ στὸ νοῦ καὶ σὲ αὐτὸ ὑπάρχει τὸν λόγο καὶ τὸ νοῦ· καὶ ὅτι, σύμφωνα μὲ αὐτὸ τὸ ζωοποιὸ Πνεῦμα, ἡ νοερὰ καὶ ἡ λογικὴ ψυχή, πιὸ πολὺ ἀπὸ τοὺς Ἀγγέλους εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν ἔχουν τέτοιο εἴδους ζωοποιὸ Πνεῦμα, διότι δὲν ἔχουν τὸ σῶμα τὸ ὁποῖο νὰ δίνῃ ζωή.

41. Γι᾽ αὐτό, ἀπὸ μὲν τὸ ἕνα μέρος ὁ Σολομώντας εἶπε· «ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὀμορφιὰ τῶν δημιουργημάτων, παίρνουμε τὴν ἀνάλογη ἰδέα γιὰ τὴν δημιουργία τους» (Σοφ. 13,5)· ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο ὁ μακάριος Παῦλος· «Μολονότι εἶναι ἀόρατες καὶ ἡ αἰώνια δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ θεϊκή του ἰδιότητα, μποροῦσαν νὰ τὶς ἰδοῦν μέσα στὴν δημιουργία, ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε ὁ κόσμος» (Ρωμ. 1,20). Προσθέτουμε καὶ αὐτὸ ἐδῶ ὅτι γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ δημιουργήθηκαν, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, ὅλα τὰ Δημιουργήματα, μὲ λόγο καὶ μὲ σοφία, ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο, οἱ ἄνθρωποι πλουτίσθηκαν μὲ δύναμι λογική, μελετώντας τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων, ὥστε ἀπὸ τὴ λογικὴ αὐτὴ δύναμι νὰ ἀνεβαίνουν στὴ γνῶσι καὶ μελέτη τοῦ προαιώνιου καὶ ἐνυπόστατου λόγου, ἀπὸ τὸν Ὁποῖο τὰ πάντα ἔγιναν. «Πάντα γάρ φησι, δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν» (Ἰωάν. 1,3). Ἐπειδὴ ἀπὸ τὶς αἰτίες γνωρίζουμε τὰ ἀποτελέσματα, καὶ ἀπὸ τὰ ἐπακόλουθα, τί προηγήθηκε· ὥστε φθάνει μόνο κάποιος νὰ γνωρίζει νὰ σκέφτεται σωστὰ καὶ ἀμέσως, μέσα στὴν Δημιουργία βρίσκει τὴν πίστι καὶ ἀπὸ τὰ Κτίσματα καὶ τοὺς μελετώμενους λόγους τῶν κτισμάτων, ἀντιλαμβάνεται καὶ πιστεύει χωρὶς ἀμφιβολία ὅτι ὑπάρχει Θεός.

42. Γιὰ δυὸ λόγους ὁ λόφος τοῦ Γολγοθᾶ ὠνομάσθηκε Κρανίου τόπος, πρῶτα καὶ τὸ πιὸ σημαντικό, γιατὶ κατὰ τὴν γνώμη Βασιλείου, Χρυσοστόμου καὶ Θεοφυλάκτου εἶναι ἡ παράδοσις αὐτὴ ὅτι, ἐκεῖ ἦταν θαμμένο τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ μοναχὸς Ἐπιφάνιος σὲ αὐτὸ τὸ σύγγραμμα σχετικὰ μὲ τὴν Συρία καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ λέει· «Ὑπὸ τὸν Γολγοθᾶν ναὸς (ἤτοι οἶκος) μικρὸς τοῦ Ἀδάμ ἐστι καὶ ἐν αὐτῷ ἦν ἡ κάρα αὐτοῦ ὑπὸ τὸ δεῖγμα τοῦ Γολγοθᾶ» ὁπότε ἀπὸ αὐτὸ ὀνομάστηκε Κρανίου τόπος· ἡ δεύτερη καὶ πιὸ πρόχειρη αἰτία εἶναι γιατὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Κορεσσίου καὶ ἄλλων ἱστορικῶν, δὲν ἔλειπαν ἀπὸ ἐκεῖ πάντα

κρανία σπαρμένα αὐτῶν τῶν κακούργων ποὺ ἀπεκεφάλιζαν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ ὀνομάστηκε Κρανίου τόπος.

43. Ὁ πύρινος οὐρανὸς ἔχοντας τὴν οὐσία του ἀπὸ φῶς καθαρώτατο, κατὰ τὸν ἅγιο Κάλλιστο, εἶναι, κατὰ τοὺς θεολόγους, ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ «ὁ οὐρανός μοι θρόνος»· καὶ πάλι, «ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ» αὐτὸς εἶναι καὶ ἡ κατοικία ὅλων τῶν ἁγίων, τόσον Ἀγγέλων, ὅσον καὶ τῶν ἀνθρώπων· αὐτὸς εἶναι καὶ ἡ πολυπόθητη βασιλεία τῶν οὐρανῶν, σχετικὰ γιὰ τὴν ὁποία ἔλεγε ὁ μακάριος Αὐγουστῖνος, «ἂν καὶ μίαν μόνην ἡμέραν ἔμελλον νὰ ἀπολαύσω τὴν οὐράνιον βασιλείαν, πάντα τὰ τοῦ κόσμου καὶ πᾶσαν σωματικὴν καταφρονήσω ἀπόλαυσιν». Καὶ ὁ Ἱερώνυμος ἐμφανίστηκε σὲ ὄνειρο στὸν ἱερὸ Αὐγουστῖνο πρῶτα τὸν ἐρώτησε σχετικὰ μὲ τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἔλεγε· «Ἀδελφέ, ἡ οὐράνια μακαριότητα καὶ μὲ τὸ στόμα δὲν περιγράφεται καὶ μὲ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ δὲν καταλαβαίνεται. Αὐτὴν καὶ οἱ Ἄγγελοι ἀπολαμβάνουν καὶ οἱ δίκαιοι συναπολαμβάνουν καὶ πίστευε ἔτσι».

44. Τρεῖς ἐξαίσιοι ὕμνοι καὶ δοξολογίες εἶναι, μὲ τὶς ὁποῖες δοξολογοῦν τὴν Ἁγία Τριάδα οἱ ἐννιὰ τάξεις τῶν Ἀγγέλων. Καὶ τῆς μὲν πρώτης Ἱεραρχίας τῶν Θρόνων, Χερουβὶμ καὶ Σεραφίμ, εἶναι ὁ ἴδιος ὕμνος, τό, Γὲλ γὲλ τὸ ὁποῖο βγαίνει ἀπὸ τοὺς κύκλους τῶν Χερουβὶμ κατὰ τὸν Ἰεζεκιὴλ (κεφ. 1,13), δηλώνει δὲ ἀνακυλισμό, σύμφωνα μὲ τὸν Ἅγιον Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη (Οὐράν. Ἱεραρχ. κεφ. ιε΄)· τῆς δὲ δεύτερης ἱεραρχίας, τῶν Κυριοτήτων, Δυνάμεων καὶ Ἐξουσιῶν, ὁ ἴδιος ὕμνος εἶναι τό, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος (Ἡσ. 6,3). Τῆς δὲ τρίτης τῶν Ἀρχῶν Ἀρχαγγέλων καὶ Ἀγγέλων ἴδιος ὕμνος εἶναι τό, Ἀλληλούϊα, κατὰ τὸν Νικήτα τὸν Στηθᾶτο (Φιλοκαλ. κεφ. η΄ τῆς τρίτης ἑκατοντ.).

45. Μιλώντας θυμήσου νὰ προσέχῃς στὴν προσταγὴ τοῦ ἁγίου Θαλασσίου ἡ ὁποία λέει· «Ἀπὸ τοὺς πέντε τρόπους τῆς συνομιλίας νὰ διαλέξῃς τοὺς τρεῖς. Τὸν τέταρτο μὴ τὸν συνηθίσῃς. Καὶ ἀπὸ τὸν πέμπτο νὰ ἀπέχῃς» (Φιλοκαλ.). Οἱ τρεῖς δὲ τρόποι, σύμφωνα μὲ τὸν Νικόλαο Κατασκεπηνὸ εἶναι τὸ ναί, τὸ ὄχι καὶ τὸ ξεκάθαρο. Ὁ τέταρτος εἶναι τὸ ἀμφίβολο. Ὁ δὲ πέμπτος, τὸ ἄγνωστο, δηλαδὴ νὰ μιλᾷς γιὰ πράγματα ποὺ γνωρίζεις πὼς εἶναι ἀληθινά, ἢ ψεύτικα ἢ συγκεκριμένα· καὶ γιὰ τὰ ἀμφίβολα καὶ ἄγνωστα στοὺς λόγους σου, νὰ μὴν μιλᾷς· ἢ ἐπειδὴ εἶναι πέντε τὰ εἴδη τοῦ λόγου, σύμφωνα μὲ τὸν Βλεμίδη στὴ λογική. Κλητικὸ μὲ τὸ ὁποῖο καλοῦμε κάποιον. Ἐρωτηματικό, μὲ τὸ ὁποῖον ἐρωτοῦμε. Εὐκτικό, μὲ τὸ ὁποῖο εὐχόμαστε. Ὁριστικό, μὲ τὸ ὁποῖο ὁριστικὰ καὶ καταφατικὰ μιλᾶμε καὶ Προστακτικό, μὲ τὸ ὁποῖο ἀρχοντικὰ καὶ αὐθεντικὰ προστάζουμε. Ἐσὺ χρησιμοποίησε στὴν ὁμιλία σου μόνο τὰ τρία, τὸ δὲ Ὁριστικὸ καὶ Προστακτικὸ μὴ τὸ χρησιμοποιῇς.

46. Γιὰ αὐτὸ καὶ ὁ Ἀββᾶς Ἰσαὰκ (Λόγοι γ΄) λέγει, ὅτι εἶναι συνεργὸς τῶν καλῶν ἡ σιωπὴ καὶ μεγαλύτερη ὅλων τῶν ἔργων τῆς μοναχικῆς πολιτείας (Λογ. λδ΄) καὶ μυστήριο τοῦ μέλλοντος αἰῶνος (Ἐπιστολ. γ΄). Ὁ δὲ μέγας Βαρσανούφιος λέει, ὅτι ἡ σιωπὴ ποὺ κρατεῖται μὲ τὴ θέλησί μας, εἶναι ἀνώτερη καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ θεολογία.

47. Ὁ δὲ Ἀββᾶς Ἰσαὰκ λέγει, ὅτι γιὰ τρία πράγματα σιωπᾷ κάποιος· ἢ γιὰ τὴν δόξα τῶν ἀνθρώπων ἢ γιὰ τὴν ζεστὴ ἐπιθυμία καὶ τὸ ζῆλο τῆς ἀρετῆς ἢ γιατὶ ἔχει κρυφὴ θεϊκὴ συνομιλία μέσα στὸν ἑαυτό του καὶ γι᾽ αὐτὸ τὸ λόγο πηγαίνει τὸ νοῦ του σὲ αὐτὴ (λόγ. κστ΄).

48. Εἶναι ὁλοφάνερο αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Γιατὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τοῦ Σὴθ καὶ τοῦ Ἐνώς, μὲ τὸ νὰ δοῦν τὶς κόρες τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ τῶν ἀπογόνων τοῦ Κάιν ὅτι ἦταν ὄμορφες, πῆραν αὐτὲς γυναῖκες καὶ διέφθειραν αὐτὲς καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀκολούθησε ὁ παγκόσμιος ἐκεῖνος κατακλυσμὸς (Γέν. κεφ. ς΄). Ὁ Συχὲμ ὁ γιὸς τοῦ Ἐμμὼρ στὰ Σίκιμα, γιὰ νὰ δῇ τὴν Δείνα τὴν κόρη τοῦ Ἰακώβ, τὴν ἀγάπησε καὶ ἔτσι τὴν διέφθειρε καὶ ἀπὸ τὴ διαφθορὰ αὐτή, ἔγινε ὁ καταστροφικὸς ἐκεῖνος ἀφανισμὸς τῶν Σικίμων ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἕως τὰ ζῷα. (Γέν. λδ΄). Ὁ Σαμψὼν γνώρισε γυναῖκες, τόσο στὰ Θαμναθᾶ, ὅσο καὶ στὴ Γάζα καὶ ἀγάπησε αὐτὲς καὶ κοιμήθηκε μαζί τους (Κρίτ. ιδ΄ καὶ ις΄.) Εἶδε ὁ βασιλιὰς Δαβὶδ τὴν Βηρσαβεὲ ὅταν λουζόταν καὶ τὴν ἀγάπησε καὶ ἔτσι ἐμοίχευσε μὲ αὐτὴ (Β΄ Βασιλ. ια΄). Εἶδαν οἱ δυὸ ἐκεῖνοι ἡλικιωμένοι καὶ κριτὲς τοῦ λαοῦ τὴν Σωσάννα καὶ τὴν ἐπιθύμησαν (Σωσαν. ἱστορ. 9). Καὶ ἄλλα τέτοια πολλά.

49. Στὰ ἐπιτίμια ποὺ δὲν ἔχουν γραφή.

50. Ὁ μοναχὸς Ἰώβιος, στὴν Μυριόβιβλο τοῦ Φωτίου, λέγει, ὅτι ὀνομάζεται μυρμηκολέων ὁ διάβολος, διότι, πρῶτα ρίχνει τὸν ἄνθρωπο στὰ μικρὰ ἁμαρτήματα· καὶ ἔπειτα τὸν ρίχνει στὰ μεγάλα· καὶ στὴν ἀρχὴ φαίνεται ἀσθενὴς καὶ μικρός, ὡσὰν μήρμυγκας, ἀλλ᾽ ὕστερα φαίνεται κατὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, σὰν ἀνδρειωμένο καὶ μεγάλο λεοντάρι

51. Ὁπότε καὶ ὁ Σιναΐτης θεοφόρος Γρηγόριος, ἔτσι λέγει περὶ τῶν Δαιμόνων. «Ὄντας κάποτε καὶ αὐτοὶ νοερὰ ὄντα, ἀφοῦ

ἐξέπεσαν τῆς ἀϋλίας καὶ τῆς λεπτότητος ἐκείνης, κάθε ἕνας ἀπόκτησε κάποιο ὑλικὸ πάχος, ἔχοντας σῶμα ἀνάλογο μὲ τὴν τάξι καὶ τὴν ἐνέργεια τὴν ὁποία ἔχει κάνει ἀπὸ τὴν ἕξι τῶν παθῶν» (Κεφ. ρκγ΄ Φιλοκαλ.). Καὶ συνεχίζοντας παρακάτω λέγει· «ἀπὸ τὴν ἕξι τῶν παθῶν, ἔγιναν κάπως ὑλικοί» (οἱ δαίμονες δηλαδή).

52. Βλέπε στὸ ξδ΄ κεφάλαιο Καλλίστου καὶ Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων. Φιλοκαλ.

53. Ὁπότε καὶ ὁ νέος Ἀδάμ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἂν καὶ εἶχε τὴν φυσικὴ τῶν ὄντων φιλοσοφία καὶ γνῶσι (σχετικὰ μὲ τὴν ὁποία βλέπε στὸ νβ΄ κεφ.), δὲν εἶχε ὅμως καὶ τὸν παθητικὸ αὐτὸν καὶ σύμφωνο νοῦ, δηλαδὴ τὴν φαντασία τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ τὸν ἐνεργείᾳ καὶ ἀπαθῆ, αὐτὸν ποὺ ἐπιβάλλεται ἀμέσως στοὺς ἀσώματους λόγους τῶν ὑπάρξεων, ὅπως εἶναι ἡ γνώμη τῶν θεολόγων. Ὁπότε ὁ θεολόγος ἐκεῖνος, Γεώργιος ὁ Κορέσσιος, σὲ μία ἀπὸ τὶς θεολογικὲς ἀπορίες καὶ λύσεις του σχετικὰ μὲ τὴν ἔνσαρκη οἰκονομία, εἶπε τὰ ἑξῆς· «Ἦταν ἄξιος μισθοῦ ὁ Κύριος... ἐξ αἰτίας τῆς αὐξανομένης ἐπιστήμης (δηλαδὴ τῆς δυσικῆς γνώσεως τῶν ὄντων) ποὺ ὑπάρχει ἀμέσως στὸ Χριστὸ καὶ δὲν ἐμποδίζοταν ἀπὸ τίποτε (ἢ ἀπὸ τὸν ὕπνο), δηλαδὴ ἀπὸ τὶς φαντασίες τοῦ ὕπνου ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη αἰτία, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν νοῦ τῶν ἀνθρώπων διότι ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ δὲν ἐξαρτόταν ἀπὸ τὶς φαντασίες, πρᾶγμα ποὺ γίνεται ἐμπόδιο στὴν μετάδοσι τῶν νοητῶν στοὺς ἄϋλους λόγους)». Σὲ ἀπόδειξι αὐτοῦ οὔτε λίγο συντείνει καὶ ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ Βουλγαρίας Θεοφύλακτος (ἑρμην. τοῦ δ΄ τοῦ κατὰ Λουκ.) ὅτι ὁ Κύριος δὲν φανταζόταν τὰ βασίλεια τοῦ κόσμου ποὺ τοῦ φανέρωνε ὁ ἐχθρός.

54. Βλ. στὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ ἴδιου κεφαλαίου.

55. Βλέπε πιὸ μπροστὰ σὲ αὐτὸ τὸ ἴδιο κεφάλαιο.

56. Γιατὶ ἂν καὶ τύχῃ καὶ συναρπασθῇ κανεὶς ἀπὸ τὰ μάτια του καὶ δῇ μὲ ἐμπάθεια κανένα ὄμορφο πρόσωπο, πολεμήσῃ ὅμως καὶ δὲν τυπώσῃ στὴν φαντασία του τὴν εἰκόνα τοῦ προσώπου ἐκείνου, βυθίζοντας τὸν νοῦ του μέσα στὴν καρδιά του, γλυτώνει ἀπὸ τὸν ἡδονικὸ συνδυασμὸ τῶν λογισμῶν, γλυτώνει ἀπό τὴν πάλη, γλυτώνει ἀπό τὴν συγκατάθεσι καὶ τελευταῖα γλυτώνει καὶ δὲν πέφτει στὴν διάπραξι τῆς ἁμαρτίας. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἶπε τὰ ἑξῆς: «Μὲ συνήρπασε ὁ ὄφις, ἀλλὰ δὲν μὲ συνέλαβε. Δὲν ἔστησα εἴδωλο τῆς ἁμαρτίας. Ἡ πεῖρα εἶναι εἴδωλο, ἀποφύγαμε τὴν διάπραξι. Αὐτὰ εἶναι τὰ στάδια τῆς πλάνης τοῦ ἐχθροῦ». Ἐὰν ὅμως ἀφήσῃ κάποιος νὰ τυπωθῇ στὴν φαντασία του ἡ εἰκόνα καὶ ἐνθύμησις τοῦ προσώπου ἐκείνου, εὔκολα μπορεῖ νὰ πέσῃ στοὺς μεγαλύτερους βαθμοὺς τῆς ἁμαρτίας ἕως καὶ στὴν διάπραξι αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας· ὥστε τὸ κάθετι στὴ φαντασία μένει.

57. Γι᾽ αὐτὸ λέει ὁ μέγας Βασίλειος, ὅταν ὁ νοῦς δὲν σκορπίζεται στὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, οὔτε ἁπλώνεται στὸ κόσμο ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις, γυρίζει στὸν ἑαυτό του καὶ μέσα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ἀνεβαίνει στὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ· «νοῦς μὴ σκεδαννύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων εἰς τὸν κόσμον διαχεόμενος, ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἑαυτόν, δι᾽ ἑαυτοῦ δέ, πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν ἀναβαίνει» (ἐπιστολ. α΄).

58. Γιατὶ τρεῖς εἶναι οἱ κινήσεις τῆς ψυχῆς, κατὰ τὸν Ἀρεοπαγίτη Διονύσιο· α΄) μὲν ἡ κυκλική, ἡ ὁποία γίνεται ὅταν ἡ ψυχὴ γυρίζῃ ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ ἀπὸ ἔξω πράγματα, πρῶτα μαζεύεται στὸν ἑαυτό της, ἔπειτα ἑνώνεται μὲ τὶς ἑνιαῖες καὶ ἀγγελικὲς δυνάμεις καὶ ἔτσι ἑνώνεται μὲ τὸν χωρὶς ἀρχή καὶ τέλος ἀγαθό, δηλαδὴ τὸν Θεό, β΄) ἡ ἑλικοειδής, ἡ ὁποία γίνεται, ὅταν ἡ ψυχὴ κινῆται καὶ παίρνῃ τὶς θεῖες γνώσεις, ὄχι τελείως νοερὰ καὶ ἑνιαῖα καὶ ἀμετάβατα, ἀλλὰ μεταβατικὰ καὶ μὲ σκέψι, ἀπὸ ἕνα νόημα σὲ ἄλλο φερομένη, μὲ ἐνέργειες, μὲ κάποιο τρόπο ἀνακατεμένη ἀπὸ τὴν κυκλικὴ κίνηση καὶ ἀπὸ τὴν εὐθεία, γ΄) εὐθεία κίνησις εἶναι, ὅταν ἡ ψυχὴ βγαίνῃ στὴ θεωρία τῶν γύρω ἀπὸ αὐτὴν αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ τὰ ἀπὸ ἔξω καὶ αἰσθητά, ὡσὰν ἀπὸ κάποιες εἰκόνες διάφορες καὶ πολλές, ἀναβαίνει στὶς ἁπλὲς καὶ ἑνιαῖες θεωρίες. (Περὶ θείων ὀνομάτων, κεφ. δ΄). Λέγεται κυκλικὴ ἡ ἀνωτέρα καὶ πρώτη κυρία κίνησις τῆς ψυχῆς, γιατί, καθώς, παραδείγματος χάρι, ὅταν οἱ δυὸ ἄκρες μιᾶς βέργας ἑνωθοῦν, γίνεται στεφάνι καὶ κύκλος, ἔτσι καὶ ὅταν ἡ νοερὰ καὶ γνωστικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία βρίσκεται ἐξαίρετα στὸν ἐγκέφαλο, ὡς σωματικὸ ὄργανο, ἑνωθῇ μὲ τὴν νοερὴ οὐσία τῆς ψυχῆς ποὺ βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς καρδιᾶς καὶ τὸ ἐκεῖ καθαρώτατο ζωτικὸ πνεῦμα, ὅπως σὲ ἕνα σωματικὸ ὄργανο, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τοὺς νηπτικοὺς Πατέρες (Φιλοκαλία)· ἀπὸ τὴν ἕνωσι καὶ ἐπιστροφὴ τῶν δυὸ αὐτῶν, κάποιος κύκλος γίνεται καὶ μὲ τὸν κύκλο αὐτὸν ἑνώνεται ὁ νοῦς μὲ τὴν θεία χάρι, ἡ ὁποία βρίσκεται στὸ μέσο της καρδιᾶς.

59. Γιὰ νὰ ἀναφέρω κάποιο καλύτερο παράδειγμα· ὅπως οἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ὅσο ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ κέντρο καὶ τὸ μέσον τοῦ γυαλιοῦ, ποὺ ἀνάβει τὴν ἴσκα, τόσο ἀσθενέστερες, ἀραιότερες καὶ σκοτεινότερες γίνονται, καὶ ὅσο συμμαζεύονται στὸ κέντρο, τόσο δυνατώτερες, πυκνότερες καὶ λαμπρότερες γίνονται, κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ ὁ νοῦς καὶ οἱ γνωστικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ὅσο μαζεύονται στὸ κέντρο τῆς καρδιᾶς, τόσο δυνατώτερες καὶ λαμπρότερες γίνονται.

60. Ἂν μὲ αὐτὰ τὰ θεῖα νοήματα καὶ τὶς μελέτες ζωγράφιζες, ἀδελφέ, τὸν χάρτη τῆς φαντασίας σου, ὄχι μόνο θὰ γλυτώσῃς ἀπὸ τὶς πονηρὲς ἐνθυμήσεις καὶ κακοὺς λογισμούς, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπαινεθῇς μὲ παρρησία σὲ ἐκείνη τὴν ἡμέρα τῆς Κρίσεως· γιατὶ λέγει ὁ μέγας Βασίλειος στὸν λόγο περὶ Παρθενίας, ὅτι κάθε ἄνθρωπος ποὺ βρίσκεται στὸ σῶμα του, παρομοιάζεται μὲ ἕνα ζωγράφο, ποὺ ζωγραφίζει κάποια εἰκόνα μέσα σὲ ἀπόκρυφο τόπο. Καθὼς λοιπὸν ὁ ζωγράφος ἐκεῖνος, ὅταν βγάλῃ ἔξω στὸ θέατρο τὴν εἰκόνα του, ἐπαινεῖται μὲν ἀπὸ τοὺς θεατές, ἂν ζωγράφησε ἀπάνω σὲ αὐτὴ χαρακτῆρες ἁγίων καὶ ἄλλα ὡραῖα καὶ ἀξιοθέατα πράγματα, κατηγορεῖται ὅμως, ἂν ζωγράφησε σὲ αὐτὴ συχαμερά, ἄσεμνα καὶ ἀξιομίσητα πράγματα, κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ κάθε ἄνθρωπος, ὅταν μετὰ τὸ θάνατον βρεθῇ στὴν Κρίσι τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐπαινεθῇ καὶ θὰ μακαρισθῇ ἀπὸ Θεὸ καὶ Ἀγγέλους καὶ Ἁγίους, ἂν στόλισε τὸν νοῦ του καὶ τὴν φαντασία του μὲ λαμπρά, θεῖα καὶ πνευματικὰ νοήματα. Καὶ πάλι, θὰ ντραπῇ καὶ θὰ κατακριθῇ, ἂν γέμισε τὴν φαντασία του μὲ πάθη, μὲ ἄσεμνα καὶ αἰσχρὰ εἴδωλα καὶ εἰκόνες. Καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Γρηγόριος θαυμάζει πῶς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν δημιουργεῖται στὴν ψυχὴ μὲ τὴν φαντασία ἢ νοητὸ φῶς, τὸ ὁποῖο παρέχει ζωὴ αἰώνια ἢ νοητὸ καὶ σκοτάδι κολαστήριο (Φιλοκαλία).

61. Καὶ ὅτι μὲν τὰ πάθη καὶ οἱ λογισμοὶ βρίσκονται κρυμμένα στὴ καρδιὰ καὶ ἀπὸ κεῖ βγαίνουν καὶ μᾶς πολεμοῦν, τὸ μαρτυρεῖ ὁ Κύριος, λέγοντας· «Ἀπὸ τὴν καρδιὰ βγαίνουν σκέψεις πονηρές, φόνοι, μοιχεῖες, κλοπές, ψευδομαρτυρίες, βλασφημίες. Αὐτὰ εἶναι ποὺ μολύνουν τὸν ἄνθρωπο» (Ματθ. 15,18-19). Ὅτι ὅμως καὶ οἱ ἐχθροὶ δαίμονες τριγύρω ἀπὸ τὴν καρδιὰ κρύβονται καὶ βρίσκονται (κατ᾽ ἐνέργεια ὅμως καὶ ὄχι κατ᾽ οὐσία, ὅπως λέγει ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριος, Κυριακ. Δ΄ Νηστειῶν)· καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο μαρτυρεῖ ὁ ἅγιος Διάδοχος, λέγοντας ὅτι πρὸ μὲν τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, ἡ θεία χάρις παρακινεῖ τὸν ἄνθρωπο στὰ καλὰ ἀπὸ μέσα, ὁ δὲ σατανᾶς παραφυλάει στὰ βάθη τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδιᾶς· ἀφοῦ δὲ βαπτισθῇ ὁ ἄνθρωπος, ὁ δαίμονας πηγαίνει ἔξω ἀπὸ τὴν καρδιά, ἐνῷ ἡ χάρις μέσα (κεφ. ος΄). Πλὴν καὶ μετὰ τὸ Βάπτισμα (λέγει ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος κεφ. πβ΄), παραχωροῦνται νὰ βρίσκωνται στὰ βάθη τοῦ σώματος (καὶ μπορεῖ νὰ πῇ κάποιος στὴν ἐπιφάνεια τῆς καρδιᾶς), γιὰ δοκιμασία τοῦ αὐτεξουσίου καὶ ἀπὸ κεῖ ἐρεθίζουν τὸν νοῦ μὲ τὴν ὑγρότητα τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν. Γι᾽ αὐτὸ λένε οἱ Πατέρες, ὅτι οἱ δαίμονες δὲν ἀγαποῦν νὰ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι αὐτοὶ βρίσκονται μέσα τους, γιὰ νὰ μὴν διώχνουν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τοὺς πολεμοῦν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο λέγεται μέσα στὴ καρδιά, ὅπως προείπαμε. Ὅτι οἱ δαίμονες βρίσκονται μέσα μας, συμφωνεῖ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος, λέγοντας, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Κύριος, πὼς τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα, ἀφ᾽ οὗ ἐξέλθει ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, πάλιν παίρνει ἑπτὰ ἄλλα πνεύματα καὶ εἰσέρχονται καὶ κατοικοῦν σὲ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον (Ματθ. 12,43)· αὐτό, λέω, μαρτυρεῖ ὁ ἅγιος, ὅτι γίνεται μετὰ τὸ Βάπτισμα, παραχωροῦντος τοῦ Θεοῦ νὰ μπαίνουν οἱ δαίμονες στὸν βαπτισθέντα, γιὰ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ τὰ λόγια καὶ τὰ κακὰ ἔργα, ποὺ θὰ κάνῃ μετὰ τὸ Βάπτισμα (Λόγ. εἰς τὰ Φῶτα· βλ. καὶ τὸ κ΄ κεφάλ. τοῦ β΄ μέρους).

62. Βλέπε ὅτι σοῦ ἔφερα παράδειγμα ἀπὸ τὴν φαντασία ποὺ γεννᾶται ἀπὸ τὴν ὅρασι. Γιατὶ γνώριζε, πὼς ἄλλη αἴσθησι δὲν μᾶς πολεμάει τόσο, ὅσο ἡ ὅρασι. Καὶ καθὼς αὐτὴ εἶναι ἡ βασιλικώτερη, ἡ λεπτότερη, ἡ καθαρώτερη ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες καὶ ἡ συγγενὴς μὲ τὸ νοῦ κατὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ ἀσώματο, ὅπως λένε οἱ θεολόγοι, ἔτσι καὶ οἱ φαντασίες ποὺ γίνονται ἀπὸ αὐτή, πολὺ δύσκολα σβύνουν. Κατὰ δεύτερο τρόπο μᾶς πολεμοῦν οἱ φαντασίες ἐκείνων τῶν αἰσχρῶν καὶ πονηρῶν λόγων, ποὺ ἀκούσαμε· καὶ αὐτὸ γνώριζε, ὅτι καθώς, ὅταν ἐνεργοῦν οἱ ἄλλες αἰσθήσεις, τὰ μάτια δὲν εὐχαριστοῦνται, ἂν δὲν βλέπουν καὶ αὐτὰ ἐκεῖνο ποὺ αἰσθάνονται οἱ λοιπὲς αἰσθήσεις, ἔτσι καὶ ἡ φαντασία, δὲν εὐχαριστεῖται, ἂν ἴσως δὲν κάνῃ ὁρατά, ὅλα ὅσα ἀκούγονται καὶ γεύονται καὶ μυρίζονται καὶ πιάνονται κατὰ τὸν Θεσσαλονίκης Γρηγόριο (Φιλοκαλία).

63. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ, ὄχημα καὶ ἁμάξι τοῦ διαβόλου ὀνομάζει τὴν σύγχυσι, πάνω στὸ ὁποῖο καθήμενος εἰσέρχεται στὴ ταλαίπωρη ψυχὴ καὶ τὴν καταποντίζει (Λόγος λγ΄). καὶ ὁ Πέτρος ὁ Δαμασκηνὸς λέγει· «Καμμία κακία δὲν εἶναι τόσο εὔκολη γιὰ τὴν ἁμαρτία, ὅσο ἡ σύγχυσις (Φιλοκαλία).

64. Γι᾽ αὐτό, ἄξιο μνήμης εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ συνήθιζε νὰ λέγῃ πάντα ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, σὲ κάθε περίστασι ποὺ τοῦ συνέβαινε, καλὴ καὶ κακή, δυστυχῆ καὶ εὐτυχῆ· εἶναι δὲ τὸ ἀπόφθεγμα αὐτό: «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν· οὐ γὰρ παύσομαι τοῦτο ἐπιλέγων ἀεὶ ἐπὶ πᾶσί μοι τοῖς συμβαίνουσι» (ἐκ τῶν πρὸς τὴν Διάκονον Ὀλυμπιάδα ἐπιστολῶν ια΄)· τὸ ὁποῖο καὶ ὁ Θεσσαλονίκης θεῖος Γρηγόριος μιμούμενος, αὐτὸ τὸ ἴδιο συνήθιζε καὶ ἔλεγε, ὅπως βλέπουμε στὸ βίο του.

65. Τὸ κς΄ καὶ κζ΄ κεφάλαιο τοῦ β΄ μέρους αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, μᾶς διδάσκει καθαρώτερα, ὅτι τὰ ἁμαρτήματα ποὺ λέει τὸ παρὸν κεφάλαιο, δὲν ἐννοοῦνται πὼς εἶναι θανάσιμα, ἀλλὰ μὴ θανάσιμα καὶ συγγνωστά, καὶ αὐτοὶ ποὺ σὲ αὐτὰ ἁμαρτάνουν δὲν ἐννοοῦνται ὅτι εἶναι αὐτοὶ ποὺ ζοῦνε ἁπλὰ καὶ ἀδιάφορα καὶ κάνουνε θανάσιμα πταίσματα κάθε λίγο· (γιατὶ αὐτοὶ πρέπει καὶ νὰ ἐνοχλοῦνται καὶ μὲ πόνο καρδιᾶς νὰ κλαῖνε καὶ μεγάλη σκέψι νὰ ἔχουν στὸ νὰ ἐξετάζουν πάντα τὴν συνείδησί τους καὶ νὰ ἐξομολογοῦνται· καὶ λύπη ἀνάλογη νὰ ἔχουν πάντα, ὄχι ὅμως καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ λύπη νὰ πέφτουν σὲ ἀπελπισία)· ἄλλα αὐτοὶ ποὺ ζοῦνε πνευματικὴ ζωή, οἱ ἀγωνιζόμενοι στὴ ἀρετή. Γιατὶ αὐτοὶ αὐτὰ τὰ συγγνωστὰ ἁμαρτήματα κάνοντας (ποιά δὲ εἶναι αὐτά, βλέπε στὴν ἀρχὴ τοῦ κς΄ κεφαλαίου) ἢ καὶ βαρύτερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ μεγαλύτερα (στὰ ὁποῖα κάποτε πέφτουν καὶ αὐτοί, κατὰ παραχώρησι Θεοῦ), κάνουν κατὰ τὴν διάταξι τοῦ παρόντος κεφαλαίου· πλὴν ἡ διάταξις αὐτή, ὠφελεῖ ἁπλὰ κάθε ἄνθρωπο, ποὺ κάνει τὸ ὁποιοδήποτε ἁμάρτημα.

66. Σὲ αὐτὸ ἁρμόζει ἡ ἱστορία ποὺ ἀναγινώσκομε στὸ Γεροντικό· φαίνεται ἐκεῖ ὅτι ἕνας μοναχὸς ἀπὸ συναρπαγὴ ἔπεσε σὲ πορνεία. Καὶ ἐπειδὴ οἱ λογισμοὶ τῆς ἀπογνώσεως ἀπὸ μέσα τὸν ἐνωχλοῦσαν, ὅτι ἔχασε τὴν ψυχή του καὶ πλέον σωτηρία δὲν ὑπάρχει, αὐτὸς ὡς φρόνιμος καὶ ἔμπειρος στὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀόρατο πόλεμο, ἔλεγε στοὺς λογισμούς του· «οὐχ ἥμαρτον, οὐχ ἥμαρτον»· ἕως ὅτου μπῆκε στὸ κελλί του καὶ κλείσθηκε καὶ ἀφοῦ εἰρήνευσε τὴν καρδιά του, τότε ἔδειξε τὴν πρέπουσα μετάνοια διὰ τὴν ἁμαρτία του· ὁπότε καὶ ἀποκαλύφθηκε σὲ ἕνα ἄλλο διορατικὸ Γέροντα, ὅτι ὁ μοναχὸς ἐκεῖνος, ἔπεσε, ναί, ἀλλὰ σηκώθηκε καὶ νίκησε.

67. Γνώριζε, λοιπόν, ἀγαπητέ, ὅτι ἀπὸ ἕξι μέρη μας πολεμοῦν οἱ δαίμονες, ὅπως λέγουν οἱ Πατέρες καὶ μάλιστα ὁ ἅγιος Μελέτιος ὁ Ὁμολογητής· ἀπὸ πάνω καὶ κάτω, ἀπὸ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ἀπὸ ἐμπρὸς καὶ ἀπὸ πίσω. Καὶ ἀπὸ ἐπάνω εἶναι οἱ ὑπερβολὲς ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν δύναμί μας ποὺ κάνομε γιὰ τὴν ἀρετή· ἀπὸ κάτω οἱ ἐλλείψεις ποὺ ἔχομε στὴν ἴδια ἀρετὴ ἀπὸ τὴν ἀμέλειά μας· (γι᾽ αὐτὸ εἶπαν οἱ Πατέρες ὅτι τὰ ἄκρα εἶναι τῶν δαιμόνων)· καὶ δεξιὰ λέγονται, ὅταν οἱ δαίμονες μὲ δεξιὰ αἰτία καὶ πρόφασι τοῦ καλοῦ, μᾶς ρίχνουν στὸ κακό· ἀριστερά, ὅταν ἀπὸ φανερὴ αἰτία τοῦ κακοῦ, μᾶς κάνουν νὰ ἁμαρτάνωμε. Καὶ ἀπὸ μπροστά, ὅταν οἱ δαίμονες μᾶς πολεμοῦν μὲ τοὺς λογισμοὺς καὶ ἐνθυμήσεις τῶν πραγμάτων ποὺ πρόκειται νὰ ἔλθουν ἀπὸ πίσω, ὅταν μᾶς πολεμοῦν μὲ τὶς ἐνθυμήσεις καὶ προλήψεις τῶν περασμένων πραγμάτων. Καὶ γενικά, ὅλοι οἱ πονηροὶ λογισμοὶ προσβάλλουν τὴν ψυχὴ ἐσωτερικὰ ἢ ἐξωτερικά· καὶ ἐσωτερικὰ τὴν προσβάλλουν ἢ μὲ ἰδέα καὶ εἰκόνα ποὺ τυπώνεται θεωρητικὰ στὴν φαντασία, ἢ μὲ τὸν ἐνδιάθετο λόγο τῆς καρδιᾶς ποὺ τυπώνεται οὐσιαστικὰ στὴν ἴδια τὴν φαντασία. Ἐξωτερικὰ τὴν προσβάλλουν διὰ μέσου τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων τῶν πέντε αἰσθήσεων, δηλαδὴ μὲ τὰ ὁρατὰ πράγματα, τὰ ἀκουστά, τὰ ὀσφρητά, τὰ ἁπτὰ καὶ τὰ γευστικά· (σχετικὰ μὲ αὐτὰ βλέπε στὸ κγ΄ κεφάλαιο: Πῶς πρέπει νὰ διορθώνουμε τὶς αἰσθήσεις μας). Τὰ αἴτια τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν κινουμένων λογισμῶν εἶναι τρία· πρῶτα οἱ δαίμονες, δεύτερον τὰ πάθη, δηλαδὴ οἱ πληγὲς ποὺ δεχθήκαμε στὴν καρδιά μας μὲ τὴν ἕξι προαιρετικά, ἢ μισώντας κάποιο πρᾶγμα, ἢ ἀγαπώντας αὐτὸ μὲ ἐμπάθεια· καὶ τέλος ἡ διεφθαρμένη κατάστασις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

68. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ προκόβει κάτω ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ κάποιου Γέροντα, ἐπιθυμώντας νὰ κατορθώσῃ μεγαλύτερες ἀρετές, ἀπατᾶται καὶ ἀφίνει τὴν ὑπακοὴ καὶ πηγαίνει στὴ μοναξιὰ καὶ ἄσκησι· καὶ ἐκεῖ πέφτοντας στὴν ἀμέλεια, χάνει καὶ τὴν λίγη προκοπὴ ποὺ ἔκαμνε στὴν ὑπακοή, ὅπως λέγει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακας· τὸ ἴδιο παθαίνει καὶ ὁ ἐρημίτης καὶ ἀναχωρητής, ὅταν ἀφήσῃ τὴν ἐρημιὰ καὶ πηγαίνῃ σὲ ὑπακοή, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ τάχα περισσότερες ἀρετὲς καὶ ὠφέλεια· ἐπειδὴ στὴν ὑποταγὴ χάνει καὶ τὴ λίγη ἡσυχία, ποὺ ἀπελάμβανε στὴν μοναξιά.

69. Δηλαδὴ νὰ παρακαλοῦμε νὰ μὴ μπαίνουμε σὲ πειρασσμό, διότι λέγει· «Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν» (Ματθ. 6,13). Καὶ πάλι· «Προσεύχεσθε νὰ μὴ εἰσέλθετε σὲ πειρασμό» (Λουκ. 22,40)· αὐτὸ ἑρμηνεύοντας ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας λέγει, ὅτι εἶναι δαιμονικὸ πρᾶγμα καὶ ὑπερήφανο, τὸ νὰ ρίχνῃ κάποιος μόνος τὸν ἑαυτό του σὲ πειρασμούς. «Δαιμονιώδες γὰρ τὸ ἐπιρρίπτειν ἑαυτοὺς εἰς πειρασμοὺς καὶ ἀλαζονικόν». Πρέπει λοιπὸν καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν πειρασμό, νὰ παρακαλοῦμε γιὰ νὰ μὴ πέσουμε σ᾽ αὐτόν, καὶ ἀφοῦ πέσουμε στὸν πειρασμὸ πάλι νὰ παρακαλοῦμε, γιὰ νὰ μὴ νικηθοῦμε ἀπὸ αὐτὸν (διότι ἔτσι ἑρμηνεύτεται τὸ «μὴ εἰσελθεῖν ἡμᾶς εἰς πειρασμόν», κατὰ τὸν Θεοφύλακτο)· δὲν πρέπει ὅμως νὰ πέφτουμε τόσο, νὰ γογγύζουμε, νὰ ἀνησυχοῦμε καὶ νὰ λυπούμαστε, ὅταν μᾶς τύχουν πειρασμοὶ διάφοροι καὶ θλίψεις, ἀλλὰ νὰ εὐχαριστοῦμε καὶ νὰ χαιρώμαστε, καθὼς μᾶς παραγγέλλει ὁ Ἀδελφόθεος: «Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις» (1,2)· ὄντας πληροφορημένοι, ὅτι ὁ πειρασμὸς ποὺ πάσχουμε, κατὰ τὸ ὄνομα πειράζει, δηλαδὴ δοκιμάζει καὶ λαμπρύνει τὴν πίστι καὶ ἀγάπη ποὺ ἔχομε πρὸς τὸν Θεό, ὅπως καὶ ἡ φωτιὰ λαμπρύνει τὸ χρυσάφι στὸ χωνευτήρι.

70. Πόσο πολὺ ὠφέλιμο πρᾶγμα εἶναι τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς τὸν ἑαυτό του χειρότερο καὶ κατώτερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τὸ μαρτυροῦν οἱ ἅγιοι· ὁ θεῖος Χρυσόστομος λέγει· «Δὲν ὑπάρχει στὸν Θεὸ τίποτε τόσο ἀγαπητό, ὅσο τὸ νὰ θεωρῇ κάποιος τὸν ἑαυτό του ὡς τὸν χειρότερο ἀπ᾽ ὅλους». Ὁ μέγας ἀνάμεσα στοὺς Πατέρες Βαρσανούφιος εἶπε· «ἂν πράγματι θέλῃς νὰ σωθῇς, ἄκουσε τί νὰ κάνῃς ἔμπρακτα· σήκωσε τὰ πόδια σου ἀπὸ τὴν γῆ καὶ ὕψωσε τὸ νοῦ σου στὸν Θεό. Καὶ ἡ μελέτη σου ἂς εἶναι ἐκεῖ μέρα καὶ νύκτα· καὶ μὲ ὅση δύναμι ἔχεις καταφρόνησε τὸν ἑαυτό σου· πιστεύοντας ὅτι βλέπεις τὸν ἑαυτό σου κάτω ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ὁδός· ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν δὲν ὑπάρχει ἄλλη γιὰ ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ σωθῇ μὲ τὴν δύναμι τοῦ Χριστοῦ· ἂς τρέχῃ ἐκεῖνος ποὺ θέλει γιὰ νὰ προλάβῃ· τὸν ἐξορκίζω στὸ ὄνομα τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ ποὺ θέλει νὰ χαρίσῃ τὴν αἰώνια ζωὴ σὲ ὅποιον ἐπιθυμεῖ». Ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, προσθέτει, ὅτι πρέπει νὰ ἔχουμε τὸν ἑαυτό μας χειρότερο καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα καὶ ἐλεεινότερο ἀπὸ τοὺς ἰδίους δαίμονες, διότι λέγει. «Ὑπάρχουν δυὸ εἴδη ταπεινώσεως, ὅπως λέγουν οἱ Πατέρες. Τὸ ἕνα εἶναι νὰ θεωρῇ κανεὶς τὸν ἑαυτό του κάτω ἀπὸ ὅλους καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὰ κατορθώματά του στὸν Θεό· τὸ πρῶτο εἶναι ἡ ἀρχή, τὸ δεύτερο τὸ τέλος». Καὶ αὐτὴ ἡ ταπείνωσις πετυχαίνεται ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὴν ἐπιζητοῦν ὅταν ἐν γνώσει τους σκέπτωνται αὐτὰ τὰ τρία γιὰ τὸν ἑαυτό τους· ὅτι εἶναι οἱ πιὸ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ ὅλους· καὶ τὸ ὅτι εἶναι οἱ πιὸ αἰσχροὶ ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα, ἐπειδὴ βρίσκονται στὴν παρὰ φύσι κατάστασι· καὶ ὅτι εἶναι πιὸ ἐλεεινοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἐπειδὴ ὑπηρετοῦν τοὺς δαίμονες». (Φιλοκαλία, κεφ. ριε΄).

71. Σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλία αὐτή, λέγει καὶ ὁ μέγας ἐκεῖνος ἔγκλειστος καὶ προφητικώτατος Βαρσανούφιος τὰ ἑξῆς: «Τὸ νὰ εἶσαι ἀμέριμνος ἀπὸ κάθε πρᾶγμα σὲ κάνει νὰ πλησιάσῃς στὴν πόλι, καὶ τὸ νὰ μὴ σὲ ὑπολογίζουν οἱ ἄνθρωποι, σὲ κάνει νὰ κατοικήσῃς στὴν πόλι· καὶ τὸ νὰ πεθάνῃς γιὰ κάθε ἄνθρωπο, σὲ κάνει νὰ κληρονομήσῃς τὴν πόλι καὶ τοὺς θησαυρούς της. Ἂν

θέλῃς νὰ σωθῇς, κράτα τὸ ἀψήφιστο, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ σὲ ὑπολογίζουν οἱ ἄνθρωποι, καὶ τρέχε πρὸς τὸν σκοπό σου». Τὸ ἀψήφιστο, κατὰ τὸν ὅσιο Ἰωάννη, τὸν μαθητὴ τοῦ Βαρσανουφίου, εἶναι τὸ νὰ μὴν ἐξισώσῃς τὸν ἑαυτό σου μὲ ἄλλον καὶ νὰ τὸν συγκρίνῃς μὲ κάποιον ἄλλον. Οὔτε νὰ πῇς καὶ γιὰ κανένα καλὸ ἔργο ὅτι κι ἐγὼ αὐτὸ τὸ ἔκανα. (πάλι ἐδῶ ὁ ἅγιος ἐννοεῖ ἢ τὴν καρδιά, ἢ τὴν ἀπάθεια ἢ τὴ θεϊκὴ γνῶσι).

72. Καὶ ἀκολούθως συλλογίσου αὐτὸν τὸν ἀληθέστατο καὶ βεβαιώτατο στοχασμό, δηλαδὴ ὅσες περισσότερες ἀρετὲς κατορθώσεις καὶ ὅσα περισσότερα χαρίσματα λάβεις, τόσο περισσότερο εὐεργετεῖσαι ἀπὸ τὸν Θεό· καὶ ὅσο περισσότερο εὐεργετεῖσαι, τόσο καὶ περισσότερο χρέος ἔχεις πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τόσο περισσότερο ὑπόχρεως γίνεσαι· ἔτσι ἀπὸ τὸν στοχασμὸ αὐτὸν ὄχι μόνο δὲν θὰ ὑπερηφανευθῇς γιὰ τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ χαρίσματά σου, ἀλλὰ θὰ ἀγωνισθῇς καὶ νὰ κατεβῇς στὸ βάθος τῆς ταπεινώσεως μὴ ἔχοντας κάτι τὸ ἀντάξιο γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃς τὸν Θεὸ γιὰ τὰ θεϊκά του χαρίσματα.

73. Χωριστὰ ἀπὸ αὐτὸ ὅλες οἱ ἀρετές, μὲ τὸ νὰ εἶναι φυσικὲς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ καὶ δωρεὲς καὶ χάριτες τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀκολούθως εἶναι ἄναρχες καὶ ἀτέλειωτες κατὰ τὸν ἅγιο Μάξιμο, ἄπειρες δὲ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ ἀναρίθμητες κατὰ τὸ πλῆθος, ὡς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ κάποιος νὰ ὑψηλοφρονήσῃ, ὅτι ἀπέκτησε ἀρετές, ἀφοῦ μάθη πὼς καὶ οἱ ἀρετές, οὔτε ἀρχὴ ἔχουν, οὔτε τέλος, οὔτε ἀριθμό; καὶ πὼς μάλιστα δὲν θὰ κατεβῇ στὸ βάθος τῆς ταπεινώσεως, συλλογιζόμενος πὼς ὅσες ἀρετὲς κι ἂν κατώρθωσε, πάλι οὔτε στὴν ἀρχὴ ἀκόμη τῶν ἀρετῶν δὲν ἔφθασε; ἀλλὰ δέχθηκε ἀπὸ αὐτὲς τόσο μόνο, ὅσο εἶναι μία σταλαγματιὰ ἀπὸ ἄπειρο πέλαγος· ἢ πὼς δὲν θὰ παρακινηθῇ καὶ αὐτὸς πάντοτε νὰ λέγῃ ἐκείνη τὴν εὐχὴ τοῦ μεγάλου Ἀρσενίου, ποὺ λέγει· «Ὁ Θεός μου, μὴ μὲ ἐγκαταλείψῃς· δὲν ἔκανα κανένα ἀγαθὸ ἐνώπιόν σου, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου, βοήθησέ με νὰ κάνω ἀρχή».

74. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος θέλοντας νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν θαυμαστὴ οἰκοδομὴ τῶν μακαρισμῶν, πρῶτο θεμέλιο αὐτῶν ἔβαλε τὴν πτωχεία τοῦ πνεύματος, δηλαδὴ τὴν ταπείνωσι, λέγοντας· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. 5,3)

75. Ὁ θεῖος καὶ ἅγιος Αὐγουστίνος, ὄχι μόνον ὁ ἴδιος πολὺ ἀγαποῦσε νὰ συνθέτῃ καὶ νὰ ἀναγινώσκῃ τὶς παρόμοιες ἀκοντιστικὲς προσευχὲς καὶ σαϊτευτικές, ἀλλὰ καὶ τὴν πνευματική του θυγατέρα, τὴν εὐλαβῆ ἐκείνην Πρόβα, συμβούλευε νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ μελετᾷ τὶς παρόμοιες προσευχές· μερικοὶ θέλουν καὶ οἱ ἐρωτικὲς εὐχὲς τοῦ ἁγίου αὐτοῦ νὰ ὀνομάζωνται σαϊτευτικές.

76. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος μᾶς παραγγέλλει, ἡ ὑπομονή μας νὰ μὴν εἶναι ἀτελὴς καὶ ἐλλιπής, ἄλλα ὑπομένοντας καὶ ἄλλα ὄχι· ἀλλὰ τέλεια καὶ ὁλόκληρη πάντα, μικρὰ καὶ μεγάλα ὑπομένοντας· «Ἡ ὑπομονὴ ἂς παράγῃ τέλειο τὸν καρπὸ τῆς τελειοποιήσεως σας, γιὰ νὰ εἶσθε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι καὶ νὰ μὴ σᾶς λείπῃ τίποτε» (Ἰάκ.1,4).

77. Καὶ ὁ Ἀββᾶς Ἰσαὰκ (λόγος ιβ΄) θέλει νὰ τοποθετοῦμε σημάδια σὲ κάθε βῆμα ποὺ κάνουμε γιὰ νὰ γνωρίζουμε τὴν πρόοδό μας ἢ τὴν πλάνη τοῦ ἐχθροῦ· λέγει μάλιστα καὶ τὰ ἑξῆς σημεῖα· ὅταν βλέπῃς ὅτι ὁ νοῦς σου ὄχι μὲ κάποια βία, ἀλλὰ ἐλεύθερα τρέχει στοὺς ἀγαθοὺς λογισμούς, αὐτὸ εἶναι σημεῖο ὅτι προοδεύεις. Παρόμοια ὅταν στεκόμενος στὴν προσευχή, ὁ νοῦς σου δὲν γυρίζῃ ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὁ στίχος τοῦ ψαλμοῦ, κόβεται ἀπὸ τὴν γλῶσσα σου καὶ σοῦ ἔρχεται σιωπὴ καὶ θαυμασμὸς χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς ἐσύ. Καὶ πάλι ὅταν βλέπῃς ὅτι σὲ κάθε σου ἐνθύμησι καὶ κάθε λογισμό, καὶ κάθε μελέτη καὶ θεωρία, γεμίζουν τὰ μάτια σου ἀπὸ δάκρυα, χωρὶς βία. Παρόμοια ὅταν βλέπῃς σὲ μερικὰ χρονικὰ διαστήματα νὰ βυθίζεται ὅλος ὁ νοῦς σου στὴν καρδιά σου, καὶ νὰ μένῃ ἐκεῖ λίγη ὥρα καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ βέπης ὅλα τὰ μέλη σου ἐξασθενημένα καὶ βασιλεύῃ στοὺς λογισμούς σου εἰρήνη, ὅλα αὐτά, λέγει ὁ ἅγιος εἶναι σημεῖο τῆς προόδου μας.

78. Ἀλλὰ οὔτε τότε πρέπει νὰ ξεθαρρέψουμε, ἂν δὲν ταραχθοῦμε, ὅταν μᾶς τύχουν ξαφνικὰ τὰ αἴτια τῶν παθῶν. Ἐπειδή, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι δὲν ταραχθήκαμε τὴν μία ἢ τὶς δυὸ φορὲς τὴν ἡμέρα, ὄντας σὲ καλὴ κατάστασι, πιθανὸν τὴν τέταρτη ἢ τὴν πέμπτη φορὰ νὰ ταραχθοῦμε ἀπὸ τὰ πάθη. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω πιὸ ἁπλά, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν τρεπτότητα σὰν κάτι τὸ φυσικὸ καὶ μπορεῖ ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα νὰ ἀλλάξῃ, καὶ τὴν μία στιγμὴ νὰ βρίσκεται στὸν παράδεισο καὶ τὴν ἄλλη στὸν ᾅδη, γι᾽ αὐτὸ πρέπει πάντοτε νὰ ἔχῃ φόβο στὴν καρδιά του, ὅπως παραγγέλλει ὁ Παῦλος· «νὰ κατεργάζεσθε τὴν σωτηρία σας μὲ φόβο καὶ τρόμο» (Φιλιπ. 2,12) καὶ ποτὲ δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ ξεθαρρέψῃ σὲ ὅλη του τὴ ζωή.

79. Γι᾽ αὐτὸ καὶ οἱ Πατέρες καὶ μάλιστα ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, ὠνόμασαν καὶ αὐτὴν τὴν τελειότητα τῶν τελείων ἀτελῆ καὶ λειψή· «ἡ ἀτέλειωτη τελειότητα τῶν τελείων». Καὶ ὁ Παῦλος σὲ αὐτὸ ὁρίζει τὴν τελειότητα, στὸ νὰ τρέχουμε πάντοτε μπροστὰ καὶ νὰ μὴ γυρίζουμε πίσω, καὶ στὸ νὰ νομίζουμε ὅτι δὲν κατωρθώσαμε τίποτε· γι᾽ αὐτὸ καὶ αὐτὸς ἀποκαλεῖ τὸν ἑαυτό του ἀτελῆ, καὶ λέγει ὅτι δὲν μπόρεσε νὰ λάβῃ τίποτε· «Δὲν λέῳ ὅτι ἔλαβα πλέον τὸ βραβεῖο καὶ ἔχω κατορθώσει τὴν πνευματική

μου τελειοποίησι... Ἀδελφοί, ἐγὼ δὲν νομίζω ἀκόμη ὅτι ἐπέτυχα τὸ σκοπό, γιὰ τὸν ὁποῖον ἀπεστάλθηκα ἀπὸ τὸν Κύριο. Ὅσα κι ἂν ἔχω ἐργασθῆ καὶ ὅσα καὶ ἂν ἔχω κατορθώσει δὲν φρονῶ ὅτι ἀνταποκρίθηκα πλήρως στὴν ἀποστολή μου. Ἀλλὰ ἕνα πρᾶγμα κάνω καὶ γιὰ ἕνα φροντίζω· νὰ λησμονῶ τὰ ὅσα ἔγιναν στὸ παρελθὸν καὶ νὰ ἁπλώνωμαι συνέχεια καὶ νὰ σπεύδω σὲ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἐμπρός μου καὶ πρέπει νὰ ἐκτελέσω». Καὶ θέλοντας νὰ φανερώσῃ ὅτι ἡ τελειότητα βρίσκεται σὲ αὐτό, λέγει· «Ὅσοι λοιπὸν προσπαθοῦμε νὰ γίνουμε τέλειοι, αὐτὸ ἂς φρονοῦμε» (Φιλιπ. 3,12-15). Δηλαδή, αὐτὸ εἶναι ἡ τελειότητα, τὸ νὰ φρονοῦμε ὅτι δὲν φθάσαμε ποτὲ στὴν τελειότητα. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ στάσι τῆς ἀρετῆς, τὸ νὰ μὴ στεκώμαστε, ἀλλὰ νὰ τρέχουμε πάντοτε πρὸς αὐτήν, πρᾶγμα ποὺ φαίνεται κάπως παράξενο ὅταν λέγεται.

80. Ἀπὸ ποῦ καταλαβαίνουμε ὅτι αὐτὰ ἡσυχάζουν μέσα στὴν καρδιά μας; Ἀπὸ τὸ ἑξῆς σημάδι· γιατὶ ὅταν συναντήσουμε κάποιο αἴτιο καὶ μάλιστα ξαφνικὸ ποὺ νὰ παρακινῇ τὰ πάθη, τότε καταλαβαίνουμε κι ἐμεῖς ὅτι τὰ πάθη μᾶς ταράσσουν καὶ θαυμάζουμε ποῦ ἦταν κρυμμένα καὶ ξεφύτρωσαν. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὡραία εἶναι καὶ ἡ παρομοίωσις ποὺ κάνει γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ ἀββᾶς Ἰσαάκ. Λέγει, ὅτι ὅπως τὸν χειμῶνα τὰ χορτάρια καὶ τὰ βότανα ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, οἱ ρίζες τους ὅμως εἶναι κρυμμένες στὸ βάθος τῆς γῆς, καὶ ἀμέσως μόλις μυρίζουν τὶς ἀνοιξιάτικες βροχές, ξεφυτρώνουν καὶ γεμίζουν τὸ πρόσωπο τῆς γῆς, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὰ πάθη. Καὶ γιὰ νὰ τὸ πῶ πιὸ ἔξυπνα· ὅπως αὐτὴ ἡ γῆ καταράσθηκε νὰ βλαστάνῃ ἀγκάθια καὶ τριβόλια, ἔτσι καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύσις μας, ἀφοῦ ἐφθάρη καὶ σπείρεται καὶ συλλαμβάνεται μὲ ἁμαρτία, φυσικὰ κατὰ κάποιον γεννᾷ τὰ πάθη καὶ ποτὲ δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη.

81. Βιβλ. Α΄ τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως κεφ. με΄. Σύμφωνα μὲ τοὺς θεολόγους ὑπάρχουν δυὸ θελήματα τοῦ Θεοῦ· προηγούμενο καὶ ἑπόμενο. Καὶ σύμφωνα μὲ τὸ προηγούμενο θέλημα, τὸ ὁποῖο λέγεται καὶ εὐδοκία καὶ προέχεται ἀπὸ τὸν Θεό, κατὰ τὸν ἱερὸ Δαμασκηνό, ἐπιθυμεῖ ὁ Θεὸς ὄχι μόνον ὅλα τὰ καλὰ καὶ τὴν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀμοιβὲς τῶν καλῶν, τόσο τῶν προσκαίρων ὅσο καὶ τῶν αἰωνίων. Κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον θέλημα, ποὺ λέγεται καὶ παραχώρησις, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν δική μας αἰτία, θέλει ὁ Θεὸς τὶς τιμωρίες ὅλων τῶν κακιῶν, τόσο τῶν προσκαίρων ὅσο καὶ τῶν αἰωνίων. Καὶ αὐτὴ ἡ αἰώνια κόλασις, σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιο Μᾶρκο Ἐφέσου, συμφέρει στοὺς κολαζομένους καὶ ὠφέλιμη εἶναι, διότι εἶναι ἐκκοπὴ τοῦ κακοῦ καὶ ἐκπλήρωσις τῆς θείας δικαιοσύνης. Τὰ δὲ ἀληθινὰ κακά, δηλαδὴ τὶς ἁμαρτίες, δὲν τὶς θέλει ὁ Θεὸς οὔτε κατὰ τὸ προηγούμενο θέλημα, οὔτε κατὰ τὸ ἑπόμενο, διότι αὐτὲς εἶναι γέννημα μόνον τῆς κακῆς προαιρέσεως τῶν λογικῶν κτισμάτων.

82. Λέγει ὁ ἅγιος αὐτὸς ὅτι ὅσο διαφέρει καὶ εἶναι πιὸ δυνατὸς ὁ χαλκὸς καὶ ὁ σίδηρος ἀπὸ τὰ φρύγανα καὶ τὰ ξύλα, τόσο διαφέρει καὶ εἶναι πιὸ δυνατὸ ἕνα σῶμα καὶ μία κρᾶσις ἀπὸ τὴν ἄλλη. Γι᾽ αὐτὸ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι γιὰ μερικοὺς κακοπάθεια πάνω ἀπὸ τὸ μέτρο, γιὰ τοὺς δυνατώτερους εἶναι μιὰ ἀνάπαυσις ἄνετη· ἔτσι δογματίζει τὸ ἑξῆς· «Ἄρίστη ἐγκράτεια τῆς γαστρὸς εἶναι αὐτὴ ποὺ ὑπολογίζεται ἀνάλογα μὲ τὴν δύναμι τοῦ καθενός» (Διατάξ. Ἀσκητ. δ΄.).

83. Ἐνεργουμένη προσευχή, κατὰ τὸν Ἅγιο Μάξιμο, εἶναι ἐκείνη ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα ἔργα στηνπροσευχή, τόσο ἐκείνου ποὺ προσεύχεται ὅσο καὶ τοῦ ἄλλου γιὰ τὸν ὁποῖον κάποιος προσεύχεται.

84. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος (λόγος α΄ στοὺς Ἀνδριάντας): «Μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι ἡ προσευχή, ὅταν γίνεται μὲ εὐχάριστη διάνοια. Πρέπει νὰ ἐκπαιδεύσουμε τοὺς ἑαυτοὺς νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεό μας, ὄχι μόνον ὅταν λαμβάνουμε ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν λαμβάνουμε· γιατὶ ἄλλοτε δίνει καὶ ἄλλοτε δὲν δίνει, πάντοτε ὅμως πρὸς τὸ συμφέρον. Ὥστε κι ἂν λάβης, κι ἂν δὲν λάβης, χωρὶς νὰ λάβης, ἔχεις λάβει. Καὶ ἂν πετύχης, κι ἂν δὲν πετύχης, πέτυχες, χωρὶς νὰ ἔχῃς πετύχη· διότι μερικὲς φορὲς περισσότερο ὠφέλιμο εἶναι τὸ νὰ μὴ λάβη κανείς. Διότι ἂν δὲν ἦταν συμφέρον, πολλὲς φορὲς τὸ νὰ μὴ λάβουμε, θὰ μᾶς τὸ ἔδινε· ὥστε τὸ νὰ ἀποτύχῃ κανείς, σύμφωνα μὲ τὸ συμφέρον του, αὐτὸ εἶναι ἐπιτυχία».

85. Πολλὰ καὶ μεγάλα εἶναι τὰ χαρίσματα ποὺ προκαλεῖ αὐτὴ ἡ ἱερὴ καὶ νοερὴ προσευχή, τὰ ὁποῖα ἀπαριθμοῦν οἱ ἅγιοι καὶ θεοφόροι Πατέρες, οἱ καλούμενοι Νηπτικοί, καὶ βλέπε στὴν Φιλοκαλία. Ἐγὼ ὅμως ἀναφέρω ἐδῶ τὸ γενικώτερο καὶ σπουδαιότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ λέγεται κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ, ἔχοντας νοῦ, λόγο καὶ ζωοποιὸ πνεῦμα τοῦ σώματος, δηλαδὴ φυσικὴ θέλησι καὶ ἀγάπη. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς εἶναι τρία καὶ ἕνα, καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶναι κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ νὰ γίνῃ καὶ τρία καὶ ἕνα, γιὰ νὰ μοιάζῃ μὲ τὸ πρωτότυπό του καὶ στὴ συνέχεια νὰ ἑνωθῇ μὲ αὐτό. Αὐτὴ ἡ ἕνωσις καὶ ὁμοιότητα μὲ τὸν Θεὸ δὲν γίνεται μὲ ἄλλον τρόπο παρὰ μόνο μὲ τὴν προσευχὴ αὐτή. Ὅταν λοιπὸν ὁ νοῦς ἔχῃ ὅλη του τὴν προσοσχὴ στραμένη στὸν ἐνδιάθετο λόγο, ποὺ εἶναι μέσα στὴν καρδιὰ καὶ ὁ ἐνδιάθετος λόγος λέγῃ τὸ «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», ἐνῷ τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ φυσικὴ θέλησις μὲ ὅλη της τὴν δύναμι ἀγαπᾷ καὶ ἀφιερώνεται στὰ λόγια αὐτὰ τῆς προσευχῆς, τότε αὐτὲς οἱ τρεῖς δυνάμεις, μένοντας τρεῖς γίνονται ἕνα· Καὶ ὁ ἕνας ἄνθρωπος γίνεται τρία, μένοντας ἕνα· Καὶ αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ λέγει ἀμυδρὰ ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριος, ὁ μεγάλος ἐκεῖνος ἐργάτης καὶ διδάσκαλος τῆς Νοερᾶς Προσευχῆς: «Ὅταν τὸ ἑνιαῖο τοῦ νοῦ γίνεται τρία, μένοντας ἕνα, τότε ἑνώνεται μὲ τὴν Θεαρχικὴ Τριαδικὴ Μονάδα, ἀποκλείοντας κάθε εἴσοδο πλάνης, καὶ βρίσκεται πάνω ἀπὸ κάθε καθεστὼς σάρκας κόσμου καὶ κοσμοκράτορος». Καὶ στὴ συνέχεια λέγει ὁ ἅγιος ὅτι, κι ἂν αὐτὴ ἡ ἕνωσις τῶν τριῶν, μὲ τὴν προσευχὴ αὐτή, εἶναι πιὸ κοπιαστικὴ ἀπὸ κάθε ἄλλο κόπο ἀρετῆς, ὅμως δίνει τὰ ἀπόρρητα μυστήρια καὶ τὶς ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ, ὅταν κανεὶς ὑπομένῃ πολὺ χρόνο στὴν ἐργασία καὶ ἕνωσι αὐτή. Καὶ γιατί νὰ πολυλογῶ; Μὲ ἄλλον τρόπο δὲν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ φυλάξῃ τὴν πρώτη ἐντολή, δηλαδή, τὸ «νὰ

ἀγαπήσῃς τὸν Κύριο τὸ Θεό σου μὲ ὅλη σου τὴν ψυχή...», ὅπως προστάσσει ὁ Κύριος (Λουκ. 10,27), παρὰ μὲ τὸ μέσο τῆς Νοερᾶς αὐτῆς Προσευχῆς. Σημειώνω δὲ καὶ τὰ ἑξῆς σὲ ὅσους εἶναι ἀντίθετοι στὸν τρόπο τῆς προσευχῆς αὐτῆς, τὴν ἀπόφασι ποὺ ἔχει ὁ Συνοδικὸς Τόμος, κατὰ τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου, ἐπὶ Βασιλέως Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου καὶ τῶν Ρωμαίων κριτῶν. Ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς: «Φάνηκε ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐλέγχθηκε ὁ Βαρλαὰμ ὅτι βλασφημεῖ καὶ ὁμιλεῖ κακόδοξα γιὰ τὸ Θαβώρειο Φῶς, καὶ γιὰ ἐκείνους τοὺς Μοναχοὺς καὶ γιὰ τὴν ἱερὴ εὐχὴ ποὺ προφέρουν αὐτοί. Οἱ Μοναχοὶ ἀποδείχθηκαν ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν κατηγορία του, ὡς μένοντες στὶς ἐξηγήσεις καὶ παραδόσεις τῶν Ἁγίων Πατέρων... Γι᾽ αὐτό... ὁ ἴδιος ὁ Βαρλαάμ... ἀλλὰ καὶ ὅποιος ἄλλος ἀναφανῆ νὰ ὁμιλῇ βλάσφημα καὶ κακόδοξα μὲ βάσι ἐκεῖνα τὰ βλάσφημα ποὺ εἶπε αὐτὸς καὶ στρέφονται κατὰ τῶν Μοναχῶν, μᾶλλον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅποιος φανῇ νὰ ἀσχολῆται γενικὰ μὲ τὰ παρόμοια, στὴν ἴδια καταδίκη ἀπὸ τὴν δική μας Μετριότητα ὑποβαλλόμενος, ἀποκηρυγμένος θὰ εἶναι καὶ αὐτὸς καὶ ἀποκομμένος ἀπὸ τὴν Καθολικὴ Ἀνατολικὴ Ἐκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ὀρθοδόξου συστήματος τῶν χριστιανῶν».

86. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; Διότι τόσο ἡ χάρις, ποὺ δίνει ὁ Θεὸς στὴν παροῦσα ζωή, ὅσο καὶ ἡ δόξα ποὺ πρόκειται νὰ δώσῃ στὴν ἄλλη, γιὰ τὶς ὁποῖες εἶπε ὁ Δαβὶδ «χάρι καὶ δόξα θὰ δώσῃ» (Ψαλμ. 83,12), καὶ τὰ δυὸ ὀνομάζονται ἔλεος· ἡ μὲν χάρις, γιατὶ ὅσοι χαριτώθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, ἀπλὰ κατὰ τὸν ἀπόστολο Πέτρο ὀνομάζονται ἐλεημένοι «Ἐσεῖς ποὺ κάποτε δὲν ἤσασταν λαός, τώρα γίνατε λαὸς τοῦ Θεοῦ· ἐσεῖς ποὺ ἄλλοτε δὲν εἴχατε ἐλεηθῆ, τώρα βρήκατε ἔλεος» (Α΄ Πέτρ. 2,10). Καὶ ὁ θεῖος Παῦλος, αὐτὸς ποὺ ἐλεήθηκε τόσο πολὺ ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του ἐλεημένο· «Ἐκφράζω τὴ γνώμη μου σὰν ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ἐλεηθῆ» (Α΄ Κορ. 7,25)· καὶ ἀλλοῦ λέγει· «Ἀλλὰ ἐλεήθηκα διότι τὸ ἔκανα ἀπὸ ἄγνοια» (Α΄ Τιμ. 1,13). Παρόμοια καὶ ἡ δόξα τῶν ἁγίων στοὺς οὐρανοὺς καὶ ὁ στέφανος λέγεται ἔλεος καὶ ἀπὸ ἔλεος δίνεται, ὅπως λέγει ὁ ψαλμῳδός· «Αὐτὸν ποὺ σὲ στεφανώνει μὲ ἔλεος καὶ οἰκτιρμούς» (Ψαλμ. 102,4). Ἑρμηνεύοντας αὐτὸ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος λέγει· «Λοιπὸν ὁ στέφανος εἶναι ἀποτέλεσμα χάριτος καὶ φιλανθρωπίας».

87. Λέγει ὁ ἅγιος Ἰσαάκ: «Πρέπει νὰ γνωρίζετε καὶ τὸ ἑξῆς ἀδελφοί· ὅτι κάθε συνομιλία ποὺ γίνεται στὰ κρυφὰ καὶ κάθε μέριμνα ἀγαθῆς διανοίας ἐν Θεῷ καὶ κάθε μελέτη τῶν πνευματικῶν καθορίζεται μὲ τὸ ὄνομα τῆς εὐχῆς (δηλαδὴ ὀνομάζεται προσευχή) καὶ κρύβεται μέσα στὸ ὄνομα αὐτό· εἴτε ἀναφέρεις διάφορες ἀναγνώσεις, ἢ φωνὲς τοῦ στόματος ἢ δοξολογία τοῦ Θεοῦ, ἢ λυπηρῶν φροντίδα ἐν Κυρίῳ, εἴτε γονυκλισίες, εἴτε στιχολογία ψαλτηρίου εἴτε τὰ ὑπόλοιπα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται ἡ διδασκαλία τῆς ἀληθινῆς εὐχῆς» (Λόγος λε΄).

88. Αὐτὸ ἦταν ἐπόμενο νὰ συμβῇ ὁπωσδήποτε. Γιατὶ καθὼς διηγεῖται ὁ Κορνήλιος ὁ Ἰταλὸς τὰ ὄργανα τῆς μαστιγώσεως τοῦ Κυρίου μας ἦταν ἁλυσίδες, βούνευρα, βέργες ἀγκαθωτὲς καὶ σχοινιὰ ποὺ εἶχαν δεμένα στὶς ἄκρες ἀγκίστρια. Οἱ Δήμιοι ποὺ τὸν μαστίγωναν στὸν ἀριθμὸ ἦταν ἑξήντα. Ἔτσι δὲν τοῦ ἄφησαν μέρος χωρὶς πληγές. Ἄνοιξαν οἱ φλέβες καὶ τὸ αἷμα ἔτρεχε σὰν ποτάμι, σὲ σημεῖο ὥστε ἀπὸ τοὺς πολλοὺς δαρμοὺς οἱ σάρκες του ἐξαφανίσθηκαν καὶ μποροῦσαν νὰ μετρήσουν ἕνα ἕνα τὰ κόκκαλά του, ὅπως προφήτεψε γι᾽ αὐτὰ ὁ προφήτης Δαβὶδ λέγοντας «Ἀπαρίθμησαν ὅλα τὰ ὀστᾶ μου» (Ψαλμ. 21,18), Αὐτὴ ἡ διήγησις φαίνεται ὅτι συμφωνεῖ μὲ τὰ Εὐαγγέλια. Γιατὶ τόσο ὁ Ματθαῖος ὅσο καὶ ὁ Μᾶρκος ἀναφέρουν ὅτι αὐτοὶ ποὺ ὑπηρέτησαν στὴν μαστίγωσι καὶ τοὺς ἄλλους ἐμπαιγμοὺς τοῦ Κυρίου ἦταν ὅλη ἡ σπεῖρα, δηλαδὴ ὅλο τὸ στρατιωτικὸ τάγμα τοῦ Πιλάτου, ὅπως ἑρμηνεύει ὁ Θεοφύλακτος· πρᾶγμα τὸ ὁποῖο σημαίνει ὅτι πιθανὸν καὶ εἶναι ἐπόμενον νὰ ὑπερβαίνῃ καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἑξήντα.

89. Μὲ κάθε δίκαιο χαιρόταν καὶ χαιρόταν καὶ μὲ τὸ παραπάνω ἡ Ἁγία Τριάδα πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργία τοῦ κόσμου, γνωρίζοντας ἐκ τῶν προτέρων, σύμφωνα μὲ τὴν θεαρχική της ἰδέα, τὴν ἀειπάρθενο Μαριάμ. Γιατὶ εἶναι γνώμη μερικῶν θεολόγων, ὅτι ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ὅλα τὰ ἐννέα τάγματα τῶν Ἀγγέλων γκρεμίζονταν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ γίνονταν δαίμονες, ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ τότε ποὺ δημιουργήθηκε ὁ κόσμος ἐγίνοντο κακοὶ καὶ πήγαιναν στὴν κόλασι χωρὶς νὰ γλυτώσῃ κανείς· ἂν ὅλα τὰ κτίσματα οὐρανός, φωστῆρες, ἄστρα, στοιχεῖα, φυτὰ ζῷα, ἀποστατοῦσαν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν τάξι τους καὶ πήγαιναν στὴν ἀνυπαρξία, παρ᾽ ὅλα αὐτὰ ὅλες αὐτὲς οἱ κακίες τῶν κτισμάτων συγκρινόμενες μὲ τὸ πλήρωμα τῆς ἁγιότητος τῆς Θεοτόκου, δὲν μποροῦσαν νὰ λυπήσουν τὸν Θεό· διότι μόνο ἡ Κυρία Θεοτόκος μποροῦσε νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ ὡς πρὸς ὅλα καὶ γιὰ ὅλα, καὶ νὰ μὴν τὸν ἀφήσῃ νὰ λυπηθῇ τόσο πολὺ γιὰ τὸν χαμὸ καὶ τὴ ἀπώλεια τῶν τόσων κτισμάτων του, ὅσο θὰ τὸν ἔκαμνε νὰ χαίρεται ὑπερβολικὰ γιὰ τὴν ἴδια της· διότι μόνον αὐτὴ χωρὶς καμμία σύγκρισι τὸν ἀγάπησε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον διότι αὐτὴ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ὑπάκουσε στὸ θέλημά του· διότι μόνον αὐτὴ μπόρεσε καὶ ἔγινε ἱκανὴ νὰ δεχθῇ ὅλα ἐκεῖνα τὰ φυσικά, ὑπερφυσικὰ καὶ προαιρετικὰ χαρίσματα ποὺ ὁ Θεὸς διαμοίρασε σὲ ὅλη τὴν κτίσι. Καὶ μὲ ἕνα λόγο, γιατὶ αὐτὴ ἔγινε ἕνας ἄλλος Δεύτερος Κόσμος, ἀσύγκριτα καλλίτερος ἀπὸ ὅλον τὸν αἰσθητὸ καὶ νοητὸ κόσμο καὶ ἀρκετὸς καὶ μόνος του νὰ δοξάζῃ αἰώνια τὸν Ποιητὴ ἀπὸ τὴν καλλονὴ καὶ ποικιλία τῶν χαρισμάτων του περισσότερο ἀπὸ ὅλη τὴν δημιουργία τοῦ σύμπαντος. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεὸς προώρισε τὴν Θεοτόκο, σύμφωνα μὲ τὴν προαιώνια εὐδοκία του, ποὺ εἶναι ὄχι τὸ ἐπόμενο καὶ κατ᾽ ἐπακολούθησι θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ προηγούμενο καὶ τὸ κύριο θέλημα αὐτοῦ, ὅπως τὸ ἑρμηνεύει ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριος (λόγ. Α΄ εἰς τὰ Φῶτα καὶ λόγος εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν). Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν βγαίνει λέγω τὸ συμπέρασμα ὅτι, ὅπως γίνεται τὸ περιβόλι γιὰ νὰ φυτευθῇ τὸ δένδρο καὶ πάλι τὸ δένδρο φυτεύεται γιὰ τὸν καρπό, ἔτσι καὶ ὅλος ὁ αἰσθητὸς καὶ νοητὸς Κόσμος ἔγινε γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό, δηλαδὴ γιὰ τὴν Κυρία Θεοτόκο· καὶ πάλι ἡ Κυρία Θεοτόκος ἔγινε γιὰ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό· καὶ ἔτσι ἐξεπληρώθη ἡ ἀρχαία βουλὴ καὶ ὁ πρῶτος σκοπὸς τοῦ Θεοῦ· μὲ τὸ ὅτι ἀνακεφαλαιώθηκαν ὅλα ἐν Χριστῷ καὶ ἐνώθηκε ἡ κτίσις μὲ τὸν Κτίστη, ὄχι φυσικά, ὄχι προαιρετικὰ καὶ κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπόστασι· αὐτὸς εἶναι ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τῆς ἑνώσεως, μετὰ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἄλλος ἀνώτερος

οὔτε βρέθηκε, οὔτε καὶ θὰ βρεθῇ.

90. Τὰ λόγια του Μεγάλου Βασιλείου εἶναι τὰ ἑξῆς: «Κατὰ τὴν πρώτη του ἡλικία ὑποτασσόμενος στοὺς γονεῖς του, κάθε κόπο σωματικὸ ἐκτελοῦσε μὲ πραότητα καὶ ὑπακοή. Γιατὶ ὄντας ἄνθρωποι δίκαιοι καὶ εὐσεβεῖς, φτωχοὶ ὅμως καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν τὰ ἀπαραίτητα (καὶ τὸ ἀποδεικνύει ἡ φάτνη ὡς τόπος τοῦ θείου τοκετοῦ), φυσικὰ ἐργάζονταν συνέχεια οἰκονομώντας γιὰ τὸν ἑαυτό τους τὰ ἀπαραίτητα. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ὑποτασσόμενος σ᾽ αὐτούς, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, ἔδειχνε ὅτι στοὺς κόπους ἔδειχνε τὴν ἀπαραίτητη ὑπακοή.

91. Ὅλοι οἱ ἅγιοι ὅταν βρίσκονταν στὴ γῆ ἀξιώθηκαν νὰ βλέπουν ἀμυδρὰ τὸν Θεὸ καὶ σὰν σὲ καθρέφτη καὶ αἰνιγματικά, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος (Α΄ Κορ. 13), ἀνερχόμενοι ὅμως στοὺς οὐρανοὺς καὶ γινόμενοι μακάριοι, βλέπουν τὸν Θεὸ πρόσωπο πρὸς πρόσωπο, δηλαδὴ ἀμέσως καὶ καθαρά, ὅπως τὸ λέγει καὶ αὐτὸ ὁ Παῦλος. Ἡ ψυχὴ ὅμως τοῦ Χριστοῦ, ὄντας ἑνωμένη καθ᾽ ὑπόστασι μὲ τὸν Θεὸ Λόγο καὶ ἔχοντας τὴν Θεότητα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἄκρα σύλληψί του, ὅπως διδάσκουν οἱ ἱεροὶ θεολόγοι, εἶχε στὴ συνέχεια καὶ αὐτὴ τὴν ἀπόλυτη θέα ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρώτη ἕνωσι. Καὶ ἐνῷ ἀκόμη ὁ Χριστὸς ἦταν πάνω στὴ, γῆ ἔβλεπε μὲ τὸν νοῦ του καθαρὰ καὶ ἄμεσα τὸν Θεό, στὴν μακάρια θέα τοῦ ὁποίου πάντοτε ἐντρυφοῦσε καὶ αἰσθανόταν ἀγαλλίαση, ἀκόμη κι ὅταν βρισκόταν σ᾽ αὐτὰ τὰ πολυώδυνα πάθη τοῦ σταυροῦ, τὰ ὁποῖα αἰσθανόταν μόνον κατὰ τὴν ἀνθρώπινη αἴσθησί του. Αὐτὴ ἡ μακαρία θέα τοῦ Χριστοῦ συμπεραίνεται καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, ἰδιαιτέρως ὅμως ἀπὸ τὸ ρητό· « Κανένας δὲν ἀνέβηκε στὸν οὐρανό, παρὰ μόνον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ποὺ βρίσκεται στὸν οὐρανό» (Ἰω. 3,12), τὸ ὁποῖο σημαίνει ὅτι ὁ Χριστὸς ἦταν στὸν οὐρανὸ μὲ αὐτὴ τὴν μακάρια ὅρασι, ποὺ δίνεται στὸν οὐρανό. Γιατὶ οἱ θεολόγοι λέγουν ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ εἶχε τρεῖς γνώσεις· αὐτὴν τὴν μακάρια, ὅπως εἴπαμε, τὴν Θεόπνευστη, ποὺ εἶχαν καὶ οἱ Προφῆτες, μὲ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς γνώριζε καὶ τὶς κρυφὲς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἀναφέρεται· «Καὶ δὲ χρειαζόταν νὰ τὸν πληροφορήσῃ κανεὶς γιὰ ἕναν ἄνθρωπο, διότι αὐτὸς ἤξερε καλὰ τί εἶχε ὁ καθένας μέσα του» (Ἰω. 2,25)· καὶ τὴν ἐπίκτητη, δηλαδή, τὴν φυσικὴ φιλοσοφία τῶν ὄντων, ἡ ὁποία ἦταν βέβαια στὴν ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ ἐγκεχυμένη, ὅπως ἦταν καὶ στὸν Σολομώντα, ὡς πρὸς τὴν φύσι της ὅμως καὶ τὴν ὑπόστασί της εἶναι καὶ λέγεται ἐπίκτητη, γιατὶ ἀποκτᾶται μὲ πόνο καὶ μάθησι.

92. Τόσο ἄφθονη καὶ τόσο πλούσια ἔγινε ἡ πληρωμὴ τῶν ἁμαρτιῶν μας ἀπὸ τὸν Κύριο, ὥστε αὐτὴ νὰ μοιάζῃ μὲ ἕνα ἀτέλειωτο πέλαγος καὶ ὅλες οἱ ἁμαρτίες τῶν ἀνθρώπων, περασμένες, παροῦσες καὶ μελλοντικές, νὰ μοιάζουν μὲ μία σταγόνα νεροῦ. Ἔτσι θεολογεῖ γι᾽ αὐτὸ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος: «Πλήρωσε ὁ Χριστὸς περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ χρωστούσαμε. Καὶ τόσο περισσότερα, ὅσο συγκρίνεται τὸ ἀμέτρητο πέλαγος μὲ μία μικρὴ σταγόνα νεροῦ». Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: « Ἡ χάρις ποὺ ἔφερε ὁ Χριστός, δὲ συγκρίνεται μὲ τὸ παράπτωμα» (Ρωμ. 5,15)· καὶ πάλι· Ὅπου ἡ ἁμαρτία φάνηκε στὸ ἀληθινὸ τρομακτικό της μέγεθος, ἐκεῖ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερκάλυψε μὲ τὸ παραπάνω» (Ρωμ. 5,20). Καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος: «Καὶ ἂν κατέκρινε τοὺς ἀνθρώπους ἡ γεῦσις τοῦ καρποῦ, πόσο μᾶλλον τοὺς δικαίωσε τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ» (Λόγ. Εἰς τὰ Γενέθλ.). Καὶ μερικοὶ θεολόγοι λέγουν ὅτι ἦταν ἀρκετὸ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ πληρώσῃ τὶς ἁμαρτίες ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἂν ἀκόμη αἰσθανόταν τόσο μικρὸ πόνο, ὅσο αἰσθάνεται κανείς, ὅταν τοῦ ἀφαιρέσουν μία τρίχα ἀπὸ τὸ κεφάλι του. Ἐπειδὴ ὅμως δέχθηκε τόσους πολλοὺς πόνους καὶ ἔχυσε ὅλο του τὸ αἷμα, μέχρι τὴν τελευταία του σταγόνα καὶ πέθανε μὲ τέτοιον ἀτιμωτικὸ θάνατο, σκέψου καὶ σὺ πόσο πλούσια καὶ ἄπειρη εἶναι ἡ πληρωμὴ καὶ ἱκανοποίησις ποὺ ἔγινε γιὰ χάρι μας.

93. Τὸ μέγεθος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἦταν στὸ μῆκος τοῦ δεκαπέντε ποδῶν, στὸ πλάτος του, δηλαδὴ στὸ πλάγιο ξύλο, ὀκτὼ ποδῶν, ὅπως εἶναι παλιὰ παράδοσις. Γι᾽ αὐτὸ ἐπόμενο ἦταν, ἀπὸ τὸ πολὺ βάρος τοῦ Σταυροῦ νὰ μὴν μποροῦσε πλέον ὁ Ἰησοῦς νὰ τὸν σηκώσῃ, ὡς ἀποκαμωμένος ἀπὸ τὰ προηγούμενα βασανιστήρια. Γι᾽ αὐτὸ καὶ στὸ δρόμο πολὺ συχνὰ γονάτιζε, πράγμα τὸ ὁποῖο βλέποντάς το οἱ στρατιῶτες ἀγγάρεψαν τὸν Σίμωνα γιὰ νὰ τὸν σηκώσῃ, ὄχι ἐπειδὴ τὸν σπλαγχνίσθηκαν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο μήπως πεθάνῃ στὸν δρόμο, πρὶν δεχθῇ τὸν ἀτιμωτικὸ θάνατο τοῦ Σταυροῦ.

94. Ἡ σταύρωσις μὲ τὰ καρφιὰ συνηθίζονταν στοὺς Ρωμαίους ὄχι γιὰ κάθε ἄνθρωπο, ἀλλὰ στοὺς πιὸ ὑπόδικους καὶ κακοποιούς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀπόφασι τοῦ Πιλάτου κατὰ τοῦ Χριστοῦ. Γι᾽ αὐτὸ καὶ πολλοὶ ἔχουν τὴν γνώμη ὅτι οἱ δυὸ λῃστὲς δὲν σταυρώθηκαν μὲ καρφιά, ὅπως ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ δέθηκαν σφιχτὰ μὲ σχοινιά.

95. Ὁ τίτλος γράφτηκε σὲ τρεῖς γλῶσες, γιὰ νὰ καταλάβουν ὅλοι, Ρωμαῖοι, Ἕλληνες καὶ Ἑβραῖοι ὅτι τάχα ὁ Ἰησοῦς ἦταν ἀποστάτης τῆς βασιλείας καὶ μόνος του θέλησε νὰ κάνῃ τὸν ἑαυτό του βασιλιά. Γιὰ χάρι τῶν φιλολόγων προσθέτουμε καὶ τὰ λόγια τῶν τριῶν γλωσσῶν. Τὰ Ἑβραϊκὰ ἦταν τὰ ἑξῆς: «Γιεσουὰ Ναζωρὶ μέλεχ Γεχουντίμ», τὰ Ἑλληνικὰ « Ἰησοῦς Ναζωραῖος Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων», καὶ τὰ Ρωμαϊκὰ «Γιέζους Ναζαρέννους ρὲξ Γιουνταιόουμ».

96. Ὅπως ἀπὸ τὸν καπνὸ γνωρίζουμε τὴν φωτιά, ἔτσι ἀπὸ κάποια ἐξωτερικὰ σημεῖα μποροῦμε νὰ καταλάβουμε ταπεινὰ τὴν ἐσωτερικὴ φωτιὰ τῆς ἀμέτρητης ἐπιθυμίας ποὺ εἶχε ὁ Κύριος γιὰ νὰ πάθῃ· αὐτὰ ἐν συντομίᾳ εἶναι: τὸ νὰ ἐλέγχῃ τὸν Πέτρο καὶ νὰ τὸν ὀνομάζῃ Σατανᾶ, διότι τὸν ἐμπόδιζε νὰ πάῃ στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ νὰ μὴν πάθῃ: «Πήγαινε πίσω μου Σατανᾶ, διότι δὲν

φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων» (Ματθ. 16,23)· ἡ ὑπερβολικὴ στενοχώρια τοῦ πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος, πότε δηλαδὴ νὰ ἔλθη ἡ ὥρα γιὰ νὰ πάθη· διότι αὐτὸ φανερώνει τὸ «ἔχω βάπτισμα γιὰ νὰ βαπτισθῶ, καὶ μὲ κατέχει μία ἀνυπομονησία μέχρις ὅτου τελειώσει» (Λουκ. 12,50)· τὸ νὰ ὀνομάζῃ τὸ πάθος καὶ τὸν θάνατο ποτήριο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο, κατὰ τὸν ἱερὸ Θεοφύλακτο δείχνει χαρὰ καὶ ἡδονὴ καὶ γιορτή, τὴν ὁποία δέχονται αὐτοὶ ποὺ πίνουν τὸ κρασί. «Τὸ ποτήριο ποὺ μοῦ ὥρισε ὁ Πατέρας δὲν θὰ τὸ πιῶ;» (Ἰω. 18,11)· τὸ νὰ τρέχῃ τὰ μεσάνυχτα νὰ περνάῃ τὸν χείμαρρο τῶν Κέδρων καὶ νὰ φροντίζῃ νὰ ἔλθη στὸν Κῆπο, τὸν ὁποῖο γνώριζε ὁ Ἰούδας καὶ νὰ δείχνῃ μὲ αὐτὸ ὅτι θελληματικὰ ἔρχεται στὸ πάθος, ὅπως ἑρμηνεύει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος· «Ἀφοῦ εἶπε αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς, βγῆκε μαζὶ μὲ τοὺς μαθητές του καὶ πῆγαν στὴν ἀπέναντι πλευρὰ τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων. Ἐκεῖ ἦταν ἕνας κῆπος, ὅπου μπῆκε ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθητές του. Αὐτὸν τὸν τόπο τὸν γνώριζε καὶ ὁ Ἰούδας» (Ἰω. 18,1-2)· τὸ νὰ βγαίνῃ μόνος του νὰ λέῃ στοὺς στρατιῶτες ὅτι αὐτὸς εἶναι γιὰ νὰ τὸν πιάσουν «ἐγὼ εἶμαι» (Ἰω. 18,5), ὅπως ἑρμηνεύει καὶ ὁ Σολομώντας στὸ ᾆσμα τὸ ἐθελούσιο πάθος τοῦ Κυρίου καὶ εἶπε ἐκ μέρους του: «Θὰ πορευθῶ στὸ βουνὸ τῆς σμύρνης» (4,6), δηλαδὴ τοῦ θανάτου καὶ τῆς νεκρώσεως, γιατὶ τέτοιο ἔγινε τὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ σύμφωνα μὲ τὴν ἑρμηνεία τοῦ Νύσσης, τοῦ Μαξίμου καὶ τοῦ Νείλου· τὸ νὰ ἔχῃ χαρούμενα τὰ μάτια ὅταν κρεμόταν πάνω στὸ σταυρό, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο τοῦ Ἰακώβ· «Χαρούμενα εἶναι τὰ μάτια του ἀπὸ τὸ κρασί» (Γεν. 49,12) κατὰ τὴν ἑρμηνεία τοῦ Κυρίλλου. Μὲ ἰδιαίτερο ὅμως τρόπο καὶ ἔμφασί μας δείχνουν τὴν ἄπειρη ἀγάπη καὶ ἐπιθυμία ποὺ εἶχε ὁ Χριστὸς νὰ πάθη καὶ νὰ παθαίνῃ πάντοτε γιὰ μᾶς αὐτὰ τὰ δυό· α) ἡ παράδοσις τῶν θείων μυστηρίων, στὰ ὁποῖα μυστηριακὰ καὶ πνευματικὰ πεθαίνει πάντοτε καὶ παθαίνει ἀλλὰ καὶ ἀνασταίνεται ὁ Χριστός· β΄) ἡ ἱστορία ποὺ ἀναφέρει ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης στὴν ἐπιστολή του πρὸς Δημόφιλο· διότι λέγει ὅτι ὁ ἀπόστολος Κάρπος ὄντας στὴν Κρήτη, λυπόταν καὶ παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ νὰ κολάσῃ ἕναν ἀσεβῆ, ποὺ ἕναν χριστιανὸ τὸν ὡδήγησε στὴν πλάνη καὶ τὴν ἀσέβεια. Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ προσευχόταν κατέβηκε ὁ Κύριος μὲ πλῆθος ἀπὸ ἀγγέλους καὶ ἀφοῦ τοῦ ἄπλωσε τὸ δεξί του χέρι, τοῦ εἶπε νὰ τὸν χτυπᾷ· γιατὶ παρόλο ποὺ οἱ ἄνθρωποι τὸν σταυρώνουν καὶ γι᾽ αὐτὸ κολάζονται, αὐτὸς εἶναι ἕτοιμος νὰ πεθάνη γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων πολλὲς φορές· «χτύπησέ με λοιπὸν διότι καὶ πάλι εἶμαι ἕτοιμος νὰ πεθάνω γιὰ ἀνθρώπους ποὺ πάλι θέλουν νὰ σωθοῦν, καὶ αὐτό μου εἶναι ἀγαπητό, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχουν ἄλλοι ἄνθρωποι νὰ ἁμαρτάνουν».

97. Ὁ Μέγας Βασίλειος σημειώνει καὶ ἕνα ἄλλο χρέος ποὺ ἔχουν αὐτοὶ ποὺ μεταλαμβάνουν. Διότι ὅσοι μεταλαμβάνουν καταγγέλλουν τὸν θάνατο τοῦ Κυρίου μὲ τὴν Μετάληψι, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Ὅσες φορὲς τρώγετε τὸν ἄρτον αὐτὸ καὶ πίνετε αὐτὸ τὸ ποτήριο, καταγγέλλετε τὸν θάνατο τοῦ Κυρίου» (Α΄ Κορ. 26). Καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου ἔγινε γιὰ ὅλους ἐκείνους ποὺ μεταλαμβάνουν καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους γενικὰ σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολο Παῦλο ποὺ λέγει: «Ἐὰν ἕνας πέθανε γιὰ ὅλους ἄρα ἀπέθαναν ὅλοι, καὶ πέθανε γιὰ ὅλους» (Β΄ Κορ. 5,15). Λοιπὸν ὅσοι μεταλαμβάνουν ὀφείλουν νὰ δείχνουν, γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν πίστι καὶ γιὰ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, ὑπακοὴ μέχρι θανάτου καὶ νὰ μὴ ζοῦν πλέον στὸν κόσμο καὶ στὴν ἁμαρτία καὶ στὸν ἑαυτό τους ἀλλὰ μόνο στὸν Θεὸ ποὺ μεταλαμβάνουν, σὲ αὐτὸν ποὺ πέθανε γι᾽ αὐτοὺς καὶ ἀναστήθηκε, πάλι σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο, ποὺ λέγει: «Ὥστε ὅσοι ζοῦν, νὰ μὴ ζοῦν πλέον γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ πέθανε γι᾽ αὐτοὺς καὶ ἀναστήθηκε» (Β΄ Κορ. 5,15). Καὶ αὐτὸ λέγει ὁ ἅγιος ὅτι εἶναι δόγμα ποὺ ἔχει παραδοθῆ ἀπὸ τὸν Παῦλο. (Στὸν λόγο ὅτι «δεῖ τὸν ἀναγεννηθέντα διὰ τοῦ βαπτίσματος τρέφεσθαι καὶ τὰ ἑξῆς)

99. Διότι ὅλες οἱ ἄλλες ἀρετὲς μὲ τὴν ὁμοιότητα ποὺ ἔχουν πρὸς τὸν Θεὸ κάνουν τὸν ἐνάρετο ἄνθρωπο ἱκανὸ στὸ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Θεό, δὲν τὸν ἑνώνουν ὅμως. Ἡ Νοερὰ ὅμως προσευχὴ ἔχει τέτοια δύναμι καὶ νὰ ἑνώνῃ μὲ τὸν Θεὸ (βλέπε καὶ στό με΄ κεφάλαιο). Καὶ κατὰ κάποιον τρόπο οἱ ἄλλες ἀρετὲς μοιάζουν μὲ τὰ ὄργανα ποὺ ἰσιάζουν καὶ προσαρμόζουν δυὸ σανίδια, ἐνῷ ἡ προσευχὴ παρομοιάζει μὲ τὴν κόλλα, ποὺ ἑνώνει αὐτὰ τὰ ταιριαστὰ σανίδια. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ μέγας Γρηγόριος ἐπίσκοπος τῆς Θεσσαλονίκης εἶπε ὅτι «ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς ἱερουργεῖ τὴν ἀνάτασι καὶ ἕνωσι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, διότι εἶναι σύνδεσμος τῶν λογικῶν κτισμάτων μὲ τὸν κτίστη» (Φιλοκαλία).

100. Ἀπὸ τὸ ρητὸ αὐτὸ ὁ ἅγιος Μάξιμος συμπεραίνει ὅτι ὅποιος ἐργάζεται τὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου, δὲν δέχεται μόνο τὸν Κύριο στὴν ψυχή του, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὸν δέχεται καὶ τὸν Πατέρα ποὺ εἶναι μαζί του καὶ τὸ ἀχώριστο ἀπὸ αὐτὸν Ἅγιο Πνεῦμα. Γενιὰ δέχεται μέσα του ὅλη τὴν Ἁγία Τριάδα καὶ γίνεται κατοικία της (κεφ. οα΄ τῆς β΄ ἑκατοεντ.).

101. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι θέλουν πολὺ συχνὰ καὶ δὲν μποροῦν νὰ δεχθοῦν τὴν μυστηριώδη Θεία Κοινωνία, δηλαδὴ νὰ μεταλαμβάνουν τὸν Χριστὸ ποὺ βρίσκεται μέσα στὰ Μυστήρια, ἢ διότι βρίσκονται σὲ τόπο ἔρημο ὅπου δὲν ὑπάρχουν οὔτε ἱερεῖς οὔτε θυσιαστήριο καὶ ἐκκλησία: ἢ βρίσκονται στὸν κόσμο ἐμποδίζονται ὅμως ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς ὄχι γιὰ κανένα τους σφάλμα, ἀλλὰ γιὰ τὴν διεστραμμένη καὶ πονηρὴ συνήθεια ποὺ ἐπικρατεῖ, αὐτοὶ λέγω, ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦν καὶ θέλουν νὰ δεχθοῦν μυστηριακὰ τὸν Χριστὸ μέσα τους, ἀλλὰ γιὰ ὅσα λέχθηκαν καὶ γιὰ ἄλλους λόγους δὲν μποροῦν, ἂς δέχωνται τὸ Χριστὸ μέσα τους νοερὰ καὶ πνευματικά, ὅπως λέγει ὁ Νικόλαος ὁ Καβάσιλας στὴν ἑρμηνεία τῆς Λειτουργίας (κεφ. μβ΄), διότι ὁ Χριστὸς ποὺ βρίσκεται στὰ μυστήρια νοερὰ καὶ χωρὶς νὰ φαίνεται καὶ ἀόρατα τοὺς μεταδίδει τὸν ἁγιασμὸ τῶν μυστηρίων μὲ τὸν τρόπο ποὺ γνωρίζει ὁ ἴδιος.

102. Γι᾽αὐτὸ καὶ ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ ἔγραψε: «Ἡ εὐχαριστία ἐκείνου ποὺ ἔλαβε ἐρεθίζει αὐτὸν ποὺ ἔδωσε γιὰ νὰ δώσῃ δῶρα μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα» (Λόγ. Λ΄). Μερικοὶ πάλι καὶ τὸ χωρίο ἐκεῖνο τοῦ ψαλτηρίου λεγόμενο ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ τὸ ἑρμήνευσαν ἔτσι: «Τί ὑπάρχει γιὰ μένα στὸν οὐρανό; (παρὰ μόνον ἡ εὐχαριστία δηλαδή) καὶ ἀπὸ σένα ἄνθρωπε τί ζήτησα πάνω

στὴ γῆ; (παρὰ δόξα καὶ εὐχαριστία δηλαδή)» (Ψαλμ. 72,24)

103. Ἐπειδή, σύμφωνα μὲ τὸν Μέγα Βασίλειο (ὅρος κατ᾽ ἐπιτομὴν νγ΄), αὐτὸς εἶναι ὁ ἁγιασμός, τὸ νὰ ἀφιερωθῇ κανεὶς στὸν ἅγιο Θεὸ ὁλοκληρωτκὰ καὶ χωρὶς διακοπὴ σὲ κάθε καιρὸ καὶ νὰ φροντίζῃ νὰ κάνῃ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀρεστὰ στὸν Θεό. Καὶ ἀκόμη λέγει, ὅτι ὅ,τι ἀφιερωθῇ μία φορὰ στὸν Θεό, εἶναι ἀσεβὲς καὶ τολμηρό, ἂν κάποιος τὸ ἀποσύρῃ καὶ τὸ χρησιμοποιήσῃ γιὰ κοινὴ χρῆσι καὶ ἀνθρώπινη.

104. Σημείωσε ὅτι κάθε ἔργο καὶ κάθε εἶδος τοῦ πάθους Κυρίου μας ὀνομάζεται ἀπὸ μερικοὺς διδασκάλους μυστήριο, διότι καὶ κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ περιέχει καὶ κάποιο μυστηριῶδες νόημα: γι᾽ αὐτὸ καὶ παρακάτω στὸ κεφάλαιο αὐτὸ λέγει νὰ περνᾶμε ἀπὸ τὸ ἕνα μυστήριο στὸ ἄλλο μυστήριο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πάθους του. Μαθαίνοντας λοιπὸν αὐτό, μὴν ἀμφιβάλλῃς.

105. Γιὰ παράδειγμα: ὅπως εἶναι μερικοὶ εὐλαβεῖς καὶ ποὺ κατανύσσονται εὔκολα, ὅπως οἱ γυναῖκες, καὶ ὅσοι ἔτυχε ἀπὸ τὴν φύσι της νὰ ἔχουν ἰδιοσυγκρασία ἀπαλή.

106. Λέγεται ὅτι κατανύγονται ἀπὸ τὸν διάβολο ὅσοι κάνουν αὐτὰ ἀπὸ κενοδοξία καὶ ἀνθρωπαρέσκεια ἢ ἀπὸ μέθη ἢ ἀπὸ διάφορα ἄλλα παρόμοια πάθη.

107. Μελέτησε τὸν λόγο τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαὰκ καὶ ἰδῆς τὴν ἀλλοίωσι ποὺ δέχεται ἡ ψυχὴ καὶ τὸν σκοτισμὸ καὶ τὴν ἀπόγνωσι καὶ τὸν δισταγμὸ γιὰ τὴν πίστι καὶ τὶς βλασφημίες καὶ πῶς καὶ γιατί καὶ ποιοὶ τὰ παθαίνουν αὐτὰ καὶ πῶς θεραπεύονται.

108. Καὶ ὁ ἅγιος Ἰσαὰκ λέγει στὸν ἴδιο λόγο ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ πάσχει αὐτὰ χρειάζεται φωτισμένον ἄνθρωπο καὶ ποὺ νὰ ἔχῃ πεῖρα στὰ παρόμοια θέματα γιὰ νὰ φωτισθῇ ἀπὸ αὐτὸν καὶ δυναμωθῇ.

109. Ὁ Μέγας Βασίλειος στὸ πρόλογό του στοὺς κατὰ πλάτος ὅρους πολὺ σοφὰ καὶ ἐκτεταμένα ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένοι ὅλοι οἱ χριστιανοί, μικροὶ καὶ μεγάλοι, νὰ τηροῦν ὅλες τὶς ἐντολὲς ποὺ μᾶς προστάζει ὁ Κύριος στὸ Ἱερὸ Εὐαγγέλιο, χωρὶς νὰ ἐξαιρεθῇ καμμία ἀπὸ αὐτές: Α΄) Διότι ὁ Κύριος ἀποστέλλοντας τοὺς μαθητάς του στὸ κήρυγμα τοὺς εἶπε νὰ διδάξουν ὅλα τὰ ἔθνη νὰ τηροῦν ὅσες ἐντολὲς τοὺς παρήγγειλε αὐτός: «Πηγαίνετε καὶ κάνετε μαθητές μου ὅλα τὰ ἔθνη... διδάσκοντάς τους νὰ τηροῦν ὅλες τὶς ἐντολὲς ποὺ σᾶς ἔδωσα» (Ματθ. 28,19): δηλαδὴ ὄχι ἄλλες ἐντολὲς νὰ φυλάττουν καὶ ἄλλες νὰ παραμελοῦν, ἀλλὰ ὅλες, ὅλες χωρὶς καμία ἐξαίρεσι. Β΄) Διότι ἂν δὲν ἦταν ἀναγκαῖες καὶ ἀπαραίτητες ὅλες οἱ ἐντολὲς γιὰ τὴ σωτηρία μας, δὲν θὰ γράφονταν καθόλου στὴν Ἁγία Γραφή, οὔτε θὰ θὰ ἔδινε ἐντολὴ ὁ Κύριος νὰ φυλάττωνται ὅλες ὑποχρεωτικά. Γ΄) Ἂν ὁ Κύριος μᾶς προστάσσῃ νὰ γινώμαστε τέλειοι «Νὰ εἶσθε τέλειοι» (Ματθ. 5,48) καὶ ὁ Παῦλος παραγγέλλει νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καταρτισμένος καὶ σωστὸς καὶ ὁλόκληρος «γιὰ νὰ εἶναι καταρτισμένος ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ» (Β΄ Τιμ. 3,17), εἶναι φανερὸ ὅτι τὴν τελειότητα αὐτὴ καὶ ὁλοκλήρωσι θὰ μᾶς τὴν χαρίσῃ ἡ φύλαξις τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. Δ΄) Διότι οἱ ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ εἶναι συνδεδεμένες ἡ μία μὲ τὴν ἄλλη σὰν μὲ κάποια ἁλυσίδα, ὥστε ὅποιος καταλύσῃ καὶ παραβῇ μία μόνον ἀπὸ τὶς ἐντολές, ἐκεῖνος μὲ τὴν λύσι καὶ τὴν παράβασι τῆς μιᾶς ἐντολῆς, λύνει καὶ παραβαίνει συγχρόνως ὅλες τὶς ἄλλες ἐντολὲς καὶ δὲν δέχεται τόσο μισθὸ γιὰ τὶς ἐντολὲς ποὺ φύλαξε, ὅσο τιμωρία γιὰ ἐκείνην ποὺ δὲν φύλαξε. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ λέγει ὅτι «Ὅποιος τηρήσει ὅλες τὶς ἐντολὲς τοῦ νόμου καὶ παραβῇ μία, θεωρεῖται παραβάτης ὅλου τοῦ νόμου» (2,10) καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει: Τί θὰ μὲ ὠφελήσουν οἱ ἄλλες ἐντολὲς ποὺ κατώρθωσα ἂν πῶ τὸν ἀδελφό μου μωρὸ καὶ γι᾽ αὐτὸ θεωρηθῶ ἔνοχος τῆς γέεννας τοῦ πυρός;». Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι κάθε χριστιανὸς ἔχει μεγάλη ὑποχρέωσι νὰ τηρῇ ὅλες τὶς ἐντολές. Καὶ τί λέγω ἁπλῶς νὰ τὶς τηρῇ; νὰ τὶς τηρῇ μὲ ὅλη του τὴν δύναμι μὲ ὅλη του τὴν θέλησι καὶ μὲ ὅλη του τὴν ἀγάπη, ἂν θέλῃ, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο νὰ στεφανωθῇ σὰν νόμιμος ἀθλητής. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ μόνος του νὰ προσθέτῃ κάτι παραπάνω στὶς ἐντολές, κάνοντας κάτα κάποιον τρόπο, μία ὑπερβολή. Διότι κι ἐκείνος ποὺ εἶχε τὸ ἕνα τάλαντο δὲν δέχθηκε ἔπαινο ἀπὸ τὸν Κύριό του, διότι ἐπέστρεψε τὸ τάλαντο, ἀλλὰ κατακρίθηκε διότι δὲν τὸ αὔξησε. Τελειώνω τὴν ὑποσημείωσι καὶ σοῦ λεγω: Ἀδελφέ, ἂν ἀνήκῃς στὴν τάξι τῶν δούλων καὶ φοβᾶσαι τὸν Θεὸ γιὰ νὰ μὴ σὲ κολάσῃ, φύλαττε ὅλες τὶς ἐντολές. "Εὐτυχισμένος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τὸν Κύριο, στὶς ἐντολὲς βρίσκει εὐχαρίστησι" (Ψαλμ. 111,1). Ἂν ἀναβῇς στὴν τάξι τῶν μισθωτῶν καὶ περιμένῃς νὰ λάβῃς μισθὸ γιὰ τὴν ἀρετή σου στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, φύλαττε ὅλες τὶς ἐντολές: "Ἔκκλινε τὴν καρδιὰν μοῦ τοῦ ποιῆσαι τὰ δικαιώματά σου δι᾽ ἀντάμειψιν" (Ψαλμ. 118,111). Ἂν ἀνεβῇς στὴν τάξι τῶν υἱῶν καὶ δουλεύσῃς τὸν Θεὸ γιὰ μόνο τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν, φύλαττε ὅλες τὶς ἐντολές: "Ὑψώνω τὰ χέρια μου πρὸς τὶς ἐντολές σου ποὺ ἀγάπησα" (Ψαλμ. 118,49). Καὶ πάλι: "Ἂν εἶμαι Πατέρας, ποῦ εἶναι ἡ δόξα μου;" λέγει ὁ Θεός. Δόξα τοῦ πατρὸς εἶναι ἡ ὑπακοὴ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὶς πνευματικὲς ἐντολές. Γιατὶ γνώριζε καὶ τὸ ἑξῆς: Ἂν παραβῇς μία μόνο ἐντολή, ὅταν μπορῇς νὰ μὴν τὴν παραβῇς, δὲν θὰ ἔχῃς παρρησία, ἀλλὰ θὰ ντραπῇς τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγε: "Τότε δὲν θὰ ντραπῶ ὅταν θὰ ξανακοιτάζω τὶς ἐντολές σου" (Ψαλμ. 118,6). Σοῦ θυμίζω ἀκόμη ὅτι ὅλες οἱ ἐντολές, τόσο τῆς Παλαιᾶς ὅσο καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λέγονται μὲ ρῆμα προστακτικό, ὅπως: "ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας, εὐλογεῖτε ἐκείνους ποὺ σᾶς καταρῶνται....", σπάνια προφέρονται σὲ ὁριστική,

ὅπως τὸ "ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις...", καὶ πάρα πολὺ σπάνια προφέρονται μὲ ἄλλα ρήματα.

110. Λέγει καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος στὴν ἑρμηνεία τοῦ ζ΄ ψαλμοῦ ἐξηγώντας τὸ "μήποτε ἁρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχήν μου, μὴ ὄντος λυτρουμένου μηδὲ σῴζοντος", ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ γενναῖοι ἀθλητές, ὅσοι πάλαιψαν μὲ τοὺς δαίμονες σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ καὶ γλύτωσαν ἀπὸ τὶς παγίδες καὶ τὶς ἐπιθέσεις τους, στὸ τέλος ὅμως τῆς ζωῆς τους ἐξετάζονται ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος, καὶ ἂν βρεθοῦν νὰ ἔχουν κάποιες πληγὲς ἢ μολυσμοὺς ἢ ρύπους τῆς ἁμαρτίας, κρατοῦνται ἀπὸ αὐτόν· ἂν ὅμως βρεθοῦν χωρὶς πληγὲς καὶ μολυσμούς, ἀναπαύονται ὡς ἐλεύθεροι ἀπὸ τὸ Χριστό. Μερικοὶ πάλι καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Θεὸς στὸν ὄφι, τὸ "σὺ τηρήσεις αὐτοῦ (τοῦ ἀνθρώπου) πτέρναν", τὸ ἐννόησαν ἀλληγορικὰ ὡς ἑξῆς: Ὅτι ὁ Διάβολος παρατηρεῖ πάντοτε τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ προσπαθεῖ νὰ βρῇ κάποιο ἁμάρτημα γιὰ νὰ τὸν παραλάβη. Σημαίνει δηλαδὴ ἡ πτέρνα τὸ τέλος τῆς ζωῆς, γιατὶ καὶ αὐτὴ εἶναι τὸ τέλος καὶ τὸ ἄκρο τοῦ σώματος.

111. Καὶ πράγματι ἡ ταπείνωσις καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ πραότητα τῆς καρδιᾶς εἶναι τόσο ἑνωμένα, ὥστε ὅπου βρίσκεται τὸ ἕνα εἶναι καὶ τὸ ἄλλο, καὶ ὅποιος εἶναι πρᾶος στὴν καρδιά, ἐκεῖνος εἶναι καὶ ταπεινός: καὶ ἀντίστροφα, ὅποιος εἶναι ταπεινὸς στὴν καρδιά, ἐκεῖνος εἶναι πρᾶος καὶ εἰρηνικός. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος τὰ πρόφερε αὐτὰ ἑνωμένα λέγοντας: "Μάθετε ἀπὸ ἐμένα ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς καὶ εἰρηνικὸς στὴν καρδιά" (Ματθ. 11,29)

112. Αὐτὸ τὸ λέγει ὁ ἅγιος στοὺς λόγους του πρὸς τὴν μοναχὴ Ξένη.

113. Γιὰ παράδειγμα: ὅπως εἶναι μερικοὶ εὐλαβεῖς καὶ ποὺ κατανύσσονται εὔκολα, ὅπως οἱ γυναῖκες, καὶ ὅσοι ἔτυχε ἀπὸ τὴν φύσι τους νὰ ἔχουν ἰδιοσυγκρασία ἁπαλή.

114. Ἄλλο εἶναι πένθος καὶ ἄλλο δάκρυα. Πένθος εἶναι λυπηρὸς λογισμὸς καὶ ἕνας πόνος τῆς καρδιᾶς, μὲ τὸν ὁποῖο λυπούμαστε καὶ πονοῦμε: α) διότι λυπήσαμε καὶ παραπικράναμε τὸν Θεὸ μὲ τὶς ἐπιθυμίες μας καὶ παραβήκαμε τὶς ἐντολές του, β) διότι στὴ ζωὴ αὐτὴ στερηθήκαμε τὴν χάρι του καὶ μετὰ θάνατο μπορεῖ νὰ στερηθήκαμε καὶ τὴν βασιλεία του καὶ γ) διότι μὲ τὶς ἁμαρτίες μας κάναμε τὸν ἑαυτό μας ὑπεύθυνο γὰ τὴν αἰώνια κόλασι. Ὁ πόνος αὐτὸς καὶ ἡ σκέψις γίνεται σὰν ἕνα βάρος καὶ πλακώνει τὴν καρδιὰ ἢ σὰν ἕνα κεντρὶ ποὺ τὴν κεντᾷ καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀκολουθοῦν οἱ ἐκ βάθους στεναγμοί: ὅταν αὐξηθῇ πολὺ τὸ πλάκωμα καὶ τὸ κέντρισμα αὐτό, τότε κατανύγεται ἡ καρδιὰ καὶ πηδοῦν δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια, διὰ μέσου ὅμως τῆς συνεργίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ποὺ μᾶς χαρίζει αὐτὰ γιὰ νὰ πλύνουμε τὶς ἁμαρτίες μας καὶ γιὰ νὰ ξανακερδίσουμε τὴν χάρι του. Διότι ὅπως ἀναφέρεται ὁ Θεὸς μὲ τὴν στέρησι τῆς χάριτός του σκληρύνει τὶς καρδιές: «Σκλήρυνες τὶς καρδιές μας ὥστε νὰ μὴ σὲ φοβούμαστε» (Ἡσ. 63,17). Ἔτσι ἀναφέρεται ὅτι μὲ τὴν ἐνέργεια καὶ χορηγία τῆς χάριτός του κατανύγει τὶς καρδιές (Ρωμ. 11,8 καὶ Ψαλμ. 59,3. Ἡσ. 29,10). Λοιπὸν ἐμεῖς πρέπει πάντοτε νὰ ἀσχολούμαστε μὲ τὸ πένθος, διότι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς καὶ μοιάζει μὲ τὴν ἐπιστροφὴ καὶ μετάνοια τοῦ Ἀσώτου. Τὰ δάκρυα ὅμως πρέπει νὰ τὰ ζητοῦμε ἀπὸ τὸν Θεὸ σὰν ἕνα χάρισμα δικό του, καὶ παρομοιάζουν μὲ τοὺς ἐναγκαλισμοὺς καὶ ἀσπασμοὺς τοῦ Θεοῦ πατρὸς πρὸς τὸν Ἄσωτο, ὅπως λέγει ὁ Γρηγόριος Θεσσαλονίκης.

115. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος στὶς ἐρωτικές του εὐχές, ἀφοῦ ρώτησε τοὺς φωστῆρες τὰ ἄστρα, τὴν ἄβυσσο καὶ τὰ ἄλλα κτίσματα ἂν αὐτὰ ἔχουν τὸ Θεό του, καὶ ὅταν ἔμαθε ὅτι δὲν κατοικεῖ σ᾽ αὐτά, στὸ τέλος ἀφοῦ στράφηκε στὸν ἑαυτό του βρῆκε τὸν Θεὸ νὰ κατοικῇ μέσα του. Καὶ ἔτσι ἐλεεινολογεῖ τὸν ἑαυτό του ποὺ ζητοῦσε τὸν Θεὸ στὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, ἐνῷ αὐτὸς βρισκόταν μέσα του.

116. Σημείωσε ὅτι ὁ Θεὸς βρίσκεται μέσα στὴν ψυχὴ καὶ μετέχεται, ὄχι κατὰ τὴν ἀληθινή του οὐσία, μακριὰ μία τέτοια σκέψι, ἀλλὰ κατὰ τὴν δική του χάρι καὶ ἐνέργεια, ὅπως λέγουν οἱ ἱεροὶ θεολόγοι: βρίσκεται μάλιστα, ὄχι μόνο στὴν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο στὴν οὐσία της. Διότι ἐφόσον μόνον ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς οὐσιῶν, κατὰ συνέπεια αὐτὸς εἶναι μόνον ποὺ ἑνώνεται καὶ διὰ μέσου τῶν οὐσιῶν καὶ μὲ τὶς οὐσίες, τόσο τῶν σωμάτων, ὅσο καὶ τῶν πνευμάτων, ὅπως ἀναφέρει μὲ λεπτομέρεια ὁ ὑψινούστατος ἐκεῖνος Γρηγόριος Θεσσαλονίκης στὴν ἐπιστολή του πρὸς τὸν Βαρλαάμ. Μᾶλλον γιὰ νὰ μιλήσουμε πιὸ συγκεκριμένα, αὐτὸς εἶναι τὸ κέντρο ὅλο στὸ ὁποῖο βρίσκονται καὶ στερεώνονται ὅλες οἱ οὐσίες τῶν ὄντων, σύμφωνα μὲ τὸ γραφικὸ χωρίο «ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν» (Πράξ. 7,28). Βλέπε καὶ τὸ κδ΄ κεφάλαιο τοῦ α΄ μέρους. Εἶπα ὅτι μόνον ὁ Θεὸς ἑνώνεται μὲ τὶς οὐσίες, ἐπειδὴ κανένα κτίσμα, εἴτε εἶναι πνεῦμα εἴτε σῶμα, δὲν ἑνώνεται μὲ τὴν οὐσία ἄλλου κτίσματος, ἀλλὰ μὲ μόνη τὴν ἐνέργεια: ὥστε καὶ ὁ σατανᾶς δὲν μπορεῖ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν οὐσία τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ μόνη τὴν ἐνέργειά της κατὰ συζυγία, ὅπως λέγει ὁ ἀνωτέρω ἅγιος Γρηγόριος.

117. Τὰ ἴδια λέγει καὶ ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ παραγγέλοντας νὰ ἀφήσουμε τὴν ποσότητα καὶ τὴν γνῶσι τῶν μέτρων καὶ τοὺς στίχους καὶ τὸ ἀποστήθισμα, καὶ μόνον ἡ σκέψι μας νὰ βρίσκεται στὴν μελέτη τῶν λεγομένων, μέχρις ὅτου ἐγερθῇ ἡ ψυχή μας ἢ στὴν δοξολογία τοῦ Θεοῦ, ἢ σὲ ὠφέλιμη λύπη καὶ κατάνυξι: καὶ ἀπὸ τότε ἀναχωρεῖ ἡ σύγχυσις, ποὺ ἀφαιρεῖ τὴν γλυκύτητα τῶν

νοημάτων καὶ σὰν βδέλλα πνίγει τὰ νοήματα αὐτῶν ποὺ μελετῶνται (λόγος γ΄): βλέπε καὶ τὸν κη΄ λόγο του, ὅπου ὁ ἴδιος λέγει ὅτι πρέπει μὲ ἀπόλυτη ἐλευθερία νὰ κάμνουμε τὴν ἀκολουθία μας, χωρὶς ταραχή. Κι ἂν ὁ λογισμός μας πῇ ὅτι πρέπει νὰ συντομέψουμε, πρέπει νὰ ἀφήνουμε μία στάσι ἢ ὅσο θέλουμε...

118. Πολλὲς καὶ διάφορες εἶναι οἱ αἰτίες γιὰ τὶς ὁποῖες ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς σύμφωνα μὲ τὴν ἄβυσσο τῶν ἀκατάληπτων κριμάτων του, νὰ συμβαίνουν οἱ πειρασμοὶ τόσο στοὺς ἁμαρτωλούς, ὅσο καὶ στοὺς ἁγίους καὶ ἐναρέτους. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος, στὴν ὁμιλία ποὺ κάνει στὸ ἀποστολικὸ ρητὸ «οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας», ἀπαριθμεῖ ἕνδεκα αἰτίες γιὰ τὶς ὁποῖες ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς νὰ πειράζωνται οἱ ἅγιοι. Καὶ ὁ ἅγιος Ἰσαὰκ ὁ Σύρος ἀναφέρει πολλὲς ἄλλες αἰτίες, γιὰ τὶς ὁποῖες πειράζονται οἱ ἄνθρωποι τόσο στὸν ε΄ του λόγο, ὅσο καὶ στὸν μη΄. Ἀναφέρει ὅμως ὁ ἴδιος στὸ μη΄ λόγο γενικά, ὅτι «ὁ πειρασμὸς ὠφελεῖ κάθε ἄνθρωπο... οἱ ἀγωνιστὲς πειράζονται γιὰ νὰ προσθέσουν πλοῦτο στὸν πλοῦτο. Οἱ χαῦνοι γιὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τοὺς βλάπτουν, αὐτοὶ ποὺ κοιμοῦνται γιὰ νὰ ξυπνήσουν καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι μακριὰ γιὰ νὰ πλησιάσουν τὸν Θεό· οἱ δὲ φίλοι του γιὰ νὰ ἔχουν μεγαλύτερη παρρησία». Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ ἅγος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς στό με΄ κεφάλαιο τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως, ἀφοῦ εἶπε ὅτι οἱ πειρασμοὶ ἔρχονται στοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς κατὰ συγχώρεσι ἢ παραχώρησι ἢ ἀπὸ ἐγκατάλειψι οἰκονομικὴ καὶ πνευματική, στὸ τέλος συμπληρώνει: «Πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι ὅλα τὰ δυσάρεστα σὲ ὅσους τὰ δέχονται μὲ εὐχαρίστησι, ὁπωσδήποτε προξενοῦν ὠφέλεια».

119. Πολὺ καλὰ διδάσκεται αὐτὸ ἐδῶ. Ὅτι, δηλαδή, ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ μερικὲς φορὲς πέφτει στὰ ἐλαφριὰ καὶ συνηθισμένα ἢ στὰ πιὸ βαρειὰ σφάλματα ἀπὸ αὐτά, τὰ ὁποῖα κοινῶς ὀνομάζονται συγγνωστὰ καὶ μὴ θανάσιμα. Γιατὶ ἄλλο εἶναι τὸ συγγνωστὸ ἁμάρτημα καὶ ἄλλο εἶναι τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς κάποια κλίσι καὶ θέλησι γενικὰ σὲ αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνῃ πολλὲς φορές· γιατὶ ἀπὸ τὰ συγγνωστὰ αὐτὰ ἁμαρτήματα καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐλεύθεροι σύμφωνα μὲ τὸν ρκε΄, ρκστ΄ καὶ ρκζ΄ κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἁγίας Συνόδου, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς πέφτουν ἢ ἀπὸ ἄγνοια ἢ καὶ ἐν γνώσει τους ἢ καὶ μὲ τὴν προαίρεσί τους σ᾽ αὐτὰ λόγῳ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθένειας. Οἱ παρόμοιοι ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἔχουν γενικὰ κλίσι σ᾽ αὐτά, οὔτε πολὺ συχνά, καὶ μὲ ἐπιμονὴ νὰ τὰ κόβουν, ἀλλὰ νὰ πολεμοῦν πάντοτε γιὰ νὰ καθαρίσουν τὴν ψυχή τους ἀπὸ τὴν κακὴ αὐτὴ κλίσι, γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν εὐαρέσκεια πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ ἂν καὶ τὰ συγγνωστὰ ἁμαρτήματα ὁ Θεὸς δὲν τὰ τιμωρεῖ μὲ αἰώνια κόλασι, ὅμως πάντοτε τοῦ φαίνονται δυσάρεστα καὶ μισητά, ὅπως καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ τὰ διαπράττουν. Καὶ ἐπὶ πλέον ἀπὸ αὐτὰ τὰ συγνωστὰ ἁμαρτήματα ἀδυνατίζουν τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, καταστρέφουν τὴν εὐλάβεια, ἐμποδίζουν τὴν χάρι ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ἀνοίγουν θύρα στοὺς πειρασμούς, καὶ ἂν δὲν θανατώνουν τὴν ψυχή, ὅμως τὴν κάνουν νὰ ἀσθενῇ καὶ ἰδιαιτέρως ὅταν κανεὶς παραμένῃ σ᾽ αὐτὰ γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα μὲ τὴν κλίσι ποὺ ἔχει καὶ μὲ τὴν θέλησί του. Γιατὶ ἄλλο εἶναι τὸ νὰ πῇς μία ἢ δυὸ φορὲς ἕνα ἐλαφρὺ ψέμα καὶ ἄλλο τὸ νὰ λέγῃς ψέμα γιὰ κάθε ὑπόθεσι καὶ νὰ ἔχῃ κάποια κλίσι καὶ χαρὰ σὲ τέτοιο ἐλάττωμα. Οἱ μῦγες ὅταν περνοῦν γρήγορα ἀπὸ κανένα ἀρωματικό, δὲν τὸ καταστρέφουν ὅλο, ἀλλὰ ὅταν σταματήσουν καὶ ψοφήσουν μέσα σ᾽ αὐτό, τὸ καταστρέφουν ὁλόκληρο καὶ τὸ βρωμίζουν, ὅπως λέγει ὁ Σολομώντας: «Οἱ μῦγες ὅταν ψοφοῦν βρωμίζουν τὴν συσκευασία ἀρωματικοῦ ἐλαίου» (Ἐκκλ. 10,1). Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὰ σύγγνωστα ἁμαρτήματα, ὅταν παραμένουν γιὰ πολὺ καιρὸ στὴν ψυχή, καταστρέφουν ὅλη της τὴν εὐλάβεια καὶ τὴν καλή της κατάστασι.

(Πηγή: www.nektarios.gr)